

ION MINULESCU

O P E R E

III

SCHIȚE ȘI NUVELE

R O M A N E

*Ediție îngrijită
de*

E M I L M Â N U

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA

București, 19 7 8

SCHIȚE ȘI NUVELE

CASA CU GEAMURILE PORTOCALII

CASA CU GEAMURILE PORTOCALII

Fiindcă moștenitorii proprietarului nu se putuseră învoi, vîduseră casa unui străin, căruia, vecinii nepmîndu-i pronunța numele, îi ziceau *englezul*.

Zidită în stilul pe care arhitecții noștri ne-au obișnuit să-l credem stil românesc, — cu streășinile ieșite afară, cu cerdac de jur împrejur, cu ferestrele mici și puține și cu ușa scundă rezemată pe trei trepte de piatră tocită pe margini — casa își ascundea bătrînețea în dosul unor castani presărați fără nici o regulă într-o curte mare cu iarbă multă și fără poteci.

Noul proprietar însă adusese un arhitect și un grădinar — amîndoi străini ca și dînsul — și după trei luni nimeni dintre vecini nu mai recunoșteau dărăpănătura din fundul curții.

Un singur lucru nu puteau pricepe. Ce gust îi venise oare englezului să pună geamuri portocalii la ferestre ?

Privită din stradă, în timpul verei, casa avea aspectul mai mult al unui tablou în care un pictor impresionist nu pusese decît verde, alb și portocaliu.

Vecinii — cei mai mulți oameni simpli, mahalagii incuți fără gusturi și simțuri artistice —, neputîndu-și închipui frumosul decît așa cum era judecat în mahalaua lor, scorniseră pe socoteala englezului o legendă, care, trecută din gură în gură, ajunsese să fie povestită într-un fel la un cap al străzei și într-alt fel la celalt. Destul că legenda, — care în două cuvinte se rezuma a face din englez un nebun periculos •—

după ce fusese învățată pe dinafară de cei de prin împrejurimi, trecuse Iotarele mahalalei și în scurt timp ajunsese pînă la celalt capăt al orașului.

Copiii de școală, mai cu seamă, în orele de recreație în loc să se joace de-a capra ori în șotron, se adunau tăcuți în grupuri, grupuri și discutau chestia cu gravitatea unor politicieni în ajunul căderii de la putere.

Într-o după-amiază, trei necunoscuți prin partea locului, trei tineri cu părul lung, cu cravatele filfutoare și pălăriile cu bordul lat, veniseră pînă în dreptul casei, unde discutaseră cu aprindere mai bine de o jumătate de ceas. Cîrciumarul din colț, care trăsesese cu urechea, descoperise că necunoscuții, elevi la școala de bele-arte, erau entuziasmați de gustul englezului și după ei casa, așa cum fusese reparată, era cea mai frumoasă clădire din oraș.

A doua zi, mahalaua toată era înfuriată în contra necunoscuților care avuseseră îndrăzneala să se îmbrace și să aibă alte păreri decît ei. Și indignarea pașnicilor mărginași ai capitalei merse pînă acolo încît doi din flăcăii de a căror frică tremura întreagă mahalaua făcură solemnul jurămint de a se pune la pîndă și de a-i lua la bătaie dacă cumva le-o mai veni gustul să dea pe la ei.

Dar mai mult decît îndrăzneala celor trei necunoscuți, îi neliniștea faptul că noul proprietar, după ce-și reparase casa, dispăruse și nimeni nu mai știa nimic de el. La Sfîntul Ilie se împlineau 5 luni de cînd nu mai dăduse pe acolo. Cîțiva notabili din mahala încercaseră să vorbească cu servitorul — un bătrîn pe care nu-l vedeau decît de două ori pe zi, cînd venea să mănînce la cîrciuma din colț. Acesta însă, străin ca și stăpînul său, ori nu știa alte cuvinte românești decît acelea ale mîncărurilor, ori nu voia să le răspundă. Destul că privirea încruntată a bătrînului le tăia se la toți pofta de a-l mai intervieva în timpul mesei.

În curînd, toată lumea se convinsese că ceva straniu trebuia să se petreacă în casa cu geamurile portocalii. Mulți înși merseseră cu bănuiala pînă acolo chiar, încît credeau de-a binelea că englezul este înăuntru. De ce însă sta ascuns toata ziua și nu ieșea să se plimbe măcar prin grădină, nimeni nu-și putea explica.

Într-o seară, gardistul postat în apropierea casei cu geamurile portocalii povesti cum cu o noapte înainte văzuse

deschizîndu-se o fereastră și cum, apropiindu-se de grilajul grădinei, zărise în mijlocul unei odăi patru făclii de ceară portocalii arzînd în jurul unui catafalc înalt acoperit cu o pînză, care aci părea verde, aci violetă, după cum o priveai cu amîndoi ochii sau numai cu unul.

Povestirea gardistului mări convingerile celor care puseseră rămășag că englezul trebuie să fie înăuntru. Cei care însă îl credeau plecat, nevoind să se dea bătăuți se hotărîră să facă tot posibilul și să descopere misterul.

Casa cu geamurile portocalii îi preocupa în așa chip încît le furase pofta și de lucru și de mîncare și de somn.

Un eveniment neașteptat însă îi lămurii deopotrivă și pe unii și pe alții. Într-o noapte un uruit grozav de roți îi deșteptaseră pe toți. Șase camioane încărcate cu tot felul de bagaje se opriseră în fața porții. Servitorii sosiți cu ele le descărcaseră în grabă și pînă ce vecinii să se poată dezmetici din somn, camioanele plecaseră. În curtea caselor însă totul era schimbat. Felinarele electrice fuseseră aprinse prin toate colțișoarele, ferestrele deschise, iar mulțimea servitorilor furnicau prin grădină și prin odăi ca pe o scenă de teatru cu un sfert de ceas înainte de ridicarea cortinei.

Tîrziu apoi, aproape de ziuă, un cupeu cu perdelele lăsate la geamuri sosise în trapul cailor, trăsesese la scară, și din el coborîse două persoane învelite în două mantale lungi. Cei care stătuseră la pîndă nu puteau spune dacă cu adevărat se dăduse jos un bărbat și o femeie; totuși, a doua zi, ultima noutate care circula în mahala era că peste noapte englezul sosise cu o damă.

Și noutatea nu era mincinoasă; englezul care dispăruse de vreo cîteva luni de zile, după ce avusese grije să repare casa și spre marea nedumerire a vecinilor să-i puie ferestre cu geamuri portocalii, se întorsese însoțit de o damă, care era și tînără și frumoasă cu toate că nimeni nu-i văzuse figura și care azi îi servea de nevastă, iar mîine de amantă, după cum bine voiau s-o considere cei care își pierdeau zile întregi vorbind de dînsa.

Într-o seară însă băiatul unui notabil din mahala, student la drept și copist la Ministerul de Externe, le aduse cea mai senzațională noutate. Ciudatul proprietar al casei cu geamurile portocalii nu era nici nebun nici om de rînd. El era nepotul reginei Englierei. Se amoretise însă de o artistă, pe

care o luase de nevastă contra voinței rudelor și pentru aceasta fusese îndepărtat de la Curte.

Declarațiunile funcționarului de la Externe pusese pe gânduri întreagă mahalaua. Dacă le-ar fi spus altul, nimeni nu le-ar fi dat cel mai mic crezământ. Aducătorul noilor vești însă de cîtva timp căpătase o autoritate netăgăduită în mahalaua unde fiecare se obișnuise să-l asculte și nimeni să nu-i discute părerile. Faptul dar, nu putea fi decît adevărat, cu atît mai mult cu cît, afară de cei care au norocul să trăiască în contact cu lumea diplomatică, nimeni alții nu l-ar fi putut ști.

Din ziua aceea mahalaua era într-o continuă fierbere. Îți făcea impresia unui enorm cazan cu smoală înfierbîntată, de care nimeni nu se putea apropia fără să nu-i simtă mirosul și căldura.

Vecinii casei cu geamurile portocalii, mai cu seamă de cînd aflaseră că alături de dîșii locuiește nepotul unei regine, se socoteau alții decît cei de pînă atunci. Batrînii binecuvîntau numele Domnului care se îndurase și le dăduse această fericire nemaivisată, iar tinerii căpătaseră o încredere așa de mare într-înșii încît deveniseră mai serioși decît cei bătrîni; păreau mai tăcuți și mai gravi decît un general în ajunul unei bătălii decisive, iar cînd se întîlneau cu prietenii lor de altădată, așteptau totdeauna să fie salutați, ca și cum superioritatea lor față de ceilalți fusese decretată de o ființă supraomenească. Cu un cuvînt, în cîteva zile mahalaua întreagă se schimbase mai mult decît în cîtiva ani, și cei care pînă mai adineaori se crezuseră locuitori mîrginași ai capitalei, de data asta se socoteau cei mai din centru.

Pentru ei, casa cu geamurile portocalii avea mai multă importanță decît Palatul regal. De rege nu-și aduceau aminte dacă trecuse vreodată pe strada pe la ei. Nepotul reginei Angliei însă venise să locuiască în mijlocul lor chiar.

Într-o dimineață, funcționarul de la Externe, — care de cînd adusesese ultima știre devenise în mahală cea mai importantă persoană după englez — veni cu o nouă propunere care fu primită cu aplauze. Era vorba ca în duminică apropiată să se tînească, după cum se obișnuiește, la casa cu geamurile portocalii, o fete și un băiat care să prezinte ilustrațiilor vecinilor împreună cu cîte un buchet de flori și omagiile mahalalei. Un lucru însă — cînd fu să se hotărască copiii cărora

trebuia să li se încredințeze această înaltă misiune, părinții socotindu-și cu toții odraslele demne pentru o așa onoare, majoritatea, în acord cu funcționarul de la Externe, hotărî ca în loc de un băiat și o fată să se trimească trei băieți și trei fete.

În ziua fixată dar, copiii îmbrăcați în haine noi — cu toate că pînă atunci obiceiul era să îmbrace numai în ziua de Paști așa — însoțiți de domnul Antonică, starostele mahalalei, se prezentară la poarta casei cu geamurile portocalii.

Un servitor galonat ca și un general, îi conduse înăuntru. Domnul Antonică năucit de îmbrăcămintea servitorului rămase afară cu toate că gesturile acestuia îi dau să înțeleagă că poate intra și dinsul. Restul mahalalei aștepta pe stradă la oarecare distanță.

În timpul asta fiecare dintr-înșii își puneau atîtea întrebări cîte nu-și pusese de cînd se pomeniseră pe lume.

— O fi știind oare prințul să vorbească românește cu copiii ?

— Dar actrița ceea, n-o fi vreuna cu ochii verzi răi de deochi ?

— Doamne ferește, de nu s-ar îmbolnăvi copiii !...

Mulți chiar începuseră să regrete că-și lăsase copiii să se ducă. După un sfert de ceas însă poarta se deschise din nou, și părinții se liniștiră. Cei șase parlamentari reapărură însoțiți de domnul Antonică.

Fiecare strîngea în mînă cîte o cutiuță de carton, pe care un domn le spusese să n-o deschidă decît acasă. Dar părinții mai curioși decît copiii dădură năvala pe ele și cît ai clipi din ochi, un strigăt general de admirare izbucni din piepturile celor grupați în jurul copiilor — în cutiuțele băieților era cîte un inel ; într-ale fetelor, cîte o pereche de cercei...

Cînd fură întrebați însă să spună ce văzuseră acolo, nimeni dintr-înșii nu putuse îngîna alte cuvinte decît că era frumos, foarte frumos, mai frumos decît pe la ei la toți, mai frumos chiar decît acasă la domnul Antonică, renumit în toată mahalaua pentru cadrele sale cu scene din războiul româno-ruso-turc.

Din ziua aceea, cei care pînă atunci priviseră cu ochi răi vecinătatea englezului, începură să regrete, iar cei care cu cîteva luni mai-nainte scorniseră pe socoteala lui legen-

dele cari trecuseră pînă și de marginile mahalalei, nu știau ce să facă ca totul să se uite cît mai degrabă. Fiecare se simțea rușinat și se muștră pe sine însuși de a fi fost în stare să bănuiască ceea ce nu trebuia.

Din ziua aceea, englezul pentru ei deveni o ființă supraomenească, o ființă stranie, de o măreție neînchipuită, — întruparea unui erou din basme care sosise pe neașteptate, ceritor de inimi și învingător de prejudecăți îmbătrânite. Din ziua aceea casa cu geamurile portocalii începu să li se pară tot așa de frumoasă ca și cum ar fi avut geamuri albe, iar faptul că într-însa locuia nepotul unei regine, li se păru așa de natural ca și cum englezul nici n-ar fi putut locui într-altă parte decît în mahalaua lor.

— A doua zi deci, mahalaua își relua ca prin farmec obișnuitul aspect. Prin fața porților casei cu geamurile portocalii nu mai treceau decît cei care aveau nevoie. Cei care cu cîteva zile jnai înainte obișnuiau să stea la pîndă prin apropiere dispăruseră. Clienții domnului Nae nu mai intrau în cîrciumă decît pentru obișnuitele consumații, iar faimoasa odăiță de alături, în care de atîtea ori se pusese la cale soarta caselor cu geamurile portocalii, redevenise ceea ce fusese cu cîteva luni mai-nainte...

^ în tot^timpul ăsta, englezul nu se arătase niciodată. Ni-mănuși însă nu-i trecu prin gînd să se întrebe care ar fi cauza. Făptui că puteau din cînd în cînd vorbi cu un servitor care știa și românește, îi mulțumea îndeajuns. Cei care avuseseră norocul să-1 cîntească cu cîte ceva se simțeau tot așa de onorați ca și cum ar fi băut cu însuși nepotul reginei. Prietenia servitorului îi mîngîia pe fiecare de lipsa multdoritului contact cu stăpînu-său.

Și timpul trecea...

Sosise toamna, cu dureroasele-i frămîntări de frunze uscate și cu bolnavele-i apusuri de soare pătate de purpură și violet. Parcul casei cu geamurile portocalii, ca și un tablou nesfîrșit încă, își schimba pe fiecare zi culoarea. Toamna îi rumenise creștetul copacilor și-i rărise boschetele de liliac, iar ploile mărunte și reci îi scuturase castanii presărîndu-i aleile cu frunze mari și roșcate, încrustate în nisipul argintiu ca niște pete de sînge închegat...

Vecinii casei cu geamurile portocalii începuseră din nou să se agite. Auziseră că englezul se pregătește să-i părăsească.

Nepotul reginei Angliei avea de gînd să petreacă iarna prin țări mai calde.

Dacă le-ar fi stat în putință să-1 oprească ar fi făcut-o. Cei care altă dată se întrebaseră ce caută în mijlocul lor de data asta se întrebau cum vor putea trăi fără dînsul.

Și timpul trecea...

Toamna era pe sfîrșite și ziua plecării se apropia.

Înainte de-a-i părăsi însă englezul se hotărî să-și ia rămas bun de la vecinii în mijlocul cărora trăise liniștit^ aproape o vară întreagă. În ultima duminică a lui octombrie, avea să se îplinească visul celor cari nu trăiau decît cu speranța de a-i vedea chipul și a-i strînge mîna. Nepotul reginei anunțase o serbare în parcul caselor — o serbare cu muzica, cu dans și cu băutură.

Servitorii le spusese că pentru ziua serbării, prințul comandase în streinătate vinurile cele mai alese — de cînd cu filoxera, vinurile din țară nu mai făceau parale — și cei care de atîtea ori trecuseră cu nepăsare pe lingă etichetele străine ale sticlelor goale din rafturile cîrciumei domnului Nae, de data asta se opreau ceasuri întregi în fața lor și le cercetau cu toată atenția, așa cum cei cunoscători cercetează lucrurile de artă dintr-un muzeu.

• Și timpul trecea... și duminica multașteptată sosise.

Vecinii casei cu geamurile portocalii, îmbrăcați curat ca în zilele de sărbătoare așteptau tăcuți și gravi ora 3 după-amiază cînd fuseseră anunțați că li se vor deschide porțile.

La început, funcționarul de la Externe își luase însărcinarea să compuie un discurs care să fie citit apoi de domnul Antonică. Aflîndu-se însă că prințul nu știe nici o^ boabă românească, și în mahala negăsindu-se nimeni care să poată vorbi englezește, se renunță la discurs.

În schimb, invitații aveau să strige cu toții *ura* și să agite batistele în momentul cînd vor apărea stăpîni casei cu geamurile portocalii.

Cînd se văzură în grădină însă, în grădina în care cei mai mulți își petrecuseră copilăria, în care se jucaseră de-a hoții ori de-a v-ați-ascuns, în grădina care pînă mai acum un an era tot aceeași și pe care de data asta le era imposibil s-o mai recunoască, un fior rece le străbătu inima la toți

Abia acum înțeleseseră și ei ce însemna înstrăinarea. Îi lipsea ceva mahalalei lor și îi,Tipșea tocmai ce trebuia să le

fie mai scump. Le lipsea grădina de care îi lega atâtea amintiri — icoana copilăriei cu nebuniile de atunci și nopțile de dragoste de mai târziu...

Așa cum era acum, cu aleile bătătorite și largi, cu pomii rotunjiți de foarfecă grădinarului și cu statui de marmură albă presărate pe la încrucișările potecilor, grădina nu mai era aceea pe care o cunoșteau. Grădina lor se înstreinase. Pentru ei, grădina lor dispăruse și în grădina în care se aflau atunci li' se părea că-i pentru prima oară când calcă.

O tristețe neașteptată îi cuprinsese pe toți. Era tristețea ce o simți când vezi că pleacă și pleacă pentru totdeauna, tocmai acel care ți-a fost mai drag. Era tristețea aceea, mai dureroasă ca toate, care nu-ți stoarce lacrimi — căci lacrimile, cu timpul se usucă — dar care îți sapă în suflet un gol enorm pe care anii nu-l mai pot astupa. Și pentru ei, pentru sufletele astea simple și naive, înstrăinarea grădinei însemna înstrăinarea unei părțicele din ei înșile...

Iată de ce, în momentul când apărură stăpînii casei cu geamurile portocalii nu se auzi nici un *ura*. Cine dintr-înșii în momentul acela se mai gîndea la cele hotărîte cu o zi, două înainte ?

Privirile lor erau ațintite spre mesele înșirate de-a lungul aleilor, spre mesele încărcate cu sticle cu vin, vinurile streine de care le vorbise servitorul...

Englezul se amestecase printre dînșii, întinzînd mîna celor mai bătrîni și căutînd prin zîmbete să le arate mulțumirea pe care nu le-o putea exprima prin vorba.

Celor mai mulți însă, le fuse imposibil să-i răspundă cu aceleași zîmbete. În colțul buzelor li se citea amărăciunea unei eterne păreri de rău. Și aceștia erau cei care cu cîteva minute mai înainte simțiseră deschizîndu-li-se în suflet golul pe care anii nu-l pot astupa.

O, nu... Oricît de bun și de mărinimos ar fi fost cu dînșii acest om, în vinele căruia curgea sîngele albastru al atîtor ilustre generații, totuși ei nu-i puteau ierta crima de a le fi răpit cea mai scumpă părțică din viață — icoana tinereței, singura mîngiere a celor care și-au pierdut de mult încrederea în milostivenia sfinților din celelalte icoane...

La un semn al prințului însă, servitorii începură a des-tupa sticlele cu vin. Paharele începură să se umple, iar amărăciunea din colțul buzelor celor cîțiva să dispară.

Un minut mai târziu, fiecare ținea în mînă cîte un pahar.

Prințul ridică pe al său deasupra capului, apoi, rotîndu-se de trei ori în mijlocul celor ce îl înconjurau, le dădu să înțeleagă că primul pahar îl bea în sănătatea lor.

Funcționarul de la Externe, care pîndea momentul, se desprînse atunci din rîndul celorlalți și înaintînd un pas mai mult strigă cu vocea plină : „*Hip ! hip ! bunab !...*”

Și paharele se goliră dintr-o singură înghițitură ca și cum un comandant ar fi strigat soldaților săi : foc !

Serbarea începuse.

O muzică militară cînta vals după vals, polcă după polcă...

Tinerii dansau veseli, unul mai mulțumit decît altul de a-și putea arăta prințului iubita pe care fiecare și-o socotea mai frumoasă decît a celui de-alături. Cei mai în vîrstă se strânseseră grupuri, grupuri în jurul meselor, și acolo în vecinătatea paharelor veșnic pline, vorbeau de cele ce vinul singur îți dă prilejul să vorbești.

Și petrecerea ținu pînă seara târziu.

Cînd nu se mai putu dansa la lumina zilei, se aprinseră globurile electrice presărate prin crengile desfrunzite, și grădina se înveseli din nou.

Vecinii casei cu geamurile portocalii își uitaseră de *zîna de mîne*. Ultima duminică a lunii octombrie părea că n-are să se mai sfîrșească. Prințul le dăduse prilejul să se uite pe ei înșiși chiar.

Cînd începură să-și simtă picioarele împleticindu-se și capul îngreunat de băutură, cei mai în vîrstă și mai cuminți se gîndiră să plece. Englezul însă dispăruse fără de veste din mijlocul lor și buna-cuviință cerea ca la plecare fiecare să-și ia rămas bun de la stăpînul grădinei.

Rămaseră deci locului cu toții, așteptînd reîntoarcerea prințului, unii nedumeriți încă de cele petrecute, alții nesăturați încă și veseli de-a mai putea goli un pahar, două, înainte de plecare.

La un moment dat, o apariție neașteptată smulse din gura fiecărui cîte un *aaa...* prelung, așa cum de cele mai multe ori, copiii și oamenii din popor obișnuiesc să-și manifeste admirația cînd se trag focuri de artificii.

Într-un balcon, o femeie frumoasă, înaltă și blondă, îmbrăcată într-un *peignoir* portocaliu, cu o mînă subțire, mai

delicată decît aripile unei rîndunele, le făcea semn să se apropie.

Era nevasta prințului, care, mulțumit ca și un rege ce ar fi ascultat uralele poporului său, zîmbea sprijinind cu o mîna de balustrada balconului o baniță de grîu.

Cît ai clipi din ochi, aleile gradinei se goliră. Toată lumea se strînsese sub balcon.

Era în figura acestei femei ceva atrăgător și fatal, ceva de la care nu te puteai abate. Gestul ei larg adunase pe toți deopotrivă ca și cum mîna ei însăși s-ar fi lungit pînă în mijlocul lor și pe fiecare în parte l-ar fi adus pînă sub balcon. Și cei care pînă atunci, fără s-o vadă, auziseră atîtea vorbindu-se de dînsa, abia atunci înțeleseseră de ce prințul părăsise de bunăvoie pe ai lui și pornise cu dînsa prin lume.

În timpul acesta, ea își vîrîse o mîna în banița de grîu, apoi, ridicîndu-și pumnul strîns, îl agită de cîteva ori deasupra capetelor lor, ca și cum i-ar fi întrebat dacă știi ce are acolo.

Dar cui i-ar fi trecut prin gînd pînă unde putea ajunge mărînimia stăpînilor casei cu geamurile portocalii ?

în baniță nu era grîu...

Nevasta prințului deschisese pumnul și o grămadă de băncuțe luciră pentru un moment în aer, apoi strecurîndu-se printre degetele mîinilor ridicate spre balcon, alunecară pe nisip.

Pentru un moment, nu le veni să creadă ochilor. Cei mai puternici dădură în lături pe cei mai slabi. Cei care reușiră să pună mîna pe cîte o băncuță o duseră de grabă la gură și cu dinții încercară să o îndoiască ca și cum s-ar fi îndoit încă de mărînimia prințului.

Un strigăt sălbatic de bucurie, făcu să răsună întreaga grădină... Băncuțele erau adevărate. Și în momentul acela sutele de brațe, unele mai lungi și mai îndrăznețe decît altele, se ridicară spre balcon, îndepărtîndu-se și încolăcindu-se între ele ca și o pădure de brazi încovoiată de furtună...

Nevasta prințului, de data asta își vîrîse amîndouă mîinile în banița cu băncuțe, și grindina strălucitoare de argint cădea încontinuu în stropi greoi și mari, cădea cu zgomotul cadențat al valurilor de mare ce se sparg unele după akele tot mai dese și tot mai îndîrjite...

Sub balcon, mulțimea celor care cu cîteva minute mai înainte petrecuseră liniștiți, se schimbaseră deodată într-o haia de lupi flămînzii ce s-ar fi mîncat între ei.

Bărbații se îmbrînceau cu femeile și cu copiii... Cu brațele întinse pe nisip, căutînd să-și strîngă la piept ce avusese norocul să apuce, unii se rostogoleau peste alții, zgîriindu-și obrații cu unghiile și mușcîndu-și degetele cu dinții.

Prima baniță se sfîrșise și servitorii aduseră altele în locu-i.

Și grindina albă și strălucitoare de argint continua să cadă. cu același zgomot sinistru al valurilor și al imensității...

Deodată însă, la lumina globurilor electrice, ceva alb ca și un fulger străluci pentru o clipă doară și în același timp, un dureros strigăt, mai mult un răcnet de animal lovit de moarte îi cutremură pe toți în așa chip, încît fiecare își ridică capul spre locul de unde pornise.

Ce se întîmplase ?

Deocamdată nu știa nimeni decît prințul. El singur văzuse din balcon, cum la un moment dat, un tînăr scosese un cuțit și cu repeziciunea pe care singură furia răzbunării îi-o dă, îl înfipsea în beregată celui cu care se luptase pînă atunci.

În momentul acela însă, prințul cu nevastă-sa dispărură. Servitorii închiseră în grabă ușile și un sfert de ceas mai tîrziu, poliția înarmată sosea în pas gimnastic și invadea parcul casei cu geamurile portocalii.

Cînd își dăduseră seama de cele petrecute, pașnicii măr-ginași ai capitalei se împărțiseră în două tabere decise să lupte pînă la moarte, și cei care pînă atunci se zgîriaseră cu unghiile și se mușcaseră cu dinții de data asta se tăiau cu cuțitele...

A doua zi, la morgă erau trei morți, în fiecare casă din mahala cîte un rănit, iar casa cu geamurile portocalii nu mai era nicăieri.

Prințul, care plecase chiar în noaptea aceea, dăduse ordin să-i dea foc. Vrusese poate în chipul acesta să-și cruțe foștii vecini pe viitor de amintirea dureroasă a acestui mic St. Barthelemy.

Și focul își făcuse datoria și din faimoasa casă nu mai rămăsese decît un morman de cărămizi fumegînde încă, și aleile gradinei pe nisipul cărora petele de sînge închegat se confundau cu frunzele mari și roșcate ale castanilor...

*

Într-o vară, hotărît să sfîrşesc un roman pe care dealtfel nici nu-l începusem, mă mutasem într-o odăiţă pe care după multe cercetări abia o descoperisem într-una din străzile marginase ale capitalei. Aci îmi închipuiam că voi găsi toată liniştea necesară scriitorilor de romane.

Proprietăreasa, o femeie bătrînă, îmi împodobise odaia ca de obicei cu tot felul de nimicuri. Auzisem însă şi eu de dragostea pe care mahalagii o au pentru sticlele de parfum goale ori cutiile în care au fost odată pudră sau rahat, şi deci nu mă mira deloc faptul că şi în odaia mea găseam asemenea podoaba.

Totuşi, o bucată de geam portocaliu, legat cu panglică şi atîrnată în perete deasupra patului ca şi o icoană, începuse să mă plictisească cu timpul. Toate le pricepeam, numai ce rost ar fi avut în odaia mea bucata asta de geam, nu puteam pricepe. Chemai dar într-o zi pe proprietăreasa şi o rugai să mi-l ia de acolo.

Bătrîna însă mă privi înspăimîntată ca şi cum aş fi îndemnat-o să facă o crimă.

— Nu se poate, domnule, nu se poate...

— Şi de ce nu se poate ?

— Fiindcă e pus de dumnealui acolo.

— Care dumnealui ?

— Răposatul bărbatu-meu.

— Şi ce rost are acolo ?

— Păi să vezi cum stă chestia... în noaptea cînd a ars casa cu geamurile portocalii — dumneata nu ştii de casa asta, nici n-ai de unde şti ; pe atunci nici nu erai născut poate...

Şi bătrîna îmi povesti basmul de mai sus, care mie unuia mi-a plăcut mai mult decît altele, poate tocmai fiindcă nu era inventat şi în mahala se mai găseau mulţi inşi care îl trăiseră.

ÎN GRĂDINA PRIETENULUI MEU

Prietenul meu este un om ciudat. Cînd zic *ciudat*, înţeleg un om, căruia cei mai mulţi nu-i pot ierta crima de a nu fi la fel cu toată lumea. Dealtfel a fi un om ciudat, înseamnă a nu fi om comun. Nebunii sunt oameni ciudaţi. Ciudaţi însă mai sînt şi oamenii superiori. Totul constă în a şti sa-i deosebşti pe unii de alţii. Oamenii comuni îi confundă. îi confundă din cauza răutăţii, prostiei şi ignoranţei. Pe prietenul meu cei mai mulţi îl cred nebun. Eu însă — cu toate că nu mă deosebesc prea mult de ceilalţi — m-am obişnuit să-l cred un om ciudat şi atîta tot. Ciudăţenia este o boală ca şi neurastenia — o boală fără remediu. Ca toţi neurastenicii, prietenul meu are ceva bolnav şi în privire şi în vorbă şi în mers şi în gîndire. Or, pentru mine superioritatea prietenului meu constă în acest *ceva* bolnav, ciudat, neobişnuit. Faptul acesta mă face să-l iubesc cu atît mai mult, cu cît m-am convins că cei mai mulţi dintre cei sănătoşi, nu numai că nu-ţi pot spune lucruri noi, dar de cele mai multe ori nu-ţi pot repeta nici pe cele vechi.

*

Pe prietenul meu nu-l cunosc decît de două luni, şi cu toate astea, de cînd nu mai suntem împreună mă simt aşa de singur ca şi cum ne-am fi cunoscut din copilărie. Nu l-am întîlnit nici la cafenea, nici în familie după cum se obişnuieşte, şi ceva mai mult, nu mi-a fost recomandat de nimeni — zic

de nimeni, fiindcă pînă azi, nimeni din oraș nu mi-a putut spune care-i este adevăratul nume. Una din ciudățeniile prietenului meu, este aceea de a fi uitat cum îl cheamă.

L-am întîlnit pe țărmul mării în fața unei corăbii naufragiate în apropierea uscatului și ne-am împrietenit în urma constatărilor — dealtfel foarte banale — că un catarg frînt, desemnează în aer gestul unei mîini întinsă după ajutor, iar un pavilion turcesc, murdar și zdrențuit, pare a flutura în vînt un ultim rămas bun țărmului.

Cînd ne-am despărțit, ne-am strîns mîinile, i-am spus cum mă cheamă și l-am întrebat cum îl cheamă. Drept răspuns însă, cel care avea să devie bunul meu prieten de azi, a ridicat din umeri și cu aerul cel mai natural din lume mi-a răspuns :

— Nu știu.

Un altul în locul meu l-ar fi privit nedumerit o clipă, și în urmă s-ar fi grăbit să-i întoarcă spatele, mulțumit poate că a scăpat așa ușor de tovărășia unui nebun.

Mie însă nebunul îmi spusese lucruri atît de interesante încît, în loc de a-i întoarce spatele, continuai să-l întreb :

— Dar prietenii cum îți zic ?

— N-am prieteni.

— Dar la școală cum îți ziceau colegii ?

— N-am învățat la școală.

— Dar acasă cum îți ziceau părinții ?

— Am uitat.

— Dar eu ?... Eu cum să-ți zic ?

— Cum ți-o plăcea. Mi-este egal.

Trebui dar să mă mulțumesc cu atît. Eu, unul, nu mai găseam ce să-l întreb. Dealtfel, nici el, cred, n-ar fi găsit ce sa-mi răspundă.

Cînd am ajuns în oraș, m-am adresat unui om care se bucură de o reputație unică în felul ei. Omul meu era socotit ca ceva extraordinar, fiindcă cunoștea toată lumea și pe orice străin din orice țară ar fi fost, după un ceas de la sosirea lui în oraș, era gata să-ți spună cum îl cheamă, cine anume este, cu ce afaceri a venit și cît timp are de gînd să mai stea.

Sunt într-adevăr oameni care, în lipsă de altceva, își fac o meserie din mania de a face cunoștința chiar persoa-

nelor cu care nu pot avea nici o legătură în viață. Cum însă, de cele mai multe ori, poziția socială este cea mai puternică piedică la lărgirea cunoștințelor, sunt oameni care, neputînd să te cunoască personal, se mulțumesc a-ți învăța prezentul și de cele mai multe ori a-ți pronostica chiar viitorul.

Omul extraordinar însă, de data asta, nu-mi putu da alte lămuriri asupra prietenului meu decît că unii îi zic *Gabriel* iar alții *Victor*, dar că adevăratul nume nu i-l cunoaște nimeni. Un lucru știa sigur — acela că este băiatul unui român și al unei franceze, că se născuse în Anglia, ori mai bine zis într-un port din sudul Italiei, dar pe un vapor sub pavilion englezesc, că e proprietarul unei vile de pe țărmul mării, afară din oraș, în care nu sta decît două-trei luni pe an, că nu-i înscris în listele electorale și că un avocat din București care-i îngrijește de afaceri n-a vrut niciodată să spună care este misterul acestui *Fliegende Hollander* de origine română.

A doua zi m-am dus la el acasă. L-am găsit în grădină, își uda florile.

— Bună ziua, Gabriel.

— Bună ziua.

— Ce mai faci ?

— Citesc.

— Cum citești ? Eu văd că faci altceva.

— Se poate... dar tu nu vezi bine.

Și începu să rîdă ca și cum cel care se înșelase aș fi fost într-adevăr eu.

— Ia te uită... în partea asta a gradinei am crini. Or, crinul este filozofia cuminte din *Le Jardin d'Epicure* a lui Anatole France... în partea astălaltă am trandafiri galbeni. Trandafirul e poezia bolnavă din *Le Jardin de Berenice* a lui Maurice Barres... Colo în fund, în fund de tot am maci.

— Și macii ce sunt ?

— Macii sunt ororile din *Le Jardin des supplices* a lui Octave Mirbeau... Acum pricepi ? în grădina mea sunt trei grădini străine. Or, cînd îmi ud florile din grădina mea, e ca și cum le-aș ceti capitolele din gradinele lor.

Și prietenul meu continuă să citească mai departe așa cum înțelegea el a ceti.

— Gabriei.
 — Ce este ?
 — De ce n-ai vrut ieri să-mi spui că te cheamă Gabriel ?
 — Fiindcă nu mă cheamă Gabriel !
 — Nici Victor ?
 — Nici.
 — Cum te cheamă atunci ?
 — Cum ?... Vrei să știi ?... *Baudelaire*...
 Și începu să rîdă iar. De data asta însă rîdeam împreună.
 — Ascultă-mă, tu-ți bați joc de mine. Nu ?
 — Cum ?... Îți închipui că... o la la !... Tu n-ai fi vrut să te cheme Baudelaire ?
 — Ce are a face ? Asta e altă chestie atunci...
 — ©abriel... Ție îți place literatura ?
 — Care literatură ?
 — A, da... înțeleg. îmi place.
 — Ai scris ceva pînă acum ?
 — Nu încă.
 — Dar o să scrii... Nu ?
 — Nu, niciodată.
 — De ce ?
 — Fiindcă n-am timp.
 — Ce faci atunci tot timpul ?
 — Citesc.
 — Așa cum citești acum ?
 întrebarea mea îmi pare că-1 supărase. Prietenul meu aruncă stropitoarea cu apă și nu-mi răspunse. După cîteva clipe însă mă întrebă :
 — Dar tu care scrii, ai putea să-mi spui de ce scrii ?
 ^ — Știu eu ? De ce mă întrebi însă pe mine ? Numai eu scriu ?
 — Ai dreptate. Și Omer a scris... Nu ?
 — Cel puțin așa se spune.
 — Și Dante...
 — Și...
 — Foarte frumos... Scrie înainte fiindcă și ei au scris. Scrie și dă-mi și mie să citesc. Eu citesc tot ce se scrie. Citesc și subscriu pentru orice statuie. Dacă o să mori înaintea mea, poate să am ocazia să subscriu și pentru statuia ta. Asta

este o manie a mea de a contribui la glorificarea scriitorilor mari, cu toate că — între noi fie — nici unul din cîți au scris n-a fost mare...

— Nici unul ?

— Nici unul... Scriitorii mari nu există fiindcă nici unul n-a avut curajul să dea foc la tot ce a scris... Adevărații scriitori n-au publicat nimic în viața lor.

— Atunci la ce bun ca să mai scrii ?

— Scrii ca să te distrezi... Publici ca să distrezi pe alții.

— Și ceilalți de cele mai multe ori îți rămîn recunoscători.

— Cîți însă ?... Ai putea să-mi spui la ce-ți folosește lauda citorva, cînd numărul celor care te vor birfi va fi însutit ?... A, da... Știu ce ai de gînd să-mi răspunzi. O să-mi spui ca n-ai să tragi cu urechea nici la unii, nici la alții și că mulțumirea sufletească cum că ți-ai făcut datoria cît ai putut mai bine îți va fi de ajuns. Dar mă rog, te-a forțat cineva să-ți faci datoria ? Cine ți-a impus acest sacrificiu neprețuit de a distra omenirea cu ce ai scris -? Nimeni. Nu ?... Atunci ?... Dă foc la tot ce-ai scris, dă foc mai înainte ca cineva să te fi citit, și, te asigur eu, cu atît mai mult vei fi mulțumit, cu cît îți vei fi făcut de două ori datoria. Numai așa vei rămîne ceea ce ești — artistul modest, ori talentul extraordinar, necunoscut de nimeni decît de tine însuși, dar vei rămîne cu sufletul curat și vei atinge idealul sufletelor acelor artiști care nu există încă, sau care dacă au existat n-au cunoscut nici înfumurarea trecătoarelor glorii, nici descurajarea eternelor birfeli.

Ideile prietenului meu începuseră să mă neliniștească. Aci îmi părea că are dreptate, aci îmi părea că-i absurd. Ceea ce îmi spusese, ceea ce auzeam pentru prima oară mi se păreau nu lucruri ciudate ci estompări nelămurite. Continuai dar să-1 întreb :

— Te-ai gîndit însă, că în ziua cînd scriitorii vor face ceea ce le ceri tu nu va mai exista o literatură ?

— Se poate... Dar astăzi există? Care este adevărata și care nu? Unii spun una, alții spun alta. Totul, dar, este relativ după cum vezi.

— Te înșeli, totul este ceea ce cred și îmi place mie.

— Și de ce nu ce-mi place mie?

— Cine te oprește să crezi altfel?

— Mă rog, acum ce este afară, noapte ori ziua?

— Ziuă.

— Ai dreptate. Și eu tot așa^{zic}. Toți o să zică așa. Pe cel care o crede și ți-o spune că e noapte, îl poți trimite la balamuc fără nici o grijă de a te fi înșelat. Ei, vezi?... De ce în literatură, ori mai bine zis în artă nu-i același lucru?

— Fiindcă nu se poate.

— Ba fiindcă nu se vrea. A putea face ceva nu este mare lucru. Totul constă în a vrea să faci ceva.

— Și când nu poți face ce vrei?

— Sa te astimperi. Nu înțelegi că dacă toată lumea nu^{ar} fi făcut decît ce putea, nu ar mai fi existat o evoluție?

— Evoluția este ceva firesc.

— Te înșeli, evoluția este satisfacerea curiozității, crearea a ceea ce ai vrut într-un timp cînd nu puteai face ceea ce faci acum...

— Dar nu toți oamenii pot crea.

— Artist însă, nu poate fi decît cel care creează. *Simbolismul*, bunioară, este o artă creată, o artă voită.

— Simbolismul este o evoluție a artei.

— Și în același timp ultima ei expresie.

— Și, cu toate acestea, cîți simbolști sunt?

— Dar mîine cîți vor fi?... Eu care sunt mai bătrîn decît^{ține} am apucat timpurile cînd pe simbolști îi puteai număra pe degetele unei singure mîini. Mi-aduc aminte cum pe la anul 1886 Stephane Mallarme ne explica *Les Illuminations* ale formidabilului Rimbaud și *Les Complaintes* ale lui Jules Laforgue. Era în timpul cînd cei care vroiau să facă ceva^{se} despărțiseră hotărîți pentru totdeauna de cei care nu Jăceaujiceit ce puteau. Or, a crea o întreagă școală literară din tălmăcirea a două poezii mi se pare că înseamnă a ieși oarecum din banalitatea cuvîntului *a putea*... Cunoști le-genda simbolismului?

Nu... Poeziile lui Baudelaire le-ai cetit însă. Ei bine, ți^{ai} aduci aminte de sonetul *Correspondances*? Să ți-1 spun eu:

*„La Nature est un temple ou de vivant piliers
Laissent parfois sortir de confines paroles ;
Un homme y passe à travers des forêts de symboles
Qui l'observent avec des regards familiers.*

*Comme de longs échos qui de loin se contendent
Dans une ténébreuse et profonde unité,
Vaste comme la nuit et comme la clarté
Les parfums, les couleurs et les sens se répondent.*

*Il est des parfums frais comme des chairs d'enfants,
Doux comme des hautbois, verts comme les prairies,
Et d'autres, corrompus, riches et triomphants,*

*Ayant l'expansion des choses infinies,
Comme l'ambre, le musc, le benjoin et l'encens,
Qui chantent les transports de l'esprit et des sens."*

Aceasta este una. A doua este un alt sonet din *Les vers dorés* ale lui Gerard de Nerval. Iată-1:

*„Homme, libre penseur ! te crois-tu seul pensant
Dans ce monde où la vie éclate en toute chose ?
Des forces que tu tiens ta liberté dispose
Mais de tous tes conseils l'Univers est absent.*

*Respecte dans la bête un esprit agissant ;
Chaque fleur est une âme à la Nature eclose
Un mystère d'amour dans le métal repose
Tout est sensible et tout sur ton être est puissant.*

*Crains, dans le mur aveugle un regard qui t'épie ;
À la matière même un verbe est attaché...
Ne le fais pas servir à quelque usage impie.*

*Souvent dans l'obscur habite un Dieu caché ;
Et comme un œil naissant couvert par ses paupières
Un pur esprit s'accroît sous l'écorce des pierres."*

Ce zici?... Nu ți se pare că întreaga formulă a simbolismului este cuprinsă în versurile a doi poeți care cel puțin nu erau simbolști? Or, în locul simbolștilor ce am fi avut poate astăzi? O mulțime de imitatori mai mult sau mai puțin artiști care ne-ar fi repetat cu o adorabilă naivitate ceea ce spusese Baudelaire sau Nerval, fără să-și dea seama că din tălmăcirea a ce se spusese odată, se poate crea ceea ce nu s-a spus încă. Literatura nu este pictură. În literatură nimic nu trebuie spus numai pentru gustul de a spune ceva. Totul consta în a forța natura să ne descopere secretul pe care, cei mai mulți dintre cei care văd și scriu ce au văzut, nici nu-l bănuiesc măcar. Pictura reprezintă natura așa cum se prezintă ochiului, ori cel mult, așa cum se prezintă sub temperamentul și modul de a vedea al artistului. Literatura însă, trebuie să meargă mai departe. Literatura posedă limba. Or *limba* și *gîndirea* sunt factorii principali ai evoluției în artă.

Cu ajutorul limbei numai, poți dezvălui misterul din atmosfera celor ce ne înconjoară. Și acest mister e însuși sufletul lucrurilor pe care cei mai mulți le cred neînsuflețite, tocmai fiindcă nu pot pătrunde simbolul sub care fiecare în parte contribuie la armonia universală.

* Și acum, înțelegi de ce sunt așa de puțini cei care au voit să facă ceva mai mult decît ceea ce puteau face alții?... Francezii au creat simbolismul. Trebuie să mărturisesc însă că nemții au mers și mai departe. Ai auzit de un mare învățat Haeckel? Ei bine, d-l Haeckel trece drept inventatorul *monismului*. Or, știi ce este monismul? Citește bine sonetul lui Gerard de Nerval și îți este de ajuns. Dacă Nerval ar fi avut creierul mai puțin dezordonat, domnul Haeckel n-ar fi existat astăzi. Este aproape aceeași poveste ca și cu Charles Cros care inventase telefonul cu mult înaintea lui Graham Bell. Pe nebunul de la *Chat noir* însă, nu l-a luat nimeni în serios. Graham Bell a devenit milionar și Cros nu avea cu ce să-și plătească un absint.

Nu mai rămînea nici o îndoială. Prietenul meu era un simbolist fanatic. Nu înțelegeam însă de ce cu cîteva minute înainte se arătase dușmanul tuturor acelor care scriu. Continuă dar să-l întreb:

:— Dar dacă recunoști că există o literatură simbolistă, de ce adineauri îmi spuneai că literatura este de prisos.

— De ce? Fiindcă simbolismul nu există decît pentru mine și pentru alți cîțiva. Dar atîta nu-l de ajuns. Pe cel care ți-ar spune că acum e noapte, îl poți trimite fără nici o grijă la balamuc. Celui care ți-o spune însă că simbolismul este un fleac nu-i poți face nimic.

— De ce n-ai lăsa fiecăruia libertatea gîndirii? Sunt lucruri pe cari nu le poți îngrădi.

— De ce n-ai admite însă un suprem control al gîndirii? Trăim într-o vreme cînd totul se reglementează — bine sau rău, puțin mă interesează — constat însă că a reglementa de cele mai multe ori înseamnă a progresa. De ce dar nu s-ar reglementa și gîndirea după ceea ce gîndesc cei mai puțini, nu cei mai mulți?

— Fiindcă opinia publică e formată de cei mai mulți.

— Dragul meu, pentru mine, opinia publică înseamnă cea mai grotescă invenție. Mai acum cîteva luni, într-o revistă literară de la noi, un pretins critic literar, a cărui opinie da să se înțeleagă că este și a marelui public, se întreba nedumerit, cam ce fel de poet ar fi acela care nu este romantic și ce adevărată operă de artă ar fi aceea care n-ar fi plămădită în atmosfera romantismului? Nu ți se pare că opinia criticului conținea prea mult fast de sentință judecătorească? Și nu ți se pare că lansarea unei asemenea axiome în literatură înseamnă o completă lipsă de bun-simț?

— De ce ai pretinde însă că astăzi arta să nu fie decît simbolistă?

Fiindcă pînă astăzi simbolismul înseamnă punctul culminant al artei. Mă închin în fața artei de mîine pe care n-o cunosc încă, dar care sunt sigur că va reprezenta un pas mai departe în evoluția artei. Arta de ieri însă pentru mine n-are decît valoarea monedelor antice de prin muzee. Muzeele sunt interesante și instructive, este drept. Nu voi admite însă niciodată să se transforme toate magazinele de noutăți în muzee. Pretenția asta este absurdă. Gîndirea merge de la vechi la nou... spre necunoscut. Cei cari gîndesc în felul celor de ieri sunt ca negustorii din halele de vechituri — meserie de cele mai multe ori rentabilă, este drept. Atîta însă nu-i de ajuns. În halele de vechituri miroase urît și sunt artiști cari nu pot suferi atmosfera în care își fac afacerile negustorii gîndirii de ieri!

Prietenul meu, care -pînă atunci stătuse mai tot timpul cu mîinile încrucișate pe piept, se îndreptă spre stropitoarea de apă și, după ce o umplu la fîntînă continuă să-și ude florile.

De data asta ajunsese la răzoarele unde erau semănați macii. Uda *Le Jardin des suppliques* a lui Mirbeau.

— Peste cîțiva ani o să subscriu și la statuia ăstuia, îmi zise el zîmbind.

— Și dacă o să mori înaintea lui ?

— O să subscrie alții.

— De^ce nu scrii și tu ? Ți-ai fi putut ridica singur o statuie fără subscripțiile altora.

— Fiindcă celui care scrie, nici cărțile, nici statuia nu-i folosește la nimic. Eu am tot ce-mi trebuie, fac tot ce vreau și cînd nu pot face ceva înseamnă că nu vroi să fac. La ce mi-ar folosi dar o carte pe coperta căreia ar fi tipărit numele meu ? ^Ce-aș^ cîștiga mai mult dacă cartea mea ar face ocolul lumii — să admitem — dacă eu mi-aș vedea portretul prin jgajete iar urmașii mi-ar vedea statuia la un colț de strada ? Cei care te-ar cunoaște vor trece fără să te bage în seamă fiindcă au aflat cine ești, pe cîtă vreme ceilalți — din care cei mai mulți nu vor ști poate nici să citească inscripția de pe soclu — te vor privi cu ochii holbați și se vor minuna nu de ce-ai făcut în viață, ci de măreția bronzului. Te vor privi ca pe un leu abrutizat de morfină și închis în cușca unei menagerii. Victor Hugo a scris enorm — o întreagă bibliotecă națională. Urmașii i-au ridicat o statuie enormă și atîta tot.^Afară de excursioniștii englezi care vin în fiecare primăvara la Paris, cei care trec prin fața ei își întorc capul în altă parte, fiindcă nu găsesc nimic de gust în această enormă sorcovă de bronz, cu toate că în vîrfurile ei stă înfipt cel mai mare scriitor al Franței, unul din geniile lumii poate. Lui Baudelaire care a scris mai puțin, prietenii i-au ridicat pe mormînt un monument, un monument mult mai mic, este drept, dar mult mai frumos — o, mult mai frumos... Și cu toate acestea afară de cei care l-au inaugurat aș vrea să știu cîți și-au mai pierdut ziua să se ducă la cimitirul Montparnasse ca să-i vadă mormîntul ? Nimeni. Nu ? Ei bine cam același lucru se întîmplă mai tuturor celor care scriu și au admiratori. Astăzi monumentele nu mai interesează pe ni-

meni. Prea mulți oameni mari se nasc în toate țările. Parisul este un adevărat cimitir. Grădina Luxemburgului, Parcul Monceau, Cîmpiile Elisee sunt pline.

în toate piețele și la toate colțurile de stradă din Paris, ești sigur că trebuie să găsești statuia^ unui om mare. Dacă toți ar gândi însă ca mine nu s-ar mai seri nici un rînd, iar cei care au mania statuelor n-ar mai avea cui ridica.

— Dar mania asta... mi se pare...

— Tocmai fiindcă o am și fiindcă presimt că primul vindecat aș fi chiar eu !

A doua zi m-am dus să-mi văd prietenul din nou... Am găsit însă poarta încuiată. Am bătut. Nu mi-a răspuns nimeni.

Ajuns în oraș, omul extraordinar, care îmi dăduse^ cele cîteva relații despre prietenul meu, îmi spuse că-l văzuse îmbrăcîndu-se pentru Constantinopol chiar în seara în care îl părăsisem eu.

După o săptămînă primeam din Egipt o carte poștală în care îmi scria :

„Niciodată n-am fost mai convins de măreția simbolismului decît acum cînd studiez arta egipteană. Or, lucrul acesta știi ce înseamnă ? Gîndirea omenirii, mîr-un moment dat, a trebuit să sufere un cataclism îngrozitor. în momentul acela s-a distrus tot ce fusese gîndit pînă atunci.^Ceea ce îmi pare ciudat însă este că azi de-abia am ajuns să^gîndim ceea ce egiptenii gîndiseră cu cîteva mii de ani înaintea noastră/'

Fantezia omului ciudat însă, mersese pînă acolo încît, în loc să se iscălească pe el, mă iscălise pe mine. Și în^ momentul acela, pentru prima oară în viață^ privindu-mi numele scris de o mînă străină, mi se păru că cele scrise și^ auzite în grădina prietenului meu nu-mi fuseseră scrise și spuse decît de mine însumi !

MANUSCRISE GĂSITE

DÎMBOVIȚA APĂ DULCE!...

Nu știu ce anume porțiuni a râului Dîmbovița o fi avut în vedere autorul cunoscutelor versuri, cari pentru elevii școalelor primare constituiesc încă și astăzi, primele noțiuni de literatură română.

Nu știu de asemenea, dacă în afară de cîtiva *înecați*, s-o mai fi găsit cineva care să ducă fantezia pînă acolo încît să guste din Dîmbovița poetului.

Ceea ce pot spune însă cu siguranță este că apa, pe care o vedem scurgîndu-se zilnic pe sub podurile de piatră ale Bucureștiului, poate să aibă calități extraordinare — nu zic ba — nu o poate însă avea pe aceea de a inspira un poet.

Pentru noi, cei care o cunoaștem de ani de zile, Dîmbovița nu este decît un rîu tolerat — ca să zic așa — a cărui culoare, astăzi îți amintește braga, mîine absintul, poimîine cafeaua cu lapte și așa mai departe. Apă însă, de cînd e lumea parcă, n-a curs pe Dîmbovița.

Și totuși, mai zilele trecute am avut ocazia să văd Dîmbovița sub un nou aspect.

Între cele două maluri verzi — zic verzi pentru ca culoarea ierbei trebuie să fie numai decît verde — o simfonie de pete multicolore dădeau Dîmboviței aspectul unor enorme coloane de marmură prăbușite din cine știe ce templu legendar și culcate de-a lungul Bucureștiului.

Rezemat de parapetul podului, un gardist privea în susul apei ca un poet inspirat în căutarea unei rime.

M-am apropiat de el și l-am întrebat :

— Ce are Dîmbovița astăzi ?

— A dat drumul murdăriilor de la uzina de gaz...

Și gardistul își încheie răspunsul cu un gest de scîrbă.

M-am depărtat grăbit.

Simțeam că clocotește în mine neputința de a mă răzbuna contra unei ființe supraomenești care, cu o lovitură brutală, îmi zdrobise o senzație artistică de-o clipă !

Ironia soartei voise ca *murdăriile* unei uzine de gaz să fie singurele în stare a poetiza apele Dîmboviței — această *Dîmbovița apă dulce*, cum spunea poetul.

TEATRUL ÎN SECOLUL AL XIX-lea

Pompa cu care literații francezi din secolul al XX-lea conduceau la groapă pe un confrate a cărui activitate ilustrase mai mult secolul al XIX-lea m-a făcut să mă gîndesc la simplitatea cu care nu noi, dar de multe ori ei înșiși chiar au dus la groapă tocmai pe aceia a căror activitate a fost de natură a ilustra secole întregi.

Victorien Sardou, ultimul mare dramaturg francez al secolului XIX, a cunoscut onorurile nu numai ale mulțimei dar și ale armatei. Generalii francezi l-au salutat închinîndu-și sabia iar drapelele franceze aplecîndu-și culorile.

Un *Augier* sau un *Alexandre Dumas-fîls* n-au cunoscut aceste onoruri, și cu toate acestea secolul în care trăim ne va spune peste puțin timp de cine își va aduce mai bine aminte : de cel dintîi sau de cei din urmă ?

Dintre toți marii autori francezi, Victorien Sardou este singurul de care se poate spune cu drept cuvînt, că n-a căutat să dea operei sale tenacitatea bronzului. Victorien Sardou a fost un meșteșugar grăbit — grăbit din cauza prea multor comenzi — și ca oricărui meșteșugar bun dar grăbit nu i se poate cere mai mult decît ca opera sa să poată mulțumi — mișca sau amuza — mulțimea pentru care anume a fost făcută. Or, în această privință, lui Victorien Sardou nu i se poate nimic imputa.

Dacă s-ar fi trudit să facă ceva mai puțin conform cerințelor marelui public, desigur că ultimul mare dramaturg al secolului trecut n-ar fi meritat în secolul acesta onorurile

ce i s-au făcut. Cine știe însă dacă secolele viitoare nu i le-ar fi dat cu prisosință?

Dacă ne-am întreba ce va rămîne din arta dramatică a secolului XIX, nu ne va fi greu să găsim răspunsul : *Cîteva piese numai.*

Ironia soartei însă a voit ca printre aceste cîteva piese să se numere tocmai opera lui Henri Becque, cel care trăind n-a putut cîștiga cu piesele sale nici măcar o mie de franci, și care la moarte n-a fost salutat decît de un singur soldat francez — vărul său.

Nu, secolul XIX n-a fost secolul capodoperilor dramatice... Secolul XIX a fost secolul cabotinajului.

ADMIRAȚII MERIDIONALE

Frederic Mistral — fala literaturii meridionale franceze — va cunoaște în februarie viitor ceea ce, în timpurile noastre, marilor scriitori nu le mai este dat să cunoască.

Jurnalele franceze anunță, că cu ocazia aniversarei a 50 de ani de la publicarea poemei *Mireille*, admiratorii poetului îi vor dezveli statua pe care i-au ridicat-o în orașul Arles.

Această statuă Mistral o merită. Nimeni nu va gîndi contrariul — sunt sigur. Și o merită cu atît mai mult, cu cît sudul și mai ales literatura regională franceză n-a dat pînă la Mistral nici un talent de valoare.

Ceea ce va părea însă curios și ceea ce va stîrni desigur o umbră de gelozie printre marii literați ai Franței va fi faptul că dintre ei toți, Mistral singurul a avut norocul să asiste la dezvelirea propriei sale statui.

Mulți scriitori mari nu-și au încă statuile, deși au murit de mult și uitarea li s-a întins nu numai pe morminte, ba chiar pe opere.

Mistral însă, meridionalul Mistral, asemenea unui împărat roman, mai fericit decît predecesorii săi, poate fi sigur de pe acum că atîta timp cît va exista orașul Arles va exista și el — podoabă a literaturii franceze și podoabă a unei pieți publice în care se vor aduna generațiile viitoare, pentru a afla de la cele duse cine a fost domnul care le suride din marmoră...

Nu știu dacă — după cum se spune — statua unui artist ca și a oricărui alt om de seamă, ar reprezenta suprema manifestare a admirației omenești. Constat însă că statuile oamenilor mari joacă de cîtva timp un rol foarte curios în mentalitatea modernă.

Această mentalitate, după cît se pare, va suferi în luna februarie cea mai grozavă rușine. Palma i-o vor da meridionalii Franței — cei care au citit opera lui Mistral și poate chiar mulți dintre cei care n-au citit decît aventurile celebrului *Tartarin din Tarascon* ale lui Alphonse Daudet.

RODIN

Citesc prin ziarele franceze că Rodin, acest punct de oprire al sculpturii din zilele noastre, va expune o serie de 150 desemnuri.

Nu știu dacă părerile mele sunt la fel cu ale cititorilor mei și, mai ales, cu ale acelor care au avut ocazia să vadă ceva, cît de puțin din opera marelui artist. Eu unul am socotit totdeauna că apariția unei noi opere a lui Rodin constituie ceea ce se numește un eveniment artistic.

Și în desemn ca și în sculptură, Rodin este același — o putere extraordinară de a găsi totdeauna ceva nou și diferit pentru a-ți prezenta o idee fie într-o bucată de lut, fie într-o simplă trăsătură de creion.

Modelele artistului nu sunt alese nici dintre cele mai bine făcute, nici dintre cele mai caste. Rodin nu cere modelului său decît o singură grație — *viața*, viața așa cum o trăim fiecare din noi, pe drumul drept sau pe potecile întortocheate, pe drumul bătătorit sau pe potecile noroioase, pe drumul plin de soarele zilei, sau pe potecile cufundate în umbră.

Desemnurile lui Rodin ne fac fără de voie să ne gîndim la poeziile lui Baudelaire.

Aceeași notă caracteristică găsim la amîndoi — nici *morală* nici *virtute*. Asta se ridică mai presus decît orice convenție socială, decît orice legiferare trecătoare.

Mi-aduc aminte că după ce citisem *Le Jardin des supplices* un prieten mi-a arătat cîteva deseneuri cu care Rodin voise la început să orneze cartea lui Octave Mirbeau.

Era în aceste deseneuri nu ceva din atmosfera unui roman — fie el chiar un capo'd'operă a literaturii franceze ; ci din atmosfera chiar a acelei minunate grădini care dacă n-ar fi existat ar fi fost totuși creată în deseneurile lui Rodin.

Și atunci, numai atunci, am înțeles pentru ce Rodin a putut să-mi arate în cartea lui Mirbeau ceea ce descrierea îngrozitoarelor suplicii chinezești îmi ascunse la prima dată.

PREMIUL NOBEL

Belgia întreagă, și împreună cu Belgia, întreaga lume de admiratori ai lui Maeterlinck și Verhaeren au suferit cea mai dureroasă decepție.

Se credea, și știrea venise din sursa cea mai autorizată, că anul acesta premiul Nobel va fi oferit marilor poeți belgieni, în onoarea cărora amicii proiectaseră o serie de conferințe, serbări și reprezentațiuni de gală la teatrul de la Monnaie. Era vorba chiar, ca mai mulți scriitori din Franța să treacă la Bruxelles, pentru a aduce laureaților, omagiul simpatiilor lumii literare franceze.

O știre brutală însă vine pe neașteptate și distruge întreaga apoteoză, la care dealtfel atât Maeterlinck cât și Verhaeren aveau tot dreptul.

În ultimul moment s-a decis ca premiul Nobel să fie oferit poetului englez Swinburne.

Ziarele belgiene și unele chiar dintre cele franceze lasă cu o deosebită finețe printre rînduri să se înțeleagă că această ultimă hotărîre a fost luată în urma unor presiuni — presiuni care ar fi venit de sus, de sus de tot

Să fie oare posibil ?...

Dacă, lăsînd la o parte lovitură ce-a primit-o amorul lor propriu, belgienii cunosc cu adevărat subsolurile acestei noi afaceri de senzație, ar fi bine s-o spună cu vocea tare pentru a fi auzită de toți.

Ar fi bine ca cei cîțiva ultimi idealisti ai secolului nostru să se convingă o dată mai mult că premiile pe care *academiile* sau un *Nobel* oarecare le oferă literaților nu-i deloc o încoronare a talentului, ci o simplă afacere... afacere de senzație și atîta tot.

Nu mai rămîne nici o îndoială că cea mai mare fală a unui popor consistă în aceea de a număra cîți mai mulți oameni mari, cu toate că oamenii mari nu aparțin unei singure țări, ci omenirii întregi.

Există însă și oameni mari, cari — departe de a se fâli cu poporul în mijlocul căruia s-au născut — îl urăsc într-atît încît ura lor devine adevărate cazuri patologice.

Nu voi insista asupra lui Heinrich Heine care era de origine evreu, dar mă voi opri asupra cazului filozofului Nietzsche, a cărui curată origine germană nu se poate contesta.

Prieten și admirator fanatic al lui Wagner, Nietzsche devine cu timpul cel mai înfocat dușman al maestrului de la Bayreuth, în muzica căruia nu mai găsea decît expresiunea celei mai animale vulgarități germane.

Vorbind de muzica compozitorului francez Bizet, pe care îl opunea lui Wagner, filozoful german exclamă plin de deznădejde :

— *Dumnezeule : ...cu cît ne întrec francezii în gust /*

Ura lui Nietzsche însă era sinceră și departe de a urî anume persoane — lucru care dealtfel ar fi fost explicabil — filozoful ura deopotrivă întregul popor în limba căruia gîndise și scrisese.

Într-unui din pasagiile sale, în care face aluzie la cei care după moarte se vor îndeletnici cu descrierea vieții lui, Nietzsche cere să se scrie și să se știe de toată lumea că *n-a fost maltratat decît de germani*.

Și cu toate acestea, filozoful adaugă :

— *Dumnezeule ! Ce plictisitori, bizari și fără nici un sens sunt germanii !*

Singura dată, cînd Nietzsche s-a simțit fericit și onorat așa cum se cuvenea de către un om care îl înțelegea și-l aprecia, a fost cînd filozoful francez Taine, mulțumindu-i de dedicația cărții *Crepusculul idolilor*, i-a trimis acea *magnifică și indescriptibil de delicată scrisoare*, pe care filozoful german o păstra ca pe o adevărată relicvă.

Nu știu dacă ura lui Nietzsche contra germanilor era motivată sau nu. Majoritatea poporului german însă l-a

răsplătit tot cu aceeași monedă. Și îmi aduc aminte cum mai anii trecuți, guvernul refuza să cumpere bustul filozofului, lucrat de sculptorul Max Klinger, din motive... neprecizate. Adevăratul motiv însă pare a nu fi decît răzbunarea contra celui care scrisese *cele mîi profunde cărți ce s-au scris vreo-dată — motiv de ajuns ca germanii să nu-l priceapă...*

O NOUĂ RELIGIUNE ?

Limba germană va avea norocul ca cea dintîi să facă cunoscută lumii o nouă operă a lui Tolstoi, pe care autorul, nevoind s-o tipărească în rusește, a vîndut-o unui editor german.

Pentru prima oară în viață, Tolstoi se ferește a-și tipări în țara și în limba sa, ceea ce crede.

Faptul ni se pare curios, cu atît mai mult, cu cît de cîtiva ani nu cred să se mai găsească nici chiar în Rusia oameni cari să se teamă de cuvintele care propovăduiesc adevărul, dreptatea, binele și frumosul...

Noua operă a lui Tolstoi va fi intitulată : *Doctrina lui Cristos expusă pe înțelesul copiilor*.

Cei cari cunosc *Religia mea*, o altă operă a cugetătorului rus, își pot ușor închipui în ce mod va căuta Tolstoi să facă pe copii a înțelege ceea ce după 1908 de ani nu-i totdeauna înțeles nici de oamenii maturi.

Multă vreme, rețeta pe care Tolstoi o da pentru înjghebarea unei societăți ideale — o societate bazată pe caritate, și în care individualitățile egoiste să fie excluse din raporturile sociale — a fost luată drept o utopie.

Admiratorii și credincioșii în cuvîntul bătrînului de la Iasnaia-Poliana însă n-au desperat, și astăzi omenirea numără trei comunități care urmează doctrina tolstoistă.

Prima fondată la *Taşkent*, de către un fost ofițer, se ocupă cu cultivarea stepelor.

A doua se găsește la *Harkov* în Caucaz și numără 12 familii.

Iar a treia, cea mai importantă, fuse fondată în anul 1901 în America, la *Christchusch Hauts* de către scriitorul Tchercov.

În cîtiva ani, doctrina lui Tolstoi a pătruns așa de mult în conștiința expatriaților ruși, încît cea mai mare parte din noii coloniști ai Americii se constituiesc în comunități, cele mai multe agricole, a căror evanghelie nu-i alta decît complexul preceptelor lui Tolstoi.

Care va fi soarta în viitor a acestei doctrini ? Nu cumva ne găsim oare în pragul unei noi religii ?

MĂȘTI DE BRONZ ȘI
LAMPPIOANE DE PORȚELAN

Lui TITI MICESCU

Mărturie prieteniei legate pe băncile Liceului
din Pitești și plimbată cu aceeași statornicie de
pe dealurile Ciumeștilor, pînă pe malurile Senei

/s. **M.**

Cele ce urmează sunt însemnările zilnice ale unui necunoscut.

Conținutul lor — după cum se va vedea — este tot atât de straniu ca și întâmplarea care, acum 18 ani, mă punea în posesia caietului de școală cu scoarțele albastre, în care adevăratul lor autor, scrisese povestea celui care voise cu tot dinadinsul să rămână un anonim.

*

Eram la Paris.

Surprins de o ploaie torențială pe rue de la Grange Bateliere, mă refugiasem în „Hotel Drouot”, unde tocmai avea loc o licitație, în jurul căreia presa pariziană făcuse mare zgomot.

Deși nu aveam intenția să cumpăr nimic, curiozitatea mă așeză totuși și pe mine pe o bancă alături de amatorii care își disputau diferitele obiecte salvate de pe iahtul „Nirvana”, naufragiat pe coastele Arabiei, șase luni în urmă.

Naufragiul acesta făcuse mare senzație nu numai în Anglia, dar și în Franța și Italia, unde lordul W., proprietarul iahtului, era foarte cunoscut.

La Paris, știrea naufragiului, adusă de o telegramă a Agenției Reuther, fusese afișată la Le Matin, înainte de apariția ei în zărele de seară. Prins de un ciclon, la ieșirea lui

din Golful de Aderi, în Oceanul Indian, iahtul „Nirvana” era socotit ca pierdut, împreună cu întregul lui echipaj. Lordul W., care se găsea pe bord, împărtăşise fără îndoială şi el, soarta tovarăşilor de naufragiu.

Donă săptămîni mai tîrziu, o noua telegramă a aceleiaşi agenţii anunţa că iahtul „Nirvana”, cu prora sfărîmata şi ambele catarguri retezate de furtună, fusese găsit aruncat pe uscat, în bancurile de nisip de la Kumkapu. În compartimentul maşinelor se găsise cadavrul ofiţerului mecanic şi al unui focbîst, iar într-una din cabine, cadavrul mîei femeii, a căreia identitate nu se putuse stabili. Restul echipajului nu lăsase nici o altă urmă pe bordul acestui nou vas fantomă.

Autorităţile engleze dispuseseră demontarea iahtului şi transportarea obiectelor de preţ în Europa, unde în lipsă de moştenitori, ele urmau să fie vîndute la Londra şi la Paris, în scopuri de binefacere, împreună cu restul imensei averi a lordului IV.

Mărturisesc că la început, vizitarea aceasta nu mă interesa cîtăuşi de puţin, dat fiind svimele fabuloase la care ambiţia unui amator bogat putea ridica valoarea unui lucru de nimic.

La MU-moment dat însă, comisarul licitaţiei anunţă jurnalul de bord al iahtului, pe care un compatriot al lordului W., se şi grăbi să-l adjudece pentru suma de 2 000 de franci-. De îndată însă ce începu să-l răsfaiască, noul posesor protestă că jurnalul este redactat într-o limbă străină, pe care el n-o cunoaşte. Un expert care îl cercetă, declară la rîndul Ud ca jurnalul trebuie să fie scris într-unui din dialectele limbii italiene, pe care însă nu-l poate preciza. Faptul acesta mări curiozitatea asistenţei, şi caietul cu scoarţele albastre începu să circule din mînă în mînă, pînă ce ajunse şi în mîinile mele.

Prima aruncătură de ochi, mă făcu să tresar ca în faţa unui prieten vechi, pe care nu l-aş fi văzut de ani de zile.

Caietul era scris în limba română. Nu era însă un jurnal de bord, ci un simplu jurnal personal nesfîrşit şi nesemnat. Pe copertă era scris cu litere de mînă

Moştii de B.

iar în josul acestui titlu, tipărită cu litere roşii, firma unei librării din Piteşti.

Judece oricine, dacă emoţia acestei neaşteptate arătări, nu era de natură să-mi schimbe întreaga nepăsare cu care privisem pînă atunci vînzarea altor alte obiecte de pe iahtul lordului W.

Mă ridicai deci de la locul meu şi mă grăbii să explic; — Este un manuscris în limba română.

Cineva mă întrebă :

— Sunteţi sigur Cunoaşteţi bine această limbă :

Nu avusei însă timp să răspund, deoarece englezul declară că în cazul acesta manuscrisul nu mai prezintă nici un interes şi că el renunţai în favoarea altui cumpărător.

Şi iată cum se face că în seara aceea, binecîntam ploaia torenţială care îmi îndreptase paşii spre „Hotel Drouot”, unde în lipsă de alt amator, manuscrisul necunoscutului rămînea în posesia mea, pentru suma de 100 de franci.

Cercetările întreprinse în urmă pentru descoperirea autorului, atît prin cafenelele Parisului, cît şi în oraşul Piteşti, după întoarcerea mea în ţară, nu mă duseră la nici un rezultat.

După optsprezece ani dar, cred că pot renunţa la ele, sau mai bine zis, cred că am dreptul să le trec în seama celor care ar binevoi să le continue, după ce la rîndul lor, vor fi cetit ca şi mine cele ce urmează.

*Aici
începe manuscrisul
din*

CAIETUL CU SCOARȚE ALBASTRE

13 octombrie

Vin de la înmormîntare. Zic de la înmormîntare, cum aş fi putut zice de la teatru — un teatru unde s-a jucat o piesă proastă.

Mi s-a spus că la înmormîntări, aceeaşi lungă şi plictisitoare scenă se repetă totdeauna. De data asta însă, adevăratele personaje din piesă eram numai eu şi mortul. Restul, roluri de puţină importanţă : copii, cioclii şi publicul obişnuit.

Curios lucru !... Pe mine morţii nu m-au interesat niciodată. Cînd întîmplarea mi-a scos pe vreunul în cale, mi-am întors capul. Ce ştiam din cărţi, din jurnale şi din auzite, mi-a fost îndeajuns. Dealtfel, pînă azi nici n-am prea avut ocazia să-i cunosc de aproape. Afară de mama-mea care a murit născîndu-mă, n-am avut nici rude, nici prieteni prea grăbiţi. Moartea tatei trebuia să-mi completeze cunoştinţele şi să-mi procure senzaţia justă.

Înmormîntarea tatei aproape nu merita oboseala să fie văzută. Şi cu toate acestea, în oraşul nostru, unde distracţiile sunt foarte rare, înmormîntările sunt foarte apreciate de cetăţeni. Sunt unii cari s-au obişnuit să însoţească pînă la cimitir chiar morţii cu care n-au avut nici o legătură în viaţă. Tata era unul dintre aceştia.

În oraş şi pe drumul de la barieră pînă la cimitir, totul s-a petrecut în linişte, mai în linişte chiar de cum ai fi privit acelaşi lucru printr-un ochean de panoramă.

Aci însă, ajutorul de primar, prieten şi coleg cu tata în gospodăria comunală, şinu cu orice preţ să spună cîteva cuvinte.

Mi se pare că tata juca un mare rol în viaţa politică a oraşului nostru, fiindcă cele cîteva cuvinte ale ajutorului de primar, se rezumau în „mîngîietor al suferinzilor, părinte al oraşului şi luptător neobosit al democraţiei liberale”, lucruri care dealtfel nu m-ar fi mirat deloc, dacă cu două zile îna-

întea morţii lui, n-aş fi citit un articol într-un ziar conservator, în care tata era numit „parvenit, om fără scrupul şi bandit de codru”.

Cu toate acestea, vocea ajutorului de primar, care spre sfîrşitul discursului răguşise şi abia se mai auzea, reuşi să convingă pe cetăţenii adunaţi în jurul groapei, că marea figură a mortului nu trebuie să le părăsească niciodată memoria. Cele din urmă cuvinte fură un apel călduros către aceia cari îl cunoscuseră, îl iubiseră şi-l respectaseră, să verse două lacrimi de recunoştinţă şi compătimire pe sicriul neîntuit încă : una pentru cel care îi părăsea, alta pentru orfanul care rămînea... Orfanul care rămînea, eram eu.

Simţii atunci că cineva mă trage de mîneacă şi o voce cunoscută îmi şopteşte la ureche :

— Ci că plîngi, omule, odată... încearcă-te să plîngi, că ne facem de rîs...

Era doamna Azureanu, prietena casei şi mai ales prietena tatei, o văduvă tină şi drăguţă, cu figura de sfinţă şi sufletul de înger, femeia care făcuse pentru noi sacrificii enorme, care îşi ruinase sănătatea în nopţile de veghe, cît timp tata fusese bolnav şi care, după moarte, îngrijise de toate pînă la sosirea mea.

Să-i fac pe voie, scosei batista şi-mi acoperii ochii la timp. Mirosul de tămîie, mormăitul popilor, discursul ajutorului de primar şi sfaturile doamnei Azureanu mă enervaseră peste măsură, în loc să plîng, rîdeam ca un nebun...

Toamna îngălbenise frunzele copacilor, iar vîntul serei le scutura, presărîndu-le de-a lungul potecilor improspătate cu nisip gălbui, pe marmurile mormintelor cioplite sărac şi fără gust, prin pălăriile cocoanelor, pe sicriul tatei, peste tot...

Soarele grăbea spre un deal învecinat cu cimitirul. Cîteva raze palide, mai bolnave chiar ca frunzele copacilor, se furiau printre crengile desfrunzite şi rumeneau figura mortului pentru ultima oară.

Decorul acesta natural, simplu şi fără pretenţii artistice, îmi plăcea rău mult decît tot ce văzusem pînă atunci în jurul meu. Cimitirul părea cu adevărat trist. E drept că pînă atunci eu nu-l văzusem încă niciodată. De data

asta, totuși, el mi se părea mai trist ca de obicei. Sufletul serei, fiindcă serile au și ele un suflet ca și noi, pătrundea în profunzimile trupului meu obosit, ca ceva straniu, molatec și leneș, ca poezia tristeții fără motiv, sau ca refrenul îndepărtat al unei fericiri uitate, în fața căreia amintirea tot se mai pleacă din când în când, cu reverența unui curtezan lipsit de amor propriu. Pentru un moment, îmi uitasem chiar unde mă aflu și cu gândul mă dusesem departe, departe, în fundul Orientului, în țările minunate ale basmelor și viselor albastre, în țările îmbălsămate de parfumul florilor și plantelor aromatate, în țările cari cele dintâi văd soarele răsărind...

În fața sicriului tatei, îmi adusesem aminte de câte ori nu mă gândisem să plec și eu, să plec departe, să nu știu nimeni unde m-am dus și eu însumi să nu știu nici unce, nici când voi avea de gând să mă opresc, să trec — străin pentru toți — de-a lungul țărilor străine, să mă îmbat de farmecul necunoscutului și de otrava dorului ducerei în neștire, să știu bine că goana mea nebună mă apropie de mormînt și totuși să nu mă opresc, să rătăcesc mereu și să-mi sfîrșesc drumul la marginea groapei, iar cei care mă vor găsi, să-mi azvîrle hoitul într-un cimitir străin și pagîn, fără flori și fără cruci, fără să se întrebe nici de unde am venit, nici cine am fost...

Un zgomot neobișnuit mă făcu să tresar.

Cioclii băteau ultimele cuie, în timp ce popii framîntau între dinți o ultimă rugăciune.

Patru inși sprijiniră apoi sicriul pe două frînghii și înce-tinel, fără zgomot și fără multa trudă, îl pitiră ca pe o comoară scumpă în fundul groapei.

Mă aplecai atunci spre movilita răscolită de sapă, apucaii un bulgăre de pămînt și îl lăsa să se rostogolească din mîină cu un zgomot spart și răgușit, ca și durerosul strigăt al unui învins, pe care l-aș fi lovit cu răutate.

Și-atîta tot... întocmai ca la teatru, după lăsarea cortinei, spectatorii începură să se împrăstie, grupuri, grupuri...

La întoarcere, rugai pe doamna Azureanu să se urce în trăsură mea. Dealtfel, prietena tatei era singura persoană care se mai înrudea cu familia.

Moartea tatei o îmbătrânise cu zece ani. Prinsul îi în-vinețise ochii și lacrimile scăpate neuscate de batistă alunecaseră de-a lungul obrazilor, desemnînd în stratul de pudră, potecute lungi ca și direle lăsate de roțile unei căruțe pe o șosea noroioasă. Și cu toate acestea, doamna Azureanu era tot frumoasă. Sunt femei pe cari suferințele le înfrumuse-țează. Nu știu dacă prietena tatei plîngea pentru prima oară, sau dacă moartea bărbatului său o torturase mai mult decît moartea tatei. Lacrimile însă nu păreau să aibă nimic comun nici cu ochii, nici cu obrazii, nici cu buzele... cu nimic din figura doamnei Azureanu.

Trăsura mergea încet, clătinîndu-se pe arcurile ruginite de vreme și zdruncinîndu-ne la fiecare bolovan. Doamna Azureanu, care nu mai zicea nimic, privea cu pleoapele pe jumătate închise postavul trăsurei, care altădată fusese verde, dar care acum nu mai avea nici o culoare. Constatarea aceasta pare că o hotărîse să mă întrebe dacă știu ce devin morții după un timp oarecare și dacă este adevărat că sufletele păcătoșilor trec în corpuri de animale.

Îmi adusei aminte atunci de versurile lui Cyrano de Bergerac, și cum singur nu mă simțeam în stare să-i răspund, încercai să i le traduc.

— „*Une heure apres la mort, notre âme evanovde
Sera ce qu'elle etait une heure avant la vie,*”

Drept mulțumire, doamna Azureanu își făcu cruce și țin-tindu-și ochii în coșul trăsurei, șopti ceva așa de încet, că nu putui auzi. Apoi întorcîndu-se spre mine, îmi spuse cu voce mai tare :

— Dumneata trebuie să fii țicnit... De ce nu te cauți? De ce nu consulți un doctor specialist?...

N-avusei însă timp să-i spun de ce nu consult nici un doctor. Trăsura intrase tocmai în curtea caselor.

27 noiembrie

— Ascultă... Am venit să te întreb ceA^a.

— Anume?...

- Ce ai de gând să te faci, avocat sau judecător ?
- Nici unul, nici altul...
- Cum așa ?
- Foarte bine.
- De ce-ai vândut atunci prăvălia ?
- Fiindcă nu vreau să mă fac nici băcan.
- Și ai de gând să arendezi și moșia ?
- Și...

Doamna Azureanu îmi rostogoli o privire pătrunzătoare și plină de răutate. Răspunsurile mele nu o lămuriseră îndeajuns. Afară de moșier, băcan, avocat sau judecător, ea nu vedea altă ocupație pentru un om care învățase numai dreptul, iar de la tată-său moștenise o pereche de case, o băcănie și o moșie.

Prietena tatei, care a rămas tot stăpînă în casa noastră — zic a noastră, fiindcă pare a fi și a ei — își permite să între în odaia mea fără să bată la ușe. Azi-dimineață, fiindcă m-a găsit dormind, și-a permis chiar să mă deștepte, sărutîndu-mă pe frunte, cu cea mai părintească dragoste.

Mie unuia, prietena tatei, pe care n-am cunoscut-o nici odată îndeajuns, mi-a făcut totdeauna impresia unei femei simple. Și tata care, trebuie să mărturisesc că timp de 70 de ani cît a trăit, n-a avut nici gusturi rafinate, nici năzuinți Ideale, nu cred să fi admirat în doamna Azureanu altă calitate, decît aceea a corpului său bine construit. Ambiția tatei, ca și a oricărui alt burghez bogat și cu vază, era să aibă ca amantă pe cea mai frumoasă femeie din oraș și atîta tot.

Azi-dimineață însă m-am convins că prietena tatei nu este numai cea mai frumoasă, dar și cea mai deșteaptă femeie din oraș.

Ce păcat că este femeie !... La noi femeile n-au încă drepturi politice. Altminteri doamna Azureanu ar fi ajuns ceva mai mult decît amanta unui ramolit primar de provincie, și orașul nostru n-ar fi pierdut ocazia poate să contribuie și el cu ceva la gloria țării — cu un ministru măcar.

Cînd auzi ce am de gând să fac, sa plec departe și poate pentru totdeauna, să plec singur și cît mai curînd — hotărîri pe care dînsa nici nu le bănuise măcar — doamna Azureanu simți că odaia se învîrtește în jurul ei și fuse nevoită să-și caute un sprijin ca să nu cadă jos. Rămăsese rezemată de speteaza unui fotoliu ca un animal rănit, în neputință de a

se mai mișca. Privea spre mine cu niște ochi de cerșetor nemîncat ce așteaptă să fie miluit și cu dinții încleștați pe un cuvînt pe care n-avea curaj să-l rostească, încerca parcă să mă mustre pentru palma neașteptată ce-i îndurerase deopotrivă și obrazul și sufletul.

Pentru un moment, nu putui pricepe cauza pentru care plecarea mea ar fi neliniștit-o într-atît. Prietena tatei avusese totdeauna idee rea de mine, mă crezuse nebun și mă sfătuisese chiar să consult un doctor specialist. Era natural, deci, ca schimbarea neașteptată a doamnei Azureanu să-mi dea de bănuît lucruri mari.

În ajun, apăruse într-un ziar o nuvelă de Guy de Maupasant, în care un tată simțindu-se în ajunul morței, își trecuse amanta, fiului. Amanta tatei, care citea regulat nuvelele din ziare, se gîndise poate că nu ar fi bine să mă lase singur, să-mi pierd urma prin lume și să se stingă ultimul vlăstar al familiei noastre. Doamna Azureanu ne iubise așa de mult, că după moartea tatei, nu-i mai rămînea decît să mă iubească pe mine.

În timpul acesta, prietena tatei se dezlipise de speteaza fotoliului și se apropiase de pat. Își înclinase capul deasupra mea, sprijinindu-se cu mîinile pe cele două margini ale patului și, privindu-mă pentru prima oară cu altfel de ochi, decît cei cu care mă privise pînă atunci, începuse să-mi surîdă mulțumită ca și cum ar fi avut să-mi destăinuiască ceva ce trebuia să-mi facă plăcere.

— Nu este așa că n-ai să pleci ?... Spune-mi... Nu ?... Nu este așa că ai să rămîi cu mine... să ne iubim...

Doamna Azureanu juca actul al doilea al melodramei începute cu o lună în urmă la cimitir.

Mai înainte să fi avut timp să-i răspund, îi simți mîinile apucîndu-mi capul și buzele căzîndu-i ca o grindină pe fruntea mea, pe obraji, pe ochi, pe gură... pe tot ce întîlneau în drumul lor. Tremura ca prinsă de friguri. Ochii pe jumătate închiși i se duseseră în fundul capului, iar buzele înșingerate, calde și moi, i se conturau în jurul gurei ca și un inel înroșit în foc, o pecetie fierbinte care ar fi vrut să-și lase forma pentru totdeauna pe obrajii mei.

Rămăsesem aiurit. Avîntul acesta, de bestie posedată de răscoala simțurilor, îmi amorțise și mîinile și mintea. Mă simțeam învins, umilit, ținut în pat, copleșit de o voluptate

plină de scîrbă și cîteva minute, incapabil să mă pot regăsi, mă lăsaî mîngîiat de aceleași mîini care mîngîiaseră și pe tata, sărutat de aceleași buze care sărutaseră și pe tata, dorit de aceeași patimă care dorise și pe tata...

Furtuna însă se potoli curînd.

După ce singură se ridică, sprijinindu-se din nou pe cele două margini ale patului, amanta tatei mă întrebă cu o voce plină de taină, mulțumită, învingătoare poate :

— Ne-am înțeles... Nu ?

— Ba nu ne-am înțeles deloc.

Sării jos din pat și, îndreptîndu-ma spre ușă, îi făcui semn să iasă.

Pîna atunci nu cunoscusem încă înverșunarea cu care luptă o femeie învinsă. Amanta tatei își văzuse partida pierdută și în ciuda norocului, își juca ultima carte.

— Și cu ce drept ?... Cu ce drept, mă rog ?... îmi strigă ea.

— Cu dreptul de stăpîn în casa mea.

— A !... Cu dreptul de stăpîn ?... Cine ?... Dumneata ?... Nu-i adevărat. Dumneata ești mai străin decît mine aici în casa asta. Eu am dreptul de a fi trăit șaptesprezece ani cu adevăratul ei stăpîn. Dar dumneata ce drept ai ?... Dumneata nu ești copilul stăpînului, copilul mortului... Dumneata ești copilul neveste-sei cu altul... cu un străin... Nu ești al lui... Nu... Știm noi ce poamă a fost mama dumitale... Dumneata ești un străin, n-ai nici un drept în casa asta și nici în prăvălia pe care ai vîndut-o... N-ai drept la nimic... mă înțelegi ?... Nimic din tot pe ce ai pus gheara... Dacă nu mă crezi, du-te și întreabă în oraș să-ți spună cei care știu mai bine decît dumneata cine ești... Toată lumea știe... Numai el n-a *știut... Dobitocul...

Mă apropiai de ea, îi apucaî mîinile cu cari încerca să-mi zgîrie obraji și o împinsei pe ușa afară. O auzii țîpînd, strigîndu-mi asasin, hoț, nebun și nu mai știu ce încă. Servitorii, care nu bănuiau de ce este vorba, se strînseseră în jurul ei, întrebînd-o ce s-a întîmplat și căutînd s-o liniștească.

Dealtfel, era de prisos să-mi spună toate lucrurile acestea. Le știam și eu tot așa de bine ca și ea, ca și lumea toată. Dar aveam oare dreptul să mă îndoiesc că sunt copilul

mortului ?... Nu. Adevărul nu-l putea ști nimeni, nici lumea, nici doamna Azureanu, nici tata însuși. Adevărul mi l-ar fi putut spune numai mama. Dar mama a murit născîndu-mă, ispășindu-și poate greșala tinereței sale romantice, ducînd cu ea în fundul groapei secretul nașterii mele și îngropînd numele adevăratului meu tată pentru toți și pentru totdeauna.

9 decembrie

Mîine plec. Am aranjat totul. Nu las în urmă pe nimeni — nici rude, nici prieteni, nici păreri de rău, nimic...

O iată care m-a iubit și pe care n-am iubit-o, singura ființa pe care o credeam capabilă să plîngă la plecarea mea, află ca s-a logodit ieri cu un ofițer.

Cum i-aș putea mulțumi pentru acest ultim și suprem serviciu ?...

Într-o noapte de mai, tîrziu, mai tîrziu de miezul nopții, cînd pierdusem poteca și rătăceam în neștire prin pădurea din marginea moșiei, ea îmi jurase că n-are să fie decît nevasta mea. Și eu, ca să nu-i spun că minte, am tăcut și am ascultat-o liniștit cum lua de martori și luna și stelele și pomii și noaptea și singurătatea... tot... tot ce ne împrejmua, tot ce n-o putea vedea, nici auzi.

Mi-ar. fi părut rău să știu că cineva a plîns după mine.

De-acum sunt liber, mai liber de cum mi-aș fi putut vreodată închipui că aș putea să fiu.

Mîine plec... Mîine voi ajunge la frontieră, am să-i zic țării : adio... Adio, înseamnă că nu știu cînd am să mă mai întorc. Am să mă întorc mai curînd decît mă gîndesc, sau poate n-am să mă mai întorc niciodată ? Nu știu... Dar dintre cei plecați ca și mine, cîți au știut ?...

De mîine, casa unde m-am născut, drumurile pe unde am colindat, pădurile prin cari am rătăcit și am visat, nu vor mai fi pentru mine decît niște sărmane imagini, pe cari o mină neîndemînatecă de-abia le va mai putea estompa în zarea trecutului, poate chiar a uitărei... Și gîndul singur o să mi le mai poarte prin fața ochilor, pe acolo pe unde de mîine mă duc să colind, să rătăcesc, să visez...

De mîine, dintre toți cîți îmi vor ieși în cale, nimeni n-are să mă mai cunoască, nimeni n-are să mă mai întrebe

al cui sunt. Iar cei cari m-au cunoscut și s-au întrebat, de mîine nemaivăzîndu-mă, au sa mă uite...

De mîine, cel care a fost moare, iar pe mormîntul celui mort, noul-nascut, copilul străinătăței și al necunoscutului, în semn de dragoste frățească, îi va șterge de pe marmoră numele, ca nu cumva cei cari îl vor ceti, să-l bîrfească, aflînd cine a fost...

10 decembrie

Singur... Călătoresc singur de o jumătate de zi.

Mă tolănesc pe canapeaua vagonului ca un copil răsfațat și ascult „tic-tacul” monoton al roților cari mă duc departe, tot mai departe, din clipă în clipă, din oră în oră...

îmi arunc ochii pe fereastră : cîmp, arbori, case, drumuri... Din cînd în cînd, cîte un om și atîta tot. Și toate îmi trec pe dinaintea ochilor, într-o goană nebună. Mă întreb încotro grăbește toată această lume nouă și-mi uit că ochii te înșeală, că ochii oamenilor, ca și oamenii, mint.

Ce bine îmi pare că am plecat. Am plecat fără să știu pentru ce, fără ca nimeni să mă gonească.

*„mais les vrais voyageurs sont ceux-la seuls qui
partent
pour partir...
et sans savoir pourquoi, disent toujours :
Allons!...”*

De ce oare din toate *Florile răului* nu-mi vin în minte decît versurile acestea ?

Cînd le-am citit pentru prima oară, mi s-a părut că cineva mă ia de mîină și pornește cu mine pe drumul la răsîntia căruia, nehotărît, așteptasem atîta timp. Cu cît mă afundam mai mult pe cărările încîlcite, tot mai încrezător în mîna care mă îndrepta spre luminiș, cu atît mai largi mi se păreau deschizîndu-mi-se înaintea porțile sufletelor neînțelese. Coridoarele lumilor ascunse mi se luminau ca în nopțile de sărbătoare și la fiecă popas, tot mai însetat, sorbeam tot mai mult din otrava necunoscută celor cari nu și-au părăsit niciodată satul.

Ca și Baudelaire, am zis : Haide !... Și am plecat.

La vîrstă de 20 de ani, el cutreierase lumea întreagă. Cel mai vagabond din visătorii Franței de pe vremea aceea merse pînă în Ceylon, pînă pe malurile Gangelui, plutise pe ape violete și sub ceruri aurite, respirase parfumuri necunoscute, strînsese în brațe femei cu dinții și unghiile poleite, cu ochii adînci ca mările fără fund și cu sufletele înfiripate din versurile poemelor nesfîrșite... îmblînzitorii de șerpi îl învățaseră arta cu care se farmecă mulțimea și, din orientul îndepărtat, adusese flori cu mirosuri adormitoare, adusese căldura, frumusețea, lumina și orizonturile basmelor din *O mie și una de nopți*...

Dar eu ?... Voi ajunge vreodată pînă acolo, pînă unde cu gîndul de-abia dacă poți pătrunde... pînă în țara unde soarele își aprinde strălucirea din privirea visătorilor nebuni ?...

După o oră,

Un ungar, un om gras, peste măsură de gras, se așează lîngă mine.

Eu îl privesc așa cum aș privi un animal nemaivăzut, închis într-o cușcă de menagerie. El îmi zîmbește vesel — parcă m-ar cunoaște de cînd lumea.

După cîteva minute mă întreabă ceva. Eu tac. Nu înțeleg nimic. Tăcerea mea îl întristează. Mă gîndesc că omul acesta poate ar fi avut să-mi spună și el ceva, lucruri multe, lucruri noi, necunoscute mie, pentru care i-aș fi mulțumit. Poate ar fi vrut să-mi spună cine este și să mă întrebe cine sunt, de unde viu, unde mă duc, ce fac, ce gîndesc, ce cred... Poate — și de ce nu ? — poate ar fi vrut să mă întrebe dacă nu sunt eu copilul unei femei care a murit născîndu-mă și să-mi spună că el... A, nu, nu, nu !...

Gîndindu-mă că necunoscutul din fața mea ar fi putut să-mi spună nebunia ce-mi trecuse prin minte, mi-am încleștat furios dinții și dacă aș fi înțeles chiar ce m-ar fi întrebat, tot nu i-aș fi răspuns.

După o oră de drum, tovarășul meu s-a sculat și s-a dat jos din vagon.

Iar sunt singur... în jurul meu totul este liniștit. Nu mai aud nici zgomotul roților, nici fluieratul repetit al mașinei, nici gălăgia unor copii din compartimentul vecin.

Se face noapte și-mi pare că liniștea crește. Deschid fereastra și răcoarea nopții de toamnă târzie îmi palmuiește obrazii aprinși.

Trenul se oprește într-o gară cu lămpi electrice și lume multă. Mă reped la ușe, o închid și trag perdelele, ca nu cumva să mai între cineva.

De la fereastra deschisă, ascult un cântec pierzându-se de parte, tot mai departe, pînă ce abia se mai aude. E cântecul nopții. E cântecul sufletului meu, care îmi spune : noapte bună !... Ah, cântecul acesta, de cîte nu-mi aduce aminte !... Viorile lăutarilor de la moșie aveau ceva din remușcarea cântecului din noaptea asta. Și cu toate astea, nu-i cântec de vioară și nici cântec de om nu este... Poate e cântecul stelelor care mă văd așa departe, poate e cântecul trecutului, cântecul celor ce se îngroapă în ritmul celui din urmă cântec !...

îmi simt ochii lăcrămând și pentru prima oară, lăcrămez fără să știu de ce. îmi scot repede batista și-mi usuc cele doua lacrimi, infuriat, ca și cum n-ar fi fost lacrimile mele.

Nu, nu... Eu nu-mi aduc aminte să fi plîns cîndva, Eu n-am să plîng niciodată...

Trenul a pornit din nou. în compartimentul meu nu s-a urcat nimeni. Trag perna de la căpățiul canapelei și încerc s-adorm.

10 spre 11 decembrie, noaptea

Partenza !...
Mă cheamă tangenta
Vieței multiple trăita-n beția
Și-n visele roze
Și verzi
De hașiș...
Mă chiamă bizara,
Prelunga
Și lenta
Minciună-a vieței trăită-n decorul
Fantasticei drame.
Cînd cu ochii închiși,
Aplauzi actorii
Și chemi autorul,
Bisezi nebunia

Și-n ultimul stadiu de metamorfoză
Cu ultima doză
începi nebunia...

Partenza !...
Mă cheamă secretul
Mulatrelor blonde cu ochii topiți
în două elipse concave de smoală...
Mă vrea Orientul ocult
Și magnetul
Mulatrelor nude cu dinți poleiți,
Cu unghii vopsite —
Albastre și roze
Și-n clipa supremă, cu gesturi
Și poze
De convalescente sătule de boală...

Partenza !...
Mă cheamă Oceanul
Și glasul Sirenei ce-anunță plecarea
Spre sudul fantastic al „Fetei Morgane”
Mă cheamă suprema-nfrățire cu anul,
Cu luna,
Cu ziua,
Cu ora,
Cu clipa,
Cînd gestul fatidic opri-va risipa
Aromelor calde de ceai
Și banane.
Cînd Yama-mi va șterge din Wansa prezența...
Mă cheamă-nserarea eternă —
Uitarea...
Mă cheamă supremul adio...
Partenza !...

11 decembrie

Mă deștept în același timp cu doamna venită peste noapte și culcată pe canapeaua din fața mea.

Dau perdelele în lături și lumina bolnavă a zilei pătrunde printre picăturile de ploaie ce alunecă de-a lungul geamului.

Gratiile de la fereastra vagonului mă întristează. Nu știu de ce îmi vine să cred că aş fi închis. Noroc însă, că nu sunt singur...

Vecina mea este brună şi palidă. Mă priveşte curioasă, ca şi cum prezenţa mea ar jena-o, ca şi cum nu ea, ci eu aş fi fost intrusul. Are nişte ochi mari şi rotunzi, rotunzi ca banul şi trişti, plini de o tristeţe contagioasă, fără nume şi fără leac. Şi buzele ei tremurătoare, întredeschise şi uscate, parcă vor să-mi spună ceva.

Ce-o fi avînd lumea cu mine?... Pe cîţi îi întîlnesc fără să-i cunosc, îi urăsc ca şi cum mi-ar fi duşmani, ca şi cum mi-ar fi făcut vreun rău. Îmi pare că toţi vor să-mi spună cîte ceva — lucruri pe cari nu vreau nici să le aud, nici să le bănuiesc măcar. Şi în fiecare zi, întîlnesc tot alţi necunoscuţi şi în fiecare zi mă frămînt tot mai mult să nu le vorbesc şi să nu le răspund la întrebări.

La Budapesta, ne dăm jos amîndoi. Schimbăm trenul. Eu mă urc în trenul pentru Viena. Ea rămîne pe peron. Din cele cîteva cuvinte italieneşti schimbate cu interpretul, înţeleg că aşteaptă trenul pentru Fiume.

Scot capul pe fereastră şi o zăresc în faţa vagonului, privindu-mă cu aceeaşi nedumerire de oaie rătăcită. De data asta nu mă mai înşel. Femeia asta ţine cu orice preţ să-mi spună ceva. Un fluierat răguşit răsună sub acoperişul de sticlă al gării — pleacă trenul... îi trimit atunci o sărutare pe vârful celor două degete şi încerc să-i zîmbesc cu şiretenia unui om care a cîştigat partida într-un joc de noroc. O văd atunci repezindu-se spre mine cu mîna întinsă, abia putîndu-şi ţine respiraţia în goana după tren. Îi prind repede cartea de vizită ce-mi întinde şi în urmă îi mai trimit o sărutare şi alta şi multe altele pînă ce trenul iese din gară şi n-o mai văd.

Pe bucata de carton citesc :

ADA PAGANELLI
Artistă lirică

Bologna, Via Mirasolle 3

Mă întreb, drept cine m-o fi luat pe mine cîntăreaţa asta ?

Prin minte începe să-mi treacă tot felul de aiurări. Amărăciunea unui regret neexplicabil îmi picură în suflet ca ultimii stropi dintr-o cupă golită de alţii. Parcă îmi pare rău că nu i-am vorbit. Poate ar fi fost şi ea tot ca mine singură şi liberă, poate ne-am fi schimbat amîndoi drumul, poate ne-am fi oprit mai curînd sau poate nu ne-am mai fi oprit deloc. Acum cînd sunt singur, ştiu unde am să merg. Cînd aş fi fost cu ea însă, n-am mai fi ştiut poate nici eu, nici ea. Ne-am fi urcat într-un tren fără să ştim unde pleacă şi ne-am fi oprit într-un oraş fără să ştim cum se numeşte — un oraş la marginea mării, într-un fund de golf albastru, cu cer senin, cu soare cald şi cu corăbii multe, multe... Şi într-o bună dimineată, am fi desprins poate o corabie de la ţărm şi ne-am fi lăsat duşi în voia vîntului într-acolo unde iarăşi n-am mai fi ştiut, pînă ce furtuna ne-ar fi surprins în largul mării şi fundul apelor albastre ne-ar fi adăpostit pe veci, unul în braţele altuia...

12 decembrie

Se face ziuă la Innsbruck. Afară ninge. Îmi lipsesc fruntea de geam şi privesc, de cealaltă parte a gării, brazii verzi şi ninşi.

Parcă sunt în faţa unui panopticum în care manechinele unor seniori de pe vremea lui Ludovic al XV-lea îşi expun curiozităţii moderne, perucile albe şi redingotele de mătase verde brodată cu aur şi argint.

În marginea drumului zăresc un crucifix. Deasupra unei cruci de lemn, înfiptă drept în faţa vagonului, o straşina de tinichea adăposteşte ţintuit în nişte cuie enorme un Crist dezbrăcat. Afară trebuie să fie frig. Ghicesc după Cristul de lemn care tremură aşa de tare, de parcă mişcă crucea din loc.

În compartimentul meu intră un băiat blond, slab şi lung, nesfîrşit de lung, cu părul lustruit de cosmetic, cu mustăţile rase şi cu obraji crestaţi de cîteva lovituri de rapieră. Pe şapca de student, se încăleacă trei culori : roşu, negru şi aur.

Curios lucru. Băiatul ăsta e singurul om pe care îl întîlnesc fără să-mi fie teamă de el. Parcă n-aş avea pe nimeni

alături de mine. Prezența lui îmi mărește și mai mult singurătatea în care voiam să călătoresc tot timpul.

În momentul în care trenul pornește din gară, tovarășul meu de drum mă întreabă ceva în limba germană. Eu tac, fiindcă sunt hotărât să nu vorbesc cu nimeni. El însă nu se dă învins și-mi repetă întrebarea în limba franceză. Dealtfel, întrebarea lui îmi pare așa de ciudată, că în cele din urmă sfârșesc să-i răspund prin simple monosilabe.

— Cunoașteți pe doctorul Cocon ?

— Nu.

— Pe doctorul Cocon de la...

— Nu.

— Pe faimosul specialist în operații la creier...

— Nu.

— N-ați fost niciodată bolnav de voință ?

— Nu.

— N-ați avut niciodată nevoie de operație la creier ?

— Nu.

— Sînteți student ?

— Nu.

— Negustor ?

— Nu.

— Spion militar, travestit în țivil ?

— Nu, domnule, nu sunt decît un simplu anonim fără ocupație și fără nevoie de operație la creier.

Tovarășul meu de drum mă măsoară cu ochii din creștet pînă în tălpi. Ceva din figura sau atitudinea mea pare a-l nedumeri. După cîteva clipe de observație serioasă și profundă, îmi apucă mîna dreaptă pe care mi-o strînge cu putere și, cu un zîmbet plin de tristețe, îmi șuieră printre dinți ,

— Pe mine mă cheamă Hans.

— Îmi pare bine.

— Hans.

— Da, da, am înțeles.

— Pe celălalt nume nu vi-l spun, fiindcă nu vreau să se afle de unde vin.

— Foarte bine, aveți dreptate.

— Așa e că am dreptate !... Astăzi, da... Dar pînă ieri înainte de operație, n-aveam niciodată dreptate...

— Nu ?...

— Nu.

Altă pauză, altă nedumerire. De data asta însă nedumerirea este a mea. Hans începe să mă intereseze. După întrebările lui, urmează întrebările mele.

— Așadar, operația a reușit...

— Perfect.

— La creier ?

— La creier...

— Cu doctorul Cocon ?

— Cu cel mai mare specialist...

— Și pentru care boală ?

— Voința... ipertrofia imaginației...

După a treia pauză, întrebările le continuă iarăși Hans.

— Dumneavoastră aveți imaginație ?

— Foarte puțină.

— Nu simțiți nevoia ?...

— Nu, nu...

— Știți că operația nu este deloc periculoasă... O simplă trepanație... Îți deschide craniul...

— Știu, știu...

— Și cu niște ace de oțel...

— Știu, știu... Cunosc procedeul...

— Ace de oțel, bine sterilizate...

Descrierea operației începe să-mi dea fiori. Îmi astup urechile cu palmele, ca să nu-l mai aud. Hans însă continuă de data asta cu vocea tare, stridentă și tăioasă, ca și zgomotul unui geam ce se sparge.

— Cric, cric, cric... Îți străpunge și îți omoară toate visurile...

Săracu Hans !... Ce nebun simpatic !...

Ca să nu-l las cu povestea neterminată, continui să-l întreb :

— Și pe urmă ?

— Pe urmă nu-ți mai rămîne în creier decît inteligența logică, pozitivă... Rațiunea...

— Dar cum poate trăi un om fără visuri ?

Hans ridică din umeri, ca și cum ar fi vrut să-și pună în mișcare resortul unei aripi mecanice și continuă să-mi explice :

— Eu sunt Hans... N-ați auzit niciodată de mine ?... Omul care a trăit în lună și și-a scris romanul vieții în limba selenară...

în momentul acela, tresării fericit oarecum, ca putusem da de firul nebuniei lui Hans. îmi adusesem aminte de romanul unui scriitor francez din ilustra pleiadă a simboliştilor morţi la vîrstă de 27 de ani, şi mă grăbii să-i completez explicaţiile :

— Nu cumva romanul d-voastră a fost tradus de Georges Albert Aurier în limba franceză, sub titlul *Ailleurs* ?

Hans holbă ochii, ca şi cum ar fi auzit mărturisirea unei crime tănuite.

— L-aţi cetit ?

— L-am cetit...

— Va să zică şi d-voastră sunteţi bolnav ?... Nu ?... De ce-mi ascundeţi adevărul ?... Mărturişiţi că sunteţi bolnav de ipertrofia imaginaţiei...

— Ba deloc... Pe mine imaginaţia nu mă jenează cîtuşi de puţin.

•— Nu se poate... Spuneţi aşa, fiindcă vă este frică de operaţie... Nu este însă nici un pericol... Mergem împreună... Doctorul Cocon este foarte abil...

Şi în timp ce-mi lauda abilitatea ilustrului practician din romanul lui Aurier, nebunul ridicase mîna, gata să tragă de inelul semnalului de alarmă.

Mă repezi la el şi-l forţai să se așeze din nou pe canapea.

Hans mă privea cu ochii umezi de lacrimi. Nu-mi puteam da seama pentru ce plînge. Vocea lui însă avea de data asta duioşia stranie a unui convalescent, pe care primele zile de mai îl chinuiesc cu înţepăturile razelor de soare pe care nu mai speră să le revadă. Hans îmi apucase mîinile amîndouă, pe care mi le strîngea cu toată puterea disperării unui naufragiat şi, cu ochii ֶntă în ochii mei, recita parcă o rugăciune pe care n-o ştia încă bine pe dinafară.

— De ce mă minţi ?... De ce nu vrei să-mi spui că eşti şi d-ta bolnav ?... Ți-e ruşine de oamenii sănătoşi, sau te temi de mine ? N-am să spun la nimeni... îţi jur pe sufletul Hedvigei... Haide, mărturiseşte... Nu Ți-a spus nimeni pînă azi că eşti bolnav ?... Nu te-a sfătuit nimeni să consulţi un doctor specialist ?...

De data asta tresării din nou. Hans îmi adusesese aminte de sfaturile pe care doamna Azureanu mi le dăduse în ziua înmormîntării tatei. Şi în faţa nebunului acesta atît de cu-

minte, simţii cum mă părăseşte tot curajul minciunei cu care l-aş fi putut îndurera.

închisei ochii pe jumătate şi ruşinat de mine însumi, îi şoptii :

— Ba da... Cineva mi-a spus şi mie că am nevoie de un doctor specialist...

Şi pînă la frontiera Elveţiei, povestii lui Hans, în toate amănunţimile lor, scenele de la înmormîntarea tatei, planurile, pentru viitor ale doamnei Azureanu şi misterele catacombelor mele sufleteşti.

13 decembrie

— Paris... toată lumea coboară...

Şi vocea conductorilor se amestecă cu zgomotul surd al uşilor ce se deschid şi al sutelor de paşi ce se înmulţesc din clipă în clipă de-a lungul peronului, sub acoperişul boltuit al Gărei de Est, ca şi apele unui rîu întăritat de ploaie.

Nu-i încă ziuă. Luminile felinarelor par nişte ochi chinuţi de conjunctivită.

Mă strecur printre mulţimea de hamali încărcăţi cu bagaje şi grăbit, ca şi cum m-aş teme să nu pierd o întîlnire de afaceri, mă arunc în prima trăsură din curtea gărei.

în stradă, Parisul se deşteaptă fără să fi avut măcar timpul să adoarmă. Din colţul trăsuri unde m-am ghemuit, nu pot vedea nimic prin geamurile aburite de frig. Aud însă zgomotul măturilor amestecîndu-se cu uruitul trăsurilor.

Mă cobor la poarta hotelului şi-mi arunc ochii în jurul meu. în mijlocul unei pieţe mari, formată din opt laturi de case, toate la fel, un monument în formă de coloană se desenează negru şi posomorit în ceaţa alburie a dimineţii.

Birjarul, care a priceput că sunt străin, îmi arată cu biciul statuia din vîrfurile coloanei şi, cu mîndria unui urmaş direct al celui de sus, îmi explică :

— *Colonne Vandome... Bonaparte... L'Empereur des Français... Oest beau ga... Hein.<?...</i>*

în hotel este linişte. Nu s-a sculat încă nimeni. Doi servitori, cu ochii pe jumătate închişi, mă îndreaptă spre biroul hotelului, unde un personaj grav, mai galonat ca un general de operetă, doarme cu capul rezemat de braţul drept.

14 decembrie

Ma obsedează ochii rotunzi ca banul ai tovarășei mele de drum, pe care am lăsat-o la Budapesta...

O fi ajuns la Bologna?... Dacă i-aș scrie?... Dar ce anume ?...

Nu, nu... Nu încă. Prea ar fi curînd. Prea aș fi caraghios să scriu unei femei absente (chiar a doua zi după sosirea mea la Paris, unde fiecare femeie are aerul să-mi spună : „Iată-mă !..”)

15 decembrie

„Doamna mea,

Necunoscutul alături de care ați dormit o noapte în trenul București-Budapesta se găsește la Paris, Place Vandome, «Hotel Ritz». își închipuie că aveți să-i spuneți ceva și așteaptă de la dv. dacă nu o scrisoare mai lungă, cel puțin un singur cuvînt...”

N-am mai putut aștepta. Ieri găseam că ar fi fost prea curînd. Astăzi însă mi s-a părut că o singură zi mai mult, ar fi fost prea tîrziu.

Și-acum cobor să hoinăresc de-a lungul bulevardelor.

Ce frumoase femei are Parisul !... Nici una însă n-are ochii așa de rotunzi și așa de triști ca ai tovarășei mele de drum...

17 decembrie

Niciodată nu m-am simțit mai liber, mai stăpîn pe mine și mai la adăpost de neplăcerile multiple ale vieții, ca în mijlocul mulțimei necunoscute ce populează orașele mari.

Străinii mă pasionează, mă îmbată, mă obsedează... Străinii îmi fragmentează cu o mărinimie nespusă viața pe care familia mi-a precupețit-o numai sub aspectul ei uniform. Străinii singuri îmi dau putința să apreciez orizonturile celor patru puncte cardinale în toată măreția lor și, în timp ce cumințenia celor de-acasă, mă conducea încătușat spre aceeași banală și convențională „stea polară”, nebunia celor de pe aiurea îmi dezleagă minile și-mi dă putința să-mi pipăi singur steaua norocului meu.

Pe ai mei n-am încercat să-i cunosc niciodată, fiindcă nici ei nu și-au dat niciodată osteneala să mă cunoască. Am trăit alături de ei, după cum au trăit și ei alături de mine. Cu alte cuvinte, ne-am împrumutat numai privirile de cari avea nevoie prezența noastră și ne-am refuzat cu încăpăținare orice alt dar înrudit cu sufletul.

Pe străini însă, deși nu-i cunosc, simt că-i iubesc tocmai fiindcă nu vor să mă cunoască nici ei pe mine. în mijlocul lor, am impresia că trăiesc fără teama epitropiilor sentimentale și fiindcă nu-mi cer nimic decît respectul reciprocitate! de a nu le cere nici eu ceva mai mult, străinilor le întind mîna și sufletul deopotrivă și le dau gratuit tot ce-am cumpărat cu tocmeală de la ai mei.

Un singur lucru mă mai preocupă acum. După ce voi fi avut norocul să trăiesc ca orice anonim, aș voi să pot muri ca Periandru.

20 decembrie

Tovarășa mea de drum, mi-a răspuns. Iată ce-mi scrie :

„Mio caro,

E adevărat. Ai ghicit că am să-ți spun ceva, dar nu un cuvînt, ci mai multe... o carte întreagă, dacă ai timp să mă ascult. Rîndurile tale m-au făcut să plîng așa cum plîngeam cînd te iubeam altădată, căci nu e cu putință să te văd înțîia oară și să te iubesc atît. Nu ești tu oare prima și ultima mea dragoste?... Spune-mi... Te credeam mort. Sunt șapte ani de-atunci, de cînd te plîng și în fiecare an, în Sîmbăta morților, îți presar flori multe, multe, pe mormînt. Azi-dimineață m-am dus la cimitir și ți-am găsit mormîntul același. De cînd nu-ți mai adusesem flori însă, iarba crescuse înaltă și-ți acoperise piatra cu numele și cele două date. Tu, unde erai însă ? Spune-mi unde ești ? Ai înviat de dragul meu, sau nu ești decît spectrul mortului care voiește să mă chinuie ?... Vai, *mio caro*, de ce nu mi-ai vorbit, dacă m-ai cunoscut ? De ce ? De ce nu m-ai luat cu tine ? De ce ai plecat singur ?... Ți-aș fi cîntat ca și altădată și tu m-ai fi ascultat lacom și rînd pe rînd ai fi sărutat pe Mimi, pe Tosca, pe Charlota, pe Manon, pe Luiza și pe toate cîte altădată le uci-

deai cu focul buzelor tale. Dacă ești cu adevărat viu și ma iubești încă, vino la Nisa, vino să ma asculți iarăși, să ne ru-bim din nou și să murim de data asta împreună, dacă moar-tea se va mai gândi la noi. Te aștept și te sărut, ea"

Mi se pare că tovarășa mea de drum este nebună, Tris-tețea ochilor ei rotunzi ca banul, abia azi îmi dă să înțeleg ceea ce în primul moment nu puteam bănui.

Dar... Dacă mă înșel oare?... Doamna Azureanu nu-mi spusese și mie același lucru ?...

21 decembrie

Sunt curios să știu dacă Ada o să vină cu adevărat la Nisa. Sunt curios să știu dacă...

Mi se pare că amanta tatei avea oarecare dreptate.

Faptul că nu pot renunța la ideea că Ada trebuie să fie nebună, nu-mi dă dreptul să-mi bat joc nici de ideile pe cari doamna Azureanu le avea despre mine.

Și totuși, sunt curios să știu dacă Ada o să vina la Nisa. Oare, când pleacă trenurile pentru Nisa ?...

23 decembrie

Măine plec la Nisa.

Simt că Parisul mă strânge de gât și sfoara ștreangului este atât de lungă, că de un căpătii trage Ada, iar de altul, doamna Azureanu...

Dar dacă Ada n-are să vină la Nisa ?

Povestea mormîntului meu cam neglijat în ultimul timp, începe să-mi deprecieze poezia vieții pe care de-abia de trei luni o trăiesc cu adevărat.

27 decembrie

Sunt la Nisa de două zile.

Cerul și marea sunt așa de albastre, că celelalte colori aproape nici nu există în orașul acesta. Nu știu dacă mi se pare, sau dacă le văd cu adevărat așa, dar rochiile femeilor, cravatele bărbaților, hîrțile de scrisori, afișele de pe ziduri,

firmele magazinelor, felinarele electrice, tramvaiele și automobilele, toate, dar absolut toate lucrurile sunt albastre.

Curios lucru... Abia aci mi-am dat seama că și scoarțele caietului meu de impresii sunt tot albastre.

28 decembrie

Astăzi am întâlnit pe stradă un „domn” pe care îl cunoșteam dintr-o fotografie. Mai tîrziu mi-am adus aminte că îl cunosc foarte bine din cărțile bibliotecii mele : era Jean Lorrain.

Este așa după cum mi l-am închipuit — icoană fidelă a celor cetite. Înalt, bine făcut, cu privirea de cerșetor obraz-nic, fardat ca o momîie, fără cea mai mică pată de roșu în obraz, cu degetele inelate și greoaie — o adevărată povară — și cu pasul rar și săltăreț ca o balerină gata să păsească în scenă, Jean Lorrain mi-a făcut impresia unei ființe ciudate în care trăiește contrastul tragic al faraonului de acum cinci mii de ani cu al anonimului de peste alte cîteva mii de ani.

Peste o oră l-am întâlnit din nou. Când am ajuns în fața lui, m-am oprit, ca și cum aș fi avut să-i spun ceva. El mi-a răspuns cu aceeași mișcare. Mi-am adus aminte însă că eu nu trebuie să cunosc pe nimeni și mi-am continuat drumul cu ochii în jos. Privirea lui mă înghețase. Tremuram de frică sau de plăcere ? Nu știu... în urma mea, l-am auzit insultîndu-mă :

— *Imbecile!*...

Cineva parcă mă îndemna la ureche să-i răspund. Nu mi-a venit în minte însă decît cuvîntul :

— *Phocas* /...

Și-atîta tot... Ne-am despărțit unul de altul ca doi grăbiți ce s-ar fi recunoscut, fără să aibă însă timpul să-și strîngă mîna.

În prima librărie ce mi-a ieșit în cale, am intrat și am cumpărat pe *Monsieur de Phocas*, pe care la noapte îl voi ceti din nou.

2 ianuarie

în sfîrșit !...

Măine seară se cîntă *Traviata*. Afișe mari — afișe albastre, bineînțelese — anunță că rolul Violetei va fi cîntat de

Ada Paganelli. Artista trebuie să fi sosit abia azi. De o săptămână de când mă aflu aici, n-am auzit vorbindu-se de ea. După importanța însă pe care i-o dau mărimea afişelor, tovarăşa mea de drum trebuie să fie una din cîntăreţele de seamă. Mărturisesc că eu unul n-am auzit încă vorbindu-se de ea. La Bucureşti nu era cunoscută decît Vlădaia. Cîţiva înşi aflasem că există şi o Darclee, iar în ultimul timp, aceeaşi plăcută surpriză ne-o făcuse şi existenţa Noyinei. Restul nu ne interesa. Galeria, care hotăra de soarta artiştilor şi de succesul serei, nu-şi bătuse niciodată capul să inventeze artişti noi. Năzuinţele noastre erau simple şi stupide ca ale oricăror alţi autohtoni. Şi totuşi, astăzi cînd mă gîndesc la autohtonii galeriei Teatrului nostru Naţional, nu mă pot opri să nu regret... dar ce anume, nu ştiu. Ce greu este să ştii ce trebuie să regreţi, cînd regretele nu-ţi chinuiesc sufletul decît ca nişte pasări călătoare, gata să părăsească peisajul la primul dor de ducă !...

Ada Paganelli !...

Cine ştie ce aş putea ştii mîine, cînd astăzi eu nu ştiu încă nimic, deşi ea pare a işti totul !...

„*Mio caro, mio caro*”...

Deşi ciudate, cuvintele ei îmi sună în urechi cu duioşia obsedantă a unor preţioase mărturisiri culese de pe buzele unei moarte scumpe... Şi ce chip de moartă avea tovarăşa mea de drum în dimineaţa aceea !... Şi ce tremurătură de schelet au cuvintele din scrisoarea ei !...

Dar scrisoarea ei nu era oare adresată unui alt mort ? Mortul eram eu şi tot eu mai eram şi amantul ei de altădată... de acum şapte ani ! Curioasă coincidenţă !... După primii şapte ani, creştinii obişnuiesc să-şi dezgroape morţii, ca să le controleze reintrarea solemnă în infinit... Dar ea ?... De cîte ori n-o fi cîntat pe Violeta şi ca Violeta de cîte ori n-o fi murit şi Ada ?...

Dacă nu mă înşel, la un „*mio caro*” nu se poate răspunde decît printr-o „*mia cara*”.

Şi morţii trebuie să iubească cu aceeaşi patimă inutilă cu care cei vii, mint şi se înşală...

„*Mia cara, mia cara*...”

Era fatal să ajung aici.

În timpul voiajului, mă obsedase Baudelaire ; de cînd sunt la Nisa, mă obsedează Lorrain.

De trei zile, trăiesc pagină cu pagină, rînd cu rînd, un început de roman pe care nu ştiu cum-îl voi sfîrşi, dar pe care l-aş putea oricînd semna cu numele lui Jean Lorrain.

De trei zile, un străin mă urmăreşte neconţinut ca umbra credincioasă a unui om care ar merge totdeauna cu faţa spre soare. Între el şi mine există parcă o barieră fixă de fier, peste care paşii celui din urma mea n-au îndrăznit să păşească niciodată, nici chiar din greşeală. De cîte ori mi-am întors capul înapoi, l-am revăzut întorcîndu-şi capul şi el. De cîte ori l-am privit, ochii lui s-au îndreptat deodată aiurea, ca şi cum cineva l-ar fi strigat pe nume din partea aceea. De cîte ori m-am oprit, s-a oprit şi necunoscutul.

N-aş putea spune unde l-am întîlnit pentru prima dată. N-aş putea spune nici de cînd mă urmăreşte. Acum trei zile însă, l-am observat pentru prima dată şi pentru prima dată trebuie să mărturisesc că un străin mi-a dat fiori fricei adevărate. Pînă atunci, nu-mi suspectasem decît prietenii.

L-am privit cu de-amănuntul, atît cît puteam să-l observ de la cei douăzeci de paşi ce ne despărţeau, şi de trei zile îl privesc la fel ori de cîte ori simt nevoia să mă răzbun plictisindu-l. Am observat că privirile mele îl enervează şi îl ruşinează în acelaşi timp. Are aerul unui cerşetor, pe care poana îl face să roşescă. După îmbrăcăminte, pare a fi din cea mai bună lume, iar după vîrstă, trebuie să se apropie de 50 de ani. Nu l-am auzit vorbind niciodată. Vocea lui însă trebuie să fie gravă. Mi-o spune aceasta figura lui ce pare tăiată dintr-o bucată de carton cărămiziu.

Într-o zi, l-am surprins mai înainte de a fi avut timpul să se întoarcă. Privirea lui m-a cutremurat. Mi-am adus aminte că într-o noapte, de mult, îl visasem aidoma pictat pe zidul unei vechi biserici bizantine. Figura lui se desprinsese din zid şi mă îmbrăţişase. M-am deşteptat atunci tremurînd de frig şi de groază... Mă deşteptase sărutarea tatei. Eram bolnav de tifos şi aiuram... Visul meu însă fusese ultima manifestare a crizei. A doua zi intram în convalescenţă.

De atunci au trecut ani și visele se uită. Dar ce curioase sunt și visele uneori !...

4 ianuarie

Roșu, verde, violet !...

5 ianuarie

Roșu, verde, violet!...

6 ianuarie

Roșu, verde, violet !...

25 ianuarie

Roșu, verde, violet !...

Loja ei este tapetată cu roșu...

Camera mea de la hotel are covorul, perdelele și așternutul patului verzi...

La operă, în timpul reprezentației, când luminile din sală se sting, stalurile, lojile și galeria par un tablou de Camere, în care cafeniul este înlocuit prin violet...

Restul, lucruri de puțină importanță pentru jurnalul unui om nebun.

Doamna Azureanu avea dreptate. Trebuia să consult un specialist. Pe acesta însă îl voi găsi la Paris sau aiurea. Poate că mă voi adresa chiar specialistului recomandat de Hans... La Nisa nu există doctori decât pentru cei care țin cu orice preț să trăiască. Și Ada pretinde că noi nu mai trăim de mult, eu din ziua în care îmi dam sufletul în brațele ei, iar ea cu mult mai înainte chiar de a mă fi cunoscut pentru prima dată. De data asta ne-am întâlnit a doua oară ca morți. Și morții nu văd decât roșu, verde și violet !...

/ februarie

Eu n-am avut curajul să-i zic : Rămâi...

Ea n-a avut prezența de spirit să-mi zică : Vino cu mine.

Și ne-am despărțit. Nimic mai simplu. Ea a plecat, eu am rămas.

În curînd voi pleca și eu. Eu însă nu voi lua același drum ca ea. O, nu... Ea a plecat din nou spre Rusia. Când am întâlnit-o în tren, venea de la Moscova. Când o voi mai întâlni poate, va veni de la Arhanghel». îi plac țările reci. Morților le plac frigul... Frigul conservă... Momiile faraonilor erau îmbălsămate fiindcă egiptienii nu cunoșteau frigul. Morții noștri însă sunt mai fericiți : frigul costă mai puțin decât aromatele Egiptului.

A plecat!...

N-am plîns nici eu, nici ea. Și totuși, cu o zi înainte, ne hotărîsem să plîngem amîndoi. În ziua despărțirii însă ne-am adus aminte că nici unul din noi nu mai avem lacrimi. Cu-rrios lucru... Morții nu plîng niciodată. Se pare că lacrămile sunt mult mai puțin curate decât le credem noi cei vii. Mor-ții nu iau cu ei decât lucrurile care, la frig sau la căldură, rămîn aceleași. Și lacrămile dacă nu îngheață, în schimb dis-par, prefăcîndu-se în sare. Ada mi-a povestit că ursitoarele culeg sarea din lacrimile celor ce mor și o presară în ochii noilor-născuți, ca să-i învețe să plîngă.

Cînd a plecat, Ada mi-a destăinuit părerea de rău ce o simte ori de cîte ori este nevoită să-și părăsească amantul mort, pentru a-l regăsi pe cel condamnat să moară și el la rîndul lui. De data asta însă, amantul condamnat n-am fost eu, fiindcă eu murisem cu mult mai înainte de a fi cunos-cut-o. Ada m-a recunoscut totuși. Doar ea singură m-a dus la groapă acum șapte ani... Mormîntul meu se găsește la Florența. Pînă în ultimul timp, mă credeam înmormîntat la Bologna. Ada mi-a mărturisit însă că în prima scrisoare mă mințise. Dealtfel, aceasta este singura minciună ce mi-a spus...

Și a plecat...

Așadar, totul s-a sfîrșit... Totul ?... Să fie oare cu pu-tință ?...

Aș fi dorit să pot începe ceva la care nu mă gîndisem încă, ceva însă pe care î-aș fi putut începe oricînd mi-ar fi fost dor de... Dar nu știu de ce... Poate de beția candidă a nopților de acum cîțiva ani... Ah !... Coristele la Opera din București !... Da, da... Coristele de la București, această naivă ofensă adusă visului cotidian !...

Astăzi însă e prea târziu. S-a sfârșit... Și am sfârșit totul, fără să fi avut măcar prilejul și... mintea să pot începe și eu ceva...

Dar morții nu pot începe niciodată nimic, fiindcă nimicul în care intră, n-are nici început, nici sfârșit... Ei își sfârșesc numai povestea propriei lor minciuni și atîta tot...

5 februarie

Pe un colț de stradă singuratică, am descoperit un afiș albastru, rămas din cele cari anunțau sosirea Adei.

Cine l-o fi lipit acolo ? Pentru ce pînă azi, nimeni n-a lipit un altul peste el ?...

Locuitorii cartierului acesta mărginaș nu vin la Opera. O armonică îi distrează mai bine decît ansamblul vocilor acompaniate de orchestră.

Și omul plătit ca să schimbe afișele n-a mai lipit nici un afiș nou peste vechiul afiș albastru de pe colțul acestei străzi singuratice.

Eu unul îi mulțumesc. Am prilejul să-l citesc în fiecare zi și prilejul acesta îmi dă iluzia că Ada trebuie să sosească zilele acestea... Am început chiar s-o aștept din nou.

10 februarie

Ada n-a sosit... în schimb, a sosit altcineva.

Omul care mă urmărea acum o lună a apărut din nou. Omul care s-a coborît de pe zidul bisericii bizantine ca să mă sărute pe frunte cînd eram bolnav de tifos, s-a întors. Nu știu unde plecase. Știu însă că nu-l mai vedeam... Și ce bine îmi părea !...

De azi înainte însă, voi avea după mine iarăși două umbre : a mea, una, și omul care mă urmărește, două.

12 februarie

Ah ! Mizerabilul... Cum l-aș fi lovit, dacă nu mi-ar fi fost rușine de cei din jurul meu.

Afișul albastru de la colțul străzei a fost astupat. Omul plătit să lipească afișe a trecut azi-dimineață pe acolo și

peste numele Adei a lipit numele altei celebrități, pe care nici pe asta n-o cunosc.

L-am surprins în momentul cînd murdărea cu clei literele care îmi sună în creier ca niște clopoței de argint, și l-am rugat să lase pe zid tot afișul ăla vechi. Am vrut chiar să-l plătesc pentru acest serviciu. Mizerabilul însă mi-a rîs în față. Cînd l-am amenințat, l-am văzut aplecîndu-se spre băiețașul care îi ajută și l-am auzit șoptindu-i la ureche :

— E nebun... Du-te repede și cheamă un gardist.

Nebun ?... Așadar, doamna Azureanu avea dreptate... Din zi în zi, recunosc tot mai mult necesitatea cît mai grabnică a unui consult ca un doctor specialist.

Gardist ?... Nu amice, nu chema un gardist, că nu este nevoie... Dacă vrei însă cu adevărat să-mi faci un serviciu, recomandă-mi mai repede un doctor specialist...

13 februarie

Aș vrea să plec de la Nisa. Albastrul acesta a început să mă obosească. Aș vrea să plec însă în tovărășia unui nebun, cu care să colind cîtva timp locuri pe cari nici eu, nici el nu le cunoaștem și în felul acesta să-mi pot da seama dacă sunt cu adevărat și eu nebun.

Dar cine va fi nebunul care ar consimți să întovărășească un om, care mărturisindu-și nebunia, ar compromite între-gul pitoresc al cumînțeniei celor de la balamuc ?

Un om care ar vrea cu tot dinadinsul să fie împărat, poate fi nebun ?

Cineva parcă mi-ar spune : Da.

Ei bine, pînă azi, nu mi-am putut niciodată închipui că fantezia m-ar putea întrupa într-un împărat. Nu pot să fiu împărat, întîi fiindcă imperiile de pe lume își au toate suveranii lor și fiecare suveran își are moștenitorul și al doilea, fiindcă imperii noi nu se mai pot descoperi. Dar în afară de aceste două imposibilități, nu vreau să fiu împărat, fiindcă nu aș dori să domnesc ca bavarezul Ludovic al II-lea. Așadar, nu pot fi nebun. Nu pot fi nebun, fiindcă nu vreau să fiu împărat.

În schimb, aș voi să cunosc și să trăiesc alături de un nebun, care se crede sau poate să devină în curînd chiar împărat. Jacques Lebaudy, împăratul Saharei, mă interesează

în primul rînd. Dacă aş cere, bunăoară, să intru în armata lui Jacques Lebaudy, nu mi-aş grăbi oare sentinţa definitivă în marele proces psihologic în care formalităţile n-au ajuns deocamdată decît la nişte simple bănuieli ?

Sahara este atît de mare, că o caravană mai mult n-ar strica cîtuşi de puţin aspectul uniform al nesfîşitelor întinderi de nisip. M-aş îmbrăca în alb ca beduinii şi, pe spina-reă cămilelor biblice, aş goni zile şi nopţi întregi, fericit că vînturile mi-ar astupa urmele drumului fără ţintă... Cei veniţi după mine, naivi şi cuminţi, ca şi mine, se vor crede primii sosiţi. Eu însă voi zîmbi şi voi mîna caravana tot mai departe, cucerind fără luptă şi fără împotrivire, domenii noi, pentru cei care venind după mine, se vor minuna aflînd ca înaintea lor un altul a trecut fără să lase nici o urmă... Iar în ziua cînd voi ajunge la capătul pustului, voi împlînta acolo drapelul noului imperiu şi întregul imperiu îl voi ceda lui Jacques Lebaudy.

Eu nu vreau să fiu împărat fiindcă nu sunt nebun.

Uitasem însă... Drapelul noului imperiu este tot albastru — albastru ca imensul cerului, al mării şi al nenumăratelor afişe care anunţă sosirea noilor celebrităţi la Nisa...

Unde o fi Ada ?

1 martie?

Cineva mi-a umblat în geamantanul în care păstram cîteva amintiri din ţară — portretul mamei, al tatei şi trei scrisori de dragoste, cîteşitrele de la aceeaşi fată... Ce om fără noroc !... La vîrstă de 28 de ani, să n-ai decît trei scrisori de dragoste !... E trist... şi aproape de necrezut...

Cineva mi-a umblat în geamantanul acesta pe care ieri, din întîmplare, l-am uitat deschis. Am întrebat chelnăriţa şi chelnăriţa a căutat să mă convingă că nu-i adevărat... Ni-meni n-a intrat în odaie în lipsa mea.

Se poate foarte bine să mă înşel. Cine ar fi putut să-mi umble în geamantanul în care nu păstrez nimic interesant şi mai ales nimic de preţ pentru cei obişnuiţi să cerceteze pe furiş geamantanele altora ?...

Şi totuşi, cînd stau şi mă gîndesc cum erau toate aceste lucruri de nimic aşezate la locul lor şi cum le-am găsit astă-

seară, îmi vine să cred că cel care se înşeală nu sunt eu, ci chelnăriţa...

Cineva trebuie să fi intrat în odaie şi acest cineva mi-a umblat în geamantan.

Ca să-i dovedesc că am dreptate, n-am să-i spun nimic, dar mîine îmi voi lăsa geamantanul tot deschis...

2 martie

Cineva — de data asta însă, un altcineva decît cel de ieri — mi-a umblat din nou în geamantan.

Ieri îmi umblase o femeie. Ieri, portretul tatei fusese cercetat cu de-amănuntul. Astăzi însă mi-a umblat un bărbat. Portretul mamei l-am găsit scos din plicul lui şi ascuns între a 56-a şi a 57-a filă din *Poemele lordului Alfred Douglas*.

Cine mi-a umblat în geamantan, mi-a ascuns intenţionat portretul mamei între filele poemei *Rugăciune*.

„De cîte ori vînturile dinspre apus nu-mi cîntară şi vocea rîurilor, a eleşteelor şi a arborilor plini de înduioşare, nu-mi vorbiră de tine, Dumnezeu!... Eu însă nu le-am auzit!...

Ah, destupă-mi urechile, Doamne !...

De cîte ori trecut-am pe lîngă ele, trestile îmi şoptiră : «Fii tare prietene, fii tare şi nu te înspăimînta zadarnic. Nu-ţi ofensa sufletul cu josnicia îndoielei... Dumnezeu nu poate minţi.» Eu însă nu le-am auzit...

Ah, destupă-mi urechile, Doamne !...

Stelele voriră să-mi îndrepte paşii şi de cîte ori îmi auzise pîmsul, luna palidă sfîşiască norii, ca să-mi arate calea argintată... Eu însă n-am văzut-o...

Ah, deschide-mi ochii, Doamne !...

îngerii mă chemară pe nume şi îngerii se coborîră din cer ca să mă însoţească, iar din vîrfurile întunecatului firmament, Cristos, el însuşi, îmi întinse mîna... Eu însă nu-l văzui...

Ah, deschide-mi ochii, Doamne !...

Chelnărița pare că știe ceva, dar ce știe nu vrea sau nu poate să-mi spună. Când am întrebat-o din nou cine mi-a umblat în geamantan, n-a mai căutat ca ieri să-mi dovedească că mă înșel. S-a roșit, și-a lăsat ochii în jos și s-a făcut că n-aude.

Am înțeles totul. De data asta însă voiesc să mi se para cu adevărat că mă înșel, cu alte cuvinte voiesc să mi se pară că cineva mi-ar fi putut umbla în geamantan.

Mi-am aranjat lucrurile la locul lor, iar mâine, bineînțeles, îmi las din nou geamantanul deschis.

Cineva îmi umblă în fiecare zi în geamantan.

Pe acest cineva trebuie să-l prind, întîmple-se orice s-ar întîmpla.

Chelnărița continuă să nu știe nimic. Peste cîteva zile însă chelnărița îmi va spune totul. Am o idee.

9 martie

Luiza, care astăzi este chelnăriță, dar mâine poate fi orice, dacă nu chiar „*La Dame de chez Maxim's*”, este o fetiță tânără, roșcovană, cu dinții curați și tăioși, cu buzele cărnoase și cu nasul ridicat în sus. Luiza este, după opinia specialiștilor, tipul femeii senzuale.

Dacă nu știu cine mi-a umblat în geamantan, vina nu este a ei, ci a mea, care pînă azi, nu i-am dat sărmanei fete atenția pe care o merită.

Luiza este geloasă pe Ada.

Femeile astea nu iubesc pe nimeni. Dacă ar fi să iubească pe cineva, ar trebui să iubească pe toți pasagerii cari le cheamă în odaie, cînd n-au nevoie de nimic altceva, decît de ele singure. Pasagerii cari le neglijează însă deșteaptă în ele gelozii, cu cari chelnărițele, deși n-au nici un drept, își pot produce totuși plictiseli enorme.

Eu unul am fost dintre aceștia din urmă.

Luiza nu-mi poate ierta ofensa de a fi adus pe Ada b. hotel, în schimb ce ei nu-i acordam decît atenția ciocolatei de dimineață și umplutul ibricelor cu apă...

Mîine dimineață însă îmi A'oi repara greșăia. Am s-o chem și am să-i ofer locul Adei. Cînd voi ști s-o împac, Luiza va ști și ea să-mi spună cine îmi umblă în geamantan.

Astăzi am găsit același deranj. Mîine dimineață însă voi ști și eu cine este acest ciudat indiscret, dar cinstit amator de geamantane străine...

Constat dealtfel cu bucurie, că pînă azi, nu mi-a lipsit nimic din geamantan.

10 martie

Dacă n-aș avea martoră pe Luiza, aș crede că sunt nebun!...

Am răușit... Am răușit însă numai pe jumătate.

Luiza a luat locul Adei. Ce curios mi se pare!... Nu văd aproape nici o diferență. Deși plină de viață, Luiza leșină cu aceeași ușurință ca și Ada, care se credea moartă de cîteva secole.

Dar lucrurile acestea nu mă interesează decît în al doilea plan. Important este că cineva îmi umblă regulat în geamantan, că Luiza îl cunoaște, că ea singură îl introduce în cameră în lipsa mea și că pe acest „cineva” nu-l pot cunoaște, fiindcă Luiza nu voiește să mi-l spună încă.

Afacerea geamantanului meu începe să devină misterioasă.

Cînd îmi vorbește de geamantan, Luiza are gesturi de femeie hipnotizată. Cine o plătește ca să poată pătrunde în odaia mea. Și lucrul acesta i se pare atît de natural, că m-a rugat — dacă țin cu adevărat la ea — să-mi las geamantanul descuiat în fiecare zi. În schimb, Luiza mi-a promis că peste o săptămînă cel mult, voi afla atît numele ciudatului explozator, cît și cauza pentru care secretul trebuie păstrat pînă în ziua cînd necunoscutul va crede de cuviință să se dea pe față.

Dacă Luiza nu minte, îmi pare că nu am nici un motiv sa regret hotărîrea banală ce am luat ca să-mi notez zilnic impresiile. Și Luiza nu minte... Ada a făcut-o să sufere mai mult ca oricare altă rivală din cursul proaspetei sale stagii amoroase.

Biata Luiză!... Ce fată plină la corp și seacă la cap!...

11 martie

În așteptarea zilei care va pune capăt misterului din camera nr. 15 a „Hotelului Riviera” din Nisa, Luiza continuă

să mă iubească în fiecare seară și să mă facă s-o iubesc într-altfel de cum pasagerii obișnuiesc să iubească chelnărițele de prin hoteluri.

Începe să-mi fie rușine de mine însumi. Oare Luiza să fi fost singurul scop al călătoriei mele aci ?...

Aseară, ca să-mi probeze superioritatea ei față de alte femei de aceeași categorie socială ca ea, și-a permis luxul să-mi vorbească de *Le Journal d'une femme de chambre*.

Pe Octave Mirbeau însă Luiza îl confundă cu Marcel Prevost !...

Ce gîscă !...

13 martie

Ada îmi scrie din Munchen, încîntată de a fi făcut cunoștință cu un desanator de la „Simplicissimus”.

Scrisoarea ei nu mi-a produs nici o impresie, nu m-a pătât cu nici o umbră de gelozie și, mai ales, nu mi-a deșteptat nici o amintire. Curios lucru !... Femeia asta pare a fi trecut pe lîngă mine, ca pe iîngă un orb. Îmi pare că nici nu m-a atins, în graba ei de a pleca cît mai curînd și mai departe, nu mi-a lăsat nimic ce-ar fi putut să mi-o amintească mai tîrziu. A fost pasagera cuminte care nu pierde nimic, și am fost pasagerul normal care nu găsește nimic pierdut de altul. Fiecare ne-am despărțit cu ale noastre... Aceasta înseamnă că pe viitor vom continua să dormim tot atît de liniștiți ca și mai înainte de a ne fi cunoscut și nu ne vom tulbura decît cel mult poate la gîndul „neprevăzutului” din calea fiecărui din noi. Pentru ea, ca și pentru mine, trecutul nostru nu există !...

Și totuși, dacă vreodată voi trece prin Florența, sunt curios să-mi văd și eu mormîntul. Ada m-a încredințat ca de cîte ori ajunge în orașul florilor, prima vizită o face la cimitir. Se pare că înainte de a fi murit, mi-ar fi plăcut violetele și margheritele galbene. Eu însă nu-mi aduc aminte să-mi fi plăcut vreodată florile...

Scrisoarea Adei mi-a făcut impresia unei scrisori comerciale, îmi pune un anumit număr de întrebări și îmi cere un egal număr de răspunsuri. Eu însă voi întrebuința pentru toate același „nu știu”. Nu știu, nu știu !...

Luiza, care i-a cetit scrisoarea, este curioasă să-mi citească și răspunsul. Pînă cînd voi desluși misterul geamantanului* sunt sclavul Luizei.

Fericită femeie, chelnărița asta !...

14 martie

M-am hotărît să nu-i răspund nimic. De ^azi^înainte nu mai răspund la nici o scrisoare. E drept însă că pînă azi, singurele două scrisori pe care le-am primit sunt de la Ada. În geamantan mai am încă trei. Pentru un om de vîrstă mea, cinci scrisori de femeie, cred că sunt suficiente ca debut...

Un altul în locul meu, i-ar fi răspuns desigur următoarele :

„*Draga mea...*”

Scumpa mea ar fi fost poate mai bine. *Draga mea* însă, sună mai puțin trivial ca *Scumpa mea*.

„*Scrisoarea ta m-a găsit...*”

Aș fi vrut să-i spun că m-a găsit într-alt fel de cum s-ar fi așteptat poate. Sau, nu... I-aș fi spus mai bine că scrisoarea ei a găsit pe un altul decît pe cel de acum două luni... Omul se schimbă pe nesimțite...

Scrisorile însă, oricît de frumos ar fi scrise, rămîn tot atît de banale, ca și mărcile ce se repetă veșnic aceleași, oricare ar fi deosebirea colțului pe care au fost lipite și a ștampilei, poștale ce le murdărește...

Încep să-mi dau seama că aș fi incapabil să-i pot răspunde altfel de cum i-ar fi răspuns oricare altul în locul meu. Renunț deci pentru totdeauna. Conceptele sunt tot atît de plictisitoare și inutile ca și scrisorile... Ada nu-mi va ceti nici odată răspunsul. După ce va pleca din Munchen, desenatorul de la „Simplicissimus” va fi poate mai recunoscător decît mine și-i va răspunde poate chiar într-o scrisoare ilustrată. Ilustrația i-ar da textului puțința să valoreze și el ceva. Altfel, nu văd ce importanță ar avea o simplă iscălitură dintr-o scrisoare adresată unei femei ca Ada... Eu sau el nu suntem decît aceeași necesitate anonimă pentru satisfacerea acelei capriciu banal...

De un singur lucru sunt curios. Aș vrea să știu în ce oraș va fi înmormântat desenatorul de la „Simplicissimus”. Eu, care îmi dorm somnul dreptilor la Florența, mă simt foarte bine în orașul florilor. Dar dacă fantezia Adei va merge de data asta pe la Helsingfors ?...

Sărmanul bavarez !...

17 martie

Luiza începe să-și permită intimități care trădează pe femeia prost crescută.

Chelnărița asta, care ar putea fi într-un an amanta a 365 de pasageri, ține cu tot dinadinsul să rămână amanta mea.

Mărturisesc că atîta onoare mă exasperează și mă umilește !...

^ Nimic mai natural deci, ca o amantă să se intereseze de părinții amantului ei... Și fiindcă eu nu mi-am permis niciodată intimitatea s-o întreb cine îi sunt părinții, Luiza se răzbuună întrebîndu-mă de ai mei.

Dacă n-aș fi avut oroare de duhovnici, întrebarea Luizei mi-ar fi dat o probă mai mult de dragostea ce-mi poartă. Dar la ce bun să știe și Luiza, ceea ce afară de mine, nimeni altul nu mai poate ști pe aici ?... Dacă i-aș da adresa doamnei Azureanu ? Amanta tatei ar fi capabilă să-i povestească totul...

Am început să mă plictisesc aici. Nu mă mai reține decît misterul geamantanului, care continuă să fie cercetat cu aceeași statornicită încăpăținare. Necunoscutul epigraf însă n-are deocamdată nimic de descîrnat, în afară de numele fotografiilor de pe cartoane.

Ce coincidență bizară i... Mama este fotografiată tot la Nisa. Abia acum mi-am adus aminte. Mîine mă duc să caut fotografia. Sunt curios să știu dacă mai există.

18 martie

Fotografatul a murit. În locul atelierului de atunci, astăzi este instalat un cabinet medical pentru boabe de piept. La Nisa, cea mai rentabilă - clientelă sunt ofticoșii. Patronul de azi trebuie să cîștige cu mult mai mult decît cel de atunci...

Și biata mamă tot ofticoasă a murit !...

19 martie

Luiza a început să mă plictisească. Ține cu orice preț să știe ce părere am eu despre mama.

I-am răspuns că mama a murit născîndu-mă. Necunos-cînd-o deci, nu mi-am putut face nici un fel de idee despre femeia pe care n-am văzut-o niciodată, decît în fotografia ce o port cu mine, pentru a-mi aminti din cînd în cînd, ca o mamă a trebuit să am și eu cîndva...

23 martie

Azi m-am întîlnit din nou cu omul care mă urmărește. L-am găsit în holul de jos al hotelului, spionînd scara cu ochii, așa ca și cum ar fi așteptat pe cineva pe care n-ar fi voit să-l scape... Poate mă aștepta chiar pe mine... Cînd m-a zărit, a intrat în cabina telefonică, mai înainte ca să-l fi putut ajunge. M-am așezat pe un scaun și l-am așteptat. Voiam cu tot dinadinsul să-l privesc în față, să-i vorbesc și să-l provoc să-mi dea explicația pe care, deși n-o doream, nu voiam totuși s-o las pierdută.

Necunoscutul însă parcă avea de vorbit cu întreg mapamondul... După trei sferturi de ceas, eu am plecat. El însă continua să vorbească la telefon.

24 martie

Necunoscutul de ieri, de alaltăieri și de totdeauna de cînd mă găsesc la Nisa, se numește lordul W. Este proprietarul unui castel feudal din Irlanda, ai iahtului „Nirvana”, pe care l-am zărit ancorat în portul cel mic și al faimosului grajd de cai de curse, care, sub culorile purpură și alb, a cîștigat de două ori „Derby”-ul de la Epson, de trei ori „Eclipsele”, o dată „Grand prix de Paris” și altă dată „Grand prix municipal”. Primăvara și-o petrece în Irlanda, vara pe coastele Norvegiei, toamna la Paris sau la Londra și iarna la Nisa, prin Algeria sau Egipt.

În urma acestor informațiuni pe care mi le-a dat portarii! hotelului meu, mi se pare că nu mai am nici un drept să suspectez pe necunoscutul de pînă ieri...

Și totuși, între mine și el nu văd nici o urmă de legătura care să-i poată permite o asemenea iantezie...

Din momentul însă din care onorabilul lord W. îmi găsește atât de interesantă urma pașilor mei, nu eu voi fi acela care îl va convinge că se înșeală.

Bătrîna mea... umbră n-are decît să mă urmărească. Tot ce pot face, pe viitor, va fi să umblu mai încet ca să nu-l obosesc...

/ aprilie

Să fie o păcăleală de 1 aprilie?... Nu cred...

Misterul geamantanului a început să se lămurească. Lămurirea asta însă pe mine mă întunecă și mai mult !'..

Luiza m-a primit mai veselă ca niciodată. Credeam că a sosit momentul să-mi spună cine este abonatul geamantanului meu. M-am înșelat. Luiza continua să nu-l cunoască încă...

Astăzi însă mi-am găsit geamantanul mai complet de cum îl Jăsasem dimineața. Printre cele cinci scrisori ale mele am mai găsit încă una care nu-mi aparține, o scrisoare pusă acolo de nu știu cine, sau mai bine zis, de acela pe care îl știu, dar nu-l cunosc încă.

^ Scrisoarea este adresată de o femeie unui bărbat. Scrisul mărunț și nervos trădează pe femeia bolnavă. Îmi pare că scrisul acesta l-am mai zărit pe undeva. Dar unde și cînd, nu-mi mai aduc aminte.

Dealtfel, povestea geamantanului meu începe să se banalizeze. M-aș fi așteptat mai curînd să-mi lipsească ceva. Misteriosul *cambrioleur* însă pare a fi din lumea bună, din lumea care aduce, nu care ia. Cu toate acestea, mi-e teamă că mîine, pe aceeași vreme ca azi, scrisoarea care nu-mi aparține va dispărea din geamantanul meu în care a fost lăsată probabil din greșeală. Ca să nu se piardă însă, mă grăbesc s-o transcriu aici. Originalul ei este în limba franceză :

„Scumpul meu Will,

Lampioanele de porțelan, frumoasele lampioane japoneze, pe cari mi le-ai dat acum trei zile, nu le mai am. Vîntul a intrat pe fereastră fără veste, le-a clătinat, le-a ciocnit unul de altul și le-a spart. Lumina din ele s-a stins și în odaie s-a făcut iarăși întuneric, ca și în seara aceea pe care numai noi o știm. În schimb, masca de bronz a rămas nemîșcată acolo, la locul ei din perete. Ea a văzut totul. "Dar

cum măștile de bronz nu-și schimbă niciodată expresia, ochii ei au rămas tot atît de deschiși, dinții ei tot atît de dezveliți, obraji ei tot atît de strălucitori în bătaia razelor tîrzii de lună. Tu fii masca de bronz. Nu te schimba niciodată și Hu-bește-mă așa cum se iubesc bronzurile... etern. Și nu crezi tu că-i de ajuns o iubire de bronz pentru niște figurine tot atît de fragede ca și lampioanele de porțelan ?...

A ta, toată, toată, toată

E.

Măști de bronz și lampioane de porțelan !... Ciudată împerechere !...

Mi-aduc aminte că în podul caselor noastre am găsit o mască de bronz, o figură de japonez, pe care tata o aruncase acolo ca să nu se sperie noaptea de ea. Eu am luat-o cu mine la București, și după ce am purtat-o din odaie în odaie, pe unde m-am tot mutat, am dăruit-o într-o bună zi unui prieten sculptor.

Dacă aș fi avut și două lampioane de porțelan, desigur că le-aș fi dăruit și pe ele, dacă nu cumva vîntul nu mi le-ar fi spart și pe ale mele, după cum le-a spart pe acelea pe care el : „W” le dăruise ei : „E”.

După cît văd, scrisoarea asta nu-mi servește cu nimic la dezlegarea misterului ce plutește încă în jurul geamantanului meu.

Voi aștepta. Nisa nu mă mai plictisește ca acum cîteva zile, iar Luiza din zi în zi devine tot mai neprețuită.

2 aprilie

Eram sigur...

Scrisoarea de ieri a dispărut. În schimb am găsit alta. Același scris mărunț și nervos. Aceeași „E.” către același „W”. O transcriu deci și pe aceasta.

„Scumpul meu W,

Dacă nu te-am văzut, e că nu vroi să te mai văd. Trebuie să plec în țară. Știi bine că nu depinde de mine. Doctorii îmi spun că trebuie să plec, iar mama voiește să mor acolo, la noi acasă. La ce bun dar să te mai văd, cînd doctorii nu-mi mai pot ascunde nimic mai mult, decît lampioanele tale de

porțelan îmi ascundeau înaintea de a le fi spart vîntul !... Tu însă fii masca de bronz, pe care o păstrez și o iau cu mine.

A ta toată, atît cît doctorii îmi dau voie să mai fiu și a altuia afară de boala ce mă are toată.

E."

Nu înțeleg nimic. Luiza nu înțelege nici ea. Cînd i-am arătat scrisorile a dat din umeri. Pentru această „E” însă, Luiza a găsit un compliment plin de grație, un compliment mîsă banal, ca toate frazele cu care Luiza încearcă să iasă din hotarele lumii căreia îi aparține.

3 aprilie

Nu înțeleg nimic, nimic, nimic !

Dacă aș înțelege cel mai mic lucru, ar însemna să înnebunesc. Cum nu voiesc să înnebunesc însă, mă feresc pe cît pot, ca nu cumva să greșesc înțelegînd ceva.

În geamantan am găsit altă scrisoare, a treia.

Pe aceasta însă n-o mai transcriu.

„E” a plecat, „W” a rămas.

Simetria situației acestor doi necunoscuți cu situația mea și a Anei din ziua de 1 februarie mă enervează.

^ „E” a plecat în țara ei și țara ei este... România. Aci s-a măritat. De ce ? Nu știe nici ea... Dar fiindcă este în ajunul nașterii, anunță pe „W” că copilul este al lui și nu al bărbatului...

Misterul geamantanului meu începe să devină stupid.

Mîinejl închid. M-am săturat. Luiza n-are decît să bată la altă ușă... Mai sunt și alți pasageri, afară de mine, în hotel.

4 aprilie

Știu bine că n-am dreptul să fur nimic din cele trei scrisori care mi-au poposit cîte o noapte în geamantan, ca în camera unui hotel dintr-o stație balneară. Totuși, împerecherea măștilor de bronz cu lampioanele de porțelan mi-a plăcut așa de mult, că am adoptat-o ca titlu pentru jurnalul meu. Bineînțeles că cele petrecute aievea în scrisorile acestea vagabonde pe mine nu mă interesează decît sub aspectul simbo-

lului ce-ar putea reprezenta cîndva pe coperta unei cărți, de care nu sunt sigur că va vedea lumina zilei, dar care pentru mine, de azi înainte, se va numi *Măști de brom și lampioane de porțelan...*

10 aprilie, dimineața

Așadar, doamna Azureanu avea dreptate... toată lumea avea dreptate... Și aceeași dreptate o aveam și eu, cînd mă gîndeam la ceea ce nimeni cred că nu se mai gîndește astăzi... Nu... Eu nu eram fiul mortului, nu eram fiul omului pe care îl dusesem la groapă, nu eram fiul străinului care, drept mulțumire pentru această pioasă datorie creștinească, îmi lăsase numele și întreaga lui avere. Nu, nu, nu... Eu nu aveam drept la nimic din ceea ce era al lui, fiindcă bandiții n-au dreptul să-și moștenească victimele și eu nu fusesem decît banditul ce-i furasem dragostea, încrederea, numele și averea !^

Dacă ar fi știut, dacă cineva i-ar fi spus, dacă măcar ar fi bănuț cîndva, ceva cît de puțin, din grozavul adevăr pe care, afară de el, toată lumea îl știa, eu n-aș mai fi fost nimeni, aș fi rămas veșnic bastardul ce-și caută tatăl și cautîndu-l nu l-aș fi găsit niciodată, fiindcă fără numele și averea lui n-aș fi putut ajunge niciodată pînă aici.

Iată pentru ce astăzi, cînd pe adevăratul meu tată îl știu de aproape, la cîteva pași de mine, cînd mi-l închipui frămîntîndu-se la fel cu mine în așteptarea supremei îmbrățișări a regăsire! celui crezut pierdut pentru totdeauna, îmi simt lacrimile scăpîndu-mi fără voie de sub pleoape și pentru prima dată în viață, simt nevoia să plîng cu adevărat, jă îngenunchez în fața imaginii îndepărtate a celuiilalt, a, străinului la mormîntului căruia nu îngenuncheasem și nu plînsesem niciodată, să-i mulțumesc și să-i cer iertare pentru greșeala mamei și a adevăratului meu tată...

Iartă-mă, prietene, de a te fi înșelat atîția jani de-a rîndul. Vina mea nu a fost mai mare, nici mai fără de iertare decît a celor care te-au înșelat întreaga viață...^ Iartă-mă, prietene, și dă-mi voie ca de azi înainte să nu mă mai gîndesc la tine ca la un tată. Un altul ți-a luat locul, la care tu n-aveai nici un drept !...

Se face ziuă. Am deschis fereastra și privesc spre mare. Colo la stînga, lipită de cheiul cel mic, „Nirvana” stă nemișcată ca o sfărîmătură de stîncă albă. Lumina verde din vârful primului catarg, ca și ochiul de smarald al unui Buda însuflețit, mă privește cu dragostea stranie cu care zeii de altădată își priveau bastarzii de pe pămînt. Fumuriul turbure al dimineții tremură ca o picătură de lapte aruncată într-un pahar cu apă. În depărtare, luminile celorlalte vapoare ancorate în radă se sting, una după alta. Marea începe să-și deslușească culoarea, și zgomotele confuze ale celor ce se deșteaptă se frămîntă ca niște rugăciuni de dimineață în auzul celui care nu s-a culcat încă !...

Acum mă simt mai liniștit. Încep să-mi dau seama de cele petrecute și parcă tremur de bucurie că mi-am putut găsi iarăși rostul frazelor. Pînă mai adineaori mă gîndeam aiurea... La cîte nu mă gîndeam !... La cîte nu se gîndesc nebunii în clipa cînd cumpăna începe pentru prima dată să se încline prea mult într-o parte !...

Aseară, cînd am venit acasă, primul gînd mi-a fost ca de obicei, să-mi caut în geamantan. De cîteva zile nu se mai petrecuse nimic extraordinar. Cu o zi înainte, mă hotărîsem chiar să-l închid. N-am avut însă curajul... L-am lăsat deschis și aseară, în locul unei singure fotografii a mamei, am găsit două... Amîndouă nu erau decît aceeași fotografie. Am rămas împietrit locului. M-am freat la ochi și mi-am dat seama că ochii de data asta nu mă mint. Le-am pipăit pe amîndouă și amîndouă mi-au procurat aceeași senzație de carton rece, învechit, stupid... Cine altul, afară de mine, putea să mai aibă o fotografie a mamei ?... Pe dosul ei, aceeași mîna care scrisese cele trei scrisori găsite în geamantanul meu, trei seri de-a rîndul, adăugase și cîteva cuvinte, — o dedicație sinceră, banală și totuși... atît de vinovată... Abia atunci mi-am adus aminte unde mai văzusem eu scrisul acela. Mama fusese amanta lordului W și eu eram fiul... lor ! Simțeam cum odaia se învîrtește în jurul meu. Scaunele se legănau ca niște balansoare. Tablourile din perete căpătaseră viață. Unele îmi

zîmbeau ironic și surîsul cromolitografiilor astea stupide mă insultau ca niște palme pe care le primeam, fără să le pot para. Altele mă priveau nepăsătoare, ca și cum starea mea sufletească n-ar fi însemnat nimic, ca și cum alte lucruri cu mult mai de seamă se petreceau în aceeași clipă pe pămînt, undeva, în altă parte... Geamantanul sta deschis ca gura unui monstru nemaivăzut și în blana ursului alb, întinsă în fața patului, se întrupase parcă unul din stăpînii întinderilor polare.

Voiam să strig și îmi simțeam gîtlejul uscat. Voiam să apuc ceva în mîna, ceva cu care să mă pot apăra contra acestei lumi stranie, ce înviase în jurul meu... Totul însă, tot pe ce puneam mîna, simțeam cum îmi scapă printre degete... M-am repezit atunci la sonerie și am apăsas cu putere butonul.

Un chelner veni abia după un sfert de oră.

— Unde este Luiza ?

Chelnerul mă privi șiret și, cu vocea de slugă obraznică, îmi răspunse :

— Nu mai este în serviciul nostru. A plecat azi-dimineață.

Apoi după o pauză :

— Credeam că domnul a fost deja pus în cunoștință...

I-am cerut apă. Am băut un pahar, două, trei... nu mai știu cîte pahare am băut. Simțeam deschizîndu-se în mine un gol enorm, un gol pe care nu l-aș fi putut astupa cu apa tuturor mărilor din lume...

Am ieșit afară. Pe coridorul hotelului nu era nimeni...

Am coborît scara. Nimeni... Am ieșit în stradă. Nimeni...

Voiam parcă să întîlnesc pe cineva. Simțeam că aș fi putut sta de vorbă chiar și cu un mort. Voiam să ies din singurătatea ce începuse să mă înpăimînte. Și în clipa aceea mă simțeam mai singur ca primul om în așteptarea primei lui tovarășe...

Am coborît în port.

„Nirvana” sta nemișcată, prinsă de chei, în otgoanele ei. Un gardian se afla în apropiere.

— Al cui este iahtul ăsta ?

— Al lordului W.

— Stăpînul se găsește pe bord ?

— Întrebați pe omul de cart...

Ascuns în umbră, un matelot își fuma pipa liniștit, ca și cum lumea de dincolo de bord n-ar fi existat.

— Aș vrea să-i vorbesc lordului W.

— La ora asta ?

— Ți se pare curios ?...

— Mai întâi, cine sunteți d-voastră ?

Da... Uitasem ce trebuie să răspund celui care mă va întreba cine sunt. Matelotul avea dreptate. Cine eram eu ?... Cine aveam dreptul să fiu ?...

Și am plecat, fiindcă mi-a fost frică să-i spun cine eram.

Pe „Promenada des Anglais” felinarele electrice îmi plim-bau^ umbra de jur împrejurul meu și umbra mea părea limba unui ceasornic enorm ce nu-și poate găsi ora pe cadran...

Ce oră era ?... Nu știu.

Cînd m-am întors la hotel, se lumina de ziuă. Acum este ziuă deplină.

10 aprilie, seara

M-am deșteptat pe înserate.

Chelnerul mi-a adus o scrisoare pe plicul căreia, erau imprimare cu litere albastre următoarele cuvinte :

„De pe bordul iahtului «Nirvana»,
îmi scria tata :

„Lordul W. roagă pe domnul X X X să binevoiască a-i face onoarea să clineze astă-seară, 10 aprilie, pe bordul iahtului său, ce se găsește ancorat la cheiul cel mic, în dreptul felinarului cu nr. 173...”

Mă îmbrac și plec.

11 aprilie

Ce curioasă regăsire !...

Ne-am îmbrățișat ca și cum ne-am fi așteptat unul pe altul, ca și cum ne-am fi anunțat mai din vreme, ca și cum toată lumea ar fi știut că Ieri, 10 aprilie 190..., ora 8 și jumătate seara, lordul W. își va îmbrățișa pentru prima dată

copilul, pe care pînă atunci nu-l văzuse încă, decît în imaginația caldă a părintelui ce își caută bastardul pierdut...

Onorurile mi-au fost făcute de Luiza, pe care am găsit-o angajată ca lîngeră. Biata fată !.. Ce rol eroic a îndeplinit chelnărița asta, față de două persoane ce-ar fi putut-o mai repede plictisi decît interesa.

Tata m-a sărutat pe frunte și pe ochi...

Voiam să plîng. Simțeam că în clipa aceea trebuia să plîng, fiindcă, la mormîntul celuiilalt, nu mă putusem stăpîni să rîd. Cînd l-am privit însă drept în ochi, mi-a fost rușine și lacrimile mi s-au uscat sub pleoape...

Nu m-a întrebat nimic din trecutul meu. N-a vrut să știe decît un singur lucru — dacă îmi plac voiajurile lungit voiajurile pe mare, voiajurile care durează zile întregi, luni întregi, voiajurile care încep azi și se sfîrșese odată cu cea din urmă filă din calendarul vieții.

Cînd mi-a arătat iahtul, nu mi-a spus decît următoarele cuvinte :

— Ce veselă o să-mi pară de azi înainte „Nirvana” !... Pînă azi n-a călcat picior de femeie pe-aici...

Și iarăși a tăcut... Tăceam amîndoi... Simțeam că femeia, care ar fi trebuit să fie stăpînă' aici, ne oprește să-i pronunțăm numele. În același timp însă amîndoi ne gîndeam la ea. Imaginea ei se coborîse parcă între noi amîndoi și pe amîndoi deopotrivă ne privea cu aceeași dragoste cu care numai morții știu să privească...

Ne-am uitat unul la altul, ca și cum ne-am fi dat să înțelegem că am ghicit-o și în urmă ne-am întors privirile aiurea...

Încep să cred că Ada avea dreptate... Privirea morților nu ne părăsește niciodată...

În biblioteca iahtului, mi-am găsit aproape toți autorii mei favoriți : Baudelaire, Gerard de Nerval, Rimbaud, Laforgue, Villiers de L'Isle Adam, Verlaine, Mallarme, contele de Lautreamont, Oscar Wilde, Jean Lorrain...

Cabina mea se găsește dedesubtul punții de comandă, în stînga. Patru panouri originale de Toulouse-Lautrec — scena

de cafe-concert, din care, bineînțeles, că Yvette Guilbert nu lipsește — se întind pe o lărgime de aproape o jumătate de metru, de jur împrejurul pereților. Un paravan de Whistler desparte patul de restul cabinei. Deasupra biroului, femeia cu ochii injectați de absint, dintr-o aquafortă de Rops, îmi amintește pe doamna Azureanu, în ziua când plănuise cucerirea întregii moșteniri a fostului său amant, iar deasupra patului o pisică de Manet doarme cu aceeași grație felină cu care curtezanele își recapitulează nopțile de orgie.

Pe biuro, drept *presse-papier*, găsesc masca de bronz din podul caselor. Tata o cumpărase pentru a doua oară de la negustorul de curiozități, căruia prietenul meu i-o vînduse probabil într-un moment de jenă...

Un singur lucru îmi lipsește. Pe acela însă nu-l voi mai putea avea niciodată... Și vîntul, același vînt care acum 30 de ani stînsese lumina și spărsese lampioanele de porțelan, în curînd ne va duce iahtul spre alte țărături, spre țărături îndepărtate, pe cari vom trăi viața cea nouă a celor ce-și închid ochii mulțumiți că se pot pregăti să intre în viața cea fără de sfîrșit... Și cine știe dacă același vînt nu ne va stinge într-o noapte și lumina din vîrful catargului nostru și nu ne va sfărîma iahtul de coastele celui din urmă decor al dramei !...

21 aprilie

Mîine în zorii zilei ridicăm ancora.
Pornim spre Indii.

22 aprilie

în port a ancorat un vas fantomă
Cu trei catarguri frînte
Și cu prora
Diformă și însîngerată ca un craniu
De sinucis intrat în comă...

îl recunosc...
Pe puntea lui odată
Am navigat cu Cristofor Columb

Spre insula cu mine de platină,
De aur,
De aramă
Și de plumb...
Și ancorele pline de rugină
Le-am aruncat în rada unui port
Cu apele opace ca opacul
Decolorat, al ochiului de mort...

îl recunosc...
Pe puntea lui odată
Am navigat spre vechiul continent
Purtînd mîndria luptei ciștigate
Sub veselele lui pavilioane
Depart-e-n Occident...
Și toate bogățiile furate
Din insula cu minele de plumb,
Le-am debarcat cu Cristofor Columb
în monarhia celor trei Coroane...

în port a ancorat un vas fantomă...
îl recunosc,
Dar unde-i Căpitanul ?
Și mateloții unde-au debarcat ?...
Pe punte rătăcește o aromă
De iriși tropicali
Iar cabestanul
Suspînă ca un om înjunghiat !...

Fără dată

...Pe aci, pe unde mă aflu, nu cresc nici arbori, nici ierburi și vîntul nu bate niciodată. Colțurile stîncilor sunt așa de aspre, că i-ar putea însîngera suflarea.

Zilele sunt calde și nopțile reci.

Soarele este roșu, mai roșu ca o rană proaspătă, iar luna albă, mai albă ca discul de argint pe care atleții de altădată

l-ar fi aruncat așa de sus, că a rămas suspendat în spațiu, ca o amintire a vremurilor în cari discurile de argint înlocuiau pietrele și plumbul...

Pe aci pe unde mă aflu, oamenii sunt înalți, blonzi și triști...

De ce sunt înalți ?

De ce sunt blonzi ?

De ce sunt triști ?

Sunt înalți, fiindcă nu cunosc nici arbori cu crengile joase, nici case cu porțile scunde, ca pe aiurea. Și frunțile lor nu se lovesc niciodată de pragul de sus... Și frunțile lor despică totdeauna infinitul, niciodată îngrădit...

Sunt blonzi, fiindcă în țara lor soarele nu proiectează nici o umbră — cei care au ajuns pînă în această țară, și-au lăsat umbrele la frontieră — și fiindcă luna nu le mîngîie părul decît cu aceleași raze pe cari i le împrumută soarele după ce apune.

Și sunt triști, fiindcă n-au cunoscut niciodată tristețea, fiindcă totdeauna sunt fericiți, fiindcă cei veșnic fericiți sunt totdeauna aceiași și cei care totdeauna sunt aceiași, par totdeauna triști...

Ca să ajung pînă aci, în lungul drumului, am bătut la multe porți și pe mulți cari m-au ieșit înainte, i-am întrebat de drum.

Eu i-am întrebat de drum și ei m-au întrebat : „Cine sunt și de unde vin ?...”

Eu i-am întrebat de drum, și ei m-au privit încrunțați, ca și cum drumul ar fi fost numai al lor.

Eu i-am întrebat de drum, și ei m-au mințit, zîmbindu-mi cu șiretenia oamenilor care disprețuiesc pe cei care încearcă să știe lucrurile ca și ei.

I-am întrebat de drum și dintre ei toți, unul singur și-a ridicat mina în sus și, tăind spațiul în direcția celor patru puncte cardinale, mi-a răspuns :

— Pe-aci, pe-aci sau pe-aci, pe orișunde ai vrea să apuci, vei ajunge în același loc.

Abia tîrziu, am aflat că cel care îmi arătase drumul nu era dintr-ai lor și că el, ca și mine, sosise printre ei abia de

cîtva timp. Drumul însă, îl schimbase într-atît, că nimic nu-l mai deosebea de cei sosiți cu mult înaintea noastră.

Și-am pornit din nou.

O fată m-a întrebat dacă îmi mai aduc aminte cum se sărută. Și ultima pată roșie de pe buze i-am dat-o...

Un vameș mi-a cerut o taxă de trecere... Și ultimul gologan din palmă i l-am dat...

Și am ajuns.

Am ajuns și abia acum îmi dau seama că numai frica de a nu mă rătăci m-a făcut să întîrzii atît...

Dar dacă am întîrziat o zi sau două, dacă am întîrziat un an sau doi, nu știu...

Pe aci pe unde mă aflu, zilele sunt mai lungi decît anii și rostul anilor nu-l mai ține nici un calendar.

Pe aci pe unde mă aflu, toți oamenii par de aceeași vîrstă...

Pe aci pe unde mă aflu, nimeni nu mă întreabă : „Cine sunt ?...”

De ce oare ?...

Mi-am privit chipul și în luciul unui lac cu apele albe, mai albe ca lacrimile și m-am văzut așa de înalt, așa de blond, și așa de trist... și m-am văzut atît de asemenea oamenilor de pe aci, că de data asta, m-am întrebat eu singur : „Cine sunt ?...”

Și nu știu cum, dar în clipa aceea, întrebarea mea a fost auzită de omul din fundul lacului și omul care semăna cu mine și cu ceilalți, mi-a răspuns :

— Tu nu ești nimic !...

Și eu — care crezusem în clipa cînd plecasem că aș putea fi cineva — mi-am închis ochii, ca să nu mă mai văd, și m-am depărtat tăcut de lacul cu apele albe ca lăcrămile.

Tîrziu de tot, o mîna prietenească mă atinse pe umăr și o voce cunoscută, parcă, îmi zise :

— Deschide-ți ochii mari și privește întreaga întindere fără arbori și fără ierburi, privește soarele mai roșu ca o rană proaspătă și luna mai albă ca un disc de argint, privește-ți tovarășii înalți, blonzi și triști ca și tine, și ca și

ei, învață că tot ce se „fla” , • ,

*Aici
se sfîrșește manuscrisul
din*

CAIETUL CU SCOARȚE ALBASTRE

Iată ce am socotit că după optsprezece ani poate fi cunoscut de toată lumea.

Mai înainte însă ca volumul acesta să treacă în rafturile prăfuite ale vreunei biblioteci, sau în mîinile prietenilor, care obișnesc să citească numai cărți împrumutate, fie-mi permisă o scurtă și ultimă paranteză.

Pe fila manuscrisului ce poartă data zilei de 17 decembrie, autorul spovedaniei își exprimă dorința ca după ce va fi avut norocul să trăiască anonim, să poată muri ca Periandru.

Prima dorință, după cum se vede, i s-a împlinit. Pînă azi, cel puțin, nimeni nu-l cunoaște, nimeni nu bănuiește cam cine ar fi putut să fie.

Cît privește pe cea de a doua, fiindcă Periandru mi este un nume pe care îl întîlnim în fiecare zi, iată ce găsesc într-un Abrege de la vie des plus illustres philosophes de l'Antiquité, pe care marele Fenelon îl tipărea în anul 1714 și-l destina educației tineretului francez.

„PERIANDRU

Tiranul Corintului, contemporan cu filosofii precedenți.
Nu i se cunoaște cu precizie nici data nașterii, nici cea a morții.

„Faptul pare cu adevărat extraordinar, că grecii au putut da titlul de înțelept unui nebun ca Periandru. Desigur că ei s-au lăsat orbiți de strălucirea maximelor lui ilustre și nu s-au interesat deloc de viața dezonorată pe care a dus-o pe pămînt. Deși a vorbit totdeauna ca un adevărat înțelept, Periandru a trăit ca un turbat...

El este primul om din antichitate, care a umblat însoțit de păzitori și primul înțelept care și-a schimbat titlul de magistrat al cetății, prin acela de tiran...”

Iar mai departe

„...Hotărînd să-și pună capăt zilelor, se hotărî în același timp să moară așa ca nimeni să nu poată afla unde i se află îngropat corpul. Pentru aceasta, născoci următorul plan, pe care îl și puse în execuție. Chemă doi tineri, cărora le arată o potecă dosnică și le dă ordin ca în noaptea următoare să asasineze pe necunoscutul ce le va ieși în cale și apoi, fără să caute să afle cine este să-l îngroape într-un loc secret, pe care îl vor cunoaște numai ei. După aceasta, chemă pe alți patru tineri, cărora le dă același ordin, ca în noaptea următoare să asasineze pe cei doi necunoscuți ce le vor ieși în cale, îngropîndu-i într-un loc secret, neștiut de nimeni, afară de ei. Același ordin în fine îl repetă și altor opt tineri, care trebuiau să asasineze pe ceilalți patru și să-i îngroape tot într-un loc secret.

După ce-și aranja afacerile așa cum crezuse că este mai bine, în noaptea următoare, Periandru fusese exact la întîlnirea pe care și-o dăduse ou proprii lui asasini, pe poteca tăinuită...”

Ceea ce a urmat, se ghicește. Moartea lui Periandru trebuia să coste viața a încă șase tineri corintieni. În schimb, mormîntul primului tiran al antichității rămase necunoscut grecilor și astăzi moartea lui Periandru este socotită ca prima dispariție istorică fără urmă...

¹ Hailes, Solon, Pittacus, Bias.

*Și iată cum Oceanul Indian și ciclonul de acum 18 ani
aveau să împlinească ultima dorință a celui ce voise să dis-
pară fără urmă și să înlocuiască poteca dosnică și brațul
armat al celor doi asasini, pentru ca anonimul autor al manu-
scrisului din caietul cu scoarțe albastre să poată muri la fel
ca Periandru.*

CETIȚI-LE NOAPTEA

C ă t r e c e t i t o r i

Poveștile sunt ca femeile.

Nu știi niciodată pentru ce-ți plac...

Despre un anume gen de femei, Villiers de L'Isle

Adam spune ca „*c'est la femme qui*
cause de la nuit".

Cred că același lucru s-ar putea spune și

despre povestirile mele.

Vreți să vă placă ?

Cetiți-le numai noaptea.

Cetiți-le noaptea sau... nu le mai cetiți deloc.

/ . M .

DE VORBĂ CU NECURATUL

în memoria lui ORESTE, poet român cu care
atîția ani de-a rîndul am petrecut în preajma
vechei frontiere de la Predeal, pe care el
nu a avut norocul să vadă mutată pînă aproape
de Tisa

I

La un moment dat, prietenul cu care stam la o masă pe terasa cafenelei „Rimanokzi” din Oradea Mare se făcu limoniu la față și începu să tremure ca prins de friguri. Apoi, fără să scoată o singură vorbă, se ridică de pe scaun și păși aproape împleticindu-se spre un domn, care ne privea din marginea trotuarului, cu un zîmbet insinuant, ce părea mai repede un rînjit de răzbunare.

Ajuns în fața lui, prietenul meu întinse cu o stîngăcie vădită mîna necunoscutului și **angaja** cu el o conversație **al** cărei ecou, la început, nu ajungea încă pînă la mine.

Curiozitatea celor petrecute cu repeziciunea unei lovituri de teatru mă făcu să trec peste discreția, pe care un om binecrescut trebuia să-o adopte în asemenea cazuri. În loc dar să-mi sfîrșesc porția de înghețată, care începuse să se topească în farfurioară, mă așezai cu coatele pe masă și îmi pironii ochii către partenerii tragediei ce se desfășura în fața mea. Și zic tragedie, fiindcă atitudinea prietenului meu la vederea necunoscutului îmi dăduse să înțeleg chiar din

primul moment, că era vorba de o întâlnire neașteptată și mai ales neplăcută.

Mă trudeam să ghicesc cam cine ar fi putut să fie acest *trouble-fete* care îmi schimbase prietenul, dintr-un adevărat atlet ce era, într-o cîrpă bună numai de aruncat la gunoi.

După aspect, părea dintr-o clasă socială mijlocie. Hainele atîrnau pe el ca și cum ar fi fost de împrumutat, iar pălăria mică și proptită în vîrfurile capului i se mișca în ritmul fâlcilor, ca și cum un deget nevăzut i-ar fi ridicat-o, de cîte ori căsca gura să vorbească. Scund și slab, cu nasul coroiat și cu figura spîină și uscată ca o smochină presată, cele câteva firisoare de păr roșcat ce-i atîrnau din barbă păreau absolut de prisos. Cu șoldul drept ieșit afară, și sprijinit pe un baston solid și noduros, ghiceam că necunoscutul șchioapătă. Ciudățenia aspectului său în general însă nu știu de ce mă făcea să cred că atît barba cît și infirmitatea piciorului sunt false. La început bănuiam că poate să fie vreun creditor neglijat sau părintele vreunei fete seduse, fiindcă știam că pe lîngă ceva literatură, box, fotbal și luptă franceză, prietenul meu se mai îndeletnicea și cu aceste două sporturi mai puțin onorabile.

Pe măsură însă ce conversația continua, neliniștea prietenului meu părea că scade. De data asta observai chiar că picioarele nu îi mai tremură. Vocea, de asemenea, căpătase destulă amplexare ca să-i pot prinde și eu cîte un cuvînt răzleț. Încetul cu încetul, tragedia din primul moment se schimbă într-o comedie de salon, subliniată din cînd în cînd de surîsuri discrete și acompaniată de gesturi pline de eleganță scenică.

Nerăbdarea de a dezlega cît mai curînd șarada celor două personaje misterioase — fiindcă din clipa aceea prietenul meu devenise pentru mine tot atît de misterios ca și necunoscutul cu care sta de vorbă — mă făcu să mă aplec și mai mult peste masa de marmură pe care înghețata se lichefiasse de data asta complet. Îmi ciulii deci urechile ca un cîine ce ar fi stat la pîndă sau, dacă vreți, ca un Polonius oarecare, conceput însă fără tradiționala perdea.

Primele cuvinte pe care le prinsei, fură : *Predeal, Oreste, ÎS august, domnul Jorj, Sfînta Măria...* apoi *victorie, Nistru, Tisa, România Mare* și în fine, următorul dialog grăbit, concis și teatral ca și un sfîrșit de act :

— Cînd ne mai vedem ?

— Poate niciodată... poate chiar azi.

— Mai stai mult pe aici ?

— Nu-ți pot spune.

— Tocmai, dumneata, care știi totul ?

— Ce folos, dacă nu-ți pot spune tot ce știu... !

— Și care poți fi peste tot ?

— Și în același timp nicăieri...

— Va să zică, nu mă mai iubești...

— Iar începi să te îndoiești de mine ?

— Atunci, adio... sau, poate, la revedere.

— Poate, la revedere...

Și prietenul meu întinse mîna necunoscutului, care se despărta, după ce mai întîi mă salută și pe mine. Îi răspunsei scoțîndu-mi pălăria și ridicîndu-mă ușor de pe scaun, măgălit oarecum de atenția unui om, care deocamdată îmi dăduse cel puțin prilejul să-i apreciez buna creștere.

întors la masă și instalat din nou pe scaun, prietenul meu, care mai păstra încă o slabă nuanță din paloarea celor cîteva clipe de mai înainte, își trecu mîna pe frunte, își plimbă ochii obosit pe cer și oftă prelung și din greu, ca și cum ar fi pus un punct după evitarea unei nenorociri aproape fatală.

Fără să bănuiesc natura emoției repercutate în sufletul lui ca și cercurile de apă din jurul unei pietricele aruncate într-un lac, curios și aproape grăbit îl întrebai cu cea mai candidă și firească naivitate •

— Cine era tipul ăsta ?

^ în loc de răspuns, prietenul meu mă privi în ochi. Mă privi cu insistența rece pe care pupilele o împrumută adesea lamelor de pumnal și mai elocvent decît mi-ar fi vorbit, mișcă de trei ori capul țeapăn ca și o jucărie de lemn, al cărei resort nu funcționează decît dintr-o singură direcție.

Noua lui atitudine îmi strecură și mie primii fiori ai unei emoții nelămurite încă.

— Ce ? Faci pe dificilul ?... persoană sus-pusă ?...

— Foarte sus... Era Dracul !...

Zîmbii ușor. Gluma prietenului meu mă umilea. Dar amintirea stării lui sufletești, cu cîteva clipe mai înainte, mă făcu să-mi simt buzele reci și saliva mai acidulată, ca și cum răspunsul lui mi-ar fi stors o lămîie printre dinți.

— Care drac ?

— Dracul adevărat... Diavolul... Necuratul !...

Nu știam ce să cred. își bătea joc de mine, sau întâlnirea neașteptată cu acel necunoscut îi clătinase creierii mai mult decât permite echilibrul mental ? Zîmbetul meu dispăruse ca o licărire falsă în noapte și poate tot așa de încruntat ca și imaginea nopții, îl întrebai :

— Ce, ai înnebunit ?... Cine era tipul ăsta cu care ai vorbit de Oreste și de România Mare ?

Prietenul meu mă privi din nou cu insistența rece și lucie a celor două lame de pumnal, pe care de data asta însă, le parai printr-o mișcare reflexă. Ce se petrecea în sufletul lui, nu știu. Dar ceea ce era mai trist pentru mine, în clipa aceea, eu însumi nu-mi puteam da seama ce se petrecea cu adevărat nici în sufletul meu.

— Ia ascultă. Lasă-te de teatru, că se uită lumea la noi. Cine era tipul ăsta șchiop și cu pălăria de clown ?

Prietenul meu nu era nebun. Eu însă, simțeam cu fiecare minut ce trece, că mă apropii tot mai mult de nebunia de care îl bănuiam pe el.

Calm, senin și umilit ca și un preot care-și recită rugăciunea indicată de canoane, după ce mă lua de braț și porni cu mine în lungul străzii, dincolo de podul de peste Criș, prietenul meu îmi povesti, îmi demonstra și mă convinse, frază cu frază, cuvânt cu cuvânt, că necunoscutul care îl făcuse să se îngălbenească și să tremure, deși pretinde că se numește domnul Damian, nu este altul decât Necuratul, la numele căruia dreptcredincioșii își fac cruce și pe care cei rătăciți îl invocă și îl îmbrățișează ca pe o ultimă și supremă rațiune a vieții.

— Ah, dacă aș fi nebun, îmi spunea el, dacă aș fi nebun, aș fi poate mai fericit, fiindcă nimic nu ar fi adevărat din cele ce am să-ți povestesc. Dar, nu... Damian există... L-ai văzut.» Te-a salutat și tu i-ai răspuns. Este așa după cum îl descriu cărțile sfinte și poveștile bătrânești. Te-ai uitat bine în jurul lui ? Corpul lui nu face umbră pe pământ și dacă întâmplător i-ai pune o oglindă în față, ai vedea că figura lui nu se prinde în luciul ei. Apare și dispare după plac și dacă simte nevoia să se găsească chiar în mai multe locuri deodată, îl poți întâlni în aceeași clipă și aici la Oradea Mare, și la Colombo, și la Caracas !... Dacă Oreste nu

ar fi murit, Oreste ți-ar fi putut repeta exact aceleași lucruri pe care ți le spun și eu. Să nu-mi bănuiești buna-credință, fiindcă nu am nici un motiv să te mint. Din contră, simt nevoia imperativă să te pun și pe tine la curent cu cele întâmplate mie și lui Oreste, acum șase ani, la Predeal...

Ajunsesem în fața fostei scoale ungurești de cădeți. Prietenul meu se opri deodată în loc, ca și cum cineva l-ar fi atins pe umăr. Privirăm amândoi, de jur împrejurul nostru. Nimeni. În clipa aceea însă, în fața noastră, ca și cum ar fi ieșit din pământ, sprijinit în bastonul său noduros, domnul Damian apără privindu-ne cu același zîmbet rece și batjocoritor, cu care o jumătate de oră mai înainte îl văzusem apărînd pe trotuarul din fața cafenelei „Rimanokzi”.

Instinctiv, amândoi ne strînserăm de braț, ca și cum am fi voit să atenuăm lovitura ce trebuia s-o primim. Simții o sudoare rece care îmi învălui fruntea, ca și o compresă medicală și îmi încheștai dinții de frică, să nu aspir atmosfera otrăvită ce părea că mă înăbușe. Cuvintele prietenului meu însă, mă făcură să-mi revin în fire :

— Dă-mi voie să-ți prezint un bun prieten al meu și al bietului Oreste.

Apoi, adresîndu-se mie :

— Domnul Damian, o veche și prețioasă cunoștință de la Predeal.

Domnul Damian părea turnat în ghips. Surîsul grotesc îi încremenise pe buze, ca și cum i-ar fi fost pictat cu farfuri de teatru. Când încercai să-i întind mîna, simții că puterile nu mă mai ajută nici măcar s-o mișc. Mă paralizase ideea că pot sta de vorbă cu Necuratul, în existența căruia încetasem să mai cred încă de pe băncile primelor clase primare. Ca să putem ieși din această situație penibilă, prietenul meu continuă :

— Îi povesteam tocmai împrejurarea în care ne-am cunoscut și cum...

Un behăit de capră, care aducea pe departe cu vocea omenească, îi taie fraza. Începuse să vorbească domnul Damian.

— Imaginația poezilor, de cele mai multe ori, depășește realitatea și sugrumă verosimilul. Noroc însă că majoritatea oamenilor care merg la biserică nu citesc poezii, iar cei care vă citesc și vă ascultă balivernele nu merg la biserică.

— Vorbești în pilde, ca întotdeauna.

— Singura pilda'ce mi-am permis să ți-o dau, și pe care ți-o repet, și astăzi, este că degeaba încercați să inversați cu povestirile dv. fantastice rosturile celor două lumi, din care ieșiți de obicei prea devreme, după ce mai totdeauna intrați prea târziu. Cei care v-ar putea crede încă nu vă mai citesc, iar cei care încă vă mai citesc nu vă mai cred.

Prietenul meu își mușca buzele de ciudă. Desigur, că el înțelegea ceva mai mult decât mine, din vorbele domnului Damian, care părea a fi sfârșit tot ce avusese de spus.

După o clipă de tăcere și jenă reciprocă, domnul Damian își mișcă din nou fălcile și împreună cu ele și firele de păr din barbă, apoi pălăria, bastonul și piciorul șchiop și, în fine, întregul său corp de păpușoi mecanic.

— îmi pare bine de cunoștință și dacă ocaziunea se mai prezintă, cu plăcere la dispoziția dv., oricând...

Ne uitarăm la el cum dispăre printre copacii parcului spre strada botezată de români „Aurel Vlaicu” și după ce nu-l mai văzurăm, ne privirăm cu oarecare insistență, ca și cum am fi vrut să ne încredințăm reciproc de prezența spațială a fiecăruia dintre noi.

Prietenul meu, care-și recăpătase buna dispoziție, mă bătui pe umăr cu blîndețea patriarhală a unui protector sincer și, mai înainte de a fi avut timp să mă dezmeticesc, mă întrebă :

— Ei, ce zici?... Așa este, că domnul Damian nu este propriu-zis un *oarecare* domn Damian?... Să știi că ne-a ieșit în cale anume, să-ți dea prilejul ca să-l cunoști. Nu ai idee ce vanitos este. Dacă nu aș ști cine este, l-aș lua drept un avocatei de provincie care s-a aruncat în brațele politicii. Avea aerul că mă oprește să-ți povestesc și ție cele petrecute la Predeal. Intenția lui însă a fost să-ți mărească, și mai mult curiozitatea, și fiindcă știa că nu crezi în existența lui, a căutat să te convertească printr-o apariție misterioasă și prin câteva fraze cu dublu înțeles.

Un sfert de oră mai târziu, la aceeași masă de pe terasa cafenelei „Rimanokzi”, unde domnul Damian îmi apăruse pentru prima dată, prietenul meu îmi povestea următoarele.

II

Știi că eu și Oreste, cîțiva ani de-a rîndul ne-am petrecut verile la Predeal. El avea nevoie de aer curat, eu de liniște. Cînd ploua stam acasă sau ne aventuram cel mult pînă la restaurantul gării sau la „Klein”, dincolo de vechea frontieră, unde corijam sau sfîrșeam bucățile începute la București. Printre rînduri, vorbeam de rău pe cei absenți și îi plîngeam pe cei rămași la „Terasă” sau la „Imperial”. Cînd era timp frumos însă, tăiam șoseaua șerpuită de pe Valea Timișului și pe potecuța descoperită de noi, scoboram printre brazi pînă în vale la mănăstirea de maici, unde Oreste de trei ani de zile, aștepta zadarnic să _întîlnească partenera unei aventuri romantice, cu care s-ar fi putut impune posterității. Seara, cînd obosiți de urcușul celor 237 de metri, care fac diferența de altitudine între Manenhof și Predeal, domnul Jorj ne primea cu brațele deschise și cu surîsul franc al birtașilor din vechile estampe englezești. Mîncarea noastră era preparată aparte și nu era trecută niciodată pe lista mîncărurilor destinate călătorilor sau personalului de la C.F.R. Mîndru, că printre clienții lui numără și doi scriitori de la București, domnul Jorj ne făcea la restaurantul său din gara Predeal, prețuri mai mult decât convenabile, iar la București de cîte ori ne întîlnea, nu scăpăm pînă ce nu luam masa cu invitații săi, măcar o singură dată la „Enescu” sau „Iordache”. Îți spun lucrurile astea, ca să vezi în ce termeni ne găseam cu cel mai important personaj din Predeal, după autoritățile locale.

Într-o zi, ne hotărîrăm să mergem la Azuga, să facem cîte o baie de aburi la fabrica de postav. Plecarăm doar cu personalul de 2 și 55, hotărîți să ne întoarcem cu acceleratul de 9 seara. După baie însă întîmplarea făcu să ne întîlnim cu un prieten, redactor la *Acțiunea*, care pe vremea aceea era oficiosul lui Take Ionescu. Or, între oameni de aceeași meserie, de prisos să mai adaug că după sacramentalul „Bună ziua, ce mai faci ?” urmează inevitabilul „Ce mai este nou ?”

Neutralitatea noastră expectativă începuse să obosească lumea. Takistul pretindea că are știri sigure din București că Brătianu trădează cauza aliaților noștri de mai târziu și că antantistiții vor să-l denunțe și să provoace mișcări de stradă. Take Ionescu însă, ca mai prudent, se eclipsase în fața lui

•Nku Filipescu, lăsându-i lui onoarea și laurii cavalerului „*sans peur et sans reproches*”.

Obosit de baie, Oreste începuse să caște, întrerupînd discuția din cînd în cînd cu cîte un „O să fie bine, fraților”. Eu însă, liberal din trei generații, după cum știi, mă aprinsesem și căutam să-l conving cu argumente — dealtfel tot atît de insuficiente, dar fastuoase, ca și ale lui — că știrile ce-i veniseră de la București sunt false, că Take Ionescu nu este decît un sinistru farsor, care urmărește cularea lui Filipescu și că Brătianu este singurul om de stat din România care știe ce face și face ce trebuie.

Din stradă însă, discuția se continuă la cantina fabricii, unde după primele rînduri de halbe, grupul nostru de trei se mai mări cu alți patru necunoscuți, intrați în vorbă fără să se prezinte, și în urmă cu alți șapte, atrași de pasiunea aceluiași chinuitor semn de întrebare: „Cu cine mergem? Cu cine trebuie să mergem?...”

Unii erau de partea ziaristului takist. România pierduse trenul. Și fiindcă nu putuse intra în război contra Austriei, imediat după ocuparea Lembergului de către ruși, nu-i mai rămînea decît cel mult să meargă cu Puterile Centrale ca să cîștige măcar Basarabia. Dar în cazul acesta, cum rămînea cu Transilvania? Cum rămînea cu frăția noastră de sînge cu Franța și Italia? Și mai ales, cum rămînea cu trădarea lui Brătianu, care ar fi avut în fiecare noapte conciliabule secrete cu Marghiloman și chiar cu Petre Carp?

Alții, mai puțin expansivi, admiteau posibilitatea unei intrări în război tot alături de francezi și englezi. Dificultățile diplomatice pe care ni le făceau rușii — și cu care unii dintre necunoscuții de la masa noastră erau în co-rent — îi făceau să ia apărarea lui Brătianu și să-i aprobe atitudinea de a nu întreprinde nici o acțiune hotărîtoare, pînă ce mai întîi nu ar fi avut garanțiile suficiente.

Adevărul însă este că toți cei care discutam, eram mai mult sau mai puțin chinezi în materie de politică externă și că astăzi, cînd mă gîndesc la zgomotul care adunase acum șase ani aproape toată populația Azugăi în jurul mesei noastre de la cantină, îmi vine să zîmbesc de naivitatea mulțimii și să mă rușinez de competența ziariștilor bine informați.

Să revin însă la ce ne interesează.

În timpul acesta începuse să se însereze. Sirenele fabricilor urlară unele după altele și lucrătorii trecură prin fața noastră ca un adevărat simbol al vieții senine, pe care noi căutam zadarnic s-o întunecăm cu norii elocvenței și pedanteriei noastre de bilei. Prezența noastră zgomotoasă îi lăsa reci, ca și spectacolul puțin interesant al unor potâi ce s-ar fi sfîșiat pentru un ciolan.

La un moment dat, cineva din grupul necunoscuților ne întrebă :

— Dar la Predeal, cînd vă întoarceți ?

— Astă-seară, răspunsei eu.

În același moment, Oreste sări de pe scaun strigînd :

— Trenul... Vine trenul... Bună seara, domnilor... România o fi pierdut, n-o fi pierdut trenul ; dar noi ne curățăm la sigur dacă îl pierdem pe al nostru.

Și-aproape fără să ne mai luăm „bună-seara” o pornirăm repede spre gară, unde însă nu am ajuns decît în clipa cînd ultimul vagon își plimba pe peron reflexul felinarului său roșu.

Ne uitarăm unul la altul, felicitîndu-ne reciproc de succesul obținut cu politica externă în mersul trenurilor și ne întrebaram ce ne mai rămîne de făcut. Trebuia sau să dormim la Azuga, sau să ne angajăm o căruță să ne ducă la Predeal. Soluția a doua însă era mai grea din cauză că, în regiunea aceea de frontieră, autoritățile opreau circulația în timpul nopții. Noi înșine chiar, trebuise să obținem permis special, ca să locuim la Predeal. După ce chibzuirăm ce-ar fi putut fi mai bine de făcut, Oreste îmi spuse :

— Dacă am porni-o pe jos ? Eu am mai făcut o dată drumul ăsta. Nu sunt decît 11 km. în două ore suntem la Predeal. Și avem și lună plină în noaptea asta...

Primii propunerea lui Oreste și pornirăm la drum.

Noaptea era într-adevăr feerică. Șoseaua și împrejurimile păreau un decor de teatru, pe care luna plină își plimba petele de umbră și lumină în ritmul pașilor noștri. Din cînd în cînd, Prahova se apropia de șosea, ca și cum ar fi vrut să ne țină de urît și zgomotul apelor ei deștepta parcă dintre copaci ecoul discuției noastre de la cantină. Oreste căuta pe cer constelația Casiopei pe care trebuia s-o găsească, după explicațiile lui Anestin, opusă Stelei Polare din vârful osiei Carului Mic. Un confrate falsificase fără voie personalitatea

numerică a constelației și de dragul unei simple figuri poetice își comparase cu Casiopeea iubita, care avea trei alunițe în bărbie. Greșeala poetului incult făcuse deliciul cenaclurilor literare, și Oreste găsisse în noaptea aceea prilejul să se convingă personal de marea diferență dintre cele trei alunițe ale Dulcineei și cele șapte stele principale ale Casiopeei. Lumina lunei însă ne ascundea cea mai mare parte a stelelor și cum nici eu nici el nu posedam cunoștințe astronomice speciale, furăm nevoiți să amânăm cercetările noastre pe altă noapte.

Mersesem neîntrerupt aproape o oră și făcusem mai bine de jumătate din drum. Bine dispuși, ca mai totdeauna când eram împreună, puneam la cale apariția unei noi reviste literare și pronosticăm viitoarele premii ale Academiei când, deodată, un nor ce se ridica perfid și încăpăținat din dosul Clăbucetului ne schimbă întreaga dispoziție.

— Să ne grăbim că ne apucă ploaia, oftă Oreste.

Și în momentul acela ne aduserăm aminte că eram îmbrăcați în haine de dril, fără pardesie, fără umbrele și fără perspectiva nici unui adăpost, la nevoie.

Norul dușman însă ne ghicise parcă temerea și, pe măsură ce noi grăbeam la deal, el ne tăie drumul, iar la un moment dat, ne acoperi și luna. De data asta mergeam prin întuneric. Răcoarea începuse să ne strângă spatele. Cîteva clipe în urmă, primele picături de ploaie tamburinară rar pe pălăriile noastre de paie, apoi din ce în ce mai dese, ele se transformă într-o ploaie repede și rece, de la care nu mai puteam spera altceva decît, cel mult, o pneumonie. Noroc însă că pe marginea drumului deslușirăm prin întuneric o bancă de piatră cu acoperișul de șindrilă, sub care ne ghemuirăm amîndoi, binecuvîntînd numele ministrului de Lucrări Publice, care avusese fericita idee să presare pe drumul dintre Azuga și Predeal asemenea adăposturi oficiale.

În timpul acesta, ploaia se transformase într-o adevărată ruptură de nori. Fulgere dese și repezi luminau pentru o clipă împrejurimile și trăsnetele încheiau parcă după fiecare detunătură cîte un capitol din poema tragică pe care ploaia o citea cu glas tare.

Unde anume ne găseam exact, nu știam. Se apropia însă de miezul nopții și ploaia nu părea deloc dispusă să treacă.

Ne pipăiam cu teamă și dragoste ca doi naufragiați, înfrățiți pe aceeași bîrnă plutitoare și fiindcă în jurul nostru nu zăream nimic, decît întunericul nopții, ne făceam curaj întrebîndu-ne în glumă, dacă mai este mult pînă la țarm.

La un moment dat, un zăngănit de clopoței, care răsună drept în fața noastră, ne făcu să tresărim. Cine putea să fie și de unde ne putea veni salvarea anunțată prin clopoțelii pe care pînă atunci nu-i auziserăm încă ?

O siluetă neagră de om se desprinsese atunci din mijlocul drumului și o voce necunoscută ne chemă pe nume :

— Noapte bună, domnule Oreste... Ce-ați pățit, domnule Pilade?... Nu mergeți cu mine, că sunt cu trăsura?... Vin de la Sinaia.

Necunoscutul se apropiase de noi și cu gestul ne invita să-l urmărim. Uimit de atîta precizie, mă întrebam ce fel de ochi avea omul acesta, de putuse să ne vadă în noaptea în care noi nu-i puteam lămurii nici măcar figura, ca să știm cel puțin cu cine avem de-a face. Trăsura de care ne vorbise nu se zărea nici ea. O ghiceam însă după zăngănitul clopoțelilor de la gîtul cailor.

Văzînd că ezitam, necunoscutul se apropie și mai mult de noi, dîndu-și la o parte gluga care-i acoperea figura.

— Ce, nu mă cunoașteți ? Eu sunt Damian de la Predeal.

Adevărul însă era că nu-l cunoșteam nici eu, nici Oreste. Cu toate acestea, ne lăsarăm convinși că suntem cunoștințe vechi și mai înainte de a părăsi banca sub streășină căreia ne adăpostisem timp de aproape două ore, îi mulțumirăm pentru serviciul ce ni-l oferea la timp și cu atîta bunăvoință.

Coborînd de pe bancă, domnul Damian ne făcu atenți să ocolim o băltoacă pe care noi nu o vedeam și ne conduse pînă la trăsura cu coșul ridicat ce-și confunda prezența în noaptea mai neagră ca un tăciune stins.

După ce luarăm loc pe pernele moi, domnul Damian ne acoperi picioarele cu burduful de piele și se urcă pe capră.

Oreste îmi făcu un semn de nedumerire, apoi vorbi :

— O să vă plouă, domnule Damian. Treceți mai bine cu noi înăuntru.

Drept răspuns, domnul Damian rîse zgomotos, ca și cum ne-ar fi auzit vorbind cine știe ce prostie și dădu bice cailor, care porniră în trap la deal. În același timp însă el se

întoarce spre noi și, aplecându-și capul pînă sub coviltirul trăsuri, ne spuse :

— Pe mine ploaia mă cunoaște mai bine decît pe dv. Nu vă fie teamă, că de mine nu se prinde apa cerului !... Dar dv. stați bine ? V-ați cam udat... Nu vă este frig ?...

— Mulțumim, noi suntem bine.

— Bine să fie atunci...

Dacă ți-aș spune că pînă la Predeal nu am putut să ne dezmeticim, poate că n-ai să mă crezi. Necunoscutul ăsta care pretindea că ne cunoaște, dar pe care noi nu-l mai văzuserăm niciodată pînă atunci, precum și modul misterios în care apăruse și ne descoperise sub streășină băncii de piatră, pe care întunericul și ploaia o făceau una cu noaptea, ne strecurase în suflet o îndoială vagă asupra realității pe care o trăim, fără să ne-o putem explica. Deși mai impresionabil ca mine, Oreste căuta totuși să pară mai stăpîn pe el, adresîndu-i-se din cînd în cînd, pe un ton ironic, sigur fiind că binefăcătorul nostru nu-l pricepe.

— O să fie bine, domnule Damian !... Nu ?...

Și vocea necunoscutului de pe capră răspundea parafrazănd parcă deodată și intenția lui Oreste și ropotul ploii.

— Biiine... biiine... o să fie bine !...

Cînd coborîrăm din trăsura în curtea gării, lumina felinarului ne dădu posibilitatea să observăm mai de-a-proape pe misteriosul nostru binefăcător, care se prezentase domnul Damian. Prima constatare care ne strecură o nouă neliniște în suflet fuse aceea că deși fusese tot timpul pe capră, mantaua birjarului era mai uscată de cum ar fi fost scoasă în momentul acela din dulap. Ceea ce ne spusese cu o jumătate de oră mai înainte se adeverea. Apa cerului nu se prinsese de dînsul, nici măcar cît urma unei penițe muiață în cerneală, pe o hîrtie unsuroasă.

Îi mulțumirăm și îl invitarăm în restaurant să bem ceva. Domnul Damian însă pretextă că e grăbit și după ce ne fixă o întîlnire pentru a doua zi, dădu bice cailor și dispăru cu trăsura pe șoseaua dinspre frontieră.

Încotro s-ar fi putut duce la ora aceea, cînd circulația este oprită și de autoritățile noastre și de cele ungurești, nu puteam ghici. Cîteva clipe însă, ascultarăm zăngănitul clopoțelilor ce se pierdeau în noapte, urmînd parcă șerpuirea șoselei ce cobora spre Timiș.

În restaurant nu mai rămăsese nici un client. Domnul Jorj făcea socotelile cu chelnerii. Nedumeririi lui, cînd ne văzu zgribuliți de frig și uzi de ploaie, urmară explicațiunile noastre, pe care domnul Jorj părea că nu vrea să le creadă.

Cînd îl întrebaram cine este acest domn Damian, patronul restaurantului dădu din umeri cu neîncredere și ne răspunse în doi peri :

— Un mare șmecher. Nu știu de unde dracu s-a pripășit anul acesta în Predeal... Dar ce face pe aici, să știi că nu-i tocmai lucru curat.

— Face contrabandă ? îl întrebaram noi.

— Tot felul de afaceri... îl întîlnești pe unde nu-ți dai cu gîndul și ce face, ce dreg, el singur parcă ar fi stăpîn aici. Îi are în mînă și pe ai noștri și pe unguri...

Explicațiile domnului Jorj adăugate la constatările noastre, mărîră și mai mult tulburarea pe care apariția neașteptată a domnului Damian o produsese în sufletul meu și al lui Oreste. Concluziile noastre păreau însă atît de imposibile, că în noaptea aceea ne ferirăm să ni le comunicăm. Destul să-ți spun numai că, mai înainte de a sînge lampa, profitai de ocazie că Oreste adormise și începui să cercetez cu de-a-mănuntul pe sub paturi și prin dulapul cu haine, ca și un copil apucat de frică după cetirea unei povestiri fantastice.

Iată peripețiile primei noastre întîlniri cu domnul Damian.

Și prietenul meu tăcu.

În timpul acesta eu nu scosesem nici o vorbă. Emoția de care mă simțeam stăpînit nu-mi dădu altă putere să-mi manifest nerăbdarea și curiozitatea de a afla sfîrșitul aventurii, decît printr-o singură frază :

— Și pe urmă ?

— Pe urmă ? Ai răbdare să-mi pregătesc urmarea. N-ai cetit în autorii noștri, cum se continuă o poveste ? Scoți o țigară, sau mai bine zis, umpli o pipă..., o aprinzi, tragi două-trei fumuri, oftezi din greu și pe urmă, începi din nou.

Și pe măsură ce-mi vorbea, prietenul meu făcea exact ce spunea — adică scoase o țigară de foi, o aprinse, trase trei fumuri, tuși, oftă, schimbă poziția scaunului și continuă.

III

A doua zi, un soare admirabil răsărise anume parcă să șteargă ultimele urme de ploaie de peste noapte.

Oreste mă aștepta la restaurantul gării, unde domnul Jorj îi completa informațiunile asupra domnului Damian. Personajul acesta misterios apărea și dispărea din Predeal, la date neregulate. Totdeauna singur și refractar oricărei cunoștințe, în afară de cele" impuse de nevoile schimbului de alimente cu diferite articole industriale ce-l făcea între România și Ungaria, domnul Damian căra de pe Valea Prahovei grâu și porumb și aducea de la Brașov medicamente, sticlărie și obiecte necesare vieții casnice. Nu știa nimeni însă, nici unde locuiește, nici unde mănincă, nici de unde este de loc, nici ce făcuse mai înainte de a se ocupa cu singura meserie rentabilă, de pe vremea neutralității. Funcționarii celor două vămi îl stimau, fiindcă era foarte mărinimos. Domnul Jorj însă nu-l avea deloc la stomac, pentru binecuvîntatul motiv că domnul Damian nu-i făcuse niciodată cinstea să ia masa în restaurantul său. Ceva mai mult chiar, misteriosul personaj făcea și pe zaraful, ori de cîte ori i se prezenta ocazia și lucrul acesta plictisea deopotrivă atît pe domnul Jorj cît și pe asociatul său, care avea concesiia schimbului de monezi în gara Predeal.

Cu toate că în dimineța aceea ne puteam făli că știm despre domnul Damian ceva mai mult decît cu-o zi mai înainte, investigațiile noastre nu se opriră aci și trecură în biroul poliției din gara Predeal.

Comisarul, băiat subțire, licențiat în drept și prieten cu noi de la „Imperial", ne destăinuî — sub garanția cuvîntului nostru de onoare — că adevărata misiune la Predeal a domnului Damian trebuie să fie aceea de spion al românilor, deoarece superiorii îi dăduseră în secret ordine formale, sa nu i se facă nici o dificultate, să se închidă ochii asupra tuturor afacerilor care ar părea suspecte și, la nevoie, să i se înlesnească — în numele oficialității chiar — orice ajutor de care ar fi avut nevoie. E drept însă că, pînă atunci domnul Damian nu avusese încă nevoie de concursul poliției românești. Misteriosul personaj opera singur, cu propriile sale mijloace și opera așa de îndemînat, că agenții secreți din Predeal nu reușiseră — în^attși)% să dea de urma nici

unei alte îndeletniciri, în afară de exportul grîului și importul diferitelor produse industriale.

După cum vezi, informațiunile noastre despre domnul Damian nu motivau cu nimic atmosfera misterioasă în care îl plasasem în primul moment. Atît eu cît și Oreste dar, căzurăm de acord că bănuielele cu care ne hipertrofiase imaginația nu puteau avea altă explicație decît turburarea noastră nervoasă din noaptea în care îi făcusem cunoștința pe o ploaie torențială și în mijlocul unui drum aproape pustiu.

În ziua aceea însă, deși ne dăduse întîlnire, domnul Damian nu apărură. Abia a treia zi, în ziua de 1 august, domnul Damian trecu în goana unui automobil roșu spre Azuga. La vederea noastră, se mulțumi să ne salute fluturîndu-și degetele în vînt și să ne strige :

— După-masă, la două și cincizeci și cinci.

Credeam că n-are să vină nici de data asta și așteptam plecarea personalului spre București, ca să o pornim și noi spre casă. Exact însă la ora două și cincizeci și cinci, cînd mașina fluiera, gata să pornească, domnul Damian apărură pe peronul gării îmbrăcat aproape la fel după cum l-ai văzut și astăzi, cu hainele cumpărate parcă din Hala vechiturilor și cu pălărioara lui de clown, echilibrată pe vârful capului țuguat, ca o căpiță de fin care a început să se rumenească de soare.

De-abia atunci observarăm că omul nostru șchioapătă și că ghetele îi fac un zgomot ciudat, ca și cum ar fi avut tălpile de lemn.

Regăsirea noastră fuse din cele mai cordiale. Domnul Damian ne salută cu o simplă înclinare a capului, fără să-și scoată pălăria. În schimb, ne întinse mîna la amîndoi și mîna lui aspră și rece ne făcu impresia unei pici de șarpe conservat într-un muzeu de zoologie.

Întîlnirile cu oamenii pe care îi cunoști de curînd sunt totdeauna caraghioase. Nu știi ce să-i întrebi și te chinuiești zadarnic să găsești fraza potrivită cu care să nu depășești nici intimitatea pe care nu le-o poți acorda, nici indiferența cu care te jenezi să-i tratezi de la început. Domnul Damian însă, care cînd vrea este un *causeur* admirabil, parcă ghicise impasul în care ne găseam și fără să mai aștepte mulțumirile noastre pentru serviciul pe care ne făcuse cu patru nopți înainte, angaja discuția pe

Aci, dă-mi voie să fac o paranteză mai lungă. Știi de cine ne vorbea domnul Damian și asupra cărui autor ținea să aibă părerea noastră? Pariez că pentru nimic în lume, nu ai putea ghici... Ei bine, domnul Damian cetise pe *Gaspard de la nuit* al lui Aloisius Bertrand, din care știa poeme întregi pe dinafară și se oferea să ne explice toate subtilitățile din *Cîntecele lui Maldoror* ale lui Lautreamont...

Dacă nu ne-ar fi zăpăcit această revelație neașteptată, poate că am fi înțeles din primul moment cu cine aveam de a face. Faptul însă că putusem găsi la Predeal pe cineva care să bată în struna mea și să-l convingă pe Oreste că *Gaspard de la nuit* sunt cele mai frumoase poeme în proză din literatura mondială, mă făcu să uit pentru un moment că binefăcătorul nostru nu-și împlinise încă termenul carantinei sentimentale pe care ne hotărâsem să i-o impunem câteva zile în ș4r.

Și iată cum, la un moment dat, mă trezii traversînd curtea gării cu domnul Damian la braț. Oreste rămăsese cîțiva pași în urmă ca să-și aprindă o țigară. Văzînd însă ca nu ne mai ajunge din urmă, îmi întorsei capul să văd ce face. Domnul Damian se întorsese și el.

Nu am să uit niciodată momentul acela de spaimă, mărită cu rușinea de a nu mi-o putea manifesta în fața omului care ne-o provocase deopotrivă la amîndoi.

Galben ca ceara și cu ochii holbați pe urma pașilor noștri, Oreste nu-și mai putut reține emoția constatării fantastice și cu vocea sugrumată de sincopa supremă în care părea că-și dă sufletul, șopti așa de încet, că de-abia îl putui auzi :

— Unde-ți este umbra, domnule Damian? Dumneata nu faci umbră pe pămînt ?...

Pvîșul cavernos al omului pe care îl țineam de braț, mă zgudui ca și cum m-aș fi găsit într-un tren ce deraiază.

Imi^aruncaii ochii an jurul lui și aceeași paloare, desigur, ca se lăsase și pe figura mea în momentul acela. În lumina orbitoare a soarelui, corpul domnului Damian nu contura nici o umbră pe pămînt.

^ Drept ^răspuns, personajul-enigmă adresă lui Oreste următoarea întrebare :

— ^Dumneata știi care este menirea omului pe pămînt ?... Sa facă umbră sau să facă treabă ?...

Tăcurăm amîndoi, fiindcă nici unul, nici altul nu știam sau mai bine zis nu puteam răspunde nimic.

Ca și cum ar fi reluat o discuție întreruptă însă, domnul Damian continuă :

— Umbra omului, să știți de la mine, este un fenomen cu totul secundar. O face sau nu o face, ea nu poate influența cu nimic asupra efortului cu care încearcă sa-și evidențieze personalitatea în viață. De aceea, și înțelepciunea poporului român spune despre oamenii inutili că_ nu sunt buni pentru altceva decît să facă umbră pămîntului.

După cum vezi, domnul Damian ne vorbea *ex cathedra*.

Oreste continuă să bîlbîie :

— Va să zică, d-ta ești un fel de Peter Schlemihl al lui Chamisso...

— Sau omul care și-a vîndut umbra pe punga lui Fortunatus, îl complectă domnul Damian.

— Dar dumneata cui ți-ai vîndut-o ? Tot Dracului ?

— Dracul nu există... Dracul suntem noi înșine — și dumneata și dumnealui și eu. Dracul nu cumpără ; el face numai schimb, fiindcă noi nu ne putem cumpăra pe noi înșine. Ne împrumutăm însă intențiuni cari, la^un moment dat pot cadra cu personalitatea răului despărțita de a bine-lui, anume ca să ne putem ipostazia la infinit minciuna vieții. Binele și răul însă sunt același lucru sau, mai bine zis, nu există nici bine, nici rău. Există numai biletul pe care^ ni-1 fabricăm noi înșine pentru loteria momentului în care credem că ne încercăm norocul. Dar și norocul, ^ce este în definitiv ?... Oare credeți că norocul singur a făcut să trec cu trăsura pe șosea tocmai cînd ploaia vă țintuise sub strașina băncii unde v-am găsit ?

Oreste nu putea vorbi. Ghiceam lucrul acesta după mișcarea buzelor lui uscate. Încearca dar, să continui eu discuția.

— Dumneata vorbești ca un adevărat savant, domnule Damian. Îți mărturisesc că nici eu nu^cred în existența dracului, dar tot așa de convins eram, pînă în momentul de față,, că nici oameni fără umbră nu pot exista.

— Și, cu toate acestea, eu exist... Nu este așa că exist ?... Exist și ca mine mai există și alții. Nu cunoașteți cazul studentului din Praga, care și-a vîndut umbra unui cămătar ? Și doar cămătarul acesta nu era dracul. Prostia omenească însă a făcut dintr-un cămătar în carne și oase,

una și aceeași persoană cu dracul plăsmuit de interesele unei anume categorii de oameni...

Povestea studentului din Praga o cunoșteam și eu, dintr-un film de cinematograf jucat cu Wegener. Faptul însă că domnul Damian căuta să-mi dovedească cu legende populare existența oamenilor fără umbră mă umilea, ca și cum aș fi fost tratat drept un copil. Dar, în fața omului misterios, curajul revoltei mă părăsea pe clipă ce trece și o discuție argumentată serios, simțeam că nu mai este posibilă între noi și el.

Căutai deci să schimb tonul și îl întrebai în glumă :

— Dar dumneata cu ce ocazie ți-ai pierdut umbra ?

— Eu m-am născut fără umbră... Dar dacă vrei, va pot face dovada inutilității umbrei pentru un om. Vrei să vă vindeți umbra ?

— Nu, nu !... strigarăm amândoi într-un singur glas.

— Dar s-o amanetați ?... Sunt gata oricând... Spuneți-mi numai cât cereți ?...

Oreste, care își recăpătase glasul, răspunse tot în glumă :

— Să-mi dai pe Elena, regina Spartei, tot atît de tînără și frumoasă ca și în clipa cînd a fugit cu Paris.

— Asta nu se poate, răspunse domnul Damian.

— Și cu toate astea, Mefisto a putut să dea pe Margareta lui Faust.

— Dar astea sunt povești... Mefisto nu există, după cum nici frumoasa Elenă nu a existat decît în imaginația aceluiași speculatori ai minciunii, care mai tîrziu aveau să inventeze și pe dracul... în schimb însă, eu vă dau lucruri reale... Aur ! Vrei aur ?... Știți cît este de scump aurul, mai ales în vremurile acestea... Ei bine, eu vă dau aur, aur adevărat, aur de care vă puteți folosi... Și dumneavoastră îmi dați umbra, cu care nu aveți ce face, dovedindu-vă în același timp și posibilitatea propriei mele existențe !...

Insistența cu care domnul Damian ne tîrguia umbra, și poate chiar viața, mă apropiase de Oreste, ca și cum aș fi prevăzut necesitatea unei apărări comune. Cu mîna stîngă îi apucasem brațul, iar cu dreapta îmi pipăiam în buzunarul de la spate cuțitul catalan, de care știi că nu mă despart niciodată.

În momentul acela însă o schimbare bruscă se opera în sufletele și în fața ochilor noștri. Cu gurile căscate și cu

ochii holbați **de** plăcere și **de** teamă în același timp, ca și doi copii în fața unor focuri **de** artificii, privirăm de jur împrejurul nostru plini **de** nedumerirea pe care nu ți-o poate procura decît fenomenele științelor oculte, cu care nu ești la curent. D-l Damian dispăruse din fața noastră, ca și cum ar fi intrat în pămînt. Îl văzusem tremurînd deodată, ca și un manechin umplut cu tărîțe. O vîlvătaie verzuie îl îmbrățișase, ca niște petale de trandafir ce s-ar fi strîns în jurul unei stamine cu chip de om și în urmă nu-l mai văzusem nicăieri. În schimb însă preotul satului, cu crucea într-o mînă și cu busuiocul într-alta, se apropia de noi, urmat de băiețașul cu căldărușa plină de apă sfințită...

Era 1 august — după cum ți-am spus și, ca în fiecare început de lună, preotul își făcea obișnuitul turneu, botezîndu-și dreptcredincioșii.

Fără să pronunțăm un singur cuvînt, ne descoperirăm aproape în mod mecanic și închinîndu-ne cu evlavie amintirilor din copilărie, sărutarăm crucea pe care preotul ne-o întinse cu stîngăcia nedumeririi ce-i produsese convertirea bruscă și inexplicabilă a celor doi atei.

Prietenul meu tăcu din nou, se uită la ceas și mă întrebă unde luăm masa. Mărturisesc că restaurantul îmi era indiferent. Ceea ce voiam să știu, era urmarea povestirii pe care prezența domnului Damian la Oradea Mare o investise cu formula executorie a celei mai sigure realități.

După un sfert de oră, prietenul meu reluă povestea pe terasa restaurantului din parc, sub crîngile unui platan.

IV

Volatilizarea domnului Damian la vederea preotului cu crucea în mînă ne edificase complet asupra stării civile a omului misterios pe care domnul Jorj îl socotea periculos intereselor sale personale, iar comisarul gării, folositor intereselor superioare ale statului. Dar atît domnul Jorj cît și comisarul nu știau încă nimic din ceea ce noi avuseserăm prilejul să constatăm și să tragem concluziile care nu se

potriveau nici cu temerile celui dinții, nici cu absoluta încredere a celui de-al doilea.

Ne hotărîsem deci să păstrăm secretul pentru noi și, cu prima ocazie, să provocăm pe domnul Damian să ne mărturisască adevărul. Știam bine că riscăm să nu-l mai vedem niciodată sau, văzîndu-l, să ne expunem la neplăceri mai grave decît amanetarea umbrelor pe care domnul Damian ne-o propusese cu atîta franchețe și mărinimie. Cele petrecute ziua, nămiza mare, ne zdruncinase sistemul nervos mai mult decît toate prevestirile funebre din nopțile de insomnie. Simțeam că nu mai suntem stăpîni pe noi. Simțeam că o forță ocultă ne îndreaptă și pașii și gîndurile în altă parte decît acolo unde voiam să ajungem și că sentința noastră de moarte fusese semnată încă din noaptea în care domnul Damian ne oferise adăpostul trăsorii sale. Ce puteam face însă altceva decît să ne resemnăm, ca și un condamnat ajuns cu capul pe ghilotină? Dacă ne-am fi destăinuit cuiva, riscam să ne facem și de rîs. Cine ne-ar fi putut crede sau, dacă întâmplător s-ar fi găsit cineva să ne creadă, cine ne-ar fi putut veni în ajutor, cînd domnul Damian era mai puternic decît orice alt muritor de rînd?...

Cele cîteva zile petrecute în așteptarea călăului nostru ne deprimaseră în așa fel, că toată lumea ne întreba dacă nu cumva suntem bolnavi. Bolnavi nu eram. În schimb, parodia vieții noastre ne transformase în niște bocitori discreți, care am fi urmat convoiul propriei noastre înmormîntări.

Zilele treceau însă și d-l Damian nu se mai arăta. Nu știm dacă renunțase să mai dea ochi cu noi, sau dacă nu cumva ne pregătește o nouă surpriză, mai fantastică decît toate pe care le avusese pînă atunci. Începusem chiar să ne obișnuim cu ideea că n-o să-l mai vedem, încredințați că domnul Damian evită explicația finală, care în mod inevitabil trebuia să se producă între noi, după cele petrecute pînă atunci.

Într-una din zile însă, o discuție aprinsă dintre doi necunoscuți ne atrase atenția. Era vorba de domnul Damian. Unul din ei pretindea că cu două ore în urmă îl întâlnise la Brașov, că vorbise cu el și că hotărîse pentru a doua zi să se întâlnească la Predeal. Exact la aceeași oră, celălalt pretindea că l-a văzut la Cîmpina, unde domnul Damian supra-

veghea plecarea unui tren cu petrol pentru Germania. Amîndoi oameni de afaceri, necunoscuți — care probabil că lucrau împreună — începuseră să se bănuiască și fiindcă nu era posibil ca un om să se găsească în aceeași clipă în două locuri diferite, fiecare din ei credea că l-a prins cu minciuna pe celălalt, acuzîndu-se reciproc de lipsă de sinceritate și amenințîndu-se cu desfacerea tovărășiei.

Cine mințea dintre amîndoi? Nici unul. Amîndoi spuneau adevărul, fiindcă amîndoi — după cum o să vezi imediat — văzuseră pe domnul Damian exact la aceeași oră, și la Brașov și la Cîmpina. Pe noi, care știam cine este misteriosul personaj, asemenea imposibilități fizice nu ne mai emoționau. Pe cei doi negustori însă, încăpățănarea fiecărui în parte de a-și proba buna-credință îi enervaseră într-atît, că la un moment dat se despărțiră bruscîndu-se ca doi dușmani, furioși că locul unde se găseau nu le îngăduia să-și încerce și greutatea pumnilor.

Oreste avu atunci o idee „genială”, cum îi plăcea lui să-și boteze năzbîtiile. Ne despărțirăm și noi și fiecare ne luarăm după cîte unul din cei doi necunoscuți, îi ajunserăm din urmă, îi salutarăm și, probabil, că intrarea în vorbă se făcu la fel și într-o parte și în alta.

— îmi dați voie, domnule... Vreau să vă spun că ce afirmați adineauri era perfect adevărat. La aceeași oră ca și dumneavoastră, am văzut și eu pe domnul Damian la Brașov...

Oreste trebuie să fi spus exact același lucru ca și mine, cu singura deosebire însă că Brașovul fusese înlocuit cu Cîmpina.

Intervenția noastră produsese efectul dorit. Cei doi învrăbiți se întoarseră în tovărășia noastră și cîteșipatru reluaram discuția asupra imposibilității celor confirmate de data asta și de noi.

Negustorii se priveau cu ochii holbați, ridicau din umeri, își treceau batiștele pe frunte, plescăiau din limbă și nu pricepeau absolut nimic. Același lucru îl repetam desigur și noi, cu mai puțină sinceritate însă.

După cîteva minute de discuție inutilă, ne despărțirăm, cu promisiunea solemnă de a ne comunica reciproc explicațiile pe care domnul Damian ar fi binevoit să ni le dea și unora și altora.

Adevărul era că noi speram să aflăm amănuntele de la cei doi, negustori, deoarece eram ferm convinși că cu noi, domnul Damian nu mai vrea să se întâlnească niciodată,

A doua zi însă, ne regăsim în dreptul cantonului din capul satului, unde linia ferată taie șoseaua. Domnul Damian părea că ne așteaptă, ca și cum ar fi fost prevenit că vom trece pe acolo. Ne păstrăm calmul cât puterăm mai bine și adoptăm tonul glumeț, cu care ne puteam ascunde mai ușor și emoția și ignoranța fenomenelor naturale sau descoperirilor științifice cu care domnul Damian își explica ciudățeniile ființei sale.

— Salutăm pe omul fără umbră, îi strigă Oreste.

— Salut pe oamenii fără convingeri, ne răspunse el.

Gheața se spărsese mai ușor de cum ne-am fi așteptat.

— Bine, nene Damian, continui eu, se poate să ne părăsești așa, tam-nesam, să nu dai semne de viață o săptămână întreagă și să ne faci să credem că ești supărat pe noi ?

— Supărat?... De ce aș fi fost supărat ?

— Știm noi ? Poate fiindcă am refuzat să-ți amanetăm umbra.

— A-ha !... Umbra !... Grozav mai ții la umbra dumneavoastră... mai ales când soarele se lasă spre asfințit... Nu ?... Judecându-vă cineva după umbră, v-ar crede niște

— Dar dumneata, care o socotești inutilă, de ce cauți s-o cumperi de la alții ?

— A fost o glumă.

— Ba a fost ceva foarte serios. Erai așa de supărat pe noi, că nu ți-ai luat nici măcar rămas bun. Ai șters-o englezește, cum se zice. Ai dispărut cât ai clipi din ochi și ne-ai lăsat ca pe doi caraghioși în mijlocul drumului.

— V-am lăsat cu popa, rânji domnul Damian.

De data asta, eu și Oreste trebuia să susținem discuția pe cont propriu. Nemaiputându-ne înțelege din ochi, fiecare din noi răspundeam ce credeam mai nimerit și mai fără replică din partea domnului Damian.

— Va să zică erai de față... Cum se face atunci că nu te vedeam ? Unde erai ascuns ?

Domnul Damian începuse să rîdă din nou. Rîsul lui ne umilea parcă. Presimțeam că ne pregătește un răspuns savant

echivalent cu o palmă de profesor pe obrazul unor școlari leneși.

Ei bine, de ce ne fusese frică, nu scăparăm. Calm și aproape patriarhal, ca și cum ar fi ținut o predică, sau ar fi citit cu voce tare o pagină dintr-o enciclopedie oarecare, domnul Damian începu să ne explice :

— • Mimetismul, cuvînt de genul masculin, care vine de la grecescul *mimeisthai*, adică „a imita”, este proprietatea pe care o au anume vietăți de a împrumuta asemănarea cu mediul în care se găsesc la un moment dat, sau cu speția altor vietăți mai bine protejate, în dauna cărora trăiesc în funcție de paraziți. Prototipul acestor vietăți este cameleonul. Nu vă fac injuria de a vă bănuî că nu știți că reptila aceasta împrumută culoarea frunzelor de copac, după anotimpuri — cînd verzi, cînd roșcate, cînd galbene. Mă miră însă faptul că nu cunoașteți încă pînă astăzi cazul lui Honore Subrac, pe care confratele dumneavoastră Guillaume Apollinaire l-a descris admirabil în ultimul său volum de nuvele științifice sau, dacă vreți, un exemplu clasic, inelul lui Gyges, faimosul păstor din Lydia, ale cărui efecte, sărmanul rege Candaule a avut trista ocazie să i le constate încă din secolul al VII-lea înaintea erei creștine. Pentru un om la curent cu fenomenele naturii, explicate pe înțelesul tuturor, dispariția mea nu ar fi fost decît un lucru foarte natural. Pentru dv. însă, care faceți mimetism fără să vă dați seama și vă puneți la adăpostul fantezicii ori de cîte ori vă este teamă să nu fiți surprinși în flagrant delict de deformare a realității, dispariția mea a fost, desigur, un lucru extraordinar...

Hotărît lucru, domnul Damian era infinit superior alianței mele cu Oreste, incapabili să luăm ofensiva și aproape insuficienți să ne ținem chiar în defensivă. Cele cîteva rînduri din Larousse, combinate cu nuvela lui Apollinaire ne scoaseră din luptă mai curînd chiar de cum ne-am fi așteptat. Dispariția domnului Damian fusese explicată în mod magistral. A. mai fi insistat asupra ei, însemna să ne pretăm a trece drept imbecili. Totuși nu ne dădurăm bătăuți și angajăm lupta din nou, pe tema celor două apariții simultane la Brașov și Cîmpina. Cum am adus vorba de ele, nu mai știu. Destul să-ți spun numai că ceea ce trebuia să urmeze de data asta ar fi putut înnebuni și pe Branly și pe

Marconi. Domnul Damian știa desigur și ce ne-am pus în gând să-l întrebam și sursa de unde pornea dubla și misterioasă lui apariție. Era pregătit dar pentru orice eventualitate ca și un comandant de armată în ajunul luptei. Destul să-ți spun că risul lui cavernos și rece îl auzeam ori de câte ori voia să ne dea impresia că întrebările noastre îl surprind prin naivitatea lor. Același lucru dar, se petrecea și de data asta. Domnul Damian rîse din nou și apoi ne ținu următoarea prelegere :

— Dacă v-aș fi cunoscut acum zece sau cincisprezece ani și v-aș fi spus că firele telegrafului vor deveni cu timpul tot atât de inutile ca și armele de luptă sau instrumentele de muncă medievale, nu m-ați fi crezut, desigur. Și totuși, telegrafia fără fir există astăzi ca o realitate pentru toată lumea. Ei bine, exact același lucru vi-l pot spune astăzi despre transmiterea vorbei și imaginii, prin undele herziene. În lume *nu* este nimic imposibil. Ceea ce nu există încă pentru noi, care confundăm știința cu birourile autorităților oficiale, unde totul se face după anumite formalități, în realitate există și se manifestă prin așa-zisele fenomene neexplicabile. Imperiul supranaturalului a sucombat odată cu ultimii preoți ai lui Zoroastru și magiile albe sau negre, care au turmentat o vreme îndelungată omenirea, s-au decolorat de soare și de praf prin vitrinele muzeelor de curiozității istorice. Civilizația, să știți, că nu cucerește nimic, fiindcă nimic nu se poate cuceri din ceea ce se oferă gratuit. Civilizația nu face decît să revadă, să corijeze și să dea „bun de imprimat”. Branly a revăzut numai ceea ce se găsea la dispoziția tuturor ochilor sănătoși. Presbiții și miopii se consacra artelor și istoriei. Marconi, la rîndul lui, a corijat, iar miile de operatori anonimi, imprimă azi la distanțe de sute de mii de kilometri alfabetul lui Morse, care străbate spațiul fără ajutorul firelor, la fel cu lumina, cu sunetul și căldura... Ei bine, miine același lucru se va petrece și cu graiul și imaginea omenească. Zic miine, ca un semn de condescendență pentru dumneavoastră, care sunteți sclavii formalităților oficiale, culcare de altfel știința nu are nici o legătură. Pentru mine însă, acest „miine” este mai mult decît un „azi”. Este un „ieri” și încă de multă, foarte multă vreme...

Nu știu dacă viștii la poarta nouă își schimbă cu adevărat expresia figurii lor monotone. Pe măsură însă ce domnul

Damian continua să ne vorbească, eu și cu Oreste simțeam că niciodată expresia viștelului la poarta nouă nu s-ar fi putut aplica cu mai multă exactitate ca nouă în momentul acela.

Să continui însă prelegerea domnului Damian :

— Dragii mei, trebuie să știți că eu sunt un om foarte ocupat. Afacerile mele nu-mi dau răgaz să mă pot odihni un singur moment. Ba ceva mai mult chiar, sunt cazuri cînd în același moment trebuie să mă găsesc în mai multe locuri. Cum aș putea dar face față tuturor nevoilor, dacă nu mi-aș transmite imaginea în diferite locuri, unde prezența mea ar fi necesară în același timp ? Procedul este foarte simplu — un fel de ou al lui Columb, mai ales astăzi cînd telegrafia fără fir nu mai constituie un mister pentru nimeni. Aparatul este invenția mea.

Și domnul Damian își băgă mîna în buzunar și scoase un obiect de metal rotund și mare cît un ceasornic obișnuit de bărbat. Îi deschise capacul și ni-l arătă, invitîndu-ne să ne apropiem mai mult de dînsul. În locul cadranelor obișnuite era o oglindă convexă, iar axa minutarelor era înlocuită printr-un buton identic cu al sonerilor electrice.

— Acesta este aparatul radiator, ne explică dînsul. Oglinda reflectează imaginea, butonul stabilește contactul cu curentul electric, pe care îl am înmagazinat în concavitatea oglinzii și undele herziene mă duc mai repede decît trenul pînă la aparatele înregistratoare, care sunt acestea.

Și domnul Damian băgă din nou mîna în buzunar și scoase un fel de ținte de planșetă, pe care le înfipse într-un stîlp de telegraf, alta într-un copac și alta mai departe, într-un gard ce împrejmuia un loc viran.

— Aparatele care sunt plasate mai din vreme în locurile unde știu că este nevoie de prezența mea, înregistrează imaginea și o proiectează pe pămînt, dîndu-i expresia realității și toate gesturile reflectate în oglinda aparatului radiator. După cum vedeți, nimic mai simplu și mai natural. Vreți să asistați acum și la o experiență ? Iat-o :

Dacă în momentul acela n-am căzut jos, lovit de o congestie cerebrală, să știi că nu-mi mai este frică de nici un fel de accident în viață. Rîzînd ca de obicei și mișcîndu-și fălcile odată cu pălăria din vîrfurile capului, d-l Damian apăsă pe buton strigîndu-ne :

— Unde sunt cu adevărat și unde sunt fără să fiu ?

în cele trei locuri deosebite în care înfipsese țintele pe care le numise aparate înregistratoare, apărură deodată trei Damieni fără cea mai mică deosebire de al patrulea, care era originalul.

Ce a urmat, poți înțelege singur. Ar însemna să-ți răpesc prerogativa propriei tale inteligențe, dacă aș căuta să explic ceea ce nici eu nu știam ce simt în momentul acela. Cei patru Damieni vorbeau și gesticulau la fel. Curiozitatea mă depărta de cel original și mă apropie de cel corespondent stilului de telegraf. Asemănarea era așa de perfectă, că încercai să-l ating cu mîna. Imaginea însă se feri și în momentul acela observai că gestul fusese făcut de originalul d-lui Damian, cu toate că el personal nu avea de ce să se teamă.

în fața acestei minuni, pe care nu o puteam compara decît cu cea săvîrșită pe drumul Damascului, simții nevoia să-mi fac semnul crucii, pentru a mă pune la adăpostul convertirii ce începuse să se opereze fără voie în sufletul meu. Mă oprii însă la timp, pentru a nu supăra din nou pe domnul Damian,, care desigur că încetase să mai apese pe butonul aparatului,, deoarece cîteștrele imaginile dispărură, rămînînd el singur.

După sfîrșitul operațiunii, savantul nostru profesor scoase țintele de pe unde le înfipsese și băgîndu-le din nou în buzunar împreună cu aparatul, ne salută ca de obicei și ne dădu întîlnire, întîmplător, pe a doua zi.

La despărțire însă, nu mă putui abține să-l întreb, în glumă :

— Domnule Damian, mîine vii în original sau în copie ?•
Și domnul Damian știi ce-mi răspunse ?

— Judecă singur cum pot veni, cînd mîine trebuie să fiu și la Predeal și la București și la Brașov și la frontiera Elveției, unde aștept un tren cu macaroane și paste făinoase din Italia...

Sfîrșisem masa odată cu povestirea. Cum continuam să tac din gură, copleșit parcă de o tristețe inexplicabilă, prietenul meu mă bătă pe umeri și-mi spuse :

— Nu te întrista, că povestea nu s-a sfîrșit încă. Astea s-au întîmplat abia în ziua de 9 august... Pînă la 15, mai avem încă șase zile.

V

A doua zi dimineața, portarul hotelului ne anunță că domnul Damian ne lăsase vorbă să-l așteptăm la ora 4 după-amiază în același loc ca și ieri, fiindcă aveam să mergem cu dînsul undeva. Unde însă, nu-i spusese nici portarului, și nici noi nu bănuiam. La început, invitația aceasta verbală, printr-o a treia persoană, ne produse o oarecare turburare. Domnul Damian ar fi putut să ne lase cîteva rînduri pe o carte de vizită. Mult am fi vrut să vedem și noi manuscrisul Necuratului. De vreme însă ce lucrurile se petrecuse altfel de cum le-am fi dorit noi, desigur că exista un motiv puternic ca ele să nu se petreacă decît așa. în același loc, însemna la dreptul cantonului din capul satului, unde linia ferată taie șoseaua. Pentru noi, predilecția domnului Damian pentru locurile nefrecventate nu mai era un mister. Poate că domnul Damian, împiedicat să vină în original, plasase de cu seară un aparat înregistrator și vrea să-și trimită numai imaginea să stea de vorbă cu noi.

Dimineața ne-o petrecurăm în preajma frontierei și a enormelor grămezi de alimente ce așteptau să fie încărcate în căruțe, ca să treacă în Transilvania. Trenurile păreau că nu mai sunt îndestulătoare pentru cantitatea alimentelor ce porneau din țară în schimbul aurului și acelei așa-zise binevoitoare atitudini pe care Puterile Centrale ne-o arătau mai mult din interes decît din dragoste. Știi ce au fost vremurile acelea de dulce și de jenantă beatitudine fizică și morală, pe care diplomații și oamenii politici o botezaseră „neutralitate expectativă”, iar patrioții de la cafenea, „mormîntul demnității noastre naționale.” Aurul curgea mai galben ca grîul. Vînzările se făceau numai în aur sau în schimbul altor articole. Cuvîntul „compensație”, care răsuna prin birourile ministerelor și ae-a lungul căilor ferate și șoselelor ce duceau spre punctele de frontieră, era un fel de corolar al neutralității noastre. Toată lumea își avea pîrticica ei de compensație, potrivită cu neutralitatea păstrată față de combatanți. Funcționarii de la vamă, mai ales, parcă nu mai erau în exercițiul funcțiunii lor de altădată. Deveniseră așa de gentili și manierați, ca l-ai fi putut lua drept niște seniori de la curtea lui Ludovic al XV-lea. Neutralitatea rentă mai bine ca o moșie de cîteva mu de pogoane și toată linia frontierei nu era plină decît de

neutralii care mai târziu aveau să dea naștere îmbogățitorilor de război. Printre aceștia, domnul Damian era fără îndoială cel mai de preț eșantion. Nu știm ce anume îl hotărîse să îmbrățișeze această ocupație, cînd existența și mijloacele sale de trai nu aveau nimic comun cu ale muritorilor de rînd. Cum însă poporul român spune de oamenii șmecheri și întreprinzători că „sunt dați dracului”, era natural ca domnul Damian să fie șeful tuturor acestor confrăți pămînteni, dar mai puțin interesanți ca el.

La ora 4 după-amiază deci, ne găsirăm în fața cantonului unde ni se dăduse întîlnirea. Un cîine, care simțise oameni străini, începuse să latre. La început crezusem că ne latră pe noi. Apropiindu-ne însă observarăm că atenția cîinelui era îndreptată spre un tufiș, unde nu se vedea deocamdată nimic, decît crengile mișcate de vînt. Ne așezarăm pe parapetul barierei și așteptarăm așa cîteva clipe, urmărind mișcările cîinelui, care se încăpățînase parcă să apuce de picior un om care nu există. La un moment dat, Oreste îmi spuse aproape șoptind:

— Să știi că ăla care nu se vede este domnul Damian.

— Chiar el este... Ai ghicit, răsună glasul de capră pe care îl cunoașteam. Și în momentul acela, bastonul domnului Damian desenă în aer gestul unei spade cu care se saluta adversarii pe teren.

— Cu cine vrei să te duelezi, domnule Damian ? îl întrebai eu.

— Cu ignoranța omenească și cu simțul cîinelui, care din punctul acesta de vedere este cu mult superior omului.

— Asta este singura d-tale noutate pe ziua de azi ?

— Văd că ați prins gust de noutățile pe care vi le aduc eu. Ce-mi dați, să vă fac astăzi o surpriză plăcută ?

— Orice, afară de umbra noastră, îi răspunse Oreste.

— Haideți atunci să luăm ceaiul în vila mea...

Vila domnului Damian !... Iată un lucru pe care îl auzeam pentru prima dată. Domnul Jorj ne spusese că nu știe nimeni unde locuiește misteriosul personaj și, cu toate acestea, domnul Damian ne invita în vila sa, care desigur, nu putea fi decît în Predeal. Dar unde anume ? Prin partea locului nu erau nici vile, nici măcar case țărănești. Singură pe deal, dincolo de linia ferată, turla micii mănăstiri de la Predeal, se zărea printre frunzele copacilor ca și o prevestire sfioasă a

unei noi mistificări savante. Prietenia noastră cu domnul Damian însă, deși ne zdruncinase nervii, ne înarmase în schimb cu perseverarea oamenilor hotărîți să ducă un lucru pînă la sfîrșit. Acceptarăm deci invitația și cîteștrei formărăm un grup, gata să pornim după indicațiile ciceronului.

— Coborîm pe aici, ca să ajungem mai degrabă — ne spune domnul Damian, arătîndu-ne urme de căruțe, care formau singura indicație a drumului de pe valea Rîșnoavei, ce duce spre sanatoriul statului.

Îl urmarăm fără cea mai mică ezitare și după un sfert de oră vila domnului Damian apărură în fața ochilor noștri tot atît de misterioasă ca și stăpînul ei, într-un loc pe care nu bănuisem niciodată că cineva și-ar fi putut clădi o casă de locuit.

După aspect, părea mai repede o ruină reparată în mod sumar, decît o vilă — după cum îi plăcuse domnului Damian so numească. O scară de piatră tocită, printre treptele căreia crescuse iarba din belșug, ducea la poarta locuinței, care își sprijinea zidurile pestrițe pe patru contraforturi, ale căror baze se confundau cu stîncă din sînul căreia crescuseră parca la fel eu arborii de primprejur. Cele două etaje nu aveau nici o legătură între ele. Cel de sus, deși părea adăugat în urmă, era complet ruinat. Ferestrele strimte și înalte, nu aveau nici geamuri, nici gergele. Din fiecare colț al ferestrei însă, pornea cîte o bară de fier care se împreuna la mijloc, desenînd în gol forma crucii Sfîntului Andrei. Acoperișul foarte țuguat era de țiglă roșie, decolorată însă de ploi și de soare. Pe una din laturi, o turelă de piatră, admirabil sculptată, pornea în formă conică de la înălțimea celui de-al doilea etaj și se ridica apoi rotundă cu cîteva metri deasupra acoperișului, pierzîndu-și în albastrul cerului terasa crenelată, deasupra căreia filfiia un steag format din șapte fișii orizontale de culoare neagră și roșie. După cum vezi, domnul Damian arborase în cinstea noastră marele pavoaz, ca și cum ar fi primit o vizită oficială. În schimb, etajul de jos, deși mai vechi, părea mai vesel și pregătit anume ca să poată fi locuit. Zidul era căptușit pe dinafară cu crengi de iederă, care crescuseră în așa fel, că desemnau cu verde pe alb o serie de motive decorative, în care arăbescurile plantei alternau corect și aproape geometric cu fondul zidului.

La sosirea noastră, poarta de stejar masiv, prinsă în puternice armături de fier_forjat, se deschise deodată largă, ca și cum ar fi fost mișcată de un curent electric și un servitor galonat, ca și un lacheu de la Palatul regal, ne ieși înainte, frîgîndu-și corpul în două, conform tradiționalelor prescripții ale celui mai vechi și autentic protocol.

Domnul Damian zîmbea sau, mai bine zis, rînjea mulțumit de emoția noastră, pe care observam cum ne-o urmărește cu coada ochiului.

Înăuntru, vila domnului Damian era o adevărată minune dintr-O mie și una de nopți. Peste tot numai covoare și stufe scumpe^mobile vechi de stil, cofrete de lemn de santal sau trandafir^pline de bijuterii și obiecte de argint cizelat, porțelanuri și^faianțe cu marca primei emisiuni a celor mai celebre fabrici din lume, vase chinezești și estampe japoneze, arme medievale și filigrane persane, încadrate în rame fine de bronz sau lac negru. Pe un fotoliu, o capă neagră venețiană, un tricorn și o mască de aceeași culoare conturau parcă pe tonurile discrete și mate ale minunatului Aubusson, corpul inexistentul unui doge invitat și el, ca și noi, la ceai. Într-o vitrină,^cît^un jgarderob modern, costume vechi de femeie lăsau să străbată parcă prin cristalul cu reflexe verzui, parfumul și grațiile vremurilor de demult. Pantofii albi de mătase, aranjați la rînd după diferite epoci, așa după cum îi văzusem pentru prima oară la Muzeul Cluny, centurile de piele presată sau de metal cu încrustații de perle și rubine, dantele de Flandra sau Valenciennes, brocarturile vechi franceze _și^șesăturile florentine din epoca Renașterii păreau că se mișca cu toate discret, pe corpuri nevăzute. Din penumbra fiecărui colț al diferitelor încăperi prin care ne conducea d-1 Damian, defunctele stăpîne ale acestor podoabe de artă și^rafinament femeiesc păreau că se ridică majestoase și pătimase, iar brațele lor, ochii lor, buzele lor nu fac decît să ne atragă spre ele, să ni hipnotizeze și să ne soarbă viața, pentru a-și reînvia fantomele.

Pluteam între^vis și viață. Trăiam pagini din diferite romane și^povestiri fantastice care îmi veneau întîmplător în minte și^fiindcă printre alți autori Henri de Regnier îmi era cel pai drag, interiorul vilei domnului Damian îmi reedita misterul frescei lui Longhi, din care imaginea contesei Barbara Grimanelli se coborîse fără să se mai întoarcă, sau

fantastica apariție a lui Vincente Altinigo, senior venețian, al cărui surîs enigmatic și melancolic părea ecoul clopotelor de la Redemptore și Santa Eufemia. Mai stranie însă decît toată această babilonie de senzații și îndoieli chinuitoare era prezența domnului Damian, care ne aducea aminte că nu am părăsit cu totul domeniul realității.

Cum am băut ceaiul nu ți-aș putea spune. Atmosfera mediului se infiltrase parcă și în noi. Fantomele care rătăceau în jurul nostru, fără a-și putea regăsi întruparea de altădată, ne paralizaseră parcă și brațele și limba. Grotești, ca niște manechine dintr-un panopticum, ne calchiam gesturile unul după altul și glasul nostru se bemolase într-atît, că mi mai puteam vorbi decît pe șoptite, de frică parcă să nu deșteptăm din somn pe cineva, care ar ii putut să se răzbune pe noi, chiar cu ajutorul domnului Damian.

Cînd am plecat, începuse să se însereze.^în luna lui august serile la munte sunt răcoroase și îmbibate de nu știu ce fluid insinuant, turburător și afrodisiac. Domnul Damian ne conduse pînă la poartă, unde se despărți de noi prin cîteva. fraze convenționale, de o banalitate exasperantă pentru un om care ne spusese pînă atunci atîtea lucruri extraordinare și ne procurase cea mai deplină sărbătoare pentru ochii unor bieți muritori de rînd. Amfitrionul nostru din ziua aceea observase fără îndoială emoția din care nu mai puteam ieși prin simple fraze și ne acorda posibilitatea discretă de a ne abandona propriei noastre ignorante.

În drum spre hotel ne întîlnirăm cu domnul Jorj care ne întrebă de unde venim așa obosiți. Oreste scăpă fără să vrea răspunsul adevărat.

— De acasă de la domnul Damian... Am fost invitați la ceai...

Patronul restaurantului din gară începu să rîdă, fiind sigur că ne batem joc de el. Oreste însă continuă :

— Și încă ce casă !... O vilă cum nu se mai află alta la fel în tot Predealul. Să vă fie rușine să nu știți de existența acestei adevărate minuni în satul vostru...

Jignit în amorul său propriu, domnul Jorj ne fulgeră cu privirea omului gata să-și ia revanșa. Apoi cu tonul său poruncitor și războinic, ne întrebă :

— Și cam pe unde se află vila domnului ăsta ?

— Ce nu ne crezi?... Hal cu noi să ți-o arătăm.

Domnul Jorj nu se aștepta desigur la atîta încăpățîinare din partea noastră. Dar după greșeala lui Oreste, nici noi nu știam ce atitudine trebuie să adoptăm față de omul pe care nu voiam să-l inițiem în toate secretele întrevederilor noastre anterioare cu domnul Damian. Rămăsesem deocamdată în mijlocul drumului încercînd să schimbăm vorba. Domnul Jorj însă ținea morțiș să meargă cu noi, să vadă și el vila lui Damian.

La urma urmelor, ce puteam risca? O nouă oboseală de cîteva minute și atîta tot. Vila domnului Damian nu putea deștepta în domnul Jorj nici o bănuială asupra evenimentelor pe care eram hotărîți să le tănuim deocamdată pentru toata lumea. Pornirăm deci înapoi și coborîrăm pe Valea Rîșnoavei, exact pe urmele căruțelor pe care ne dusesese și domnul Damian. Cu cît ne afundam însă în pădure, se întuneca tot mai tare și casa nu mai apărea. La un moment dat, domnul Jorj se opri în loc întrebîndu-ne cu un aer triumfător :

— Mai e mult pînă la vila domnului Damian, că trecem în județul Dîmbovița...

Noi însă, departe de a ne dezmetici, pășeam hotărîți de data asta s-o scoatem, cum se zice, din pămînt din iarba verde. Numai că eforturile noastre erau zadarnice. Casa domnului Damian nu mai exista. Dispăruse după cum de altfel dispăruse și stăpînul ei în ziua de 1 august cînd ne ieșise înainte preotul cu botezul.

Într-un tîrziu, domnul Jorj binevoi să convie că mica aventură din seara aceea fusese o glumă a noastră. Noi însă știam bine că pretinsa glumă nu este decît o nouă ispravă sinistră a domnului Damian și că vila în care băuserăm ceaiul cu două ore mai-nainte, nu exista decît în funcția undelor herziene, transmise probabil de un nou aparat pe care însă domnul Damian nu ni-l arătase încă.

VI

A doua zi, așteptarăm zadarnic pe domnul Damian să apară. Ardeam de nerăbdare să-l auzim explicîndu-ne și fenomenul cu dispariția vilei, al cărui singur motiv de existență nu fusese decît invitația noastră la ceai. Cei doi negustori

! care descoperiseră pentru prima dată dubla prezență a omu-
lui nostru la Brașov și la Cîmpina, ne spuseră că domnul
Damian trecuse la Ghimeș unde era de recepționat o foarte
| însemnată cantitate de griu din Moldova. Nouă însă, faptul
I că domnul Damian se găsea la Ghimeș, nu ne stîngherea cu
nimic preferința de a-l fi știut la Predeal. Aparatele sale
erau așa de perfecționate că în ziua *five-o'clock-ului*, domnul
Damian care se găsea în original la Predeal, receționase cu
i ajutorul lor un tren cu macaroane italienești la frontiera
elvețiană.

A treia zi însă nu mai așteptarăm și pornirăm să contro-
lăm dispariția vilei, la fața locului și la lumina zilei. Măr-
turisesc că de interiorul ei mă lega cea mai plăcută amintire.
Nu aveam decît un singur mare regret — acela de a nu fi
putut intra în posesia costumului fantastic al Ioanei de Bour-
bon, nevasta lui Carol al V-lea. Cea mai mare plăcere, pe
care mi-ar fi putut-o face domnul Damian, era să-mi dea
! puțința să-i vizitez vila din nou. Locul mi-ar fi fost indife-
rent. M-aș fi deplasat cu bucurie oriunde, numai să fi știut
că pot mîngîia cu ochii din nou, minunea acelei lumi minus-
cule de somptuoșitate vizuală, în care fantomele trecutului
deși își pierduseră chipul, își păstrasera în schimb intacte
costumele și parfumul obsedant al vremurilor în care odată
trăiseră și ele ca și noi. Dar vila nu mai era la locul ei. Deși-
ar fi putut oricînd, de data asta însă, domnul Damian nu
mai voise să fie gentil cu noi.

Nu regretarăm totuși plimbarea noastră matinală. Pădu-
rea, cum spune Baudelaire, era un adevărat templu în care
copacii însuflețiți parcă, ne adresau cuvinte într-o limbă pe
care nu o cunoșteam încă, dar care înțelegeam că trebuie să
fie tot atît de elocventă ca și lumina discretă a acelei dimi-
neți de toamnă, în care parfumul ierburilor decolorate se răs-
pmdește ca și mirodensiile în jurul unui altar.

Din cînd în cînd, o talangă suna printre copaci ca și cum
o stîină s-ar fi aflat prin apropiere, iar automobilele de pe
Șosea și mașinile din gară, sfîșiau parcă frunzișul pădurii cu
țipetele lor guturale și stridente.

I N-am să uit niciodată dimineața aceea de august în care
pădurea parcă ofta și ne sfătuia să nu mergem mai departe.
Noi însă uitasem de vila domnului Damian și ne afundam

tot mai mult în^desimea copacilor ademenitori ca niște sînuri de femeie gata să ți se dea, cu totul.

La un moment dat, talanga răsună chiar lingă noi. în inima pădurii, se deschisese deodată o pajiște de cîteva sute de metri pătrați, pe care pășteau niște oi însemnate în creastă cu roșu. Din mijlocul lor, un cioban rezemat în bîtă, așa cum îl vezi pe pînzele lui Grigorescu, fluiera un cîntec obraznic, aruncîndu-ne de la distanță priviri piezișe de detectiv travestit. Prezența acestor oi așa de aproape de frontieră nu era lucru curat. Ne apropiarăm de el și intrarăm în vorbă, așa cum se obișnuiește la țară.

— Bună ziua, măi neică...

— Bună să vă fie inima...

— Dar oile astea ale cui sunt ?

— Iaca ale unui boier ca și dumneavoastră.

— Și boierul tău unde stă ?

— Unde să stea ?... La oraș unde stau boierii.

— Dar tu nu știi că nu e voie de păscut oile aici la frontieră ?...

Ciobanul care pînă aci ne răspunsese fără nici o reticență, de jlată asta tăcu și ne privi cu oarecare neîncredere. Apoi după ce ne examina cu de-amănuntul, dădu din cap, își potrivî zeghea pe umeri, fluieră ciobănește ca să-l priceapă oile și porni urmat de ele spre desișul pădurii, fără să se gîndească la răspuns.

Oreste, care nu știu de ce se enervase, se repezi după el și apucîndu-l de zeghe, i-o trase de pe umăr aruncîndu-i-o pe pămînt.

— Unde te duci, mă contrabandistule ?... Stai pe loc... Hai cu noi la postul de jandarmi să vedem ce-i cu oile astea...

Jiu rămăsesem cîțiva pași mai în urmă. La un moment dat însă, spectacolul ce mi se înfățișă ochilor mă înfurie așa de tare că nu mai putui să fiu stăpîn pe mine. Ciobanul ridicase bîta și după ce se sprijinise bine pe picioare, o rotea în jurul capului gata să lovească. Contra bîtei ciobănești nu găsii altă apărare decît cuțitul meu catalan. Dintr-o săritură dar, fusei lingă cît doi adversari și fără altă intervenție verbală, lama albă se înfipse adînc în spinarea ciobanului, mai înainte ca bîta lui să fi căzut în capul lui Oreste... Iată-mă și criminal fără voie...

Ce s-a petrecut imediat după lovitura mea nu știu. Ochii mi se împăienjeniseră ca și cum cineva mi-ar fi aruncat în față cu praf de chinoroz. Cuțitul începuse să-mi joace în mină zguduindu-mă ca un curent electric și în timp cît pumnul meu se încheșta pe minerul lui încercînd zadarnic să străpungă ceea ce credeam că este corpul ciobanului agresiv, vocea domnului Damian răsună în spatele nostru ca și un fel de „memento mori” modulat pe coardele dezacordate ale unei ghitare sparte :

— O să vă dea statul în judecată că-i ciopîrțiți copacii !...

Apariția domnului Damian făcuse să dispară și ciobanul cu oile lui și pajiștea în decorul căreia se petrecuse primul act al tragediei schimbată într-o farsă sinistră. Domnul Damian îmi răpise pînă și puțința regretului de a fi omorît un om. Lama cuțitului meu sta înfiptă ca un semn de exclamație orizontal, în trunchiul unui stejar ce își bătea parcă joc de impetuozitatea loviturii mele. în mijlocul pădurii în care cu două zile înainte văzusem ridicîndu-se vila în care fuseserăm găzduiți și ospătați și unde cu cîteva clipe înainte, întîlnisem ciobanul cu turma de oi însemnate cu vopsea roșie în creștet, nu mai rămăsesse decît copacii sedentari și cei trei pelerini singuratici, dintre care, doi eram eu și Oreste iar al treilea, domnul Damian, care deși prezent putea totuși să fie aiurea, în momentul acela.

Enervat de poziția caraghioasă în care mă găseam fără voie, îl întrebai cu oarecare violență :

— Cum ? D-ta nu ai văzut nimic ?...

— Ce să văd ?

— N-ai văzut ciobanul care vrea să-l lovească pe Oreste cu bîta în cap ?

— Nu v-am văzut decît pe d-tră, sau mai bine zis pe domnul Oreste care smulgea frunzele de pe o cracă a stejarului pe care d-ta încercai să-l asasinezi... Ba nu zău !... Ce v-a făcut bietul copac ?...

Orice altă explicație era de prisos. Simțearn că domnul Damian se joacă cu noi ca cu două păpuși ale căror sfori ne puneau într-o ipostază atît de caraghioasă, că ne era rușine de noi înșine.

Oreste, care se dezmeticise și el, se apropiase de noi.

— Dar vila de alaltăieri?... Vila în care am băut ceaiul împreună...

Domnul Damian da din cap afirmativ ca și cum ne-ar fi ușurat de o sarcină, cu care risul său enigmatic ne împovăra și mai mult.

— Ei bine, vila trebuie să fi văzut-o !... Unde-ți este vila, domnule Damian ?

— Am niutat-o... Am mutat-o chiar din seara în care ne-am despărțit, fiindcă peste două zile, o să fiu nevoit să mă mutși[^]eu și să ne despărțim poate pentru totdeauna.

Apoi fără ă ne dea timp să cugetăm asupra înțelesului acestei destăinuiți, domnul Damian continuă oftînd ca orice muritor de rînd :

— O să *fie* prăpăd, nu altceva... Cușitul d-tale aproape n-a[^]lăsat nici o urmă în copacul cu pricina. Cînd vor începe însă mitralierele și obuzele de calibru mare, să vedeți ce schimbări radicale o să se producă în pădure !... Disparația casei mele este un moft. Mie însă mi-e teamă că o să dispară pădurea întreagă... Da, da... O să fie prăpăd mare pe aci, domnule Oreste... O să fie, domnule Pilade, cum ziceți d-voastră un fel de iad, nu altceva...

Înțeleseserăm îndată că domnul Damian ne vorbea de eventualitatea războiului pe care toată lumea părea că îl așteaptă, fără[^]ca nimeni să creadă însă, că ar fi posibil să înceapă odată. Domnul Damian atacase deci o chestiune care, pe noi mai[^]ales, ne putea interesa mai mult decît dispariția vilei și a ciobanului cu oile sale. Năzdrăvăniile domnului Damian nu ne[^]mai[^]emoționau decît în mod trecător. Grozăviile războiului însă ne obsedau tot timpul lecturii dărilor de seamă, asupra celor ce se petreceau aiurea. Părăsirăm dar subiectul și tonul discuției începute la apariția domnului Damian și adoptarăm[^]față de misteriosul nostru personaj, atitudinea hermafrodită a gazetarului care cerșește un interviu.

— Intrăm în război și noi, domnule Damian ?

— Ce să mai intrăm, că sunteți ca și intrați.

— Și de cînd ?

— De cîteva zile.

— Ai știri precise ?

— Dar dumneavoastră aveți bagaj mult ?

— Așa și așa...

^

— Faceți-vă bagajul atunci și fiți gata de plecare, and o să vă spun eu... Să nu v-apuce războiul aici.[^]că[^]nu e bine... Dacă m-am hotărît să plec chiar eu, credeți-mă că nu vă mai rămîne altceva de făcut decît să mă urmați.

— Dar dumneata încotro te duci ?

— Eu mă duc după ale mele. S-o mai găsi[^]doar și pentru mine o frontieră de țară neutră... D-tră însă fiți gata de plecare. Azi, mîine, nu se știe cînd începe telegraful să bată la Viena declarația de război...

— Va să zică... Noi ?...

— Da, da... Noi... Adică d-voastră...

Și domnul Damian continuă, făcîndu-ne un șir de reverențe ca în fața unor superiori din toate punctele de vedere.

— Da, da, d-voastră... Dumneavoastră declarați războiul și tot d-tră mă goniți și pe mine de aci unde îmi cîștigam o bucă[^]țică de pîine...

— Numai o bucă[^]țică, domnule Damian ? De ce nu ești sincer să ne spui că ai trecut de milion ?...

Adevărul era însă că pentru domnul Damian, milionul de care îi vorbeam nu avea nici o valoare, fiindcă tot aurul de pe lume era al lui, iar cel care intra în posesia statului român, se transforma în uneltele de război, pe care mai tîrziu, toată lumea, tot dracului avea să le dea.

Coborîserăm împreună pînă în dreptul cantonului unde ne dădusem întîlnirile din ultimele zile. Clinele cantonierului lătra ca de obicei fără să aibă însă curajul să se apropie de noi. Prezența și bastonul domnului Damian îl țineau la distanță. Dincolo de șosea și cale ferată, pe dealul opus, printre copaci, turla mănăstirii își tremura parcă tinicheaua ruginită pe fondul cerului senin. Un clopot răgușit[^]sună din cînd în cînd, ca un glas de om ce se codește să spună adevărul dintr-o dată...

Oreste bătu pe umăr pe domnul Damian și-i spuse :

— Ascultă... Sună clopotul la mănăstire... Mîine este Sfînta Măria !...

Domnul Damian se scutură din creștet pînă în tălpi și nu răspunse nimic deocamdată. Apoi ca și cum și-ar fi adus aminte că ne datorează un răspuns, se opri în loc, își întoarse capul în lungul șoselei și cu bastonul făcu prin aertrei semicercuri : primul spre frontieră, al doilea spre interiorul țării,

iar al treilea mai larg decît toate, ca și cum ar fi vrut să cuprindă tot spațiul pînă departe în inima Transilvaniei.

— Sună pentru morții de mîine seară, adăugă el. Suna fiindcă nu are să mai sune multă vreme în clopotnița unde se află acum... O să-l auziți vîjiind prin spațiu...

Multă vreme, gestul și cuvintele domnului Damian rămaseră neînțelese pentru noi. Cînd mi-am adus aminte însă de ele, la Iași, profeția domnului Damian mi-a fost singurul suport moral, tot timpul cît a durat perioada dezastrului nostru.

Rămași singuri, dădurăm fuga la comisarul gării, de la care speram să putem afla ceva mai mult ca de la domnul Damian. De la București însă nu venise nici o știre importantă și nici un ordin special nu da de bănuît că situația s-ar putea schimba așa de curînd, după cum ne dăduse sa înțelegem domnul Damian.

Neutralitatea își continua binefacerile ei, și Predealul se răsfața la soare, leneș ca o hetairă acoperită de pietre scumpe, fără cel mai mic presentiment asupra rezultatului partidei ce avea să se joace a doua zi chiar. Pe noi însă, începuse sa ne chinuiască neliniștea. Pentru noi, cuvintele domnului Damian fuseseră mai elocvente decît cea mai categorică profeție. Războiul zguduia parcă cu putere stîlpii frontierei, pe care ochii celor neavizați încă, nu-i putea vedea decît tot atît de drepti și de nemișcați ca și în anii trecuți. De pe fiecare deal, soldații români ni se păreau că coboară grăbiți, furișîndu-se pe după brazi, și țacănitul puștilor și mitralierelor începuse parcă se ne lovească timpanul ca ecoul îndepărtat al unei lupte care începuse deja. Urale surde zburau prin aer ca niște pasări grăbite să pornească spre țările calde și pe albastrul cerului, coloarea griului galben, ce zăcea în grămezi enorme de o parte și de alta a frontierei, se compecta cu coloarea singelui ce trebuia să curgă în curînd, întregind parcă tricolorul român care se ridica tot mai sus, purtat de o mîină nevăzută peste valea Timeșului și muntele Postăvarul pînă în cîmpia Bîrsei din jurul Brașovului și poate chiar mai departe...

În noaptea aceea nu puturăm închide ochii. Presimțămîntul, dealtfel, nu ne înșelase.

Pe la cinci dimineața, o bătaie discretă în ușă ne făcu sa tresărim.

— Cine este ?

— Damian.

Înghetaserăm. Vizita domnului Damian la ora aceea, cînd în hotel nu se sculase încă nimeni, era avertismentul suprem.

Deschisei ușa cu precauțiunea caraghioasă a unei parodii de întîlnire amoroasă și introdusei pe domnul Damian în odaia în care bagajele noastre erau aproape făcute de cu seara.

Primul său cuvînt, fuse :

— Gata !...

— Războiul ?

— Nu încă.

Atunci ?

— Plecarea la București... Luați trenul de opt dimineața, fiindcă este ultimul...

— Cum așa ? în gară nu se știa nimic aseară.

— Nici n-are să se știe pînă după-amiază... În dimineața asta se ține consiliul de coroană în care se hotărăște intrarea în război, după-amiază se decretează mobilizarea generală iar la noapte se declară războiul și se dă ordin de atac... Mîine dimineață, pe vremea asta, soldații d-voastră vor fi dincolo de Marienhof !

Cuvintele ni se opriseră în gîtlej ca niște oase de pește. Voiam să-i cerem explicațiuni mai complexe, dar nici eu nici Oreste nu mai puteam scoate decît simple monosilabe Demolate și întretăiate de emoția care ne scutura corpul ca descărcarea unui puternic curent electric.

Domnul Damian ne salută ceremonios și pregătindu-se de plecare ne spuse :

— Poate este ultima dată cînd ne mai vedem. Războiul o să ne îndepărteze și o să ne șteargă urmele cu siguranță. V-aș putea spune, la revedere... Dar la ce bun ?... Adio, domnii mei, fiindcă revederea noastră, dacă- va mai avea loc undeva, va fi departe, în altfel de țară și sub altă formă cîcît aceea în care ne-am cunoscut aci.

Ne repezirăm atunci la domnul Damian și apucîndu-1 fiecare de cîte o mîină, îl oprirăm pe loc deși știam bine că nici o forță omenască nu l-ar fi putut împiedica să dispară, dacă n-ar mai fi vrut să stea de vorbă cu noi.

în fața gestului nostru însă, domnul Damian păru nedumerit și aproape chiar emoționat.

— Ce mai vreți de la mine ?

Iată momentul suprem !... Ce mai puteam voi încă de la dînsul, sau mai bine zis, cum am fi putut să-l decidem ca să ne spună ceea ce voiam cu adevărat să aflăm !...

Oreste rîdea ca un copil, mîngîindu-i brațul cu frica cu care ar fi mîngîiat un cîine, ca să nu-l muște. Eu însă îi apucasem mîna puternic și mă trudeam să găsesc firul ideii pe care nu știam cum s-o spun în frază.

— Domnule Damian, fii bun și nu pleca pînă nu ne răspunzi la o ultimă întrebare... ultima noastră rugăciune... Nu te mai ascunde, fiindcă știm cine ești... Știm că știi tot ce are să se întîmple și că tot ce ne-ai spus și ne-ai arătat pînă acum, nu a fost pentru d-ta decît distracția unei pisici bătrîne cu niște șoricei idioți... Fii bun și nu ne refuza... înțelege bine emoția noastră... Fă-ne dar și acest ultim serviciu și spune-ne... Cum ?... Cum o să ieșim din războiul acesta ?

Domnul Damian rîdea ca de obicei, mișcîndu-și fîlcile și odată cu ele firele din barbă și pălăria din vîrful capului său fuguiat.

— Spune-ne ce are să fie... O să fie bine sau o să fie rău ?...

În liniștea dimineții aceea de august, în care clopotele se pregăteau să vestească sărbătoarea Maicei Domnului, vocea domnului Damian răsună clară, caldă și dulce ca și cum n-ar fi fost vocea lui, ca și cum prin gura Necuratului ar fi vorbit un înger, sau poate chiar geniul cel bun al României.

— O să fie bine... bine așa cum zice domnul Oreste... O să fie și bine și rău... Dar la urma urmelor, o să fie numai bine, bine de tot... Nu vă fie frică...

Și în locul brațelor domnului Damian pe care le strînsesem cu putere pînă atunci, eu și Oreste ne trezirăm ținîndu-ne în brațe noi înșine, ca doi orbi gata să se îmbrățișeze de bucurie, în clipa minunei cînd își recapătă vederea.

Domnul Damian dispăruse ca și în ziua de 1 august, cînd ne ieșise înainte pe șosea preotul cu botezul.

Două ore după aceea, ne luam rămas bun de la domnul Jorj și de la comisarul gării care nu puteau pricepe graba

plecării noastre la București. În tot lungul drumului pînă la Cîmpina, nu observăsem nimic neobișnuit. Aci însă patru trenuri militare, așteptau să plece spre Predeal. În gara Ploiești unde ajunserăm cu o întîrziere de aproape trei ore, alte trenuri militare așteptau și ele plecarea spre frontieră. Edițiile speciale ale ziarelor din capitală sosiseră anunțînd rezultatul consiliului de coroană care avusese loc dimineața așa după cum ne spusese domnul Damian. De data asta dar, nu mai aveam nici un motiv să ne îndoim. Războiul era ca și început. În gara București, păzită de un dublu cordon de trupe, publicul și bagajele erau cercetate de agenții poliției de siguranță care operaseră și cîteva arestări, iar pe Calea Griviței, un plutonier din corpul jandarmilor pedestri, însoțit de un trompet, cetea publicului ordinul de zi prin care regele decreta mobilizarea generală.

VII

Povestirea prietenului meu se sfîrșise în poarta hotelului, deasupra căreia, un glob electric lumina stingher toată întinderea străzii și malul drept al Crișului plantat cu castani.

Ne rezemarăm pe parapetul din marginea trotuarului, sub care apele riului, umflat de ploile din ultimele zile, curgeau cu zgomot. Cîteva clipe ne privirăm tăcuți și lipsiți de orice altă inițiativă, ca și doi actori ce-ar fi repetat în stradă după indicațiile textului o scenă mută, în care trebuiau să apară a doua zi. Apariția domnului Damian, complectată cu povestirea prietenului meu, îmi zdruncinase nervii și îmi gonise somnul care de obicei, aproape de miezul nopții, îmi grăbea pașii de la „Pisica albastră” spre hotel. Simțeam că în noaptea aceea nu am să pot dormi, deși a doua zi dimineața trebuia să plec spre București unde mă chema sfîrșitul vacanței și nerăbdarea colegului care îmi ținuse locul. Mi-era parcă frică să rămîn singur și îmi mușcam buzele de necaz că rușinea mă împiedica să mă destăinuiesc pînă și bunului prieten pe care îl aveam alături de mine. În minte însă îi recapitulam întreaga povestire și odată ajuns în camera mea, mă și vedeam repetînd scena de la hotelul din Predeal, în noaptea primei lui cunoștințe cu domnul Damian.

Într-un tîrziu, rupsei tăcerea care începuse să devină simptomatică și pentru mine și pentru el.

— Și de-atunci l-ați mai văzut ?

— Eu, da... Oreste însă... Dumnezeu știe, fiindcă, nu mult după aceea, am plecat la Iași și nu l-am mai putut vedea nici pe el. Tu știi că pe vremea războiului eram șeful de cabinet al ministrului de Interne. După venirea guvernului Marghiloman însă rămăsesem un simplu particular sau mai bine zis, un personaj foarte periculos pentru siguranța armatei de ocupație din Muntenia, deoarece după semnarea Păcii de la București, autoritățile germane nu au voit pentru nimic în lume să-mi elibereze cuvenitul *ausweis* ca să mă pot întoarce acasă. Neavînd ce face la Iași, unde atmosfera devenise mai înăbușitoare chiar ca pe vremea războiului, un prieten, care făcea comerț cu vinuri și cu articole de coloniale, îmi oferî perspectiva unei afaceri strălucite, în care trebuia să-mi fac debutul meu de voiajor comercial. Plecai dar în Basarabia cu misiunea să cumpăr vinuri, săpun, lumînări, cremă de ghetă și alte articole de care se simțea nevoia la Iași. Centrul tranzacțiunilor era, bineînțeles, Chișinăul. Aflînd însă că aceleași articole le puteam găsi mult mai ieftine prin orașele de pe malul Nistrului, îmi lărgii cîmpul de operații pînă la Cetatea-Albă, unde, dealtfel, nu cunoșteam pe nimeni și nu speram să pot face mai multă treabă ca la Chișinău. Ajuns la gară, primul om care îmi ieși în cale fuse domnul Damian. Îți poți închipui emoția revederii. Omul nostru rămăsese același. Nu se schimbase nici măcar cît o fotografie decolorată de soare. Cînd m-a văzut, s-a repezit la mine și în loc de „bună ziua” vocea lui de sacîz îmi scîrîi printre dinți o frază trunchiată ca două așchii răzlețe.

— Bietul domnul Oreste !... Păcat de el că era tînăr și promitea...

La început nu putusem înțelege rostul acestei întîmpinări, fiindcă nu bănuiam nimic din cele ce s-ar fi putut petrece la București în lipsa mea. Domnul Damian însă continuă :

— Adineaori la ora...

— Ce s-a întîmplat ? încercăi să-l întreb sfios și oarecum jenat de a nu fi avut timp să-i exprim nici măcar bucuria revederii.

— A murit.

— Cine ? Oreste ?

Chiar el.

Alte amănunte erau de prisos. Știam că domnul Damian era în măsură să știe tot și găseam că locul și momentul nu erau potrivite decît să-mi scot batista ca să-mi ascund lacrimile ce-mi îngreunaseră pleoapele. După cîteva clipe, domnul Damian continuă :

— Păcat că nu v-ați mai putut vedea. Ce dragă mi-era prietenia d-voastră !...

Ocolînd tristețea știrei neașteptate ce promisem, încercăi să îl pun la curent cu tristețea mea personală.

— Știu... îmi tăie el repede vorba. Dar o să fie bine, nu dispera. Îți aduci aminte ce ți-am spus pe pragul odăii de la hotelul din Predeal, unde ne-am despărțit acum trei ani ? Nu cumva ai început să te îndoiești de proorocirile mele ?... Să știi că neîncrederea asta mă supără.

Căutai să mă scuz și să-mi explic nervozitatea din cauza piedicilor ce mi se puneau din partea comandamentului german din București. Ca de obicei însă, domnul Damian nu-mi dădu răgaz să continui nici de data asta.

— Ți-aduci aminte în ce zi ai plecat din București ?

— La 13 noiembrie, îi răspunsei eu.

— A, ha !... 13 noiembrie... Pontul Iudei cum îi ziceți d-voastră... Ei bine, de data asta, nr. 13 o să fie cu noroc... Tot la 13 noiembrie ai să te și întorci.

Holbai ochii fără să-mi pot ascunde neîncrederea.

— Da, da... La 13 noiembrie ai plecat din București, la 13 noiembrie ai să pleci și de la Iași.

— Și nemții ?

— Nemții ?... rînji el cu un ușor reflex de compătimire... În ziua aceea, nemții n-au să mai fie nici la București, nici în altă parte a României, de aci de unde ne găsim noi acum și pînă aproape de Tisa după care oftați de atîta amar de vreme !...

Cuvintele domnului Damian mă îmbătaseră ca și un pahar m care cineva mi-ar fi turnat amestecate șapte feluri de băuturi alcoolice. Incapabil să mal continui întrebările, mă trudeam să-mi opresc lacrimile care îmi umeziseră din nou ochii. Îi apucasem mîna stîngă în mîinile mele amîndouă și cu buzele uscate și aspre ca un burduf din care se scursese ultima picătură de lichid, îi îngînam ca un idiot numai numele lui :

— Domnule Damian... domnule Damian...

În timpul acesta el mă privea cu impasibilitatea comică a unei figuri de șah. Chipul lui părea sculptat în lemn ca și o săracă zeitate budică. Răspunsul, pe care îl cerusem, întârzia ca și cum persoana cu care vorbeam era absentă. Simțeam însă că în mâinile mele strâng ceva solid, ceva ce nu-mi poate scăpa, ceva **pe** care mă puteam sprijini la caz de nevoie. Vestea morții lui Oreste, complectată cu aceea a întoarcerii mele la București, mă zăpăcise așa de mult, că aproape nici nu înțelesesem rostul explicațiunii cu dispariția nemților de pe întreaga întindere a României de azi. Domnul Damian însă, care socotise că m-a chinuit destul, rupse tăcerea deodată și continuă :

— P^{re}... câteva săptămîni o să aveți fericitul prilej să vă priviți umbra în apusul de soare al Puterilor Centrale... o adevărată umbră de gigant... de la Nistru pînă la Tisa... ba chiar pînă dincolo de Tisa... pînă la Budapesta... Prea vă iubeați umbra, minuscula d-voastră umbră de la Predeal și prea vă tortura curiozitatea să știți pentru ce vă ceream umbrele pe vremea aceea. Iată, vezi?... Oreste mi-a dat-o pe a lui fără voie, și ca el, la fel mi-au dat-o și alții... Le-am adunat pe toate la un loc și cu ele am mărit umbra celor care au avut norocul să și-o păstreze. Cred că ești mulțumit. Nu?... Cîteva săptămîni numai și totul are să se schimbe. O săjie bine, bine de tot... așa de bine, că pe mine ați reușit să mă goniți de la Predeal și cu mine odată v-ați gonit și frontiera !... Afvce dați dracului, sunteți d-voastră românii !... Parcă ați fi frați cu mine !...

Cînd și-a tras mîna din mâinile mele și s-a făcut nevăzut, nu știu. Ba ceva mai mult, chiar nici astăzi nu aș putea să jur dacă întrevăderea mea cu domnul Damian la Cetatea-Albă s-a petrecut aievea sau a fost un simplu vis...

M-a dezmeticit salutul zgomotos al unui sergent-major, pe care H cunoșteam de la Marele Cartier și care pînă seara avea să-mi facă rost de șase butoaie cu vin de prima calitate. Cît privește restul, de prisos să-ți mai spun că s-a petrecut așa după cum mi-l proorocise domnul Damian.

Întors la Iași, găsii ziarele din București care anunțau moartea lui Oreste. Două săptămîni după aceea, primiram vestea capitulării bulgarilor, apoi dezastrul austro-ungar în Italia, înaintea vertiginoasă a francezilor, englezilor și americanilor și în fine, armistițiul. În noaptea de 13 noiembrie

plecam din Iași cu primul tren destinat particularilor cu bilet de voie, iar a treia zi, traversam Calea Victoriei pe care primăria începuse să ridice arcurile de triumf pentru primirea armatei și suveranilor.

Și prietenul meu tăcu, probabil fiindcă nu mai avea nimic de spus. Ne despărțirăm cu jena unor îndrăgostiți ce și-ar fi jurat să rămînă împreună toată viața. Pentru prima oară în viață, simțeam că singurătatea mă înfioară. Pașii pragul hotelului cu teama unui copil care intră pentru prima dată într-o cameră întunecoasă și urcai scara celor două etaje, numărînd treptele ca să-mi dau iluzia că vorbesc cu cineva care m-ar fi însoțit. Mi-era frică să nu pierd firul Ariadnei care avea să mă ajute a doua zi dimineața să mă cobor în stradă, și pe rampa scării îmi plimbam mîna stingă ușor ca o mîngiere, de la care speram să obțin îmbîlînzirea bestiei ce-și confunda răutatea cu liniștea și semiobscurul coridoarelor în zig-zag.

Ajuns în fața ușii, mă oprii deodată ca și cum cineva mi-ar fi șoptit că m-am înșelat. Camera mea era ultima din fundul unui coridor lateral. Aveam nr. 49 pe care îl controlai cu degetul, deoarece întîmplător nu aveam cu mine nici o cutie de chibrituri. Spinarea reliefată a celor două cifre, îmi spuseră însă că mă găsesc în fața camerei mele. Ciudată coincidență, îmi zisei eu : patru cu nouă, fac treisprezece !... Apoi făcîndu-mi singur curaj, băgai cheia în broască și o sucii de două ori. Zăvorul și clanța pocniră ca niște semnale misterioase în liniștea coridorului. După primul j>as însă, rămăseși nemișcat locului. În odaia mea se maigăsea cineva. Cu mîna tremurîndă, întorsei butonul electric și odată cu lumina, o voce cunoscută se ridică de pe canapea :

— Iartă-mă că te-am vizitat fără să te anunț. În schimb însă, te iert și eu că m-ai făcut să te aștept mai bine de trei ore. Cu noctambulii bucureșteni însă nu-i de glumit.

Era domnul Damian. Fără să-mi dea timp să-mi vin în fire și mai înainte să fi putut scoate o singură vorbă, personajul misterios cu care mă întîlnisem pentru prima dată, trei ore mai înainte, se sculă de pe canapea, se apropie de mine și după ce mă bătă pe umăr în chip de dojana, mă sfătui să amîn plecarea la București pentru a treia zi. În același timp,

imi mărturisi că-mi face acest serviciu fiindcă îi sunt simpatice și fiindcă aflase că i-am fost prieten lui Oreste, pe care dînsul îl iubea și îl apreciaше foarte mult.

Pentru ce nu trebuia să plec chiar a doua zi, nu-mi spuse. Sfatul lui însă era pentru mine un ordin și ordinului acesta, simțisem încă din primul moment că trebuie să mă supun, chiar fără nici o altă explicație. De ce îmi fusese frică nu scăpasem. Îmi venise rîndul și mie, sau mai bine zis, Necuratul găsisse prilejul să-mi dovedească și mie că drumul Damascului poate trece la nevoie și printr-o cameră de hotel.

A doua zi spre seară, în toată Oradea Mare, nu se vorbea decît de catastrofa din stația Ciucea, unde acceleratul, cu care trebuia să plec și eu, deraiaше omorînd 17 pasageri și rănind alți 48 dintre care 10 se găseau în stare foarte gravă.

Și iată cum mărinimia domnului Damian, a binevoit să încheie povestirea prietenului meu cu capitolul propriei mele convertiri. Nu știu dacă cele petrecute merită sau nu truda celui care a găsit cu cale să le povestească. În orice caz însă, cetitorii rîndurilor de mai sus sunt liberi să surîdă neîncrezători ca și autorul lor, în clipa cînd i se spusese că omul cu chipul de maimuțoi și pălăria de clown, din fața cafenelei „Rimanokzi” era Necuratul.

CRAVATA ALBĂ

în memoria lui ANDREI NAUM, poet român, funcționar superior în Ministerul de Interne și maior în rezervă, mort în fruntea batalionului său, pe cîmpia Mărășeștilor

Fiindcă fama sa literară și cele cîteva discursuri frumos rostite îi remarcaseră, în timpul opoziției, așa-zisele merite politice care aveau să-l așeze mai tîrziu într-un fotoliu ministerial, fostul client al lui papa Kiibler avu buna inspirație ca, o dată ajuns ministru al Artelor, prima lui recepție oficială să închine vechilor săi tovarăși de visuri și de cafea.

La început, cronicarii mondeni încercară să facă oarecare glume pe seama noului ministru, care îndrăznea să democratizeze protocolul mai mult decît permit îngrădirile tradiționale. Surpriza lor însă fuse cu atît mai neașteptată, cu cît în seara recepției constatară că, deși majoritatea invitaților erau boemi, toată lumea arborase toaleta de gală, și că fracurile, personale sau închiriate, erau purtate cu atîta *panache* că aproape nici nu puteai deosebi pe adevărații proprietari de simplii chiriași. Cei care pînă atunci își petreceau viața în tovarășia halbelor mai totdeauna goale, fie că visau imposibilul în fața filelor cu rînduri șterse și nesfîrșite, fie că-și toceau coatele, fără nici un rost, pe postavul verde al biroului și pe marmora pestriță a meselor de cafea, de data asta începeau parcă să se scuture de tot noroiul proastei lor reputații ce-i apăsa ca și blestemul Atrizilor. Recepția dată

de ministrul Artelor le pusese în valoare, pe lângă podoabele creierului, și înclinațiunile lor pentru frumosul pendinte numai de avere. Ca și modestele clădiri ale statului, care nu se pot bucura de mândria oficialității decât în zilele când arborescă drapelul național, sau ca vapoarele din alte timpuri, pentru care limbajul celor ce plutesc pe mare, se reducea la schimbul pavilioanelor de pe puntea de comandă, tot așa și boemii adoptaseră, de data asta, haina gravității convenționale, ca să nu-și compromită nici confratele ajuns ministru, nici propria lor reputație de viitori ministeriabili.

La apelul ministrului răspunseseră aproape toate rubedeniile celor nouă muze. Celor prezenți însă, li se părea ciudat faptul că dintre invitați, lipsea tocmai cel mai bun prieten al ministrului, Toma Radian, faimosul autor al celor câteva nuvele fantastice cu care reușise să zdruncine nervii liceenilor și să năucească pe toți pontifii romanului social de pe vremea aceea.

Către miezul nopții, lipsa lui Radian începuse să producă chiar oarecare senzație. Toată lumea îl văzuse după-amiază la cafenea. Era deci sănătos. Și afară de asta, se știa că este nelipsit de la toate petrecerile și că printre puținii scriitori care aveau garderoba complectă, Radian era de bună seamă cel mai sigur...

Nu cumva în ultimele douăzeci și patru de ore, între el și ministru se petrecuse ceva, cu care cei prezenți nu erau încă în corrent? între artiști, mai ales când sunt prieteni buni, asemenea conflicte sunt tot atât de firești ca și o strângere de mână.

Încetul cu încetul, lipsa lui Radian începe să ia proporțiile unui fapt la ordinea zilei. Pe la urechile ministrului se perindau tot felul de zvonuri, unele mai fanteziste și mai absurde decât altele, pînă ce la un moment dat, în buna dispoziție de pînă atunci a întregii societăți, toate aceste frînturi de supoziții naive sau de insinuări răutăcioase începură să facă notă discordantă, ca și niște bastoane ce-ar fi căzut cu zgomot pe pardoseala unei săli de concerte, în care un ilustru virtuoz sentimental ar fi cîntat ceva din Schumann.

Noroc însă că ministrul interveni la timp și, oprindu-se în fața unui grup de nedumeriți, li se adresă cu un accent de vădită enervare.

— Vreți să vă spun eu pentru ce n-a venit Radian? Toate capetele se întoarseră spre ministru.

— Fiindcă s-a jurat să nu mai poarte cravată albă... Iată adevărul!... Azi-dimineață la minister mi-a declarat textual: „Dacă e vorba să vin îmbrăcat în frac, renunț la plăcerea petrecerii cu voi”...

Scurta și neașteptata explicație a ministrului mări și mai mult senzația creată de lipsa lui Radian.

Cineva obiectă:

— Astea sunt subiecte de nuvele senzaționale. Tocmai el, care umblă toată noaptea numai în frac?

Altul însă rectifică grăbit:

— Nu-i adevărat... Domnul ministru are dreptate... De cîtva timp, Radian nu mai vine la teatru decât în sacou.

— Și tot în sacou a fost și la festivalul „Alecsandri”.

Un nou-venit interveni la rîndul său.

— Dar acum o săptămînă... La concertul pentru orfanii de război, n-a venit îmbrăcat în smoking?

— Exact!... Repetară aproape toți, în cor. La concert a fost în smoking.

Ministrul interveni din nou, ca să explice diferența dintre un frac și un smoking.

— Nu uitați că smokingul nu este frac... Smokingul se poartă numai cu cravată neagră. Dacă nu i-aș fi spus că țin absolut ca toată lumea să fie la cravata albă, probabil c-ar fi venit și el...

Cei de față începură să zîmbească semnificativ, în timp ce ministrul, vădit jenat, reluă parcă firul pierdut al unei fraze și mai explicative:

— Să nu luați lucrul acesta în glumă, fiindcă mie unuia mii pare foarte serios. Adevărul cel mare însă știți care este? Iată-1... Să vi-1 spun tot eu, fiindcă odată și odată tot o să trebuie să-l aflați și voi...

Și ministrul își mușcă parcă limba în gură:

— Mi se pare că Radian a început să dea semne de nebunie. Nuvelele lui au sfîrșit prin a-1 zăpăci și pe el. Veniți încoa să vă citesc scrisoarea pe care mi-a trimis-o astă-seară...

Și grupul celor patru, mărit cu încă alți trei, se strecură tiptil în biroul ministrului, care după ce închise ușa

scoase dintr-un^sertar următoarea scrisoare pe care o citi cu glasul întretăiat de emoție :

„îți datoresc o explicație cât mai grabnică, fiindcă nu aş vrea ca lipsa mea de la recepția de astă-seară să fie interpretată ca un gest de ostilitate contra ta. Ți-am spus azi-dimineață că nu pot veni fiindcă ar fi trebuit să mă îmbrac în frac. De aproape trei luni de zile însă nu mai pun fracul pe mine, fiindcă un frac înseamnă și o cravată albă^ și^ cravată albă' ți-am mărturisit că nu mai port în toată viața mea. Azi-dimineață nu ți-am spus de ce, fiindcă explicația ar fi fost prea lungă și nu voiam să indispon pe cei cari^așteptau să ies eu, ca să intre ei. Ascultă-mă deci acum. Să nu crezi că sunt nebun sau că încerc să-mi bat joc de tine ca să-ți stric buna dispoziție în timpul recepției, pe care ți-o doresc cât mai reușită. Nu fac decât să-ți povestesc cele întâmpiate, așa după cum aş scrie o nuvelă care să poată fi cetită și pricepută deopotrivă de către toți știutorii de carte. Lucrul principal, dar, este să-ți spun adevărul. Or, adevăratul motiv pentru care n-am să mai port, niciodată în viața mea, cravată albă, iată-1 :

Acur^ trei luni am fost la Brăila, la nunta unui prieten din copilărie. Trebuie să știi că pe mine nimic nu mă încântă mai mult ca voiajurile, chiar și atunci când sunt nevoit să le fac în condițiuni detestabile. Pentru mine, un cufăr, un geamantan sau o simplă geantă de voiaj constituie un chinuitor semn de întrebare, pe care nu-l pot suprima decât pornind spre necunoscutul ce-mi sugerează aceste variate și plictisitoare atribute ale pelerinajului modern. Simt o adevărată voluptate când privesc pîntecele goale ale unui geamantan pe care trebuie să le umplu eu, iar când trăsura pornește^ cu mine spre gară, îmi pare că mă scutur de tot praful vieții sedentare și asemenea unui Prometeu descătușat, cobor învingător de pe Caucazul suferinței mele imagine. Pentru mine, un geamantan pregătit pentru voiaj, este un adevărat vultur domesticit...

îți spun lucrurile astea, ca să te fac să înțelegi graba cu care am răspuns invitației prietenului meu de la Brăila și zăpăceala descoperirii făcută abia când mi-am desfăcut bagajul la hotel, că-mi uitasem acasă cravata albă pentru frac. Deși lipsa unei cravate de frac, mai ales la Brăila nu poate constitui o nenorocire pentru o toaletă de gală, negli-

jența mea totuși începuse să mă plictisească, fiindcă la ora aceea târzie, magazinele puteau fi închise. Fără să stau mult timp pe gânduri, coborîi în stradă, unde, după prima aruncătură de ochi, constatai că nu mă înșelasem și că prietenul meu nu se putea bucura decât, cel,, mult, de prezența mea la Brăila, dar nu și la nunta lui. Situația mea era dintre cele mai caraghioase.

Pedeapsa mea însă ar fi fost prea absurdă, ca după un voiaj de aproape cinci ore, să fiu nevoit a-mi face propria Canossă într-o cameră de hotel, pe sălile căruia, pașii pasagerilor sau soneria electrică mi-ar fi torturat timpanele ce se pregătiseră să asculte un tango argentinian sau un foxtrot californian. Mă hotărîi deci să întîrzii pe stradă cît voi putea mai mult, și să nu intru la hotel decât spre ziuă, ca să-mi fac bagajul din nou și să pornesc la București cu primul tren.

Nu știu dacă tu cunoști Brăila. Trebuie să fi aflat însă că brăilenii sunt foarte mîndri de strada lor principală care pleacă din piața Sfinților Apostoli (unde statuia împăratului Traian, se roagă zadarnic de autoritățile comunale să-i mute felinarul din față care-i împiedică vederea) și merge drept înainte pînă departe, așa departe că ar putea ajunge pînă la Rîmnicul-Sărat. Pornii deci în josul străzii Regale și ca să-mi treacă de urît, începui să număr cofetăriile, care sunt specialitatea Brăilei.

Trebuie să fi fost aproape de miezul nopții. Cum însă timpul pentru mine nu mai putea avea nici o însemnătate, mergeam înainte fără să mă uit la ceas și, mai ales, fără să mă întreb unde aş fi putut ajunge, cînd, al doilea bulevard circular îmi semnală periferia orașului.

Unde însă aş fi putut ajunge mai nimerit ca în fața micului magazin luminat încă, în a cărui vitrină meschină și aproape goală, se răsfața următorul afiș scris cu cerneală violetă ?...

DAȚI-O DRACULUI DE ZQÎRCENIE
ȘI MAI SCHIMBAȚI-VĂ CRAVATELE
CĂ LE-AM IEFTENIT
CINE NU CREDE SĂ INTRE ȘI SĂ ÎNCERCE

Un magazin cu cravate !... Eram salvat !... Dacă nu altceva, dar cel puțin cadrilul final tot îl mai puteam apuca, în momentul acela însă, cineva parcă îmi pironise pașii pe trotuar. Privii cu luare-aminte magazinul, dar bucuria din primul moment se topi din nou în aceeași veche resemnare cu care pornisem pe stradă de îndată ce ieșisem din poarta hotelului.

Ce cravate putea să aibă magazinul ăsta de periferie ?... Cravate roșii, verzi și liliachii... Cravate de calitate proastă pentru gustul și punga anonimilor din prima generație a cămășilor cu gulerul scrobit... O cravată de frac însă !... Ah, ce n-aș fi dat în momentul acela pentru o cravată albă... pentru o simplă fișie de organdină sau de linon apretat !...

Rămăsesem la ușa magazinului, ca un paznic la poarta unei închisori din care evadaseră toți deținuții. De la vitrină ochii mei se ridicară instinctiv spre firmă : «Agop Zarzarian — Magazin de mărunțișuri și alte obiecte felurite».

Mă gândii : «Oare cravata de frac nu este și ea tot un fel de mărunțiș ?... Și printre celelalte obiecte felurite ale d-lui Zarzarian nu s-ar putea găsi întâmplător și o cravată albă ?»...

Pe măsură ce perspectiva reușitei raționamentului meu îmi schimba dispoziția, picioarele parcă mi se dezlipeau de pe trotuar și o mână nevăzută mă împingea prietenește să intru în magazin. *Scriptura* spune : «Bate și ți se va deschide». Eu însă deschisei ușa fără să bat și intrai oarecum jenat ca și cum aș fi vrut să mă scuz pentru deranjul cauzat patronului la o oră așa de târzie...

Adevărul este că intrarea mea neașteptată făcu oarecare senzație. Magazinul domnului Agop Zarzarian era un fel de dugheană despărțită în două printr-o perdea de creton colorat. În față erau rafturile cu așa-zisele mărunțișuri și alte obiecte felurite, iar în spate, patul, garderoba, un cușor care probabil servea și de casă de bani, soba de tinichea, și, pe un scaun fără spetează, un lighean cu ibricul respectiv, îți dau aceste amănunte fiindcă la intrarea mea perdeaua de creton era dată în lături și primul peisaj ce mi se înfățișă în fața ochilor fuse tocmai locuința și nu magazinul propriu-zis al soților Zarzarian, care își beau cafelele la teighea.

Cînd mă văzură înăuntru, amîndoi tresăriră ca în fața unui pașă turc. Nevastă-sa se repezi imediat să tragă perdeaua ca și cum ar fi vrut să-mi ascundă cine știe ce fecioară pe care le-aș fi cerut-o peșcheș, iar bărbatul, ridicîndu-se cu greutate de pe scaun și sprijinindu-se cu ambele mîini de teighea, mă întreabă cu vocea cadentă de clănțanitul dinților :

— Ce dorește domnul ?...

— Iertați-mă că vă deranjez la ora asta. Vina însă nu este a mea. Am cetit afișul din vitrină și, cum am văzut lumină, am intrat... Poate aveți întâmplător și o cravată de...

Ah !... Cît mi-a trebuit să-mi pot completa fraza ! Simțeam că sunt ridicol. O cravată de frac în dugheana asta mizerabilă ! Iată o pretenție care ar fi putut compromite pînă și pe cel mai modest client. Obiectul vizitei mele putea fi luat drept o glumă de prost gust și poate chiar eu însumi, drept un pungaș deghizat.

După cîteva clipe de ezitare, reușii să mă destăinuiesc. Da... Doream o cravată de frac, o cravată albă, subțire, o simplă fișie de linon sau organdină pe care la rigoare aș fi putut s-o plătesc întreit chiar de cum pretindea afișul din vitrina magazinului.

Pe măsură ce înțelegeau de ce este vorba, soții Zarzarian schimbau fețe-fețe și își aruncau priviri pe furis, după ce fiecare la rîndul lui părea a mă fi cercetat îndeajuns pentru a fi descoperit în mine un nou amănunt transmis prin limbajul mut din jocul pleoapelor.

Bătrînul îngîna ca și cum mi-ar fi povestit o nenorocire intimă :

— Nu, domnule... Așa ceva nu avem... Cine poartă cravate albe pe la noi ?... Încercați mîine pe la centru... Pe acolo se găsește cu siguranță și așa ceva...

Bătrîna însă întrerupse melopeea soțului printr-o strîmbătură de gură și un nou schimb de priviri semnificative.

— De ce nu cauți în cutia verde... știi... mi se pare că mai avem și noi o cravată albă...

Bărbatu-său continua să dea din cap și din umeri cu neîncredere :

— Am avut, nu zic ba... Dar ce am avut, s-a vîndut... Pentru un moment ne lipsește așa ceva...

Nevastă-sa însă insistă :

— Ia caută, omule, că trebuie să ne fi rămas ceva. Eu mi-aduc aminte că nu le-am vândut pe toate... Așteptați un moment, domnule, să vă caut eu...

Și fiindcă bătrînul tot nu se mișca din locul său, ea îl dădu la o parte, se aplecă sub tejghea și scoase o cutie de carton verde pe care o deschise cu atîta precauțiune, că privindu-i operațiunea ridicolă și inutilă îmi adusei aminte de faimoasa cutie a Pandorei.

Bătrîna avusese dreptate. În fundul cutiei, ca și o viperă strivită, își desemna forma ei albă și mată, o cravată de frac.

La vederea ei, bătrînul tresări. Zîmbetul insinuat al nevastăii sale nu-i schimbase deloc proasta dispoziție. Negustorul răniasese nemișcat, ca și cum ar fi refuzat să mă servească, iar privirile lui, fixate în fundul cutiei verzi, păreau că oscilează între o temere ridicolă și o scîrbă inexplicabilă. Cravata era puțin șifonată, ca și cum mai fusese înnodată la gît de altcineva. Faptul acesta însă nu avea nici o importanță pentru mine, care mă și vedeam în mijlocul invitațiilor la nunta prietenului meu. Cînd am întrebat cît costă, amîndoi bătrînii s-au uitat din nou unul la altul, fără să-mi poată răspunde imediat. El s-a mulțumit să mormăie ceva ce n-am putut pricepe și și-a făcut de lucru, potrivind capacul cutiei și virînd-o din nou sub tejghea. Ea însă după o scurtă socoteală în gînd, s-a hotărît să-mi răspundă : 20 de lei.

Am scos banii, am plătit și am plecat cu pachetul în mînă, ca și cum mi-ar fi fost teamă să nu-l pierd și să rămîn pentru a doua oară cu garderoba incompletă.

Te lasă să ghicești singur adevăratul record cu care mi-am schimbat hainele și am arborat toaleta de gală. Am sosit în toiul petrecerii, cîteva minute înainte de miezul nopții, cînd de pe scară tocmai auzeam dopurile sticlelor de șampanie cum salută primele note din *Amoureuse*, un vals pentru care știam că prietenul meu are o deosebită afecțiune. Intrarea mea în salonul cel mare a fost o adevărată lovitură de teatru. Ginerele și-a lăsat mireasa și, cu brațele întinse, s-a repezit spre mine printre perechile de dansatori, care neștiind ce se petrece, se opriseră pe loc. Lăutarii tăcuseră și ei, iar chelnerii de la bufet năpădiseră în salon cu șervetele pe braț. După primele explicațiuni și prezentările de rigoare, petrecerea își urmă cursul și *Amoureuse* fuse

reluat pentru a-mi da prilejul să fac cu mireasa primul meu *toitr de voise*.

Pîna aici, nimic anormal în povestirea mea. De aci înainte însă — vorba *Scripturii* — «Și cei care au urechi de auzit să audă»...

Abia sorbisem, după sfîrșitul valsului, primul pahar de șampanie, și o amețală inexplicabilă mă coprinse deodată, ca și cum aș fi navigat pe o mare agitată. O criză neryoasă mă zgudui din tălpi pînă în creștet, ochii mi se împăienjeniră și, la un moment dat, avusei impresia că inima nu-mi mai bate. Mă strecurai atunci pînă în biroul prietenului meu în care nu ardea decît un singur bec electric sub un *abatjour* verde, și mă lăsaî greoi într-un fotoliu de piele, așezat în cel mai întunecat colț al încăperii. Închisesem ochii și căscasem gura mare ca să pot respira mai bine. Aveam impresia că mi se îngroașă gîtul sau că mi se strîmtase gulerul. Care era adevărul nu știu. Simțeam însă că mă sufoc. Cîneva parcă încerca să mă strîngă de gît și nodul cravatei apăsa cu putere pe butonul gulerului, înfigîndu-l cît mai adînc în gîtlej. Încercai să strig ajutor, dar cuvintele mele se lichefiară parcă într-o respirație greoaie ca sunetul strident al unei trompete stricate.

Îți mărturisesc că nu m-am simțit niciodată mai aproape de moarte ca în clipa aceea. Făcui deci o ultimă efortare să-mi duc mîinile la guler și, cu degetele reci și nesigure, apucaî cele două vîrfuri ale cravatei, ca s-o deznod. În momentul acela însă, o nouă emoție nervoasă mă cutremură și mai puternic. Pe aceleași vîrfuri ale cravatei degetele mele întîlniseră alte degete tot atît de reci și de grăbite ca și ale mele. Deschisei ochii mari, și în fața mea zării un tînăr în frac, aplecat spre mine.

Emoția primei clipe nu-mi dădu putința să bănuiesc motivul adevărat al acestei neașteptate intervenții și, pentru a ieși din situația pe care eu însumi nu știam cum s-o taxez, mă pregăteam tocmai să-i mulțumesc pentru solitudinea ce-mi arăta.

În momentul acela însă, simții cum puterile ma părăsesc pentru a doua oară și cum vocea mi se pietrifică în gîtlej, deși cravata fusese dezlegată și nodul, care mă sufocase pînă atunci, dispăruse.

Necunoscutul, care îmi plimba prin fața ochilor cravata pe care o cumpărasem o jumătate de oră mai înainte, de la magazinul soților Zarzarian, era un schelet îmbrăcat ca și mine în frac, dar tot ca și mine fără cravată la gât...

Holbasem ochii așa cum îți se întâmplă când visezi o persoană, pe care nu ți-o poți reaminti, și printre colțurile gurii simțeam cum mi se scurge saliva amară ca și cum un bulin de chinină mi s-ar fi spart între dinți. În schimb însă, scheletul din fața mea vorbea cu accentul plin de curtoazie al unui om viu, binecrescut.

— Mă iertați că vă deranjez... Dar cravata asta e a mea și de la miezul nopții în sus am totdeauna nevoie de ea...

Apariția neașteptată și stranie a proprietarului cravatei nu-mi dădu nici măcar timpul să mă împotrivesc. Schimbul de posesie se făcu dar fără nici o altă formalitate. Scheletul mă salută cu grația celui mai perfect *savoir vivre* și dispăru pe cealaltă ușa a biroului, ca și cum ar fi fost unul din obișnuiții casei.

Rămas singur îmi dădui seama că situația ridicolă în care mă găseam mă obligă să urmez calea apucată de fantomaticul proprietar al cravatei. Îmi pipăii gulerul încă o dată și, după ce constatai pentru a doua oară dispariția cravatei și inutilitatea mea la nuntă, mă strecurai pe ușa pe care dispăruse și scheletul.

Temerea din clipa macabrei apariții dispăruse deodată, ca și cum o ființă supraomenească mi-ar fi dat să beau lichorea vrăjită, de care pomenesc basmele noastre populare. Curiozitatea și încăpăținarea de a dezlega cât mai repede misterul a cărei victimă fusesem făcuseră din mine un fel de cavalier «*sans peur et sans remords*» — tovarăș postum, al regelui Arthur, care își reclama locul ce i se cuvine la masa rotundă. Eroismul meu însă trebuia să se rezume la hipertrofia unui simplu capitol de roman senzațional.

În coridorul strîmt și întunecos nu întâlnei decît un singur servitor somnoros, care mă conduse în holul din etajul de jos, unde îmi lăsasem pardesiul.

Ajuns în stradă, începui să recapitulez epilogul acestei aventuri extraordinare, pe care o simțeam prelungindu-se pînă la cîntatul cocoșilor. În primul rînd mă interesa soarta cravatei vagabonde, care poposise o clipă numai pe gulerul meu ca și un straniu fluture de noapte, apoi reputația co-

mercială a soților Zarzarian și în fine identitatea adevăratului proprietar, care contrar legilor în vigoare, își valorifica drepturile cu autoritatea brutală și misterioasă a unui bandit mascat.

Strada era pustie. Deși călcam în vârful degetelor de teamă să nu trezesc ecouri ce mi-ar fi dat impresia că sunt urmărit, trotuarul răsuna totuși ca și pașii însoțitorului meu suspect, pe care îl vedeam reapărînd în geamul vitrinelor prin fața căroră treceam. În fața hotelului m-am oprit în același timp cu o trăsură care tocmai mă ajunsese din urmă...

Nu cumva?... Nu... în trăsură nu era nimeni. Proprietarul cravatei probabil că nu mai avea nici un motiv să-mi suspecteze buna-credință...

Portarul sforăia cu capul proptit în unghiul zidului cu tradiționala triplă-etajeră de care atîrnau cheile odăilor și cărțile de vizită ale pasagerilor. Când am întins mîna să-mi iau cheia din cîrligul ei, nu știu de ce am lăsat-o să cadă pe umărul portarului care, deșteptat din somn, holbă ochii la mine, bolborosind cîteva cuvinte din care nu desluși decît :

— Cum zici că-1 cheamă ?...

Nu-1 întrebasesm de numele nimănui, dar fiindcă el singur îmi da prilejul să mă destăinuiesc, repetai singurul nume care îmi sta pe buze în clipa aceea.

— Zarzarian !...

— Zarzarian ?... Nu cunosc...

— • Zarzarian, proprietarul magazinului cu cravate din strada Regală, stă... dincolo de...

Portarul se freca la ochi cu dosul palmei. Căuta probabil să iasă mai întîi din nedumerirea în care îl pusese întrebarea mea bruscă și aproape fără rost la ora aceea din noapte. Eu însă repetam ca un copil încăpățînat prostia absurdă ce-mi trecuse prin minte.

Zarzarian !... Zarzarian !... Zarzarian !...

La un moment dat, portarul răsuflă din greu și, privindu-mă cu oarecare jenă, mă întrebă :

— Nu cumva o fi armeanul ăla care a omorît pe băiatul generalului ?...

Acum cred că ai ghicit și tu cine era proprietarul cravatei albe.

Informațiile portarului mi-au fost confirmate de colecția ziarelor de acum 25 de ani, pe care le-am cercetat la Academie, chiar în ziua sosirii mele la București. Pe vremea aceea soții Zarzarian erau patronii unei brutării și aveau o fată — după indicațiile diferiților corespondenți locali — de o frumusețe «răpitoare», «uimitoare», «fără pereche» etc. Dacă n-aș ști că «faptele diverse» te plictisesc mai rău chiar decât interpelările opoziției, ți-aș reproduce două coloane și jumătate ale ziarului *Universul* din anul 1895. în stil telegrafic însă, iată cam ce se petrecuse la Brăila acum un sfert de veac :

Domnișoara Zarzarian iubea sau, mai bine zis, trăia cu tînărul procuror D., băiatul generalului, comandant al diviziei locale. Idila lor însă avea să fie de scurtă durată — soarta idilelor în orașele de provincie, unde majoritatea oamenilor discreți suferă de cusurul faimosului bărbier al regelui Midas. Părinții fetei aflaseră și îi pîndeau. Tinerii îndrăgostiți însă nu bănuiau nimic. Cînd e vorba de siguranța lui personală, struțul și îndrăgostitul procedează exact la fel. De data asta însă vînătorul nu avea să se mulțumească numai cu penele pasării prețioase și tatăl domnișoarei Zarzarian avea să meargă mai departe. Ciocnirea avu loc în noaptea Anului nou, cînd tinerii se întorceau de la Cercul militar, unde serbaseră revelionul. Explicația fuse scurtă: cîteva cuvinte, două, trei perechi de palme și o lovitură de cuțit plasată unde trebuie. Din clipa aceea băiatul generalului nu mai era amantul domnișoarei Zarzarian. De teama răspunderii, butarul azvîrli cadavrul în propriul său cuptor de pîine și a doua zi dimineața noul an sosi la Brăila cu vestea dispariției fără urmă a procurorului D. O urmă rămăsese totuși. Și această urmă — cravata albă dispărută de la gîtul victimei în timpul încăierării — constituie și astăzi după un sfert de veac, singura moștenire funebră și intactă pe care soții Zarzarian o păstrează de la amantul fiicei lor.

Descoperirea crimei, procesul, condamnarea, moartea fetei într-un spital de nebuni și grațierea criminalilor, după 20 jle ani de ocnă, nu cred să te intereseze. «Faptele diverse» își pierd actualitatea mai curînd chiar ca un fost ministru... Nu fac aluzie la situația ta de mîine, ci la zbu-

ciumul curiozității omenești în momentul cînd o violentează noutatea faptului neprevăzut.

După un sfert de veac, crima soților Zarzarian parcă nici n-a existat. Cravata albă însă există. Cravata asta am purtat-o și eu la gîtul meu timp de aproape o oră. Ea mi-a dat puțința să asist la nunta prietenului[^] meu[^] de la Brăila, dar tot ea mi-a răpit plăcerea de a mă[^] găsi printre voi astăseară. Ea a fost ultima mea cravată albă, poate jocmai fiindcă nu fusese cu adevărat a mea... Dacă întîmplător te duci vreodată pe la Brăila, treci te rog pe la «Magazinul de mărunțișuri și alte obiecte felurite»[^] al soților Zarzarian și încearcă să cumperi o cravată albă. Ai s-o recunoști imediat. Nu au decât una singură — cravata mortului... cravata asta blestemată, pe care, deși au vîndut-p pînă acum de sute de ori, o regăsesc totuși în fiecare dimineață la locul ei, în fundul cutiei verzi... Pe mine prima presimțire nu mă înșeală niciodată. Sicriul de carton al acestei vipere strivite fusese chiar cutia Pandorei..."

Scrisoarea lui Toma Radian rămase însă necomentată.

Prea lunga dispariție a ministrului ar fi putut da naștere la comentarii mult mai serioase, în cercul invitaților străini încă de cele petrecute la Brăila acum un sfert de veac.

OMUL CU INIMA DE AUR

In memoria lui MIHAIL SAULESCU, poet
român și soldat voluntar care și-a sfîșiat inima
de aur, în sîrmele ghimpate ale tranșeeilor de
la Predeal

Prietenul meu Dumitru Dumitrescu Dum-Dum este un intelectual în genul lui Edgar Poe. Ca și neasemănatul său confrate de peste ocean, Dum-Dum bea fără nici o preferință tot felul de alcooluri, pînă ce cade sub masă, iar în pușinele sale ore libere, scrie nuvele și romane senzaționale, pe care directorii cotidianelor i le plătesc cu 50 de bani cuvîntul pentru foiletonul cu „va urma”.

Eu și Dum-Dum suntem vecini cu odăile. În *antret-ul* cu tavanul și pereții încondeiați de arabescuri multicolore, cîrpite pe ici, pe colo, cu tencuială albă de var, ușile noastre par neclintite și solemne ca două icoane împărătești pe un altar de biserică ortodoxă. Cei cîțiva îngeri și porumbei, stilizați într-un rococo aproximativ, completează pictura murală a sanctuarului nostru comun, în care coana Filina oficiază prepararea gustării de dimineață. În odăi, dormim și lucrăm numai. Fereastra lui Dum-Dum dă în stradă, a mea în curte.

Proprietăreasa noastră și a caselor astea bătrînești din strada Toamnei ne iubește ca pe copiii ei — doi băieți cam de vîrstă noastră, morți amîndoi în război, pe Valea Prahovei. De șase ani, nu ne-a mărit chiria cu un singur ban.

În mahala am început chiar să trecem drept moștenitorii coanei Filina, care își motivează atitudinea față de noi, cu tradiționala pomană pentru odihna și îndeostularea postumă a celor de pe lumea cealaltă.

— Să fie de sufletul morților ! oftează ea, ori de cîte ori vecinele îi deschid perspectiva unui cîștig mai mare.

Dar și noi suntem, în schimb, doi chiriași ideali : nu facem gălăgie, ținem odăile curate și, mai ales, nu aducem noaptea femeii în casă.

Meteahna prietenului meu trece aproape neobservată. Dum-Dum este un bețiv simpatic. Bea, cum se spune : „de unul singur” — bea liniștit și demn ca un fluviu care își înghite afluenții cu seninătatea unei orînduiri fatale, pentru ca mai tîrziu să se arunce și el în mare. Și marea lui Dum-Dum este un divan acoperit cu o velință oltenească, deasupra căreia Isus Hristos perpetuează parcă, din cadrul unei vechi icoane bizantine, binecuvîntarea unui pocălit de aur : „Beți dintru acesta cu toții, căci acesta este sîngele meu, al legii celei noi, care pentru voi și pentru iertarea păcatelor voastre, celor mulți, se varsă...”

Odăile noastre sunt mobilate aproape la fel. Același divan pe care dormim, aceeași masă de scris cu cîte o bibliotecă rulantă în dreapta și un dulap cu rufe în stînga, aceeași sobă albă de zid cu olanele de marmură imitată și același cuier de fier după ușa. Singura diferență este icoana. La mine Isus Hristos nu este cu apostolii la masă. Stă gol în apa Iordanului care îi trece de glezne și primește botez îi de fa ! Sf. Ioan în timp ce îngerul Domnului așteaptă cu un cearșaf alb pe brațe, sfîrșitul originii acestei datine creștinești.

Coana Filina ne povestește adesea întîmplări de cînd era tînră, sau chiar și mai de mult, din cele auzite de la părinți, de pe vremea „Cînd mai mergeau boierii în butcă la Brașov” cum ar zice Ion Pillat. Multe din ele au fost popularizate de Dum-Dum prin foiletoanele ziarelor, care publică, mai ales duminica, și ceva literatură. Colaborarea anonimă a proprietăresei noastre a contribuit probabil să mărească gustul prietenului meu pentru subiectele senzaționale, care, după război mai ales, cîștigă pe cetitor mai repede decît realitatea abjectă a unui conflict social sau banalitatea siropoasă a unei dragoste false. Nimic mai natural, dar, ca

în atmosfera^ creată în casa asta, coana Filina, Dum-Dum ș^cu mine sa fi devenit cu timpul executorii testamentari ai autor fantome, lipsite pînă mai ieri de mîngîierea postumă a^ îndeplinirii ultimei lor voințe prin popularizarea publicității.

Zilele trecute, Dum-Dum intră în odaia mea, palid și desfigurat ca și cum s-ar fi coborît de pe masa de operație. Vinul „dres” nu-ți strica numai stomacul, dar îți schimbă și trăsăturile feței. îl crezui deci victima vreunui cîrciumar fără scrupul.

— Ce-i cu tine ?... Iar ai făcut-o „lată” !...

El mă privi cu ochii împăienjeniți și îmi răspunse nega-tiv din circonflexul sprîncenelor.

— Unde-ai fost aseară ?

— în odaie... Am dormit pînă adineaori.

îl crezusem lipsă de-acasă. Cum n-avusesem nimic in-teressant să-i comunic în timpul zilei, plecasem la minister dimineața, fără să trec pe la el și mă întorsesem grăbit să pun la punct regulamentul permiselor pentru exportul griului, pe care ministerul mi-l încredințase confidențial. Care putea să fie deci cauza fantomaticii apariții a prietenului meu ?

— Ce ți s-a întîmplat atunci ?... Parcă ai fi fiert în ceară !...

Dum-Dum își vîrî două degete în buzunarul vestei și scoase un obiect mic pe care mi-l întinse.

— Cunoști asta ?

Era cameea inelului pe care îl purta în degetul mic, o cornalină ovală și bombată ca o curmală pe care era gravat un porumbel cu o ramură de măslin în cioc, iar de o parte și de alta un a și un Q.

— Cum să n-o cunosc !... Dar inelul unde e ?... De ce i-ai scos piatra ?...

— Nu i-am scos-o eu.

— Cine atunci ?

— El !...

— Care el ?...

— Omul cu inima de aur !

Admirabil titlu pentru o nuvelă fantastică ! exclamai

eu. Nu înțelegeam însă pentru ce fusese nevoie să-și demon-teze cameea și, mai ales, pentru ce continua să-și păstreze figura aceea de fachir.

Explicațiile care urmau nu mă dumiriră nici ele com-plect. Ba ceva mai mult, seriozitatea neobișnuită a prietenu-lui meu începu cu timpul să mă turbure și pe mine. Pînă atunci, ascultasem numai întîmplări ciudate, pe care fante-zia lui Dum-Dum le înfățișa în cadre mai mult sau mai puțin verosimile, dar niciodată imposibile. De data asta însă, cele petrecute cu o noapte înainte depășeau fantezia inteli-genței unui om treaz, pentru a se confunda cu irealul din visele fumătorilor de opium și hașiș.

Povestirea prietenului meu fusese lungă și plină de peri-peții. Ea ne consumă trei rînduri de cafele turcești duble și cite trei țigări de foi de ficare, făcu pe coana Filina să piardă biletul gratuit la reprezentația lui *Hamlet* cu Aristide Demetriade și ne încarcă bugetul mesei de seară, pe care trebuirăm s-o luăm într-o bodegă deschisă și după miezul nopții.

Cînd povestește, prietenul meu nu se rezumă niciodată. Inventează tot felul de amănunte care prelungesc povestirea ca Infinitatea ciucurilor unui șal venețian. Cînd e treaz are mmlădieri de gondolier și vocea lui metalică trenează parcă fierbinte și coclită ca o *Mandolinata* pe Canale Grande. Cînd e afumat însă, stă țapăn, mut și misterios ca „Bocea di Leone” pe care n-au săturat-o toate anonimele epocii do-gale.. De data asta, deși abătut, prietenul meu era totuși treaz.

— Venisem acasă mai tîrziu ca de obicei, începu el. Să fi fost aproape de miezul nopții. Mă întîrziase ploaia și constatarea banală, dealtfel, că pe timp de ploaie dispare orice diferență dintre nomenclaturile „urban” și „rural”. Trotuarele Bucureștilor mai ales, pe timp de ploaie, au aerul unor femei pierdute. Pe bulevardul Carol, aproape pus-tiu, numărasem toate petele violete pe care globurile elec-trice le desenau pe asfalt, pînă în dreptul unei clădiri cu

patru etaje în fața căreia nu știu de ce m-am oprit. Pe timp de ploaie, privești foarte rar în sus. Pentru prima oară, Bucureștii îmi păreau un oraș cu adevărat mare. În lumina electrică, transparența picăturilor de ploaie dădea celor patru etaje măreția multiplicării la infinit. La ultimul etaj, era o fereastră deschisă. O vioară scîrțîia o romanță de Delmet. Pe timp de ploaie toate viorile parcă scîrțîie. Noroc însă că o voce de bărbat interveni la timp :

„*Encore un baiser veux-tu bien —
Un baiser qui n'engage a rien...*”

Admirabilă ocazie îmi zic eu. Poate dau peste un document mai mult, pentru studiul meu *Sărutarea de-a lungul veacurilor*. Vioara și vocea bărbatului însă tăcură. Dacă fereastră ar fi fost mai jos, un simplu document auditiv nu mi-ar fi fost de ajuns. Cele ce se petreceau însă în odaia de la al patrulea etaj, trebuiau să rămînă pentru mine un veșnic mister. Mă gîndeam totuși pentru ce, oare, pe timp de ploaie, nu fredonăm decît cupletele în care predomină cuvîntul „sărutare” ? Să fie oare din cauza că picăturile de ploaie schițează în căderea lor pe trotuar, gestul senzual al unor buze ce se lipesc de altele ?... Ploile repezi, mai ales, au ceva din vertijul cascadelor. Or, în afară de aceste ciudate căderi naturale de apă, singură sărutarea îți mai poate da vertijul adîncimilor, în care pierzîndu-te cu ochii sfîrșești prin a te pierde cu totul. Studiul meu trebuia să rămînă, dar, tot acolo unde îl lăsasem...

Știi că vorbesc de cultul sărutării la cei vechi și, mai ales, la insularii din Lesbos și Arhipelag. Aci am citat și versurile lui Baudelaire :

„*Lesbos ou les baisers sont comme les cascades,
Qui se jettent sans peur dans les gouffres sans fond.*”

Pomenesc apoi definițiile pe care le dau sărutării Catul, Tibul, Sfîntul Paul, Papa Alexandru VII, Jean Second în cîrticica lui *Codul sărutărei*, Verlaine, Rostand și alți contemporani. Toate sunt însă incomplete și false. Îmi adusei aminte atunci că aveam acasă o carte cumpărată în ajun de la un anticar — opera unui anonim tipărită cu privilegiul regelui Ludovic XIV — în care răsfoind la întîmplare, găsisem cîteva noi definiții ale sărutării...

Ploaia stătuse. Îmi grăbii pașii și, odată ajuns acasă, deschisei fereastră. Cu toate că era aproape de miezul nopții, zgomotul străzilor populate ajungea pînă la mine. Mirosul de salcîm plutea în atmosfera umedă, ca un fluid misterios și înviorător de nu știu ce vechi și necunoscute oboseli ale pămîntului. Ploaia îl deșteptase parcă și îi dăduse aripi, și-n noaptea asta nu plouase parcă decît flori de salcîm care otrăviseră tot orașul cu mirosul lor fosforescent, insinuant și senzual...

Deschid opera anonimului și cetesc. Sunt lucruri admirabile în cîrticica asta. Ascultă bunăoară : „Sărutarea este însăși femeia. Sărutarea adevărată este numai sărutarea buzelor. Sărutarea este în același timp un excitant și un calmant. Ea irită, potolește și omoară. Sărutarea singură îți spune dacă ești iubit. Corpul femeii se vinde, sărutarea se dăruiește.” Ce zici ? La un moment dat mă îndrept spre fereastră deschisă spre stradă. Ferestrele de la parter n-au poezia celor de la al patrulea etaj. Dacă un trecător întîrziat și-ar fi oprit pașii în fața ferestrei mele, ar fi putut privi înăuntru nesupărat de nimeni. De obicei însă nu ne oprim decît sub ferestrele în dosul cărora plutește ceva din atmosfera misterioasă a perdelelor trase.

Mirosul salcîmilor devenise insuportabil. Felinarul din fața ferestrei mele se stinsese. În stradă nu se mai deslușea nimic, decît strălucirea de o clipă a picăturilor de apă ce traversau, scăpate din strașină, pătratul de lumină al ferestrei. Undeva, departe, un ceasornic bătea miezul nopții... Tu știi că sensibilitatea mea nervoasă îmi anunță miezul nopții cu o precizie de cronometru. De obicei, la ora asta pleoapele mi se închid singure ca niște clape de flaut, scăpate de presiunea degetelor. Mi-era somn și mă pregăteam să închid geamurile...

În momentul acela însă în cadrul ferestrei, ca și în rama unui tablou pe care l-aș fi atîrnat atunci în perete, îmi apărură portretul unui bătrîn cu barba albă, lungă și resfirată spre dreapta, o copie exactă dacă nu chiar originalul ce-i servise lui Buonarroti pentru popularul său *Moise*. Rămăsesem pironit locului. Îmi dădusem seama din primul moment că apariția din fereastră n-are nimic din existența subredă a unei fantome, că nu e nici o hiperbolă vizuală, nici reconstituirea nebuloasă a vreunui spirit pe care l-aș fi pur-

tat în gînd. în fața mea aveam o ființă adevărată cu trup de om ca toți oamenii, un bătrîn cu figura palidă dar mobilă, cu ochii stinși dar destul de sticloși și vocea obosită dar destul de sonoră.

Cîteva clipe ne privirăm amîndoi măsurîndu-ne cu ochii, ca și cum ne-am fi surprins reciproc, unul cu mîna în buzunarul celuiilalt.

Apoi vocea lui mă făcu să tresar. Buzele i se conturară deodată roșii în jurul rotogolului negru al gurii ca aparatul de fixat gîtul condamnaților la ghilotină, și dinții lui albi și strălucitori ca niște cuțite căzură de mai multe ori, decapitînd o frază ciudată, fără rost, compusă numai din cifre.

— O sută treisprezece mii, șapte sute treisprezece.

Cine era musafirul ăsta nepoftit și ce însemna maniera asta de-a intra în vorbă printr-o frază aritmetică? Mă apropiat de fereastră și-l întrebai :

— Doriți ceva?

El îmi răspunse printr-un gest afirmativ.

—; Dacă doriți bani, vă previn că nu posed suma pe care mi-ați cerut-o adineori.

— Nu erau bani... O sută treisprezece mii, șapte sute treisprezece, sunt zilele socotite a cîte 24 de ore, pe care le-am trăit pînă în acest miez de noapte.

După socoteala mea sumară, numărul acesta de zile reprezenta cîteva sute de ani. Probabil că aveam de a face cu un nebum. Cu nebunii însă trebuie să vorbești altfel. Ca să te înțelegi cu nebunii, trebuie să le vorbești sau în pilde ca înțelepții sau să știi face și tu pe nebunul. Un om de rînd, o mediocritate intelectuală nu poate pricepe pitorescul unei convorbiri cu un nebun. Mă alipii atunci de fereastră și obrajii mei simțiră deodată și boarea nopții, umedă de ploaia primăvărată și respirația caldă și mucegăită a necunoscutului din stradă. Îi zîmbii prietenește și-l întrebai :

— Ești bun să-mi spui și mie ce vîrstă ai?

— Trei sute unsprezece ani și o sută nouăzeci și opt de zile, socotînd, bineînțeles, și cele treizeci de zile ale anilor bisecți.

— Și...TM face că ai întîrziat așa de mult pe lume?

— Fiindcă pînă ce nu mă voi întregi și eu ca toți muritorii, nu pot muri.

— Îți lipsește ceva?

— Da...

— Vreun organ principal?

— Cel mai principal... Inima!... Am pierdut-o pentru o singură sărutare. Și totuși sărutarea pentru care am fost omorît mă perpetuează, după cum vedeți, ca pe o statuă fără viață...

Îl compătimii cu un gest exagerat de o dezolare falsă pînă la lacrimi. Dar atitudinea lui calmă și demna îmi dădu să înțeleg că bătrînul nu avea nevoie de compătimirea mea. Căutai deci să reiau firul conversației.

— Cum te cheamă pe dumneata?...

— Abrahă Zacheul...

— Iartă-mă, dar numele ăsta jl^ aud pentru prima oară. Nu cumva ești frate cu jidovul rătăcitor?

— O, nu!... Mai întîi, nu sunt jidov... De la 1613 pînă la 1683 m-am numit altfel. Din ziua în care am împlinit optzeci de ani, mi-am luat numele patriarhului Abraham, tatăl lui Isaac și întemeietorul poporului evreu, iar după alți douăzeci de ani, mi-am zis și Zacheul, fiindcă un veac de viață, îmi da dreptul să mă numesc cu adevărat „bătrînul”.

Nebunul mă țintuise de fereastră. Eram așa aproape de el, că barba lui se resfîrase în bătaia vîntului pe pieptul meu.

— Dar cine ești dumneata?

— Eu sunt omul cu inima de aur.

— Adineori îmi spuneai că n-ai inimă.

— N-o mai am fiindcă mi-a fost furată... De trei sute și mai bine de ani, de cînd umblu să mj-o pot pune la Joc, să mă pot întregi și eu ca toți muritorii, să pot muri și eu odată!...

N-am cunoscut în viața mea tristețe mai fără remediu, ca oftatul adînc și fierbinte cu care necunoscutul ~~da~~ fața mea părea că încheie blestemul unei întregi generații de Danaide. Nebunul năruise în mine cupola templului în care adăpostisem învățătura pontifilor înțelepciunii omenești. Nu știam cine este acest Abraham Zacheul, condamnat să trăiască la infinit. Îmi dam seama însă că moartea unui om nu este decît o simplă oprire de ceasornic și că trupul fără inimă, ca și omul fără ceasornic, poate trăi cu adevărat la infinit... Lungimea timpului nu este decît mișcarea conven-

țională a minutarelor, fie că se învîrtesc în jurul unui cadru smălțuit, fie că se agită în cuprinsul a patru compartimente de carne însîngerată.

*

Pînă aci, prietenul meu nu-și întrerupsese povestirea decît în timpul celor două sorbituri cu care golise întreaga ceașcă de cafea.

— Fă-mi una mai dulce că destul de amară e povestea pe care am să ți-o spun.

Și prietenul meu continuă :

— Iată acum și povestea omului cu inima de aur. Ți-o reproduc așa cum mi-a fost spusă și mie. Nu adaug nimic de la mine, fiindcă mai mult decît am auzit, nu se poate închipui... Se pare că în tinerețea lui, Abraham săruta mai bine ca toți seniorii de la Curtea lui Ludovic XIII. La început, femeile din popor îl porecliseră „gură de aur”. Dar cum sărutarea nu-i decît ritmul plastic al inimei omenești, o maică de la Port-Royal îi zise „omul cu inima de aur” și ecoul acestei reputații zgomotoase ajunse într-o bună zi pînă în palatul Luvrului. Regina Anna căută să-l cunoască. Neconsolată încă de moartea ducelui de Buckingham, regina ceru cardinalului Richelieu să-l atașeze Curții sale. Șiretul cancelar însă cunoștea și el faima tînărului *gentilhomme*. Într-o noapte, trei spadasi mascați îl atacară în piața bisericii Saint-Germain l'Auxerrois, chiar în fața palatului din care se strecurase pe furiș. Inima însă, în loc s-o ducă stăpînului lor ca dovadă că îndepliniseră mandatul cu care fuseseră însărcinați, o vîndură unui *orfevre* pentru 750 de *pistole*, împărțiră banii și fugiră în Statele papale.

Te las acum să ghicești singur voiajurile făcute de diferitele fragmente ale inimei bietului Abraham, timp de aproape 300 de ani. Povestea misteriosului meu musafir este cu mult mai grozavă decît a jidovului rătăcitor. Ahasverus, cel puțin, a fost blestemat de Isus Cristos. Abraham Zacheul însă nu-i decît victima celei mai frumoase podoabe pe care o poate avea omul. De aproape 300 de ani, omul acesta rătăcește din oraș în oraș, din țară în țară, din con-

tinent în continent, pentru a-și putea strînge la un loc aurul propriei sale inimi, răspîndit prin diferitele bijuterii, transformate și ele, de zeci și sute de ori poate. La Paris, Florența, Varșovia, Smirna, Columbo, Sidney, Pernambuco, Caracas, New York, Tamatava și nu mai știu prin ce alte orașe încă, Abraham găsisese cîte o broșă, o pereche de cercei, un inel, o brățară, un ac de cravată, un buton de cămașă, un capac sau un lanț de ceasornic, pe care le răscumpăraseră după importanța obiectului și mai ales după sufletul posesorului.

E cea mai grozavă tragedie umană pe care am cunoscut-o pînă astăzi și probabil cea mai mare cinste pe care mi-a putut-o acorda mărinimia ursitoarelor. Ultimul capitol al acestei povești supranaturale l-am încheiat aseară eu...

Deși deprimat, prietenul meu păstra totuși atitudinea unei satisfacții depline, împrumutate parcă din tabloul coanei Filina, ce reprezenta pe Napoleon Bonaparte după victoria de la Austerlitz. Nu știam dacă trebuie să zîmbesc sau să-mi păstrez seriozitatea mărită de curiozitatea sfîrșitului acestei tragedii senzaționale. Eram sigur că povestea omului cu inima de aur era inventată pe de-a-ntregul de prietenul meu, care sonda probabil efectul unui nou foileton.

El însă îmi bănuia gîndul și grăbi sfîrșitul povești, mai înainte ca eu să pot deschide gura.

— O să mă întrebi poate, continuă el, ce căuta la mine bătrînul Abraham... Cum?... N-ai ghicit încă?... Iată ce căuta...

Și Dum-Dum, scoase din nou din buzunarul vestei cornalina demontată din inel.

— Își căuta ultimul fragment din Inimă. N-am ezitat un singur moment. I-am dat inelul cu satisfacția sufletească cu care aș fi miluit un cerșetor. Simțeam însă că cerșetorului din fața mea, dăruindu-i posibilitatea morții, îi dăruiam msași viața pe care n-o putea trăi cu adevărat decît subordonînd-o inimei. Bătrînul mi-a luat Inelul cu lacrimile în ochi.

— N-am să ți-1 pot plăti, îmi spuse el. în schimb însă amintește în studiul d-tale asupra sărutării și de pățania mea... O să facă poate senzație...

Cu degetul cel mare, îi demontă apoi cameea pe care mi-o restitui și, scoțînd din buzunar o mulțime de alte bijuterii stricate, le amestecă în podul palmelor împreunate în formă de ciutură, suflă în ele ca și cum ar fi vrut să aprindă un tăciune aproape stins și le înghiți ridicîndu-și ochii la cer și lungindu-și gîtul ca o lebădă care n-ar mai fi băut apă de 300 de ani...

Ce-a mai fost pe urmă nu știu. Abraham Zacheul dispăruse ca și cum pămîntul s-ar fi deschis sub picioarele lui. M-am aplecat peste fereastră și-am privit afară. Pe strada Toamnei întunericul era mai negru și mai compact ca în nopțile *Infernului* lui Dante.

Am vrut să-ți povestesc imediat cele petrecute, dar tu dormeai și mi-a fost milă să te deștept. M-am întors la mine în odaie și am adormit ca după o beție rabelaisiana, cînd îți simți capul umflat cît o butie și picioarele mai lungi decît un tren de marfă.

Seriozitatea constantă a prietenului meu îmi dăduse sa înțeleg din primul moment că trebuie să-mi amîn pentru altă dată glumele cu care obișnuiam să încheiem discuțiile noastre literare. Ca foileton de senzație, născocirea lui Dum-Dum era foarte reușită.

Plecarăm să mîncăm într-o bodegă din centrul orașului. Aci însă îmi aruncaii ochii întîmplător pe un ziar de seara și ochii mei se opriră instinctiv asupra rubricii „întîmplări din capitală”.

— Te-am prins, exclamai eu triumfător.

El nu pricepea la ce fac aluzie.

— Iată de unde ai furat povestea omului cu inima de aur...

Prietenul meu holbă ochii pe rîndurile indicate de mine.

„Azi-noapte a fost găsit mort în strada Toamnei un bătrîn aproape gol, fără nici un act de identitate asupra lui. Cadavrul a fost transportat la morgă.”

— Să știi că ăsta e Abraham Zacheul, îmi șopti el cu teama omului care caută să scape de control.

Eram convins că prietenul meu cetise ziarul înaintea mea și că povestea omului cu inima de aur fusese brodată cu repeziciunea ziaristului de rasă, care cu cît este mai inteligent, cu atît devine un mai perfect instrument mecanic în mîna secretarului de redacție sau chiar a paginatorului. A doua zi însă, Dum-Dum dădu buzna în odaia mea.

— Știi că n-am putut dormi toată noaptea?... Hai la morgă... Trebuie să văd numaidecît pe bătrînul găsit mort în strada Toamnei.

Epilogul povestii omului cu inima de aur, promitea să devină interesant.

Plecarăm la morgă, unde norocul făcu să găsim, ca doctor de serviciu în ziua aceea, tocmai un prieten al nostru. Cadavrele necunoscuților erau așezate la rînd ca legăturile de zarzavat în piață. În fața unui bătrîn, în care, după descrierea din ajun, recunoscui pe Abraham Zacheul, prietenul meu se opri cu pietate și șopti :

— ăsta e !...

Doctorul ne privi nedumerit o clipă, apoi curios, ne întrebă cu oarecare jenă :

— De unde știi că e ăsta ?

De data asta, nedumerirea se întinse ca o boală contagioasă și pe figura noastră. Să fi știut oare și doctorul ceea ce, afară de noi doi, nu credeam să mai poată ști cineva ?

— Al cui e cadavrul ăsta ?

— Al cui e nu se știe încă... în schimb însă e o piesă de mare preț, un adevărat fenomen al naturei... Cînd i s-a făcut disecția, în locul inimei i s-a găsit un bulgăre de aur...

în drum spre casă, încercai să-mi încurajez prietenul ca de obicei.

— O să iasă ceva extraordinar, povestea omului cu inima de aur.

Dum-Dum dădu deznădăjduit din cap.

— Ce vrei să iasă dintr-un fapt adevărat?... Eu nu scriu decît poveşti inventate de mine...

Căuţai să-l conving că greşeşte. El însă îmi repeta cu încăpăşinare :

— Unde nu e imaginaţie, nu e artă... nu e literatură. E numai ziaristică de calapod... Dar dacă-ţi place aşa de mult, n-ai decît s-o scrii tu... Vrei să-ţi vînd subiectul ție?... Hai de-mi cumpără o sticlă mare de „Cherry Brandy”.

APA, GÎSCA ŞI FEMEIA

In memoria lui DIMITRIE ANGHEL, poet
român, care a sîrşit ca un suprem final de
madrigal

Şoseaua urcă spre Voineasa şi Lotrul curge spre Brezoi.
Timpul singur parcă stă pe ioc...

în satul Mălaia, un izvor cu apă de băut îşi dă duhul
pe o țeava de alamă, chiar în marginea șoselei. Pe soclul de
piatră al fîntînei, o lungă inscripție comemorativă sfidează
cu literele ei latine şi strîmbe, eternitatea. Soldații unui re-
ghiment de vînători au trecut cîndva pe aici. Vînătorii noș-
tri sunt descendenții legionarilor romani.

Pe șoseaua de pe marginea Lotrului, trec însă tot felul
de oameni. Vara mai ales, se întîmplă să treacă chiar şi cîte
un bucureştean, pentru care, tot restul anului, opera lui
Dumnezeu se reduce numai la opera generalului Kisseleff.

De data asta, în fața fîntînei, au stopat două automobile
cu o duzină de pachete omenești, înfășurate în stofe cadri-
late şi mascate de ochelari cu sticle fumurii.

După glas, sunt femei şi bărbați, fără vîrstă şi fără
grija zilei de mîine.

în fața fîntînei însă, cele două sexe nu au decît o sin-
gură mare curiozitate :

— Ce este aici?... Mormîntul unui erou ?...

Pachetele omenești încep să se miște, parcă la comandă,
pe resorturile lor uniforme. Unul singur face excepție. Se
coboară din automobil, ia contact cu pămîntul şi răspunde :

— Aș î... De unde?... Nu-i decît fantezia unui colonel războinic, în timp de pace.

Celelalte se mărginesc să se agite pe loc, umflîndu-și personalitatea comună, ca o colecție de articole de cauciuc în vitrina unei drogherii. Ochelarii cu sticle fumurii dispar ca niște biblice frunze de viță, și sexul pachetelor omenеști începe să se identifice la lumina zilei, ca invitații unui bal mascat, după miezul nopții.

Femeile sunt tunse. Bărbații sunt rași.

Femeile țipă în cor, ca în tragediile antice :

— Apă rece !... Dați-mi să beau că mi-e sete !...

— Și mie !...

— Și mie !...

— Și mie !...

Ciudat lucru !... La țară mai ales, un izvor cu apă rece te dă totdeauna cu cîtiva ani înapoi. în mijlocul naturii, cei mai cinic orășean pare un biet romantic întîrziat. Poezia naturei, vecinie vie, răzbună totdeauna poeziile noastre defuncte.

De pe malul Lotrului, un cîrd de gîște intervine discret și solemn.

— Ssssî ! Tăcere că nu se mai aude susurul apei !....

Și gîștele aveau dreptate... Zgomotul motoarelor înăbușea bucuria sonoră a sentimentului matern, cu care apa Lotrului purta pe brațe la vale butucii de brad, ca pe niște copil de țîță.

Femeile însă nu cunosc limbajul gîștelor cu care înțelepciunea poporului anonim le aseamănă și adeseori, le confundă chiar.

Și femeile continuă să țipe în cor, ca în operele vieneze :

— Apă... apă... apa...

Toată lumea vrea să bea apă. în cele două automobile însă, nu se găsește nici un pahar. Colonelul de vînători înzestrase fîntîna numai cu literele latine și strîmbe ale unei inscripții inutile. Ulcica strămoșească însă fusese uitată.

Tînărul care s-a gostat în fața fîntînei, ca un zeu tutelar, explică celor din automobil cum se poate bea apă fără pahar. Se îndoaie cu grația mecanică a unui profesor de

gimnastică suedeză, își proptește palmele pe soclul de piatră și își lipsește buzele pe șipotul fîntînei, în așa fel, că de data asta, izvorul de apă rece își dă duhul pe țeava de alamă direct în gura lui.

Femeile protestează. Bărbații aplaudă. •

— Huo ! Huo !.. Huideo !...

— Bravo, Janot!... Bravo !...

— Să-ți fie rușine *espece de mauvăs sujet*.

— Ave Cezar, Heliogabal !...

Gîrîitul palmipedelor nu se mai aude. Ca să evite o nouă întîlnire cu excursioniștii care merg pe Lotru în sus, gîștele s-au resemnat și au pornit-o discret și solemn, pe Lotru în jos.

Janot însă parcă nu vede și nu aude nimic. Niciodată nu s-a simțit mai bine și mai absent ca în compania acestor femei frumoase și prieteni milionari. Protestele nu-l intimidează și aplauzele nu-l măgulesc. Amîndouă îl amuză deopotrivă, îl imaterializează, îl spiritualizează... Un gest firesc nu poate fi un gest obscen...

Bea deci pînă se saturează, apoi se ridică, își șterge buzele cu batista și cîteva clipe rămîne nemișcat ca un cîine de vînațoare la pîndă.

în golul unui „O” latin, a descoperit o nouă inscripție, probabil tot comemorativă, dar de o dată mai recentă, și, mai ales, fără pretenția absurdă, de a sfida eternitatea.

Un creion chimic a lăsat pe soclul de piatră al fîntînei urma unei cruci, formată din următoarele litere :

A
ADA
R
I
A
MANTU

Femeile din automobile continuă să se agite. De data asta însă nu mai vor să bea apă. Femeilor le este sete acum de altceva. De spațiu... Vor să pornească mai departe. Janot însă le întîrzie plecarea. Femeile sunt totdeauna grăbite. Se aseamănă cu apele curgătoare. Gerul iernei nu le imobi-

T

lizează decît suprafața. Pe dedesubt însă ele continuă să curgă la fel și vecinie la vale.

Numai că de data asta, Lotrul curge spre Brezoi și femeile se grăbesc să urce cu șoseaua pînă la Voineasa.

— Plecăm !... Plecăm !...

— N-auzi, Janot ?... Hai să plecăm...

— Janot, nu face pe imbecilul.

Janot însă face pe Champollion. Descifrează inscripția cu creion chimic, pentru care, bineînțeles, nu are nevoie nici de atîta știință, nici de atîta trudă. Egiptologului român i-a fost de ajuns o simplă aruncătură de ochi. Un nume de familie : ^ MANTU și două nume de botez : ADA și ADRIAN.

Primul automobil a pornit.

Locul lui Janot este în al doilea automobil, lângă șofer. Deși om de jumă, Janot are totuși un mare defect. Excursiile cu automobilul îl depărtează fără voie de codul manierelor elegante și-1 apropie ostentativ de femeia lângă care se găsește. Ca să-și poată păstra dar reputația de om binecrescut, Janot stă totdeauna lângă șofer.

În spatele lui, pe strapontine, stau Dodel și Ada, iar în fund, Floricel și Marilena.

Janot este avocat cu procese puține, dar cu prieteni mulți și în majoritate, foarte bogați. Janot este animatorul existențelor monotone. Dodel este directorul unei bănci pe acțiuni din care trei sferturi sunt proprietatea lui, Marilena este ingenuă la un teatru particular, Floricel, dactilografă suprabugetară la Senat și Ada, amanta lui Dodel și amorul candid al lui Janot.

Al doilea automobil a plecat și el.

Janot nu vrea să spună pentru ce a întîrziat. Secret profesional. Janot s-a trezit, fără să vrea, duhovnicul onorific al mai tuturor prietenilor săi. La Călimănești însă, secretele mari nu se destăinuiesc decît noaptea pe lună, în Ostrov. Uzina electrică nu luminează decît faptele diverse, cari nu mai sunt la ordinea zilei. Tăcerea lui Janot însă

începe să enerveze, mai ales femeile. Dodel se mulțumește să-l găsească numai ridicol și atîta tot.

O serie de ghionturi și un precipitat de fraze scurte, dar elocvente, îi frămîntă spinarea și urechile, ca roțile automobilului ce urcă spre Voineasa, împrăștiind pietrișul proaspăt de pe șosea.

Janot însă continua să tacă pînă ce dispoziția celor din automobil începe să se schimbe odată cu peisajul defileului. Apa Lotrului este cînd albă ca șoseaua, cînd albastră ca cerul, cînd verde ca brazii. Numai șoseaua se încolăcește pe sub munți, același, ca un guler scrobit pe sub o bărbie păroasă.

Adrian Mantu trecea drept cel mai echilibrat exemplar din generația tinerilor care promit. Fără să-i fi fost prieten propriu-zis, Janot îl cunoscuse și-1 apreciasse. Adevărații lui prieteni însă îl uitaseră. Amintirea lui nu-i mai interesa. Adrian Mantu le făcuse ofensa de a se sinucide fără să le destăinuiească motivul. Opinia publică se schimbaseră mai repede ca vîntul în largul mării. De data asta, toată lumea căzuse de acord că Adrian Mantu trebuie să fi fost nebun. Grotescul sinuciderii lui holbase numai cîteva sute de perechi de ochi și clătinase, pentru o clipă numai, două, trei rațiuni mai de elită. Odată cu dispariția lui Adrian Mantu dispăruse aproape complet și încrederea fermă în generația tinerilor care promit. Generația nevropaților de după război fusese condamnată aproape în unanimitate și în mod definitiv. Excepție făcea un singur om, un biet avocat, care în lipsă de alte procese mai rentabile, se încapățînase să pledeze singur în acest proces pierdut. Pentru Janot, sinucidera lui Adrian Mantu, oricare ar fi fost motivul ei, caracteriza tocmai pe omul cuminte, care de teamă să nu înnebunească, se hotărâște mai bine să moară.

Și totuși, Adrian Mantu murise ca un adevărat nebun.

Într-o dimineață de iarnă, lăptăresele de la Băneasa descoperiseră pe șoseaua Kisseff, spînzurați de aceeași cracă a unui copac un om și o gîscă. Omul era Adrian Mantu ; gîsea era o gîscă adevărată, nu un gîsean.

Șoseaua urcă **mereUi** Satul Voineasa pare o plăsmuire din basme. Cu cât te apropii de el, cu atât mai mult se depărtează parcă.

Tovarășii lui Janot încep să se plictisească. Femeile cască. Din când în când, din automobil pornește câte un „Ah” scurt și nervos, urmat imediat de un alt „Aaa !...” prelung și leneș ca un final de romanță sentimentală. Și atîta tot. Toată lumea tace. Janot singur vorbește cu el însuși.

Pe același drum pe unde Janot trece acum în tovărășia acestor femei frumoase, dintre care întîmplător, una se numește Ada, Adrian Mantu trecuse și el cîndva în compania unor femei, la fel poate. Lucru cuidat însă, pe una din ele o chema tot Ada. Adrian Mantu, probabil, cetise și el, împreună cu ea, inscripția comemorativă a colonelului de vînători și în amintirea acestei zile mari, numele celor doi amanți, se strecurase timid în golul unui „O”, latin, ca o cruce creștină într-o peșteră păgînă. Iluzia este cel mai bun și mai ieftin medicament. Ea vindecă toate bolile și mai ales pe cele hereditare, de care nu-i chip să scapi niciodată. Do-
vadă, legătura solemnă pe care adeseori, dragostea crede că o poate încheia cu eternitatea.

Dragostea lor însă n-a ținut nici cît urmele unui creion chimic pe soclul de piatră al unei fîntîni. Adrian Mantu nu mai există decît în amintirea subredă a celor cîțiva prieteni și cunoscuți. Cît despre Ada, nimeni nu știe nimic. Nimeni nu bănuiește de existența ei, deși numele ei se leagă încă și azi în secret de amintirea lui Adrian Mantu.

Automobilele au ajuns la Voineasa.

Un pod peste Lotru, apoi o bucată de șosea mai largă, alt pod peste Lotru și turla bisericii din deal face semn excursioniștilor să se oprească. Șoseaua nu mai merge înainte.

În cerdacul prăvăliei domnului Turturea, se servește, după pofta inimei, păstrăvi proaspeți, brînză de burdof, rahat, dulceață, ciocolată, cafea, bere, vin, țuică și... apă rece.

Apa Lotrului spală marginea șoselei și penele albe ale unui cîrd de gîște care privesc cu aceeași neîncredere pe toți

oamenii străini de sat. Se pare că toate gîștele de pe valea Lotrului au același cuvînt de ordine.

În schimb însă, domnul Turturea este mai serviabil decît patronul unui local de noapte din București. La un semn al său, lăutarii satului iau poziție în fața prăvăliei și după *Gueule de loup* urmează *Sous les po?its de Paris*. În cerdac fețele de masă flutură albe ca și penele gîștelor ce se scaldă în Lotru. Țuica tradițională sosește și ea în „ciocanele” speciale cu gîturile lungi ca niște eprubete pentru analiza singelui și o veselie spontană se revarsă zgomotos ca uralele cu care se salută o victorie. Obiectul expedițiunii fusese atins.

Adevărata victorie însă o repurtase Janot singur. Afară de el, nimeni altul nu observase clipa în care Ada, palidă ca o moartă, schimbase în grabă cîteva cuvinte cu domnul Turturea.

În timpul mesei, Janot își face de lucru prin prăvălie și intră în vorbă cu d-l Turturea după ce mai întîi, îi admiră marfa și „Calendarul partidului liberal” ținut în teighea.

— Cunoști pe doamna ?

— Cum nu ? De acum un an. A fost pe aici cu un domn.

— Și ce-i spuseși adineauri ?

— O întrebai de gîscă.

Janot tresare. După gîștele capitoline, o gîscă anonimă de pe valea Lotrului reclama cîntea să fie trecută și ea printre personajele istorice.

— Care gîscă, bre omule ?

— Apoi să vă spună dumneaei că știe mai bine ca mine. Eu le-am vîndut-o, mai mult așa, să-i fac plăcerea domnului de acum un an, că tare mai era amărît săracul !

Amintirile domnului Turturea, parcă sunt niște documente vechi din arhivele Academiei, pe care Janot începe să le citească printre rînduri.

— Nu te supăra, dar spune-mi și mie, pentru ce zici, că era amărît.

— Apoi dv. nu știți de ce e amărît bărbatul ? Din cauza femeii. Când s-au așezat la masă, ți-era mai mare dragul să-i privești cum se giugiulesc... De câte ori îi lăsam singuri, se întindeau amîndoi peste masă și se sărutau, de parcă a lor era lumea toată. Pînă la cafea însă se și stricase căruța... Bag seama, că-și virise dracul coada.

Apoi după o clipă.

— Dar domnul de-acum un an, unde-o fi ?

Janot respiră discret ca și cum s-ar fi jenat să destăinuie secretul.

— La Bellu !

Domnul Turturea însă nu cunoștea nomenclatura capitalei.

— Au divorțat ? Ori nu erau căsătoriți ?...

— Așa și-așa !

— Nu vă spuneam eu ? Așa e tineretul. S-aprinde repede și se stinge curînd.

De data asta Janot îl aprobă cu un oftat sonor, apoi îl bate prietenește cu palma pe umăr și-l întreabă pe șoptite la ureche.

— Dar cu gîsca ?... Ia spune, ce-a fost ?...

Domnul Turturea se scarpină pe sub gușa nerasă și dă din cap ca și cum ar vrea să spună că n-a fost cine știe ce mare lucru. Janot însă insistă.

— Când am văzut că începe gîlceava, m-am dat deoparte și am tras cu urechea... Și ce-am auzit !... Doamne ! Doamne !... Dar dv. știți ce-or fi făcut cu gîsca ?

— Au mîncat-o pe varză călită la Crăciun...

Domnul Turturea rîde cu poftă și înghite în sec.

— Apoi trebuie să fi fost bună... Că le-o alesesem pe cînte... P-a mai grasă și mai albă... Nici nu mai am anul ăsta așa gîște frumoase...

— Și-ai vîndut-o scump ?

— Aș !... De unde ?... Le-am dat-o mai mult așa, ca mi-a plăcut gluma care o făcuse cu conîța... O certa că n-are minte nici cît o gîscă... Și la plecare mi-a spus așa : vinde-mi și mie o gîscă, domnule Turturea, că gîștele dumitale sunt mai de treabă ca femeile de la București... Barim cu atîta să mă aleg și eu din excursia asta... Că gîsca, dacă-i dai să mînînce, te iubește mai mult decît femeia pentru care te sacrifici...

Retrași într-un colț al cerdacului, Janot și Ada vorbesc încet, aproape fără să se privească. Dodel nu este gelos. Ceilalți, nu sunt curioși.

— Adrian Mantu te-a iubit mult ?

— Pe mine ?... Ești nebun... Nici nu l-am cunoscut...

Janot însă continuă, ca și cum Ada i-ar fi făcut destăinuirii complete.

— Păcat ! Trebuia să-l iubești și tu... Măcar atît... Să nu-l fi lăsat să se omoare... Pe tine nu te mustră conștiința ?... Nu-ți dai seama că tu l-ai omorît ?...

Ada mestecă în gură răspunsul pe care îl înghite fără să poată articula un singur cuvînt. Janot l-a ghicit însă și continuă.

— De ce nu spui adevărul ? E o cinste mare să fi fost iubită de Mantu. De ce nu vrei să se știe ce-a fost între voi ?... De cine te ferești ? De Dodel ? Nu-ți fie teamă... Dodel nu te lasă... Nu te iubește, dar te-a înglobat și pe tine la capitolul „profit și pierdere”... Și cînd nu va mai avea ce pierde, n-are să se omoare... Bancherii nu se sinucid... Adrian Mantu s-a sinucis fiindcă nu era bancher... Bancherii fug peste graniță sau intră în pușcărie... Dodel al cîtelea o sa fie ? Ia spune, cîți amanți ai ruinat pînă azi ?... Probabil că Mantu n-avea destui bani... Nu-ți putea da atît cît îți trebuia ție...

Ochii Adei încep să lăcrămeze. Janot schimbă vorba.

— Ține-ți firea, Ada... Nu-i frumos să te vadă lumea plîngînd... Gîștele nu plîng niciodată... în clipa cînd vei începe să plîngi cu adevărat, n-ai să mai fii Ada de azi... Pînă atunci însă mai e vreme... Zece, doisprezece ani... Ai timp destul să mai faci și pe alții să plîngă pentru tine... Cîteodată, e bun și pînsul la ceva... Vindecă... Nu mai lăsa însă pe nimeni să moară pentru tine... Dragostea trebuie să conserve speța omenească, nu s-o distrugă... Și să știi lucrul ăsta de la mine... Mantu, care s-a omorît pentru tine, a fost mai cu niinte ca Dodel, care-ți dă cîteva zeci de mii de lei pe lună... Dragostea femeii nu se cumpără ca un obiect de preț... Se soarbe gratuit ca apa rece a unui izvor de munte, sau ca adierea unui vînt de primăvara...

Șoseaua și Lotrul coboară împreună spre Mălaia. în al doilea automobil, Janot stă tot lângă șofer. Pe strapontine însă de data asta, stau Marilena și Floricel iar în fund, Dodel și Ada care pretinde că este bolnavă.

Soarele a dispărut în dosul munților. Apropierea nopții începe să unifice cu încetul formele și colorile, pe care sticla fumurie a ochelarilor, le falsificase tot restul zilei. în defileu a început să se întunece. Ultimele rezerve de lumină s-au concentrat parcă pe inscripțiile comemorative de pe soclul fântinei din satul Mălaia.

Stop.

De data asta însă din automobile mai coboară împreună cu Janot și Ada. O compresă cu apă rece pe frunte nu strică. Apa de izvor gonește durerea de cap. Adevăratul motiv însă este altul.

Ada nu mai poate minți. Amintirea lui Adrian Mantu o face să tremure ca și cum s-ar fi aruncat goală în apa Lotrului. Ada își dă seama în fine că ceea ce a trăit odată în noi nu poate muri pentru totdeauna, decât tot odată cu noi... Ceea ce o doare cu adevărat în clipa aceasta nu este capul, ci sufletul...

Janot îi face semn să se apropie de fântină.

în golul unui „O” latin, Ada își citește parcă sentința de moarte. Crucea formată din numele ei și-al amantului sinucis s-a transformat într-un rînjat obraznic de craniu omenesc. E voluptatea postumă cu care Adrian Mantu sfidează eternitatea.

Ada își udă batista în apă, dar n-o duce la frunte. Se apleacă spre soclul fântinei și freacă repede urmele creionului chimic, pînă ce golul literei latine devine o pată violetă. Rupe apoi batista în fișii subțiri și le aruncă în șanțul șoselei, pe care cîrdul de găște îl păzește de la distanță.

Automobilele au pornit din nou.

în urma lor, o gîscă albă flutura în cioc o fișie din batista Adei. E ultima salutare a surorilor care poate n-au să se mai vadă.

Șoseaua și Lotrul coboară împreună spre Brezoi...

Ada, singură, urcă spre Cîmpiile Elisee...

CINE-I AUTORUL ACESTUI
ROMAN SENZAȚIONAL?

CINE-Î AUTORUL ACESTUI ROMAN SENZAȚIONAL ?

CĂTRE CETITORI

Textul acestui roman, pe care mi-am îngăduit să-l tipăresc sub numele meu, nu-mi aparține mie. Drept oricare altă explicație, dați-mi voie să reproduc scrisoarea adevăratului autor al romanului, pe care deocamdată nu-l cunosc nici eu.

„Domnule *Minulescu*,

Iertați-mă, dacă, vă rog frumos să-mi cetați odată cu această scrisoare și întregul text al acestui roman scris și transcris la mașină chiar de mine. Deocamdată nu vă pot spune decât că sunt un tânăr începător — exact tânărul din textul romanului — adică complet necunoscut în lumea literară. Mi-am dat seama deci, că dacă aș fi reușit să-mi tipăresc romanul sub adevăratul meu nume de autor, nimeni nu s-ar fi grăbit să mi-l cumpere ca să mă citească. Pentru aceste binecuvântate motive, dacă, întâmplător, romanul meu are să vă intereseze, vă rog a-mi face marea cinste de a-l publica sub numele dvs. și dacă — tot întâmplător — romanul nu va avea succes în publicul cititor, ceea ce voi afla din revistele literare, îmi voi permite ca la o eventuală nouă ediție, să vă mai rog — tot așa de frumos — a înlocui numele dvs. de pe copertă, cu numele meu al adevăratului autor. Rămîne deci să vă mulțumesc dacă voi avea norocul să fiu lansat de dvs., rugîndu-vă în același timp, să-mi găsiți pentru o a doua ediție, un alt titlu decât cel sub care îl veți publica dvs. în prima ediție.

Iar dacă în fine — tot întâmplător — nu veți accepta propunerile mele, anunțați-mă, vă rog, la „Mica publicitate”, ca să-mi ridic textul romanului pentru a găsi un alt părinte adoptiv, mai îngăduitor decât dvs.

Al dvs. dezinteresat devotat
Anonymus”

La scrisoarea necunoscutului adevărat autor al acestui roman, țin să-i răspund că am și găsit, de pe acum chiar, titlul romanului său, pentru o eventuală nouă ediție, care va apare sub numele adevărat al autorului. Cel mai potrivit titlu, cred a fi : „Cine-i asasinul Lorei Cretinescu ?”

1943

I.M.

De trei luni de zile, repet regulat de câte două ori pe săptămână, la „Mica publicitate” din toate ziarele noastre de mare tiraj, următorul anunț :

„Caut un tânăr scriitor român, chiar fără talent, pentru a-i ceda în mod absolut gratuit subiectul original al unui roman de mare senzație, garantându-i în același timp, odată cu o spontană celebritate literară, și o sigură înfloritoare stare materială”.

De trei luni de zile însă aștept zadarnic. Până astăzi n-am primit nici un răspuns. Probabil că printre tinerii noștri scriitori nu se mai găsește astăzi nici un „coate goale”, fiindcă ursitoarele — încă din leagăn — le-au decretat tuturor în bloc, nu numai talent „cu carul” dar și cea așa-zis-t celebritate literară, pe care îmi îngăduisem să le-o preconizez și eu.

Să nu mi se ia deci în nume de rău, dacă după o evan-ghelică așteptare de trei luni de zile, semnificativa tăcere a tinerilor noștri scriitori îmi impune cea mai justificată schimbare de atitudine.

Nu, nu !... De azi înainte nu mai repet la „Mica publicitate” nici un fel de anunț — gen *invitation à la voise*.

Nu, nu ! De azi înainte nu mai caut nici un tânăr scriitor român, chiar fără talent, fiindcă nu mai am nevoie să mă întreb „de unde sare iepurele”.

Nu, nu !... Fiindcă astăzi nu mai sunt cel care am fost până mai ieri. Astăzi am ghicit de unde avea să sară iepurele pe care eu l-am și prins chiar de viu, fără să-l mai împușc.

Iată dar pentru ce, în lipsă de ceva mai bun, m-am hotărât să fac apel la propriile mele îndeletniciri stilistice, deși — la drept vorbind — eu nu sunt deocamdată decât un biet profan în ale scrisului. Și dacă obrazul meu de om cinstit nu-mi permite încă iluzia roză, de a mă considera un scriitor adevărat, voi îndrăzni totuși — cum se spune — „să încerc și eu marea cu degetul”.

Da, da !... Chiar așa... Declar solemn că eu, de astăzi, nu mai fac apel la nimeni. Cu propriile mele mijloace cred că voi reuși să-mi aștern pe hîrtie — negru pe alb — toate peripețiile acestui roman de mare senzație, al cărui subiect secret nu-l cunosc decât eu singur.

Dealtfel, chiar de la aceste prime rînduri literare ale mele — judecînd imparțial — observ că am apucat pe calea cea bună. Simț că meșteșugul scrisului, nu mă mai înspăimîntă... „*Et pour cause.*” Destul că în orele mele libere, m-am delectat aproape zilnic numai cu lectura diferiților scriitori streini de contrabandă, pe care dubioasele noastre „case de editură” mai mult sau mai puțin „naționale” continuă să-i publice traduși într-o aproximativă limbă românească, sub coperte colorate și admirabil ilustrate, probabil ca să ascunză cumpărătorilor prea vizibila lipsă de culoare a stilului din text.

De traducători nu mai vorbesc, fiindcă numele lor de pe coperta volumelor respective nu se găsesc încă trecute nici în registrele oficiale ale stărei civile, nici în fișele diferitelor circumscripții polițienești din București, sau din alte orașe ale țării.

Eu, cel puțin — de bine, de rău, am un nume al meu. Am cu ce să pot dovedi la nevoie că nu sunt la fel ca alți scriitori români, care, deși au mare talent, în schimb nu au nici un act de identitate. Cu mine însă li s-a înfundat. Eu, cu diferitele mele acte personale, îmi pot permite chiar luxul de a le surîde cu cea mai autentică voluptate de efeb literar. Dealtfel, după curajul cu care voi realiza pentru prima

oară — ce pînă astăzi nici nu visam măcar — cred că vot merita să fiu nu numai stimat, dar chiar încurajat de către toți așa-ziii *gros bonnet* care în prezent nu mai realizează nimic afară de ceea ce, întâmplător, reușiseră să realizeze pe vremuri.

Și acum... „*Alea jacta est*”. Ca și Cezar, am trecut și eu Ru'biconul. Simt cum victoria începe să-mi surîdă chiar de pe acum. Regret numai că cetitorilor mei nu le voi putea, oferi plăcuta surpriză de a mă aplauda, decît după ce voi sfîrșit de scris tot romanul acesta, după cum îmi va dicta conștiința mea de viitor maestru al tradiționalei așa-zisă „pană de gîscă” transformată astăzi într-un stilou.

II

încep dar cu strigătul „*Avanti, Carolina !*”... Chiar așa !... „*Avânți, Carolina*” sunt cele două cuvinte, pe care directorul unui circ italian — abătut și prin orașul copilăriei mele — le repeta ca pe o adevărată lozincă *porte bonheur* la începutul fiecărui spectacol, probabil pentru a-și asigura obișnuitul, succes.

Cu aceeași lozincă, abia astăzi, pentru prima oară în viața mea, îndrăznesc să pășesc și eu în arena literară a României. Pășesc cu conștiința împăcată. Pășesc anticipîndu-mi succesul cu aceeași agresivă prestață, cu care directorul circuitului italian de pe vremuri și-o puneă în valoare de cîte ori se prezenta în fața publicului, înțepenindu-și cizmele de lac în nisipul arenei. Și cînd mă gîndesc că aceleași ropote de aplauze le obțineă regulat și la spectacolele serale și la matineurile din zilele de joi, sîmbătă și duminică.

^Această scumpă amintire din tinerețe mă îndrituiește astăzi să constat că între arena de circ și arena literară nu este aproape^ nici o deosebire afară de — bineînțeles — biciul din mîna directorului de circ și stiloul din mîna autorului de romane senzaționale. Restul — la fel în ambele arene.. într-una, publicul cu plata fotelului sau cu bilete de favoare, iar în alta, cetitorii cu plata volumului sau cu volume împrumutate de pe la prieteni sau biblioteci populare. într-una, caii, elefanții, maimuțele, papagalii, acrobații, balerinele, jockeyii, dresorii, clownii și grăjdarii, iar în alta, diferitele ca-

pitole cu tot felul de atracții pentru ambele sexe de cetitori — bucurii sau tristeți, dragoste sau gelozie, sărutări sau la-crimi, romanticul pahar cu otravă sau tragicul glonț de revolver.

Vedeți cu cîtă ușurință se poate scrie, chiar cînd n-ai fi scris niciodată ? Cred că ați observat că, după primele mele rînduri chiar, am încetat să mai fiu obscurul debutant în literatura românească, după cum am avut bunul-simț să mă prezint în momentul cînd începeam să scriu și eu la fel ca alții.

Ca atare țin să se știe că așa-zisul „fapt divers”, care constituie subiectul încă secret al romanului meu de mare senzație, s-a petrecut cu adevărat. De aceea, am și curajul să-l reproduc exact așa după cum mi l-a povestit, pe patul de suferință, fostul meu vecin de odaie — vecin, care mai înainte de a-și fi dat sufletul, fusese, probabil, și el tot așa de complet lipsit de imaginație ca și mine, mai-nainte de a mă fi hotărît să devin scriitor.

Probabil însă că printre viitorii mei cetitori, se vor găsi și cîteva sinistre exemplare lipsite complet de simțul ridicolului, care îmi vor taxa subiectul romanului meu drept o plăsmuire personală de prost gust. Eh, bine ! Pe acești eventuali cetitori de rea-credință, eu îi previn la timp „să nu se joace cu focul”. Bombardamentul lor cu „bășici de săpun” mă lasă complectamente rece, fiindcă norocul mi-a pus la îndemînă un maldăr de documente autentice, cu care pot închide gura tuturor acestor sîniștrii răivoitori.

Deocamdată mă voi mărgini să-i întreb pe toți acești cîrcotași cetitori, cam cîți dintre ei își mai aduc aminte de misterioasa crimă din strada Viorelelor no. 13, care, acum un sfert de veac, împrăștiase aceeași molipsitoare groază, nu numai în capitala țării, dar și în tot cuprinsul României de pe vremea aceea.

Sunt sigur că nici unul nu va avea curajul să-mi răspundă afirmativ, pentru binecuvîntatul motiv, că pe vremea aceea romanele senzaționale nu fuseseră încă lansate pe piața culturală a României, iar „faptele diverse” din ziarele românești, nu prea erau cîte decît de bărbații de la mahala și prea puținii birjari știutori de carte.

Eu însă, care astăzi știu ceva mai mult decît știau cei de pe vremea aceea, îmi propun să împrăpățez în amintirile

șterse ale cetitorilor mei de ambe sexe, o desfășurare cronologică a tuturor faptelor din romanul meu de mare senzație, exact după cum ele s-au petrecut acum un sfert de veac.

Voi dovedi că groaza de atunci, nu fusese produsă ca de obicei nici de monstruozitatea faptului în sine, nici de omeneasca milă pentru sărmana victimă, ci numai de întu-necimea misterului ce continua să planeze asupra identității asasinului rămas nedescoperit. Nu se căzuse de acord decât asupra faptului că autorul crimei nu putuse fi decât un „monstru” masculin, lipsit de orice suflet. Dar atîta tot și nimic mai mult.

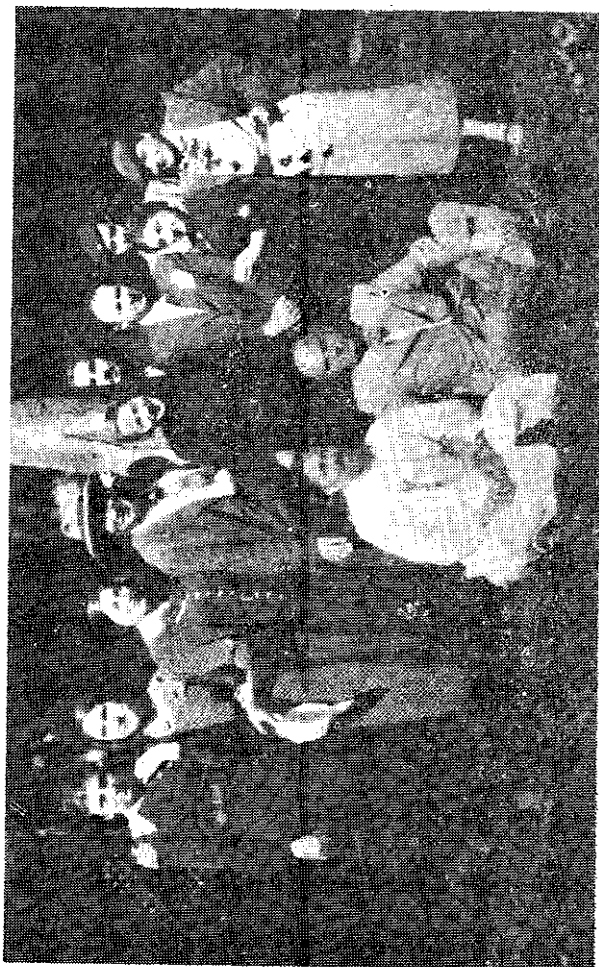
Eh bine ! Eu voi dovedi cum că „atîta tot” de acum un sfert de veac, în romanul meu de astăzi, se va schimba într-o adevărată peliculă de cinematograf, a cărei desfășurare, în timp și în spațiu, va pune stăpînire pe atenția cetitorilor mei, la fel ca cel mai impresionant roman american, de mare senzație.

III

Cine a fost această Lora Cretinescu — femeia asasinată — se va afla într-unui din apropiatele capitole ale romanului meu. Cine a fost însă el — bărbatul asasin — nu se va putea afla decât mai târziu, adică abia spre sfîrșitul romanului, cînd ochii pasionaților mei cetitori vor cădea peste adevăratul lui nume, tipărit pe ultima filă a volumului.

Dealtfel, la o asemenea banală șmecherie se reduce întreaga tactică a unui scriitor de romane senzaționale. Cît mă privește pe mine, declar chiar de pe acum că mă pun numai la adăpostul bunului-simț, care cîteodată îți pare mult mai doct decât o întreagă bibliotecă culturală.

îmi dau seama că această întîrziere conștientă, pe care o impun cetitorilor mei, nu este o invenție a mea personală, ci o admirabilă măsură de precauțiune, pe care mai toți scriitorii de romane senzaționale continuă s-o repete cu succes, fără nici o excepție. Eu nu urmăresc, deocamdată, nimic altceva decât să-i pot imita exact, deși — repet încă odată •— că nu îndrăznesc încă să mă consider un autor de romane senzaționale, tot atît de autentic ca și ei. în schimb, aceasta modestie profesională mă salvează deocamdată de efectele

to Minulescu în-
tr-un grup de
scriitori la Buș-
tă, 1938

dezastruoase ale eventualelor greșeli comise fără voie de către toți ucenicii fabricelor de explozibile.

Dacă m-aș fi grăbit, bunioară, să fac cunoscut publicului cetitor numele ambilor eroi, chiar din primele capitole ale acestui roman, misterul crimei din strada Viorelelor ar fi dispărut din compartimentul curiozității generale, iar romanul meu de mare senzație s-ar fi subțiat cât o nuvelă dintr-o revistă săptămînală.

Nu vreau să fac nici o aluzie răutăcioasă la adresa viitorilor mei confrăți. De data asta însă, mi-am dat seama că există un fapt cu adevărat întristător pentru întreaga noastră pleiadă de scriitori. Majoritatea publicului nostru cetitor, care printre altele se mai îndeletnicește și cu savurarea romanelor de senzație, oricîtă bunăvoință ar avea, astăzi nu mai poate suporta nici un alt fel de gen de literatură, nici măcar cîte o nuvelă de Maupassant sau Cehov.

Încep dar să scriu acest roman de mare senzație, exact așa după cum îmi place. Să cred c-aș fi învățat să scriu din cetirea marilor scriitori streini, nu români. Cu alte cuvinte, încep să-l scriu așa, ca sa-l pot sfîrși și eu, tot ca ei — printr-o așa-zisă „lovitură de teatru”, care într-un roman cu adevărat senzațional trebuie să se producă, după cum se știe, cît mal tîrziu posibil, adică în ultimul capitol.

Altminteri, oricît de genial ar fi romanul cu cele 300 de pagini românești, în cel mai bun caz, nu se poate cîștiga cu el, decît atîta cît să nu mori de foame. Milioanele de cloian ale scriitorilor americani sunt cîștigate din vînzarea romanelor care merg pînă la 3000 de pagini, dacă nu chiar mai mult.

Ca să fiu consecvent cu mine însumi, după cum cred ca ați observat, am încercat să captez deocamdată curiozitatea cetitorilor — cea mai de căpetenie preocupare a unui autor de romane senzaționale. Dealtfel, chiar faimosul proverb francez : „// *n'y que le premier pas qui compte*” îmi dă dreptate. O dată deci, trecut cu succes acest prim examen literar, nu-mi mai rămîne decît să-mi continui cu același «brio» pînă la sfîrșit calvarul acestui delicios „imperativ categoric”.

Încep să-mi dau seama că nu-mi lipsește mai nimic, din ceea ce aș avea nevoie ca — dintre toți scriitorii de romane

senzaționale din România — cel mai fericit autor debutant să fiu eu. Și luați notă, că îndrăznesc să mă felicit de acest binemeritat calificativ, mai înainte chiar de a fi sfârșit de scris întregul meu roman. Bravo, mie! Prevăd că am să devin nu numai un scriitor celebru, dar și multimilionar. Și asta când? „Peste noapte”, cum spunem noi românii, nu „*a la longue*”, cum spun francezii. Totuși, mai trebuie să notați că romanul meu, dacă va cuprinde mai puțin decât cele 3 000 de pagini ale romanelor americane, în schimb, aceste două, trei sute — mult-puținele — pagini ale romanului meu, vor procura cetitorilor lui cea mai autentică satisfacție intelectuală. Este satisfacția rezultatului obținut din cântăritul cinstit al celor două greutăți literare. Prima, sunt paginile tip — fișicuri de monezi de aur. Secundo, sunt paginile tip — geamantane de monezi în hîrtii de bancă...

Iată-mă deci și pe mine egal cu mai toți marii scriitori de peste Atlantic, sau cel puțin egal cu mai toți editorii români, pomeniți mai sus, care deocamdată — fără nici o excepție — nu văd în clienții lor decât niște gîște bune de jumulit.

Și acum, dacă îmi permiteți un P.S. chiar în •corpul romanului, nu. la sfîrșitul lui — cum se obișnuiește — dați-mi voie să vi-l comunic chiar pe această pagină :

Dacă întîmplător diavolul — Doamne ferește — și-ar vîrî coada în romanul meu, împiedicîndu-mă să-l realizez cu „bărbăție și credință”, după cum mi-am pus în gînd, declar că nici n-am să mă împușc cu un revolver sistem Browning, nici n-am să mă bat cu pumnii în cap, în fața unei oglinzi bizotate. Voi schimba pur și simplu, titlul romanului și... gata !... Nu voi face niciodată prostia să-mi ciopîrțesc de bunăvoie produsul propriei mele activități de publicist. Iar cînd o eventuală cenzură oficială îmi va dicta cel mai eroic gest literar — să renunț definitiv la întregul meu roman senzațional — îl voi transcrie din nou, dar bineînțeles nu cu același titlu. La subiectul romanului meu însă nu pot renunța, chiar dacă aș fi condamnat la muncă silnică pe viață.

Nu, nu, nu !... Asasinul Lorei Cretinescu nu va avea norocul să se bucure de lașitatea mea, vîzîndu-și numele dat în vileag mai-nainte de a se fi scurs timpul necesar, pentru deplina înnebunire de curiozitate a cetitorilor mei.

IV

în rîndurile care urmează — dacă sunteți de acord cu mine — vă voi face o foarte importantă destăinuire.

De-a lungul diferitelor capitole ale romanului meu, n-am să mă las terorizat pentru nimic în lume de acele simple supoziții de periferie culturală, pe care anume agenți provocatori le hipertrofiază pînă la nivelul unui adevărat dezastru. Cum nu mai sunt însă naivul de pînă mai ieri, de azi înainte, toate aceste supoziții le voi socoti exact ceea ce sunt și nimic altceva mai mult. Ele sunt — vreau sa spun — efecte firești ale diferitelor dispozițiuni sufletești, sau mai bine zis, ale unei complete insuficiențe intelectuale, de care, în primul rînd, dovada cea mai splendidă, ne-o dă chiar majoritatea publicului nostru cetitor. Cetitorii noștri, mai ales, care nu sunt niciodată aceiași — chiar cînd întîmplător par a fi aceiași — sunt totuși împărțiți în două tabere adverse, după cum dealtfel am mai constatat ceva mai sus.

Prima tabără, cetitorii de romane senzaționale cumpărate cu bani peșin.

Secunda tabără, cetitorii de romane senzaționale împrumutate de la prieteni sau șterpelite de prin rafturile diferitelor librării sau biblioteci populare.

Și acum, dacă mi se iartă și o comparație aliterară, de a merge cu raționamentul mai departe decât pînă unde „mă țin balamalele” afirm sus și tare că pentru mine personal cetitorii ideali sunt numai cetitorii de romane împrumutate. Aceștia cel puțin sunt forțați să le grăbească cetirea, fie pentru a le restitui la timp, ca să mai poată împrumuta și altele de la aceiași prieteni umanitari, fie pentru a le face uitate, reținîndu-le sau pentru bibliotecile lor personale, sau pentru a le vinde rmai tîrziu anticarilor care nu așteaptă decât ocazii binevenite.

În schimb, pentru cetitorii, cumpărători de cărți cu bani peșin, eu n-am nici o stimă. Dintre aceștia, foarte puțini se interesează cu adevărat de soarta cărților pe care le cumpăra cu intenția — e drept — ca să le citească. Dar cînd ? Numai Dumnezeu știe !

Recunosc totuși că majoritatea acestor cetitori, după ce cumpără cărțile chiar în ediții de lux, le taie filele cu băgare

de searnă și le așează apoi cu sfințenie în bibliotecile lor fastuoase, dar moarte. Unii dintre acești cetitori le dau chiar și numere de ordine, ca nu cumva cărțile cumpărate de ei să fie înstrăinate chiar de către membrii propriei lor familii.

Din păcate însă, tocmai această inteligentă preocupare de a-și pune cărțile în siguranță îl face să-și uite de ele, pînă cînd numai vreo simplă neplăcere neprevăzută îl mai forțează să-și arunce ochii și prin rafturile bibliotecii. Această adevărată minune se petrece de obicei, numai în două cazuri clasice — unul, cînd cumpărătorul de cărți este reținut în casă de vreo boală, iar altul, cînd îl sîcîie cîte o neplăcere familiară, mult mai plicticoasă decît o boală.

Acestea fiind spuse, nu-mi mai rămîne decît să las eventualilor mei cetitori cea mai completă latitudine de a-și manifesta sentimentele lor față de autorul acestui proiectat roman de mare senzație, așa după cum îi vor tăia capul pe fiecare în parte.

Îi previn totuși că, dacă acțiunea romanului meu din primele rînduri le-a părut că merge de-a bușele, în schimb, în restul rîndurilor viitoare, aceiași cetitori vor avea marea surpriză să constate cu bucurie, că acțiunea aceluiași roman, începe să meargă pe propriile ei picioare și că treptat, treptat, va ajunge a se folosi de bicicletă, de automobil și de aeroplan, ba chiar și de alte aparate de locomoție, mult mai rapidă, care eventual vor mai fi inventate pînă la sfîrșitul romanului meu de mare senzație, unde nu se va mai găsi obișnuitul „va urma” încadrat în ghilimele.

v

Sunt absolut sigur că astăzi după un sfert de veac, afara de mine, nimeni altcineva nu-și mai aduce aminte de misterioasa crimă din strada Viorelelor nr. 13.

Dealtfel, o crimă oricît de misterioasă ar fi ea n-ar putea totuși întîrzia — chiar în memoria celui mai pasionat colecționar de amintiri — mai mult decît timpul impus de fatalitate să-și facă obișnuitul stadiu. În mod normal, oamenii cu mintea întreagă încearcă să-și scurteze cît mai mult acest stagi, așa ca amintirea cu pricina să se poată șterge

cît mai repede din memoria lor. Dar cum majoritatea oamenilor cu mintea întreagă au mai avut de suportat în viața lor — dacă nu mai multe — cel puțin un așa-zis stagi militar, se înțelege de la sine, că, astăzi, nimeni nu se mai găsește dispus să suporte în plus și stagiurile altor amintiri, mult mai neplăcute decît amintirile militare.

La fel se petrece și cu așa-zisele „amintiri rebele”. Buni-oară, dacă cu timpul reușești să devii insensibil chiar față de amintirea femeii pe care ai iubit-o prima oară în viață, cu atît mai mult nu ești dispus să-ți mai chinuiești memoria cu o crimă care — oricît de mult ar fi pasionat opinia publică de pe vremuri — nu-ți poate impune supunerea oarbă, de a te lăsa terorizat de ea, la infinit.

Pe mine totuși, crima aceasta mi-a stăpînit memoria, pasionîndu-mă mai mult chiar decît amintirea singurei femei pe care am iubit-o cu adevărat. De aproape un sfert de veac, această crimă a continuat să mă intereseze la fel ca în prima zi, cînd jurnalele o anunțau în ediții speciale. Și totuși adevărul este că obsesia misterului ei, nelămurit atîta timp, a continuat să mă urmărească cu aceeași masivă intensitate, chiar și după trecerea celor trei luni de zile, în care timp am repetat regulat în „Mica publicitate” a ziarelor, de cîte două ori pe săptămînă, anunțul reproduș în fruntea primului capitol al acestui roman !

De data aceasta însă — întîmplă-se orice s-ar întîmpla — sunt hotărît s-o aduc la ordinea zilei. Îmi dau seama că n-o mai pot ține ascunsă în caseta cu broasca secretă, a cărei cheie mi-a fost încredințată de către proprietarul ei cu cîteva clipe mai înainte de a fi dat ortul popii, chiar în odaia în care îmi fusese vecin.

Dar odată cu cheia acestei casete, defunctul meu vecin de odaie mi-a mai încredințat și ultima lui dorință, sau mai bine zis, ultimul ordin al acestui om ciudat de a da la iveală cît mai curînd posibil, după înmormîntarea lui, misterul crimei din strada Viorelelor, al cărui autor necunoscut și uitat pentru vecie avea să renască la fel ca pasărea Phoenix din propria ei cenușă.

E adevărat că în primele momente după ce îmi înekisese ochii pe vecie, bănuisem că ciudatul meu vecin de odaie nu urmărise decît o zgomotoasă reclamă postumă. Totuși, după cum vedeți, la fel cu el, mă grăbesc și eu să-i îndeplinesc

dorința, dar nu fiindcă îi jurasem ca am să i-o îndeplinesc, ci fiindcă mi-am dat seama că din misterul acestei crime, plină de cel mai complex întineric, ar fi putut țîșni cel mai luminos capo'd'operă, chiar dintr-un creier lipsit de orice imaginație creatoare.

Misterul acesta ar fi putut servi, bunăoară, ca subiect al celui mai autentic, mai pitoresc și mai palpitant roman de mare senzație. Cu publicarea lui, un scriitor român necunoscut încă — pe lângă admirația convențională a celor cîțiva cetitori de elită — și-ar fi putut cîștiga deodată chiar și rentabila simpatie a marelui public de cetitori, care, pînă atunci cel puțin, nu-și potoliseră setea de cultură românească decît cu lectura traducerilor unor asemenea romane de senzație din limbile streine.

Dar ceea ce astăzi mă înfurie așa de mult, că-mi vine să turbez cu adevărat, este păcatul de neiertat că drepturile de autor plătite cu bani românești intrau numai în buzunarele străinilor. Editorii noștri cartelați pentru a putea opera în voie ca în codrul Vlăsiei de pe vremuri nu plăteau pe bieții traducători români decît cu ridicula sumă de un leu pentru fiecare rînd de text.

Iată pentru ce după o matură chibzuință cu mine însumi, m-am hotărît să dezgrop acest „fapt divers”, care, după moartea vecinului meu de odaie, îmi procurase marele noroc de a-l regăsi aproape neputrezit atît în arhivele primăriei municipiului București și în colecțiile ziarelor de pe vremuri, cît și în memoria celor cîțiva bătrîni, care timp de un sfert de veac îl neglijaseră cu desăvîrșire.

Astăzi deci cu ajutorul spovedaniei pe care filotimosul meu vecin de odaie mi-a făcut-o chiar în ziua morții lui, eu — care nu sunt încă, nici scriitor, nici detectiv, nici ghicitor în palmă — sper totuși să pot lumina pentru totdeauna în mod definitiv misterul crimei din strada Viorelelor nr. 13.

VI

Vai!... Ce penibil de fals îmi sună și astăzi în urechi cuvîntul MISTER! Și cu cîtă jenă literară mă las furat de această sfîntă voluptate de creator — de a-mi putea aduna amintirile de pe vremea cînd misterul acestei înfiorătoare

crime mă înfricoșa cu repetatele și insistentele lui bătăi în ușe,

Pe vremea aceea însă, nu-mi puteam da seama că teama mea nu era decît reflexul totalei mele lipse de imaginație și că MISTERUL n-aștepta de la mine nimic altceva decît să-i deschid ușa la timp, ca să-l pot vedea cum arată la față. Din ziua cînd i-am deschis-o însă, odată cu lumina zilei care a pătruns brusc în creierul meu, iată că am descoperit — aproape fără să caut — că MISTERUL unei asemenea crime — oricît de groaznic ar părea el — nu era în fond decît o mască de carnaval și atîta tot.

Spre ziuă însă orice mască dispare totdeauna pentru a scoate în evidență chipul realității adevărate, travestită după diferitele împrejurări, iar în cazul de față, numai după fantazia asasinului necunoscut.

Acesta este adevărul adevărat, pe care de obicei noi îl privim la fel ca toată lumea, numai din spate, fiindcă privindu-l din față, ne-am teme de el. În schimb, minciuna, care ne dă mai puțin de lucru, ne ascunde totdeauna în același adăpost, în care — deși secret — ne putem regăsi foarte ușor, ca într-o adevărată panoramă omenească, în care numai clipele morței îți unifică definitiv varietatea clipelor trăite.

Astăzi însă voi proceda cu totul altfel. Voi proceda așa cum cred că sunt dator să procedez, nu numai față de mine și de cetitorii mei — care așteaptă cu nerăbdare lămurirea misterului acestei înfiorătoare crime — dar mai ales, față de ultima dorință a decedatului meu vecin de odaie.

Cînd mi-aduc aminte de cele petrecute — atît la București, cît și în restul țării — imediat după descoperirea crimei — mărturisesc că mă simt profund înduișat de soarta vitregă a celor care, în răstimpul acestui sfert de veac au avut ghinionul să moară mai înainte de a fi putut să se bucure de voluptatea descoperirii, nu atît a adevăratului asasin, cît mai ales, a MISTERULUI care, la drept vorbind, nu fusese decît un banal „fapt divers” abil înscenat și atîta tot.

Dovada însă nu voi încerca s-o fac eu. Renunț la această mare cinste, pe care n-aș merita-o. Ba, ceva mai mult, cedez această întregă cinste chiar adevăratului asasin, care — grație defunctului meu fost vecin de odaie — se găsește astăzi

la adăpostul oricărei posibilități oficiale de a fi readus pe pământ cu faimosul „mandat de aducere” dat, în numele legii, de către un oarecare tânăr judecător de instrucție, numit în slujbă de atotputernicia „fustei”.

Și când mă gândesc că subsolul crimei din strada Viorelelor, tot o fustă a fost. Lora Cretinescu însă nu purta pe vremea aceea, decît fuste de mătase.

Deși ținut pe patul lui de boală, fostul meu vecin de odaie rămăsese tot același perfect cavaler ca și în viața. N-avusese nevoie decît de aceeași spontană hotărîre — cu care adevăratul asasin săvîrșise crima — ca puternica lui lovitură de pumn, dată în cocoașa celui mai pasionant semn de întrebare, să-i schimbe ca prin minune cocoașa grafică, așa că tradiționala lui curbă să se îndrepteze perpendicular pe punctul de sprijin al celui mai perfect semn de exclamație !...

Cu celelalte cîteva convenționale puncte de suspensie, care trebuie să urmeze după un semn de exclamație, mă însărcinez chiar eu — autorul acestui roman de mare senzație.

VII

Acum un sfert de veac, cetitorii ziarelor din România înnebuniseră aproape cu toții din cauza celei mai molipsitoare curiozități. Contaminați de aceeași neîncredere în mai toate informațiile de la „Ultima oră”, tot atît de misterios concepute ca și crima din strada Viorelelor nr. 13, toți acești bolnavi fără voie își petreceau mai tot timpul zilei întrebîndu-se unii de alții :

— Cine-i asasinul Lorei Cretinescu ?

Deși femeie tînăra încă, victima nu-i interesa prea mult, pentru binecuvîntatul motiv că mai toți o cunoscuseră, dacă nu personal, cel puțin din vedere și mai ales, din auzite.

Adevăratul ei nume, de botez, fusese Laura, fiindcă părințele său *signore* Giacomo Cretinelli — un fost garibaldian pripășit în România ca antreprenor de binale —, fiind în-tîmplător și un mare admirator al poetului Petrarca, alesese pentru fiica sa același nume ca și al muzei marelui sonetist de pe vremea Renașterii italiene.

Ea însă își românizase ambele nume — și cel de botez și cel de familie — așa că din Laura Cretinelli, cum ar fi trebuit să se numească după actele stării civile, devenise, pentru numeroșii ei admiratori, Lora Cretinescu.

Cu toate că în viață nu se bucurase decît de o foarte detestabilă reputație morală, de așa-zisa „femeie ușoară”, Lora Cretinescu nu se lăsase înduioșată de oricine, oferindu-și cu mărinimie intimitatea buduarului său numai așa-zisilor „bărbați cu greutate”.

Iată pentru ce după asasinarea ei, în afară de cei trei servitori din casă — jupîneasa, bucătăreasa și feciorul — judecătorul de instrucție fusese nevoit să citeze pentru a fi interogați pe toți foștii ei admiratori. Printre aceștia contau trei foști miniștrii, doi generali în rezervă, opt directori de bancă și vreo două duzini de membri în consiliile de administrație ale diferitelor societăți de petrol, cărbuni, zahăr, stofe și așa mai departe.

Dealtfel, mai înainte chiar de comiterea crimei, numele binecunoscute ale tuturor admiratorilor circulau prin mai toate cluburile politice, militare, sportive sau intime. Interesant, însă era că ele mai circulau și prin cîteva saloane particulare, aparținînd elitei sociale, prin care în afară de obișnuitele jocuri de cărți, se mai practica și jocul „de-a v-ați ascuns” ale cărui victime ca și struții din Sahara — care nu-și ascund în nisip decît capetele — se lăsau să fie descoperite și jumulate de gura lumii, numai după personalitatea dosurilor respective.

Lora Cretinescu nu se apropiase în viață decît de bărbații care-i puteau ridica prestigiul moral și mai ales cel social. Și totuși, cei mai mulți o socoteau prototipul „femeiei pierdute”, pe care, chiar dacă reușeai s-o regăsești unde n-ai fi bănuț pentru nimic în lume, a doua zi trebuia s-o pierzi din nou.

Noroc însă că admiratorii ei nu aveau nici un interes să-o păstreze zilnic, fiindcă i-ar fi costat probabil prea multe hîrtii de bancă, așa că de cîte ori dispărea, cel care-o pierduse bănuia din primul moment cam unde ar fi putut fi regăsită a doua zi. Lora Cretinescu era un fel de loterie cu toate numerile cîștigătoare. Era — cum se afirma prin cercurile celor care o cunoscuseră intim — o „fată bună”.

De aceea pentru mai toți dintre vechii săi admiratori, procedeul „femeiei pierdute” părea așa de natural, că la un moment dat, continuarea acestei trampoline rotative devenise o banalitate lipsită de orice surpriză sportivo-sentimentală.

O singură dată, adoratorii ei n-o mai putură găsi nicăieri — a doua zi după ce aflaseră cu toții că Lorica lor fusese asasinată. Abia de data asta, foștii ei samariteni reușiseră să cadă cu toții de acord că pe Lora Cretinescu o pierduseră cu adevărat pentru totdeauna.

Totuși nici unul dintre ei nu se grăbiseră să-și manifeste acest dureros regret. Nici măcar nu bănuiseră postuma umilință, pe care fostul lor idol, avea să le-o impună la fel, deși nici unul din ei nu era vinovat. Ziua nefastă, când fuseseră nevoiți să treacă pe la cabinetul judeului instructor, la rînd, unul după altul — dar nu la fel după cum trecuseră altădată prin buduarul ei — rămăsese lipită în memoria lor, ca ceara roșie a unei pecetii personale, pusă pe un vechi hrisov de pergament, a cărui piele de măgar cadra de minune cu propria lor piele.

VIII

Timp de cîteva săptămîni, misterul crimei din strada Vioarelor nr. 13 se bucurase de cîntecul celui mai de predilecție subiect de discuție zilnică, în toate stratele societății bucureștene sau provinciale, începînd — după o vorbă bătrînească — „de la Vlădică pînă la opincă”.

Cu timpul însă, opinia publică ajunsese la convingerea că „se căuta acul în carul cu fin”, iar majoritatea celor care se pretindeau oameni serioși sfătuiau cu aerul lor de superioritate pe „domnii” de [la] parchet „să-i pună cruce” și acestei afaceri tot atît de tenebroasă ca și multe altele, pe care începuseră să le ancheteze cu promisiuni de sigură izbîndă, pentru a le sfîrși tot atît de penibil ca și lupta de la Waterloo.

Iată însă că într-o bună zi, edițiile de dimineață ale ziarelor de capitală — care pînă atunci ținuseră hangul atît judecătorului de instrucție cît și organelor poliției secrete, care colaborase la descoperirea misterului — publicaseră ia

„Ultima oră” datată „ora 5 dimineața” că asasinul Lorei Cretinescu fusese 'descoperit, sau mai bine zis i se stabilise identitatea.

Dar cum „*z l y a fagots et fagots*”, cum spune francezul, tot așa s-ar fi putut spune că nici identitățile la noi români nu sunt totdeauna la fel. De data aceasta însă, identitatea fusese stabilită grație celei mai zdrobitoare dovezi posibile — propria fotografie a asasinului, un bărbat cu o barbă lungă la fel cu barba defunctului rege al Belgiei — Leopold al II-lea — prins într-un instantaneu întîmplător de către un fotograf amator, chiar în clipa în care, pretinsul autor al crimei sărea pe o fereastră în curtea casei cu nr. 13 din strada Vioarelor, în care crima fusese descoperită chiar în ziua aceea.

Și iată cum atît autoritățile și ziarele, cît și întreaga opinie publică din capitală și provincie — care pînă atunci se întrebaseră cu înfrigurare și la fel: „Cine-i asasinul Lorei Cretinescu” — de data asta începuseră să se întrebe cu același suris în colțul buzelor: „Unde a dispărut adevăratul asasin al Lorei Cretinescu?”

Dar și această nouă întrebare, ca și cele ce aveau să mai urmeze, erau condamnate să fie tot atît de ridicole și inutile, atît timp cît autoritățile, ziarele și opinia publică nu aveau să găsească cu adevărat, ceea ce trebuia să se întrebe de la început.

Nimeni nu se întreba, bunăoară, care anume fotograf amator procurase autorităților fotografia-instantaneu a pretinsului asasin și, pentru ce anume nu le-o procurase în primele zile după descoperirea crimei, dacă adevăratul asasin fusese prins în aparatul fotografic sărind pe fereastră, chiar m ziua crimei?

Pentru ce? Nimeni nu răspundea. Misterul crimei luase proporțiile unei adevărate boale molipsitoare. Enervarea sinistra a celor interesați în misterele acestei nopți polare ~7 care amenința să nu se sfîrșească nici după trecerea tradiționalelor șase luni ale anului — echivala, ca două picături de apă, cu nepăsarea candidă a marelui public, a cărei spiritualitate colectivă devine mult mai sensibilă în fața timorului decît în fața groazei.

Dar, noroc și pentru unii și pentru alții, că timpul — care vindecă pînă și rănila sufletești — încet cu încetul reușise

să vindece în fine și pe românii de acum un sfert de veac, de loviturile soartei, care la un moment dat, amenința să-i facă să-și uite chiar de înțeleptul dicton bătrânesc : „la-1 de unde nu e”.

Și asasinul Lorei Cretinescu, deși Identificat prin fotografia expusă — în mărime naturală — prin vitrinele celor mai de seamă magazine de mode, cu timpul începuse să se decoloreze de soare pînă cînd fusese complet scos și din vitrine și de la ordinea zilei, pentru bunul motiv că, nefiind încă descoperit, trebuia îngropat odată pentru totdeauna cu toată cîntea cuvenită unei actualități defuncte.

IX

Iată-mă încîntat la „puterea a treia” cum îmi place să-mi dinamizez diferitele mele ipostaze sufletești. Deocamdată am reușit să pun pe hîrtie cu propriile mele mijloace stilistice, nu numai primele capitole din realizarea viitoarei mele îndeletniciri intelectuale, dar să-mi fixez în memorie și restul complet al acestui roman de mare senzație, pe care — în lipsa tînarului scriitor de talent, căutat zadarnic prin „Mica publicitate” — sunt nevoit să-l scriu întreg, numai eu singur.

Dar a cui este vina, dacă, după trei luni de zile, n-am obținut decît cea mai mută tăcere, ca și cum n-aș fi publicat nici un fel de anunț în ziare ?

Probabil că vina este numai a tinerilor noștri scriitori, care nu bănuiseră că un bătrîn debutant în literatură valorează cîteodată cît o sută de tineri scriitori începători, care se încăpățînaseră să pun „punct” după primele lor șterpeliri literare de prin diferitele grădini pline de roadele unor bătrîni proprietari, care le stăpînesc, moștenite din tată în fiu.

Dar dacă ce căutam n-am putut găsi în ziare cu ajutorul „Micii publicități” în schimb, am descoperit ceva mult mai de preț. M-am descoperit pe mine. Și încă cum ? Foarte ușor. Sub forma unui revers de medalie, pe care pînă acum nu fusesem încă curios să-l privesc cum trebuie. Altminteri, nu mi-ar fi trecut niciodată prin gînd, că într-o bună zi, voi ajunge — așa chiar din senin — nu numai un scriitor

de romane senzaționale, dar cu timpul, poate chiar un bătrîn membru al Academiei Române.

Cu alte cuvinte, norocul începe să-mi surîdă și mie. Îmi surîde parcă cu ochii și buzele lui Dumnezeu, care, pentru prima oară în viața mea, îmi acordă cîntea de a-l^privi drept în față, după ce ani de-a rîndul nu-mi mai îngăduise decît să-i admir divinul său spate.

Și cînd mă gîndesc că toate aceste prețioase daruri, _le datorez numai defunctului meu vecin de odaie, care mi-a transmis această fabuloasă moștenire — nu prin testamentul închis într-un plic sigilat — ci printr-o simplă^elocyență verbală și imperativă, a cărei plăcută și persistentă amintire mă face să țip de bucurie, ca locomotiva unui tren de marfă scăpată de urcușul de la Balota.

Adevărata minune a totalei mele schimbări — ca om — merită să facă în calendarele ortodoxe, din anii viitori, cel mai demn pandant cu creștineasca sărbătoare „Schimbarea la față”, din ziua de 6 august.

Și iată cum se face, că astăzi, eu să nu mai fiu acel Eu — omul de ieri, ci ALT EU — omul de mîine. Vă afirm deci, că de azi înainte, menirea mea va fi să creez o viață nouă pe pămînt, după cum dealtfel, tot o viață nouă, dar postumă, avea să creeze și defunctul meu vecin de odaie, cu domiciliul, astăzi, în cer.

Vreți să aflați cum se va opera această literară „schimbare de macaz” ? Nimic mai simplu, dar — excepțional — numai pentru mine. Și vreți să mai știți cum ?

Cu romanul meu de mare senzație. Da, da... Chiar așa ! Odată apărut prin vitrinele librăriilor din toată țara și prin chioșcurile culturale în care C.F.R. vinde cărți, ziare, timbre și tutun, romanul meu va începe să trîmbițeze în urechile și în cutiutele craniale ale cetitorilor lui două nume deodată, două nume care, cu timpul, vor deveni celebre și probabil chiar nemuritoare. Unul — numele autorului pe care îl veți ceti pe coperta romanului, iar altul — numele asasinului Lorei Cretinescu, pe care însă neputînd să-l divulg încă, îl veți ceri — după cum v-ara promis — pe ultima filă a acestui roman, care abia de aici, începe să devie cu adevărat, roman de mare senzație.

Iată-mă intrat în... horă i... Va trebui deci, să joc !... Da !... Da !.. Voi juca — dar nu după cum îmi vor cânta viorile lăutarilor din București, ci numai după cum vor vibra strunele lirei proprii mele fantezii, care de data asta mă îndeamnă să-mi arunc greutatea întregului meu bagaj literar, în circa defunctului meu vecin de odaie.

Deși vecini de odaie, timp de doi ani și mai bine, nici unul dintre noi, nu simțiserăm încă, acea creștinească „tragere de inimă” grație căreia ne apropiem fără teamă de semenii noștri. Eram doi vecini care nu ne cunoscuserăm încă, deși de câte ori ne încrucișam pașii pe același coridor pe care se găseau odăile noastre, ne grăbeam să ne facem loc unul altuia, salutându-ne doar cu aceeași discretă aplecare de cap. Eram parcă doi surdo-muți care nu învățaserăm încă alfabetul degetelor, cu care ne-am fi putut înțelege ca doi vecini lipsiți de orice infirmitate.

El, îmi făcea impresia, că n-ar fi avut o bună părere despre mine. Dar nici eu nu puteam afirma cam ce anume părere aș fi putut avea despre un om ca el, pe a cărui carte de vizită înfiptă cu patru ținte, pe ușa odăiei sale, nu era tipărit decît cuvîntul latin ANONYMUS. Eram sigur însă, că în aceeași casă și pe același coridor ca și el, tot un fel de anonim aș fi putut fi chiar și eu. Numai că eu însă îmi manifestam anonimatul altfel decît pe cărțile mele de vizită pe care deși le țineam ascunse în cutioara lor, le foloseam totuși și la Anul nou și la zilele onomastice ale pușinilor mei prietini. Dealtfel, cărților mele de vizită nu le-am făcut niciodată măcar cîntea de a-mi prezenta numele pe nici una din ușile diferitelor odăi cu chirie, prin care îmi trăisem anii primei tinereți.

Iată însă că într-o bună zi, servitoarea chiriașilor de pe același coridor cu noi îmi comunică mai timidă ca o „soră de caritate” că vecinul meu de odaie, care boala de vreo două săptămîni, mă ruga respectuos să-l vizitez cît mai degrabă, ca să mă pună în curent cu anume secrete, care în primul rînd m-ar fi interesat pe mine.

Trecînd peste nedumerirea ce-mi produsese atît timida atitudine a servitoarei, cît și graba invitației vecinului meu de odaie, fără să stau prea mult la îndoială, bătui în ușă mai

curînd chiar decît s-ar fi așteptat el. O voce slabă răspunzîndu-mi „intră”, am intrat parcă rușinat, că prima vizită pe care i-o făceam, era o zi de boală. Protocolarei mele scuze însă, el nu-i dăduse nici o atenție, ca și cum boala lui n-ar fi fost decît o bagatelă de gripă. Eu totuși rămăsesem la fixa mea idee, că vocea slabă a unui bolnav este mult mai convingătoare — adică mai șireată — decît vocea sonoră și clară a unui om sănătos tun.

Abia după primele cuvinte schimbate, îmi dădusem seama că vecinul meu de odaie, avusese cu adevărat o grabnică nevoie de serviciile mele. Mă rugase să vin, ca să-mi destăinuiască misterul crimei din strada Viorelelor nr. 13, dar nu chiar în ziua aceea, ci în altă zi — ziua în care avea să-și audă moartea bătîndu-i în ușe.

Explicația lui, deși i-o luasem drept o glumă sinistrală, mă cam pusese totuși pe gînduri. Probabil, că vecinul meu de odaie simțea că va muri curînd. Nu voia însă să moară mai înainte de a se fi spovedit, nu însă unui preot ca orice bun creștin, ci unui om de treabă care și-ar fi ținut cuvîntul dat, de a-i împlini în mod cinstit dorința lui, să-i dea la iveală misterul crimei din strada Viorelelor nr. 13.

Țin să mărturisesc că încrederea, pe care mi-o arătase acest muribund, îmi gîdilase oarecum modestul meu prestigiu de om de treabă numai și atîta tot. De aceea nici nu mai încercasem să mă dumiresc, pentru ce fusesem ales tocmai eu, pe care abia mă cunoscuse, și nu se adresase — cum ar fi fost normal — altcuiva, care ar fi putut să-i fie chiar un vechi prieten și ca atare, un colaborator mult mai potrivit decît mine — un strein — la desăvîrșirea dez-misterizării crimei din strada Viorelelor nr. 13.

La prima noastră despărțire, ne-am strîns mîinile cu cea mai autentică afecțiune, recomandîndu-ne în același timp, fiecare în felul său. Vreau să spun că eu mi-am scos din portofel o carte de vizită, pe care i-am pus-o ostentativ pe măsura lui de noapte. El însă, în timp ce mă privea cu o compătimire suspectă, se grăbea să se scuze că singura lui carte de vizită ce-i mai rămăsese, se găsea înfiptă cu patru ținte în ușa odăiei. Îi mai rămăsese doar să mă admonesteze că nu-i apreciasem pînă atunci niciodată originalitatea propriei sale cărți de vizită. Eu însă mă lămurisem complet, asupra eventualelor viitoare surprize, ce-mi pregătise veci-

nul meu de odaie, probabil din cauza boalei sale fără leac. Ținuse cu tot dinadinsul să rămână vecinie același ANONYMUS după singura sa carte de vizită. Dar pentru ce? Abia mai târziu, cetitorii mei, vor putea afla „pentru ce?” după cum tot așa, aveam să aflui și eu. Dar — vorba francezului — „*meux tarei que ja?nais*”.

Un altul în locul meu, s-ar fi grăbit — cum se spune — „să dea bir cu fugiții”. Eu însă, îmi dădusem seama, că în noua mea situație de prieten, nu numai de simplu vecin de odaie, trebuia să păstrez cea mai demnă atitudine față de omul, care după ce îmi îmborsise amintirea misterioasei crime săvârșita acum un sfert de veac, îmi dăduse să înțeleg că ia timp îmi va mai destăinui și întregul mister al acestei crime.

Și vecinul meu de odaie — prima mea surpriză plăcută — • și-a ținut cuvântul dat. Ce-mi promisese pînă atunci, fusese cu adevărat literă de *Evangelie*, Numai că destăinuirea peripețiilor acestei crime, avea să mi-o facă în mici parcele, cu care el încerca să obțină deodată, două importante rezultate — prima, să-mi hipertrofieze curiozitatea ^{și} necare ^{zi} ^{iar} ^{secun} ^{da} > sf m^a împiedice de „a spăla putina” mai-namte ca misterul acestei crime să fi fost complet și definitiv lichidat.

A doua zi, avea să fie ~ cum se spune „o zi de n^omină” îmi mărturisise că pe Lora Cretinescu o mai iubise și un bun prieten al său — Toma Cerbuleanu — o afacere admirabilă pentru ea, dar complet detestabilă pentru el. Bunul său prieten își păcase întreaga sa avere cu fiica garibaldianului Cretinelli. După ce-și vînduse toate terenurile petrolifere de la Ceptura și via de 50 de pogoane de la Odobești — moștenirea părintească — în ultimul timp se mai scuturase „colac peste pupăză” și de faimosul său șir de prăvălii din piața Amzei. Și totuși, dacă ar mai fi avut ceva de vînzare, n-ar fi ezitat o singură clipă să-și pună tot ce avea, la mezat.

Iată motivul pentru care Toma renunțase în fine să se pună de-a curmezișul ghinionului care nu-l părăsise nici-

odată, tot timpul cît trăise la București. Cu puținele mobile ce-i mai rămăsese, Toma Cerbuleanu se instalase în căsuța părintească din Mizil, pe care nu și-o vînduse încă, nu fiindcă l-ar fi împiedicat amintirile copilăriei, ci fiindcă știa că suma ce-ar fi putut obține pe ea nu i-ar fi ajuns decît o săptămîină, dacă s-ar fi încurcat iar prin București.

La Mizil însă, avusese norocul să calce cu piciorul drept, fiindcă abia instalat în căsuța părintească, se transformase ca prin minune într-un autentic provincial cam sărăcuț — e drept — dar în schimb un om de treabă, pus la adăpostul oricărei alte posibilități de a se face de risul prietenilor de altădată, care la București îl cunoscuseră ca un om bogat și îl stimasera ca pe un adevărat și perfect „*gentleman*”.

Totuși, de cîte ori mai venea și pe la București, Toma trăgea în gazdă la vecinul meu de odaie, singurul lui prieten care-l înțelegea, primindu-l cu aceeași dragoste încadrată totuși într-o bucurie tristă, cu care-i plîngea de milă de cîte ori îl sfătuia să se ascundă de ochii foștilor lui prieteni din vremurile bune.

Trecuse un an și mai bine, de cînd Toma Cerbuleanu reușise să se facă dispărut nu numai din București, dar și din amintirea celor care ^{data asta mai ales, aveau dreptate} să nu-l mai recunoască. Cu barba lui destul de lungă, lăsată să-i crească anume ca să-i astupe pentru totdeauna ca o perdea, imaginea celui ras ca Iuliu Cezar, Toma nu se mai gîndea deloc la ce fusese odată și căuta să ghicească ce-ar mai putea fi în viitor.

Cum însă adevărata prietenie nu se poate aprecia decît în momentele de nenorocire ale unuia din cei doi prieteni, Toma era încredințat că dintre toți prietenii lui de altădată, singur vecinul meu de odaie îi rămăsese același adevărat prieten de totdeauna. Și Toma, ceva-ceva ghicise și el. Ghicise atît cît trebuie să ghicească toți cei care se simt mințiți numai pe jumătate, chiar de către proprii lor prieteni.

Deși anonim pe cartea sa de vizită, pe vecinul meu de odaie, nu-l răbda inima să-și lase pe prietenul său Toma, să se topească pe picioare, tot mai mult, din zi în zi, ca și cum s-ar fi apropiat de mormînt. Dealtfel, Toma se și grăbise să-i declare pe scurt, că de data asta, cel puțin, avea să scape definitiv de ghinionul care părea ca-l urmărise numai pînă

la bariera orașelului Mizil. Ba ceva mai mult, îi comunicase că și-a identificat chiar mormîntul din cimitirul local, în locul pe care părintele său, avusese grija să-l cumpere din vreme de la primărie — pe vecie — pentru toți membrii familiei Cerbuleanu.

Între timp însă, singurătatea, în care neferitul Toma se scufundase ca într-un puț năruit, fără pic de apă, îl îmbolnăvisese de nervi, în așa grad, că de multe ori se trezea aiurind ca un adevărat nebun. Doctorul însă, care avea să-l vindece de această boală nevindecabilă, era să fie chiar cel mai bun prieten al lui — anonimul meu vecin de odaie — care n-ășteptase decît să-i treacă prin gînd această supremă rețetă, și... gata! Efectul ei imediat era să fie vindecarea pe veci a nevindecabilului său prieten. Anonimul meu vecin de odaie îi sugerase o eventuală asasinare a Lorei Cretinescu, pe care toți admiratorii ei o asemănau cu un abces veninos, care trebuia extirpat la timp, ca bolnavul să poată scăpa ca prin urechile acului de la moarte.

La început, Toma Cerbuleanu primise cu oarecare satisfacție sugestia prietenului său, de a cărui sinceritate, nu se îndoise cîtusi de puțin. Supremul semn de întrebare însă — cine anume dintre practicanții lașității atotputernice ar fi avut curajul să-i facă de petrecanie — bunul său prieten întârzia să-l precizeze. Și pe Toma, tocmai această întârziere calculată, în loc să-l vindece de boala lui de nervi, începuse să-l chinuiască parcă și mai rău.

Într-o noapte însă, cînd amîndoi prietenii, extrem de bine dispuși, se distrau cu cetitul lui *Moș Teacă*, faimoasa revistă humoristică a lui Toni Bacalbașa, vecinul meu de odaie, țintindu-și ochii ostentativ, în ochii prietenului său, exclamase cu un aer de profundă compătimire.

— Vai de noi !... Vai de noi !... Că noi rîdem, cînd nu este timp de rîs, ca niște proști inconștienți... Noi am uitat că maimuța aia de Lorica continuă să rîdă mereu cu aceeași poftă de adevărată bestie tropicală, mai ales de tine care, numai grație ei, ai ajuns în sapă de lemn.

Toma Cerbuleanu, care devenise deodată așa de agresiv, că-l speriasse pînă și pe bunul său prieten, exclamase furios .

— Da, da !... Ai dreptate... Noi o lăsăm să rîdă, fiindcă ne place s-o vedem măcar așa, cum rîde... Și o să mai rîdă ea mult și bine, pînă ce se va găsi printre noi un „Stan păți-

tul", ca să-i taie pentru totdeauna pofta rîsului ăsta de morișcă stricată. Dar, vorba e — îl vede cineva ? — că eu nu-l pot vedea să mă pici cu ceară.

— Ba, eu îl văd !... îl ațîțase, fostul meu vecin de odaie.

— îl vezi cu adevărat, sau te lauzi că-l vezi, numai să-ți bați joc de mine ? îl întrebasese curios și insistent Toma.

— D-asta-mi arde mie, să-mi bat joc de tine ? îi răspunsese fostul meu vecin de odaie, oarecum jignit de întrebarea lui Toma.

— Va să zică tu-l vezi... îl vezi cu adevărat ? îl mai întrebasese încă o dată, Toma.

— Bineînțeles ! se grăbise să răspundă fostul meu vecin de odaie. îl văd tot așa de adevărat, după cum te văd și pe tine în momentul de față. Numai că mă-ntristez cînd bănuiesc că te-ai grăbit să te faci nevăzut, probabil ca să nu mai fii tu cel indicat pentru gestul eroic, ce ți l-am sugerat.

Toma Cerbuleanu tresărise închizîndu-și ochii, ca și cum i-ar fi fost frică să-și anticipeze vizual scena unei crime misterioase. Anonimul meu vecin de odaie, însă, nu-i dăduse prea mult timp ca să-și revină în fire și se grăbise să continue tot el, ca să poată sfîrși mai curînd tot ce avea de spus.

— Da, da... Chiar tu și cît mai curînd posibil — „bate fierul pînă e cald" — fiindcă dintre toți care se mai învîrtesc încă și astăzi în jurul ei, nici unul n-are să fie capabil să aibă curajul tău, de a te fi eclipsat la timp, din mijlocul acestui cerc nerușinos din toate punctele de vedere. Numai că atîta doar nu-i de ajuns. Va trebui să le mai arăți și lor ceva — fapta eroică, pe care numai tu vei fi capabil s-o faci... S-o trimeți pe Lorica voastră, pe lumea cealaltă, să mai dea ochii și cu cei care se sinucisese pentru ea.

Extrem de emoționat, Toma Cerbuleanu se și ridicase de la masă, îndreptîndu-se spre ușă, ca și cum ar fi vrut să plece cît mai curînd, pentru a-și pune în practică gestul sugerat de către prietenul său.

— Mă duc s-o omor ! Da, da... S-o omor !... S-o omor !... repeta el din ce în ce mai convins ca și cum în noaptea aceea n-ar mai fi avut nimic altceva de făcut, decît s-o omoare pe Lorica, adevărata autoare a nenorocirii sale.

Anonimul meu vecin de odaie însă se grăbise să-și oprească prietenul, convingându-l că deocamdată este nevoie să stea pe loc. Dar nu fiindcă i-ar fi regretat atitudinea pe care i-o sugerase chiar el, ci fiindcă-i era teamă că odată prins asupra faptului, să nu se mai da naștere chiar în noaptea aceea, la o mulțime de neplăceri, atât pentru autorul crimei cât și pentru colaboratorul lui moral, care lucrase din umbră.

În noaptea aceea nu dormiseră nici unul, nici altul. Probabil că cetiseră dictonul francez „*La nuit porte conseil*”, fiindcă în schimb pînă în zorii zilei, reușiseră să pună la punct planul după care trebuia să se procedeze pentru completa reușită a loviturii, pregătită după cele mai eficace rețete senzationale.

XII

Toma Cerbuleanu și fostul meu vecin de odaie fuseseră informați de cu noaptea, prin telefon, că a doua zi, în casa cu nr. 13 din strada Vioarelor, pe la ora 10 dimineața, nu se va găsi decît stăpîna casei și cei mult jupîneasa, bucătăreasa fiind dusă la piață, iar feciorul fiind învoit pînă la ora 11.

Ajunși în fața casei în care locuise Lora Cretinescu, cei doi prieteni se despărțiseră ca și cum n-ar fi venit împreună. Vecinul meu de odaie rămăsese pe trotuar, de unde avea să urmărească desfășurarea tragediei semnate de cei doi prieteni, autori de piese spectaculoase, iar Toma Cerbuleanu, după ce intrase în curtea casei și urcase domol cele trei trepte de piatră din fața ușii principale, se grăbise să apese adine pe butonul soneriei electrice. Mare-i fusese însă surpriza lui Toma cînd se pomenise față în față cu Lora, care îi deschisese ușa ea singură, fără să-și mai cheme jupîneasa care probabil era ocupată cu ștersul prafului după mobilă. Deși surprinsă oarecum de vizita matinală a acestui bărbos necunoscut, Lora îl poftise totuși să intre în casă, introducîndu-l în salonașul roșu și rugîndu-l s-o aștepte pînă se va aranja în odaia de baie, ca să-i poată face adevărata primire într-o toaletă mai convenabilă.

Toma își simțea inima zvîcnindu-i cu putere, dar și cu oarecare bucurie că Lora nu-l mai recunoștea. Cînd însă

abia după cîteva minute Lora revenise cu totul schimbată de cum se prezentase cînd îi deschisese ușa, Toma se simțise deodată sfredelit de același burghiu de admirație senzuală, care îl operase tot timpul cît duraseră așa-zisele bunele lor relații. La fel se petrecuse însă și cu Lora care, observînd la timp emoția acestui musafir nepoftit, se schimbase la rîndul ei într-o gazdă extrem de înecîntată la gîndul că reușise să pună stăpînire pe o nouă casetă plină de hîrtii de bancă a cîte o mie de lei bucata.

Numai că Toma, care ghicise pe dată originea acestei spontane bune dispoziții a Lorei, se grăbise și el să treacă cu buretele peste toate amintirile, care la un moment dat, încercaseră să-l tulbure așa de adînc, că riscase cît p-aci să se dea de gol. Concentrîndu-și însă gîndurile numai la eventuala reușită a misiunii sale, hotărîtă în timpul nopții în colaborare cu bunul său prieten, Toma se repezise la Lora cu brațele întinse, încolăcindu-i gîtul gol, deocamdată numai cu palmele, ca și cum ar fi încercat să-i apropie capul ei de capul lui ca s-o poată săruta.

Zăpăcită, probabil de sălbăticia acestei mute declarații de dragoste, în loc să se apere, Lora se lăsase captivată de bunăvoie, pentru a fi inițiată și ea, de către acest necunoscut, care — după lecturile ei literare — întrupa pe faimosul Cassanova.

Lui Toma însă, în aceste momente supreme, îi trecuse prin minte tocmai *Balada temniței din Reading* în care Oscar Wilde făcuse elogiul asasinului care-și omorîse tocmai femeia pe care o iubea.

Își înfipsese deci și el unghiile cît mai adînc în gîtul Lorei, în timp ce ochii ei — la început deschiși plini de groază — încet, încet, începuseră să se închidă, iar limba din gura cu care nu reușise să scoată nici măcar un strigăt de ajutor, i se lungise atîrnîndu-i peste buzele roșii și umede de saliva care i se scurgea pe bluza de mătase albă.

După ce constatare că Lorică lui de altădată „dăduse ortul popei” cu adevărat, Toma deschisese o fereastră și sărisese în curtea casei, strecurîndu-se apoi în strada unde îl aștepta prietenul său, ca să pornească împreună spre locuința lor, ca doi trecători pașnici care nu dădeau nimic de bănuț.

Iată cum vecinul meu de odaie, binevoise să-și sfîrșească povestirea crimei din strada Viorelelor nr. 13, cu același calm cu care și-o începuse o jumătate de oră mai-nainte. Totuși, părea parcă nemulțumit. De mine? Nu puteam crede așa ceva. Dar tot mie mi-era dat să ghicesc cauza nemulțumirii lui. Puternica mea emoție produsă de această povestire cu adevărat senzațională, pe el nu-l impresionase cîtuși de puțin. Pentru el, ceea ce se petrecuse acum un sfert de veac nu fusese decît o meritată răsplată pe care victima avea s-o primească de la asasinul ei, sărăcit pînă la ultimul sfanț, de diabolismul scîrboasei sale activități amoroase,

Amănuntul cel mai interesant însă, pe care vecinul meu de odaie neglijase să mi-l explice odată cu începutul povestirii, era secretul aparatului fotografic cu care dînsul îl prinsese pe Toma în clipa cînd acesta sărea pe fereastra odăii, în curtea casei.

Recunoscînd că avusesem dreptate, fostul meu vecin de odaie se hotărîse în fine să mai adauge și acest amănunt pentru îmbogățirea textului romanului meu, pe care mă obligasem să-l dau gata cît mai curînd posibil. Dealtfel, secretul acestui aparat fotografic nu era decît o copilărie, pe care numai bătrînii căzuți în mintea copiilor o mai puteau prezenta ca un secret. Dar cum eram hotărît să-l ascult și să-l aprob cu orice preț, voi adăoga povestirea Im și următoarea explicație:

În noaptea în care consiliul suprem compus din cei doi escogriffi hotărîseră pedeapsa cu moarte a Lorei Cretinescu, căzuseră de acord, ca Toma, după ce ar fi reușit să intre în casa ei pe ușe — orice s-ar fi putut întîmpla în acest timp — la plecarea lui, nu mai trebuia să iasă pe aceeași ușă pe care intrase, ci să sară pe fereastră în curtea casei.

Toma — e drept — executase exact toate hotărîrile luate cu o noapte mai înainte, în odaia vecină cu odaia mea. Ceea ce îl pusese pe gînduri însă fusese cînd se văzuse fotografiat, fără să fi fost anunțat mai înainte de a fi săvîrșit crima. Faptul acesta îl hotărîse să-și radă frumoasa barbă, grație căreia, fiind recunoscut și arestat, ar fi putut urma chiar și o condamnare la moarte.

De data asta însă respira mai ușurat. Barba criminalului din fotografia luată de vecinul meu de odaie dispăruse după

obrazul omului de treabă Toma Cerbuleanu, care continua să-și trăiască viața la Mizil, ras ca și Iuliu Cezar.

Deși tot timpul cît durase povestirea acestei misterioase crime, puternica mea emoție îmi încheștase fălcile și-mi uscase cerul gurii, nu mă putusem totuși abține de a nu-i exprima marea mea bucurie, că în fine, aflasem și eu numele asasinului Lorei Cretinescu.

Muribundul meu vecin de odaie mă înțepa totuși cu săgețile ochilor săi obosiți de boală, dar destul de elocvenți încă, pentru a mă face să ghicesc supărarea lui de a nu-i fi mulțumit încă, pentru marele secret pe care mi-l destăinuise.

Poate că de data asta, avusese el dreptate. Dar adevărata mulțumire, ce i-aș fi putut aduce, n-ar fi fost decît cîteva cuvinte împerecheate frumos, care i-ar fi gîdilat amorul propriu doar cîteva zile și atîta tot. Pe mine însă mă bătea gîndul să-i fac cea mai plăcută surpriză. I-aș fi adus o mulțumire, nu numai în cîteva cuvinte vorbite, ci în cîteva zeci de mii de cuvinte tipărite — romanul de față — care i-ar fi plăcut așa de mult — dacă ar fi reușit să-l citească înaintea morții sale — că ar fi rugat pe Dumnezeu, să-i mai amine moartea.

Dumnezeu însă hotărîse ca anonimul meu vecin de odaie să moară exact în aceeași clipă, cînd avea să moară și asasinul Lorei Cretinescu — acel Toma Cerbuleanu al cărui nume precis, părea că întunecă pe nebulosul ANONYMUS de pe cartea de vizită, înfiptă cu patru ținte în ușa odăiei vecine cu odaia mea.

XIV

Ați asistat vreodată la ultimele clipe ale unui muribund care trage să moară?

Nu vă pretind să-mi răspundeți, fiindcă vă cunosc răspunsul mai înainte de a mi-l da — o parte din cetitorii mei îmi vor răspunde „Da”, iar altă parte „Nu”.

Vă mulțumesc deci cu anticipație și unora și altora. În schimb însă, vă mai rog să-mi citiți — cu aceeași bunăvoință de pînă acum — și aceste ultime rînduri cu care romanul meu de mare senzație, se va sfîrși odată cu ultimele clipe

de viață ale defunctului meu vecin de odaie — spectacol sinistru la care fusesem obligat să asist pentru prima oară în viața mea.

Trec însă peste intransigența cerințelor acestui așa-zis „secret profesional” și în loc de a-l respecta cu sfințenie ca orice cinstit profesionist, eu vi-l destăinuiesc mult mai curînd decît îmi recomandase să-l aștept defunctul meu vecin de odaie.

Chiar în dimineața zilei în care simțise că moare, servitoarea noastră mă chemase de urgență în odaia lui, unde avea să-mi mai destăinuiească și misterul unul alt mare secret, pe care pînă atunci, îl ținuse ascuns cu grije, chiar față de mine. Atît mai rău pentru dînsul, fiindcă abia în ultima zi de viață avea să-mi dovedească oarba încredere în mine, pe care o avusese de cînd mă cunoscuse, fără să fi avut însă curajul de a-mi fi destăinuit-o la timp.

De data asta însă, acest secret de „ultima oară” nu era decît un simplu epilog al tuturor celorlalte secrete de care se descotorosise pe rînd, după cum îi dictase interesul său zilnic și bineînțeles, în plus, cel mai principal interes din clipa cînd se convinsese că din toate aceste secrete, avea sa se înfiripeze textul acestui roman.

Dar care putea să fie acest secret așa de mare și important, care pe mine să mă poată pasiona mai mult decît toate cele pe care odată aflate, nu mai contau pentru mine, nici chiar ca niște secrete *du Polichinelle*, ci pur și simplu, niște notițe personale pentru întregirea materialului literar din care aveam să-mi confecționez în mod convenabil acest roman de mare senzație.

Iată cum i-am smuls de pe față masca de carnaval și acestui misterios personaj, pe care ard de nerăbdare să-l introduc măcar în ultimul capitol al romanului meu.

Secretul acesta era să fie, sau mai bine zis, trebuia sa se întîmple neapărat, nu numai muribundului meu vecin de odaie, dar tuturor celor care ca și el, împăcați cu cele sfinte, aveau să fie scoși din odăile lor „cu tălpile înainte”.

Era dorința lui arzătoare, ca în declarația pe care trebuia s-o fac la Primărie, pentru rubrica morților din ziua aceea, să nu care cumva să-i anunț moartea lui, cu numele ANONYMUS, ci moartea lui Toma Cerbuleanu, numele dis-

părutului asasin al Lorei Cretinescu, pe care el îl socotea mort, cu mult mai înainte de moartea sa.

Nedumerirea mea pentru această lovitură de teatru, pe care n-aș fi bănuț-o niciodată, se părea că-l neliniștise așa de mult, că mă rugase să-i jur pe cenușa părinților mei, că-i voi îndeplini cu sfințenie și ultima dorință a lui.

Eu însă, care în loc de cuvîntul „dorință” aș fi întrebuințat cuvîntul „năzbîtie”, mă grăbii să-mi lungesc mîna dreaptă pînă deasupra inimii lui și să pronunț solemn : «Jur»...

N-avusesem însă timp să-mi sfîrșesc fraza „c-am să-ți îndeplinesc și ultima ta năzbîtie” fiindcă ochii muribundului meu vecin de odaie se închiseseră pentru totdeauna.

Am îngenuncheat în fața patului și cu vocea bemolată — de cea mai extraordinară sinistrală surpriză, pe care mi-ar fi putut-o pregăti postum fostul meu vecin de odaie — abia putusem îngîna „Dumnezeu să-l ierte”.

Dar abia reușisem să mă ridic iar în picioare, că ușa odăii, iată-o deschizîndu-se brusc, ca și cum chiar Moartea ar fi deschis-o, să poată ieși din odaia, în care cu cinci minute mai înainte, intrase pe nesimțite.

În schimb, în aceeași odaie, odată cu parfumul primăvăratec al florilor de salcîm intrase și servitoarea noastră cu aceeași timiditate de „soră de caritate”, pe care și-o purtase neștirbită, nu mai știa nici ea de cîți ani.

Aducîndu-și ochii spre mortul proaspăt care nici nu se răcise bine, servitoarea noastră dăduse un țipăt revoltător de fals, grabindu-se să mă-ntrebe dacă fostul meu vecin de odaie murise cu adevărat sau se prefăcea ca de obicei, de cîte ori rămînea în urmă cu plata chiriei pe luna în curs. După răspunsul meu afirmativ că murise cu adevărat, ea repetase același țipăt convențional ca o biată dezmoștenită „soră de caritate”, care nu se mai sfia de a-și da pe față mulțumirea că scăpase în fine de nesuferitul ăla de Toma Cerbuleanu.

Numele asasinului Lorei Cretinescu, pronunțat pentru prima oară de servitoarea noastră, mă făcuse să tresar de groază, grăbindu-mă, la rîndul meu, s-o întreb și eu, de unde știe că numele mortului era altul decît numele de pe unica lui carte de vizită, înfiptă cu patru ținte în ușa odăii.

Servitoarea noastră însă se dezbrăcase parcă de întreaga ei sensibilitate feminină, deoarece în răspunsul său eu simțisem o emoționantă compătimire pentru mine și o agresivă ironie pentru mort. Grație numai ei, reușisem să aflu și eu, în fine, adevărata identitate a celui ANONYMUS, pe care eu nu fusesem în stare nici măcar s-o bănuiesc.

Ea cea dintîi, îmi declarase că adevăratul nume al mortului fusese Toma Cerbuleanu — numele din actul lui de botez, pe care ea îl văzuse cu ochii ei, cînd îi fusese cerut de circumscripția polițienească din cartierul lor. Bazaconia aia de pe cartea lui de vizită — după cum o botezase servitoarea noastră — fusese numai o invenție a fostului meu vecin de odaie, cu care avea să prostească pe toți ceilalți chiriași ai odăilor de pe același coridor, de teama ca nu cumva vreunul din ei să bănuiască cine știe ce. Fiindcă fugea de lume, și tot timpul cît era acasă, stătea în odaie cu ușa încuiată, nu-i venea în vizită nimeni — nici femei, nici bărbați. Pe servitoarea noastră însă, care îi aflase secretul, o pusese să jure că n-are să-l dea niciodată de gol. Îi oferise însă în schimb, un bacșiș lunar de 100 de lei.

Elocventele declarații ale servitoarei noastre îmi deschisese deopotrivă și ochii și mintea.

Toma Cerbuleanu, numele adevăratului asasin al Lorei Cretinescu, fusese chiar fostul meu vecin de odaie.

De la Mizil, bunăoară, de unde cerusem informațiuni prin telefon, imediat după moartea vecinului meu de odaie, mi se răspunse chiar de, către primarul orașului, că în cimitirul local nu există nici un lot cumpărat pe veci de către familia Cerbuleanu, mai ales că în orașul Mizil nu există și nici n-a existat vreodată o familie cu acest nume.

Nu-mi mai rămăsese decît să m-adresez primăriei capitalei, de unde aveam să obțin imediat și un loc pe termen de șapte ani la cimitirul Pătrunjel și, dricul primăriei pentru transportul mortului la cimitir, fără nici o altă plată decît, bineînțeles, bacșișurile reglementare pentru ciocli și două sute cinczeci de lei pentru preotul și paraclicerul respectiv, care aveau să officieze creștineasca slujbă pentru morți.

Pîna la cimitir, nu l-am conchis decît eu cu servitoarea noastră, însă — la primul colț de stradă — s-a urcat într-un tramvai, fiindcă o dureau picioarele, și afară de trăsura pentru preot nu mai angajasem alta, nici chiar pentru mine.

În drum spre cimitir — sinistră coincidență — modestul cortegiu funebru al defunctului meu vecin de odaie, avea să treacă și pe strada Viorelelor. Casa însă, în care se petrecuse crima, n-o putusem identifica, deoarece nu-mi venise în minte această idee decît după ce trecuserăm de nr. 13.

Dar cea mai sinistră și cu adevărat^senzațională^coincidență ne aștepta la marginea groapei săpată gata sa-și^primească tributul. La stînga mormintului, pe care avea sa^se înfigă crucea de lemn cu numele Toma Cerbuleanu, cine credeți că-l aștepta pe noul client al cimitirului ca să-i ureze „bun sosii” ? O cruce de marmoră albă de Carrara, în care fuseseră sculptate literele de aur ale următoarei inscripții funerare :

LORA CRETINESCU

— 1885 ⇨ 1918 —

Asasinată mișelește în floarea vîrstei
de către un dement rămas necunoscut

AEQUO PULSAT PEDE

Probabil că numeroșii ei admiratori — cînd aflaseră din ziare, că Lorică lor, cu o zi mai înainte fusese dusă cu dricul primăriei, pentru a fi înmormîntată în cimitirul săracilor — se rușinaseră într-atît, că hotărîseră de comun acord, să-i perpetueze cît mai curînd dulcea și prețioasă^ei amintire, măcar printr-o cruce de marmoră albă, adusă din Italia — patria părinților ei — și plătită din cotizațiile tuturor celor care o iubiseră pînă la idolatrizare.

Și iată cum, cu ochii deschiși și cu mintea clară, eu^singur am reușit — de bunăvoie și neforțat de nimeni — să vă înscenez cea mai grotescă tragedie, desfășurată în^decorul natural al cimitirului Pătrunjel, în care adevăratul asasin al Lorei Cretinescu — după un sfert de veac — avea să-și regăsească pe lumea cealaltă victima pe care n-o mai căutase în viață, fiindcă greșit o socotise pierdută pentru totdeauna.

NEVASTA CANTONIERULUI

Din partea conacului boieresc și pînă în bariera cantonului unde șoseaua națională se întretaie cu calea ferată, să tot fie „o bătaie de pușcă”.

Așa se spune prin partea locului, unde distanța nu se măsoară după sistemul metric. Numai că la țară, „o bătaie de pușcă” nu știi niciodată cît este de lungă. Știi numai de unde începe, dar nu știi și unde sfîrșește. Depinde de calibrul pusteii, de imaginația informatorului și, mai ales, de picioarele drumețului interesat. Pentru drumeții localnici „o bătaie de pușcă” este un nimica tot. Pentru cel de oraș însă ea este ceva mai mult. Poate chiar „o bătaie de tun cu tragerea lungă”.

Constatarea aceasta o face pentru prima dată în viața sa Tudorică Surceleanu care, deși odraslă de țăran, nu-și tocise tălpile pînă atunci decît pe Calea Victoriei și pe șoseaua Kisseleff. Unei șosele naționale, de-abia acum îi venise rîndul. Și-ar fi putut să aștepte ea mult și bine, dacă întîmplător, de data asta, Tudorică n-ar fi fost nevoit să pornească la drum pe șoseaua națională, forțat de împrejurări și nu de bunăvoie.

Pornise glonț, ca după un semnal de alarmă. Dar glonțul, odată pornit, este bun pornit... Nu se mai uită înapoi... La fel pornise și Tudorică de la conac spre canton, unde era hotărît s-ajungă cu orice preț, dacă nu mai înainte, cel puțin în același timp cu cantonierul, care pe aceeași șosea națională pornise și el, tot de la același conac spre același

canton. Cantonierul însă pornise cîteva minute înaintea lui Tudorică.

Dealtfel, nici n-ar fi putut porni decît așa, deoarece nici Tudorică nu cunoștea pe cantonier, nici cantonierul nu cunoștea pe Tudorică.

În schimb, amîndoi cunoșteau tot așa de bine pe altcineva. Cunoșteau pe Stanca... Stanca poreclită „Tranca-fleanca”. Stanca nevasta cantonierului... Stanca, femeie buclușe, care risca să fie împușcată de bărbatu-său, dacă Tudorică n-ar fi reușit să sosească la timp, ca să împiedice deznodămîntul tragic al unui acces de gelozie rustică, al cărui autor moral era chiar el.

Cantonul, deci, nu era decît paravanul țintei spre care, în momentele acelea, cei doi drumeți își frămîntau deopotrivă și picioarele și sufletele... Păcat numai că prin partea locului nu se găsea nimeni să cronometreze viteza amorului propriu sportiv al acestor doi concurenți improvizați de fatalitate și de dragul femeii, căreia deocamdată, nu i se putuse dovedi încă, nici vinovăția, nici inocența.

Iată soarta femeii care comisese imprudența să se balanseze între doi bărbați, nu pe furiș, după cum permite legea, ci în văzul tuturor — delict de cea mai revoltătoare imoralitate. Căzuse victimă ca și Cristos, răstignit între doi tâlhari. Și acum, soarta femeii buclușe de la canton se încadra în mod fatal și evanghelic între două intenții diferite și două sentințe nepronunțate încă.

În goana pașilor cu care măsura „bătaia de pușcă” dintre conac și canton, Tudorică își pierduse aproape noțiunea tuturor simțurilor. Nu-i mai rămăsese decît puțină memorie, cu care încerca zadarnic să-și recapituleze cele petrecute la conac, cîteva zile în urmă, ca să le poată reproduce la nevoie cantonierului, pe care probabil că gurile rele din sat îl informaseră greșit.

Pe nevasta cantonierului o cunoscuse la conacul prietenului său, tot deputat și holtei bucureștean, ca și el, unde Tudorică venea pentru prima oară în vara aceea ca să sărbătorească succesul ultimelor alegeri parlamentare și unde Stanca de trei ani de zile obișnuia să vină ca la ea acasă.

Proprietarul conacului o poreclise „Tranca-fleanca”, fiindcă Stanca, deși femeie tînără, durdulie și deșteaptă foc, avea totuși o mîncărime de limbă pe care nu și-o putea

potoli decît în somn. Dar Stanca dacă vorbea așa de mult, vorbea numai ca să arate lumii că nu este proasta. Și dacă lumea se lăsa luată la vale, de ce oare n-ar fi vorbit? Dar Stanca vorbea altfel decît toată lumea. Nu vorbea numai cu gura. Mai vorbea și cu ochii. Din gură, este adevărat, nu-i prea ieșeau ei cine știe ce lucruri mari. În schimb însă, din ochii ei șireți în colaborare cu pleoapele complice, zvîcneau tot felul de bazaconii, de care să te crucești... nu altceva... Să fi jurat, că este femeia ventrilogă de la panoramă... Și Stanca vorbea așa cum știa ea să vorbească cu toată lumea la fel. Cu un singur om numai Stanca nu vorbea aproape niciodată. Cu bărbatu-său. De ce? Fiindcă nevastă-sa nu mai găsea ce să-i spună. Și doar ea îi spusese tot ce știuse. Dar ce folos, dacă de la un timp încoace cantonierul nu mai pricepea nimic !...

Biata Stanca !... Avea ea dreptate cînd spunea că decît nevastă de cantonier, mai bine văduvă de război !...

Bărbatu-său însă n-o lua mai niciodată în serios, și aproape zilnic continua să facă numai ce știa el. Dispărea de la canton, tocmai cînd ți-era lumea mai dragă. Dispărea însă nu în interes de serviciu, de-a lungul liniei ferate, ci numai din ambiția lui de salariat al statului, să se cîntească cu cîte un țoi de țuică mai mult ia „Cîrciuma din șosea”, cu șeful jandarmilor, învățătorul, pădurarul, poștașul și alți salariați ai statului, ca și el. În schimb, cu oamenii de rînd nu se amesteca niciodată. Cantonierul nu bea decît cu oficialitățile locale.

Iată pentru ce în lipsa lui bărbatu-său de la canton, Stanca venea aproape zilnic la conac să dea raportul ultimelor noutăți din sat și să mai capete ceva noutăți de la oraș.

Așa era Stanca, nevasta cantonierului. Dar așa cum era, Stanca reușise să fie „cineva”. În felul ei, era o femeie pe care ai fi putut-o califica cu nota „foarte bine”. Era tot așa de bine înzestrată cu tot ce-i trebuia ca și așa-zisele femei de lume. Numai că adevărata lume nu știi niciodată unde o poți găsi. La oraș sau la țară ?...

Cantonierul, om bătrîn, vicios și văduv, o descoperise într-o bună zi stînd călare pe bariera cantonului, ca pe

Fata de la Cozia din tabloul de la primărie. Obosită de drum, Stanca se opri să se odihnească o țîră. Și mare nevoie de odihnă trebuie să fi avut sărmana fată, fiindcă așa cum i se arătase cantonierului, Stanca părea o nebună scăpată din balamuc. Cu părul roșcat și vilvoi, ca o veveriță, desculță și jerpelită ca vai de ea, cu obrajii murdari de praful de pe șosea și cu buzele negre de murele pe care le mîncase pe drum, Stanca ținea cu gravitate în brațe o boccea cu cîteva țoale și o pereche de pantofi scîlțiați, iar după cele două urechi își agățase ștrengărește cîte un buchețel de flori de mac.

Plecaser de-acasă dintr-un cătun mai depărtat, gonită de părinți și afurisită de întreaga familie, fiindcă se zvonise că păcătuisese cu un flăcău din sat. Și cum bănuia că ceea ce i se întîmplase în satul ei natal i s-ar fi putut întîmpla la fel în orice alt sat din România, Stanca se hotărîse să-și ia lumea în cap și să-și încerce norocul la oraș, unde-și închipuia că lumea este altfel decît la sat. Idealul ei era deocamdată să intre servitoare la un ofițer ca să încerce să se încurce, dacă nu chiar cu el, măcar cu ordonanța lui, care după ce s-ar fi liberat, ar fi luat-o poate de nevastă.

Dar vorba lui moșu-său : „Unde dai și unde crapă”, Stanca umbla după o ordonanță de ofițer și căzuse peste un cantonier C.F.R. Norocul îi ieșise în cale mai înainte să fi ajuns la oraș. Și încă unde? Taman în poarta cantonului unde picase ca o pară mălăiață în gura lui nătăfleată.

Norocul ei fusese că în ziua aceea cantonierul nu era numai cu chef, ca de obicei, dar întîmplător mai era și posedat de necuratul. Nu este de mirare dar, dacă în starea în care se găsea, nenorocirea acestei copile nevinovate induioșase pe cantonier pînă la lacrimi.

De cînd rămăsese văduv, cantonierul nu-și mai găsea parcă rost, nicăieri. Nici la canton, nici pe linia ferată, nici măcar la „Cîrciuma din șosea”. Singurătatea începuse să-l plictisească mai rău ca o boală de șale, mai ales în clipele cînd era treaz, fiindcă numai atunci își da seama ca-i lipsește tocmai ceea ce i-ar fi trebuit, ca să poată fi și el om întreg ca toți oamenii.

Ce-ar fi fost dar, dacă ar fi mai încercat o dată în viață marea cu degetul ?... Nu cumva pe Stanca i-o scosese în cale chiar bunul Dumnezeu ?... Cum s-ar fi putut deci lepăda de

un dar venit așa de sus?... Ar fi însemnat că se leapadă nu de ea, dar chiar de Dumnezeu... Și-ar fi fost păcat... Mare păcat !...

Și tot așa, cu ochii la Stanca și cu gândul la Dumnezeu, cantonierul văduv și chefliu pofti pe fecioara păcătoasă în canton.

Intenția lui fusese deocamdată, bineînțeles, numai în mod provizoriu. Dar cum la țară ca și la oraș singurul lucru care durează cu adevărat este numai provizoratul, Stanca și cantonierul s'fârșiseră prin a hotărî de comun acord să se împerecheze de-a binelea și să nu se mai defacă decît atunci cînd le va da ordin, tot bunul Dumnezeu... Adică numai la moartea unuia dintre ei. Și ca să se știe de toată lumea ca idila de la canton nu este cine știe ce împerechere spurcata, Stanca și cantonierul se prezentară mîna în mîna, mai întîi la primărie și apoi la biserică.

Cu timpul însă, fericirea lor începu să scîrțîie mai rău ca șinele drumului de fier, cînd nu sunt prinse bine de traverse. Și doar meseria cantonierului asta era, nu era alta. Să le înțepenească la timp, ca nu care cumva să deraieze trenul.

Pentru reparațiuni însă, trebuiesc unelte speciale. Dai' cantonierului i se uzaseră unelte.

Fericirea de a fi întîlnit pe Stanca nu avusese darul nici să-l întinerească, nici să-l dezbrace de beția care-l îmbătrînea parcă din zi în zi tot mai mult. Cît despre fericirea ei, mai bine să nu mai vorbim. Ajunsese să-și privească bărbatul ca pe Sfîntul Ilie din icoană, sfîntul care era bun să aducă ploaia care face să crească numai belșugul altora.

Iată dar pentru ce Stanca, mai-nainte chiar să fi căpătat poreclă de „Treanca-fleanca”, începuse să sară pîrleazui cantonului. Începuse ca prin farmec să prindă gust numai pentru bărbații de la oraș... De cei din sat, nici nu mai vrea s-audă măcar. Și nu era vorba numai de cantonier, care de bine, de rău, îi era bărbat, dar bunăoară nici de șeful jandarmilor, nici de învățătorul satului și nici chiar de subprefectul plasei care, oricît ar fi stat el la țară, conta totuși ca un orășan adevărat.

Proprietarul conacului reușise să grefeze în coaja sentimentelor și de femeie primitivă toată otrava senzațiilor superlative, așa că Stanca începuse să se considere în sat ca

un fel de „dezrădăcinată”. Gurile rele pretindeau cîiar ca Stanca nu mai umblă decît după bărbați care nu erau de nasul ei. Stanca însă, care știa ce pățise în satul ei natal, nu mai punea preț nici pe gura satului ei adoptiv și, cînd o apuca „ducă-s-ar pe pustie”, era gata să faca moarte de orășan.

Cînd a cunoscut-o la conac, Tudorică Surceleanu abia sosise de la București. Nu avusese nici măcar timp să ia contact cu primul miros de iarbă proaspătă. În nările lui mai rămăsese parcă un rest din mirosul de hoit feminin de la „Alhambra” și „Alcazar”. Ba ceva mai mult, ultimele nopți și le petrecuse la „Salata” pe Calea Griviței.

Pînă atunci Tudorică se lăsase dus la vale numai de cursul apei, după cum se spune în popor. O apă specială însă, pe care el o botezase „apa soartei”. De la București venise totuși animat de cele mai bune intenții. Venise hotărît să înceapă o nouă viață, ca și un decavat, care în ajunul sinuciderii pe masa verde, se trezește chiar din senin ginele antreprenorului cazinoului. Pentru el această surpriză neașteptată fusese aspectul vieții de conac cu care, ca orice naiv rafinat, spera să se poată schimba, dacă nu chiar într-un diavol pocăit, măcar într-un slăbănog înzdrăvenit.

Tudorică Surceleanu se înșela însă și de data asta, fiindcă perspectiva, de a mai putea fi și altfel de cum era în realitate, nu-l încîntase niciodată. Se mulțumise doar să se considere o victimă a soartei, și atîta tot. Victima aceleiași vechi iluzii nocturne urmată de aceeași deziluzie matinală. Nu-și putuse da seama nici de data asta că infernala cătușă ferecată, din care părea că nu poate scăpa, orice-ar fi încercat să facă, nu era altceva decît o simplă obsesie a lui... o idee fixă cu care îi plăcea să se mintă singur, cu aceeași voluptate cu care un hoț de buzunare, în lipsa unei lovituri mai reușite, se distrează să se fure el singur, fiindcă știe că acest fel de lovituri nu dau greș niciodată. Și după cum procedase pînă atunci, Tudorică avea să procedeze la fel și de data dS Ici.

Dacă n-ar fi cunoscut-o pe Stanca, poate că la conac Și-ar fi dat măcar osteneala să încerce să se cunoască și el

odată. Dar cu Stanca, nu era glumă. Așa ceva Tudorică nu mai întâlnise nici la „Alhambra”, nici la „Cărăbuș”. Conacul rustic al prietenului său bătuse toate paradisurile artificiale din capitală.

Cam același lucru se putea spune și despre Stanca, fiindcă nici ea nu cunoscuse pînă atunci un alt bucureștean în genul lui Tudorică Surceleanu. Dovadă că după primul schimb de cuvinte și ochiade, nevasta cantonierului îi și propuse s-o ducă cu el la București. Celor dinaintea lui Stanca nu le propusese, probabil, decît să se deranjeze pînă la canton și, bineînțeles, numai la anumite ore din zi sau din noapte, cînd știa că salariatul statului, salaria la rîndul lui pe cîrciumarul statului.

Și totuși în primele zile, Tudorică rezistase cu bărbăție hotărît să n-o guste pe Stanca decît din punct de vedere vizual și pur estetic. Originalitatea femeii rurale, contaminată de otrava civilizației urbane, îi tăia orice curaj de penetrație colonială. Ba chiar la un moment dat faimosul lor proiect de voiaj la București rămăsese ca un deziderat înmormîntat în ultima ședință a unui congres internațional. Nu-i produsese decît curiozitatea unei simple vizite la canton. O primă vizită de etichetă nu l-ar fi putut angaja decît, cel mult, la alte două, trei vizite ceva mai decoltate și atîta tot. Șl azi așa, mîine tot așa, Tudorică începuse să se și creadă un alt om. Se simțea oarecum schimbat în bine... Se simțea așa, ca în fața unei oglinzi miraculoase, în care un măgar, bunăoară, s-ar vedea un pegas, iar o femeie de strada, elevă la călugărițe.

Păcat însă că oglinzile miraculoase nu sunt decît pure escrocherii vizuale. Deîndată ce le ștergi de abureala propriilor tale fumuri, te fac să te vezi în ele tot cel care ești în realitate.

Singura schimbare cu adevărat a lui Tudorică avea să fie o simplă schimbare de cravată. O cravată pe care i-o făcuse cadou prietenul său la sosirea lui din București. O formă nouă de cravată, specialitatea conacului, pentru păcălireă bucureștenilor în „viața la țară”, o cravată din care la nevoie se putea face chiar un ștreang, dar numai pentru uzul său personal.

Într-o seară, prietenul său, proprietarul conacului, deși mai mult în glumă, îl apostrofă totuși cu un aer foarte îngrijorat:

— Dar tu, mă Tudorică, știi cum te-ai schimbat la față !... Parcă n-ai mai fi tot tu... ăla din ziua cînd ai sosit la conac !...

Tudorică se mulțumi să-i răspundă în doi peri ;

— Mă mir... că pînă la „Schimbarea la față” știu că mai sunt cîteva săptămîni.

— După calendar, este adevărat, mai sunt trei săptămîni... Dar nu și după loc. Tu nu știi că la țară „Schimbarea la față” nu cade în aceeași zi a calendarului ca la oraș ?... La țară cade de obicei... cîteva zile numai după ce sosești de la oraș !...

În odaia lui, gata de culcare, Tudorică se gîndește foarte serios. Nu cumva prietenul său făcuse vreo aluzie răutăcioasă la adresa lui și a nevestei cantonierului ?...

Și Tudorică Surceleanu oftează adînc ca și cum Stanca i-ar fi dat cu tifla !... Adevărul era că, de cînd venise la țară, nu se simțise în nici o noapte mai singur ca în noaptea asta, cînd apostrofa prietenului său îl făcuse să se creadă alături de Stanca, de care începuse parcă să se teamă.

Singur !... Ce prost lucru, să fie omul singur !... Și ce sinistru sună cuvîntul „singur” mai ales cînd îl pronunți tot singur. O fi el cuvînt ca toate cuvintele. Dar vezi că și cuvintele sunt cuvinte și... cuvinte. Cuvintele sunt ca și oamenii. Un cuvînt singur nu înseamnă nimic. Înseamnă numai că vrea să se împreune, dacă nu cu altceva mai bun, măcar cu un alt cuvînt, tot singur, ca să poată și el însemna ceva. Singurătatea distruge tot ce rămîne singur. Cuvîntul «singur» nu poate trăi singur decît în grafică. Expresia «singur» este o anomalie. Existența cuvintelor stă în împerecherea lor cu alte cuvinte. Și existența oamenilor, la fel... Și existența popoarelor, tot așa... Și chiar existența amănților... Dacă doi amănți nu s-ar iubi decît de dragul amorului lor pribeag, fiecare în parte... gata... „Amorul este copil pribeag...” Atîta așteaptă, s-o șteargă...

Și Tudorică, amețit de profunzimea cugetărilor lui perssonak' stimsc, lampa obosit și închise ochii să nu-și mai vadă decît întunericul din sine însuși.

Cîteva zile după discuția cu „Schimbarea la față” și tot spre seară, Tudorică își aude prietenul strigînd de-a lungul parcului, ^ ca și cum i-ar fi luat Dumnezeu mințile :

— Cine _i-a dat revolverul?... Cine a dat revolverul cantonierului?... Nu l-ați văzut că este beat turtă?... Are s-o omoare... O să vedeți că are s-o omoare... Bestia !...

Cuvintele ^rimate „revolver” și „cantonier”, dar mai ales fraza dramatică „are s-o omoare” făcură pe Tudorică să-și ciulească urechile ^ ca un cîine de vînătoare. Lui Tudorică însă i se părea că este complet surd și că ceea ce auzise nu putea fi adevărat. Totuși ca și cum cineva i-ar fi dat brînci pe la spate, Tudorică sări peste balustrada terasei pe care se găsearin momentul acela și ca o minge de fotbal se rostogoli pînă în mijlocul peluzei pe care prietenul său o traversă în goană. ^ Ajunși ^ unul în fața altuia, cei doi prieteni deputați parcă deveniseră dușmani. Unul din ei trecuse cu opoziția.

— Bravo !... Te felicit. Și să-mi faci plăcerea să mai vii și la anul !...

Tudorică Surceleanu nu înțelegea nimic.

— Pe mine mă feliciți ?

— Faci pe prostul, sau ești chiar idiot complet ?

— Dar ce-am făcut eu, să fiu idiot ?

— Tu ? Nimic... Vezi bine... Fiindcă revolverul, alt idiot i l-a dat... Nu i l-ai dat tu...

— Care revolver ?

— Revolverul meu... Unul din revolvele mele. Și încă cel care era încărcat cu șase gloanțe.

Tudorică simțea cum se cufundă în iarbă ca în valurile mării.

— Cui, bre omule ?... Cui spui că i l-a dat ?

— N-auziși ?... Cantonierului... Și bestia aia de bătrîn alcoolic și libidinos are s-o omoare... Ai să vezi c-are s-o omoare !...

— Și pe cine zici că vrea s-o omoare ?

— Pe nevastă-sa, idiotule... Pe Stanca „Tranca-fleanca”¹⁶.

Lui Tudorică Surceleanu i se făcuse negru în fața ochilor. Probabil ajunsese în fundul mării, unde nu mai este nici verde, nici albastru... Noroc însă că tot prietenul său îl scoase din nou la lumina zilei cu o înțepătură de ochi pregătită parcă anume pentru acel „fația feroce” al italianului cînd pornește la atac...

— Și asta numai din cauza ta, stricature... inconștientule... degeneratule... criminalule !...

Tudorică nu mai putea găsi nici o vorbă de apărare. Se mulțumea numai să suporte cu remușcare și demnitate avalanșa de fraze cu care prietenul său continua să-l insulte.

— I-ai sucit capul, nătărăule, că și tu tot un fel de „Tranca-fleanca” ești ca și ea ! Mi-ați făcut conacul de ris, indivizi de pripas ce-mi sunteți amîndoi... I-ai promis c-o iei cu tine la București... Auzi promisiune !... Parcă te-ai fi trezit la o întrunire electorală... Și ea ca o vacă **bleaga** cum este... fiindcă adevărul ăsta este... Nu este nici măcar o vacă de rasă elvețiană... Ea te-a crezut. Cum nu era să creadă un deputat ?... Te-a luat în serios și s-a grăbit să-i comunice lui bărbatu-său bucuria care-l lovise... Ba și-a făcut chiar bagaje... Bag seama că erați grăbiți s-o ștergeți mai curînd...

Tudorică Surceleanu rămăsese cu gura căscată ca la Camera deputaților cînd într-o ședință furtunoasă nu putea găsi nici o replică pentru adversarul său din opoziție.

În timpul acesta însă, prietenul său continua pe același ton :

— Auzi, auzi... Auzi manieră de a cuceri o femeie de la țară... S-o iei cu tine la București... Numai tu puteai fi capabil de o așa gugumănie... Nu știai că lucrul ăsta îl mai propusese ea și altora ?... Numai că... bineînțeles... Nimeni pînă azi n-a fost încă așa de idiot ca tine s-o ducă la București, cînd putea s-o aibă în condiții mult mai convenabile la canton...

Tudorică Surceleanu de-abia acum începuse să se dezmeticească cu adevărat. Bunul său prieten avea dreptate. Dar nu fiindcă îl credea pe el idiot, stricat, inconștient, degenerat și criminal ci fiindcă îi dăduse prilej să se con-

vingă în fine și el că Stanca nu e decît o vacă bleaga, de cea mai stupidă și autentică rasă bovină.

Alte informațiuni și explicațiuni de o parte și de alta erau de prisos, fiindcă timpul pierdut nu se mai putea cîștiga decît în pas gigantic. Și cum Tudorică de data asta începuse să se simtă mai înzdrăvenit chiar decît slăbănogul din Capernaum, o luă la fugă spre conac, urcă într-un suflet scara pînă în odaia lui, se înarma și el cu revolverul din cutia mesuței de noapte și coborînd apoi în curte, cu capul gol, ieși pe poarta conacului și cu restul de suflet ce-i mai rămăsese pe buze, o porni în goană pe șoseaua națională, spre cantonul, pînă la care știa că nu este decît „o bătaie de pușcă”.

Și acum... iată-1 alergînd ca un nebun s-ajungă în „doi timpi și trei mișcări” acolo unde alții, mai practici decît el, ajunseseră înaintea lui, în condițiuni mult mai avantajoase din toate punctele de vedere... Și toată această goană, pentru ce? Pentru a putea salva reputația unei femei, la a cărei compromitere, la drept vorbind, el nu contribuise aproape cu nimic.

În drum spre canton, Tudorică Surceleanu era chinuit de un enorm semn de întrebare.

De ce oare bătrînul cantonier alcoolic și libidinos, cum îi spusese prietenul său, afecta de data aceasta o gelozie de înșurățel în luna de miere, cînd toți ceilalți musafiri ai conacului, de care ar fi avut drept să fie cu adevărat gelos, îl lăsaseră complet indiferent?... Ce făcuse el, Tudorică, mai mult decît înaintașii lui, căroră cantonierul însă se mulțumise să le închine în gînd o serie de cruci și Dumnezei și atîta tot?... Oare nu cumva, cantonierul bănuia că dintre toți cu cîți îi ieșise vorbă nevastei sale, Stanca nu păcătuisese cu adevărat decît numai cu el singur?...

Cînd nu mai avea decît vreo douăzeci de pași pînă la canton, Tudorică Surceleanu își opri și pașii și respirația și cugetările, pe care dealtfel le epuizase cu totul.

Cantonierul sosise probabil înaintea lui. Dar la ce se putuse petrece după sosirea cantonierului la canton, Tudorică nu îndrăznea nici măcar să se gîndească. Enervarea și

teama lui creșteau cu atît mai mult cu cît din clipă în clipă aștepta s-audă focul de revolver. Nu auzea însă nimic... Nici foc de revolver, nici voce de om, nici lătrat de cîine, nici șuierat de locomotivă...

Ce se putuse întîmpla oare? Cantonierul împușcase pe Stanca înainte de sosirea lui, sau Stanca prevenită de cineva fugise de la canton înainte de sosirea cantonierului? Dar nu s-ar mai fi putut întîmpla oare și altceva? Nu cumva cantonierul se răzgîndise pe drum, după cum la fel procedase și în alte cazuri similare?... Un bărbat rezonabil n-ar fi putut face decît așa...

Tudorică Surceleanu, deși nu știa ce trebuie să creadă, își dădu totuși seama că sosind ca și jandarmii lui Offembach trebuie să schimbe de front.

Deocamdată însă nu vedea decît două soluții: Sau să stea la pîndă ca să poată descoperi ce se petrece, fără să se arate, sau să dea buzna în canton numaidecît, fîntîmplă-se orice s-ar fi întîmplat.

După o matură chibzuință însă, conchise că nu era bună nici una din cele două soluții. Ideal ar fi fost să se poată strecura pe lîngă pericol, ca și cum n-ar fi fost vorba de nici un pericol... să se întoarcă apoi liniștit la conac... și cu începere chiar de a doua zi, să nu mai dea ochi nici cu Stanca, nici cu cantonierul, pe care dealtfel nici nu-l cunoștea încă.

„Sfinte Toadere, exclamă el, ai milă de mine care pînă la 38 de ani ți-am purtat sfîntul tău nume cu cinste și învață-mă ce crezi tu că este mai bine să fac, să pot scăpa cu obrazul curat”...

Tudorică Surceleanu însă nu credea în sfinți. Credea numai în norocul porcilor. Și norocul porcului nostru era că la canton mai sosise și altcineva afară de ei doi. Sosise judecătorul din sat... Numai că judecătorul fusese singurul care sosise la timp. Sosise adică, chiar înaintea cantonierului...

Dar care era rostul judecătorului într-o afacere, care deocamdată, nu fusese adusă încă, în fața justiției?... Probabil că judecătorul cunoștea și el pe Stanca tot așa de bine ca și ceilalți, și ca atare, era și el tot atît de interesat în desfășurarea acestor evenimente cu peripeții funebre.

Tudorică Surceleanu, care nu bănuia încă nimic din ceea ce abia mai târziu avea să aflu, aștepta totuși momentul binevenit ca să hotărască ce ar fi fost mai bine să facă. În momentul când tocmai se hotărîse să nu facă nimic, fereastra cantonului se deschise brusc și o voce răgătată, pe care Tudorică o auzea pentru prima oară, ajunsese pînă la el.

— Iertați-mă, domnule judecător... Dar eu o bănuiam cu altul... Nu știam că suntați chiar dv. ... Altminteri, n-aș fi îndrăznit s-o ameninț nici măcar cu pumnul... darmită cu revolverul !...

„A tras !... exclamă Tudorică, cu dinții clănțănind de frică... Cum dracu de n-am auzit nimic ?...”

În schimb, era încîntat că auzise vocea cantonierului, fiindcă cel care vorbise pînă atunci și care continua încă să mai vorbească, era chiar vocea bărbatului cu bucluc.

— Credeam că este vorba de licheaua aia de deputat, care în loc să-și vadă de treburile lui la București, se leagă de muierile oamenilor nevoiași de la țară... Dar bag seama, zăpăcita asta de Stanca, cum este ea „Tranca-fleanca”, v-o fi confundat, poate, pe unul cu altul...

Tudorică tresări ca și cum i-ar fi intrat în călcîi un cui de potcoavă de cal. De teamă să nu se descopere însă, își vîrî pumnul stîng în gură, iar cu dreptul se sprijini de un copac din marginea șoselei.

După vocea cantonierului, urmă o altă voce pe care Tudorică o recunoscuse imediat. Vocea judecătorului :

— Nu vorbi cu păcat, moș Răgălie, că domnul Tudorică Surceleanu nu este o oarecare lichea de bucureștean, așa după cum îl vezi d-ta. Este un om foarte de treabă și cu multă dragoste pentru oamenii nevoiași... Doar este deputatul d-voastră... Ce dracu !...

Pe măsură ce judecătorul continua să vorbească, Tudorică se simțea parcă gîdilat pe gîtlej de o băătură răcoritoare.

„Gentil băiat, judecătorul ăsta, se gîndea el. Nici nu m-aș fi așteptat de la un simplu magistrat de sat... Am să-i mulțumesc de îndată ce voi da ochi cu el.”

Vocea cantonierului însă, care se simțea obligat să încheie el discuția, îi tăie brusc plăcerea de a mai savura pledoaria judecătorului, care de data asta făcea pe apărătorul din oficiu al lui Tudorică.

— Ba, deputatul jandarmilor care l-au votat, domnule judecător... Nu deputatul meu... Că eu am votat pe cei care m-au făcut cantonier acum 30 de ani... că pîinea cea de toate zilele, de atunci și pînă acum, de la ei o am, nu de la ăștia care mi-au înjumătățit-o !...

Tudorică Surceleanu socoti că nu mai era nevoie să asculte și ce-ar mai fi putut urma. Începu deci să se retragă încetișor și de-a-ndaratele, pînă ce, la un moment dat făcu „stînga-mprejur”, respirînd încîntat că în lipsa lui judecătorul făcuse exact ceea ce era hotărît să facă și el, dacă ar fi sosit la timp. Salvase viața nevestei cantonierului, care tocmai ieșise în curte să scoată apă proaspătă din fîntînă... Probabil, voia să servească judecătorului o dulceață de corcodușe galbene, specialitatea locului.

Tudorică se mulțumi dar să-și șteargă fruntea de sudoare și s-o pornească înapoi spre conac, fără să mai întoarcă ochii înapoi de teamă, să nu se prefacă în stană de sare, ca nevasta lui Loth.

Cîteva zile după aceea, la conac avu loc un dejun la care împreună cu judecătorul mai fuseseră invitate și alte mici oficialități de prin împrejurimi. După golirea primelor pahare de vin, discuția celor petrecute cu cîteva zile în urmă își deschise ușa, chiar din senin și, bineînțeles, fără nici o intenție rea.

Proprietarul conacului începuse prin a mulțumi judecătorului pentru ingeniozitatea cu care îl scăpase de consecințele unui eventual „fapt divers” senzațional. Revolverul cu pricina promitea să devină una din cele mai prețioase obiecte din colecțiile istorice ale conacului.

Tudorică Surceleanu, care pînă atunci se ferise să ia parte la discuție, riscă totuși o întrebare naivă, ale cărei consecințe probabil nu le bănuise :

— Dar dv. erați armat, domnule judecător ?

— A, nu domnule deputat... Eram cu mîinile goale...

— Și nu v-a fost frică ?

Judecătorul surîse, ca și cum i s-ar fi făcut o intervenție de sus într-un proces delicat.

— Dacă mi-ar fi fost frică de țărani, n-aș mai face pe judecătorul la țară. Aș face pe dracul în patru să fiu mutat în oraș, unde cel puțin frica unui magistrat este justificată. Aci la sat însă, țăranilor trebuie să le fie frică de mine, nu mie de ei !...

Tudorică își deplasă sprâncenele și colțul buzelor în formă de admirație sinceră și spontană.

— Bravo, domnule judecător !... Mare curaj !... Am să pun pe lângă ministrul Justiției un cuvânt bun pentru dv. Judecătorul se rumeni la obraji ca o fată mare.

— Vă mulțumesc, domnule deputat. Numai că deocamdată mă simt destul de bine și aici unde mă aflu...

Unul din invitați exclamă ironic :

— Cred și eu !... Cu așa proprietar de conac și cu așa nevestă de cantonier, cui dracu nu i-ar conveni ?

Tudorică tresări ca de obicei ori de câte ori avea o nedumerire. Abia acum începuse să bănuiască și el motivele pentru care judecătorul se grăbise să ajungă la canton înaintea lui și a cantonierului. Totuși Tudorică reluă discuția care, în urma intervenției invitatului, părea oarecum delicată pentru judecător.

— Ba eu vă spun drept, domnule judecător... Eu eram înarmat... Eu pentru nimic în lume n-aș fi plecat de la conac, cu mâinile goale.

— Ar fi fost de prisos, domnule deputat... Nu vorbesc de cazul meu, care, întâmplător, reușisem să sosesc înaintea cantonierului și deci să nu mai aveam nevoie de revolver, fiindcă adevăratul revolver era chiar persoana mea... Dar de cazul dv. ... care chiar cu revolverul în mână, dacă ați fi sosit tot ca și data asta, adică după cantonier, n-ați mai fi găsit în fața dv. decât un cadavru... Cu siguranță...

Tudorică tresări pentru a doua oară în cursul dejunului. De data asta însă tresări conștient, ca și cum crima s-ar fi săvârșit și vinovatul ar fi fost el.

— Apropo, domnule judecător... Dar dv. cum ați reușit să sosiți înaintea noastră ?

— Foarte ușor... Eu am plecat de la judecătoria călare.

Tudorică tresări pentru a treia oară.

— Călare !... chiar călare ?

— Bineînțeles... Călare ca Mihai Viteazul din Piața Universității.

— Dar dv., de unde știți să călăriți ?

— Am făcut stagiul militar la roșiori... Dar chiar dacă n-aș fi știut să călăresc, eu tot călare aș fi plecat, fiindcă știam că la țară, numai așa se poate scurta „o bătaie de pușca”.

De data asta, Tudorică se mulțumi numai să se bată cu palma pe frunte.

— Adevărat, domnilor !... Simplu, ca oul lui Columb... Cum nu m-am gândit și eu să încălesc un cal !... Că doar în grajd, slavă Domnului, se găseau destui cai de călărie...

De data asta, cel care găsi de cuviință să interviev și el în discuție fuse chiar proprietarul conacului.

— Atît mi-ar mai fi trebuit !... Dacă te-ar fi trîntit calul pe drum ?... în loc s-o ai tu pe Stanca pe conștiință, te-aș fi avut eu pe tine !

Și ca și cum proprietarul conacului n-ar fi spus destul, judecătorul mai adaugă și el ceva :

— Vedeți, domnule deputat... Eu, deși nu sunt decât un simplu judecător la sat, cunosc totuși pe țărani mai bine ca dv., care sunteți reprezentantul lor în parlament.

Tudorică Surceleanu se lăsă bătut cu grația unei femei frumoase, care se lasă cucerită prin *ricochet*.

Discuția totuși continuă foarte animată pînă spre sfîrșitul mesei, cînd proprietarul conacului propuse să se golească cite un pahar de șampanie în cinstea nevestei cantonierului.

Unul dintre invitați, care nu avusese încă ocazia să cunoască pe Stanca, reclamă prezența eroinei la masă. Asistența, în unanimitate, aprobă propunerea cu aplauze prelungite. Singur, Tudorică se mărgini să aplaude mai mult de formă, discret, dar totuși vizibil.

Argatul însă, care fusese trimis cu droșca la canton, se întoarse cu ea goală. Găsise cantonul încuiat cu lacăt pe dinafară, iar pe Stanca nicăieri. Cantonierul, care fusese descoperit la „Cîrcuma din șosea”, cu cheia la el, explică „gatului că Stanca nu mai avea nevoie de cheie, fiindcă dispăruse de acasă fără urmă...

Fără urmă ?... Vorbă să fie !... S-o creadă cantonierul și ceilalți cîțiva naivi, care nu văzuseră în Stanca decât o simplă „Tranca-fleanca”, plăsmuirea unei femei, bună nu-

mai pentru distracția ramolitului ei de bărbat și blazaților bucureșteni de la conac...

Pînă atunci Stanca nu fusese decît sculptura modelată în lut a unui autor anonim. Un adevărat amator de artă însă se hotărîse să-și toarne după modelul ei în lut un exemplar în bronz. Și Stanca, în noua ei ipostază, plecase la oraș... Visul ei de aur !... Dar, bineînțeles, nu plecase singură. Plecase cu cel care o turnase în bronz..., cu sub-prefectul plășii, care fusese numit director al prefecturii de județ.

Stanca dar nu putea fi sărbătorită decît în lipsă, așa cum^ dealtfel se sărbătoresc sfințele din calendar. Deși însă lipsă ca și ele, Stanca părea totuși de față. De data asta, Stanca „Tranca-fleanca” se coborîse nevăzută parcă, în mijlocul comensilor.

Numele nevastei cantonierului tamburina zgomotos pe buzele tuturor. Numele aspru al femeii cu trup mlădios se topise parcă în lichidul înțepător la limbă, pe care fiecare îl sorbea cu voluptatea unui adevărat sărut. Și Stanca era parcă pentru prima^ dată în viața ei sărutată cu adevărat, sărutată cu forța, sărutată în același timp deodată de șapte bucureșteni, care deși oameni de lume, fuseseră cu toți niște „prost creșcuți”, fiindcă nici unul din ei nu-și ținuse promisiunea so ducă la București.

Și în timp ce tot satul vuia de noua năzdrăvănie a nevastei cantonierului, femeile își făceau cruce că au scăpat de Stanca, iar bărbatu-său repeta ca de obicei ceea ce făcuse toată viața. La „Cîrciuma din șosea” cantonierul generos, senin și absent se cinstea cu același țoi de țuică de prune cu șeful de jandarmi, învățătorul, pădurarul, poștașul și alți cițiva salariați ai statului ca și el.

UN „FAPT DIVERS” CULTURAL

în clipa cînd tocmai se pregătea să se urce de pe trotuarul Universității, în tramvaiul no. 14 (șoseaua Iancului-Cotroceni), cunoscutul autor de romane senzaționale Ilie Ionescu-Ilion se simți tras de pulpana pardesiului, cu oarecare violență, de către un necunoscut cu ochii mascați de lentilele fumurii ale unor ochelari încadrați în aur.

— Bine c-am pus mîna pe d-ta... N-ai idee de cînd te caut : Dă-l dracului de tramvai, că dacă ai nevoie să te duci undeva, îți plătesc eu un automobil.

Ilie Ionescu-Ilion, care nu-și cunoștea încă agresorul mascat, se mulțumi deocamdată să-l privească cu oarecare^ nedumerire și atîta tot. Dealtfel, necunoscutul se _ și grăbise să-și continue pledoaria cu aceeași bună dispoziție cu care pornise la atac :

— Știi că mie nu-mi plac oamenii care mă privesc chiorîș ? Da, da ! D-ta vrei poate să te scuzi că nu mă cunoști încă. Eh, și ? Parcă dacă m-ai cunoaște personal, crezi c-ai putea cîștiga ceva mai mult decît mi-am propus eu singur să te fac să cîștigi, chiar fără să mă cunoști ? După o scurtă respirație însă, necunoscutul continuă să vorbească tot el și tot pe același ton plin de satisfacție. Și la urma urmelor, să-ți spun drept. D-ta nici n-ai nevoie să mă cunoști pe mine. Să fii mulțumit că mi-ai procurat plăcerea să te pot cunoaște eu pe d-ta. Mare noroc ai avut. S-o știi de la mine. Norocul ăsta nu l-a avut nici Napoleon Bonaparte, cînd a reușit să treacă teafăr puntea de la Arcola.

Enervat peste măsură de mîncărimea de limbă a necunoscutului, care continua încă să-l țină de pulpana pardesiu-lui, Ilie Ionescu-Ilion încercă să se scape de el smucindu-se brusc// apucînd-o grăbit spre statuia lui Mihai Viteazul. Nu bănuia însă, că omul cu figura mascată de lentilele fumurii ale ochelarilor săi, încadrați în aur, avea să-l urmărească cu persistența chirurgului ocupat să-și cloroformizeze pacientul de pe masa de operație.

— Te rog, te rog. Fii drăguț și ascultă-mă fără să mă întrerupi. Așteaptă mai întîi să sfîrșesc eu ce am de spus și pe urmă ești liber să faci și d-ta ce ți-ar plăcea. Apoi, după a doua respirație tot așa de scurtă ca și cea dintîi, necunoscutul continuă cu aceeași ademenitoare voce de sirena : D-ta ești scriitor. Vreau să zic, autor de romane senzaționale. Nu-i așa ?

Oprindu-se o clipă pe loc, Ilie Ionescu-Ilion respiră, în fine și el o dată, ușurat și încîntat, că cel puțin necunoscutul, care-l acostase, nu se înșelase asupra profesiei lui de autor de romane senzaționale. Dar atîta tot, fiindcă după simplul său gest afirmativ din cap, stăpînul ochelarilor fumurii nu-i mai dădu timp, nici măcar să-și înceapă fraza care-i sta pe buze.

—; Dacă este așa — ba nu, zău ! — de ce ții cu tot dinadinsul să vorbești odată cu mine, cînd d-ta nici nu mă cunoști încă cine sunt ? Mulțumește-te deocamdată că d-ta știi să scrii. Și încă bine de tot ! Pe cîtă vreme, eu, sărmanul de mine, abia dacă știu să citesc. Să te citesc adică, pe d-ta. Da, da ! Nu ți-e de ajuns, că în loc să mă cauți d-ta pe mine, mă faci s-alerg eu după d-ta ?

Profitînd de o înecăciune nervoasă a necunoscutului, Ilie Ionescu-Ilion reuși în fine să scoată și el din gură, o singură biată exclamație negativă :

— Nu, domnule !... Nu !...

Fraza însă, pe care și-o formase în minte gata să i-o servească, îi rămase lipită pe buze și de data asta, fiindcă necunoscutul, după ce-și înghițise nodul nervos, reuși să-i ia tot el înainte.

— Am înțeles. D-ta probabil vrei să-mi spui că n-ai nevoie de mine. Așa e că te-am ghicit ? Ba bine că nu ! Eu ghicesc totdeauna gîndurile unui scriitor de talent ca d-ta.

Pînă azi — nu zic — e adevărat... d-ta n-ai avut încă nevoie de mine. Dar de azi înainte, se schimbă socoteala. Da, da ! Te rog să nu mă contrazici, fiindcă dacă ai fi jîvit nevoie, d-ta te-ai fi grăbit să mă cauți pe mine, nu să mă faci pe mine, om bătrîn, să mă țin ca umbra după d-ta !... Și la urma urmelor, cine ești d-ta ? Un scriitor de mare talent ! Felicitările mele !... Nu zic... Dar, între^noi fie vorba, d-ta, prea tinerel ești față de mine. Și afară de asta, mai ești și dificil. Da, da, foarte dificil ! Te rog, te rog... Nu mă-ntrerupe. Știu ce-ai să-mi răspunzi ! C-asta-i treaba dumitale. Parcă eu zic altfel ! Ai dreptate. Numai că pe^mine scriitorii dificili să știi că nu mă sperie, oricine ar fi ei. Am reușit eu să-mblînzesc pe autorii de cărți didactice, care sunt mult mai șireți și mai lacomi decît scriitorii, darmite pe un biet autor de romane senzaționale. Fie chiar unul de calibrul d-tale !...

Enervat și de data asta, chiar aproape agresiv, Ilie Ionescu-Ilion începuse să cam strîmbe din nas. Necunoscutul mascat însă prinsese de veste la timp, și ca și cum s-ar fi pregătit să-i accepte, fără nici o altă discuție, o ofertă —^pe care scriitorul, dealtfel, nici nu i-o făcuse — începu să-și bemoleze tonul.

— Te-am înțeles !... Probabil că d-ta dorești să știi mai întîi cine sunt. Sau, cum se spune, să mă cunoști personal. Eh, bine. Are să fie așa precum dorești. Dar cu o condiție. O singură condiție. Una singură mi-ajunge. Nu-ți cer mai mult. Iat-o... Să nu-mi pretinzi să mă recomand decît după ce voi sfîrșit tot ce am de spus. Și după un nou semn din mîină, tot atît de scurt ca și pauza de tăcere, reclamată de o nouă exclamație, continuă : Nu te supăra... Dar dacă d-ta te-ai încăpățîna să vorbești în același timp cu mine, tot farmecul cunoștinței noastre de azi s-ar duce pe gîrlă. Eu sunt Stan pășitul !... Știu mai bine ca d-ta cam ce poate vorbi un scriitor de talent... Vorbește numai de opera lui. Parcă numai el ar fi scriitor în țara românească...

Conștient de întreaga și reala sa reputație literară, Ilie Ionescu-Ilion încercă să oprească ofensiva adversarului, strecurîndu-i agresiv în obraz cîteva fraze complete, dar din nefericire așa de scurte, că toate la un loc nu făceau nici măcar cît o singură frază din ale necunoscutului.

— Ascultă, domnule !... N-ai de gînd să sfîrșești odată ? Sau profiți de buna mea creștere de a nu-ți fi întors încă spatele ?...

Necunoscutul însă, fără să-și piardă cumpătul, îi dădu răspunsul și de data asta, tot atît de repede și neașteptat, ca și pînă atunci.

— Parcă eu nu mă pot face auzit, chiar dacă ți-aș vorbi din spate... Sau *de travers*. Sau *de trois quarts*... Da, da. Chiar așa !... Te rog să-mi spui cum îți place să-ți vorbesc. Nu te jena de mine...

Insistența necunoscutului, cu ochii mascați de lentilele fumurii ale unor ochelari caracteristici, eroilor din romanele polițiste, trecînd peste marginile celei mai elementare bunăcuviințe, Ilie Ionescu-Ilion se găsi îndrituit să ridice și el tonul, pînă unde socotea că și-ar putea întimida partenerul.

— Sfîrșește odată, domnule. Sau d-ta poate nu-nțelegi românește ?...

— Eh !... Poftim întrebare !... Cum să nu-nțeleg tocmai românește ?... Doar nu sunt cine știe ce strein, suspect în propria mea țară !

— Dacă-i așa, de ce te ferești să-mi răspunzi la întrebările mele ?

— Că parcă d-ta m-ai fi-ntrebat ceva, pînă acum ?... Nimic !...

— Cine ești d-ta, domnule ?... Spune cine ești ?

— Și dacă ți-aș spune că sunt Rotschild î... Așa e, că n-ai să mă crezi ?...

Ilie Ionescu-Ilion scăpă fără voie nu numai un surîs plin de cea mai acră ironie posibilă, dar și o frază ceva mai lungă care credea c-avea să-i cadă necunoscutului drept în moalele capului...

— Eh ! Domnule, domnule !... E adevărat că nu știu încă cine ești... Dar, dacă aș fi sigur că ești chiar Rotschild... Nu te supăra, dar mare poftă aș avea să te tapez cu cîteva mii de lei !...

— Eh ! Poftim !... Ce copil ești !... Parcă pentru a face plăcere cu cîteva mii de lei unui scriitor de talia d-tale trebuie să fii numai decît chiar Rotschild !...

De data asta, cunoscutul autor de romane senzaționale chiar că nu se mai putu abține și explodează ca o adevărată petardă de 10 Mai...

— Hai, domnule... Spune cine ești și sfîrșește odată basmul ăsta cu cocoșul roșu... Nu mă face să te trimit unde și-a înțărcat dracul copiii î...

Și Ilie Ionescu-Ilion se opri la timp, de teamă să nu fie pus de necunoscut în fața unui nou obstacol, pe care nu era încă sigur că-l va putea sări fără să se poticnească. De altfel, omul cu ochelarii fumurii, ca și cum i-ar fi ghicit temerea, nu-l lăsă să aștepte nedumerit prea mult în fața obstacolului.

— Iată, că-ți spun... Dacă ții cu tot dinadinsul să știi cine sunt... Eh, bine ! Află că eu nu sunt Rotschild... Chiar așa... Nu sunt nici Rotschild și nici măcar rudă cu el nu sunt !... Dar la urma urmelor, ca să poți fi cineva în România, trebuie oare să fii numai decît Rotschild ?... Vrei să știi ce gîndesc eu în momentul ăsta ? Nu vreau să fiu în România decît cel care sunt cu adevărat. Pariez însă că d-ta, cînd vei afla cine sunt, ai să mă tapezi la fel ca și pe Rotschild... Zi că nu-i așa dacă îți dă mîna !...

Frămîntîndu-se pe picioare, gata parcă să se arunce în aer, după marginea unei trambuline, Ilie Ionescu-Ilion țipă cît îi permise plămîinii, hotărît să-și pună în acțiune și bastonul la nevoie :

— Sfîrșește odată, domnule... Sfîrșește că începi să mă enervezi... Și, Doamne ferește, nu știu ce s-ar mai putea în-țîmpla cu d-ta...

— Te rog... te rog... Nu te enerva c-am să-ți spun. Doar n-am să te las eu tocmai pe d-ta să mori de curiozitate, fără să mă cunoști personal...

Cunoscutul autor de romane senzaționale, care se potolise fără voie, ca și cum ar fi fost hipnotizat, se mărgini să-și holbeze ochii mari, forțîndu-se să-și aducă aminte măcar figura necunoscutului care îi vorbea de cîteva minute, mîrziind totuși să-i spună cine era.

— Da, da... Chiar așa !... Uite-te bine la mine, să mă ții minte cel puțin de azi înainte. Uită-te bine. Bine de tot, fiindcă eu nu sunt cine poate bănuiești d-ta c-aș putea fi !... Sa n-am parte să mai fiu cel care sunt cu adevărat dacă mint. Eu sunt *singurul editor cînstît din România*...

Apoi, după un oftat prescurtat, probabil de teamă sa nu i se piardă efectul afirmației, cînstitul editor mai scoase

exclamație plină de toată mândria preinsei lui personalității culturale.

— Așa e_ că n-ai fi bănuț pentru nimic în lume, cine aș^ fi putut fi eu?... Spune drept. Ai mai întilnit un om ca mine în viața d-tale ?

Vădit impresionat de atacul binevoitor al acestui editor extrem de guraliv, pentru a mai putea fi și cinstit, după cum pretindea el, Ilie Ionescu-Ilion- își prinse în batistă spontaneitatea unui strănut semnificativ...

. — Hapciu !... JEditor cinstit?... Asta să i-o spui mutului de la manutanță !

— Dar de ce numaidecît mutului de la manutanță ? Parcă, la drept vorbind, nu fabrici și d-ta în literatură tot așa ceva ca și el la manutanță ? Ce-i literatura altceva decît pînea^ noastră cea de toate zilele ? Zi că nu-i așa, dacă-ți dă mîna... Hai... Hai !... îndrăznește de ai curaj...

Ilie Ionescu-Ilion j>arcă amușise. Dar nu fiindcă n-ar mai fi avut curajul să-i răspundă după cum se cuvenea, ci fiindcă se simțea oarecum scîrbit de lovitura asta de teatru, cu care cinstitul editor după ce i se prezentase, găsise cu cale să-și schimbe rechizitorul într-un adevărat elogiu la adresa sa. Și cel care trebui, și de data asta, să aibă cuvîntul nu fuse scriitorul, ci tot editorul...

— Dar d-ta de ce taci, ca și mutul de la manutanță ? Așa e că tot_eu am dreptate?... D-ta nu trebuie să vorbești, domnule scriitor... Nu, nu !... D-ta trebuie să scrii numai... Da, da ! Și știi de ce ? Fiindcă eu n-am nevoie decît de oameni^care^ știu să scrie... nu și de cei care mai știu să și vorbească... Aștia tot timpul nu fac decît să se laude, cu ce au de gînd să scrie în viitor... Dar de scris... I-a ferit Dumnezeu... ^Nu scriu niciodată nimic... Adică nimic de seamă, vreau să zic... Și totuși, să nu te miri dacă eu, om cu suflet bun cum sunt, mă simt obligat să le public, chiar și ăstora toate năzbîtiile... Dar pot eu să fac altfel ? Asta mi-e meseria^ . Mă costă cam mult. E adevărat. Dar n-am încotro. Dacă m-ar costa mai puțin, n-ar mai fi o meserie de lux. Vreau să zic, n-ar mai face pentru mine !... Am sau n-am dreptate ?...

La rîndul lui, ca să nu-i rămînă dator cu nimic, Ilie Ionescu-Ilion exclamă în doi peri :

— Frumoasă meserie !... N-am ce zice. Te felicit !...

— Mulțumesc !... Dar dacă meseria e cinstita — vrei nu vrei — trebuie să fie și frumoasă. Dar numai așa_cum o fac eu. Nu cum o fac alții. Eu, bunăoară, pe^ scriitorii editați de mine, — nu că mă laud, dar adevărul ăsta e — parcă i-aș băga în propria mea familie, nu altceva !...

— Chiar în familie ? Nu cumva, vrei să spui, în cofă ?

— Și de ce n-ar fi chiar și în cofă ?... D-ta știi cum e cofa mea ? E plină cu aur, nu cu apă de puț... Ce alta atenție mai frumoasă ar putea spera un scriitor de la mine ? Doar n-ar pretinde să-l bag chiar în visteria statului !... Acolo nu pot intra nici eu î...

— Fiindcă știi că visteria statului e goală, șmechere !...

— Eh, bravo !... De data asta, chiar c-ai^ vorbit_și d-ta, cum trebuie. Observ că de cînd stai de vorbă cu mine, faci progrese uimitoare... Ai dreptate. Cofa mea e ceva mai plină decît visteria statului. Dar, bineînțeles, nu-i plinăJa fel pentru toată lumea !... Pentru un scriitor ca d-ta însă sunt gata să merg pînă în pînzele albe...

Ilie Ionescu-Ilion se resemnase hotărît să păstreze tăcerea și să-l lase pe editor să-și continue pledoaria *pro domo* pînă va obosi — atitudine dealtfel, pe care omul cu ochelarii fumurii părea c-o mirosise din vreme.

— Și cînd mă gîndesc că d-ta pînă azi, nici n-ai ^cătădicsit măcar să mă cunoști din reputație, darmită să mă mai și onorezi cu un volum... Eh, vezi ?... O niai mare rușine pentru mine, nici că se poate... Alt scriitor, în locul d-tale, s-ar fi grăbit să-mi strîngă mîna și să-mi spună : „îmi pare bine de cunoștință" ca eu să fiu obligat, bineînțeles, să-i răspund tot atît de încîntat : „Și să fie-ntr-un ceas bun"...

Cînd însă cinstitul editor îi întinsese mîna — ca și cum, mai repede i-ar fi cerșit un ajutor bănesc decît un pact comercial — Ilie Ionescu-Ilion nu găsi de cuviință să-i satisfacă dorința, decît cu o foarte ușoară strîngere de mînă, întovărășită de o exclamație glumeață :

— Mai știi de unde sare iepurele ? ^

— De aici !... Uite !... De aici are să sară iepurele d-tale, răspunse grăbit editorul, bătîndu-și cu mîndrie pieptul drept cu palma stîngă...

Dar cum scriitorul continua și de data asta să-l priivească tot fără nici un pic de încredere, omul cu ochelari

larii fumurii socotind probabil ca a sosit momentul suprem, se hotărî să iasă din anonim, cu demnitatea omului care nu se dă bătut niciodată.

— Da, da... de aici... Și n-are să sară singur... Ai să vezi și d-ta. Are să sară cu toată familia lui... Și cu iepuroaica... Și cu iepurașii... Și cu nepoții... Și cu strănepoții... și cu toți, toți cîți poartă nobilul nume de „iepure” c-așa-i familia iepurilor, numeroasă... foarte numeroasă... Nu i-o poți număra, oricît ți-ai bate capul...

— Ia mai sfîrșește, domnule, că pe mine chiar c-a început să mă doară capul de atîta vorbărie...

— Regret, fiindcă va trebui să mai afli încă ceva ce poate nici nu bănuiești... Bunăoară, cînd mă gîndesc că fiecare membru din familia acestui iepure are să ți se recomande cu cîte o hîrtiuță albastră în lăbuță... Nu zău, că-mi vine să te felicit de pe acum chiar...

Și în timp ce continua încă să-și mîngîie cu palma buzunarul din interiorul sacoului unde-și păstra banii, editorul îi mai strecură ca supliment o nouă întrebare plină de tîlc...

— D-ta știi ce am eu aici?... O adevărată crescătorie de iepuri, nu altceva... Roagă-te lui Dumnezeu să te editez și eu măcar o dată, și ai să vezi și d-ta ce însemnează în literatură, protecția unui adevărat crescător de iepuri...

Fanfaronada editorului atinsese culmea. Bietul autor de romane senzaționale se enervase chiar de-a binelea. Totuși mai încercă o dată să-l apostrofaze pe un ton de altfel foarte amical :

— Tacă-ți gura, domnule editor, că prea faci pe coitoiul încălțat... Degeaba te lauzi, că eu îmi cunosc oamenii, •chiar cînd întîmplător mai sunt și editori literari. Cîntecul lor?... B-Oua dimineților de vară !...

— Auzi vorbă !... Parcă eu aș avea nevoie să mă laud ca să pot fi cel care sunt cu adevărat?... Eu n-am decît să te conduc unde te-ai putea interesa personal de cîntecul meu... Da, da... Personal și chiar la fața locului... nu aici în Piața Universității și în fața statuei lui Mihai Viteazul... Poftim... Bunăoară, hai să zicem, la domnul Sgrăbunță... D-ta cunoști pe scriitorul Sgrăbunță ? Știi cîte romane i-am editat pînă azi ?... Șapte... Șapte romane plătite bani peșin... și încă alte zece, acontate numai... Dar cu cît... nu mă în-

treba, că nu-ți pot spune... Mi-am dat cuvîntul de onoare.... Am fost forțat... Nu i-am monopolizat eu întreaga lui producție literară ?... Ba bine că nu ! Mi-e teamă chiar c-o să intrăm în proces cu Regia monopolurilor... Dar ce-are a face ? L-am făcut eu pe domnul Sgrăbunță milionar ?... L-am făcut. Avem de unde plăti despăgubiri... Slavă Domnului !

Ilie Ionescu-Ilion lăsă să-i scape o întrebare plină de scîrbă :

— D-ta l-ai făcut pe Sgrăbunță ăsta milionar ?... Sau el te-a făcut pe d-ta ?..

— Pardon !... Am zis, eu pe el... nu el pe mine ! Și dacă vrei să știi adevărul, nu l-am făcut numai pe el... Nu, nu ! Am mai făcut și pe alții... Dar ce-ți mai vorbesc eu de milionarizarea clienților mei de ieri, cînd eu am început să mă gîndesc deja la clienții mei de mîine...

— Mai spune-mi unul măcar... unul singur și mă dau bătut...

— Ba mai bine, să te bată norocul, că parcă ai fi Toma necredinciosul... Iată-1, bunăoară, pe domnul Mihăluță... Că doar p-ăsta trebuie să-l cunoști. Eh, da!... Crezi că pe dînsul l-am lăsat mai prejos decît pe ceilalți ? Din contră... Cu ce bani socotești că și-a cumpărat cele zece pogoane de vie ? Cu banii lui ?...

— Doar n-ai vrea să-mi spui că și le-a cumpărat tot cu banii dumitale...

— Ba bine că nu ! Parcă banii lui, odată și odată, n-au fost tot banii mei ? Și drept mulțumire... ce crezi ? Nu s-a îndurat să-mi trimtă măcar o damigeagă de vin. Mi-a răspuns că damigeana, pe care i-o trimisesem nouă-nouă, se spărsese pe drum. Auzi vorbă !... Parcă dumnealui n-ar fi avut o damigeana mai veche la vie ! Dar nici eu n-am să mă las tras pe sfoară... Am să i-o pun în cont...

— Dacă nu cumva i-ai și pus-o ! Ai avut d-ta grije sa-1 aranjezi la marcarea exemplarelor...

— Vai de mine ! Așa proastă idee ai d-ta de tirajurile mele ? Dacă nu mă crezi pe mine, întreabă-1 pe părintele Prescurion... Că doar și pe cucernicia-sa, cine l-a făcut so-cru-mare ? Tot eu !...

— Nu mai spune...

— Ba spun... Spun ca să afle adevărul și cei care nu l-au aflat pînă azi... Cu ce bani crezi d-ta că și-a măritat

bobocelul de fată? Cu banii de la patriarhie? Aș !... De unde ! Tot cu banii mei !

— Vrei să zici, cu drepturile lui de autor... dacă nu te superi... Nu cu banii dumatiale...

— Eh, poftim ! Parcă drepturile de autor nu sunt tot banii editorului ?... Vai de el !

— Pardon ! Banii publicului cumpărător de cărți literare... Nu banii editorului...

— Așa noroc să ai d-ta, să te cumperi publicul cititor, fără reclama plătită tot de bietul editor...

Cunoscutul autor de romane senzaționale, tremura de teamă să nu-l croiască cu bastonul chiar pe eventualul său editor.

— Hai, domnule editor. Spune odată unde vrei s-ajungi cu reclama cinstei dumatiale personale, c-ai început să mă sufoci...

— Nu-ți fie teamă, că pentru vindecarea sufocării la scriitori, eu am o rețetă sigură, mai ales când e vorba de un client de talent ca d-ta. E tipărită pe hîrtioare albastre, semnate la fel de cîte trei doctori iluștri... Cei mai iluștri doctori în finanțe de la Banca Națională.

Pentru prima oară, Ilie Ionescu-Ilion răsuflă și el ușurat și perfect edificat de intențiile acestui editor ciudat, care după ce-și dăduse pe față profesiunea lui culturală de negustor cinstit, de data asta, cu lentilele cenușii ale ochelarilor săi, nu-și mai ascundea decît ochii. Și cînd se mai gîndea și la înțelepciunea dictonului românesc, că „ochii sunt oglinda sufletului” ! Totuși, nu se putu abține de a-i strecura glumeț, tîlcul unui alt dicton tot românesc :

— Am înțeles !... „Bați șeaua... să priceapă iapa !”

— Iapa ?... Unde vezi d-ta iapa asta ? Poate vrei să zici un armăsar „pursînge”... Că eu cînd am norocul să pun mîna pe așa ceva, martor mi-e Dumnezeu, că nici nu mă uit la preț... îl cumpăr cît ai clipi din ochi ! Ce ?... Tot nu mă crezi ? Poftim... Ai cuvîntul... Acum poți vorbi și d-ta... Spune-mi, te rog, cît costă armăsarul d-tale. Și eu îți dau cuvîntul meu de cinste, că ți-l cumpăr cu bani peșin... nu cu vorbe late... Și nu la „moș așteaptă”, ci în momentul de față.

Ilie Ionescu-Ilion ofta adînc, deșteptat parcă dintr-un coșmar, ca și cum n-ar mai fi știut nici să vorbească, nici

să scrie. Oferta editorului cinstit îi paralizase întreaga făptură. Se întreba singur ce trebuie să facă. Să-și muște limba de necaz pentru timpul pierdut în fața Universității cu acest editor guraliv și fanfaron, sau să plîngă de bucurie, că, în sfîrșit, înlîlnise și el o dată în viață, tipul providențial, pe care-l visase atît amar de vreme...

Editorul însă, ca și cum ar fi vrut să-i dovedească buna lui credință, îl invită solemn să se pună de acord cu ei, asupra realizării imediate a unui mic început din marile lui promisiu pentru viitor.

— Nu mai sta, te rog, la îndoială... că așa cum am să te plătesc eu nu te-ar fi plătit nici chiar Rotschild, dacă, cumva, ai fi avut ocazia să-l înlînești la București.

Prețul armăsarului fusese fixat, o jumătate de oră mai tîrziu, în cafeneaua „Select” din strada Lipscani, locul obișnuit de înlînire al oamenilor de bursă și afaceri dubioase.

Prin contractul pe care editorul îl scoasese din buzunar, scris gata — la mașină — în dublu exemplar și cu timbrele fiscale lipite pe locul rezervat semnăturilor, omul cu ochii mascați de lentilele fumurii ale ochelarilor săi încadrați în aur se angaja să-i tipărească lui Ilie Ionescu-Ilion noul său roman senzațional, al cărui nume sugestiv *De vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul* circulase în ultimul timp prin diferitele publicații literare, la rubrica „Ce noutăți pregătesc scriitorii noștri”.

Romanul trebuia să apară deocamdată într-o primă ediție de cinci mii de exemplare, în formatul obișnuit, cu 280—300 de pagini și marcat cu prețul de 80 de lei volumul, din care 20 la sută erau socotiți „drepturi de autor”.

Ilie Ionescu-Ilion, autorul romanului, se obliga ca în maximum 15 zile de la semnarea contractului, să predea manuscrisul complet editorului. Iar editorul, o dată intrat în posesia manuscrisului, se obliga să-i verse autorului un avans de 20 000 lei, din totalul drepturilor sale de autor, sumă din care autorul se și grăbise să primească un mic acout de 2 000 de lei, chiar în cafeneaua „Select” unde fusese semnat contractul.

întîmplător, Ilie Ionescu-Ilion avea romanul gata scris. Nu-i mai rămînea decît să-i facă o simplă revizie și apoi

să-l încredințeze editorului. Peste zece zile însă — adică mai înainte chiar de timpul prescris în contract — când Ilie Ionescu-Ilion se prezentă la biroul editurii, cu manuscrisul romanului pus la punct, află cu surprindere, că patronul plecase la Berlin și că în lipsa lui, toate plățile fuseseră suspendate, afară, bineînțeles, de plata lucrătorilor tipografi.

Neprevăzuta dispariție a editorului produse asupra bietului autor de romane senzaționale o nedumerire cu mult mai senzațională chiar decât apariția, tot atât de senzațională a aceluiași editor, în ziua când fusese împiedicat să se urce în tramvai pentru a fi dus la cafeneaua „Select” unde avea să i se joace festa. Plecarea asta, operată de editor în mod absolut secret, nu-i mirosea a lucru curat, mai ales că patronul editurii nu lăsase la birou nici o instrucție cu privire la romanul său. Ilie Ionescu-Ilion abia acum începea să înțeleagă ceea ce nu fusese în stare nici măcar să bănuiască, zece zile în urmă. Graba gentileței cu care se operase semnarea contractului și a chitanței pentru primul său acout — meschina sumă de 2 000 de lei — nu fusese decât un basm pentru adormit copiii, sau mai bine-zis, pentru adormit scriitorii români care, în felul lor, tot niște copii ai nimănui sunt și ei.

Lui Ilie Ionescu-Ilion îi venea să turbeze de necaz. Dacă Sfântul Gheorghe nu i-ar fi bătut în ușă, poate că nici el nu s-ar fi bătut cu pumnii în cap de admirație pentru cinstea editorului cu obraji trandafirii și cu ochii mascați de lentilele fumurii ale ochelarilor săi încadrați în aur. În cazul de față însă — caz de forță majoră — lipsa banilor i-ar fi putut pricinui neplăceri mult mai mari decât efemera plăcere a apariției unui nou volum pe piață. Pentru prima oară în viața lui, sărmanul autor de romane senzaționale era în căutarea nu a unui nou subiect de roman, ci a unei simple „centuri de salvare”, deși naufragiul amenința să se producă pe pământ, nu pe mare. Dar timpul trecea, și „centura de salvare” pe care o căuta amenința să nu fie găsită niciodată, ca și cum ea ar fi fost încuiată chiar în casa de bani a cinstului editor dispărut pe nepusă masa. Ce-i mai rămânea dar de făcut? Să-și schimbe editorul nu mai era posibil. Denunțarea contractului cu inevitabilul proces specular, deși i-ar fi asigurat poate o reclamă mai zgomotoasă

decît simpla apariție pe piață a volumului său, în schimb, l-ar fi costat mai mult decât meschinul acout primit în cafeneaua „Select” dar evaporat cît ai clipi din ochi.

Ilie Ionescu-Ilion încerca zadarnic să dibuiască motivul care determinase pe „cinstul” editor să procedeze față de el, așa cum procedase. Nedumerirea lui din primele zile începuse să crească cu repeziciunea vertiginoasă a feciorului de împărat din basmele bătrânești. Atinsese chiar nivelul unui început de neurastenizare, care i-ar fi putut fi fatală. Sărmanului autor de romane senzaționale nu-i mai rămăsese dar nimic altceva mai bun de făcut, decât să se resemneze.

Și totuși, Ilie Ionescu-Ilion știa una și bună. Știa că unui scriitor, oricît de antipatic i-ar fi editorul, ia drept vorbind, în mod normal, tot scriitorul aleargă după editor, nu editorul după scriitor. De data asta însă, contactul jui cu noul editor se petrecuse cu totul invers de cum ar fi trebuit să se petreacă în mod normal. De data asta, martor îi era bunul Dumnezeu, că el nu fugise după editor, ci editorul după el. Cu alte cuvinte se petrecuse exact ca în *A rebours*, faimosul roman al lui Huysmans. Constatarea asta — fără să fi avut însă neobrăzarea de a se compara cu des Esseintes — îi potolise oarecum furia de primul moment, înfiri-pîndu-i satisfacția vagă, de a fi reușit și el, măcar o singură dată în viață, să înceapă cu ceea ce normal ar fi trebuit să sfîrșească și să sfîrșească cu ceea ce tot normal ar fi trebuit să înceapă.

Dealtfel, cam același *A rebours* părea a fi inspirat și pe așa-zisul „secretar cultural” al faimoasei pelunci de editură literară care, în momentul acela, era stăpîna comercială a noului său roman. Într-o bună zi, subalternul cinstului editor, dispărut pentru un timp nelimitat, îi propuse autorului, pe răspunderea sa personală, un nou avans de 3 000 de lei, sumă care, după întoarcerea patronului de la Berlin, avea să fie completată cu încă 15 000 de lei, conform contractului încheiat la timp. Deși pentru nevoile sale imediate noul avans de 3 000 de lei nu reprezenta decât o sumă ridicolă, Ilie Ionescu-Ilion se grăbi totuși să primească, hotărît să-și caute restul de bani în altă parte. Cel puțin, de data asta, înțelesese și el care era adevărata cinste a editorului, în mâinile căruia se constituise prizonier de bunăvoie. Convins că spontana gentilețe a șiretului secretar cultural fusese pusă

la cale chiar de editorul său, în ziua plecării lui la Berlin, cunoscutului autor de romane senzaționale nu-i mai rămânea drept răzbunare decât mîngierea înțelepciunei dictonului francez : „*Partir c'est mourir un peu*”. Numai că, în cazul de față, cel care ar fi putut să moară nu era editorul care plecase, ci doar el, Ilie Ionescu-Ilion, care rămăsese la București părăsit, ca un mort fără luminare.

Cinstitul editor care, plecînd de la Berlin, mai dăduse cîte o raită și pe la Lipsea, Dresda, Viena și chiar Budapesta, nu se întoarse la București decât după Sfîntul Gheorghe, adică după ce Ilie Ionescu-Ilion reușise să-și plătească chiria, cu banii împrumutați de la o bancă populară, semnînd o poliță girată de alți doi scriitori tot atît de buni platnici ca și cel care încasase banii.

După sosirea patronului însă, cum în timpul verii editura era ocupată în primul rînd cu tipărirea cărților didactice, *De vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul* rămăsese să fie tipărită la „calende grecești” cum s-ar spune. Totuși, de bine, de rău, romanul lui Ilie Ionescu-Ilion reuși să vadă lumina zilei și el, atît prin vitrinele librăriilor din București cît și prin așa-zisele chioșcuri culturale, de pe peroanele gărilor din provincie.

Dar cînd?... Abia după Bobotează, adică exact după sfîrșitul sărbătorilor de iarnă, care coincid cu sfîrșitul singurului adevărat sezon al cărților literare.

Și în ce anume condiții?... Dezastruoase î... Fiindcă, deși contractul încheiat la cafeneaua „Select” prevedea un avans de 20 000 de lei din drepturile sale de autor, sumă pe care editorul trebuia s-o verse autorului la predarea manuscrisului, totuși, peste cei 5 000 de lei — încasați, după cum văzurăm, în două rate — Ilie Ionescu-Ilion nu mai putu smulge de la editor decât abia încă 7 000 de lei, adică în total 12 000 de lei, și aceștia plătiți tot în rate și numai după șase luni de la apariția romanului.

Cinstitul editor însă avea să meargă și mai departe cu punerea în valoare a personalității lui culturale. În locul celor cinci mii de volume, care — după cum fusese stipulat în contractul semnat în cafeneaua „Select” — trebuia să re-

prezinte prima ediție a romanului „editorul nu tipărise decât trei mii de volume, iar prețul volumului fixat de comun acord, tot prin același contract, la 80 de lei, fusese scăzut din oficiu la 40 de lei. Și iată cum, din aceste două diferențe — una de tiraj și alta de preț — Ilie Ionescu-Ilion avea să piardă rotunda sumă de 50 000 de lei...

Și dacă ar fi fost numai atît!... Dar după un an și jumătate de la apariția romanului, autorul nu reușise să-și mai încaseze din drepturile lui decât abia încă 6 000 de lei, plătiți însă în trei rate a cîte 2 000 de lei rata, ceea ce însemna că pînă la suma de 24 000 de lei, cît i s-ar mai fi convenit după micșorarea tirajului și prețului la volum, ar mai fi rămas să primească încă 6 000 de lei. Tratatările autorului de a încheia conflictul cu editorul său în mod onorabil, printr-o complectă și imediată achitare a tuturor drepturilor sale de autor nu duceau la nici un rezultat. Editorul continua să-l amîne sistematic, momindu-l cu eventualitatea unei noi ediții de alte trei mii de exemplare tipărită chiar înainte de epuizarea primei ediții. După doi ani de așteptare zadarnică însă, deși romanul *De vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul* nu se mai găsea în vînzare prin librăriile din București, nici un volum, editorul tot mai continua să-i refuze, nu numai tipărirea noii ediții promise, dar chiar și achitarea celor 6 000 de lei — ultimele lui drepturi de autor — pe motiv că librăriile din provincie întîrziind să-și reguleze conturile pentru volumele vîndute, nu se putea ști, dacă prima ediție fusese cu adevărat epuizată complet.

*

Într-o noapte de sfîrșit de mai, cînd parfumul afrodiziac al teilor înfloriți grăbea pașii perechilor de îndrăgostiți întîrziți pe la Șosea, fie spre paturile lor personale, fie spre cele închiriate cu noaptea prin hotelurile de la periferia Bucureștilor, pe Bulevardul Universității, avea să se săvîrșească exact aceeași minune ca și pe drumul Damascului.

Aproape tot timpul cît durase masa lui de seară, la «Colonade», surîsul binevoitor dar agresiv al unei tinere necunoscute blonde îi înțepase atenția cu o drăgălășenie plină de elocvență. Totuși în noaptea aceea, deși avea cel mai legitim motiv să fie vesel, Ilie Ionescu-Ilion se întorcea acasă

singur și obsedat de același justificat necaz, de a nu fi reușit încă să-și încaseze de la editor toate drepturile lui de autor. Ba la un moment dat, cunoscutul autor de romane senzaționale se trezi că începuse să vorbească cu el însuși.

Vorbea ca și cum s-ar fi muștrătat frățeste pentru naivitatea cu care se lăsase îmbrobodit la ochi și la minte de minciunile guralivului său editor, și mai ales pentru buna lui creștere, care-l împiedicase să-i demaște la timp, dacă nu altceva, măcar șiretenia privirilor ascunse de lentilele fumurii ale ochelarilor săi încadrați în aur. Se gândea că dacă ar fi avut norocul să-și trateze publicarea romanului cu un alt editor — unul cel puțin fără ochelari fumurii — i-ar fi putut citi în ochi mai ușor calitatea cinstei de care editorul său făcuse atîta caz. Dar în cazul de față, nici măcar răzbu-narea care-i trecuse întîmplător prin minte, n-ar fi fost eficace. Dacă i-ar fi spart, bunăoară, ochelarii cei vechi, pre-țul noilor ochelari, pe cari editorul și i-ar fi cumpărat pro-babil din drepturilor lui de autor, n-ar fi echivalat poate, nici pe sfert, satisfacția cu care s-ar fi putut mîngîia de pierderea celor 6 000 de lei. Ceea ce trebuia să-i spargă dar era cu totul altceva.

Adevărata soluție i-o sugerează chiar în noaptea aceea armă-sarul lui Mihai Viteazul, în fața căruia se oprise întîmplător ca și în ziua cînd aștepta să se urce în tramvaiul electric nr. 14. Fapt ciudat însă, surîsul rece al patrupedului de bronz avea parcă în el ceva din înțepătura agresivă — dar totuși plină de drăgălășenie — a surîsului cu care tînăra și blonda necunoscută de la „Colonade” îi torturase o jumătate de oră în urmă. Ar fi putut jura că atît fata blondă, cît și armăsarul de bronz îl împing la fel, cu aceeași insistență imperativă, spre o faptă eroică, asemenea celei de la Călu-găreni, unde Mihai Viteazul, modestul voievod al Munteniei, îi venise de hac puternicului Sinan-pașa, comandantul turci-lor.

Ilie Ionescu-Ilion își da seama că prezența armăsarului de bronz — cu care fantezia lui de autor de romane sen-zaționale îi procurase într-o noapte prilejul să stea cu el de vorbă pînă în zorii zilei — se bătea cap în cap cu amintirea proaspătă a fetei blonde, cu care reușise să schimbe pe

furiș cîteva priviri semnificative. Se simțea totuși stăpînit de aceeași emoție plăcută pe care nu i-o da decît momentul cînd punea mîna pe un nou subiect senzațional, pentru romanele sale... Și-n noaptea aceea, probabil tocmai din cauza acestei emoții, nu-și putuse închide ochii decît abia spre ziuă...

Totuși, faptul de a-și fi petrecut noaptea singur nu-l mai enerva. În lipsa unei petreceri vesele într-o grădină de vară, se mulțumise numai cu amintirea vie a fetei blonde de la „Colonade”, al cărei chip — detașat parcă din umbră cît mai vizibil și mai aproape de el, — încerca să-i împropăteze demnitatea literară, pe care el, sărman autor de romane sen-zaționale, căzut victimă unui editor „cinstit”, și-o considera complet mușcărită.

A doua zi, ca și cum s-ar fi dus la o întîlnire fixată din ajun, Ilie Ionescu-Ilion intră în biroul editorului, exact la ora cînd știa că stăpînul ochelarilor cu lentile fumurii tre-buie să se găsească numai acolo și nu în altă parte.

Revederea celor doi factori culturali avea să marcheze, în analele frăției de interese comune dintre scriitori și editori, cel mai autentic eveniment senzațional nu numai al zilei, dar al întregului an cultural.

Înfrățiți mai întîi pe marmora mesei din cafeneaua „Se-lect”, pe care semnaseră de comun acord contractul cu bucluc și învrăjbiți apoi pe același cîmp de activitate culturală — fragmentată însă de varietatea unor multiple interese, mai degrabă personale decît profesionale — autorul de romane senzaționale și editorul său își întinseră mîinile cu aceeași tradițională și reciprocă toleranță sentimentală, ale cărei roțițe dințate n-așteptau decît momentul lor binevenit ca să sară de pe axa lor.

— A !... lume nouă, lume nouă ! Ce mai faci, scumpe maestre ?

— *Merci*, bine !... Dar d-ta, cotoi încălțat, pe ce vechi acoperișuri de case îți mai vinezi noile victime ?...

— Auzi vorbă !... Pe aceleași acoperișuri cu burlanele veșnic găurite. Dacă nu curge... pică !...

— Dar de cînd îți tot pică — parcă ai fi măsluit *Dama de pică* a lui Pușkin — nu cumva ți-o fi picat din provincie și cei 6 000 de lei, ce-mi datorezi ?

— Chiar 6 000 de lei ?... Auzi, auzi !... Iartă-mă, dar eu nu-mi amintesc de așa ceva...

— Cred și eu !... D-ta, ai pe conștiință atîtea escrocherii îngropate cu toată cinstea cuvenită celor căzuți pe cîmpul de onoare, că nu m-aș mira să le fi pus cruce și celor 6 000 de lei ai mei...

Editorul rămase cu gura căscată, ca și cum un os de pește i s-ar fi înfipt, jumătate în limbă și jumătate în cerul gurii. Nu s-ar fi așteptat pentru nimic în lume ca naivitatea mălăiață a clientului său să se fi transformat peste noapte, așa, deodată, într-un humor agresiv, contra căruia, deocamdată nu-i găsea nici un fel de replică, cu care i-ar fi putut dovedi că nici el nu amuțise încă complet. Ba începuse chiar să regrete că nu-i citise încă romanul, pe care nu i-l editase decît că prea îl plictisise reclama pe care ceilalți editori continuau încă să i-o facă pentru romanele apărute înainte.

În schimb, Ilie Ionescu-Ilion — care nu devenise agresiv decît grație surîsului atribuit de imaginația sa unui armăsar de bronz — se mulțumea deocamdată să-și privească editorul cu aceeași milă profesională, cu care un judecător integru, privește un recidivist, căruia nu i se mai poate acorda nici un fel de circumstanță atenuantă.

Ba ceva mai mult, de data asta, era mai sigur ca niciodată, că editorul său încerca să joace din nou rolul aceluiași șmecher, care de cîte ori este prins „cu mîța în sac” renunță bucuros la mîță, dar își păstrează sacul, în care a doua zi, i se găsește ascunsă o altă mîță.

Între timp, editorul, care părea a fi renunțat deocamdată la luptă, avu fericita inspirație să-și poftască clientul sa ia loc într-un confortabil fotel, ca s-aștepte cîteva minute numai, pînă ce șeful contabilității avea să cerceteze scriptele și să-i raporteze sumele de bani, sosite din provincie în ultimele șase luni. Editorul însă cunoștea mai dinainte rezultatul acestui fel de cercetări, deoarece funcționarii lui erau instruiți din timp, cum trebuiau să execute aceste ordine de cari editorul nu făcea uz, decît cînd se găsea la mare strîmtoare-

La rîndul său, șeful contabilității înțelesese și el imediat că răspunsul cerut de patron nu poate fi altul decît — conform cuvîntului de ordine — același care suna la fel, ori de cîte ori raportul trebuia prezentat editorului, de față fiind și scriitorul interesat. **Și**, bineînțeles, raportul șefului contabilității sună, și de data asta identic după cum Ilie Ionescu-Ilion îl mai auzise și în alte **dați**, cînd se interesa de mersul vînzării romanului său în provincie.

— Ai auzit ?... Ce crezi că provincia-i București, să-ți consume o întreagă ediție în șase luni de zile ? Provincia reclamă șase ani pînă să vîndă cele trei sute de exemplare trimise... nu trei mii, cîte ți-am tipărit eu în prima ediție...

Nebănuind că scriitorul îl ascultase intenționat distrat, fără să-i răspundă imediat, editorul prinse curaj să-și continue explicațiile pe cari probabil nu le sfîrșise încă.

— Și cînd mă gîndesc că n-au trecut nici doi ani, și d-ta ai și încasat 18 000 de lei deja ! N-ai încasat ?... Spune !... Ai încasat. Nu zic. Dreptul d-tale... Dar așa cum se prezintă cazul în momentul de față, de unde vrei să-ți mai plătesc încă 6 000 de lei ?

— Dacă aș ști că ești un editor cinstit, după cum te-ai lăudat în fața statuei lui Mihai Viteazul, ți-aș răspunde : „Dm cofa d-tale plină de bani”... Ți-aduci aminte de cofa de-atunci ?

— Cum nu ?... Dar d-ta așa naiv ești să crezi că o casa de bani, sau o „cofă” cum îți place să-i zici, trebuie să fie totdeauna plină ?

— Nu... Dar nici d-ta, nu cred să pretinzi că o casă de bani ca a d-tale ar putea fi vreodată așa de goală ca să nu poată scoate din ea nici măcar 6 000 de lei, pentru un scriitor de „mare talent” după cum m-ai categorisit chiar d-ta...

— Să mă ferească Dumnezeu de o așa mare nenorocire ! 'Casa mea de bani... Adevărat... Nu este goală niciodată. Dar asta nu însemnează că trebuie s-o golesc de dragul d-tale...

Și editorul se opri brusc, deși ar fi dorit poate să mai spună ceva. Observase însă cu oarecare teamă, cum Ilie Ionescu-Ilion, întorcîndu-i spatele ostentativ, rămăsese cu ochii ațintiți, ca o pasăre de pradă, pe geamul vitrinei, pe care literele de aur — firma editurei — străluceau în bătaia soa-

re lui care tocmai se ridicase pînă peste acoperișul clădirii din fața biroului. Ba, ceva mai mult, calmul neobișnuit al scriitorului de romane senzaționale, parcă nu-l mai neliniștea, ca de obicei, de cîte ori dădea ochii cu el.

— Dacă este așa, dă-i dracului de bani, că la urma urmelor, eu — îți spun drept — m-aș mulțumi numai cu cît mi-ai dat !...

Editorul tresări cuprins de o nedumerire stranie, ca și cum replica neașteptată a clientului său n-ar fi ieșit chiar din gura omului ciudat, care pretindea c-ar fi stat de vorbă cu armăsarul lui Mihai Viteazul.

— Ba, pardon ! De ce te-ai mulțumi numai cu ce ți-am dat, dacă ești sigur că-ți mai datorez încă 6 000 de lei ?... Eu te rog, din contră, să mi-i ceri fiindcă-i dreptul d-tale... Dar, bineînțeles, nu chiar acum. Așteaptă mai întîi să ți se vîndă întreaga ediție...

— Ia mai lasă glumele deoparte, că ediția mea știu eu mai bine ca d-ta cînd are să mi se vîndă întreagă... „la paste-tele cailor”, ca să nu zic chiar : „la paste-tele armăsarilor”...

— Dar de unde ?... Dacă ai noroc, poate chiar peste un an, dacă nu și mai curînd. Depinde... Numai că eu nu sunt prooroc să-ți pot spune exact.

Continuînd să privească geamul vitrinei, ca și cum explicațiile trase de păr ale editorului nu l-ar mai fi interesat, Ilie Ionescu-Ilion scăpă intenționat o exclamație de admirație falsă urmată imediat de o constatare nu prea măgulitoare la adresa vitrinei faimosului institut de cultură românească, în care se găsea.

— Frumoasă vitrină !... N-am ce zice. Parcă nici n-ar fi vitrina speluncei unui editor cinstit ca d-ta...

Ofensat de remarca clientului său, editorul se apropie de el, decis să-i dea răspunsul ce-l tremura pe buze, dar nu din spatele lui, unde se găsea încă — ci chiar din față ca să-i poată desfiinde privindu-l ținută în ochi.

De data asta însă, cel care nu-i dădu răgaz celui lalt să-și deschidă gura, nu fuse ca de obicei editorul, ci scriitorul...

Bastonul lui Ilie Ionescu-Ilion, ca și un ciocan de fabrică acționat de un curent electric, prefăcuse în țândări și geamul vitrinei... și literele de aur ale firmei... și prestigiul cultural al editorului.

Înmărmurit și cu figura galben-verde, ca un cantalup necopt încă, patronul dughenei culturale privea deopotrivă și prin lentilele fumurii ale ochelarilor săi, și prin golul geamului spart, mulțimea din stradă, cum se îngrămădea tot mai repede din clipă în clipă, pe porțiunea de trotuar din fața clădirii în care se produsese teribila explozie — inventată de imaginația populară, cît ai fi clipit din ochi.

Pentru prima oară în viața lui, guralivul editor amuțise parcă de-a binelea. Dar nu atît din cauza pierderii suferite, cît mai ales din cauza spaimei care-i sfredelise șira spinării și îi îngreunase respirația, ca și cum un dop de plută i s-ar fi înțepenit în gît, ca într-o sticlă de șampanie voiajată pe oceanul Atlantic (Havre — New York).

În schimb, Ilie Ionescu-Ilion, mai calm ca niciodată în viața lui, zîmbea acrobatic, mîngîindu-și bastonul, ca și cum i-ar fi mulțumit pentru reușita completă a gestului eroic, la care colaboraseră amîndoi. Și lucru ciudat — zîmbetul lui nu era parcă decît reflexul propriei sale demnități literare, sugerat atît de surîsul gemen al armăsarului de broz, călărit de Mihai Viteazul, cît și de ochetele primăvăratice ale fetei blonde de la „Colonade”.

La un moment dat, cei doi beligeranți își dădură seama că ridicolul acestei situații critice, pe care ei singuri și-o creaseră, amenința să-i compromită definitiv și la fel pe amîndoi, față de mulțimea adunată în stradă, gata să dea curs liber celor mai nesărate glume și mai răutăcioase aluzii. Atît autorul de romane senzaționale, cît și editorul „cinstit” simțeau parcă nevoia imperioasă de a se dezvinovăți reciproc, aruncîndu-și vina unul asupra altuia. Editorul însă nu îndrăznea să ia inițiativa, de teamă „— nu care cumva — să-și enerveze din nou clientul pe care-l credea capabil să-i spargă și al doilea geam din vitrina alăturată. La fel și autorul de romane senzaționale — deși refăcut mult mai repede decît editorul său — nu găsea nici el de cuviință să-și reproșeze lipsa de generozitate culturală față de victima sa, prelungindu-i la infinit starea de plîns în care se găsea „cinstitul” editor.

În cele din urmă, tot Ilie Ionescu-Ilion se îndură să-i adreseze editorului său una din cele mai corecte și mai de circumstanță invitații la... vals !...

— Trimite-mi, draga, te rog, nota de plată acasă... ca să știu măcar cât va trebui să-mi mai reții din cei 6 000 de lei ce-mi datorezi... Cât pentru rest... dacă întâmplător voi mai avea ceva de încasat, nu te grăbi... Mai trec eu pe aici să-ți sparg și cealaltă vitrină... ca să fim chit !..

Și pe ușa pe care funcționarii institutului de cultură o uitaseră deschisă când fugiseră cu toții din birou, înnebuniți de groază, Ilie Ionescu-Ilion ieși fredonînd cunoscuta melodie cu care maestrul Castaldi însuflețise patrioticele versuri ale lui St. O Iosif : „La arme, cei de-un sînge și de-o lege... La arme !...”

O lună mai târziu, toate ziarele din București anunțau la „Cronica mondenă” logodna unicei fiice a celui mai cinstit editor literar din România întregită, cu reputatul autor de romane senzaționale, Ilie Ionescu-Ilion. Căsătoria la ofițerul stării civile fusese fixată pentru prima duminică din luna următoare. Despre căsătoria religioasă însă, ziarele — nu se putea preciza dacă intenționat, sau chiar dintr-o regretabilă lipsă de atenție profesională — nu dădură nici o lămurire.

În schimb, mai toate cercurile culturale atît din București cît și din provincie, primiseră știrea acestei căsătorii cu cea mai senzațională bucurie, mai senzațională chiar decît efectul produs de citirea tuturor romanelor senzaționale semnate de Ilie Ionescu-Ilion. Nu mai rămînea nici o îndoială, că de data asta, genul romanului senzațional din România își găsisese în fine și el doi eroi autentici.

Între timp, Ilie Ionescu-Ilion se și grăbise să-și adopte propria sa idilă culturală ca subiect al noului său roman senzațional, pe care de data asta, n-avea să-l mai semneze el singur. O, nu !... De aici înainte, hotărîrea sa — adevărată literă de *Evanghelie* — era să scrie numai în colaborare cu necunoscuta blondă de la „Colonade” care, citindu-i romanul *De vorba cu armăsarul lui Mihai Viteazul* editat de părintele său, rămăsese așa de încîntată de talentul autorului nedreptățit de editor, încît preferase să-l despăgubească dînsa de cei 6 000 de lei — dar bineînțeles — nu din veniturile institutului cultural părintesc, ci din veniturile proprii sale zestre, pe care fericitul editor cinstit, devenind ca prin mi-

nune și un suflet generos, o ridicase — omagiu adus scumpului său ginere — la suma de două milioane. ^ _ ^

Și ca un fericit început al acestei colaborări literare, tinerii căsătoriți hotărîră, de cornut acord, ca cel puțin primul lor roman senzațional să apară tot în editura familiei La fel, noul geam al vitrinei cu aceleași litere de aur ale firmei, avea să fie plătit, nu de editorul păgubit cu cîteva mii de lei, ci din primul avans asupra zestre, pe care dealtfel Ilie Ionescu-Ilion se grăbise să-l încaseze chiar în ajunul logodnei.

SPOVEDANIA UNUI ÎNSTREINAT

il întâlnise pe țărmul canalului La Manche, într-o vară când uritul îl gonise din Parisul pustiu spre mare.

Într-o după-amiază, Andrei Băleanu se coborîse să-și bea ceaiul în grădina de iarnă a hotelului. *Five-o'clock-ur'ile* hotelului său erau renumite pe tot lungul coastei. În timpul verii, mai toate începuturile romanelor de dragoste porneau de acolo.

În jurul lui, o mare liniștită de capete — mai multe femei decît bărbați — și un miros adormitor de parfum de ceai și de rom. Era atîta eleganță în mișcările acestor mîini inelate, că ai fi crezut mai repede că nimic nu se mișcă din tot ce vezi cu ochii și că totul n-ar fi decît un enorm tablou pictat de un nebun.

Alături de el, un tînăr vestejit înainte de timp da drumul bucașelelor de zahăr, una cîte una, în cele două pahare de ceai — unul al lui și altul al doamnei de lîngă el — o doamnă mai în vîrstă, dar totuși destul de frumoasă pentru cei care țin cu orice preț să fie iubiți de cineva.

Curios lucru! Tînărul de lîngă el îl privea ca și cum l-ar fi cunoscut cîndva. Totuși, privirile lui, mai mult aruncate pe furiș, îi dădeau să înțeleagă că n-are îndrăzneala să-i vorbească. Băleanu nu-și aducea aminte să-1 mai fi văzut vreodată. Necunoscutul avea o figură suptă de neodihna — părea un bolnav sculat cu sila din pat, dacă nu chiar un mort, uitat neîngropat.

Vorbea domol și prelung, ca și cum ar fi silabisit într-o carte. Frazele lui aveau ceva din măreția stranie și mută a

sfîncșilor din deșert, iar ochii lui, singura scînteie de viață ce-i mai rămăsese, îi sticleau din cînd în cînd, mai luminoși decît cele două smaragde ale inelelor.

Dar cum, de la un timp, privirile necunoscutului începuseră să-1 exaspereze, Andrei Băleanu își întoarse capul de cealaltă parte a sălii, spre colțul în care șase țigani, îmbrăcați în haine roșii, își acordau viorile.

Un foșnet de mătase îl făcu să tresară. Tînărul, împreună cu doamna în vîrstă, se sculaseră să plece. Străinul, care avea aerul că-1 cunoaște, îi aruncase un zîmbet prietenesc, însoțit de un gest cu care l-ar fi rugat parcă să-1 aștepte.

Cine putea fi omul acesta de a cărui privire pătrunzătoare Andrei Băleanu începuse să se teamă?

În urma lor se ridicase și el. Era hotărît să nu se mai coboare niciodată în grădina de iarnă a hotelului. Băleanu își putea bea ceaiul în odaia sa. Atmosfera acestor *five-o'clock-un* îi părea înăbușitoare. Și afară de acesta, nici mirosul florilor din sală nu-i plăcea. Îi părea că miroseau a mort.

Într-altă noapte — o noapte, dealtfel, în care nu se cunoscuseră încă — în salonul hotelului nu mai rămăseseră decît ei doi.

Afară ploua, și vîntul bătea cu furie dinspre mare. Cîteva globuri electrice luminau plaja pustie, acoperită de valuri, iar corăbiile pescarilor, prinse în ancore și părăsite, se înșirau pe coaste negre și murdare, ca niște cosciuge dezgropate de curînd.

Necunoscutul, cu fruntea lipită de geam, privea afară. Privea cu seninătatea unei statui de bronz, cu mîinile împreunate la spate, așa ca și cum n-ar fi văzut nimic, ca și cum nu s-ar fi gîndit la nimic.

Marea crescuse pînă sub terasa hotelului. Zgomotul valurilor apropiate se deslușea tot mai bine. Șuieratul vîntului nu le mai putea acoperi.

Necunoscutul, mișcat de la locul lui, făcea impresia unui manechin de vitrină. La un moment dat, Andrei Băleanu îl văzu întorcîndu-se brusc, ca și cum ar fi avut ceva de spus. Salonul însă, afară de ei doi, era gol...

La un moment dat, își vîrî mîinile în buzunarele pantalonilor și, cu un zîmbet forțat de răutate — un zîmbet în care

ceteai sarcasmul unei întregi rase degenerate — se apropie de fotoliul lui Băleanu.

—• Iertați-mă, domnule, i se adresă el. Poate că vă întrerup șirul gândirii... dar vedeți... eu sunt un om serios... Aș vrea să vă întreb și pe dumneavoastră... Știți pentru cine se înfurie marea, când cei de pe mal n-au nici măcar timp să privească...

— Mă gândeam tocmai la cei întârziați pe mare, îi răspunse Băleanu.

— La cei care se îneacă sau la cei care scapă?

— Și la unii... și la alții...

Răspunsurile lui Băleanu însă nu-l mulțumiră deloc.

— Pe dumneavoastră nu v-a apucat niciodată furtuna pe mare?

— Nu.

— Sau poate nici n-ați călătorit încă pe mare?

— Nu încă!

— Păcat!... Dumneavoastră nu pricepeți poezia mării... Apoi, după o pauză și cu un zîmbet din ce în ce mai plin de răutate, continuă: Iertați-mă că vă spun lucrurile acestea. Dar mie îmi place să spun adevărul chiar oamenilor pe care nu-i cunosc... Vreau să vă spun că, dacă nu pricepeți poezia furtunii, nu pricepeți nici muzica, nici dansul... nimic... Marea singură vă poate învăța totul... în școală nu se prea învață multe lucruri. Nu-i așa? O să-mi răspundeți poate că la aceeași școală am învățat cu toții. E adevărat. Dar dumneavoastră nu știți să știți ceva mai mult decât alții?... în cazul acesta, sunteți un om fericit... și ca dumneavoastră am mai întâlnit și alții. Mulți... foarte mulți... Mie, însă, nu-mi plac oamenii fericiți... Fericirea nu este un lucru de invidiat... Și animalele sunt fericite!...

Un sfert de oră mai târziu, un chelner, cu ochii pe jumătate închiși de somn, le servea ceaiul amîndurora.

Streinul pe care Andrei Băleanu credea că-l vede pentru prima oară, necunoscutul de a cărui privire începuse să se teamă era un român care aproape nu-și mai cunoștea limba. Și, stranie întâmplare, streinul acesta era Șerban Mușat, colegul lui de bancă în clasele primare.

Și-au acoperit fața cu palmele și câteva minute au stat nemișcați amîndoi, privindu-și întunericul gol din palme, ca și cum ar fi vrut să pătrună deopotrivă enorma noapte ce-i

despărțise timp de un sfert de veac. Și parcă tot nu le venea să creadă că după atîta timp Andrei Băleanu jă să fi rămas același ca să poată fi recunoscut pe dată, pe cită vreme din Șerban Mușat, din băiatul frumos de altădată să nu mai trăiască decît o umbră aproape ștearsă, fără viață — o icoană tocită de buze și prăfuită de timp.

Și ce erau amîndoi un sfert de veac m^ urmă? Copii fără' minte, visători naivi, artiști pretențioși și fără aureolă, care ceteau pe *Făt-Frumos din lacrima* și declamau *Lacul* lui Lamartine. Pe tabla neagră însă, _nu se pricepeau să descurce cu tibișirul nici o simplă împărțire.

Într-o zi, Șerban Mușat îi făcuse lui Andrei Băleanu^ o destăinuire tristă. Părinții se hotăriseră să-l trîrneată în străinătate. Școlile din țară nu erau potrivite vlăstarului unei familii care pe vremuri domnise în România.

Peste cîteva săptămîni, Șerban Mușat plecase. Se sărutase atunci cu dragoste de adevărați frați^ și prinseseră ^cu lacrimi calde de copii îndurerați, căci pînă atunci^ nu plînseseră încă, iar despărțirea celor doi frați de visuri îi îndurera pentru prima oară.

De atunci trecuse timp.

În prima lună, Andrei Băleanu primise de la Șerban Mușat trei scrisori, în a doua lună numai o scrisoare, iar în a treia lună, nici una... Și apoi și-au pierdut urraa^

Așa este cînd pleci departe. Străinii îți sugrumă cu încetul amintirea celor lăsați în urmă, și clipă cu clipă,^ zi cu zi, an cu an, te înstrăinezi tot mai mult și tot mai străini îți par tocmai acei care-ți fuseseră mai dragi.

Și iată că după un sfert de veac se regăsiseră fără să se caute.

— Cînd te-am zărit în sală, mi-am adus aminte că te cunosc, îi declară Șerban. Ți-am făcut un semn săjma aștepți, fiindcă voiam să te întreb cine ești. Erarn sigur că te^ cunosc. A doua zi, am venit la ceai cu gîndul că vei veni și tu. Ai lipsit însă. M-am dus atuncea la chelnerul care te servise cu o zi mai înainte, cerîndu-i informații despre tine... Ah!... nu mi-ar fi trecut niciodată prin gînd c-ai putea fi chiar tu... Și cu toate acestea, este adevărat... Dacă nu mi-aș^ fi uitat c-am trăit pe vremuri și în România, te-aș fi ghicit poate imediat. Dar vezi... Mă gîndisem la tot și peste tot, numai la noi, la prietenii din copilărie... nu!... Astă-seară

însă, cînd am dat ochii cu tine, am tresărit de bucurie ca și cum aș fi văzut venind spre mine un al doilea Crist. Și dacă nu ți-am spus-o imediat, parcă tot speram c-ai să mă recunoști și tu. Ah !... Ce nebun sunt...

Și Șerban Mușat, după ce dădu cu deznădejde din cap, îi mîngîie obrazul lui Andrei Băleanu și continuă :

— Te-ai schimbat și tu mult, e drept... Totuși, ți-a rămas ceva în figură, în priviri mai ales, ceva care n-are să ți *se* schimbe niciodată și care îmi va spune totdeauna ca vei rămîne același. Timp de un sfert de secol, tu ai trăit așa cum trebuia și ai crescut fără să te schimbi în altul... Tu ai rămas tot tu... Dar eu ?... Mă vezi pe mine ?...

Și în fața oglinzii, măsurîndu-se cu niște ochi încruntați ca și cum și-ar fi privit un dușman, exclamă :

— Ia privește-mă !... Cap de mort... mîini de schelet... Eu am murit de mult, așa de demult, că aproape am putrezit pe de-a-ntregul... Nu ?... Spune... Ție nu-ți miroase a cadavru ?... Mie, da !... Și dacă aș vărsa pe mine toate parfumurile din lume, același lucru va fi — tot parfumul morții mirosi-va mai tare...

^ Pe Andrei Băleanu cuvîntul „moarte” îl cutremura pentru prima oară. În momentul acela, fără să vrea, se gîndea la romanul lui Oscar Wilde, și în figura lui Șerban Mușat vedea parcă portretul lui Dorian Gray. I se părea lung, nesfîrșit de lung, cu capul înfiorător de urît, un monstru viu cu ochii de smaragde și cu buzele de bronz... Și cu cît îl privea, cu atît i se părea schimbîndu-se, pe minută ce trecea, în altul, tot altul decît cel care-i vorbea.

— Ce nebun sunt ! se scuză Șerban Mușat într-un tîrziu. De ce ți-aș spune lucruri la care n-ar trebui niciodată să mă gîndesc ? Dar vezi tu... mi-am adus aminte de atunci cînd eram copii... Păcat !... Păcat să ne înăbușim tinerețea așa de timpuriu și să ne grăbim moartea înghițind de bunăvoie, pe fiecare zi, cîte un pahar de otravă — o zi mai puțin.... Dar ce vrei să fac ? Tu nu poți pricepe cît este de dulce să mori așa, încet, pe nesimțite, să știi că mîine îți este ultima zi, și nerăbdător să sorbi și ultimul pahar !... Ah, ultimul meu pahar...

Și Șerban Mușat îl săgeta cu o privire așa de ascuțită, ca Andrei Băleanu își închise ochii pe jumătate, în timp ce

prietenul său din copilărie continua să se spovedească aproape mecanic.

— Ai venit la timp... Ai norocul să mă vezi murind. Ascultă !... Tu nu știi cînd ai să mori... S-ar părea că lucrul ăsta nu-l știe încă nimeni... Eu însă îl știu... O să mor curînd... Viața mea este calculată, zi cu zi... oră cu oră. Ba știu chiar ultima oră ! Moartea mea n-are să întristeze pe nimeni. O să se petreacă la fel ca la o aniversare. Am să dau un banchet monstru, un banchet în cinstea morții mele și, de față cu convivi, fără ca nimeni să bănuiască, voi goli ultimul pahar... Pricepi ?... Ultima înghițitură va fi începutul celor fără de sfîrșit.

Și Șerban Mușat își încheie fraza cu un gest larg și totuși plin de o supremă hotărîre.

În timpul acesta, la orizont, o dungă argintie se desena din ce în ce mai strălucitoare, ca și lama unui cuțit enorm ce-ar fi plutit în aer. Începea să se lumineze de ziuă. Vîntul încetase. Furtuna se liniștise și marea își legăna răutatea potolind fișile enorme de apă ce se depărtau unele de altele cu zgomotul unor lanțuri ruginite.

După ce își dădură întîlnire pe a doua zi înainte de dejun, fiecare din ei o porni spre odaia respectivă.

Pînă atunci, lui Andrei Băleanu vorbea prietenului său din copilărie îi făcuseră impresia aiurărilor interesante ale acelor oameni ciudați, căroro mulțimea le zice nebuni — oameni rari, aproape dispăruți astăzi, filozofi necunoscuți — obosiți de viață și totuși fricoși de moarte, rătăcitori, singuratici din oraș în oraș, din țară în țară, nemulțumiți de tot și de ei înșiși chiar.

În dimineața aceea Andrei Băleanu nu putuse închide ochii... Figura lui Șerban Mușat i se încrustase în minte ca o monogramă pe un inel. Încerca să se gîndească undeva într-altă parte decît la prietenul său din copilărie. Dar gîndul lui, mai stăruitor decît oricînd, rămînea pe loc, ca o piatră •enormă de moară, pe care n-ar fi putut-o clinti.

Cînd s-a sculat din pat, obosit de nesomn, și-a simțit ochii umezi. Plîngea fără să vrea pe ultimul vlăstar al acelei rase vechi și nobile, pe omul aproape putred, căruia nu-i mai rămăsese viu decît galeria cu portretele strămoșilor.

După ce s-a deschis ușa, Andrei Băleanu s-a oprit în prag, ca și cum i-ar fi fost frică să intre înăuntru. În odaie, plutea greoi un miros pătrunzător de flori uscate — miros vi coroarelor funerare, îngrămădite prin cavouri.

Șerban Mușat era îmbrăcat într-un halat cărămiziu. Când l-a zărit intrînd, s-a ridicat de pe sofaua în pernele căreia se îngropase pe de-a-ntregul, și, zîmbindu-i cu același obișnuit sarcasm, i-a întins mîna, pe degetele căreia — degete subțiri și palide ca aurul mat — înșirase alte • inele decît cele din ajun.

Lui Andrei Băleanu degetele prietenului său îi făcuse impresia unor obiecte de artă ce ar fi trebuit păstrate în galantarele de sticlă de prin muzee — obiecte ce nu trebuiau atinse, ci numai admirate.

— îmi place că vii la timp, îl întâmpină Șerban. Atenția ta mă face să am toată încrederea în orice cuvînt al tău. Voi avea nevoie de tine, de un om sincer care să mă înțeleagă și să mă iubească mult. Nu-i așa că tu mă iubești încă?... Nu?... Spune-mi... Am ghicit adevărul aseară. Tu ești fratele meu, pe care nu vreau să-l mai pierd.

Se așezară apoi amîndoi, unul lîngă altul, în fața unei mesicioare încărcată cu sticle de lichior.

— Ascultă, îi explică Șerban Mușat, eu n-am băuturi de cafenea. Tu trebuie să bei ce-ți dau eu și să fii sigur că ambrozia zeilor nu era mai gustoasă decît lichiorurile mele.

Și Mușat începe să-i arate lui Băleanu fiecare sticlă în parte.

— Iată... Aici am lichior de mirt! Ți se pare curios... Nu?... Mie îmi place foarte mult. Miroase așa de frumos... Miroase a cadavru... Păcat că nu-i otrăvitor... Eu îl beau amestecat cu lichior de chiparoasă... Ah!... Ce miros comun. Miroase a vestală... Pricepi?... N-o să bem însă nici dintr-unul, nici dintr-altul!... Aci am un lichior de crizantemă... Primul lui fabricant a murit chiar în ziua în care l-a gustat. Nenorocitul!... A murit fără să-și dea seama ce mare bine procurase omenirii. Este otrava cea mai de preț, cea mai plăcută, cea mai nobilă!... Ai să vezi. Un păhărel nu-ți face nici un rău, fiindcă eu l-am diluat cu apă distilată. Trebuie

să bei însă o sută de păhărele ca să mori, și anume, cîte un păhărel, la două săptămîni. Totul este calculat. Lichiorul ăsta omoară cu o exactitate de cronometru. Cel care i-a studiat efectele a fost cel mai mare om din vremea aceea. În cinci ani și-a omorît douăzeci și doi de servitori și, fiindcă fusese dat în judecată și cît p-aci să fie condamnat, timp de alți zece ani de zile și-a continuat experiențele cu condamnății la muncă silnică pe viață. Tu-ți faci idee de ce însemnează cincisprezece ani din viața unui om închinăți experimentării unei otrăvi?... Și, după o scurtă pauză, atît cît să aprindă o havană, Mușat continuă: Eu am băut pînă acum cincizeci și șapte de păhărele. După cum vezi, am trecut de jumătate. Pe al cincizeci și optulea însă, îl voi bea azi, în sănătatea ta. Cred că îmi vei face plăcerea să bei și tu împreună cu mine. N-ai nici o teamă. Un singur păhărel nu-i otrăvitor. Și nici nu-ți închipui ce delicios este. Mîine îi sa-mi ceri altul... dar mîine n-am să-ți mai dau. Dacă vrei, uite, un păhărel la două săptămîni. Altfel, ai să mori prea curînd...

Cînd l-a văzut destupînd sticla și umplînd păhărelele cu seninătatea unui cîrciumar ce-ar fi turnat țuică, lui Andrei Băleanu i s-a părut că picioarele i se lipsesc de covor, iar capul i se topește ca un bulgăre de zăpadă strîns într-o palmă caldă. Gestul prietenului său din copilărie însă fusese hotărîtor și privirea lui atît de poruncitoare, că Băleanu apucă păhărelul fără să tremure și, ciocnindu-l cu al lui Mușat, îl goli dintr-o singură înghițitură.

Șerban Mușat avusese dreptate. Lichiorul lui era cel mai gustos din cîte băuse pînă atunci, dar nu cel mai gustos din toate lichiorurile ce se pot bea.

*

În seara aceea, după ce hoinăriseră de-a lungul țărmlui, goniți de fluxul mării, se întoarseră la hotel spre miezul nopții.

Pmă atunci, Mușat nu-i vorbise decît de mare, de farmecul călătoriilor lungi și nesigure, cînd pleci cu teama de a nu putea ajunge la destinație și ajungi cu regretul de a nu-fi naufragiat pe drum! îi recitase apoi versuri din Baudelairey cu vocea lui ciudată și egală ca o singură notă pe un

violoncel, o voce obosită, venită parcă de sub pământ și de departe...

„O, mort, vieux capitaine, il est temps!... Levons l'ancre"...

Și brațul lui de preot păgîn, întins spre orizont în chip de rugă, dăduse parcă glas zărilor mute și viață nisipului ce tremura sub picioarele lor, ca o barcă șubredă pornită cu ei cine știe unde!...

Cînd însă Andrei Băleanu l-a întrebat : „Pentru ce ?", Șerban Mușat i-a aruncat o privire înfiorător de încruntată, ca și o pedeapsă pentru vina de a nu-l fi putut încă pricepe.

Cînd a ajuns la hotel, Mușat s-a grăbit să-l ia de mînă și, ținîndu-l cu el de-a lungul coridoarelor, l-a dus pînă în odaia lui.

— „Pentru ce ?" îl parafrazează Mușat.

Și vocea unui condamnat la moarte ce s-ar fi spovedit n-ar fi tremurat poate mai tare ca vocea prietenului său din copilărie în momentul acela.

— Cînd ești singur pe lume, fără rude, fără prieteni, fără amantă care să te înșele chiar, cînd nici nu poți iubi pe nimeni, nici nu te poți simți iubit de cineva, pentru cine trăiești ? Pentru tine singur... Nu ?... Pentru tine, bineînțeles, fiindcă ești egoist și laș. Ți-e frică să-ți trîntești un glonț în creier și nu te înduri să pleci așa curînd, căci totdeauna „prea curînd" ți se pare oricît de mult ți-ar fi dat să-ți încălzești mortăciunea la soare. Primăvara îți amîi sfîrșitul pînă la toamnă și toamna pînă la primăvară. Ești totdeauna ca o piesă de teatru anunțată și totuși neîncepută încă... Tot așa și cu mine. Pe mine mă plictisește viața cu lumea aceasta stupidă, în fond ca orice lucru fără rostul lui, păpușeriile societății jucate de maeștri nepricepuți, de niște capete strimte, fără creieri, fără judecată clară și liberă, capete de maimuțe care nu fac decît ceea ce văd la altele, unele mai stupide și mai fără sens decît celelalte... într-o vreme, mă iubea toata lumea și tocmai faptul ăsta mă înrăia și mai mult. Știi de ce mă iubeau ? Unii fiindcă eram bogat, alții fiindcă le păream frumos... Mă iubeau, nu pe mine. Mă iubeau tot pentru ei, fiindcă așa e obiceiul și toată lumea face la fel...

Andrei Băleanu îl asculta tăcut și preocupat de a nu scăpa firul acestei însăilări de genialitate și abjecție. Mușat însă, care îl spiona fără să fie observat, se abătea parcă din cînd

în cînd, dar numai pe drumuri paralele, care trebuiau s-a-jungă în același punct.

— Cînd am rămas singur de capul meu, m-am hotărît să-mi bat joc de toți și, dacă aș reuși, să-mi bat joc chiar de mine însumi. Cum ? Fii atent, că acum intrăm din purgatoriu în infern. Tu nu cunoști Egiptul meu. Ai să-l cunoști însă. Și dacă te grăbești, vom pleca de aici cît mai curînd... Am voit să-mi construiesc o vilă după gustul meu. Arhitecții însă pe care i-am consultat m-au taxat drept nebun. Artiștii noștri nu creează nimic nou. Construiesc numai ce-au văzut la alții. Toți sînt niște cîrpaci. Cei care s-au încercat să descopere cu adevărat ceva nou au fost duși la balamuc de către ceilalți... Mi-am angajat atunci lucrătorii necesari. Și fiindcă nevoia te învață foarte multe lucruri, mi-am clădit Egiptul eu singur, fără arhitect... Am consultat toate cărțile, toate estampele vechi, toate monumentele timpului, tot ce m-ar fi putut îndruma la desăvîrșirea operei mele, și am reușit, fiindcă eram hotărît cu orice preț să reușesc... Vila mea este un colțisor din Egiptul de acum cîteva mii de ani. De prisos să te mai gîndești să-ți cheltuiești banii dacă te-ai gîndit vreodată să te duci pe acolo. La mine acasă îl poți vedea pe de-a-ntregul ca în natură, cu totul afară de soare... Eu dorm în odaia lui Ramses al II-lea, pe spinarea unui sfînx de bronz și în vecinătatea unui Osiris, păzitorul odăii, care parcă nu s-a obișnuit încă cu mine și continuă să mă privească cu aceiași ochi întrebători și plini de nedumerire. Din mijlocul tavanului, o candelă verde, aprinsă ziua și noaptea și prinsă cu trei lanțuri de aramă, atîrnă deasupra patului, nemișcată ca și ochii verzi nemișcați ai zeilor pictați pe pereți. În cele patru colțuri ale încăperii, pe patru trepiede de bronz și în patru vase de porțelan, servitorii îmi aprind în fiecare dimineață frunze uscate de eucalipt, și același parfum pătrunzător plutește veșnic în odaie, — parfumul veștmintelor de altădată, parfumul ruinelor și al lemnului putred, parfumul oaselor dezgropate de curînd.

Apoi, după o pauză scurtă, atît cît să aprindă o nouă havană, Mușat continuă cu aceeași bună dispoziție pentru el și mediocră impresie pentru ascultător :

— Dar... vezi tu ?... Nilul se revărsase și-mi înghițise întreaga avere. Din cele cîteva milioane, nu-mi mai rămăsese decît cîteva sute de mii de franci. Eram amenințat

să-mi vînd Egiptul meu înainte chiar de sfîrșitul anului dacă nu voiam să-mi rămînă servitorii neplătiți. Am încercat atunci să mă împrumut. Unde?... La ele, femei bogate și care mai presus de toate mă iubeau îndeajuns pentru a-mi oferi oricît le-aș fi cerut. Rușine nu-mi era, fiindcă pericolul îmi sugrumase amorul propriu și, afară de asta, le ceream tot din banii mei... Da, da... Așa precum îți spun. Te miră lucrul ăsta? Tu nu știai că noblețea noastră se cumpără tot cu bani, nu cu dragoste? Dacă nu ți-a spus-o încă nimeni, s-o știi de la mine. Afară de blazonul cusut pe cămașe, nimic n-o deosebește de restul turmelor de pe bulevarde. Alaltăieri, cînd îți beai ceaiul, nu te-ai întreat, și tu ce-ai căuta oare acolo atîta lume gătită ca de sărbătoare — bărbați în redingotă și femei în toalete decoltate — persoane care cel puțin nu locuiau în hotel ca tine? Eu m-am întreat și am aflat, Nu vreau să fiu însă, nici mai cuminte, nici mai nebun decît alții... în prăvălii intra toți cîți au bani și vor să-și cumpere cîte ceva. La *five-o'clock-unle* hotelului nostru însă nu pot intra decît cumpărătorii bine îmbrăcați... Le-am explicat dar dezastrul la fiecare în parte, și fiecare în parte s-a scuzat că nu-mi poate da nici un ban. Răspunsul lor mă umilise și mă înfuriase deopotrivă. Alergai deci la singura scăpare pe care o evitasem cît mai avusesem în mine ceva sfînt. De data aceasta ce-mi mai păsa însă? Puteau să mă arate cu degetul pe stradă și să mă birfească atît cît ar fi voit — liber oricine. Eu însă îmi salvam Egiptul și-mi plănuisem și răzbunarea în taină. O baroană autentică — femeia în vîrstă pe care ai văzut-o la masă alături de mine — singura femeie care, cu adevărat, m-a iubit totdeauna, mi-a dat și banii și ideea răzbunării. Ah!... Răzbunarea mea a fost cu adevărat neroniană. A doua zi a aflat-o tot Parisul. Jurnalele îmi consacrau articole întregi. Fotografia mea trecea din mînă în mînă, ca și portretele de ocazie ale eroilor zilei. Iar ca încheiere, în prima săptămînă am avut patru dueluri — trei victorii și o rană ușoară la brațul drept.

Și Șerban Mușat, vesel ca niciodată, pentru prima oară, parcă rîdea din toată inima.

— Ție nu ți-ar fi dat prin gînd așa ceva... Nici mie... Și nimănui poate... Trebuia să fie la mijloc tot o femeie. *Cherchez la femme*!... Da, dragul meu, femeia! Noi sîntem

niște palizi inventatori pe lîngă ce un cap de femeie este în stare să scormonească... Apoi, după o nouă scurtă pauză, pentru a-și aprinde a treia havană, oftă din nou scuipînd cu scîrbă. Ce a urmat rămîne să afli mai tîrziu. Dealtfel, nu vreau să te obosesc. În schimb, ziarele m-au completat cu imaginația lor profesională și mai ales cu vecinica lor goană după subiecte senzaționale. Dar nici eu, astă-seară, nici ziarele de pe vremea aceea, îți jur că n-am exagerat nimic și că n-am spus decît adevărul adevărat... Abia după o pauză mai lungă, Șerban continuă satisfăcut: Am fost barbar... Nu?... Știu... Mi-a spus-o toată lumea. Jurnalele mă porecliseră „Sălbaticul din Carpați”. Familiile mi-au închis saloanele iar cei mai mulți dintre prieteni începură să devină cu mine tot mai reci, pînă ce cu încetul nu ne mai vorbeam, ca astăzi nici să nu ne mai cunoaștem. Iată cum *E finita la commedia*. Am fost și eu odată în viața mea autor dramatic și mi-am jucat piesa la mine acasă, fără nici un public, numai cu actorii...

După o pauză, punctată cu un „ah” de satisfacție, Mușat grăbi ultimele fraze ale celui mai penibil epilog:

— îmi bătusem joc de toți și de toate. Mai rămăsesem eu. Un hindus îmi recomandase otrava de care ți-am vorbit. Pînă azi, afară de tine, n-a știut nimeni ce beau, nici chiar baroana. Mai am 42 de pămărele, aproape încă doi ani de viață, și pe urmă iată ce are să se petreacă. Cînd voi ajunge la ultimul pămărel, voi da foc Egiptului. Nu vreau să rămînă nimic din tot ce a fost al meu. Voi cere prin testament să fiu ars, iar cenușa să mi se arunce în Sena, să mi-o ducă apele departe... departe!... Iată pentru cine am clădit Egiptul... Ție nu ți-ar fi trecut prin gînd așa ceva... Nu?... Spune...

Și Șerban Mușat se opri, ca și cum ar fi pus ultimul punct după ultima frază a sinistrei sale aiurări.

A doua zi, mai înainte ca Șerban Mușat să prindă de veste, Andrei Băleanu își făcuse bagajul și cu primul tren fugise la Paris, iar peste trei zile pornise spre țară.

Spovedania prietenului său de copilărie îl îngrozise ca o presimțire tristă, anunțătoarea unei nenorociri apropiate, în ghearele căreia te zbați neputincios pînă în clipa cînd ceea ce trebuie să se întîmple ți s-a și întîmplat.

ROMANE

CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ

A fost odată ca niciodată...

Pe vremea aceea, lumea basmelor nu fusese încă anexată la rubrica faptelor diverse. Bunicii și nepoții păreau aproape de aceeași vîrstă. Anii copilăriei sunt însă ca musafirii din mahala. Îi primești cu același surîs pe buze, îi cinstești cu dulceață și cafea și-i petreci pînă la ușă cu refrenul obișnuit : „Cînd mai poftiți pe la noi }" Abia tîrziu de tot, începi să-ți dai seama că cei care vin mereu, nu mai sunt cei care plecaseră odată.

Pe vremea aceea, împăratul era totdeauna foarte bătrîn, iar unicul fecior al împăratului, foarte tînăr. Prea marea diferență dintre tată și fiu, nu da nimănui nimic de bănuît. Astăzi, cărturarii, chemați să stabilească genealogia familiilor imperiale, ar găsi-o poate suspectă. Pe vremea aceea însă, bătrînii se bucurau la fel cu tinerii de toate prerogativele fizice ale vieții normale, și împăratul era cu atît mai mare și mai slăvit cu cît putea să aibă copii la o vîrstă cînd muritorilor de rînd nu le mai este îngăduit să aibă decît regrete și amintiri.

Pe vremea aceea, singurul bulevard al orașului pornea din piața gării, străbătea grădina publică drept în două și se sfîrșea în fața primăriei. Astăzi, bulevardul a fost prelungit. Capătul lui cel nou, a crescut parcă din mijlocul grădinii publice, ca tija unei zambile liliachii dintr-un ghiveci de pămînt smălțuit cu verde. Privită pe planul orașului, din clopotnița cu ceasornic a bisericii Sfîntul Nicolae sau

din aeroplan, grădina publică îți pare azi un om tras în țeapă, un pui de găină la frigare sau o enormă măslină de Vollo, înfiptă într-o scobitoare.

Restul orașului, nu s-a schimbat aproape deloc. Se trăște ca o viperă de-a lungul Argeșului și din an în an, se întinde ca să pară mai mare. A rămas însă aceeași reptilă fără picioare, cu coada proptită în cimitirul oveiesc și cu capul strivit între spital și pușcărie.

În schimb, vîpera s-a civilizat. Străzile au fost pavate cu asfalt și luminate cu electricitate. Luna plină a fost expulzată din grădina publică tocmai la Trivalea, iar liceenii nu-și mai dau întâlnire cu modistele și croitoresele pe maidanele orașului. Hotelurile au început să închirieze camere cu luna, cu ziua și chiar cu ora...

Musafirii de pe vremea aceea au dispărut odată cu anii din calendarele oficiale. Copiii au luat locul părinților cu preciziunea orelor de pe cadranul unui cronometru. Advocații, doctorii, inginerii, generalii, dascălii și negustorii orașului de pe vremea aceea au fost înlocuiți, ca niște înalți dregători ai statului după o schimbare de regim.

Dar victoria vîrstei e numai relativă. Tinerii au început să îmbătrînescă și ei, iar bătrînii, după ce au fost binecuvîntați din pridvorul bisericii Sfîntul Ion, au fost trecuți pentru ultima oară prin dosul „Foișorului de foc” și împămîntenîți pe dealul cimitirului Șerban-Vodă...

Din pragul locașului de veci, orașul cu locuințe de închiriat aproape nici nu se zărește. Stă pitit ca un laș între dealuri gata să treacă Argeșul înnot, la cel mai mic semnal de alarmă și să lase județul fără capitală.

Este orașul în care mi-am petrecut copilăria, în care am iubit pentru prima oară și în care am rămas corigent la limba română.

Profesorul meu de pe vremea aceea, nu-și luase încă licența în litere. Mai tîrziu a murit ca director de școală... comercială.

Eu sunt așa cum nu mai vreau să-mi aduc aminte că am fost.

Cotan este scurt, gras și gălăgios. Parcă ar fi un dop de sticlă de șampanie, proptit pe două bețe de chibrituri cu gămăliile negre. Cotan are pantofi de lac. Doar este fecior de bani gata. Tatăl său este avocat, mare proprietar și șeful unui partid politic din localitate. Cotan este dar, cînd băiatul prefectului, cînd al primarului, cînd al deputatului, cînd al senatorului. De cînd ne-am pomenit pe bancă, unul lîngă altul, Cotan nu e niciodată pe lista promovaților. Toamna însă „cînd se numără bobocii”, Cotan devine iar colegul meu în clasa următoare și așa mai departe...

Mihăiță este slab, sfios și sărac. Mihăiță este o expresie algebrică — o citime necunoscută, botezată cu litera „S” la puterea a treia. Cele două cîrlige grafice ale triplei sale personalități (fizice, sufletești și sociale) răstoarnă totdeauna noțiunea locului în care s-ar găsi la un moment dat în spațiu. Capătul curbei de bază, cată spre infinit iar cel care s-ar avînta parcă spre cer se încovoiaie spre pămînt. Mihăiță este simbolul sacrificiului etern. El face totdeauna pe Osman-pașa. După sfîrșitul jocului, iese bătut, schingiuit, scuipat și huiduit, iar după sfîrșitul fiecărui an școlar „premiul I cu cunună”.

Mihăiță este băiatul unui cizmar de pe Scoroboaia.

Scoroboaia este o mahala a Piteștilor.

Piteștii de pe vremea aceea erau o comună urbană cu 17 000 de suflete, trei școli primare de băieți și două de fete,, un liceu, două judecătorii de pace și un tribunal, un regiment de infanterie, altul de artilerie și un escadron de călărași,, poștă și telegraf, stație de drum-de-fier, două spițerii, trei cofetării și treisprezece simigierii, dintre care una la centru pe strada Șerban-Vodă.

Plevna a capitulat și Osman-pașa a fost făcut prizonier.

Bravele armate româno-ruse, scot chiote de bucurie și fesul nefericitului generalisim turc, este purtat în triumf ca singurul trofeu avuabil al strălucitei victorii creștine.

în clipa aceea, deasupra capetelor noastre o fereastră se deschide cu zgomot și o voce ascutită de femeie, scapă printre geamuri ca un ghiveci de flori ce s-ar fi spart :

— Ce ?... Ați înnebunit ?... Ce înseamnă gălăgia asta, Bucure ? Nu ți-e rușine ?... Tocmai azi v-ați găsit să faceți maimușării, când a murit conu Ștefan ?

Bucul sunt eu.

Vocea, este a Margaretei.

Margareta este croitoreasa noastră „cu ziua” în grija căreia mă dăduse mama, când plecase la Slatina.

Tac și cașcă gura mare ca și cum aș fi vrut să prind din vînt ecoul zbieretelor noastre.

Cotan a tăcut și el.

Mihăiță, tăcuse mai de mult.

Țarul Rusiei, aruncă spre fereastră o privire de mops cu dinții de lapte și mă întreabă cu vocea pe jumătate :

— Ce tot trîncănește aia ? Cine spune c-a murit ?

— Tata-mare.

— Tatăl mă-tei sau al lui tat-tău ?

— Ba al mamei...

Cotan strîmbă din nas și aruncă cu fesul în capul lui Mihăiță care fusese ghemuit pe treptele scării de piatră.

— Ei, și ?... Trebuie să fi fost bătrîn !... Bine că n-a murit tat-tău...

Eu simt ochii umezindu-mi-se și cu vocea înăbușită îngîn ca și cum n-aș fi vrut să mă aud decît eu singur :

— Păi tata, Dumnezeu să-l ierte, a murit demult... Ce ?... Nu știai ?...

Cotan se proptește țăpăn în fața mea cu ochii holbați de voluptatea unei superiorități neglijate pînă atunci.

— Așa e... că bine zici... Căpitanul e numai bărbatul mă-tei... Nu e tat-tău adevărat...

Și continuă să mă măsoare cu ochii din creștet pînă în tălpi, ca și cum în locul meu s-ar fi substituit altă persoană.

Cei doi cuceritori ai Plevnei nu mai sunt parcă aceiași pravoslavnici creștini aliați.

Victoria noastră comună, trebuie să rămînă isprava numai a unuia dintre noi. Țarul Rusiei caută prilej de ceartă cu regele Carol.

În anul acela Cotan era băiatul prefectului. Un prefect este stăpînul unui județ întreg. Or, în România de pe vremea aceea, județul Argeș ocupa proporțional cam același spațiu ca și fosta Rusie pe suprafața globului. Băiatul prefectului de Argeș, nu putea fi deci decît țarul Rusiei.

Al cui băiat era însă micul său aliat ?

Curiozitatea lui Cotan, explodează ca și bomba de la Vidin, la picioarele regelui Carol... Mie însă muzica asta nu-mi place.

— Dar tat-tău, ce-a fost ? Tot căpitan ?

— Nu.

— Advocat ?

— Nici...

— Doctor ?

— Îi...

— Profesor ?

Și Cotan continuă să înșire din ce în ce mai enervat alte patru-cinci profesii fără să nimerescă pe cea adevărată.

Gu doi ani în urmă, profesorul de matematici, exasperat că nu pot pricepe o regulă de trei simplă, mă întrebasese la fel :

— Dar ce-a fost tat-tău, mă băiete, de te-a făcut așa greoi de cap ?...

Atunci, e adevărat, am răspuns intimidat, numaidecît :

— Negustor.

Și profesorul după ce a rîs cu poftă, mi-a făcut următorul raționament :

— Apoi din două una... Sau tu nu ești feciorul lui tat-tău, fiindcă ala, dacă era negustor adevărat, trebuie să se fi priceput și la socoteli ; sau dacă ești feciorul lui și-i sameni întru toate, săracul tat-tău trebuie să fi dat faliment...

De-atunci nu mă mai întrebasese nimeni ce a fost tata.

Insistența diabolică a lui Cotan se transformă într-un ciocănit de ghionoaie, pe care tăcerea mea îl prelungește parcă la infinit.

— Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău... Spune ce-a fost tat-tău că-ți dau cu pumnul-n fălci...

Speriat, mă trag înapoi, mă împiedec și cad în brațele lui Mihăiță, care se apropiase tocmai de noi să facă pace între aliații învrăjbiți.

— Ce-ai, mă nebunule, cu el? Ce-ți pasă ție ce-a fost tat-său? Tat-său a fost mai mare ca tat-tău... A fost ministru, nu prefect...

Cotan se umflă rumenindu-și obraji ca un cozonac în cuptor. Intervenția lui Mihăiță l-a exasperat. Dinamica personalității lui fizice atinge paroxismul. Dopul plesnește cu zgomot din gitlejul sticlei de șampanie și pumnul lui cade ca un ciocan de cizmărie în capul lui Mihăiță, care mă ține în brațe.

O ia apoi la goană spre poartă și, odată ajuns în stradă, ne apostrofează cu ură și satisfacție :

— O să vă reclam la d-1 diriginte că m-ați înjurat de tată...

N-am dormit toată noaptea. M-am gândit la tatăl lui Cotan, care era perfect, apoi la tata pe care nu-l cunoscusem, dar care știam bine că nu fusese ministru și, în fine, la tata-mare pe care n-aveam să-l mai văd niciodată.

Aceeași noapte învăluia și Piteștii și Slatina. Aceeași noapte pusese stăpânire și pe nepot și pe bunic. Pentru mine însă, era prima noapte când nu puteam închide ochii ; pentru el, prima noapte, pe care o dormea sub cele șapte palme de pământ, **Unde** șapte ani de-a rîndul n-avea să-l mai supere nimeni.

Pe tata nu-l supărasem niciodată, fiindcă nu-l văzusem decît în portretul cel mare din salon. Pe tata mare însă îl vedeam parcă și atunci, cu ochii încremeniți de groază și cu brațele ridicate spre crengile nukului din vie, în care mă urcasem fără să mă mai pot coborî.

Primul meu „turn de fildeș” avea peste o sută de ani !...

Trunchiul lui era așa de gros, că trei oameni abia l-ar fi putut îmbrățișa, frunzele lui foșneau ca niște salbe de icosari la gîtul fetelor prinse în horă, iar seara, cînd soarele se cobora peste Grădiște în Olt, pămîntul de la rădăcina lui avea parcă reflexe de aur.

În via noastră de la Slatina, mai erau și alți nuci. Unii erau tot așa **de** bătrîni și pe trunchiul lor scorbuos, șirurile de furnici roșii urcau și coborau neobosite ca și ascensoarele electrice **ale unui** *sky-scaper* american. Dar dintre toți nucii

-din via noastră, unul singur era nukul meu !... Și nukul acesta era nukul meu, fiindcă eu eram cel din urmă vlăstar al celor cari, pe vremea turcilor, îngropaseră la rădăcina lui o comoară.

Tata-mare îmi povestise (ce știa și el de la tatăl său), că, într-o noapte de august, două flăcări lungi și gălbui în-Jânțuiseră trunchiul nukului ca două brațe de schelet ce-ar fi încercat să se ridice din groapă. Aceasta însemna că ploile și zăpezile atîtor ani topiseră comoara făcînd-o una cu pămîntul cleios și gălbui.

Dar superstițiile sunt produsul realităților nebănuite. Comoara dispărută exista totuși acolo unde fusese îngropată. Exista în aspectul deosebit al nukului acesta, pe care eu îl socoteam unic pe lume și mai ales în bucuria neexplicabilă cu care îl revedeam în fiecare vacanță de sfîrșit de an. Monezile de aur, ce mi s-ar fi convenit mie, trebuiau să le moștenesc sub o altă formă. Dar pe vremea aceea, nu trăisem în întregimea lor, primele trei zile biblice. Pentru mine, Dumnezeu nu despărțise încă apele de uscat și averea stră-moșească nu-și lămurise încă forma definitivă sub care aveam să fiu despăgubit de comoara pe care o crezusem pierdută pentru totdeauna.

De lucrurile acestea însă abia astăzi îmi dau seama.

Pe vremea aceea, știam numai că în vârful nukului mă •așteaptă un pătuiag de scînduri pe care tata-mare îl construise anume pentru mine, iar în podul caselor noastre de la Slatina, un maldăr de cărți mucegăite pe care le cetise odată o soră mai mare a mamei.

Cînd le-am descoperit, am avut impresia că am trecut •două clase într-un an.

Tata mare însă m-a muștrat cu blîndețea lui de om îndurerat :

— Dă-le naibii de hârțoage, că așa s-a smintit și biata Lena !...

M-a mîngîiat apoi pe amîndoi obraji și a dat ordin servitoarei să închidă podul cu lacăt.

Podul însă a rămas deschis toată vara și, în pătuiagul 'din vîrful nukului, mi-am urcat rînd pe rînd : o saltea de paie, o pernă de puf, o scoarță oltenească, un pistol cu cremene, un iatagan turcesc și volumele :

Poezii populare ale românilor adunate și întocmite de Vasile Alecsandri ;

Cântarea României care pe vremea aceea era de Nicolae Bălcescu ;

Sobieski și plăieșii de Costache Negruzzi ;

Patimile junelui Werther, traducție din limba germană de B. V. Vermont cu o introducere de Grigorie H. Granda și

Istoria Manoni Lesco și a cavalerului de Grio de decanul Prevo, tradusă de St. Hr. Bâjesku și tipărită cu a însăși cheltuială în anul 1857.

De trei zile, Margareta mănâncă cu mine la masă și doarme cu mine în aceeași odaie. Căpitanul a plecat la manevre, iar mama mi-a scris că are să mai întârzie cîtva timp la Slatina.

În lipsa ei, Margareta mă îngrijește ca pe un frate mai mic. Dealtfel, mama are toată încrederea în croitoreasa noastră, care este fată cuminte și vrednică.

Nu știu ce poate înțelege mama prin cuminenția unei fete ca Margareta. De vrednicia ei însă îmi dau seama și eu. Toată ziua lucrează. Transformă rochiile mamei și cîrpește ciorapii întregii familii, deretică prin odăi, dă bucătăresei bani pentru piață, se interesează cum stau cu lecțiile pentru a doua zi, mă scoală dimineața la ora șapte și în fiecare seară îmi aduce aminte că trebuie să mă închin și să-mi ung nările cu vaselină mentolată ca să nu capăt guturai.

De cînd am rămas singur cu ea, parcă noi am fi adevărații stăpîni ai casei.

Margareta este cu vreo zece ani mai mare ca mine. Are părul negru și creț, ochii verzi, obrajii măslinii și gura mare... grozav de mare !... Cînd am văzut-o pentru prima oară, mi-a venit să rîd. Gura ei mi-a amintit cutia mea de compasuri, care pe dinafară e neagră și pe dinăuntru roșie. Colțurile buzelor îi atîrnă parcă de sfîrcurile urechilor ca doi cercei de mărgean împreunați pe sub bărbie... Margareta este neagră și urîtă ca dracul...

Aseară, am surprins pe Lina bucătăreasa vorbind cu Năstase ordonanța.

— Și ce zici că era ?... Ofițer sau sergent-major ?

— Ba era un dom' sublocotenent, că m-a oprit în poartă și m-a întrebat de ea... zicea că-i nepoata conitei...

— Ei poftim !... Ai văzut cum și-a luat cioroaica, nasul la purtare !... Cînd oi mai prinde-o dînd tîrcoale prin bucătărie, am să-i zvîrl cu oala de supă în cap...

În noaptea asta, Margareta n-are deloc astîmpăr. Se uită mereu pe fereastră, își pune broboada în cap și iese în curte, apoi se întoarce încruntată în odaie, se apropie de patul meu să vadă dacă dorm și din cînd în cînd, plesnește din buze ca și cum ar fi mînat patru cai înaintași.

Eu m-am ghemuit sub plapumă și aștept nerăbdător să văd sfîrșitul acestei atitudini neobișnuite.

Margareta simte că nu dorm. Oricît m-aș încerca, nu mă pot prefăce. Margareta știe că de obicei încep să sforăi de îndată ce închid ochii.

Se apleacă spre mine și ridică colțul plapumii.

— Ce faci, Bucule ?... Nu dormi ?

— Ba da... Aștept să te culci și tu...

În momentul acesta, Năstase crapă ușa discret și cu vocea pe jumătate, întreabă :

— Încui poarta, d-ră ?

— Ce oră este ?

— Bătu la Sfîntu Nicolae mai adineauri, unspre'ce...

Margareta tace cîteva clipe, apoi răspunde plictisită :

— Bine... încui-o că e tîrziu...

Micșorează apoi lumina lămpii și începe să se dezbrace. Îi aud foșnetul fustei și cele două pocnituri înăbușite ale pantofilor aruncați pe covor. Aud tot, dar nu văd nimic.

Patul meu este între fereastră și sobă. Canapeaua Margaretei, între fereastră și ușă.

Mă întorc cu fața spre perete și închid ochii. Pînă s-a doarmă și ea, probabil că Margareta stă culcată ca de obicei cu ochii în tavan.

În vis, o pisică mare și neagră, se încrucișează cu mine pe un drum pustiu de țară, fără case și fără copaci.

Nu-mi plac nici pisicile, nici cîinii... Nu-mi place nici un fel de animal. Caii căpitanului, mai ales cînd sunt cu șeaua pe ei, mă enervează. Un valtrap ofițeresc parc-ar fi o perdeă de doliu, iar un harnașament de mare ținută, un ade-vărat dric de clasa I. La Pitești mai ales, înmormîntările oamenilor cu dare de mîna sunt foarte apreciate. Se fac cu

muzica militară și cu comentariile întregii populații băștinașe.

Nu-mi plac pisicile, și mai ales pisicile negre... Diavolul când vrea să te ispitească și moartea când îți intră în casă, pe nesimțite iau chipul unei pisici negre.

Dar pisica asta parcă nu e pisică la fel cu toate pisicile. Prea e frumoasă și prea e blândă. Se apropie de mine prietenoasă, cu coada ridicată drept în sus ca un plop desfrunzit,, și își freacă pîntecele cald și catifelat de picioarele mele, pe care visul mi le-a transformat parcă tot în două labe de pisică.

La un moment dat, chipurile noastre se confundă ca imaginile pe o placă fotografică voalată și din amestecul celor opt labe comune, țîșnește o lumină vie care produce în mine o comoție bruscă...

Tresar din vis, ca *și* cum aș fi ținut în mînă cei doi electrozi ai mașinii Wirmshurst cu care profesorul de fizică ne demonstra existența electricității.

Margareta este lîngă mine...

Palmele ei fierbinți, se lipesc de cămașa mea de borangic ca două ștampile de ceară roșie pe plicul unei scrisori de valoare.

Știam de la mama că : „pisică de visezi, dușman înseamnă". Pisica asta dar, trebuie să fi fost Margareta. Dar ce rău mi-ar putea face mie Margareta ?...

îmi răsucesc leneș capul pe pernă și o întreb somnoros :

— Tu ești ?

Ea se lipește și mai mult de mine. Își plimbă degetele pe pulpele mele goale ca și cum ar fi vrut să liniștească un cal nărvaș și cu vocea ei de pisică lihnită de foame îmi șoptește :

— Psss... Stai liniștit că eu sunt... Am visat urît... Mi-e frică să mai dorm singură... Lasă-mă sa dorm și eu cu tine... Nu vrei să dormim astă-seară împreună ?

Eu tac, fiindcă deocamdată nu știu ce să răspund. Simt însă un fior rece ce mi se coboară de-a lungul spinării ca un *tire-bouchon* ce s-ar fi adîncit într-un dop de plută și fără să știu de ce, raa lipesc și mai mult de corpul ei moale și cald.

Pe măsură ce-mi vin în fire, încep să ghicesc cam ce putuse visa Margareta în noaptea aceea.

Cotan avea o colecție de cărți poștale ilustrate, pe care nu mi le arăta decît prin locuri dosnice și fără prea mulți martori. Nu eram dar cu totul străin de cum s-ar fi putut petrece la fel așa ceva și în realitate. Apoi sublocotenentul care se interesase de ea cu o seară înainte și neastîmpărul cu care dăduse tîrcoale pe la fereastră și prin curte, mă tenta să răspund „prezent" și să ies la tablă cu lecția neînvățată...

Buzele Margaretei îmi gîdilă bărbia și gîtul gol. Eu mă •scutur ca un ciine după ce a ieșit din apă. Ea rîde și-mi precipită în urechi crîmpeie de fraze pe care le aud pentru prima oară. Brațele ei mă strîng în serpentină de la umeri pînă la genunchi. Oasele mele trosnesc resemnate ca niște scînduri de brad prinse în minghineaua unui tîmplar, și pe urmă...

— Să nu care cumva să-i spui conîșn ceva, ca nu-i frumos !...

Ah !... Ce frumoasă e Margareta !...

Parcă e icoana Sfîntei Filofteia de la capătul patului meu, pe care maestrul anonim a îmbrăcat-o în argint și nu i-a lăsat descoperit decît chipul măsliniu cu ochii verzi și buzele roșii.

Nu știu cine a hotărît ca patronul școlarilor silitori din România să fie Sfîntul Petre. Unul din cei patru evanghelisti, ar fi fost poate mai nimerit. Sfîntul Petre, nu știa nici măcar să cetească !...

Se pare însă că simbolul cheilor cu care Sfîntul Petre te întîmpină din pragul fiecărei biserici, mai are și altă interpretare decît aceea pe care mi-o dăduse popa Gheorghe, profesorul nostru de religie din cursul inferior. în viață, ca și după moarte, porțile raiului nu se deschid decît pentru cei „săraci cu duhul". De cele mai multe ori, podoabele minții și ale sufletului sunt bagaje inutile, care-ți îngreuiază drumul

spre împărăția cerurilor. Și dacă șui să citești cărțile sfinte și printre rînduri, înveți că adevărata fericire pămînteană este să te poți lepăda la timp de ai tăi și de tine însuși, sau cum s-ar zice în stilul evanghelic : să n-aiștepti niciodată să cînte cocoșul de trei ori !...

Pregătește-ți dar cheile, Sfinte Petre. După cum vezi, îngropăm încă un școlar și-acum venim să batem din nou la porțile raiului. Nu ne mai întreba cine suntem, fiindcă ne cunoști din anii trecuți. Suntem tot noi, adică : Eu, Cotan și Mihăiță... Cîntărește-ne bine mintea și sufletul în balanța palmelor tale apostolice și deschide porțile numai aceluia din noi, care va fi demn să intre...

Și ecoul predicii de pe munte, răspunde : „Fericiți cei fără nici un fel de bagaj, fiindcă aceia nu vor avea nimic de pierdut !"...

Am trecut în clasa VI-a.

Ca de obicei, Mihăiță este întîiul pe lista promoțiilor, iar Cotan, întîiul pe lista corigențelor la două obiecte. De data asta este corigent la limba greacă și la matematică. Eu am fost clasificat al șaptelea.

În grădina publică a fost construită o tribună de scînduri albe împodobită cu verdeață, covoare și drapele naționale.

De-a lungul celor trei mese împreunate și acoperite cu postav verde, stau așezați după importanța rangului social, la mijloc prefectul județului, apoi la dreapta lui, generalul comandant al garnizoanei, părintele protopop, directoarea școlii de fete no. II și directorii școalelor no. I și III, iar la stînga lui, primarul orașului, directorul liceului, directoarea școlii de fete no. I, directorul școlii de băieți no. II și polițaiul.

În jurul tribunei, stau în picioare, profesorii și elevii premiați, părinții, muzica militară, comandantul gardiștilor care păzește ordinea și restul publicului cu „bilete de intrare”.

Fiecare director citește cu glas tare numele premiaților din școala sa. Ceremonia se repetă la fel, dar nu cu același fast, pentru toți premiații. Adevărații eroi ai zilei sunt numai „premianții întîi”. Numele lor produce senzație în public,

și prezența lor pe tribună pune în mișcare întreaga ierarhie oficială. Prefectul le pune pe cap cîte o coroană de brad, primarul le oferă pachetul de cărți legat cu panglică tricoloră, protopopul le dă binecuvîntarea, iar generalul, după fiecare „premiat întîi”, face un semn către capelmaistru care, la rîndul lui, ridică în aer o baghetă albă și muzica militară, repetă de trei ori : „Sol, si, re, sol, sol, re, si, sol” și o singură dată : „Sol, la, si, re”.

Excepțional în anul acesta, Societatea doamnelor din elita piteșteană pentru ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace s-a hotărît să-și manifeste activitatea în public. Pe lîngă coroana de brad, pachetul de cărți, binecuvîntarea protopopului și salutul muzicii militare, Mihăiță capătă și un costum de haine de dril... Dintre toți premianții din anul acesta Mihăiță este cel mai jerpelit.

După sfîrșitul serbării, muzica militară mai cîntă un potpuriu național, valsul lui Ivanovici, *Dunărea albastră* și marșul nemțesc după care defilează armata la 10 Mai. Apoi grădina începe să se golească.

E cald și e ora mesei.

Părinții și copiii se grăbesc spre casă, iar muzica militară spre cazarmă. Femeile își deschid umbrelele și își fac vînt cu evantaiul, bărbații își trec batistele pe frunte și în jurul girului, iar sfîntul Petre își zdrăngăne cheile de la cingătoare ca pîntenii unui ofițer de cavalerie și își șoptește cu melancolie în barbă : „Mulți chemați, puțin aleși...”.

Publicul de proastă condiție, care n-a fost lăsat să intre în grădină, așteaptă afară în stradă. La un semn al gardistului de la poartă, grupul compact al curioșilor anonimi se crapă ca o coajă de nucă în două părți egale.

Sosesc autoritățile...

Prefectul, primarul și generalul, trec solemn printre cele două șiruri de capete descoperite și murmure indescifrabile.

Cotan s-a băgat în grupul persoanelor oficiale, care se despart strîngîndu-și mîinile cu urări reciproce de :

— Poftă bună...

— *Merci...* Asemenea...

Trei trăsură așteaptă lîngă trotuar. (Pe vremea aceea automobilele nu fuseseră încă inventate.) E trăsura prefecturii, a primăriei și a diviziei de infanterie. Protopopul ia loc la

dreapta primarului, care, nefiind însurat, are un loc liber în trăsură.

La Pitești, trăsura constituie cel mai elocvent atribut al superiorității sociale. De obicei, populația de rînd n-o întrebuințează decît în două cazuri excepționale : cînd trece Argeșul ca să ia trenul pentru Cîmpulung din gara Gropeni și cînd conduce la cimitir vreo rudă sau vreun cunoscut. E drept că familiile de bună condiție obișnuiesc să facă în prima zi de Paști cîte o plimbare cu trăsura la Trivalea. Dar atîta tot. Pînă la gara din oraș, toată lumea merge pe jos și cu geamantanul în mină. La Pitești, cufere nu au decît ofițerii care sunt nevoiți să schimbe garnizoana aproape în fiecare an. Dealtfel, o plimbare pe bulevardul Elisabeta Doamna e tot ce poate fi mai plăcut. Băștinașii pretind chiar; ca o strada așa dreaptă, lungă, largă și curată nu există nici în București...

Din grupul acestor băștinași anonimi, un om cărunt se desprinde brutal ca o ghiulea scăpată din gura unui tun. Emoția i-a holbat ochii și i-a încleștat dinții. În sufletul lui, emoția trosnește caldă ca o pîine abia scoasă din cuptor.

Mihăiță l-a zărit și s-a îndreptat spre el.

Eu îi fac semn mamei :

— Uite... Ăla e tatăl lui Mihăiță...

Mama însă abia își întoarce capul. Probabil o interesează mai mult persoanele oficiale...

Și totuși, întîlnirea lui Mihăiță cu tatăl său este singurul moment cu adevărat grandios în această zi de împărțire a premiilor la Pitești. „Premiantul întîi” din clasa Y-a, dispare în brațele cizmarului de pe Scoroboia, ca Rîul Doamnei în apele rîului Argeș... îmbrățișarea lor contoapește, parca pe veci, două elemente ale naturei...

După cîteva pași mama se răzgîndește și foarte hotanta mă bate cu oarecare pocăință pe umăr :

— Ia ascultă... să-1 chemi mîine după-masă la noi... să mergem cu el în tîrg... să-i cumpărăm și lui, saracu, o pereche de pantofi galbeni de la Leon...

Un fior de completă revanșă sentimentală îmi colorează obraji în purpura pontificală, și privirile-mi alunecă fără voie pe florile pantofilor mei tot galbeni și cumpărați în ajun, tot de la Leon.

Mama nu face parte din Societatea doamnelor din elită pentru ajutorarea elevilor lipsiți de mijloace.

Nastase, ordonanța, îmi așează geamantanul în plasa de sfoară ceruită a compartimentului de clasa II-a, în care se mai găsesc încă trei pasageri : un popă bătrîn, un domn ceva mai tînăr și o doamnă între două vîrste. Îmi recomandă apoi să nu pierd biletul de tren și recipisa bicicletei pe care am dat-o la vagonul de bagaje și, după ce mă salută militărește, pleacă urîndu-mi :

— Umblați sănătos, conașule...

Popa își mîngîie cu mîna stîngă barba albă și cu mîna dreapta centura vișinie de pe burtă, se uită la mine îngăduitor ca într-o *Evanghelie* tipărită cu litere chirilice și mă întreabă :

— încotro, taică ?

— La Slatina, părinte.

Domnul ceva mai tînăr tresare din colțul lui de lîngă fereastră, închide cartea cu scoarțe roșii în care cetise pînă atunci și, privindu-mă pe sub ochelari cu un aer plictisit, continuă interogatoriul început de popă :

— D-ta ești din Slatina ?

— Ba nu... Eu sunt din Pitești.

— Și ce cauți la Slatina ?

— Am rude... Mă duc la vie, la mama-mare...

— Dar mama-mare a d-tale cine este ?

în sfîrșit!... Iată un om binecrescut. Ăsta, cel puțin, se mulțumește să știe numai cine este mama-mare. Altul, în locul lui, m-ar fi întrebat cu siguranță cine este tata. Pe mine însă curiozitatea necunoscutului mă enervează. În afară de arborele genealogic al familiilor domnitoare și pedigreul cailor de curse, cercetarea ascendenților nu prezintă nici un interes practic. Este o pierdere de timp inutilă și o îndeletnicire socială vulgară.

— Dar domnul cu ochelari mi-așteaptă răspunsul în aceeași atitudine fixă de cumpănă de fîntînă părăsită... Ce-i pot răspunde să scap mai ușor ? Dacă l-ași întreba la rîndul meu, Și eu ceva ?...

— Dar d-voastră cunoașteți lumea din Slatina ?

— Cum nu ? Doar eu sunt slătinean !...

De data asta, iată însă că tresare doamna între două vârste care pînă atunci privise pe fereastră cu gândul aiurea, dar cu urechile, probabil, la discuția noastră.

— Cum ? D-voastră nu sunteți profesor la liceul nostru din Craiova ?

— Ba da, doamnă... Dar de fel, sunt din Slatina...

Intervenția doamnei între două vârste mă scapă de interogator. Spovedania profesorului, dealtfel, este mult mai interesantă decît a mea. După profesor, vine rîndul doamnei și apoi rîndul popei. Spovedania popei însă e foarte scurtă și aproape nu prezintă nici un interes obștesc. Ea nu cuprinde decît evenimentele cele mai principale din viața și cariera sfinției-sale, care se grăbește să termine, fiindcă merge la Rîmnicul-Vîlcea și trebuie să schimbe trenul la Piatra-Olt.

Iată-mă dar, fără să vreau, duhovnicul celor trei tovarăși de drum din acest compartiment al vagonului C.F.R. ti B.7431.

Îi ascult și îmi vine să rîd. Personalitatea ființei lor, îmi pare redusă la figurile unui joc de cărți cu care aș fi făcut o pasență ca să mă distrez. Un „popă”, o „dama” și un „valet”... Probabil că eu sunt un „as”. Deși n-am însă figură omenească, eu sunt totuși cartea cea mai mare din compartiment.

Pînă la Slatina, aflu mai mult decît aș fi cetit toate rubricile de „fapte diverse” din ziarele ce apăreau pe vremea aceea în România.

Popa regretă că trebuie să schimbe trenul la Piatra-Olt. Dama regretă că nu poate merge și ea la Rîmnicul-Vîlcea, fiindcă popa, care este văduv, are o pereche de case pe strada Brătianu și o vie pe rod de 12 pogoane la Dragășani. Îi pare totuși bine de cunoștința profesorului care a mai luat o gradație de la minister și a încasat leafa și pe cele două luni de vacanță. Valetului, în fine, îi pare bine că nu pleacă la Govora decît peste o săptămînă și că, pînă atunci, va putea vedea zilnic dama care are odaie cu luna la „Hotel Geblescu”.

Trenul s-a oprit în gara Slatina.

O șapcă soioasă apare pe ușa compartimentului și o voce răgușită țipă grăbită :

— Aveți nevoie de hamal ?

Mă ridic, îi arăt geamantanul care zboară din plasa de sfoară ceruită ca un pitpalac dintr-o colivie, mă închin apoi cu respect în fața tovarășilor mei de drum și-i salut cu formula obișnuită :

— Mi-a părut bine de cunoștință... Bun voiaj...

Popa îmi răspunde :

— Să trăiești, taică.

Profesorul mormăie :

— Mulțumesc... Umblă sănătos...

Iar doamna între două vârste mă oprește cu gestul și vocea ei de sirenă craioveancă :

— Dar pe la Craiova n-ai de gând să vii, tinere

— Ce să cauț, doamnă, dacă nu cunosc pe nimeni !...

— Vai !... Cum se poate să spui așa ceva ?... Dar pe noi nu mai vrei să ne cunoști ?

În urma mea, popa și profesorul își încrucișează privirile ca doua lăncii de cavaleri medievali, în cinstea castelanei care și-a concediat pajul...

În gară m-așteaptă Steluța și Georgică.

Steluța este vară-mea. Georgică este băvbatul Steluței. Acum un an, Steluța era încă domnișoară. S-a măritat toamna, imediat după plecarea mea și abia cu două săptămîni înainte de moartea tatei-mare.

x'lmintirea mortului mă face să observ că nici Steluța, nici Georgică nu mai poartă doliu. Și totuși, tata-mare o înzestrăse cu zece mii de lei și cu un loc viran de 500 mp.

Deși vară cu mine, Steluța nu-mi seamănă cu nimic. Altă figură, alt suflet, altă educație, altă poziție socială. Steluța este fată de cofetar și Georgică e profesor de gimnastică la gimnaziul din Slatina. La Slatina nu este liceu cu șapte clase ca la Pitești.

Sărut întîi pe Georgică, apoi pe Steluța. Pe vară-mea însă o sărut cu mai multă însuflețire. Georgică mă bate cu bastonul pe umăr :

— Ia sfîrșiți mai repede, că parcă nu v-ați văzut de un secol !...

Eu mă desprind din brațele ei și-1 privesc cu oarecare compătimire.

— Aoleo !... Păi dacă ești gelos și de văru-meu... am înțeles !...

Georgică râde galben și schimbă vorba.

— Dar știi ce mare te-ai făcut ?... Nici nu te-aș mai fi recunoscut!... Bravo ție !...

Steluța mă măsoară cu coada ochiului. Se depărtează apoi de mine și-1 ia de braț pe bărbatu-său. Nu-și vorbesc însă nici unul, nici altul. Steluța pare jenată ; Georgică pare enervat.

Nu știu cum vor fi fost în luna lor de miere. Nu sunt de asemenea curios să știu nici cum au să sfârșească primul lor an de căsnicie. Ghicesc însă că în Danemarca e ceva putred !... Steluța e palidă, blondă, cu ochi albaștri și oftează ca Ofelia. Georgică e oacheș, încovrigat ca un semn de întrebare și vorbește tot în dublu înțeles ca Hamlet.

în trăsură, aceeași plictiseală. Căii merg ca după mort. Birjarul nu-i poate mîna mai repede, fiindcă îmi ține bicicleta în brațe.

Eu mă opresc la vie, unde mă așteaptă mama-mare. Steluța și Georgică pornesc mai departe în oraș...

Păcat că la Slatina nu e nici o mănăstire de maici.

Iată-mă iar la vie !

Iată-mi nukul !...

Iată-mi toate amintirile trecutului cum încep să evadeze din sufletul celui care a devenit bărbat, ca niște pușcăriași printr-o spărtură secretă a zidului !...

^Nu știu ce s-a întâmplat... Nu știu ce nu trebuia să se întâmple ca să mă pot regăsi același din anii trecuți...

— Pătuiașul în care cetisem pe *Werther* și pe *Manon Lescaut* îmi pare nacela unui balon captiv, care în loc să mă înalțe, mă coboară spre pământ.

S-a înnoptat...

Pe șoseaua fierbinte încă și plină de praf, un grup de fete, se întorc în oraș cîntînd :

„Olteancă din Slatina
Cu ochii cît strachina...”

în urma lor, alte grupuri de femei mai bătrîne grăbesc tăcute spre casă. Bărbații probabil au rămas la circiuma din curtea gării.

Le recunosc... Sunt lucrătoarele tocmite cu ziua la încărcatul cerealelor în vagoane. Cineva îmi spune că sunt aceleași din anii trecuți. Le știu cîntecul pe dinafară... Prin întuneric, le deslușesc parcă figura și, din belșugul ochilor mari și rotunzi ca o strachină rustică, le sorb mîndria rasei din care fac parte și eu...

Eu însă nu mai sunt același !...

Un pocnet de pușcă îmi amintește pistolul meu cu cre->mene. Luceafărul care răsare tot acolo, în stînga gării, mă face sa-mi întorc capul spre cimitirul orașului, unde se odihnește tata-mare. Plecarea lui din lume coincide cu adevărata mea intrare în viață.

Pe șosea, o siluetă albă de femeie aleargă să ajungă grupul din care s-a desprins. în urma ei praful fierbinte se rotunjește ca fumul aromat dintr-o cădelniță de argint. E singură și totuși, foarte aproape de ea, străinul din via de lîngă șosea o urmărește cu ochii și cu sufletul ca să-i ție de urît pînă la poarta casei...

La fel, pînă în poarta casei noastre de la Pitești, un sublocotenent sau alt străin trebuie să fi însoțit în seara asta și pe Margareta !...

De la vie pînă în oraș, fac zece minute cu bicicleta. Din oraș pînă la vie, fac cincisprezece minute. Cînd mă duc merg tot la vale. Cînd mă întorc, merg tot la deal.

Bicicleta mea, face admirația clienților cofetăriei în ușa căreia descalec și o proptesc de trotuar. Marca bicicletei mele este un „trifoi” cu patru foi. La Slatina, nu se cunoaște decît trifoiul obișnuit și cîntecul :

„Frunză verde de trifoi,
Azi-i miercuri, mîine-i joi
Vine badea iar la noi...”

Joia și duminica seara cîntă muzica militară în grădina publica. Steluța mi-a trimis vorbă printr-un birjar care^ se ducea la gară, să vin neapărat în oraș, fiindcă n-are cu cine merge seara la grădina publică. Georgică trebuie să plece după-amiază la București.

Biata Steluța !... Ce fată fără noroc !... S-a măritat din dragoste și are să divorțeze din plictiseală. Georgică e gelos și Steluța nu înțelege să fie bănuită și terorizată. Vară-mea însă este o fată discretă. Mie nu mi s-a plîns încă de nimic. Vorbind însă de gineri-său, tanti Mari, mama Steluței, mi-a destăinuit mai zilele trecute un lucru de care m-am îngrozit.

— Iacă, un nebun... maică... Curat nebun !... Se laudă toată ziua cu bătaia. Parcă dacă e profesor de gimnastică, trebuie să schingiuiască oamenii !...

Nu cumva Georgică o fi și bătut-o ?...

N-am întrebat mai mult, fiindcă soarta Steluței a început să mă înduioșeze. Nu-i dau dreptate lui Georgică, fiindcă Steluța e vară-mea. îl înțeleg însă perfect fiindcă, de cînd nu mai am nici o veste de la Margareta, am început să fiu și eu gelos !...

La plecarea mea din Pitești, îmi promisese cîte o carte poștală ilustrată la două zile și o scrisoare mai lungă, o dată la săptămîină. E drept că Margareta nu prea știe să scrie ortografic și poate se jenează de mine. în două săptămîni însă de cînd sunt în Slatina, n-am primit decît trei cărți poștale și nici o scrisoare. în schimb, eu îi trimit regulat la *poste-restante* cărți poștale ilustrate cu vederi din oraș și împrejurimi. Azi i-am trimis grădina publică cea mică, din fața Palatului administrativ. Slatina are două grădini publice. Cea mare, unde cîntă muzica militară în fiecare joi seara, e pe deal, la marginea orașului...

Steluța m-așteaptă la cofetărie.

Clienții de la mese, ca să poată intra în grațiile fetei patronului, repetă comanda de cîte două ori și chiar de trei ori.

De obicei, vara se consumă înghețată și „corăbioare”. Corăbioarele mai ales sunt specialitatea casei. Vara prăjiturile nu sunt bune. Se înmoaie repede și se cresc. Nu le poți ține nici două zile. Corăbioarele însă durează și cîte o săptămîină...

^ Sosirea mea produce oarecare senzație. Pentru prima oară îmi dau seama de marea dar singura prerogativă a tinereții în viața... N-am venit cu nici un gînd ascuns, și totuși, de

jur împrejurul meu nu sunt decît ochi cari mă privesc cu ura. în ochii lor, cel puțin, de bine, de rău, pot ceti și eu ceva. Mă întreb însă cu groază ce trebuie să fie în sufletul lor...

Steluța parcă nu mai seamănă cu Ofelia. în seara asta e veselă și rumenă ca o înghețată de zmeură. De cînd am venit la Slatina, n-am văzut-o niciodată așa de bine dispusă. Probabil din cauza plecării lui Georgică la București.

Grădina publică din Slatina nu seamănă cu grădina publică din Pitești. Cea din Slatina e lungă și îngustă. ^ Trei alei paralele, ca niște terase cu balustrade de lemn cînesc, răsar timide din coasta unui deal care se sfîrșește în șosea. Cum stă proptită în grilajul de fier, grădina publică cea mare din Slatina pare corabia lui Noe eșuată pe muntele Ararat.

Grădina publică a unui oraș mare de provincie este ca ograda unei locuințe de țară : găini, rațe, gîște, curcani și mai ales bibilici — adică publicul obișnuit, cunoștințele de toate zilele, sau în cel mai rău caz, cîte un străin blajin, cu care poți intra în vorbă foarte ușor, imediat după îndeplinirea formalităților de rigoare. Leii, tigrii și leoparzii lipsesc, în România, orașele de provincie nu prezintă avantajele pădurilor africane. Animalele sălbatice se trag spre capitala țării. Din cînd în cînd însă poți întîlni și rătăcind prin provincie cîte o girafă, o cămilă sau un hipopotam. Președintele tribunalului, bunăoară, este poreclit „girafă”, nevasta colonelului „cămilă”, iar administratorul financiar „hipopotam”. Cel mai popular dintre toți însă este „nenea Ghiță”, berbecul Regimentului 3 infanterie, care nu se dezlipește de capelmaistrul muzicii militare, fie paradă, fie nuntă, fie înmormîntare, fie concert în grădina publică.

Restul publicului e complet lipsit de orice altă personalitate. Luat în întregime, pare un pachet de cofeturi colorate, cu care la Slatina se presară colivele preparate special pentru pomenirea răposaților.

Tinerii de ambe sexe se perindă cu aceeași monotonică exasperantă ca enorma curea de transmisiune a unui motor de uzină. Cei mai în vîrstă, stau pe băncile vopsite cu verde, unde discută sau trag cu ochii și urechile la cei care trec prin fața lor.

^Cînd cîntă muzica, nu se mai aude nimic. După ce tace însă^ glumele se amestecă cu pașii de pe nisipul aleelor și în grădina publică cea mare din deal, parcă ar curge Oltul din vale...

De sus, luna plină completează lipsurile de jos !...

De cînd sunt la Slatina, mi-am dat seama că pe pămînt sunt o mulțime de lucruri pe care nu le poți observa dacă stai pe același nivel cu ele. Noaptea asta de iulie bunăoară este așa de frumoasă că parcă ar fi o cromolitografie neînramată. Steluța însă pretinde că natura e mai frumoasă ca un tablou, fie chiar semnat de pictorul Grigorescu. Luna plină, mai ales, nu poate fi imitată nici în pictură, nici în poezie. Luna plină nu este frumoasă decît în natură. Restul nu contează, fiindcă nu mai este lună plină.

Părerile^ Steluței încep să mă pună pe gînduri. Steluța combate utilitatea artei pe care majoritatea profesorilor mei de la liceu (cu^exceptia celui de matematică) o socoteau ca singura podoabă a vieții. Steluța însă n-a învățat la liceu, ca mine. A urmat numai cîțiva ani de „curs liber” la un pension din București. Și totuși pînă acum un an, părerile noastre se potriveau ca pantofiorul de mătase albă pe piciorul Cenușeresei...

^ Probabil că Steluța și-a schimbat părerile de cînd s-a măritat. O femeie măritată nu mai are timp să cetească poezii...

Mă grăbesc dar, să-i amintesc pe Eminescu, pe care îl cetisem împreună acum un an :

„Lună, tu stăpîna mării
Peste-a lumii boltă, luneci
Și gîndirilor dînd viață,
Suferințele întuneci...”

Steluța însă mă privește ca și cum i-aș fi vorbit chinezește. Nici un semn de entuziasm... Nici o umbră măcar de sensibilitate...

încerc să-i recit alta :

„Peste-a nopții feerie
Se ridică mîndra lună...
Totu-i vis și armonie...
Noapte bună !...”

Steluța își arcuiește buzele spre vîrful nasului^ ca un cîine ce ar vrea să-și prindă coada cu dinții și-mi răspunde scurt :

— Mofturi !...

Dacă nici Eminescu nu-i place, zău că nu știu ce i-aș mai putea spune !...

Vară-mea începe să mă exaspereze. Acum un an era parcă mai deșteaptă. E drept însă că acum un an, Steluța nu era măritată, nici eu nu dormisem încă alături de Margareta în noaptea cînd visasem urît și eu și ea. Cine dintre noi, dar, a mers înainte și cine a dat înapoi ?... Disprețul Steluței pentru poezie mă ofensează în primul rînd pe mine și în urmă abia pe ceilalți poeți români. Vară-mea uită probabil că eu sunt mai cult decît ea și nu știe că deși mai mic cu trei ani, de zece luni de zile, nu mai sunt nici eu copil... Amîndoi intrașem în viață aproape cam la aceeași data.

Din cer, de sus, luna plină parca-mi face semne :

— Nu te lăsa... Mai spune-i una...

în poarta casei, mă opresc și o întreb fără nici o alta introducere :

— Dar asta îți place ?

Și încep să-i recit :

„în lacul trist și solitar
Tronează mîndră, luna plină
Ca o mărgea de chihlibar
Expusă singură-n vitrină...
Pe malul lacului aștept —
Aștept nebun să te arăți,
Cu drag să te mai strîng la piept
Ca-n alte dați...”

— Asta de cine e ?

— De mine.

Steluța mă privește uimită ca și cum i-aș fi spus că eu am furat *Cloșca cu pui* de la muzeul din București.

— E adevărat ?

— Sigur... Ce ?... Nu știai că fac și eu poezii ?

— Și aia cine e ?

— Care aia ?

— Aia pe care spui c-o aștepți... Ori, e numai așa o vorba?

Simt cum sîngele începe să mi se urce în obraz... Steluța mă privește drept în ochi. Ochii ei sunt un amestec de sirop rece și vitriol fierbinte... Simt nevoia să mă răzbun... Simt nevoia s-o pedepsesc... Simt nevoia să mă reabilitez ca om, dacă nu ca poet!

Răspunsul meu îi stropește figura ca un vaporizator de parfum.

— Ba e foarte adevărat... tu crezi că lucrurile astea, se fac numai cînd te măriți, ca tine? E, he!... Eu știu, dragă, ceva mai mult decît madam... Georgică...

Steluța coboară ochii și tonul, mă ia ușor de braț și îmi șoptește la ureche

— Spune-mi drept... E adevărat!... Cum e? Blondă Brună... E măritată sau nu? Cum o cheamă?

Parcă ascult Victoria cum îmi bate în ușa...

— Dragă Steluțe... înțelegi că lucrurile astea nu se pot spune. Ce-ți pasă ție cine este dacă n-o cunoști?... Ție ți-ar plăcea, mîine, poimîine... Cine știe? să afli că m-am lăudat cu...

Steluța tresare ca înțepată de o viespe.

— Psss! Taci din gură să nu ne audă cineva...

În poarta casei însă nu e nimeni. De-a lungul străzii, de asemenea... Nu-i nici măcar gardistul care de obicei stă sub felinarul de la colț...

Temerea ei nejustificată îmi dă curajul lui Napoleon pe puntea de la Arcole. Împing deci poarta și intrăm în curte, în stînga, e o grădiniță cu un pavilion de seînduri.

— Hai în pavilion, că acolo nu ne-aude nimeni.

— Nu se poate, că mi-e frică... Să nu vină cineva--

— Cine să mai vină dragă?... Nu vezi că doarme toata lumea?

Geamul de la bucatărie însă e luminat. Steluța se ascunde după mine și amîndoi ne lipim de gardul grădiniței.

— Uite, că Lisaveta nu s-a culcat... M-așteaptă să încuie poarta... Să nu ne vadă împreună...

— Ei și?... Doar îți sunt văr... Nu sunt străin...

Steluța oftează și se strecoară la brațul meu în pavilionul din grădiniță. Aci, chiar că nu ne mai vede și nu ne mai aude nimeni!...

— Spune-mi drept, cu cine l-ai înșelat pe Georgică? Steluța tresare din nou. Probabil că înghețata de zmeură s-a schimbat în înghețată de zahăr ars...

— Cine ți-a spus? El

— Nu... Dar bănuiesc eu...

— Nu-i adevărat... îți jur că nu l-am înșelat cu nimeni, pînă azi...

Apoi, după o pauză :

— Dar să știi c-am să-l înșel... Poți să i-o spui :hiar..

— Și de ce vrei să-l înșeli?

— Fiindcă m-a bătut...

Steluța își pleacă fruntea pe umărul meu și începe să plîngă. În clipa aceea, nu știu de unde, cum și cine, dar simt că undeva departe, cineva pe care l-aș cunoaște își împlînta un cuțit în inimă. O mîngîi pe păr și-i șoptesc solemn :

— Dacă este așa, îți jur și eu pe mormîntul tatei că după ce voi sfîrși liceul, am să-i trag două perechi de palme ca să te răzbun... Acum ești mulțumită?

Răspunsul ei se pierde între buzele noastre mute, ce se împreună ca două jgheaburi pe care ar curge apă vie din același izvor.

În stradă, un țigălar de gardist, într-o curte vecină, un lătrat de ciine, mai departe, un orăcăit de broaște și departe de tot, un uruit înăbușit de roți... Trenul de pasageri, trece podul de peste Olt. Trebuie să fie ora două, după miezul nopții.

Steluța se ridică obosită și abia îngîmă :

— Hai de-ți ia bicicleta și du-te acasă că-i tîrziu...

Somnoroasă, Lisaveta se uită la noi chiorîș și ne întreabă șireată :

— Dar unde fuserați pînă acum, diavolilor?...

Eu aprind lanterna de acetilenă, potrivesc ghidonul și șeaua, încerc apoi cauciucurile și parcă tot nu-mi vine să plec. Steluța se prefăce că-mi ajută ca să nu bănuiesc ceva Lisaveta și-mi șoptește :

— Mîine să nu vii în oraș că vin eu la vie...

— Taman bine... că mîine sunt singur... Mama-mare se duce în tirgul din vale și nu vine decît seara tîrziu...

Lisaveta continuă să bombăne. Steluța o ia cu vorbă bună :

— Dă-mi cheile că încui eu poarta... Tu du-te de te culcă...

Și înainte de a încuia poarta :

— Sfirșește liceul mai repede, să merg și eu cu tine la București !...

Îmi place Spania. N-aș putea spune pentru ce anume, îmi place Spania mai mult ca alte țări, pe care nu le cunosc decât tot din cărțile de istorie și atlasul geografic. Îmi place Spania însă mai mult ca Germania, Anglia, Franța și chiar Italia, pe care eu cel puțin, o socotesc cea mai apropiată rubedenie a noastră din Europa. Îmi place Spania, poate, fiindcă este țara oamenilor cu nume sonore și fără mustăți, țara luptelor cu taurii și cu morile de vânt și țara pandișpanului, care ca și mămăliga noastră națională, este hrana de toate zilele a spaniolilor. Îmi place Spania, mai ales de când am aflat că : „Jurămintele femeilor sunt scrise pe nisip” este un proverb spaniol !...

Spaniolii trebuie să cunoască femeile mai bine ca românii. Noi nu prea avem proverbe în care să fie vorba de femei. Și totuși femeile din România, se aseamănă foarte mult cu cele din Spania. Margareta mai ales trebuie să fie neam de spaniolă.

N-am simțit niciodată •nevoia unui cuțit catalan ca în clipa când, abia întors acasă, Năstase, ordonanța, m-a luat deoparte și mi-a destăinuit isprava Margaretei.

— Văzurăți, conașule, ce rușine ne făcu d-ra Margareta ?... O ștearsă cu d-l sublocotenent Popescu, tocmai la Constanța !...

Nu știu dacă Năstase cunoaște relațiunile mele cu fosta noastră croitoreasă cu ziua. Eu cel puțin nu-i dădusem niciodată prilejul să bănuiască ceva. E posibil însă că Margareta să se fi lăudat în lipsa mea, ca să-i facă singe rău Linei, bucătăreasa. Lina era geloasă pe Margareta fiindcă, din când în când, minca cu noi la masă, seara sta de vorbă în poarta cu sublocotenentul, iar când rămâneam singur acasă, dormea noaptea cu mine în odaie.

Ordonanța noastră, țăran fercheș de la Găvan (un sat de lângă Pitești) încerca s-o mîngie cu cîte o vorbă dulce. Cîteodată, gestul lui timid îi atîngea chiar sfîrcul Țîțelor. Lina însă i-o tăia scurt. Ridica lingura de supă, gata să-I plesnească și-I apostrofa cu răutatea ei de slugă boierească :

— Jos laba, mocirțane, că tu nu ești de nasul meu !...

La fel socotea Lina că nici Margareta nu era de nasul sublocotenentului de administrație cu care plecase la Constanța.

Lipsa Margaretei mă face să sufăr. E cea dintîi suferință a mea din cauza unei femei. Și totuși Margareta fusese cea dintîi femeie care mă inițiască în ritul profan al acestei fericiri problematice și aproximative. Cu alte cuvinte, Margareta îmi luase cu o mină tot ce-mi dăduse cu alta.

Steluța îmi dăduse poate ceva mai mult. Îmi dăduse voluptatea primei mele victorii sentimentale. Steluța fusese, pentru mine, prima entitate umană a formulei „*Vae vieții*” și totuși, vară-mea nu era nici croitoreasă, nici o pocitanie neagră și slută ca Margareta. După vară-mea oftau trei sferturi din clienții cofetăriei lui unchiu-meu. Bărbații de bună condiție din Slatina, o bombardau zilnic cu tot felul de propuneri : vorbe dulci, scrisori de dragoste, flori, și chiar cadouri mai de preț. Steluța îmi arătase un inel cu rubin, o pereche de cercei cu perle și o întreagă colecție de agrafe cu pietre verzi, albastre și roșii. Steluța însă era o femeie măritată și nevasta profesorului de gimnastică ; deși primise cadourile de la alții, preferase totuși pe văru-său care nu era decât un simplu elev de liceu în clasa a VI-a și nu-i putea da nimic.

Pe Steluța, dar, o pot vedea oricînd. Steluța, dealtfel, n-așteaptă decât să sfîrșesc liceul din Pitești, ca să meargă și ea cu mine la București.

Pe Margareta însă n-am s-o mai văd poate niciodată !...

Gîndul acesta mă cutremură ca o nouă pagină din *Ciropedia* lui Xenofon. Pentru prima oară în viață simt în suflet un gol rece și enorm — golul dintr-o sticlă de sifon, în care n-a mai rămas decât melancolia albă a tubului vertical...

Încep să cred că dragostea se măsoară după distanța despărțirii și durata absenței... Steluța e la Slatina și Margareta, tocmai la Constanța... Pe Steluța, la vară, am s-o vad din nou. Pe Margareta însă cine știe dacă am s-o mai pot ve-

dea ? Pe Steluța o iubesc mai mult ca pe Margareta. Dar de Margareta mi-e dor mai mult ca de Steluța... Pe Steluța o văd parcă mereu alături de mine... Pe Margareta însă, n-o mai văd deloc...

Îmi simt pleoapele umede și pe buze amărăciunea unui bulin de chinină ce mi s-ar fi spart în gură.

Sunt primele mele lacrimi pentru o femeie. Sunt lacrimile de care-mi aduc aminte și astăzi — primele lacrimi adevărate, lacrimi albe și grele ca niște picături de ploaie ce se preling din streșină ruginită a unei case pustii.

Afară plouă...

La Pitești, toamna sosise odată cu mine...

Cotan a trecut ambele corigente. Băiatul prefectului o să fie dar, și anul acesta, colegul nostru de bancă — al meu și al lui Mihăiță. De data asta însă, Cotan se înțelege cu noi, să-l dăm afară din banca noastră pe Dumitrescu Barbu cu care se certase și să punem în locul lui pe Ionescu Spiridon, poreclit Chiostec.

Primim propunerea fiindcă Ionescu Spiridon e băiat bun, știe sa cînte cu flautul și are totdeauna la el, tutun și foiță „Job”. Porecla de Chiostec i-a rămas de-acum doi ani, cînd l-a prins directorul fumînd un muc de țigară în privata liceului.

Anul acesta, dar, topografia băncii noastre, prezintă următorul aspect : în capul băncii, lîngă catedră, stă Mihăiță, vine apoi Cotan, eu și Chiostec.

Noul nostru coleg de bancă este băiatul unui țăran chiabur de la Merișani, care și-a pus în gînd să-l facă doctor și cu timpul să-i clădească un spital în sat, unde deocamdată nu există decît o moașă comunală și un „subfirurg” care pune ventuze și scoate măsele. Chiostec este mai mare ca noi cu trei ani, fiindcă a făcut clasele primare la țară. La țară, școlile primare au cîte cinci clase, pe care elevii abia le sfîrșesc în zece ani. Chiostec a fost, dar, un elev excelent. La liceu a fost înscris de proprietarul din sat, un mare avocat de la București, care își are conacul moșiei chiar pe șoseaua județeană, în apropierea podului de peste rîul Argeș. La oraș a venit îmbrăcat țăraneste și n-a renunțat la cămașa

albă și la ȋțarii de dimie decît acum un an, cînd a trecut în cursul superior. Și-a păstrat însă căciula și cizmele. Pălărie nu poartă niciodată, fiindcă i se pare că-i sufla vîntul prin creieri, iar ghetele cu care a defilat la 10 Mai, le ține acasă, în ladă, de frică să nu i se scrîntească picioarele în ele.

Dintre toți colegii mei de clasă, Chiostec este cel mai temut, dar și cel mai iubit. Este încăpățînat ca un catîr și mucalit ca un Păcală. Cînd se ceartă cu cîte cineva, este în stare să dea foc orașului întreg. Dar după ce se împacă, se înmoaie ca un gogoloi de piine caldă. Rîde ca un castan roșu înflorit și plînge ca o luminare de ceară.

Flautul, cuțitul cu prăsele de os și *Visul Maicii Domnului* sunt cele trei lucruri de care nu se desparte niciodată, în carîmbul cizmei din dreapta ține flautul, iar în carîmbul cizmei din stînga, cuțitul și pachetul de tutun cu foiță și amnarul. *Visul Maicii Domnului* îl poartă în sîn, ca să-l fe-rească de primejdii și să-i poarte noroc...

În timpul recreațiilor, Chiostec ne cîntă din flaut. Cotan pretinde că *Doina Olului* și *intermezzo* din *Cavaleria rusticana* le cîntă mai bine chiar decît flautistul muzicii militare.

De cînd stăm alături de el în bancă, ne-am împrietenit și mai bine. Chiostec este un sentimental exotic cu chip de ibis împăiat și trup de palmier veritabil, păstrat lîngă soba de teracotă a unei sufragerii boierești.

Pe mine, mă apreciază, mai ales, fiindcă fac cele mai bune teme la limba română. Anul acesta însă ne-au venit patru profesori noi — de limba română, limba greacă, de matematică și de geologie. Cei vechi au fost scoși la pensie sau mutați în alte orașe. Faptul acesta îl neliniștește și pe el, și pe mine, și pe Mihăiță chiar. Singur Cotan nu duce nici o grijă. Profesorii cei vechi ne știau pe dinafară, cunoșteau aptitudinile fiecărui din noi și la examen ne aranjau așa ca să nu-i facem de rîs — nici pe ei, nici Liceul „Ion C. Brătianu”. La Pitești nu rămînea aproape nici un repetent. Ce avea să fie însă de acum înainte ?... Profesorii cei noi, nu par deloc încîntați de noi.

La drept vorbind însă nici noi nu prea facem haz de ei. Prea sunt tineri, prea sunt parcă și ei, tot ca noi, niște elevi abia ieșiți de pe băncile școalei. Unora chiar, nici nu le-a crescut bine mustața...

Profesorul de limba română parcă ar fi calfă de frizer. Cel de limba greacă are ceva din atitudinea cioclilor cari trag cu coada ochiului la coliva clientului, abia coborît în groapă. Cel de matematică parcă ar fi o sticlă de cerneala neagră, în care ai stors o lămîie întreagă și ai presărat și ceva piper. Singur profesorul de geologie, care este ceva mai în vîrstă, pare a-și fi eiștigat încrederea și dragostea noastră din primele zile. Cele cîteva glume noi, cu care și-a deschis cursul, ne-au făcut să rîdem cu poftă și să ne pară geologia o știință tot așa de frumoasă și interesantă ca și geografia sau istoria. În schimb, matematica și limba greacă ne deschid perspectivele celei mai grozave nenorociri ce-ar fi putut să ne amenințe. De limba română însă nu ducem nici o grijă. Afară de trei ovrei, un francez dubios și un neamț veritabil, toți elevii din clasa a VI-a suntem români.

De cîteva zile, Chiostec nu mai are astîmpăr. Vrea parca să-mi destăinuiească ceva și nu îndrăznește. Secretele lui Chiostec sunt ca misterele de la Eleusis — au un tîlc special. Țărani noștri parcă sunt copiii zeiței Ceres...

În cele două recreații de azi-dimineață, Chiostec nu ne-a mai cîntat din flaut. A stat tot timpul în bancă cu ochii pironiți pe filele unui curs de stil și compoziție.

În drum spre casă, mă ia de braț și mă pironeste locului, pînă ce se scurge tot șirul de elevi. Se scarpină apoi după ceafă, oftează lung, trage o înjurătura rustică și scuipă de pe trotuar, tocmai în mijlocul bulevardului.

— Vrei să-mi faci un bine?... că și eu ți-oi face la fel, cînd vei avea nevoie de mine...

— Spune-mi, ce vrei?

— Să-mi faci o ciornă de scrisoare de dragoste, ca tu te pricepi mai bine ca mine.

Adevărul era că pînă atunci nu scrisesem încă nici o scrisoare de dragoste, nici pentru mine nici pentru altui. Corespondența mea sentimentală cu Margareta nu fusese decît un simplu schimb de salutări și atîta tot. Curiozitatea însă mă îndemna să încerc.

— Și cui vrei să-ți trimit?

— Anișoarei.

— Care Anișoara?

— Nu știi?... Fata aia blondă de la modistă... lîngă farniacia „Wemhold”.

— Bine. Ți-o aduc mîine.

Drept mulțumire, Chiostec mă bate cu palma ușor pe umăr și-mi recomandă să fiu discret, mai ales față de Cotan, care cam dă tîrcoale și el prin fața magazinului.

După ce mă despart de el, dau fuga să văd și eu pe Anișoară asta pe care n-o cunosc încă. Dacă e blondă, cum spune Chiostec, trebuie să fie în genul Steluței și dacă e modistă, trebuie să fie oarecum și în genul Margaretei care este croitoreasă.

Ca și cum mi-ar fi ghicit gîndul, Anișoara stă în ușa magazinului. Anișoara însă nu seamănă nici cu Steluța, nici cu Margareta. Nu e nici așa de blondă ca Steluța, nici așa de de slută ca Margareta. E mică și subțire ca un ac cu gămălie și tristă ca o copertă de carte, decolorată de soare...

Iată o fată care mie unuia, nu-mi place deloc. Ce-o fi văzut la ea Chiostec și mai ales Cotan?... Mi-e teama însă că dacă e vorba de ales, Anișoara o să-1 placă mai repede pe Cotan decît pe Chiostec. Cotan e băiatul prefectului, se piaptănă cu cărare la o parte, se îmbracă elegant și-și parfumează batista în fiecare zi. Chiostec e murdar, cu cizmele pline de praf sau de noroi, cu părul vîlvoi și miroase a seu de oaie. Singura superioritate a lui Chiostec o să fie, probabil, scrisoarea de dragoste pe care am să i-o ticluiesc eu.

Scrisoarea asta însă începe să mă plictisească. Parcă aș fi în ajunul unui examen. Mă întreb ce i-aș putea scrie eu Anișoarei, așa ca să pară scris de Chiostec. Dacă Anișoara e fată deșteaptă și-și dă seama că frazele din scrisoare nu se potrivesc cu frazele pe care i le spune Chiostec? Dar fiindcă i-am promis-o, trebuie să i-o fac. Trebuia să-mi dau silința să compun ceva frumos ca și cum aș pleda propria mea cauză.

Amorul meu propriu de cel mai bun elev la limba română, ia proporțiile unui cuirasat englez care a arborat marele pavoz!...

Pînă seara scrisoarea e gata. A doua zi, Chiostec o transcrie pe hîrtie roză și i-o trimite prin băiatul de la frizeria de peste drum, iar după o săptămînă o căruță de la Merişani

îmi aduce acasă două sedile de brînză dulce, trei kilograme de mere creșești și un săculeț de nuci, mari cît ouăle de găină.

Din seara în care ne-am întîlnit la madam Gutuie în „salonul” din strada Libertății, Cotan pare a-mi fi devenit cel mai bun prieten. Colegul meu de bancă nu bănuia că frecventez și eu asemenea localuri. Destăinuirile reciproce aveau să ne apropie definitiv unul de altul.

Cotan avusese tot ca și mine, acum un an, o aventură la fel. Margareta lui însă nu era nici româncă nici croitoreasă cu^ ziua. *Yxa fr'dulein* Lori, guvernanta surorilor lui, pe care 1^oL ° P^oeclisern „nemțoaica prefectului”. Ca și Margareta însă *fr'dulein* Lori plecase și ea din oraș. Numai că nemțoaica prefectului nu plecase de bunăvoie ca croitoreasa noastră, ci fusese dată afară, fiindcă mama lui Cotan o prinsese în patul lui după miezul nopții.

La madam Gutuie îl dusesese pentru prima oară văru-său care este sublocotenent la artilerie.

Aici nu-ți mai e teamă că te prinde nimeni. Cel mult, te simți oarecum jenat cînd te întîlnești cu persoane cunoscute. Jena însă este reciprocă.

La madam Gutuie vin chiar persoane de bună condiție. Cotan mi-a povestit cum într-o seară, cînd uitase să încuie odaia în care se găsea cu Olguța, era cît p~aci să dea peste el profesorul de geologie, care venea cu Aurica. Olguța și Aurica au aceeași odaie.

Astă-seară, ne-am hotărît să luăm cu noi și pe Mihăiță care pînă acum n-a cunoscut încă o aventură în felul acesta. Mihăiță n-a cunoscut nici pe Margareta, nici pe *fr'dulein* Lori. Grație nouă însă în seara asta are să cunoască pe Aurica, pe Olguța, pe Vetuța și pe Didina — cele patru podobe de seamă ale „salonului” din strada Libertății...

Cum trece vremea !... Și oamenii ce repede se schimbă cu vremea !... Copiii mai ales se schimbă vertiginos... Acum un an ne jucam de-a „căderea Plevnei”. Anul acesta, aceiași trei colegi de bancă, ne jucăm de-a „răpirea Sabinelor”...

Fiindcă e sîmbătă și, de obicei, sîmbăta „salonul” din strada Libertății e frecventat de lume multă, ne-am hotărît să ne ducem mai devreme, îndată ce se va înnopta. întîlnirea

ne-am dat-o la mine acasă. De la mine pînă la madam Gutuie sunt exact două sute de pași.

Mihăiță pare emoționant. Vorbește în monosilabe și dinții îi tremură ca un aparat Morse...

La poarta cu no. 38 ne oprim. Cele două ferestre de la stradă sunt căptușite cu transparente de trestie vopsite cu verde. în jurul casei, nici un semn de viață : nici un zgomot, nici o lumină... Lampagii primăriei n-au ajuns încă pînă la strada Libertății.

Nu-i aprins nici măcar felinarul roșu. Steaua celor „Irei crai de la răsărit” nu s-a arătat încă deasupra noului Bethleem.

Cotan deschide totuși poarta și cîteșitrei întrăm repede în curte. Madam Gutuie și fetele sunt la^ masă. De obicei, clienții încep să vină după ora zece. Pmă atunci^ nu sunt primiți în local decît „intimii” patroanei și „prieteni” fetelor. Cotan însă poate intra cînd vrea. Madam Gutuie îl stimează ca pe unul din cei mai de seamă clienți ai localului, deși nu consumă niciodată nici dulceață, nici cafea.

Apariția noastră produce o ciocnire bruscă de tacîmuri și farfurii — un *branle-bas de combat* în miniatură. Un pahar de șpriț se revarsă pe fața de masă și un scaun cu fundul îngăurit se răstoarnă pe seînduri.

Didina care e brună și exotică, fiindcă afoșt^și la Rusciuc și la Constantinopol, sare de gîtul lui Mihăiță, pe care-l vede pentru prima oară în local.

Madam Gutuie l-a luat repede pe Cotan deoparte în timp ce Olguța, mormăie supărată ș^ cu gura plină :

— Iar au venit mucoșii ăștia...

Celelalte fete ne privesc cu zîmbetul lor invariabil : acru și deplasat. Parcă ar fi chipurile mîzgîlite cu creioane colorate pe pereții privaților noastre de la liceu. —

Cotan ne face semn să-l așteptăm și dispare cu madam Gutuie pe coridor.

Mihăiță se zbate neputincios în brațele Didinei care-l mîngîie cu formula cîrlanul maichii și alte fraze tipice.

Din capul mesei, Vetuța îi strigă răgușită : ^

— Ia-i banii înainte, fă, să n-o păți și tu ca mine...

Aurica fredonează cu ochii în farfurie :

— „Te-am așteptat să vii... sub caisul înrouat... Te-am așteptat... te-am așteptat”...

Olguța îi răspunde, tot cu gura plină :

— Care-i ăla, dragă ?... N-o fi tot profesorul de la liceu ?...

Aurica e favorita profesorului nostru de geologie.

Uri[^] gînd diabolic mă urcă parcă în turla cu ceasornic a bisericii Sfîntul Nicolae, de unde poți vedea întreg orașul, fără să fii văzut de nimeni. Regret însă că Aurica nu e favorita[^] profesorului de limba greacă sau a celui de matematică. Astora aveam să le plătesc o poliță din săptămîna trecută. Cu profesorul de geologie însă n-am nimic de împărțit. Fiindcă-1 respect și mi-e drag, renunț la Aurica și o las să-] aștepte mai departe pînă ce va veni sau el, sau... altul !

Madam Gutuie, care a apărut din nou, se apropie de mine și-mi șoptește misterios la ureche :

— I-am dat prefectului ăl mic un boboc de fată... Știi... Pe cînte...

Prefectul cel mic e Cotan !...

Ce înseamnă să fii, într-un oraș de provincie, băiatul prefectului !... Toată lumea, de la directorul liceului pînă la madam Gutuie, caută să te servească. Nimeni nu îndrăznește să te supere, fie chiar cu un lucru de nimic. La Pitești, părinții și copiii se confundă ca zarzavaturile într-o oală cu supă. Prestigiul oficialității trecătoare e ca valtrapul de stofă neagră brodată cu argint al cailor de dric. Transformă toate mîrtoagele din oraș în animale apocaliptice...

încerc s-o descos pe Madam Gutuie :

— Eu n-o cunosc ?

— Da de unde !... Asta e trufanda !...

— Și mie n-ai de gînd să mi-o arăți ?

— Nu se poate... Asta e fată de condiție... Nu vine decît pe comandă... D-ta n-ai bani destui pentru așa ceva...

După un sfert de oră ne răgăsim iar cîteșitrei în „salon”.

Vetuța continuă să ne privească cu neîncredere și să ne apostrofeze cu ură :

— Parcă ați fi venit la pomană !... Nu cumva azi e sîmbăta morților ?...

Madam Gutuie se răstește la ea :

— Ia nu mai face pe nebuna... Lasă-mi „bobocii” în pace, că ăștia sunt buni de saftea !...

în stradă procedăm la inventarierea trofeelor din seara aceea. Mihăiță însă nu ne poate comunica nici o nnpresje. Cînd îi întrebăm cum a fost, dă din umeri plictisit și răspunde ca omul prost :

— Cum să fie... Bine !...

Dacă toți „premiânții întîi” din România sunt ca Mihăiță, păcat de timpul care-1 pierde în școală !...

în schimb, Cotan e de-o veselie contagioasă.[^] îl face să rîdă pînă și pe Mihăiță. Cu mîna stîngă ține parcă pe cineva de chică și cu dreapta retează capul unui condamnat la moarte.

— L-am tăiat, fraților... Să știți că o să moară de neaz... Dar să nu mă spuneți, că nebunul e în stare să mă bată...

— Cine mă ?

— Chiostec !...

Curiozitatea noastră crește pe măsură ce Cotan întîrzie parca anume să ne destăinuiască secretul pe care Chiostec nu trebuie să-1 afle niciodată.

Nu cumva „bobocul de fată” cu care se lăudase madam Gutuie o fi fost vreo rudă de-a lui Chiostec ?

Nu... Afară de el, nimeni altul din familia lui nu părăsise Merișanii. La țară „saloane” ca la madam Gutuie, se găsesc tocmai unde nu te gîndești — în dosul căpișelor de fîn, în porumb, în grîu, și chiar prin fundul ogrăzilor, unde înainte de răsăritul lunei, poți fi tot așa de sigur ca și în strada Libertății din Pitești...

Era altcineva... Era o persoană însă pentru care Chiostec s-ar fi aruncat în foc, probabil mai repede chiar, ca pentru propria lui soră — era Anișoara modista pentru care compusesem faimoasa scrisoare de dragoste, dar de care, din clipa aceea chiar, nu mă mai interesasem...

Mihăiță nu putea pricepe bucuria lui Cotan. Pe mine însă victoria lui începe să mă pasioneze, cu atît mai mult, cu cît o prevăzusem încă din clipa cînd văzusem pe Anișoara pentru prima oară. Nu mă înșelasem decît asupra locului unde Cotan avea s-o repurteze. Mărturisesc că pentru prestigiul învingătorului, aș li preferat Trivalea sau alt cîmp de lupta mai onorabil decît „salonul” din strada Libertății.

Așa ceva nu mi-ar fi trecut niciodată prin gând. Pe vremea aceea însă nu cunoscusem încă, decât pe Margareta, pe Steluța și pe fetele de la madam Gutuie.

Bietul Chiostec !...

Ce-ar fi să așteapt unde-a fost Anișoara în seara aceea ?

Eu, cel puțin, -știam că Margareta e la Constanța cu sublocotenentul Popescu, iar Steluța la Slatina, cu bărbatu-său...

Dar dacă dobitocul de Georgică o fi bătut-o din nou și în lipsa mea Steluța îl înșeală acum cu altul ?

La noapte mergem cu Moș Ajunul.

În corul nostru ne-am ales numai elevi din cursul superior. Șeful corului este Rădulescu Florian, din clasa VII-a, fratele căpitanului de pompieri. De la noi din clasă, nu mergem decât trei inși — eu, Mihăiță și Țăpuș Nicolae, băiatul frizerului de sub „Hotel Dacia”. Țăpuș e cel mai bun bas din tot liceul. La producțiile artistice de la sfârșitul anului, cântă solo : *Ce te legeni codrule ?* și *Cei doi grenadierii*. Eu sunt bariton și Mihăiță e sopran. Noi însă nu cântăm niciodată decât în cor. Cotan care n-are ureche muzicală ne așteaptă acasă unde suntem invitați de prefect să cântăm. Chiostec s-a grăbit să plece cu sania la Merișani de teamă să nu-l apuce noaptea și viscolul pe drum. Păcat că nu e **ȘL** el cu noi. Flautul lui ar fi făcut minuni în saloanele prefectului, în schimb, surorile lui Cotan, au să ne cînte poate la pian *Ramages d'oiseaux* și *La priere d'une vierge* pe care le-am mai auzit și acum un an, cînd s-a dat la Teatrul Ucklar serbarea pentru „Crucea Roșie”.

Pe fetele prefectului nu le cunosc decât din vedere. Nu știu de ce, dar Cotan n-a vrut să mi le prezinte niciodată. Totuși, eu le salut totdeauna, cînd mă întîlnesc cu ele pe stradă. La noapte însă am să le cunosc personal și la vară, probabil, o să ne plimbăm împreună prin grădina publică.

Iată deci o perspectivă care mă încîntă. Napoleon Bonaparte spunea că în giberna fiecăruia din grenadierii lui se găsește ascuns un baston de mareșal. Nu știu dacă este adevărat tot ce se povestește de Napoleon Bonaparte. Dar de cînd am cunoscut pe Margareta și pe Steluța, simt parca nevoia să intru în constelațiuni tot mai luminoase.

De fetele de la madam Gutuie nu mai vorbesc. Nu-mi poate, totuși, ieși din cap un lucru la care mă gîndesc mereu. Cotan mi-a împrumutat *La maison Tellier*, o nuvelă de Maupassant tradusă în românește. Într-o singură zi am cetit-o de trei ori... Grozav mai știu să scrie și franțuzii ăștia... Pe noi, dacă am seri așa ceva, ne-ar da afară din școală... Subiectele temelor noastre la limba română sunt aproape imposibil de tratat. Ni se dau numai teme cu subiecte de care habar n-avem. Ni se cere să scriem despre lucruri abstracte : primăvară, toamnă, ploaie, vînt, adevăr, frumos și așa mai departe... Numai despre femeie nu ni se dă să scriu niciodată. Și totuși, femeia e singurul subiect pe care majoritatea colegilor mei din clasă sunt sigur că l-ar putea trata mai bine ca oricare alt anotimp, element al naturii sau sentiment uman...

„Bună dimineața la Moș Ajun !...

Ne dați, ori nu ne dați ?... (bis)

Nee... daaaați ?...”

Directorul liceului nu ne dă nimic. Găsim poarta încuiată și luminile stinse. Probabil că directorul face Crăciunul la București cu secretarul general de la Ministerul Instrucțiunii Publice care îi este cumnat. Directorul nostru face politică militantă ca și tatăl lui Cotan. După ce pleacă liberalii de la putere, rămîne simplu profesor de geografie.

La fel plecaseră din oraș cei patru profesori noi. Două săptămîni de zile dar, Aurica poate cînta în fiecare seară : „Te-am așteptat să vii...”. Profesorul de geologie, n-are să vină decât după Bobotează.

Profesorul de limba latină se scuză că nu-i pregătit să ne primească. În schimb ne face un mic istoric al colindelor care par a fi de origine păgînă și ne atrage atenția să nu întîrziem prea mult prin mahalale, fiindcă e ger și putem răci. Profesorul de limba latină își iubește foarte mult elevii, dar mai ales pe cei de la țară, pe care îi ține în gazdă la el acasă, cu plată și cu asigurarea formală că vor trece examenul fără corigență.

Profesorul de istorie care este transilvănean, ne dă vin fierț și covrigi cu susan. Mîncîncă și bea cu noi împreună,

bate cu pumnul în masă, înjură pe unguri, ne sărută și ne repetă povestea Ardealului pe care o știm pe dinafară.

— Că-z apăi, iubiții mei, cujetul nost neîntinat, tât la drăguțul nost ghe Argheal să hie !... Că ne-o învrednici Domnul să ajungem noi acolo și l-om feștelui așa cum o zidit Decebal Sarmiseghetuza... Fișori, nu vă hie teamă, avem har Domnului ghiestui și merinda din belșug. Și-apăi mină-i dracu de cătane streine să potopească dacă-or cujeta așa, că de-atîta urcuș s-or beteji cu toții, că tare-i sus și mult e fain, din mila Domnului, Arghialul nost...

Un băcan de pe strada Șerban-Vodă ne dă o pungă de un kgr. cu smochine, stafide, alune și năut, pe care le împărțim frățeste, iar primarul orașului, o hîrtie de 20 de lei, din care Rădulescu Florian ia 3 lei și 50 de bani, iar noi ceilalți unsprezece, cîte 1 leu și 50 de bani.

După îndelungate parlamentari cu gardistul de la poartă și cu cei doi moșii din curte, plecăm încredințați că prefectul s-a răzgîndit și nu ne mai primește. Prin dreptul bisericii catolice însă gardistul ne ajunge din urmă și ne întoarce înapoi. Prefectul uitase să dea ordinele necesare cerberului cu tesac turcesc și revolver austriac.

Pentru prima oară în viața mea intru și eu într-o casa cu adevărat boierească. Mobilele lustruite, covoarele moi, tablourile cu fazani și porci mistreți, oglinzile cu ciucuri de cristal și lămpile cu acetilenă îmi iau ochii. La prefect e cu mult mai frumos ca la noi acasă. Noi ardem luminări de spermanțetă și lămpi cu gaz. Mobilele noastre abia se mai țin pe picioare și florile de pe scoarțele oltenesti s-au scuturat parcă pe scînduri. Ca lucruri de preț nu avem decît o oglindă ovală cu o ramă aurită și tabloul cel mare din salon, în care mama stă cu mîna dreaptă pe umărul tatei...

Familia prefectului se compune din : tată, mamă, un băiat, două fete, o soacră, o cumnată văduvă care de obicei stă la Cîmpulung, inginerul județului care este văr de-al doilea cu prefectul, nevasta inginerului care este grecoaică și vorbește prost românește și guvernanta fetelor *miss* Edith, care este englezoaică și nu vorbește deloc românește.

Cotan zîmbește șiret și ne împinge de la spate ca pe o turmă de oi, spre sufrageria plină cu tot felul de bunătăți : șuncă de Praga, salam de Sibiu, limbă afumată, *schweizer*,

ștrudel cu mere, baclava cu nucă, fructe și vin înfundat.

Surorile lui Cotan se amestecă printre noi, mai mult plictisite decît entuziasmate de prezența celor doisprezece străini înfometați. Cum sunt fete binecrescute, amîndouă se agită la fel, dar fără spor. Lizica pare un metronom care bate măsura 2/4 iar Oița, pendula unui ceasornic de perete. Lizica e mai mare cu doi ani decît Cotan. Are părul roșcat și zbîrlit ca o coadă de viezure. Oița îl are lins și gălbui ca o pălărie de paie, spre sfîrșitul verii. Soarele pare a fi avut influențe deosebite asupra surorilor lui Cotan. Pe Lizica a rumenit-o, pe Oița a decolorat-o.

Pe noi însă fetele prefectului ne impresionează la fel. Suntem mai emoționați chiar, de cum ne-ar fi prins un profesor cu lecția neînvățată. Parcă ne-ar fi luat Dumnezeu graiul la toți deodată. Unuia singur dintre noi îi turuie gura. E Columbachi Aristotel, băiatul proprietarului moarei din Tîrgul-din-Vale. Aristotel însă vorbește grecește numai cu nevasta inginerului și noi nu pricepem nimic. Mihăiță a înțepenit lângă sobă și nu îndrăznește să se așeze la masă. Lizica îl invită pe scaunul liber dintre ea și mamă-sa. Mai curajos decît noi, Rădulescu Florian, șeful corului, s-a așezat între Oița și soră-sa. Țăpuș și Aristotel stau la dreapta și la stînga grecoaicii, iar eu am nemerit între guvernanta care vorbește numai englezește și văduva de la Cîmpulung care nu vorbește deloc. Ceilalți coriști stau proptiți ca niște stîlpi de telegraf între Cotan, prefect, inginer, soacra prefectului și căpitanul de la manutanța armatei, care sosise mai tîrziu.

Serbarea Moș Ajunului ține pînă la miezul nopții. Surorilor lui Cotan se scuză că-i pianul dezacordat și nu ne pot cînta nimic. Țăpuș, care a răgușit din cauza tămiiosului, încearcă să ne cînte ceva, dar nu poate nici el. În schimb, Rădulescu Florian face ca găina cînd ouă și imită plecarea trenului din gară iar eu și cu Mihăiță declamăm *Satira III-a* a lui Eminescu. Eu fac pe Baiazid și Mihăiță pe Mircea cel Bătrîn.

La plecare, limba și picioarele ni se împleticesc deopotrivă.

în stradă, Țăpuș își mai încearcă o dată vocea :

— „Ne dați ori nu ne dați ?”

De data asta însă răspunsul ni-1 dă gardistul de la poartă, care^pînă atunci stătuse în fața noastră „dreptî” și cu mîna la căciulă :

— Nu vă este rușine, neam de țigani ce sunteți ?.. Nu vă îndoparați destul ?... Ce să vă mai dea ?

Orașul pare tava unui bragagiu, garnisită cu alvița, sugiuc și zaharache alb. Totu-i alb. Gerul, liniștea și noaptea sunt albe. Singură zăpada pare a-și fi pierdut ceva din culoarea ei obișnuită. O recunosc numai după discreția cu care scîrțîie sub picioarele noastre, ca o mîna abilă de pungaș ce s-ar furișa într-un buzunar...

Pe cerul spălăcit și umed ca un cearceaf de pat, abia scos din ligheanul cu scrobeala albastră, stelele par urme proaspete de ploșnițe, strivite chiar în noaptea Moș Ajunului. Petele de pe rufăria de casă a Părintelui ceresc nu dispar niciodată. La Pitești, dar, regina nopții va petrece sărbătorile Crăciunului într-un hotel de mahala... La Slatina, luna era găzduită, parcă, ceva mai convenabil...

Mi-aduc aminte de noaptea în care m-am întors cu Steluța de la grădina publică...

Ce noapte !... Ce lună !... Ce poezie !... încep să cred însă că vară-mea^ avea dreptate. între luna de atunci și cea de azi nu văd nici o rudenie.

La primul colț de stradă, rămînem șapte inși. La al doilea, trei ; și așa mai departe, pînă ce mă trezesc numai eu singur... Dar singur cu adevărat eu nu mă simt decît în mijlocul alor mei.

De cîte ori sunt singur, mi se pare că mai sunt cu cineva. Dealtfel, eu numai cu mine singur pot vorbi tot ce-mi trece prin minte. Nu mi-e teamă de nimeni și de nimic. Nu mă controlează nimeni și nimeni nu mă poate face de rîs. în noaptea asta, mai ales, simt c-aș avea să-mi spun o mulțime de lucruri.

Nu-mi place nici Lizica, nici Oița. Văduva de la Cîmpulung e o femeie în vîrstă, iar guvernanta nu știe românește. Nu m-ar interesa decît grecoica. Dar tot timpul nevasta înghinerului a stat de vorbă numai cu Columbachiș Aristotel... Femeile astea parcă n-ar fi în toate mințile lor. Băiatul gre-

cului din Tîrgul-din-Vale are picioarele crăcănate, se uită sașiu și nu vine niciodată pe la madam Gutuie.

Nu știu cu ce impresie vor fi plecat ceilalți. Pe mine însă, lumea bună simt că a început să mă dezguste.

în poarta casei îmi dau seama că, în anul acesta, Moș Ajunul m-a făcut să pierd o noapte degeaba. Numai cu 1 leu și 50 de bani nu te poți aventura nici măcar pînă în strada Libertății...

Dar geamul de la bucătăria noastră e încă luminat... La ora asta, un geam luminat poate fi mai elocvent chiar ca steaua ce se opriese cîndva deasupra Bethleemului...

Lina coace cozonacii... în bucătărie e cald și miroase a ceva proaspăt și bun. E un miros ciudat... un amestec^ de adieri calde și de sfichiuri reci... ceva ce-mi gîdilă nările nasului și se prelinge din sfîrcul urechilor pe umeri și de-a lungul spinării... Ce miros plăcut !... Nu știu ce miroase așa frumos... Cozonacii din cuptor sau sinii goi ai Linei... ^

Bucătăresei noastre îi zicem Lina, fiindcă așa s-a obișnuit mama să le cheme pe toate bucătăresele pe care le-am^ avut. Numele ei adevărat însă este Leucadia. E blondă, înaltă, subțire și mîndră ca o regină detronată. Vorbește jrar și se uită tot pe sub gene. Cînd e supărată însă, bombăne ca o piuliță de aramă în care ai pisa zahăr cubic.

Prezența mea în bucătărie o pune pe gînduri. E pentru prima oară cînd intru în bucătărie. Lina este o veche rivală a Margaretei. Amintirea fostei noastre croitorese cu ziua pare a-i fi stricat deodată și buna dispoziție și aluatul cozonacilor ce se rumenesc în cuptor.

— Dacă mai așteptați oleacă, vă _ dau să gustați și d-voastră... Ia uitați-vă la ei... în cinci minute sunt gata.

Și Lina deschide ușa cuptorului... Ochii mei însă îi dau să înțeleagă că nu mă interesează cozonacii.

— Unde e Năstase ?

— A plecat aseară la Găvana... S-a dus s-aducă de acasă de la el doi curcani și un purcel de lapte... ^

— Bine, bine, dar cînd are de gînd să vină ?

— Apoi, conîța i-a spus că miîne pînă în douăsprezece să fie acasă...

în timpul acesta Lina micșorează lumina lămpii, care începuse să fumege. Eu o îndemn cu vorba și cu gestul :

— Mai bine stînge-o dracului, de tot...

Lina-mi răspunde ca și cum n-ar fi bănuț nimic.
— Și eu ce-am să ma fac pe întuneric ? Vreți să mi se ardă cozonacii ?

— Las' c-o aprindem noi pe urmă.

— Poate aveți d-voastră chibrituri că eu le-am sfîrșit...

— O aprindem de la focul din sobă cu o bucățică de hîrtie.

Lina stă cîteva clipe la îndoială, apoi răspunde hotărîtă :

— Așa da... Se poate...

în clipa aceea la poartă răsună un cor de voci rebeșite :

— „Ne dați ori nu ne dați ?”

Bag mîna în buzunar și scot leul de argint și cei cincizeci de bani de aramă, partea mea din hîrtia de douăzeci de lei a primarului :

— Na... Du-te și da-le banii ăștia că n-am mai mulți.

Lina însă îi vîră sub perna de la pat și bombăne revoltată :

— Ia mai bine lasă-i coala, că eu nu sunt ca altele să umblu noaptea pe drumuri...

Pe Mihăiță îl iubesc ca pe un frate. Pentru el, sunt gata să trec, la nevoie, prin foc și apă. Pînă azi nu l-am jignit niciodată — nici cu fapta, nici cu vorba, nici cu gîndul !... Cînd am înțeles însă de ce este vorba, nu mi-am mai putut stăpîni un gest de scîrbă... Dacă m-aș fi mărginit să-l compătimeșc numai, ar fi însemnat să nu-i fiu prieten adevărat. Dealtfel, de zece ani de zile de cînd îl cunosc, n-am simțit niciodată ca în clipa aceea nevoia să-mi bat joc de el.

Un altul în locul meu, și-ar fi adunat prietenii și le-ar fi spus : Hai să plîngem de mila lui bietul Mihăiță că este un nenorocit...

Mie însă, mi-a venit să strig în gura mare : Hai sa rîdem de prostia lui Mihăiță, că este un neghiob...

Mihăiță iubește pe Lizica !...

Băiatul cizmarului de pe Scoroboia iubește pe fata prefectului de Argeș.

Mi-am recapitulat escapadele sentimentale și am ajuns la concluzia că pe Lizica, mai ales, n-aș putea-o iubi nici eu, darmite Mihăiță. Pe Margareta aproape am și uitat-o. La

Steluța însă tot mă mai gîndesc, din cînd în cînd. Margareta a fost un scaiet ce ți se agață de pantaloni ; Steluța, o porumbiță rănită ce-ți cade întîmplător în brațe. Pentru Lizica însă zadarnic mă trudes c să găsesc o comparație ni-merită. Nu există. E drept că Mihăiță o compară cu un lu-ceafăr. Dar Mihăiță se înșeală... Mihăiță nu-i măcar poet, ca mine. E un simplu elev silitor și atîta tot. Ce înseamnă însă, a fi „premiant întîi” la liceul din Pitești ?... Ca să poți iubi pe fata prefectului de Argeș, trebuie să fii ceva mai mult. Or, dintre noi toți, eu unul, nu vîd pe nimeni potrivit pen-tru lucrul acesta. Nu, nu... Tot eu am dreptate. Mihăiță este un neghiob. Oricît l-aș iubi eu, dar suferința asta nu i-o pot împărtăși. Cel mult îl pot încuraja s-o suporte cu bărbăție pînă la capăt.

Cazul lui Mihăiță începe să mă pasioneze. Nu știu de ce, dar pe Mihăiță nu l-aș fi crezut niciodată capabil să iubească. Nu cumva Mihăiță este numai o victimă a primă-verii ?... Așa iubesc oamenii primăvara î... Numai că primă-vara trece repede... Mihăiță a așteptat din decembrie pînă în aprilie ca să-mi spună că iubește pe Lizica. Dacă ar mai fi așteptat trei luni, poate că n-ar mai fi avut nimic să-mi spună. Deocamdată este singurul sfat pe care i-l pot da. Altceva, nu vîd ce-aș putea face pentru fericirea lui.

E drept că lui Chiostec i-am făcut o scrisoare de dragoste. Dar Chiostec este cel mai prost elev la limba română. Scrie ca o ciubotă și nu știe să acorde nici predicatul cu subiec-tul. Mihăiță însă știe să scrie tot așa de bine ca și mine. Poate a și scris-o chiar... Dar de trimis, i-o fi trimis-o ?... Dacă Mihăiță o fi făcut lucrul acesta este pierdut. Lizica este m stare să i-o arate prefectului, prefectul să-l reclame direc-torului, și directorul să-l cheme a doua zi în cancelarie ca să-i facă morală... Dar morala, ca morala... La sfîrșitul anu-lui însă, în grădina publică, muzica militară are să-i cînte altuia de trei ori : „sol, si, re, sol, sol, re, si sol” și o dată «sol, la, si, re”.

Bietul Mihăiță !... Mi-e teamă să nu pată și el ca Ovidiu care și-a scris *Tristiele* tocmai la Tomis...

Profesorul de limba latină ne-a spus că la Constanța se mai văd și astăzi ruinele unui templu roman, închinat zeului Neptun... Profesorul de limba latină parcă ar cunoaște secretele fiecărui din noi. Cum aș vrea să mă duc și eu la Constanța !... Aș vedea ruinele templului în care se rugase pe vremuri Ovidiu și aș vedea poate și pe Margareta !...

Ce curioasă coincidență !... Când l-am văzut pe Mihăiță plmging, mi-am adus aminte că astă-toamnă plînsesem și eu pentru Margareta. Și doar pe Margareta n-o pot compara cu Lizica !...

Dar ce înseamnă oare a iubi ?... Cum este când iubești cu adevărat ?... Cum a iubit Werther pe Charlotta și des Grieux pe Manon Lescaut, asu cum iubește Chiostec pe Anișoara și Mihăiță pe Lizica ?...

Mîine am să-l rog pe Cotan să-mi mai împrumute odată *La malson Tellier* a lui Maupassant.

Primăvara a poposit la Trivalea. Deocamdată, se teme parcă să intre în oraș. Bănuiește probabil că profesorul nostru de limba română i-a pus gînd rau. Cum o simți-o prin grădina publică, ne-o și dă ca subiect la concursul în scris pentru stil și compoziție.

Orice s-ar spune, dar primăvara se găsește la Trivaiea în mai multă siguranță decît în oraș. Acolo nu-i caută nimeni gilceavă. Cei care o întîlnesc o salută și o admiră cu aceeași bună-cuviință și sinceritate. În fața ei, se înclină deopotrivă și vîrstă, și sexul și cultura omului. În oraș însă, primăvara riscă să fie tratată mai rău ca în sala de operație a unul spital de provincie...

La liceul nostru, bunăoară, sunt doi profesori de limba română și poate patru sute de elevi. Dar pericolul cel mare este ca în fiecare din cele șapte clase, limba română se preda de cîte trei ori pe săptămîină. Imposibil dar ca primăvara să scape neciopîrțită, mai ales că fiecare anotîmp ține cîte trei luni în cap !...

În curtea mănăstirii de la Trivalea au înflorit cireșii.

Călugării și-au întins parcă la soare cămășile pe care nu și le spală decît o dată pe an !...

Eminescu comparase cireșii în floare cu altceva :

„Atît de fragedă te-asameni
Cu floarea albă de cireș
Și ca un înger, printre oameni,
În calea vieții mele, ieși..”

La fel o văzuse probabil și Mihăiță pe Lizica. Altfel, n-ar fi făcut greșeala să vină la Trivalea în aceeași după-amiază cînd se găseau și fetele prefectului cu *miss* Edith.

Noi n-avem voie să ne plimbăm la Trivalea decît duminică și în zilele de sărbătoare, cînd n-avem școală. Lumea cealaltă se poate plimba cînd vrea. La Pitești însă, duminică și în zilele de sărbătoare, toată lumea se îmbracă cu alte haine decît cele din cursul săptămîinii. Numai noi liceenii trebuie să umblăm veșnic în aceeași uniformă.

Uniforma noastră e simplă și gravă ca o cruce de marmoră neagră fără nici o altă inscripție funerară decît literele L. și B. cusute cu fir de aur pe gulerul bluzei și pe coltucul șepcii turtită **Ca** o lipie.

Mihăiță n-are decît o singură uniformă. Costumul de dril, pe care i l-a dat Societatea doamnelor din înalta societate, nu-l poate purta decît vara, în timpul vacanței.

Uniforma lui Mihăiță parcă ar fi un drapel militar întors plin de glorie și de găuri de pe un cîmp de luptă. Comparăția „zdrențuit de gloanțe” e slabă și banală. Peticile de colori diferite, în loc să i le astupe, i le pune și mai mult în evidență. Uniforma lui Mihăiță a bătut recordul spectrului solar. E mai mult decît un tricolor național... E un adevărat curcubeu...

Miss Edith însă e de altă părere. Englezii, pesemne, judecă pe elevi, mai întîi după haine și pe urmă abia, după notele din catalog. Pentru ei, duminicile și celelalte zile de sărbătoare sunt ca ședințele de la Camera Lorzilor. Or, în duminică aceea, surorile lui Cotan nu mai erau fetele prefectului din noaptea Moș Ajunului. La o ședință solemnă nu poate lua parte decît publicul cu invitațiuni speciale. E drept că primăvara ne convocase pe toți la Trivalea. Dar m același palat al Parlamentului, Camera Lorzilor este de o parte și Camera Comunelor, de altă parte...

În clipa în care Mihăiță se apropia cu mine și Cotan de fetele prefectului, guvernanta îl apucă furioasă de mîneca

uniformei și-1 azvîrlă cu scîrbă ca pe un lucru murdar, trei pași înapoi...

Băiatul cizmarului de pe Scoroboia rămîne cu ochii proptiți în pietrișul șoselei, ca și cum și-ar fi căutat singurul lucru de preț pe care-l pierduse. Dacă întîmplător s-ar fi uitat și la noi, Mihăiță ar fi învățat și „limbajul colorilor”... Obrajii noștri păreau diferite fructe coapte, în toiul verei. Lizica și Oița erau vișine... Englezoaica era gutuie... Eu și Cotan eram prune...

Iată ce înseamnă să iubești așa după cum e scris în romane !...

O adiere de vînt, începe să scuture floarea cireșilor din curtea mănăstirii... Călugării își adună probabil cămășile pe care n-au să și le mai spele decît la anul, tot pe vremea asta !...

Cotan a mîncat două palme de la profesorul de limba greacă, cu care fusese obraznic. Prefectul a cerut telegrafic la minister un inspector școlar ca să ancheteze cazul. Inspectorul însă nu s-a grăbit să vină, și ancheta s-a amînat la „Calendele grecești”.

Mai tîrziu, am aflat că directorul împăcase la timp și prestigiul corpului didactic și amorul propriu al șefului său politic. Asta înseamnă că băiatul prefectului și-a asigurat trecerea clasei fără corigentă... Dealtfel, era și timpul...

Sfîrșitul anului școlar se apropia amenințător ca și zmeul din basme, care de la o vreme, începe să dogorească ceafa viteazului Făt-Frumos. Cu noi însă, trebuia să se petreacă altfel decît ca în basme. Cele trei obiecte fermecate, cu care am fi putut împiedica apropierea zmeului, fuseseră monopolizate numai de Cotan și Mihăiță. Cotan le avea dela tată-său ; Mihăiță de la Dumnezeu !... Toți ceilalți feți-frumoși din clasa a VI-a n-aveau decît piepteni, perii și oglinzi, sfințite în strada Libertății la madam Gutuie.

Dezastrul era deci inevitabil... îl simțeam... ' îl miroseam chiar... în clasa noastră mai ales, nu miroase decît a iarbă de pușcă, deși depozitele de explozibile ale armatei erau la cîtiva kilometri depărtare de liceu.

Singura noastră speranță era numai o intervenție supra-umană. Așteptam, bunăoară, să ne moară profesorii, să ia foc liceul sau să ne trimeată Dumnezeu o molimă generală și Ministerul Instrucțiunii Publice, un ordin circular — să se închidă toate școlile pînă la toamnă.

Dintre profesorii noștri cei noi, de doi ne temem mai mult ca de toți ceilalți. De cel de limba greacă și de cel de matematică.

Pe profesorul de limba greacă l-am poreclit „Ghiozdan”, fiindcă nu se desparte niciodată de mapa de piele galbenă, în care își păstrează cu sfințenie personalitatea lui de țîrcovnic clasic, și juxta franceză, după care ne traduce în românește versurile lui Homer.

Cel mai grozav este însă „Vipera neagră” — profesorul de matematică, pe care nu-l pot mistui nici chiar^ colegii lui. Amănuntul acesta îl știm de la Cotan, care trăsese cu urechea cînd directorul liceului rugase pe prefect să intervină la București ca să-l mute în alt oraș. Se pare însă că Ministrul Instrucțiunii Publice de pe vremea aceea refuzase, fiindcă profesorul nostru de matematică era unul din elevii săi favoriți.

Parcă-l aud și astăzi şuierînd printre dinți, din vîrful catedrei și în dialectul său moldovenesc :

— Văd c-ai cetit ceva, dar n-am ce-ți face... N-ai pri-ceput nimic. Situația- d-tale este : *cinci la teorie și unul la practică. Total, șase. Pe jumătate trei...* Hai să-ți dau *patru* din grație... să nu zici că-s om rău...

Mărinimia profesorului nostru de matematică însă ne umplea ochii de lacrimi și sufletul de groază. Pentru noi, sub nota *cinci*, un punct mai mult sau mai puțin era același lucru, între *patru* și *trei*, nu există decît o simplă diferență grafică. Înarmați cu note ca *patru*, *trei*, *doi* și chiar cu *unu*, majoritatea elevilor din clasa VI pășeam victorioși ca o falangă macedoneană spre... corigentă.

Și totuși, profesorul nostru de matematică este un tînar frumos cu părul negru și ochii verzi. Cînd îl salutăm, pe stradă, ne suride blajin și generos ca Sfîntul Stelian, patronul copiilor. În clasă însă cînd trebuie să-i suportăm ochii, o

oră întreagă, parcă seamănă ca două picături de apă cu zmeul din basme, gata să-și înfigă ghearele în ceafa fiecăruia din noi.

Pe mine însă, avea să mă răpună profesorul de limba română, nevasta căpitanului Ceaușoglu și... *Umbra lui Mircea la Cozja*.

Pe profesorul meu de limba română, nu mai este nevoie să vi-l prezint. închipuiți-vă pe lord Byron, răătăcit prin Pitești, cu un brici Solingen în mână și cu un pieptene de celoid în par.

Deși tot nevastă de căpitan, doamna Kety Ceaușoglu este cu mult mai tânără ca mama. Nu este însă de vîrstă nici a Steluței, nici a Margaretei, și nu seamănă cu nici una din ele. în schimb, aduce foarte mult la umblet cu Lizica. Numai că fata cea mare a prefectului nu privește niciodată pe om drept în ochi, pe cîtă vreme Kety, cînd se uită la tine, parcă te înfige cu acul în carton ca pe fluturii din colecția zoologică a liceului. Este aproape tot atît de înaltă ca și mine și zveltă ca o fetiță de pension. Umblă mai totdeauna cu capul gol și poartă numai rochii scurte — cele mai scurte rochii din oraș — ciorapi de mătase și pantofi cu tocuri Louis XV, anume parcă să-și poată plimba pe deasupra tuturor bărbia albă și smocul de păr roșcat ce-i cade pe frunte ca un cataif bine rumenit pe o farfurie de porțelan.

într-o zi, cum nu eram decît noi singuri în casă, mi-a luat mîna să-mi citească în palmă. Pînă atunci, nu-mi proorocise nimeni viitorul. Eu însă nu știu de ce, dar eram sigur că are să îmi spună lucruri plăcute. Aștept, dar nu-mi spune nimic... în schimb o văd cum începe să se încrunte din ce în ce mai mult, și la un moment dat, îmi simt mîna strînsă cu atîta putere ca mă podidesc lacrimile. Cum nu puteam țipa, fiindcă mi-era rușine, mă mulțumesc să scrișnesc din dinți și s-o ciupesc și eu de pulpa cu mîna ce-mi rămăsese liberă.

Probabil că gestul meu hotărît îi plăcuse, fiindcă mîna ei se desprinsese imediat de pe mîna mea. își dăduse desigur seama că cel care se apără în felul acesta nu mai era un copil, ci om matur. Ceteam surpriza acestei constatări plăcute

în ochii ei jucăuși de veveriță și mai ales în zîmbetul mătăsos cu care îmi da parcă să înțeleg că totul nu fusese decît o glumă nevinovată...

Socoteam deci incidentul închis și așteptam ca unul din noi să pronunțe primul cuvînt împăciuitoare, mai ales că de data asta, Kety mă mîngîia pe amîndoi obraji cu calmul celei mai autentice dragoste materne.

Pe vremea aceea însă, nu știam încă tot ce trebuie să știe un bărbat. Nu știam, bunăoară, că o femeie nu riscă să încheie un armistițiu decît în clipa cînd este sigură că te-a prins într-o nouă capcană. Și Kety, care avusese tot timpul să se răzgîndească, își înfipse din nou unghiile în falcile mele...

De data asta chiar că nu mai aveam ce face. Pentru a doua oară mă găseam în ipostaza ridicolă a unui cap de miel jupuit de piele, cu gura căscată și ochii holbați. Pofta cu care Kety își bătea joc de mine mă făcea să plîng de necaz. Cele cîteva cuvinte însă, pe care mi le șuiera cu ură printre dinți, mă făceau să surîd de plăcere. Privirea și cuvintele ei mă răzbunau mai mult decît m-aș fi putut răzbuna eu. Ele erau mărturia unei victorii sigure, care nu putea fi decît a mea.

— Canalie mică ce ești !... Cine te-a învățat să ciupești femeile așa ?

La apariția mamei, Kety îmi iartă obraji și începe să-mi laude dantura, ca și cum nimic anormal nu s-ar fi întîmplat.

— Vai, dragă... Nu știam că băiatul tău are strungăreață... Asta o să iasă crai mare, nu glumă !...

Mama însă, care probabil nu-și cunoștea încă bine prietena, se mulțumi să-i răspundă fără nici pic de entuziasm.

— Eh !... Cum i-o fi și lui norocul... Numai de-ar sta mai multă vreme pe lîngă mine să nu-și bată joc muierile de el !

Două săptămîni mai tîrziu, întîmplarea mă aruncă din nou în ghearele d-nei căpitan Ceaușoglu. De data asta însă, ghearele ei n-aveau să mă mai înspăimînte Dealtfel, ghearele astea nu-mi făcuseră nici prima dată cine știe ce mare

rău. Dacă apariția neașteptată a mamei n-ar fi reclamat o schimbare bruscă a situației și o cât mai grabnică explicație, eu m-aș fi lăsat torturat de ele încă multă vreme. Le-aș fi suportat răutatea, cu voluptatea răsplății pe care o simți apropiindu-se maternic și m-aș fi răzbunat apoi, sugîndu-le lacom pe toate zece la rînd, ca pe niște curmale dulci și catifelate.

Dealtfel, Kety are în ea ceva din personalitatea fructelor coloniale. Miroase a scortîșoară, se îmbracă în rochii cafenii și este abonată la *Ziarul călătorilor* și la toate revistele de modă. Or, mama, care vrea să-și facă o rochie nouă, m-a trimis să-i aduc de la Kety modelul pe care-l aleseseră în ajun.

Soții Ceaușoglu locuiesc un apartament cu chirie în fața grădinii publice, sau — după cum se spune în limbajul local — stau la „centru”. Pe vremea aceea, la Pitești, în afară de grădina publică, tot „centru” se mai numea o porțiune din bulevardul Elisabeta Doamna, și alta din strada Șerban-Vodă, care începeau ceva mai în sus de primărie și se sfîrșeau în piață sau mai precis la biserica Sfîntul Gheorghe, unde se făceau parăzile militare și slujba morților din lumea bună. Restul orașului era considerat ca mahală, fiindcă n-avea decît străzi pietruite și trotuare numai pe ici, pe colo, pavate cu asfalt sau piatră cubică. Dar pavate sau nepavate, toate străzile orașului duceau la „centru” ca și drumurile de altădată la Roma.

Aci fierbea ca într-un cazan, în văzul și controlul tuturor, întreaga energie cotidiană sau nocturnă a orașului. Aci se vindeau ziarele, se discuta politica și evenimentele de la ordinea zilei, se formau opiniile și se afîșau curente generoase ce trebuiau pompate în masele populare. Cu un cuvînt, aici era sediul principal de spiritualizare a întregii activități urbane, afară bineînțeles de cea sentimentală, care-și avea locurile ei cele mai discrete ca : Trivalea, Scoroboia, Tîrgul-din-Vale sau mahalaua Sfîntul Ilie, patronul cojocarilor.

Vara, mai ales, grădina publică din Pitești era un fel de stațiune climaterică a orașului. Cele două sacale stropitoare ale primăriei dispensau pe cetățeni de orice alte ingrediente răcoritoare. Elevii de la liceu însă nu aveau voie să treacă prin grădina publică, fiindcă de obicei tot aici era și locul de întîlnire al profesorilor în orele cînd n-aveau curs. Elevii

trebuiau să se răcorească acasă la cămașe și izmene, și numai cu apă de la fîntîna proprie sau cea din curtea vecinului, dacă întîmplător nu erau în ceartă unii cu alții.

Era imposibil dar, ca cineva să treacă pe la „centru” fără ca restul orașului să nu afle imediat. Cu atît mai mult deci, era semnalată prezența unui elev de liceu, deoarece parte din profesorii liceului jucau aproape în permanență table pe terasa din grădina publică.

Kety e singură. Căpitanul e dus la Curtea-de-Argeș ca să ridice niște puncte topografice, iar soldatul ordonanță — la poștă ca să ridice pălăria comandată la București. Alți servitori nu mai sunt, fiindcă soții Ceaușoglu nu fac menajul în casă. Mănîncă la popota ofițerilor din garnizoană, unde sunt serviți mai economici și chiar mai curat ca în oraș.

Cînd mă vede, în loc de „bună ziua”, Kety mă ia, cum se zice, cu zorul chiar din pragul casei :

— Bravo !... să-ți fie rușine... Mi s-a plîns mă-tă că nu mai poate ține nici o servitoare din cauza ta... Trebuie să le schimbe în fiecare lună aproape...

Eu care știam că mama nu-i putuse spune asemenea năzdrăvănii, surd în silă, înghit în sec și nu răspund.

Atitudine asta, deși oarecum jenantă pentru mine, îmi convine de minune. Mă pune la adăpostul emoțiilor unui debut mai elocvent. De cînd o cunoșteam, nu cred să fi schimbat cu Kety mai mult de zece cuvinte. Nu regret dar deloc faptul, că pentru prima oară cînd am ocazia să-i vorbesc mai mult, sunt nevoit să fac pe vițelul la poarta nouă. Dealtfel, nici nu prea știam ce să vorbesc cu nevasta unui căpitan, care nu seamănă deloc cu mama. Dacă n-aș fi știut cine este, poate că mi-aș fi dat drumul la gură mai repede. Dar față de primirea ce-mi făcuse, mărturisesc ca nu știam ce trebuie să răspund.

Tăcerea mea începe s-o enerveze.

— De ce taci ?... De ce nu răspunzi ?... Așa e că ți-e rușine ?...

Nu. De data asta trebuia să-i răspund ca să-i arăt că nu mi-e rușine.

— De ce să-mi fie rușine dacă nu-i adevărat ?... Ți-o fi spus poate altcineva... nu mama...

— Pe măsură ce răspunsul meu se întregea, gura ei se deschidea parcă anume să mă întrerupă după fiecare cuvînt.

Deși ^complet ji categoric, răspunsul meu n-o mulțumește de loc și Kety mă apostrofează din nou.

— Ce are a face ? Mă-ta sau altcineva, totuna e !... Vorba e ^c-am-aflat... ^Acum știu cine-mi ești. Foarte frumos... Un băiat de familie, ca tine, nici n-ar trebui să mai dea ochi cu lumea... ^Zău de nu stau la îndoială ce să fac... Să te mai primesc în casa mea ?

Ultimele ei cuvinte mă fac să roșesc. Oricît de vinovat aş fi fost, nu înțelegeam să fiu tratat în felul acesta, nici chiar de o femeie mai în vîrstă ca mine. Vîrstă și sexul nu mai ^au nici b importanță ^cînd cineva îți caută ceartă cu luminarea și te jignește chiar din senin. Acum două săptămîni era cît p-aci să mă și bată. Astăzi însă, dacă întîrzi mai mult în casa ei, cine știe ce se mai poate întîmpla ?...

îmi simt ^ochii umezi și picioarele întorcîndu-mi-se singure spre ușa. Totuși, o mâi privesc o dată, să-mi dau bine seama dacă este aceeași bestie cu chip de femeie, de care pînă atunci nu știam decît că este nevastă de căpitan, că știe să citească în palmă și că are unghiile roșii ca niște petale de trandafir.

, Ea îmi surprinde parcă gîndurile și mă oprește grăbită, mai mult cu fluturarea unei mîneci largi de capod, decît cu gestul mîinii.

^-De ^ce nu vrei să mărturisești că e adevărat ?... Vezi că n-ai curaj ?

Femeia asta este extraordinară. De cîte ori încerc să fac un pas.înainte, ea mă dă cu "doi pași înapoi. îmi dau seama că în momentul de față curajul, meu este un lucru cu totul de prisos. Nu-mi putea servi la nimic dacă n-avea și ea un pic de bunăvoință, O mai privesc dar cîteva cMpe mai mult în vîrful ^nasului decît drept în ochi, și în urmă răspunsul meu gîlgîie sfios ca un orăcăit de brotăcel :

— Ba am curaj, dar d-ta de ce n-ai bunăvoință să crezi ce-ți spun ? îți jur că nu e adevărat !...

^Simțeam că Isus pe cruce n-a exclamat cu mai multă duioșie : „Iartă-le lor, Doamne, că nu știu ce fac".

De data asta, dintre amîndoi, ea era cu siguranță cea mai emoționată. Fantomatic, cu Ochii țintă în ochii mei, Kety se apropie de mine în vîrful picioarelor, și la rîndul ei, îmi suieră și ea printre dinți mai mult în gură decît în urechi :

— Nu așa... Jură-mi pe ceva scump... pe ce ai tu mai scump pe lume.

— Pe mormîntul tatei...

O poiană verde, în bătaia lunii pline, n-ar fi părut mai argintată ca figura ei în clipa aceea.

— E adevărat ?... Iartă-mă... Am fost rea... Nu e așa ?

-Apoi, după ce-mi întinde mîna : Ce mai faci ?... Nu te-am văzut de mult... Ce bine-mi pare c-ai venit pe la mine. De ce-ai venit... Ia spune...

Macazul nedumeririi mele înțepenise cu acul direcției pe linia moartă. Și totuși, trenul a trecut prin stație ^fără să deriaze. Grație cui, nu știu. în viața însă, sunt **și** lucruri pe care nu e bine să le știi. Știu numai că niciodată în jurul meu nu fusese mai multă liniște, liniște multă și totală ca și cum totul s-ar fi petrecut numai în vis.

Kety îmi arată papucii ei de casă. Unii, turcești, sunt de catifea albastră cu ghinde și frunze de stejar brodate cu fir de argint. Alții, venețieni, sunt de marochin roșu imprimat cu arabescuri de aur. Cei *renaissance* sunt de mătase verde *ton sur ton*. Cei japonezi sunt împlețiți din papură multicoloră și așa mai departe... Kety are o întreagă colecție de papuci de casă ; pe care dealtfel nu-i poartă niciodată. Papucii dealtfel nu sunt o încălțăminte chiar de prima necesitate. La Pitești foarte multă lume umblă prin casă cu picioarele goale. Cel care nu-i are nu le simte lipsa, iar cel care îi are îi ține sub pat ca să nu se uzeze. Picioarele femeilor frumoase, mai ales, nu au nevoie de papuci. Turcii, cînd se duc sa se roage, își lasă papucii afară. Or, picioarele femeii nu sunt decît colonadele unui templu de rugăciune.

La un moment dat, Kety mă întrebă :

— De ce nu vii mai des pe la noi ?...

< Iată o nouă. întrebare, la care iar nu pot găsi imediat un răspuns precis. Dar Kety insistă... Vrea să știe pentru ce n-am venit niciodată pînă atunci și dacă am de gînd să mai viu de acum încolo...

Noroc însă că răspunsul mi-l dă tot Kety.

— Vino cînd nu e bărbatu-meu acasă... să mai stăm de vorbă.

Eu surîd, fiindcă mi-aduc aminte de un scandal petrecut cîțiva ani în urmă, tot cu nevasta unui căpitan din Pitești,

al cărei bărbat nu era acasă. Numai că eroul de atunci nu fusese un licean, ci preotul regimentului, un popă tânăr abia hirotonisit, pe care căpitanul — după ce l-a ras ca în palmă — a pus patru soldați călări să-l plimbe pe stradă gol și cu mâinile legate la spate.

Kety nu cunoștea întâmplarea, fiindcă pe vremea aceea se găsea cu bărbatu-său în altă garnizoană. Eu însă i-o povestesc cu toate amănuntele proaspete încă în memorie și mai ales cu toate aluziile galante pe care un bărbat descătușat în fine de prima emoție, le poate spune din plin femeii cu care se găsește singur.

Kety râde cu poftă și bate din palme ca o nebună. Povestea o amuză, dar lucrurile așa cum s-au întâmplat, o cam pun pe gânduri. După părerea ei, căpitanul a fost o brută, femeia o ușuratecă, iar bietul popă un dobitoc. Un bărbat tânăr, fie el chiar popă, când iubește adevărat, nu trebuie să se lase intimidat de amenințările nimănui. Probabil însă că preotul acesta era un simplu colivar, care credea că în casa unei femei măritate poate intra oricine ca în biserică, iar nevasta căpitanului o boccea care nu mai avea credit decât pe lângă fețele bisericești.

În timpul discuției, Kety mă întrebă :

— Tu ce-ai fi făcut dacă erai în locul popei ?

Nu știu cum, dar Kety parcă nu-mi pune decât întrebări despre lucruri la care nu m-am gândit niciodată în viață.

Tăcerea mea o amuză.

— Să-ți spun tot eu... Ai fi murit de frică... Nu e așa ?... Sunt sigură...

Apoi, fără să-mi mai dea timp ca să mă gândesc ce-aș mai fi putut face și altceva, Kety apucă o pernă de pe sofă și cu un gest de suprem dispreț, mi-o aruncă în cap. Enervat și aproape agresiv, eu i-o arunc imediat înapoi. Kety o prinde însă în brațe și, înarmată cu ea ca cu o platoșe, se repede de astă dată furioasă la mine, mă răstoarnă pe sofă și mă înăbușă acoperindu-mi întreaga față.

A, nu !... De data asta n-are de cine să-mi mai fie teamă, nici rușine... Mama n-avea de unde să mă apară pe neașteptate, ca să-și pună copilul într-o situațiune umilitoare, față de prietena sa, tot nevastă de căpitan. Acum două săptămîni, când nu mă putusem apăra, mă mulțumisem s-o

ciupesc de pulpă și atîta tot. Acum însă, sunt hotărît s-o și bat...

Totuși, ideea că trebuie să mă bat cu o femeie, îmi paralizează și fantezia și brațele. Pînă atunci nu mă bătusem decât cu colegii mei de la liceu. Cu femeile n-avusesem încă ocazia. Nu le cunoșteam dar, nici forța, nici șiretenia, nici rezistența... Eram sigur însă, că o femeie nu poate fi mai tare ca un bărbat, oricît ar fi ea de mare ca vîrstă. Un bărbat bătut de o femeie mi se părea ceva imposibil. Ce dracu !... Oare de ce aș fi făcut tocmai eu excepție ?... Ce-ar fi zis Cotan și Mihăiță ? Ce-ar fi zis mai ales Chiostec, care bătea el singur întreaga clasă ?... Lucru curios însă, pe măsură ce-n mine creștea încrederea și siguranța că pot bate o femeie, puterile mă părăseau și raționamentul cotea brusc pe cărări cu alte indicațiuni de ordin moral și sentimental.

Nu știam care poate fi voluptatea unui bărbat care bate o femeie. Îmi închipuiam însă că adevărata voluptate a unui bărbat este să se lase bătut de femeie. O femeie nu bate niciodată din ură. O femeie care bate un alt bărbat, afară de cel legitim, înseamnă că-l iubește...

Văzînd că nu mă mișc, Kety îmi ridică perna de pe ochi și mă întreabă cu oarecare îngrijorare :

— Ce ?... Ai murit ?

— Ba nu... Dar nu mai pot să respir...

— Așa-ți trebuie, fiindcă ești obraznic... De ce te uiți la mine ?... Închide ochii... N-auzi ?... Nu vezi că vreau să-mi schimb capotul ?...

Fac ce-mi spune ea, deși pînă atunci nu ghicisem c-ar fi vrut să facă, ce nu-mi spusese decât în clipa aceea.

— Iată, i-am închis.

— Nu așa... întorce-te cu ochii la perete...

— Iată, m-am întors...

— Așa... Și să nu te miști...

— Nu, nu...

Cîteva minute în urmă, ceva cald și moale se lipește de bluza mea de dril și o voce, pe care o cunoșteam, îmi poruncește restit ca de obicei...

— Ssst !... Nu te mișca... N-auzi ?... Să văd care din noi e mai mare...

min? o a l a t o a t a d b o r e ŝ t e t p î n a " n t â l p i ' K e t y s e m h m ' a c u

în grădina publică muzica militară cîntă uvertura din *Cavaleria ușoară*, iar la fereastra care dă spre curte, cineva bate ușor în geam.

Amîndoi tresărim deodată. Cel care tresare cu adevărat însă sunt eu. Kety îmi astupă gura cu palma.

— Psss !... Nu-ți fie teamă că nu e bărbatu-meu. Stai pe loc...

Apoi, după o clipă, și după alte bătăi mai tari :

— Ia să mă duc eu să văd cine este.

Ferestrele sunt căptușite cu hîrtie albastră. Kety încearcă să privească printre ele, dar nu vede nimic. Bătăile în geam se repetă din ce în ce mai des. Parca ar fi început să plouă. Eu singur continui să visez. Numai că de data asta, visul meu se schimbase în coșmar.

Kety pare că începe să-și piardă și ea sîngele rece. Își aruncă pe corpul gol încă, capotul pe care, cîteva minute înainte, îl aruncase pe covor și hotărîtă, dar plină de precauțiune, deschide fereastra.

O voce de afară șoptește nu știu ce. Kety răspunde calm și fără pic de emoție :

— Iartă-mă, dar nu te pot primi... Nu sunt singură...

Vocea insistă însă. E o voce pe care parcă o cunoșteam dar nu-mi aduceam aminte de unde.

De data asta Kety ridică tonul :

— Înțelegei odată, că nu se poate... Te rog, lasă-mă în pace...

În momentul acela, prin deschizătura ferestrei un baston negru și noduros, pătrunde scîrțîind cu zgomot ca o cum-pănă de fîntînă, și după el imediat, un cap de bărbat cu ochii holbați de minie își varsă, ca o ciutură parcă, tot conținutul ei de apă sălcie în odaie.

Era profesorul meu de limba română.

Kety țipă de data asta așa de tare, că nu se mai aude nici muzica militară din grădina publică.

— Domnule !... Nu-ți dau voie să te uiți pe fereastră... Asta e obraznicie...

Dar, cu voie sau fără voie, profesorul meu de limba română se uitase și văzuse tocmai ce nu ar fi trebuit să vadă niciodată.

Mă văzuse pe mine...

. Am intrat în examene. Am intrat adică la grijă.

Să ne vezi, nu ne mai cunoști pe nici unul. Și doar semănăm așa de bine unul cu altul, că parcă toți am fi frați. Semănăm cu mucurile lumînărelelor de ceară ce-au ars în noaptea învierii. Noi însă nu ne-am stins deloc. Pentru noi Cristos n-a înviat încă. Noi ardem mereu... Ardem și pe zi ce trece ne încovrigăm de căldură și de teamă că o să ne sfîrșim de tot.

Numai Cotan nu s-a schimbat. Băiatul prefectului a rămas aceeași miniatură de filozof cinic pe care n-ai s-o poți mări nici cu lupa, nici cu vîrstă. De cîtva timp am început să admir pe Cotan mai mult decît pe Mihăiță. Admirația unilaterală obosește spiritul. Și Cotan este mai divers ca o rubrică de fapte diverse.

Azi-dimineață, cînd a intrat în clasă, ne-a întrebat, ca și cum atunci abia ar fi sosit din Patagonia : „Ori la ce materie dăm examen azi ?” Tot așa ne întreba și în cursul anului aproape în fiecare zi : „Măi băieți, ce lecție avem azi ?” Și din lecțiile noastre de peste an, Cotan a știut să-și facă pentru examen o adevărată colecție numai de perle, fiindcă scoicile stridiilor bolnave ni le-a lăsat totdeauna nouă, celorlalți.

Astăzi, avem concurs în scris la limba română.

Nu știu de ce, dar un concurs în scris te emoționează mai mult ca un examen oral. Cînd vorbești, comunică parcă cu toată lumea din jurul tău, te simți în familie, între ai tăi, sau — în cel mai rău caz — în mijlocul unor oameni care vorbesc aceeași limbă ca tine și cu care te poți înțelege. Cînd n-ai voie să vorbești însă decît cu tine însuși, îți pare că ai rămas singur pe lume, că nu ești decît semnul de întrebare al celui care ai fost sau că trăiești într-o lume de surdumuți, cu care — ceea ce este și mai trist — nu poți comunica nici măcar prin semne.

Un examen oral este o petrecere intimă, care — bine sau rău — nu prea are importanță cum se sfîrșește. Un

concurs în scris însă este o adevărată solemnitate. Cel dintâi este numai abilitate și suprafață; cel de-al doilea, numai precizie și adâncime.

De cele mai multe ori sonoritatea verbală îți încântă auzul, și minciuna cochetează cu adevărul după dispoziția urechei nu a rațiunii. Liniștea și atitudinea statică însă măresc și mai mult temerea de necunoscut și față de ele decorul realității în care continui să trăiești aievea, se schimbă deodată și fără să-ți dai seama, cum și de ce, într-o succesiune de viziuni întunecate cu coridoare de labirint prin care nu te mai poți regăsi.

Zgomotul este mult mai uman decât liniștea.

Zgomotul este lumină; liniștea este întuneric...

Mai înainte ca Dumnezeu să fi făcut cerul și pământul, în spațiu nu era decât liniște și întuneric. De aceea și el în prima zi a zis să fie lumină, iar în zilele următoare a creat diferitele vietăți ale pământului, care — trebuind să trăiască — au început să facă zgomot.

Un concurs în scris te reîntoarce fatal în haosul inform dinainte de creația lumii. În clipele acelea, creatorul trebuie să fii tu, numai tu, tu singur ca și Dumnezeu care tot singur a făcut tot ce se vede. În clipele acelea, nici Dumnezeu nu-ți mai poate veni în ajutor, fiindcă un Dumnezeu propriu-zis, nu mai există... Adevăratul Dumnezeu sălășluiește în tine, iar Satana, care de pe catedră poate vedea tot ce se petrece, nu vrea să vadă totuși nimic, mai înainte de a-i fi spus: „gata, domnule profesor!”

Profesorul de limba română ne-a împărțit pe toți elevii clasei a VI-a în două părți egale, numerotându-ne pe fiecare „cu soț” și „fără soț”, după cum suntem așezați în bănci, patru câte patru. Excepție fac numai cei din ultima bancă, în care nu sunt decât trei elevi.

În banca noastră, Mihăiță, primul, și eu al treilea, suntem „fără soț”; iar Cotan, al doilea și Chiostec, al patrulea, sunt „cu soț”.

Elevii din categoria „cu soț” trebuie să analizeze poezia *Răsăritul lunii la Tismana*, iar cei din categoria „fără soț” poezia *Umbra lui Mircea la Cozia*.

Respir adânc ca și cum cineva mi-ar fi întins un pahar cu apă rece, tocmai în clipa când credeam c-am să crap de sete.

Umbra lui Mircea la Cozia o cunoșteam tot așa de bine ca și autorul ei, Grigore Alexandrescu. O cunoșteam din istorie și de la fața locului, de pe zidul mănăstirii în care voievodul și astăzi încă trăiește îngropat în compania celor morți și în amintirea celor vii.

Poezia lui Grigore Alexandrescu mă interesa cu atât mai mult, cu cât simțeam că eu însuși aș fi avut ceva de spus despre mănăstirea aceasta, în vecinătatea căreia petrecusem clipe multe și intense de evlavie națională și copilărie scolastică. Vroiam, cu alte cuvinte, să însuflețesc mediocritatea inspirației mele, cu pontificalul vers al lui Grigore Alexandrescu, pe faima căruia, Mănăstirea Cozia își legitimează existența în literatura română, așa după cum grație ziditorului ei se găsește și azi pe malul drept al Oltului, la o distanță aproape egală, între Călimănești și Brezoi.

Îmi părea chiar că de când am învățat să țin tocul în mână, niciodată n-am scris cu mai multă ușurință ca în clipa aceea și niciodată n-am avut mai multă încredere în ceea ce trebuia să îmi iasă din peniță și din creier:

„Mircea-vodă a zidit-o ca să-i fie
Adăpost în vremuri grele
Și locaș de veșnicie !...
Iar Grigore Alexandrescu, a cântat-o.

Și mă opresc brusc.

A cântat-o... A cântat-o... Știam eu cum a cântat-o... Dar când și de unde a cântat-o așa cum a cântat-o ?...

Nedumerirea mea crește pe măsură ce încep să-mi dau seama cu o vădită jenă sentimentală, că faimoasa poezie a lui Grigore Alexandrescu, nu este decât o foarte reușită mistificare literară — un fel de uriaș cu picioarele de lut.

Ca după o lungă noapte polară, iată în sfârșit că începe să se crape de ziuă și în capul meu... Pentru prima dată îmi dau seama că ce învățasem eu papagalicește, nu era deloc Mănăstirea Cozia, ci o mănăstire oarecare, creată de fantezia poetului, pentru care cuvintele: Oltul, Cozia și Mircea, nu erau decât simple sonorități geografice și istorice.

Cu cât compar mai mult mănăstirea pe care o cunoșteam, cu poezia pe care o știam pe de rost, deosebirea dintre una și alta devine tot mai flagrantă. De data asta, sunt convins definitiv. Grigore Alexandrescu iubise natura mai mult de acasă, de la el din birou. Mănăstirea Cozia îl inspărase la București, nu pe malul Oltului...

Dovada era clară ca lumina zilei : Primul vers chiat, „*Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate*” era fals. De ce ? Fiindcă : 1. Mănăstirea are și a avut totdeauna „*turle*” nu „*turnuri*” și 2. Fiindcă la nici o oră din zi cu soare sau din noapte cu lună plină, umbrele acestor turle nu ajung, nici măcar pînă la marginea Oltului, dar să se mai culce și pe unde lui.

Adevărul este cu totul altul.

Dimineața, cînd soarele răsare de pe malul argeșean al Oltului, umbrele turlelor pornesc din șosea și treptat-treptat se rotesc după mersul soarelui, plimbîndu-se prin ceardacul chiliilor dinspre munți, pînă ce spre seară se strîng în poienița din dosul mănăstirii și, în fața arhondaricului, intră în pămînt odată cu soarele ce apune peste dealul vîlcean. Oltul însă n-a sărutat niciodată umbra adevăratelor turle, sub care doarme voievodul Mircea.

Eram așa de sigur c-am să fac cel mai bun concurs din clasă, că nu mai am răbdare s-aștept. Mă ridic dar, după cum este obiceiul în școală, cu degetul arătător de la mîna dreaptă în sus și cer cuvîntul. Profesorul, care de pe catedră observase mai dinainte enervarea mea, mă întreabă, mișcînd nedumerit din cap, ce vreau. În jurul meu, cîțiva elevi s-au oprit din scris și, curioși, mă fură cu coada ochiului. Eu nu mai aștept să fiu întrebat a doua oară ce vreau.

— Poezia *Umbra lui Mircea la Cozia* nu este adevărată, domnule profesor...

Profesorul cascadează gura și se trage repede cu scaunul înapoi. Parcă i-aș fi aruncat pe catedră un pietroi. Ofensiva neașteptată a unui simplu elev din clasa a VI-a contra unui poet clasic român îl angaja în luptă pe el, cel dintîi.

În clasă totuși e încă liniște și, în capetele celor prezenți, probabil chiar întuneric.

În capul meu însă clopotele Mănăstirii Cozia sună parcă toate laolaltă ca în zilele de sărbătoare. Dar ce folos ? Afară de mine nu le aude nimeni altcineva. Profesorul nu mi-a

auzit decît vocea, iar elevii din clasă nu-l mai aud decît pe el, întrebîndu-mă :

— Ce ?... Ai înnebunit ?...

De data asta, toți elevii și-au ridicat capul din caiete » și ochii lor înspăimîntați privesc țintă la mine. Parcă sunt apostolii lui Cristos, cînd l-au văzut umblînd pe apă, fără să se scufunde.

— Ba deloc... dați-mi voie să vă explic.

— Ieși afară, măgarule... Ieși mai repede.

Am ieșit...

Ieșirea mea a produs în clasă oarecare zgomot. Dar numai pentru cîteva clipe, și atîta tot. Lumina însă nu s-a făcut. Lumina, lumina cea adevărată, era numai pe malul Oltului.

Și clasa a VI-a a Liceului „Ion C. Brătianu” din Pitești s-a scufundat din nou în liniște și întuneric, pînă ce umbra lui Mircea și-a sfîrșit plimbarea didactică prin toate caietele elevilor numerotați „*fără soț*”.

Umbrele voievozilor noștri sunt mai disciplinate decît mulți elevi de liceu. Nu supără nici pe autori, nici pe profesori... Trăiesc numai în liniște și întuneric.

Mama e disperată. Cauza, bineînțeles, sunt eu... La drept vorbind, mama știa mai de mult că nu sunt „tobă de carte”. Mă socotea în schimb ora în toate mințile. Iată însă că profesorii de la liceu i-au dovedit acum că sunt și nebun, nebun adevărat...

De trei zile, mama se gîndește mereu ce este de făcut cu mine. Acasă nu mă mai poate ține, fiindcă cu timpul pot deveni furios și... Doamne ferește... La balamuc, iar nu poate să mă trimeată, fiindcă spitalul de la Pitești n-are nici o secție pentru boale nervoase. Dealtfel, la Pitești, pînă la mine nu existase încă nici un nebun. Erau numai oameni cumsecade și oameni proști... Noroc numai că mama are soluții repezi și radicale pentru tot felul de încurcături. După trei zile de gîndire, s-a hotărît să mă trimeată, de la toamnă, la București, ca intern într-un pension particular unde puteam fi pus sub observația nu numai a profesorilor, dar și a unui doctor specialist !

Soluția mamei îmi convine de minune. În primul rînd, scap de surîsul fals al celor care aveau aerul că mă compătimesc. Aveam să trăiesc apoi într-un oraș mare, unde nu mă cunoștea nimeni și unde, cu toate că era să fiu intern, puteam fi totuși cu mult mai liber ca la Pitești. Auzisem că la București există tot felul de locuri, unde nu te mai poate găsi nici dracul. La Pitești, oriunde m-aș fi ascuns, aș fi pățit totdeauna ca struțul care își vîră numai capul în nisip, iar coada îi rămîne afară. Dar dacă-mi pare bine de ceva, este de Steluța, pe care am de gînd s-o anunț să nu mai aștepte pînă la anul și să vină la București chiar de la toamnă.

Uf!... Bine că scap, eu de Pitești și ea la Slatina... Numai de n-ar fi aflat și Steluța ce mi s-a întîmplat. N-aș vrea să-și piardă pînă și ea încrederea în mine. Faptul că bărbatu-său este profesor mă cam pune pe gînduri. Profesorii ăștia sunt un fel de „gură spartă”. Povestesc tot ce fac elevii în școală și în oraș. Ba de multe ori, cînd le convine povestesc cîte una boacăna și de-a lor.

Examenul meu de limba română, bunăoară, trebuie să fi făcut înconjurul lumii. La Pitești, timp de o săptămînă, el fusese evenimentul zilei. A fost discutat mai întîi în cancelarie, apoi la „centru” și de acolo, bineînțeles, în tot orașul. Kety, mai ales, poate fi mîndră de data asta. Chiar că-mi este rușine să mai dau ochii cu lumea...

Pe mine însă corigenta asta la limba română nu mă înspăimîntă. Mă plictisește numai față de cei care nu știu ce înseamnă o corigentă, un profesor de limba română și un elev de liceu din Pitești care publică poezii în revistele din București. Păcat că printre aceștia se găsește și Kety care nu citește decît *Universul* și *Ziarul călătorilor*. Dealtfel, la Pitești, ziarul lui Cazzavillan este singurul care se citește mai mult. Celelalte ziare circulă numai la „centru” și în cîte un singur exemplar.

Cît despre revistele literare, nu mai vorbesc. În tot liceul nu știu dacă suntem zece inși care cetim regulat revistele de la București. Ceilalți habar nu au că afară de Eminescu, mai sunt și alți români care fac poezii. Și doar la București, pe vremea aceea, făcea mare vîlvă polemica dintre cele două tabere literare: „artă pentru artă” și „artă cu tendințe”. Polemica asta ne împărțise în două, și pe noi,

la Pitești. Numai că noi neavînd unde să ne publicăm părerile, le discutam în recreație sau pe stradă, pînă ce ajungeam la ceartă și chiar la bătaie.

Într-o zi, directorul liceului ne-a interzis cumpărarea revistelor literare și a rugat pe polițai să confiscă toate exemplarele de la librărie. Din ziua aceea, literatura contemporană n-o mai puteam ceta decît pe furiș. O revistă literară în mîna noastră era socotită aproape la fel cu o vizită în strada Libertății, la madam Gutuie. Profesorii ne îndopau numai cu manualele pentru uzul învățămîntului secundar, aprobate de comisia specială a Ministerului de Instrucție Publică, iar părinții, puși la curent cu pericolul ce-i amenința, ne dojeneau cu aceeași frază tipică: „Mai dați-le dracului de fițiuci, ardele-ar focul, că cu astea moare omul de foame”.

Adevărul este însă că pe vremea aceea nu murea nimeni de foame în țara românească. Cei mai mulți mureau de oftică.

Fiindcă nu făcusem nici o bucurie familiei în anul acela, mama mă pedepsise să-mi petrec vacanța la Pitești. Lucrul ăsta mă întrista, fiindcă trebuia să fie prima mea vacanță de cînd mi-aduc aminte, pe care nu mi-o petreceam la via noastră de la Slatina.

Hotărîrea mamei parcă mi-a rupt ceva din suflet... Și doar sufletul meu colindase în ultimul an prin atîtea alte vieți ale Domnului, că via noastră de la Slatina nu îmi mai părea decît o amintire îndepărtată a copilăriei. De via asta totuși continuam să mă simt legat ca și de primul meu „turn de fildeș” care, de o sută de ani și mai bine, nu-și schimbase nici locul, nici numele, nici sufletul...

Ce are să zică oare la vară nukul meu, cînd o să vadă că nu mai vin să-1 văd? Cine o să-1 cerceteze în locul meu? Cine o să-1 salute cu mîna de departe, din trăsură, de pe șoseaua de la gară spre vie? Cine o să se mai urce în pătuiuag să descarce pistoalele turcești în miez de noapte și în asfințit să urmărească, cu ochii de lup flămînd pe după garduri, femeile cu pulpele goale ce se întorc cîntînd de la muncă spre casă?

Ce mă leagă oare pe mine de Pitești, cînd sufletul meu sălăsluiește parcă în trupul acestui nuc bătrîn care a crescut din pămîntul viei noastre de la Slatina și tot în pămîntul acesta o să se prefacă în cenușă cîndva?... De ce m-o fi

pedepsit mama să-mi petrec vara la Pitești, când vara nu este la fel peste tot locul, și vara mai frumoasă ca la via noastră de la Slatina nu poate fi nicăiri ?...

De când n-am mai plîns eu oare ? A, da !... Din toamna când m-am întors pe ploaie de la vie, la Pitești și am aflat că Margareta plecase cu ofițerul de administrație la Constanța. Dar de atunci și pînă azi, de cîte ori m-am mai gîndit eu la Margareta ?... Dar la vie ?... La via noastră de la Slatina, pe care anul acesta n-am s-o mai pot vedea ?

Vai !... Ce mult mai este pînă la vara viitoare !

Și pentru prima oară de când nu mai sunt copil, plîng •*șl* pentru altceva decît pentru o femeie... Plîng de necaz că am rămas corigent la limba română.

Dintre toți prietenii mei buni, n-au rămas cu cine să-mi petrec vara la Pitești decît Mihăiță și Țăpuș Nicolae, băiatul frizerului de sub „Hotel Dacia”.

Cotan a plecat cu familia la băi la Govora, Chiostec s-a dus la Merișani, acasă la părinți ; iar Rădulescu Florian a părăsit orașul odată cu frate-său care a fost mutat ca comandant de pompieri la Giurgiu.

Pe Mihăiță îl văd rar de tot. Băiatul cizmarului de pe Scoroboaia umblă de cîtva timp mai mult singur și numai prin împrejurimile orașului. Cum e băiat sărac și cu bun-simț, nu se aventurează niciodată pînă la „centru” deși în timpul vacanței elevii de la liceu pot și ei să se plimbe prin grădina publică.

Pe Țăpuș Nicolae însă îl văd mai des. Țăpuș îmi place fiindcă e băiat vesel, știe o mulțime de snoave și când începe să ți le povestească, te rade ca și tată-său — cum zice el — în doi timpi și trei mișcări. Țăpuș care știa să cînte din gură a învățat să cînte și din ghitară. Vara asta și-a făcut rost de o ghitară siciliană autentică, pe care i-a adus-o un client al prăvăliei care își face stagiul la marina militară. Pe mine însă ceea ce mă interesează mai mult e faptul că Țăpuș mai scrie și versuri și că amîndoi facem parte din tabăra „artă pentru artă”.

Azi-dimineață a venit la mine acasă cu ghitara. Țăpuș își pune singur versurile pe muzică. Nu știu cum le com-

bină el, că ies totdeauna bine. Pe mine cîntecele lui Țăpuș mă uimesc și mă înduioșează.

Astăzi însă Țăpuș nu era deloc mulțumit de ele. Când l-am lăudat pentru noua romanță pe care atunci o improvizase pe gitară, în loc să-mi sară de gît ca de obicei, Țăpuș s-a întristat, a aruncat plictisit ghitara pe canapea și mi-a spus mai mult oftînd decît vorbind :

— Asta nu-i nimica, mă !... S-o auzi tu însă pe gitarista de la pod... Aia artistă... Nu eu.

Pentru mine, gitarista de la pod era un lucru cu totul nou. Pînă atunci nu auzisem încă nici chiar de existența ei. Dar fiindcă Țăpuș insistă, hotărîm să mergem s-o auzim sîmbătă noaptea după ora zece.

Cînd ne despărțim, Țăpuș îmi strînge mîna cu recunoștință și mă trage misterios spre el.

— Ascultă... Tu ai ceva „bălani” mai mulți ?

Am înțeles. Țăpuș n-avea sfanț.

— Nu duce nici o grijă... O să fie...

— Nu te supăra... Dar, știi... trebuie să consumăm și noi ceva... Nu face să ascultăm muzică pe degeaba... Și eu stau prost al dracului deocamdată... Porcul ăla de tata... nu vrea să-mi dea nimic. Zice să m-apuc de meserie ca el.

Nu știu de ce, dar de cîtva timp, de cîte ori văd pe Mihăiță, mi se strînge inima de milă...

Mihăiță nu mai este om. Este așa ceva care nu mai seamănă a nimic... Un fel de fum... O boare caldă... Un cîntec de jale... Cînd vorbește parcă geme un bolnav. Cînd merge, parcă șchioapătă un cal de dric. Cînd stă pe loc parcă se topește o luminare de seu. Mihăiță este cerșetorul nenorocit, căruia în loc să i se dea ceva de pomană, i s-a mai furat și unica zdreanță murdară de pe umeri.

Și totuși, Mihăiță a luat și anul acesta premiul întîi cu cunună.

Doamne, Doamne... Ai milă și de premianții din țara românească, fiindcă de corigenți ne îngrijim noiăștia mai mărunți.

Credeam că premiul are să-l vindece. Mihăiță însă boleşte mai rău, din zi în zi... Din clipa nenorocită, cînd

ne-am întîiinit la Trivalea cu fetele prefectului, Mihăiță nu mai este ceea ce a fost înainte. Nu e vorba, nu fusese el nici pînă atunci om să-î stai în față cu pălăria în mînă. Dar de atunci, s-a schimbat așa, că nu-l mai recunoști de azi pe mine.

În noaptea de Moș Ajun, deși vedea pe Lizica pentru prima oară, nu părea totuși decis să pornească pe drumul cimitirului. Dar de cînd i-a făcut englezoaica rușinea să-l azvîrle din față fetelor ca pe o cîrpă murdară, Mihăiță a rămas parcă și azi cu ochii pironiți tot în pietrișul șoselei, în care-și pierduse demnitatea lui de om sărac, muncitor și cîstit.

Astăzi, cînd l-am văzut, parcă abia îl sculase Cristos din mormînt ca pe Lazăr.

La orice m-aș fi gîndit, fiindcă la drept vorbind, orice lucru este posibil pe lume, dar cu ce venise el în cap, sau mai bine zis, în suflet, n-aș fi bănuir niciodată. Și, lucru curios, Mihăiță știe lucruri pe care nu le știu încă nici eu, deși eu ies în fiecare zi în oraș și cu Cotan sunt prieten așa 'de bun că de multe ori, nu-mi ascunde nici chiar intimități de familie.

Mihăiță a aflat că Lizica se mărită... Or, Lizica, bineînțeles, nu se mărită cu el; se mărită cu un altul, cu un om mult mai în vîrstă ca ea, un om trecut de 50 de ani, cu fostul prefect de Argeș sub regimul celui alt partid politic.

Dacă Mihăiță ar fi trăit toată viața la „centru” și tot n-ar fi știut atîtea lucruri. Mihăiță știe chiar ceva și mai mult. Știe bunăoară că tatăl lui Cotan o să intre la toamnă în minister și că în locul lui are să vie prefect ginerele său, care a trecut în același partid politic cu el. Mai știe apoi că nunta are să se facă în curînd și că imediat după nuntă, mirii au să plece la Paris.

La mine a venit ca să-mi ceară un sfat. Pînă atunci, sfaturi îi cerusem numai eu, lui. Mihăiță mă uimea cu ce știa din aceleași cărți pe care, dealtfel, le citeam și noi. Un singur lucru nu știa doar: ce trebuie să facă pentru ca să împiedice nunta!... Și lucrul acesta trebuia să i-l spun eu.

În primul moment am crezut că Mihăiță a înnebunit. Ar fi însemnat că orașul nostru, în cîteva zile numai, a progresat mai mult decît în cei două sute cincizeci de ani aproape de cînd fusese fondat de vodă Șerban Cantacuzino,

fiindcă la o populație de 17 000 de locuitori normali, numără acum și doi nebuni. Unul era el și altul eram eu. Mihăiță însă nu era nebun. Nebun eram numai eu, fiindcă pe mine singur mă găsise să-i dau soluția ce trebuia să facă pentru ca să împiedice nunta sau, în cel mai rău caz, să o poată amîna încă trei, patru ani, pînă ce își va lua licența în drept.

Iată ce înseamnă să rămîi corigent la limba română și să fii nevoit să stai toată vara la Pitești în loc să te duci la vie, la Slatina... Iată ce înseamnă să fii prieten bun cu premiantul întîi din clasă și, în loc să-l duci cu tine în strada Libertății la madam Gutuie, să pofțești pe băiatul cizmarului de pe Scoroboia, fără să prevezi consecințele, în casa prefectului care are două fete mari dintre care una de măritat.

Nu mai știu ce i-am spus, cum l-am încîntat, cum l-am descîntat și cum l-am făcut în cele din urmă să plece și să mă lase în pace. A doua zi însă, de dimineață și pînă seara, pînă a venit Țăpuș să ne ducem la ghitarista de la pod, cuvintele lui Mihăiță mi-au torturat urechile ca niște bondari cu aripile de tinichea.

— Ce mă fac, mă... ă... ă... că se 'mărită Lizica!... Of, of, of!...

De cînd s-a construit linia ferată la Curtea-de-Argeș, Piteștii au devenit un fel de mic „centru” C.F.R. Pentru același motiv, mahalaua orașului din vale a căpătat și ea oarecare animație oficială.

Cel mai important local de petrecere este o cîrciumă de lîngă podul de peste riul Argeș pe unde trece șoseaua ce duce la București și la Cîmpulung. În cîrciumă asta, se face și muzică pînă noaptea tîrziu. Țăpuș a descoperit-o astă-iarnă, grație melomaniei lui, recunoscută în tot liceul. Ghitarista de care mi-a vorbit însă nu cîntă în local decît de trei săptămîni. Patronul a adus-o anume de la Constanța pentru clienții de seamă, fiindcă este o mare artistă și mai ales este turcoaică de la Constantinopol.

Dacă m-aș fi mulțumit numai cu explicațiile lui Țăpuș aș fi trăit cu o iluzie mai mult. Dar mie așa mi-a fost scris

se vede : să-mi pierd toate iluziile una după alta, și odată cu ele să-mi pierd și puținii prieteni ce-i aveam.

Pe Cotan nu pot să contez, fiindcă băiatul prefectului este ca o haină de sărbătoare, pe care nu o poți purta în fiecare zi. Pe Mihăiță, mi-e teamă că azi, mâine, am să-l pierd definitiv fiindcă, oricâtă bunăvoință aş avea, h-am să pot totuși împiedica pe fata actualului prefect să se mărite cu viitorul prefect. Pe Țăpuș însă sunt sigur că l-am pierdut chiar de azi-noapte.

Faimoasa ghitaristă este Margareta.

Cînd și-a dat seama că noi ne cunoaștem mai dinainte și încă bine de tot, Țăpuș și-a pierdut cadența, cum s-ar zice în limbajul muzical. S-a subțiat ca un gît de ghitară, a sughițat odată și bine, ca și cum i-ar fi pleznit toate coardele deodată și pe urmă a amuțit și din gură și din ghitară. Cînd l-am invitat să mai bea din vinul înfundat pe care, dealtfel, tot el îl comandase, a refuzat. Zicea că-l doare maseaua de minte, care-ți crește tocmai după ce nu mai ai nevoie de ea. Chiostec, care cînta din flaut, n-ar fi făcut niciodată o figură așa proastă într-un local de petrecere. Ar fi băut pînă ce s-ar fi cherchelit și pe urmă cu siguranță, ne-ar fi luat la bătaie pe amîndoi, și pe mine și pe Margareta. Tristețea lui Țăpuș însă nu m-a impresionat decît pe mine. Margareta ne-a cîntat și a băut pînă tirziu după miezul nopții.

Ce fată bună și de încredere e Margareta asta!... Cînd făcea, pe croitoreasa cu ziua la noi acasă, mama era gata să-și pună mîna în foc pentru ea. Același lucru și azi. De cînd face pe ghitaristă cu noaptea, prietenul meu Țăpuș Nicolae jură că Margareta este turcoaică veritabilă și parcă nu-i vine să creadă că favorita lui a mai avut și alte aventuri înaintea lui. Adevărul este că și Margareta și Țăpuș sunt amîndoi țigani neași.

Țăpuș este amorezat de Margareta. Nimic mai firesc pentru doi artiști în ghitară ca ei. De Margareta am fost într-o vreme amorezat și eu. Ba ceva mai mult, Margareta este prima femeie pentru care am plîns. Ghicesc chiar, că de cînd este ghitaristă, mai ales, Margareta a făcut și pe alții să plîngă. Țăpuș, bunăoară, plînge cu hohot dar nu vrea să se dea pe față. Păcat de el !... Margareta n-are să-l

poată iubi niciodată. Țăpuș este adept al formulei „artă pentru artă”, iar Margareta a formulei „artă cu tendințe”.

Iată un lucru pe care Țăpuș n-are să-l priceapă niciodată și vina are să cadă tot pe mine, fiindcă eu am avut norocul să cunosc pe Margareta, înaintea lui. Pe vremea aceea însă, Margareta nu era ghitaristă. Era o simplă croitoreasă angajată cu ziua. Acum Margareta nu face decît angajamente cu sezonul. Deosebirea dar, este enormă între ce-a fost și ce este. O croitoreasă poate face din cînd în cînd și „artă pentru artă”. Unei ghitariste însă, unei mari artiste cum e Margareta azi, formula lui Țăpuș „artă pentru artă” nu-i poate fi de folos, nici cît una din cele opt coarde ale ghitarei sale.

Margareta s-a „ciupit”, cum se spune la Pitești cînd bei mai mult decît trebuie. N-am văzut-o niciodată așa de veselă, o veselie caldă, lichidă și comunicativă. În jurul Margaretei, toată lumea e veselă, afară de Țăpuș, bineînțeles. Mă întreb cam ce anume s-o fi schimbat în Margareta. Ochii? Gura? Culoarea cărnii?... Aș L. . . Nimic... Margareta a rămas aceeași femeie urîtă, senzuală și generoasă, care acum doi ani aproape, mă înaintase la gradul de „bărbat”... Margareta nici nu bănuiește cît îi datorez pentru actuala și definitivă mea situație umană în ierarhia senzuală. Dacă în locul croitoresii de atunci aş fi cunoscut pe ghitaristă de azi, cine știe dacă n-aș fi fost și eu tot un fel de Mihăiță sau chiar Țăpuș ?...

Margareta însă a rămas aceeași fată bună. Parcă îmi ghicește gîndul. Și fiindcă numai eu singur o înțeleg, Margareta mi se destăinuiește ca și altădată, tot numai mie. Pentru ea ghitaristă sau croitoreasă este același lucru. Numai că Margareta vrea să-l facă pe Țăpuș să înțeleagă că un cîntec pe ghitară costă ceva mai scump ca o pereche de ciorapi cîrpiți în casă.

N-am să-i spun nimic lui Țăpuș. Dar cu prima ocazie arh să mă duc să mai văd pe Margareta eu singur.

Cotan îmi scrie de la Govora :

„Draga *Bucule*,

Tu ce mai faci, că eu fac bine. M-am împrietenit cu un băiat, tot elev în clasa VII-a ca mine, la liceul din Cra-

iova, cu care petrec de minune. Are și un aparat fotografic, cu care tragem fetele la mașină. Zilele trecute, am cunoscut pe una, Steluța de la Slatina, fată nostimă. Zice că este vară cu tine. E adevărat?... Tu nu mi-ai vorbit niciodată de ea... Vezi cum ești tu?... Ea îmi place foarte mult. Bărbatu-său însă, ca toți profesorii de gimnastica, este un om periculos. A făcut pînă acum trei bătăi la Govora. Noroc însă că nu vine s-o vadă decît sîmbătă seara și pleacă luni dimineața. Îți spun lucrurile astea ca să știi să te ferești și tu de el, că după cîte am ghicit eu, vară-ta mai are și azi «cîrlig» la tine. De una însă mai bine că stai la Pitești și nu ești cu noi aici. O să-ți spun eu de ce, la toamnă, cînd ne vom întîlni. Vezi de prepară bine examenul să nu care cumva să rămîi repetent. Mihăiță ce mai face? Spune-i salutări de la mine și de la toată familia. Dacă ai timp să-mi răspunzi, scrie-mi dacă Chiostec a plecat la Merișani cum era vorba sau dacă nu cumva a rămas la Pitești cu Anișoara. Dar să nu-ți dai în petec să-i spui ceva de chestia noastră, că asta e tot așa de nebun ca și bărbatul verei tale și ma omoară cînd o pune mîna pe mine. Al tău prieten care-ți urează petrecere frumoasă și succes la toamnă,

Cotan"

Scrisoarea lui Cotan nu-mi spune aproape nimic. Mama îmi spusese mai dinainte că în vara asta Steluța se duce la Govora, așa că tot n-aș fi găsit-o la Slatina, chiar dacă mă duceam la vie. Dealtfel, nu știu de ce, dar de cînd am revăzut pe Margareta, Steluța parcă nu mă mai interesează. Steluța este genul femeilor incidentale. E nostimă numai cînd o întîlnești fără să te gîndești la ea. Altminteri prea este obositoare. Steluța te obosește și cu vorba și cu tăcerea. Mă gîndesc chiar să nu-i mai spun să vină la toamnă cu mine la București. Pînă atunci am eu la cine să mă gîndesc. Margareta, bunăoară, îmi place și acum. Numai că mi-e teamă cu Margareta să n-am încurcături. Din ce am vorbit eu cu ea, mi se pare că nu prea e tocmai așa cum spunea Țăpuș. Margareta stă cu chirie într-o cameră mobilată la o proprietăreasă care nu-i dă voie să primească vizite peste zi, iar noaptea cînd doarme proprietăreasa, prea mulți clienți o

așteaptă în stradă după închiderea localului. Dealtfel Margareta — am observat — nu vorbește decît cu clienții de seamă.

Kety însă e liberă și continuă să fie cu mine delicioasă, îmi vine să cred că este singura femeie adevărată pe care am eunoscut-o pînă acum. De cînd a plecat bărbatu-său la băile militare de la Tekirghiol, mă duc la ea aproape în fiecare seară. Acum nu-mi mai este teamă că mă prinde nimeni. Profesorul de limba română, care este bucureștean, a plecat și el din oraș pe timpul vacanței. Ce ora al dracului și profesorul ăsta! Dacă aș fi bănuir că mă spionează din grădina publică, aș fi intrat cel puțin pe poarta din strada Egalității, fiindcă locuința soților Ceaușoglu are două intrări separate. Kety a fost foarte afectată de ce mi s-a întîmplat. Dealtfel, afară de mine și de profesor, numai ea singură mai știe adevăratul motiv pentru care am rămas corigent la limba română.

Ca să ridă de mine, de cîte ori suntem singuri Kety mă sperie că bate cineva la fereastră. De data asta însă nu se mai prinde. Oare de ce voluptatea apropierii de o femeie cu care te găsești singur este cu atît mai mare cu cît te obsedează teama de a fi surprins?... Lucrul acesta l-am observat acum cînd mă duc la Kety fără să-mi mai fie teamă. Asta nu înseamnă că Kety nu-mi mai place. Din contră. Din zi în zi, sau mai bine zis, din noapte în noapte, parcă tot mai bine ne potrivim unul cu altul. Totuși cînd mi-aduc aminte ce a fost și ce ar putea să fie, m-apucă mai repede fiorii groazei decît ai dragostei. Și unde mai pui că atunci mă prinsese profesorul de limba română care era un străin. Dar dacă — Doamne ferește — m-ar fi prins căpitanul, bărbatu-său?

Să știe Cotan ce-am pățit și prin cîte am trecut s-ar strîmba de rîs. Cotan este mult mai prudent decît mine. Dovadă că se interesează de tot ce face Chiostec, nu cumva să-l prindă, sau măcar să afle ceva despre el. Dar de ce vrea oare Cotan să știe dacă Chiostec a plecat la Merișani sau a rămas la Pitești cu Anișoara? Nu cumva o avea de gînd să se mai abată și pe aici?... Ce dracu... Nu sunt destule fete frumoase la Govora?... Dacă i-aș răspunde și eu?...

„Dragă Cotane,

îți mulțumesc pentru rîndurile tale pline de atenție și de dragoste prietenească. Îmi pare bine că petreci de minune și îți urez s-o duci așa mereu toată vacanța. N-avea nici o grijă. Chiostec n-are să știe niciodată nimic de la mine. Acum este la Merișani. A plecat imediat după plecarea ta la Govora. Anișoara este singură aici. Am văzut-o chiar aseară, dar nu i-am vorbit, fiindcă era la braț cu cineva străin. Dacă o vezi pe Steluța, spune-i complimente și din partea mea. Este adevărat că mi-e vară, dar că are «cîrlig» la mine — nici gînd. Așa e Steluța, fată bună. Numai ferește-te și tu să nu care cumva să vorbești ceva despre mine de față cu bărbatu-său. Mihăiță este foarte abătut. Nu știu de ce. Are probabil un mare foc pe suflet, pe care nu-l spune însă nimănui. Țăpuș Nicolae și-a cumpărat o gitară strașnică. Alceva nou nu mai am ce-ți spune. Fii pe pace, la toamnă n-am să te fac de rușine. Al tău prieten care te dorește

Bucii"

Acasă la noi toată lumea a fost mobilizată. Mama, Lina și Năstase lucrează de zor. Se prepară murăturile familiei pentru iarnă și bagajele mele pentru București.

Cînd mă gîndesc ce prost am să mînnîc la pension, m-a-pucă groaza. Totuși n-am ce face. Trebuie să plec. Profesorul de limba română m-a trîntit și de data asta !... Salvarea mea nu e decît pensionul din București, unde pot face două clase într-un singur an. Altminteri, îmi ia înainte și Mihăiță și Chiostec și Țăpuș. De Cotan nu mai vorbesc, fiindcă băiatul prefectului nu umblă numai pe picioarele lui ca noi ceilalți.

Iată-mă dar gata de plecare... Curios lucru. Cînd plecam la Slatina parcă era altfel. Cînd pleci, ești totdeauna emoționat. Dar emoțiile pentru plecarea mea la București sunt cu totul altfel decît cele de pînă acum. Omul știe cînd pleacă... Cînd se întoarce, numai Dumnezeu știe. Cînd plecam la Slatina, știam cel puțin unde mă duc. Mă duceam la vie, la mama-mare, la Steluța. La București însă n-am mai fost niciodată. Nu știu cum o fi pe-acolo. Nu cunosc pe nimeni, și nu știu dacă cineva o să vrea să mă cunoască și

pe mine. La Pitești unde se cunoaște toată lumea, și tot sunt persoane cari cînd se întîlnesc pe stradă, în loc să-și vorbească își întorc capul în altă parte. Dar la București?... Bănuiesc însă că la pension, trebuie să fie zgomot și lumină multă, nu ca la noi la liceu, liniște și întunec...

Mama care de cîtva timp e cu mine de o gravitate pontificală, parcă a uitat că sunt copilul ei. A început să-mi zică „domnule” și să mă facă răspunzător de toate neplăcerile familiei. Eu sunt vinovat de tot ce s-ar întîmpla. De ce oare ? Nu știu. Așa vrea mama. Eu sunt vinovat, bunăoară, că mama mare a fost bolnavă de reumatism astă-iarnă, că în anul acesta n-o să avem recoltă bună la vie și că pe Cioban a trebuit să-l împuște fiindcă turbase. Dar vina mea cea mare este că în vara asta, Steluța, în loc să stea la Slatina ca de obicei, s-a dus la Govora, unde bărbatu-său a prins-o cu Cotan, care este prieten cu mine.

A, nu !... Pînă aici. Mie personal nu-mi recunosc decît o singură mare vină : corigenta la limba română. Atît și nimic mai mult. Pentru toate celelalte neplăceri familiale, să facă bine să răspundă fiecare autor în parte.

Pățania lui Cotan mă amuză. Aștept să-l văd ca sa rîd de el. Cotan a mîncat și bătaie. Pe mine profesorul de limba română m-a lăsat corigent numai. Și cînd mă gîndesc că numai Kety e vinovată !... Același lucru trebuie să se fi întîmplat și cu Cotan. Sunt sigur. Vinovată trebuie să fie numai Steluța !... Bine că scap de ea și nu mai vine cu mine la București !... Să știe mama că Steluța l-a înșelat pe Georgică cu mine, încă de astă-vară, m-ar da afară din casă. Nu m-ar mai lăsa să urmez liceul. M-ar trimite la cizmărie... Acolo nu sînt examene. Faci cum vezi cu ochii, nu cum scrie la carte. Clientul îți explică ce-i place lui și tu faci așa cum îți spune el. Apoi dacă-i place, bine — plătește și pleacă mulțumit... Dacă nu, pleacă supărat. Și atîta tot... Clienți însă, slavă Domnului, sunt destui în oraș... Pînă acum, nu am auzit încă să fi murit vreun cizmar de foame.

De dragoste însă, poți muri, oricine ai fi. Mihăiță, bunăoară, o să moară de dragoste. Dar de dragoste sau de foame, este același lucru. Dragostea îți taie pofta de mîncare. Și Mihăiță care abia are ce să mînnînce, de cînd iubește pe fata prefectului aproape nu mai mînnîcă deloc.

Cînd l-am văzut ultima oară, mi-a destănuie că, dacă Lizica se mărită, el se omoară.

Nu știu cum o fi cînd iubești ca Mihăiță, dar să te omori din dragoste trebuie să fie cu adevărat un lucru grozav.

Doamne, Doamne !... Ai milă de bietul Mihăiță că eu nu mai am ce să-i fac.

Pensionul nostru este o hardughie lungă de nu se mai sfîrșește. Ține dintr-o stradă pînă-n alta. Una este Calea Moșilor, alta este strada Vîntului. Format din mai multe corpuri de clădiri vechi, legate între ele prin coridoare de scînduri cu geamlîc și streșini late de tînichea, pensionul nostru ferește 147 de elevi (65 interni și 82 externi) de soare, de ploaie și chiar de boalele lumești, pentru care mai există o încăpere numită „infirmierie”. De infirmeria pensionului însă nu profită decît internii. Externii se caută în oraș. În mijlocul acestor clădiri, se deschid două curți spațioase, una cu aparatele de gimnastică și alta cu frînghiile pentru uscat rufe și o mulțime de alte colțuri separate, pe unde lumina soarelui n-a pătruns încă. Oficial se intră și se iese prin Calea Moșilor pe unde trece și tramvaiul cu cai care duce la gară și la Obor. Prin strada Vîntului se trage numai „la fit”.

Peste drum de pension este ospiciul de nebuni al doctorului Sutzu. Vecinătatea asta, ne convine de minune și nouă elevilor și celor doi directori — unul de studii și altul administrativ. Vecinii nu știu niciodată cine face gălăgie. Nebunii de la pension, sau nebunii de la doctorul Sutzu.

O lume nouă ! O lume pe care n-o cunoaștem încă, pe care o văd pentru întâia oară, dar nu cu ochii mei liberi, ci printr-un ochean de panoramă. Văd lucruri frumoase și lucruri oribile. Mă întreb însă, dacă ce văd este adevărat. Nu cumva lumea asta nu este decît o simplă senzație a mea ? Mi-e teamă că ea nu există decît în emoția exageratelor mele impresii de provincial venit pentru prima dată la București.. Pe zi ce trece, caut să mă acomodez tot mai mult cu lucrurile din jurul meu, cu oamenii de pe aici și cu obiceiurile lor de care sunt cu totul străin. Toate sunt noi. Noțiunea,

exactă a cuvîntului „noutate” abia acum o capăt și eu. Noutatea lor mă umilește parcă. Încep să mă depreciez eu singur. Noutatea din jurul meu îmi scoate în evidență toate petecile vechi, cu cari familia și profesorii de la liceu îmi cîrpișeră personalitatea ființei mele. La Pitești mă socoteam superior tuturor colegilor chiar și lui Mihăiță. Aici însă mă simt mic, mic de tot, așa de mic, că eu însumi am nevoie de un microscop ca să mă pot vedea exact ce sunt.

Să știe mama unde m-a adus, și-ar smulge părul din cap. Sacrificiul ei ar fi inutil. La fel au făcut și femeile din Cartagina. Și-au tăiat părul ca să facă arcuri de luptă contra romanilor. Victoria însă a rămas de partea celor porniți să cucerească lumea toată cu prețul propriei lor înfrîngerii. Cei care își apărau numai vechimea cetății și averile ei putrede au fost învinși definitiv pentru totdeauna de către cei cărora li se părea că n-au destul.

Simt nevoia să mă revărs și eu ca un fluviu pe toată întinderea ambelor mele maluri, pînă unde se poate vedea cu ochii. Îmi dau seama însă că n-am apă suficientă în albie. Deocamdată nu sunt abia decît un fluviu la izvorul lui. Nu știu cît va mai trebui să merg pînă să mă arunc și eu în mare. Dar ce trebuie să fie marea, cînd celelalte fluvii din jurul meu sunt așa de mari, că mă înspăimîntă ?..

Toți colegii mei sunt mai bătrîni decît mine. Chiar și cei din clase mai inferioare. Majoritatea lor au mustăți și unii chiar barbă. Cîțiva sunt chiar mai bătrîni decît profesorii. La pension însă poate oricine învăța carte. Aici nu se cere vîrstă. Se cer bani. La liceele statului se învață gratuit. Dealtfel, pentru cît învățasem eu, ar fi fost păcat să mai și plătesc.

Aici școala se confundă cu viața. Pedagogul de filozofie pretinde numai că una o întregește pe cealaltă. Școala îți dă posibilitatea să-ți trăiești viața complet. Viața unui analfabet este o simplă existență și atîta tot — un fel de petiție pe care o pui la dosar după ce ai luat act de ea. Nu-i dai nici un curs oficial. Viața nu-i decît continuarea școlii, dar fără profesori. Cărțile sunt de ajuns. O carte bună, după ce ai sfîrșit școala, o păstrezi ca s-o folosești și în viață. Sunt cărți însă în cari filele nu sunt amîndouă la fel. Pe una e scris ce trebuie să înveți în școală, iar pe alta ce se cade să faci în viață. Și viața este marea în care o să ne

vărsăm cu toții, sub formă de fluvii, apa pe care am pompat-o din fântina școlii. La Pitești, apa era sălcie, aici este amară. Apa dulce este în altă parte. Dar din apa asta, n-avem încă voie să bem, pînă ce fiecare din noi nu vom deveni filtrul propriei noastre băuturi...

Intendentul pensionului care mă privește cu milă, fiindcă sunt mai mic și mai slăbuț decît alții, mă ia într-o zi la o parte și mă întreabă :

— Dumneata trebuie să fii atins la plămîni. Poate că n-ar fi bine să bei apă de fîntină... Nu vrei să bei apă minerală la masă ?... Poți să plătești un supliment ?...

— Nu știu, d-le intendent... Dar să-mi dați voie să-i scriu mamei.

Mamei însă nu i-am scris, fiindcă nu vream s-o alarmez. Dar nici apă minerală n-am băut, fiindcă începuse să-mi placă apa de la pension.

Părintele Simion, subdirectorul pensionului, este lung și subțire, cu obrajii mîncăți de vărsat negru și cu barba năclăită și retezată scurt ca o bidinea de spoit latrinele. Poartă cizme, dantură de aur, ochelari negri pe după urechi și, în loc de potcap, pălărie moale cu boruri late. Cînd l-am văzut pentru prima oară, mi-am adus aminte că țărani își apără semănăturile cu niște prăjini pe cari le îmbracă în țoale omenești și de care se sperie pînă și ciorile. Nu știu dacă părintele Simion slujește la vreo biserică sau dacă mai este profesor și la alt liceu din București. La noi însă, în afară de funcția sa administrativă, mai predă oficial religia pentru cei cîțiva elevi din cursul inferior și facultativ, morală creștină, pentru cei din cursul superior.

Ziua sau noaptea, programul activității sale este totdeauna același. Părintele Simion veghează, supraveghează și, la nevoie, chiar spionează. Știe tot ce se poate ști. Știe tot ce s-a făcut, ce era să se facă sau ce n-are să se mai facă. Știe chiar lucruri despre care n-a fost niciodată vorba. Sfinția-sa însă lucrează ca în *Evangelie* — numai cu ochii și cu urechile. înregistrează tot și nu pierde nimic din ce se poate păstra. Se ascunde pe după ușile deschise și privește prin gaura celor închise. Se furișează prin colțurile întune-

coase ca să poată trage cu urechea la ce nu se poate vedea și oftează cu lacrimile în ochi, cînd vede că elevii duc lipsă de cîte ceva. Elevii sunt copiii săi adoptivi, iar el părintele spiritual al acestei întregi colecții de manuscrise nepublicate încă. Contactul cu elevii nu-l pierde niciodată. îi cercetează mereu și cu de-amanuntul, fie că sunt în clasă cu profesorii, fie că sunt în recreație cu pedagogii, fie că sunt la masa cu intendentul fie că sunt în dormitor cu... „Tatăl nostru care ești în ceruri...”.

Părintele Simion este îngerul pazător al pensionului și protectorul unei așa-zise *madame* Mary, care îngrijește de rufăria elevilor interni.

Madame Mary este o femeie între două vîrste, brună și durdulie. Vorbește franțuzește și fumează țigări fără carton, pe care și le rulează singură. Amănuntele astea le știm de la elevii mai vechi. Noi, cari abia am venit, n-o vedem aproape deloc, deși mîncă și doarme în pension ca și noi. Toată ziua însă lucrează la subsol, îmbrăcată într-o bluză lungă și albă ca infirmierele de la spital. *Madame* Mary este singura noastră soră de caritate. Ne cîrpește ciorapii și ne coase nasturii la cămăși și la izmene.

Peste zi însă, *madame* Mary primește și vizite. A merge în vizită la subsol, înseamnă a consuma cu plată o dulceață sau o cafea turcească. La pension nu ni se dă la masă decît joia compot de prune sau marmeladă, duminica prăjituri de casă și în fiecare dimineață cafea cu lapte și apă. Proviiziile cu cari venisem de-acasă se sfârșiseră ; iar în oraș nu era chipă să cumpărăm altele, fiindcă „banda neagră” ni le fură, cum prindea de veste. Deși se făcuseră cercetări severe în tot pensionul, nu se putuse afla cine face parte din această bandă neagră. Unii elevi pretind că șeful bandei este chiar subdirectorul și că *madame* Mary ne vinde, sub formă de consumație suplimentară, chiar propriile noastre provizii. Eu însă nu cred nimic din tot ce se spune. Părintele Simion este o cînstită față bisericească mai presus de orice bănuială, mai ales în lipsă de probe. Cît despre *madame* Mary, să nu mai vorbim. Pe o femeie așa de drăguță, ai fi iertat-o chiar dacă ți-ar fi vîndut consumațiile întreit de cum le plătiseși tu la prăvălie.

De cînd sunt intern, n-am ieșit în oraș decît de două ori. Nu bănuiam că am să mă obișnuiesc așa repede să

trăiesc ca păsările în colivie, numai între patru ziduri. La drept vorbind însă pensionul nostru are vro sută de ziduri, dacă socotești, cele șapte clase pentru cursuri, patru dormitoare, două săli de mîncare, infirmeria și toate celelalte încăperi ale întregii clădiri. Dar toate la un loc nu fac nici cît grădina publică din Pitești.

Am fost să văd și eu Cîsmigiul. Numai lume proastă. Servitoare, soldați, covrigari și bragagii.

La Pitești, în grădina publică, venea numai lume bună. Fostul meu profesor de limba română trebuie să fie acum pe terasa bufetului. De data asta însă! pe cine o mai spiona?... Ce obicei urît!... Dar parcă aici nu ne spionează la fel părintele Simion?... Oare așa o; să fim spionați toată viața?... La Pitești cauza era Kety; aici la București, cauza e *madame* Mary.

Bibiță Colțescu, un coleg al meu de la Roșiorii-de-Vede, care sare gardul din strada Vîntului aproape în fiecare noapte, mi-a spus că *madame* Mary ar fi amanta părintelui Simion care este văduv. Iată însă un lucru pe care nu-l pot crede. Se poate preot cu amantă? Și afară de asta, eu știu că un om cu oarecare poziție socială nu trăiește cu amanta în aceeași casă; o ține la mahala. Ce-ar fi bunăoară, dacă un căpitan de vapor ar călători cu amanta lui tot timpul în cabină? După zile întregi de plutire numai între cer și apă, marinarii s-ar putea revolta și i-ar lua amanta, dacă nu chiar și comanda. La noi la pension însă, chiar dacă ar fi așa, părintele Simion n-are de ce se teme. Cine-ar îndrăzni să se atingă de amanta subdirectorului?...

Iată prima scrisoare ce-o primesc, de cînd sunt la București, de la Cotan:

„*Dragă Bucule,*

^ Tu ce mai faci, că eu fac la fel după cum știi și tu. La noi cursurile au început de-acum o lună, dar eu nu m-am dus încă la școală, fiindcă m-a învoit d-l director din cauza nunții Lizichei. Cumnatu-meu mi-a făcut cadou un ceas cu cadranul pătrat care se poartă la mînă. Este foarte practic, fiindcă poți vedea ce oră este, fără să te prindă

profesorul. Cred c-ai auzit de isprava lui Țăpuș, fiindcă s-a scris și în ziare. Pe voi vă lasă profesorii să ceteți ziare?... Știi că ghitaristul nostru, săracul, a pățit-o de-a binelea. Tată-său, frizerul, l-a dat afară din casă, iar noi l-am dat afară din liceu. Nu se putea altfel. Dar știi de ce? Ascultă, c-ai să mori de rîs. A spart teigheaua frizeriei și i-a furat lui tată-său 600 de lei pe cari i-a dat unei ghitariste din Tîrgul-din-Vale, una Margareta cu care se încurcase mai de mult. Tu știai lucrul ăsta? O cunoșteai? Se spune c-ar fi fost nostimă. Aș fi vrut s-o cunosc și eu, dar acum nu se poate, fiindcă este închisă la penitenciar. Țăpuș a fost închis și el, dar lui i-a dat drumul, fiindcă s-a dovedit că autorul principal al furtului a fost ea. Am auzit că Țăpuș o să vină și el la București, la un frate al mă-sei care ține birt pe cheiul Dîmboviței. Vezi dacă te întâlnești cu el, scrie-mi și mie. Spune-i că m-am interesat de soarta lui și să mă ierte că nu i-am putut împrumuta 100 de lei, după cum îmi ceruse. Eu însă mi-am cheltuit toți banii ce-i aveam de acasă, la Govora. Păcat c-ai plecat din Pitești tocmai acum. Ai fi putut vedea pe vară-ta mai des, fiindcă bărbatu-său a fost mutat la liceul nostru. M-a rugat ca să stăruiesc pe lîngă tata și cum l-am găsit într-o zi bine dispus, s-a făcut. Să știi că suntem foarte îngrijorați din cauza lui Mihăiță, care o dispărut de cîteva zile, și nu se găsește nicăiri. îl caută poliția pe capete, dar degeaba. Și Chiostec, la fel. N-a mai venit nici el la școală de cînd a plecat din nou la Merișani după scandalul pe care l-a făcut pe strada Șerban-Vodă. A prins-o pe Anișoara cu asistentul de la farmacia lui Weinholt. Așa e că nu știai nici lucrul ăsta? Altceva ce vrei să-ți mai spun, că pe la noi, nu mai e nimic nou. Te îmbrățișează cu drag prietenul tău care nu te uită,

Cotan"

Noutățile astea mă întristează. Le trăiesc prin ceață și de la așa mare depărtare, că parcă aș fi orbit peste noapte și acum nu mai pot merge decît dus de mînă de cineva. Cotan cel puțin îmi poate spune lucruri de cari mi-aduc aminte cu drag și astăzi încă. Dar eu?... Eu ce-i pot spune lui Cotan, care nu cunoaște nimic din ce este pe-aici?...

Bietul Țăpuș!... Bietul Chiostec!... Bietul Mihăiță!...

Numai^ Cotan n-are să pată niciodată nimic. Dacă a reușit el^ să se aranjeze și cu bărbatul Steluței, nu-i mai poate fi teamă de nimic în viață. Cotan este cel mai fericit om de pe lume. Așa a fost născut el să fie... Norocul lui !...

Mama mi-a trimis 50 de lei să am de cheltuială. Fiindcă s-a aflat în tot pensionul că am bani, de frica „bandei negre” m-am dus la *madame* Mary și-am rugat-o să mi-i păstreze ea.

Pînă atunci nu prea stătusem de vorbă cu dînsa. N-avusesem încă ocazie. De data asta însă, vorbisem ca și cum ne-am fi^ cunoscut decani de zile. Cu cît o privesc mai de-a-proape, începe să mă supere faptul că toată lumea îi zice „*madame*”, ca și cum ar fi o femeie bătrînă.

Madame Mary este încă tînără și zglobie ca un pițigoi. Are ceva și din Margareta și din Kety. Ba dacă mă uit mai bine Ja ea, aduce din profil și cu Steluța. Atît doar că este brună. *Madame* Mary este cea mai reușită combinație a celor trei femei pe care le cunoscusem pînă atunci mai intim. Parca este o rețetă medicală pe care farmacistul a preparat-o cu dozele la miligram. Dacă nu mi-ar fi teamă de subdirector mai c-aș sorbi-o dintr-odată. Se spune că dacă doctoriile nu le bei^după prescripția medicului, te pot omori. *Madame* Mary însă, nu cred să fie capabilă să omoare un om ca mine. Prea e drăguță și părintele Simion prea e „spaima ciorilor”.

Simbătă seara toți elevii cu note bune și fără pedepse disciplinare avem voie să ieșim în oraș în compania pedagogului de serviciu. Pedagogul însă nu merge cu noi decît pînă la primul colț de stradă. De aci încolo, fiecare din noi pornește unde-i place. De obicei mergem la teatru, la galerie, unde avem reducere de preț. Cînd avem parale mai multe, mergem la cafenea sau la varieteu. Unii se duc chiar în „Crucea de piatră”. Eu însă n-am fost niciodată pînă acolo. Bibița Colțescu m-a dus la un local mai convenabil de pe Calea Victoriei. Îi zice : „Lahovary”.

Astă-seară, fiindcă este simbătă, trebuie să ies ca de obicei în oraș. Am o poftă de petrecere cum n-avusesem încă de cînd eram la București. Mi-e dor de ceva nou... în noaptea asta am de gînd să descopăr America !...

Mă duc deci la *madame* Mary să-i cer un pol din cei 50 de lei pe care-i dădusem să mi-i păstreze. La București, pe vremea aceea, un pol era de ajuns pentru orice expediție nocturnă.

Madame Mary e singură. Stă pe marginea patului și face o pasență. Cum mă vede, nu mai așteaptă să-i spun de ce-am venit și îmi strigă veselă :

— Uite și pe crai de tobă, pe drum de seară, mînca-l-ar maica...

Craiul de tobă probabil că eram eu. Pînă atunci nu-mi dăduse nimeni în cărți ca să știu de ce coloare sunt. Numai Kety încercase să-mi ghicească odată în palmă. Ce a ieșit însă mai bine nu mai ieșea. Am rămas corigent la limba română !...

Cînd aude de ce-am venit *madame Mary* st întristează, și, de necaz, azvîrlă cărțile pe scinduri. Apoi se scoală, se apropie încet de mine, mă privește cu compătimire și-mi vorbește cu intonații muzicale ca și cum ar fi învățat de la părintele Simion să citească în *Evangelie* :

— Bine, maică... și d-ta ?... Se poate ?... Asta n-aș fi crezut-o pentru nimic în lume. Ce-o să zică mămițica d-tale cînd o auzi că-ți cheltuiești banii noaptea cu derbedei ?... Nu te mai lua după ei, că-i păcat de Dumnezeu... Țștia au să ajungă în pușcărie cu toții... Pe ăștia n-ai să-i vezi la universitate, cît o fi lumea...

Apoi după ce se încredințase că cuvintele ei au făcut oarecare impresie asupra mea, începe să mă mîngîie ușor pe bărbie și continuă :

— Nu zic să nu te distrezi și d-ta ca orice băiat tînăr... Dar cum ?... Mai există, slava Domnului, și alte distracții... Uite, dacă vrei, vino mai tîrziu pe la mine, că nu e nimeni la pension... Să mă crezi că și mie mi-e urît să stau singură închisă aici la subsol... Bem o cafeluță cu caimac și facem un *ecarte* în doi...

Prăjina îmbrăcată în țoale omenești, se ridică parcă amenințătoare din mijlocul unui lan de grîu... Aveam impresia că subdirectorul trebuie să fie ascuns după dulap sau sub pat.

Madame Mary însă parcă-mi ghicise gîndul.

— Nu-ți fie teamă că nu te vede nimeni. Părintele Simion e dus la Bolintinul-din-Vale, unde are de făcut un parastas miine dimineață.

Madame Mary mă convinsese. Nu i-am mai cerut nici banii, nici alte amănunte asupra vizitei mele nocturne și secrete. I-am promis numai că vin. Și am venit.

După miezul nopții, când ceilalți elevi începuseră să sosească la pension, m-am urcat și eu în dormitor. La despărțire însă, *madame Mary* nu mi-a dat de cheltuială pentru a doua zi duminică, decât 10 lei. Restul îl oprise ea.

Într-o dimineață, după plecarea profesorului de limba franceză din clasă, un coleg îmi întinde un jurnal pe care pînă atunci îl cetise pe furiș, sub bancă :

^ — Mă, tu care ești din Pitești, ai citit sinuciderea de la voi?... Ia te uita și tu... Un elev de la liceu... Auzi că s-a spînzurat într-o pădure.

Mihăiță !... S-a sinucis Mihăiță !... A murit Mihăiță !...

Mă podidește plînsul... Plîng cu hohot. Plîng ca nicio dată în viață...

Elevii se strîng înduioșați în jurul meu și mă întreabă :

— îl cunoșteai ?... Cine era ?...

— Premiantul întîi din toate clasele.

Și fiecare începe să comenteze! „faptul divers” care — deși petrecut la Pitești — devenise de actualitate și în pensionul nostru din București.

— Săracul !... Dumnezeu să-l ierte.

— Eu credeam că e vreunul care rămăsese repetent...

— Auzi, domnule... Premiant întîi să se sinucidă !...

— Dar tu, care l-ai cunoscut, nu bănuiești de ce s-a sinucis ?

Nu știam dacă de sus din cer, de acolo unde se află în clipa aceea, Mihăiță îmi dă voie să destăinuiesc unor necunoscuți secretul sinuciderei sale. Totuși fără să-mi mai dau seama de gravitatea delațiunii mele, îngînai cu vocea bîlbîită :

— Din dragoste !...

În clasă se făcu liniște deodată. Toți elevii încremeniseră pe loc. Parcă erau portretele suveranilor din perete.

Singur Bibiță Colțescu își agită mîinile furios prin aer, ca și cum ar fi vrut să se scape de o povară inutilă. Apoi strigă în gura mare :

— Auzi motiv !... Să se sinucidă din dragoste... Dobi-tocul...

Seara primesc altă scrisoare de la Cotan.

„*Dragă Bucule,*

Îți anunț o mare nenorocire care ne-a îndurerat pe toți. Mihăiță s-a sinucis. L-au descoperit abia după zece zile, spînzurat de craca unui copac la Trivalea. Dacă toamna n-ar fi scuturat frunzele, putea poliția să-l caute mult și bine, că n-ar fi dat de el nici astăzi. Toată lumea de la noi este dezolată și revoltată. Închipuiește-ți că hoții îi furaseră hainele și ghețele, așa că l-au găsit aproape gol, numai în că-mășă. Pe mine m-a impresionat și mai mult lucrul ăsta, fiindcă era o cămașă pe care i-o dădusem eu, din cele pe care nu le mai purtam. Tu știi cît de mult îl iubeam noi și cum căutam să-l ajutăm pe cît ne era posibil. Directorul a dat ordin să se scoată în balconul liceului steagul de doliu. La înmormîntarea lui a fost foarte multă lume, nu numai elevi dar și profesori. În ziua aceea nu s-au ținut cursuri la nici o școală din Pitești. La cimitir a vorbit dirigintele clasei noastre, profesorul de limba greacă și Chiostec. Profesorul a vorbit puțin și fără emoție. N-a spus decât că era un elev silitor și atîta tot. Discursul lui n-a plăcut nimănui. Chiostec însă a vorbit mai mult și foarte frumos. Eu cred că-i făcuse cineva discursul. Prea era frumos. Păcat că n-ai fost și tu aici cu noi. Dacă ai fi vorbit tu, discursul tău ar fi fost cel mai frumos. Acum în bancă i-am luat eu locul lui Mihăiță. În locul meu stă Chiostec, în locul tău, Popescu Virgil care s-a întors iar la noi la liceu și în locul lui Chiostec, Baruch David pe care l-a mutat în fundul clasei noul profesor de limba germană ca să aibă cu cine vorbească la curs. Iartă-mă să nu-ți scriu mai mult, dar sunt așa de mîhnit că nu-mi arde să-ți spun și alte noutăți. Apropo. Știi că

Steluța este acum la Pitești? Bărbatu-său este un om foarte cumsecade. Când ne întâlnim pe stradă, se plimbă cu mine la braț. Mamă-ta însă nu știu de ce o fi supărată pe mine. Am salutat-o și nici n-a vrut să-mi răspundă. Al tău prieten care te dorește și așteaptă să te vadă cât mai curînd.

Cotan"

Așadar, Werther a existat cu adevărat. Când l-am cetit pentru prima oară la vie, în pătuiagul din vârful nucului, nu-mi dădeam seama ce înseamnă o suferință din dragoste, îl citeam doar cu ochii, după cum noaptea, tot cu ochii numai mă uitam la stele și nu bănuiam că fiecare din ele este tot așa de mare ca și pămîntul nostru.

Mihăiță, Mihăiță!... Fie-ți țarina ușoară ca și sufletul tău, pe care Lizica nici nu l-a simțit cînd i l-ai fluturat prin fața ochilor.

Iar am pățit-o. Părintele Simion m-a prins cu *madame* Mary în odaia ei de culcare... Acum sunt dat în consiliul profesoral, ca să fiu eliminat din pension și din toate liceele din țară.

Cînd o auzi mama și familia s-a sfîrșit și cu mine. Mai bine mă omor mai înainte ca să afle de noua rușine ce le-am făcut.

Ce gură blestemată a avut și Kety asta!... Ea mi-a spus întîia oară: „Să-ți fie rușine să mai dai ochii cu lumea”. Și iată că așa sa și întîmplat. În tot pensionul nu se vorbește decît de pățania mea. Degeaba protestez eu că nu-i adevărat. Nu vrea nimeni să mă creadă. Și doar de data asta nu mă dusesem la *madame* Mary decît să-i cer o batistă curată. Toți băieții își bat joc de mine. Fiecare face pe socoteala mea cite o glumă care mă doare. Singur Bibiță Colțescu îmi spune să n-am nici o grijă, că la fel s-a mai petrecut și în alți ani. Au mai fost prinși și alți băieți în odaie la *madame* Mary și nu i-a dat nimeni afară din școală... Nu știu dacă este adevărat ce-mi spune Bibiță. Dar cînd mă gîndesc ce are să fie cînd o să dau ochii cu directorul, mi se taie picioarele. De m-ar judeca mai repede să știu barim și eu din vreme ce trebuie să fac.

Doamne, Doamne!... Rău e cînd îți plac femeile... Mihăiță s-a sinucis, fiindcă iubea pe Lizica. Pe mine mă dă afară din școală, fiindcă mă place *madame* Mary... Parcă eu sînt vinovat!... Eu am adus-o în pension?... Pînă nu mi-a spus ea, eu habar n-aveam că sunt crai de tobă... Bine-i spunea Kety, mamei:

„Băiatul ăsta o să iasă crai mare, nu gluma. Are strungăreață...”

Uf!... Am scăpat... Bun e Dumnezeu!... Minunea asta numai Dumnezeu o mai putea face. Dealtfel, tot Dumnezeu m-a făcut și pe mine. El a vrut să fiu așa cum sunt... Nu e vina mea că nu sunt altfel. Parcă n-aș vrea să fiu și eu ca toată lumea? Dar și așa cum sunt, nu fac rău nimănui. Mă încurc numai și eu cu ochii, pe ici, pe colo și cîteodată mă cam ia gura pe dinainte... Dar altminteri, nu cred să aibă cineva să se plîngă de mine.

Directorul m-a chemat în cancelarie. Era singur. Nu știu dacă era directorul de studiu sau cel administrativ. Pînă atunci nu văzusem pe nici unul din directorii pensionului nostru.

Cînd am intrat, s-a uitat la mine încruntat, apoi după ce parcă m-ar fi gustat ca pe o prăjitură ce-i da de bănuț că n-ar fi proaspătă, a început să zîmbească și mi-a zis numai atît:

— D-ta ești ăla?... Bravo!... Să-ți fie de bine... Dacă ați fi toți așa, mutăm pensionul în „Crucea de piatră”.

Pe urmă s-a uitat în catalog la toate notele de la începutul anului, și-a mai aruncat ochii prin registrul pensionului unde sunt trecute conturile elevilor și a tușit de trei ori.

Asta însemna că hotărîrea fusese luată și mai rămînei să pronunțe sentința.

— Bine... Să știi că te-am iertat... Scrie însă mă-tii să mai trimeată încă 500 de lei... Văd că ești dator pentru niște cheltuieli suplimentare. Acum pleacă și vezi-ți de treabă.

Bravo director!... S-audă fostul meu profesor de limba română n-are să vrea să creadă că există și astfel de oameni pe lume. Ce-mi pasă mie de cei 500 de lei pe care trebuia să-i plătesc pentru niște cheltuieli suplimentare, pe care știam

bine că nu le făcusem?... Nu băusem nici măcar la masă apă minerală, după cum îmi propusese intendentul. Important însă era faptul că scăpasem.

Doamne, Doamne !... Dă-i zile multe și fericite directorului care m-a judecat...

Nu știu ce i-am scris mamei, că n-a trecut o săptămână și mi-a trimis banii. Cum i-am primit, m-am dus cu ei la director. De data asta, în cancelarie, erau amândoi directorii. Cel care mă judecase, mi-a luat banii fără să-i mai numere și i-a băgat direct în buzunarul de la pantaloni.

Celalt director parcă nici nu știa despre ce este vorba. Când mă arătă cu mîna și-i spuse cine sunt amîndoi pufniră în rîs :

— Asta e !... Ăla cu popa Simion...

Apoi adresîndu-se mie, continuă :

— Ei ?... Ce mai e cu *madame* Mary ?

Eu mă roșesc și răspund rușinat :

— Nu e nimic, d-le director... Zău așa !...

Directorul însă parcă știe ceva mai mult decît mine.

— Lasă, lasă, că ce e nu e rău... Numai că prea sunteți grăbiți și voi... Ce dracu !... Doar sunteți băieți tineri... Ce-o să mai zicem atunci noi ăștia, oameni bătrîni?...

Și pînă la examen iar n-am mai dat cu ochii de nici unul din cei doi directori. Cu părintele Simion însă am rămas mai departe în aceeași termenii buni. Parcă nu s-ar fi întîmplat nimic. Dar nici pe la *madame* Mary n-am mai fost deloc, de-atunci.

Am trecut două clase într-un an. Ce ușoare sunt examenele la pension !... Aproape nici nu-ți vine să crezi că dai examen. La Pitești, parcă intrai într-o sală de operație. La București, parcă te plimbi cu muscalul la șosea...

Cotan a trecut și el clasa. La toamnă deci o să ne regăsim la universitate. Cotan vrea să urmeze dreptul. Eu aș vrea literale. Dar și „dreptul” și „literale”, e același lucru cînd n-ai tragere de inimă nici pentru unul, nici pentru altele. Corigenta la limba română mă plictisea ca cicatricea unei răni vindecate dar vizibile încă. Cicatricile rănilor mari nu dispar niciodată.

Caut s-o conving pe mama că eu nu mai pot învăța carte în țară. Vreau să mă duc la Paris. Nu știu exact ce aveam să fac acolo. în orice caz însă, la Paris, orice aș fi încercat, era să fie mai bine ca la București. Parisul era marea în care fluviul năzuințelor mele trebuia să se verse odată. Azi, mîine, n-avea nici o importanță. Mai curînd însă ar fi fost mai bine. Mai tîrziu, fluviul s-ar fi revărsat peste maluri și ar fi distrus poate ogoarele din vecinătatea lui. De data asta, simțeam că în albia sufletului meu, curge apă destulă, să pot fi un fluviu adevărat...

încîntată de strălucitul examen pe care-l trecusem la București, mama pare a începe să se înduioșeze tot mai mult la rugămințile mele. Pînă aci, nu ne vorbeam decît în fraze scurte și exclamații de nedumerire și dintr-o parte și din alta. Iată însă că într-o bună zi, mama răsuflă cu satisfacție, dar și cu o oarecare îngrijorare :

— Bine... Du-te și la Paris... Dar să știi că n-am să-ți dau de-acum toată averea pe mîna... Pînă la majorat, o să-ți trimit lunar ce voi crede eu de cuvință. De aci încolo, poți face cu banii tăi ce vrei... Eu nu mă mai ocup de tine... Dacă o fi să ieși om, bine... O să mă bucur și eu ca oricare mamă bună... Dacă nu, treaba ta... Cum îți vei așterne, așa vei dormi... Să știi însă că la mine acasă nu mai ai ce căuta...

Steluța, care a aflat că plec la Paris, se ține de capul meu s-o iau și pe ea cu mine. La fel mă rugase altădată s-o iau la București, și cînd colo... nemerise în brațele lui Cotan, întîi la Govora și pe urmă la Pitești... Nu, nu... Dacă nu mai poate trăi în țară, să-l roage pe Cotan să-i mute bărbatul la Paris...

Eu, dacă plec, înțeleg să rup definitiv cu familia. Familia e ca un cuib de cioară. Îți este de folos atît timp numai cît nu poți zbura. Dar după ce-ți cresc aripile, adio !...

La Pitești, plecarea mea face oarecare senzație. La „centru” mai ales este comentată cu aprindere. Cotan e foarte trist că nu poate merge și el, mai ales că Lizica stă la Paris singură de aproape un an. Bărbatu-său s-a întors în țară, fiindcă avea de aranjat niște afaceri cu moșia și mai ales cu politica. Pentru la toamnă, este anunțată o nouă remaniere ministerială. Și tatăl lui Cotan, care a mai pierdut

trenul o dată, de data asta vrea să-și aibă toți oamenii de încredere în jurul lui.

Kety însă suferă mai mult ca toată lumea. Și Kety nu suferă de necaz ca alții. Suferă cinstit, fiindcă are suflet, îmi dau seama că oricâte neplăceri aș fi avut eu de pe urma ei, tot Kety o să rămână cea mai dulce femeie din câte cunoscusem pînă atunci. De cînd m-am întors la Pitești, ne vedem aproape în fiecare zi. Nu știu cum se face, dar bărbatu-său iar s-a dus la Curtea-de-Argeș să ridice niște puncte topografice.

Încep să cred că topografia militară, mai ales, nu este o specialitate pentru oameni însurați.

Deși ne vedem zilnic, de cîte ori ne despărțim, Kety nu uită să-mi spună :

— Să nu pleci pînă ce nu mai vii o dată la mine...

Dar acest „o dată” se repetă mereu ca și cum n-ar mai fi să plec niciodată... Și totuși, voi pleca... Voi pleca curînd și Kety o să mă vadă o dată cu siguranță pentru ultima dată.

Sînt în mine mîndria unei cuceriri sigure. De cîtva timp, trăiesc numai în viitor. Trecutul mă dezleagă parcă de țărîmul la care nu acostasem decît în mod provizoriu. Poporul a aflat că se pregătește o nouă expediție spre niște insule nestăpînite încă de nimeni, fiindcă nimeni nu știe unde sunt, deși toată lumea știe că sunt pline de aur și pietre prețioase. Șeful acestei expediții sunt eu. Toată lumea mă cunoaște astăzi. Femeile îmi surîd discret ; bărbații mă salută pînă la pămînt. Eu însă trec înainte. Nu le acord nici măcar atenția unui zeu față de bastarzii săi. Nu recunosc pe nimeni. Nici unul nu se înrudește cu mine. Nici unul nu aparține rasei mele. Eu sunt unic. În mine curge alt sînge. Sîngele meu se înrudește numai cu seva din trunchiul nukului din via noastră de la Slatina, care are peste o sută de ani... Nu vreau să-mi confund trecutul cu copilăria mea. Trecutul mă îmbătrînește, mă diformează... îmi ușurează trupul și-mi îngreunează mintea... îmi înmulțește regretele și-mi scurtează zilele... Copilăria însă mă păstrează intact ca mumia unui rege egiptean îmbălsămat acum cîteva mii de ani, care surîde parcă și astăzi și întreabă pe cei din jurul lui :

— Unde-mi este iubita mea ?

Iubita mea... Iubita mea!... Unde ești tu oare, iubita mea, și cine ești tu ?...

La gară, mă petrece mama, Steluța cu bărbatu-său, Cotan și încă doi, trei prieteni care au aflat că plec în ziua aceea. Pe peron zăresc și pe Kety, care dispare însă imediat ca și cum n-ar fi vrut să dea ochii cu mine.

Mama plînge. Pe ceilalți îi impresionează mai mult lacrimile mamei, decît plecarea mea...

Așa e cînd pleci. Te întreb : „Oare cum e cînd pleci ?” Și de cîte ori pleci cu trenul, parcă nu-ți vine să crezi că tu tot pe loc rămii. Tu nu pleci niciodată ! Numai trenul pleacă. Plecările sunt ca stîlpii de telegraf ce-ți par că fug pe dinaintea ochilor, deși stau pe loc. Pămîntul nu se mișcă niciodată sub pașii tăi, cu nimic din ce se află pe el. Și dacă pămîntul se învîrtește în jurul soarelui, nu se învîrtește oare cu tine împreună ?... Tu și pămîntul faceți un singur „tot” și „totul” acesta rămîne vecinie pe loc. Nimic nu se schimbă și nimeni, nu pleacă nicăiri. Cu adevărat, nu pleci decît atunci cînd mori. Or, eu plec probabil să mă mai întorc...

Nu mai plînge, mamă, că nu pierzi nimic. De departe ai să mă iubești poate mai mult decît dacă aș fi rămas acasă !...

Trenul a plecat și Piteștii nu se mai văd. Dar și trenul și Piteștii tot în cuprinsul României au rămas, România tot din Europa face parte, Europa tot pe pămînt se află și pămîntul tot în spațiu se învîrtește. Nu s-a schimbat dar, nimic.

Mi-am schimbat numai eu pălăria de toate zilele, cu o șapcă de voiaj și atîta tot. Hainele sunt aceleași, fiindcă la Paris, haine îmi pot face mai bune și mai ieftine ca în țară.

Hai să-mi scriu impresiile de drum...

Prima mea impresie este o surpriză. E poate singura surpriză pe care un muritor n-o poate avea decît odată în viața lui. Kety este în tren cu mine... în vagonul meu chiar, în ultimul moment s-a hotărît să mă întovărășească pînă la Vîrciorova, pînă la frontieră... Iată pînă unde merge dragostea unei femei pentru mine. De dincolo de frontieră, ar trebui să înceapă dragostea mea pentru ea...

— Kety, Kety !... Ești nebună... Ce înseamnă lacrimile astea ? Fii cuminte... Liniștește-te...

— Nu pot, *mon petit*... nu pot... Simt că am să mor fără tine... Iartă-mă că-ți spun lucrul ăsta abia azi... Dar nu l-am simțit, decît în clipa cînd mi-am dat seama că plec cu adevărat... Mi-ai intrat în sînge ca un microb periculos. Nu te mai pot scoate... Ăsta e adevărul... S-a sfîrșit cu mine.

Lacrimile Ketyei mă înduioșează mai mult ca lacrimile mamei. Mama, oricît m-ar iubi, știam bine că n-are să mă piardă. Kety însă, dacă mă iubește cu adevărat, mă poate pierde oricînd. Kety singură dar, poate pierde ceva...

Slatina !...

Iată iar cineva care trebuie să plîngă cu frunze mari și ruginii plecarea mea. Nucul !... Nucul din via noastră pe care nu l-am văzut nici astă-vară, nici vara asta... Ce copil ticălos ! Dacă nu rămîneam corigent la limba română, era să fie poate altfel... Dar ce simt oare sub pleoape ?... O lacrimă ? Cum așa ?... Am început să plîng și eu ?... Da !... Plîng pentru nucul pe care nu știu cînd am să-l mai văd...

Kety crede că plîng pentru ea. Amîndoi plîngem pentru cineva... pentru ceva... Și fiecare din noi nu ne plîngem decît pe noi înșine.

Am convins pe Kety să se dea jos la Craiova, unde are o soră măritată cu un judecător. În felul acesta și-ar putea motiva plecarea neașteptată de acasă...

La Pitești m-am despărțit de mama...

La Slatina, de nuc...

La Craiova, de Kety...

La Vîrciorova, mă despart de țară !...

^ Sum oameni, cu cari de multe ori stai de vorbă, fără să-ți dai seama că vorbești cu cineva. Cu cît îți spun mai multe lucruri, cu atît parcă nu-ți spun nimic. Ba pe unii din ei cu cît **11** simți mai aproape sufletește, cu atît îi consideri

mai absenți. Prezența lor face gol în jurul tău. Ei nu mai sunt nimic. Tu ești totul.

De cînd călătoresc' singur însă, vorbesc mereu și numai cu cei cari nu mai sunt de față. Vorbesc cu cei pe cari credeam că i-am lăsat în țară, dar acum îmi dau seama că-i duc cu mine ca pe un supliment de bagaj pentru care trebuie să plătesc o nouă taxă. Și sunt așa de mulți, că abia încap în compartimentul meu !...

Surprizele se țin lanț. Prima a fost cînd am dat cu ochii de Kety în tren. A doua, cînd m-am pomenit cu toți ceilalți dînd năvală peste mine. Ce-am să mă fac oare cu atîta mulțime de oameni de cari n-am nevoie ?... Pe Kety, cel puțin, am reușit s-o conving să se coboare la Craiova. Pe aceștia însă n-am să-i pot coborî nicăieri. Îi simt înghețu-mi în mine și pe mine resfîrat în ei toți. Nu mă pot atinge de nici unul din ei, fiindcă ar trebui să încep mai întîi cu mine. Or, eu trebuie să merg înainte... Și ei care știu lucrul acesta își valorifică dreptul să mă însoțească fără nici o condiție. Cu ce puțin lucru se mulțumesc ! Alceva, nu-mi cer nimic. Nici mîncare, nici băutură, nici odihnă, nici bani... Îmi cer numai partea ce li se cuvine din trofeeale expediției comandate de mine. Ca vechi tovarăși de vremuri bune sau rele, ei se declară în bloc solidari cu mine și pe viitor. Mi-rosul cadavrelor nu atrage pe corbi. Și eu, care credeam că plec singur din țară, mă văd călătorind acum în mijlocul unui stol de corbi flămînzii de mine.

Parisul este un abecedar. Trebuie să-l înveți de la A, B, C... (A... C... AC, B... A... C... BAC și așa mai departe).

Altminteri n-ai să poți reuși să combini în gînd nici măcar cele cinci litere care formează cuvîntul : PARIS... Noroc încă să Parisul este un abecedar ilustrat. Are chiar mai multe ilustrații decît litere.

Așa, bunăoară, la litera A are : Avenue de l'Opera, Avenue des Champs Elysees, Avenue de la Grande Armee etc.

La litera B are : Bois de Boulogne, Boulevard des Capucins, Boulevard des Poissonniers etc.

La litera C are : La Comedie Francaise, Place de la Concorde, Place du Carroussel etc.

La litera E are : Place de l'Etoile, Le Tour Eiffel etc.

La litera L are : Le Quartier Latin, Le Palais du Louvre.

La litera M are : Montmartre, Montparnasse etc.

La litera S are : La Seine, La Sorbonne etc.

Și așa mai departe pentru fiecare literă a alfabetului...

La litera L am uitat să pun și pe Lizica. Sora lui Cotan se găsește la Paris.

Nu știu de ce, dar amănuntul acesta nu produce în sufletul meu nici o explozie. Îmi evocă amintiri prea triste... îmi amintește pe Mihăiță... Dealtfel, femeile de pe aici te fac să uiți tot ce ai cunoscut înaintea lor. Am uitat pînă și pe Kety. Și pe mine Lizica mă interesează așa de puțin c-am plecat din Pitești, fără să mă fi interesat măcar de adresa ei. Eram aproape sigur, că odată ajuns la Paris, prima persoană care-mi va ieși în cale o să fie Lizica... Abia astăzi observ că s-a întîmplat altfel.

De un an de zile aproape, de cînd sunt la Paris nu întîlnesc decît necunoscuți. Am început chiar să simt nevoia să mai vorbesc și cu unul dintr-ai mei. Cei care mă însoțiseră în tren cu de-a sila s-au volatilizat de îndată ce-am pus piciorul pe peronul Gării de Est...

Ciudat lucru !... Acum a început mie să-mi fie dor de ei... Corbii însă s-au împrăștiat. Probabil că nu începuse încă să le miroasă a cadavru... La Paris, majoritatea morților se arde, nu se mai îngroapă. Cimitirile de-aici au fost transformate în grădini. La Pitești, pe Eminescu îl citeai în grădina publică. La Paris, pe Baudelaire îl citești la cimitirul Montparnasse. Dealtfel, tot aici l-am cunoscut și eu pe Baudelaire. Doarme în piatră și un diavol frumos îi veghează la căpătii...

Eu nu dorm decît jziua. Noaptea citesc abecedarul. Parisul nu se poate învăța bine decît noaptea. Ziua prea e multă lume pe străzi, prea îți fură ochii vitrinele. Și afara de asta, ziua ți-e rușine parcă să te uiți la femei. Tu nu le cunoști și ele te simt că ești străin. Noaptea însă, stai la cafea și femeile vin ele singure să te cunoască. De o lună de zile, n-am dormit de trei ori pe rînd în același pat. Să știe Cotan cum este pe-aici, ar veni și el la Paris și și-ar trimite pe soră-sa înapoi la Pitești.

Eu sunt înscris la „Ecole de droit”. La Paris, Facultatea de drept se numește „școală”. Magistrații francezi nu sunt

asa de pretențioși ca cei români. De avocați, nu mai vorbesc» Stai la masă alături de el și nici nu bănuiești că este avocat. La noi la Pitești, avocații parcă erau toboșarii de la regimentul de infanterie. Păcat că nu le face statul și o uniformă specială. La Paris, nici ofițerii care o au nu umblă, cu ea pe stradă. Și la cazarmă nu te poți duce să-î vezi în uniformă. Trebuie să aștepți parada de la 14 Iulie... Am văzut-o mai zilele trecute. Nu seamănă deloc cu parăzile de la noi. Și doar la 14 Iulie, e mai cald ca la 10 Mai !...

Pe aici e așa de cald, că nici nu pot ceti. Nu știu cuni o să-mi prepar examenul de toamnă... La cel de primăvara nu m-am prezentat fiindcă nu eram preparat. Examenele la Paris nu se dau ca la pension, la București. Profesorii sunt îmbrăcați în togă, iar servitorii facultății în redingote negre cu lanțuri groase de alamă pe după gît. La Paris, un examen la drept te impresionează ca o înmormîntare de clasa I la Pitești. La fel de emoționați trebuie să fi fost și ceilalți studenți români, fiindcă din 35 cîți s-au prezentat la examen, n-au trecut decît șapte... Ce bine ar fi fost să fi fost și eu măcar al optulea !... Mama, mai ales, n-ar mai fi regretat că m-a trimis la Paris. Din cauza asta, nici n-am mai scris nimic acasă. Le trimit numai cărți poștale ilustrate cu descrierea subiectului mai pe larg. Familia mea trebuie să cunoască acum Parisul, tot așa de bine ca și mine.

Este aici însă un român care-l cunoaște și mai bine cămine, îl cheamă Ion Căpriță. Francezii însă nu știu de ce-i zic : *Le prince Jean de Capritza*. Căpriță nu e prinț. E băiatul unui țaran chiabur din județul Dolj, care de șapte ani de zile îl așteaptă zadarnic să se întoarcă acasă doctor în drept. Căpriță însă nu se poate întoarce fiindcă nu și-a dat încă nici primul examen. Adevărul e că la Paris, numai primul examen este mai greu. Celelalte vin de la sine. De șapte ani de zile, Căpriță explică lui tată-său prin scrisori cu coroană princiară, întregul mecanism al examenelor de la Paris. Bătrînul, care este un om cu bani și cu ambiție, se lasă convins ușor, fiindcă o țigancă din sat, care i-a dat cu bobii, i-a spus că Ionică al lui o să ajungă om mare. Și Stoian Căpriță, tatăl prințului Jean de Capritza, continuă să trimită regulat studentului veteran cîte 500 de franci pe lună.

Căpriță ăsta parcă ar fi fost botezat în același cazan cu Cotan. Amîndoi sunt oameni fericiți. Se găsește totdeauna cineva care să aibă grijă de ei. Mie însă, dacă ar fi să nu-mi dau examenele, sunt sigur că mama nu mi-ar trimite nici un ban. Și pînă la majorat mai am aproape un an și jumătate. Pînă atunci dar, trebuie să-mi trec și eu măcar primul examen... îmi dau seama că nu mă pot întoarce în țară tot așa cum am plecat.

Ce-ar fi fost însă, dacă eram să fiu și eu tot așa de bogat ca alții?... Probabil c-aș fi rămas la Paris. Aici e foarte bine. Dacă nu faci scandal, nu te întreabă nimeni cine ești și cu ce te ocupi. La Pitești însă toată lumea era cu ochii pe tine. Ce bine trebuie să-i pară fostului meu profesor de limba română că nu mai vede pe nimeni furișîndu-se la Kety în casă !... Dar Kety s-o mai gîndi oare la mine ?... De cînd am dat-o jos din tren, în gara Craiova, nu mai știu nimic despre ea. Îi promisesem c-am să-i trimit adresa. La Paris însă m-am răzgîndit. Parcă Kety de adresa mea are nevoie ? Kety e nostimă cînd o ai lîngă tine. Dar așa, cum suntem acum la cîteva mii de kilometri depărtare, nu face să ne mai înduioșăm unul de altul. Dacă i-ar fi fost dor de mine, Kety putea să-mi ceară adresa de la mama. Eu nu mai dau adresa mea nimănui. Sfatul ăsta mi l-a dat Căpriță : „Femeilor, mai ales, să nu le dai niciodată adresa exactă. Dacă vrei, du-te tu la ele acasă, dar la tine să nu le aduci niciodată, fiindcă mai totdeauna iese scandal.”

Primul scandal, dealtfel, l-am și avut. Vinovatul însă nu am fost eu. A fost ea, o femeie din Cartierul Latin. Eram sosit de curînd la Paris și nu cunoșteam decît cafenelele „Vachette” și „Pantheon”, cabaretul „Noctambules” și restaurantul „Duval” unde luam masa regulat. Pe atunci umblam pe străzi cu oarecare teamă și mai toată ziua stam acasă într-un hotel pe rue Saint-Jacques, *vis-à-vis* de facultate, îl alesesem anume ca să nu întîrzie dimineața de la cursuri. Seara însă mergeam să ascult ceva muzică și să răsfoiesc revistele ilustrate prin cafenele.

Pe femeie am cunoscut-o la „Vachette”. Mesele noastre erau alături, și amîndoi erau singuri. Ea ghicise că sunt străin. La Paris, studenții străini, mai ales cînd sunt veniți

de curînd, au întotdeauna parale. Femeile din Cartierul Latin mor după străini. La francezi nici nu vor să se uite măcar...

La un moment dat, vecina mea mă roagă să-i plătesc un *bock* de bere. Încîntat de atenția ei, eu îi ofer ceva mai mult — un supeu — adică o porție de șuncă cu *pickles* englezești ; o bucată de Camembert, două banane, o sticlută de vin Medoc, o cafea neagră și o cutie cu țigări egiptene.

Femeia pare emoționată. Așa ceva parcă nu mai mîncase de cînd trăia...

În timpul mesei, mă întrebă cum mă cheamă, din ce țara sunt și ce am de gînd să fac la Paris. Pe ea o cheamă Chiffon și nu făcea nimic. La Paris, toată femeile cari nu fac nimic, pe lîngă numele de botez și de familie, mai au și cîte un așa-zis *nom de guerre*. Mai tîrziu mi-am dat seama că Chiffon era cu adevărat o femeie foarte războinică.

După miezul nopții mă întreabă dacă nu vreau să meargă la mine acasă. Pînă atunci nu cunoscusem nici o femeie la Paris. Chiffon e fată tînără și drăguță. Are părul oxigenat, ochii verzi și buzele subțiri ca un șipot de brad pe care curge apa rece a unui izvor de munte. Vorbește așa de repede că abia înțeleg ce-mi spune. Vorbește însă foarte frumos... Gura ei parcă ar fi o ocarină cu care-mi cîntă o romanță nouă. Femeile din Cartierul Latin mai mult te-ncîntă decît îți vorbesc.

Pe rue des Ecoles, mă ia de braț și mă sărută... Nimic mai simplu și mai natural pentru două ființe care se plac. La noi în țară pînă s-ajungi să săruți pe cine-ți place, îți trece cheful.

Chiffon se înnebunește după odaia mea. E mobilată simplu. Dar eu i-am mai adăugat o scoarță oltenească și vreo trei icoane pe care le adusesem din țară. La plecare, mama îmi spusese să mă închin la ele în fiecare dimineață, fiindcă francezii sunt de altă religie și nu au icoane.

Chiffon însă tot așa de mult mă place și pe mine. Eu sunt exact genul ei. Pînă atunci nu întîlnise un bărbat care să-i placă așa de mult. Din *mon petit* și *mon amour* nu ma mai scoate. Tot *mon petit* îmi spunea și Kety. *Mon amour* însă nu mi-a spus niciodată. Probabil că Chiffon mă iubește mai mult decît Kety...

Ce plăcut lucru să dormi o noapte întreagă cu o femeie care te iubește. La Pitești n-ajunsesem încă pînă acolo. Pe Margareta, pe Steluța și chiar pe Kety le iubisem numai *en detail*. Cu Chiffon ne iubeam *en gros*.

Păcat însă că nopțile frumoase se sfîrșesc curînd, și adeseori, chiar foarte urît.

Dimineața, observ că-mi lipsesc toți banii din portofel — ohîrtie de 500 de franci, alta de 100, doi poli de aur și alții cîțiva franci.

Chiffon tocmai se spală pe ochi. Nu știu, dacă e bine ce fac. Profit de ocazie și-i deschid poșeta. Banii mi-i luase ea. Cu ce scop, nu știu. N-am știut niciodată... Și doar, eu îi plătisem seara un supeu, iar dimineața aveam de gînd să-i mai dau un pol de aur.

Cînd îi spun ce-am descoperit, ea începe să țipe la mine și-mi smucește banii din mînă. Eu mă opun, Eram doar sigur că banii sunt ai mei. Seara, la cafenea, ea n-avusese nici un sfant.

Chiffon se înfurie și începu să mă engueleze mă face *sale roumain* și-mi cîrpește o palmă pe care dealtfel i-o înapoiez imediat cu dobîndă.

Patronul, portarul, servitorii și toți locatarii hotelului au dat năvală la mine în odaie. Nu știu cine se grăbise să anunțe chiar poliția. Un străin, care bate o franțuzoaică, trebuie să fie un monstru. Noroc însă că patronul hotelului, căruia îi plătisem chiria pe trei luni înainte, i-a explicat agentului mai bine ca mine cum stau lucrurile și la secție n-a dus-o decît pe Chiffon. Eu am scăpat...

Și cînd mă gîndesc că la Pitești era cît p-aci să mă bat și cu Kety!... Și toate astea numai din cauza dinților mei, care au strungăreață...

Dar mama?... Ce-ar fi fost să afle că am mîncat o palmă de la o femeie? Ar fi durut-o poate mai mult decît examenul la care nu mă prezentasem nici în sesiunea de toamnă. La anul însă îl trec cu siguranță. Sunt hotărît... Dealtfel, la anul cînd mă voi duce în țară să-mi iau majoratul, va trebui să le arăt celor de acasă că n-am stat degeaba la Paris. Un an nu este cine știe ce mare pagubă în cariera unui student român la Paris... în țară, nu mi se întîmplase la fel?

După ce rămăsesem corijent la limba română, n-am trecut oare două clase într-un an?...

Dealtfel, pe mine, propriu-zis nu mă încurcă examenul... Mă întreb însă ce am să fac după ce-mi voi lua licența sau poate chiar doctoratul!... Să mă întorc în țară sau să rămîn la Paris?... Aci cel puțin omul știe pentru ce muncește. Ca să trăiască cum trebuie... ca să petreacă! La Pitești însă, sau chiar la București, nu se poate petrece decît la fel în fiecare zi. Lozinca noastră: „muncă, cinste și legalitate” nu mai emoționează decît pe străinii care nu ne cunosc încă. Muncești ca să trăiești, dar trăiești ca vițele la jug. Coeficientul satisfacției personale nu este niciodată egal cu al muncii depuse. De cinste și legalitate nu mai vorbesc. Cîntecul este un rest de hipohondrie națională la fiecare din noi, iar legalitatea, ultima iluzie a unui Dumnezeu bătrîn, orb, surd și absent. Dacă nu ești băiatule prefect ca prietenul Cotan, sfîrșești ca Mihăiță sau ca Țăpuș Nicolae.

Cotan mi-a scris că nu și-a trecut nici el examenul fiindcă a fost bolnav. Eu însă știu ce înseamnă un examen pierdut din cauză de boală. E singurul lucru care se petrece la fel și la Paris și la București. Majoritatea studenților de aici nu și-au dat examenele tot din cauză de boală! Mie însă nu-mi place să mint. Eu spun adevărul așa cum este. Nu l-am dat fiindcă nu-l preparasem. În loc să fi cetit, am petrecut. Am petrecut însă în mod inteligent. Eu la Paris mă cultiv... Și adevărata cultură nu ți-o poate face decît femeia, care orice s-ar spune, dar e cu mult mai fină ca bărbatul.

Cu femeile gentile însă, bărbatul trebuie să fie cavalier. Aici îi dau dreptate lui Țăpuș. Dragostea pentru o femeie nu este un viciu. Este o fatalitate — o simplă chestie de înclinație sufletească sau un fel de protocol social impus de o anume educație sentimentală. Un om de rînd nu trebuie să iubească fiindcă nu știe cum. Și omul nu poate face decît ce știe. Mihăiță, bunăoară, care iubea pe Lizica, nu știa să iubească, tocmai fiindcă o iubea pe ea. Și Lizica dacă n-a bănuit niciodată lucrul ăsta, probabil că-și dăduse seama la timp că băiatul cizmarului de pe Scoroboia este un om de rînd.

Alte viții însă n-am. Nici nu beau, nici nu joc cărți. Din cînd în cînd, e drept că mă duc pe la Longchamp sau

Auteuil. Au început să mă intereseze cursele de cai, cari la Paris sunt altfel decât la București. Nu joc însă decât doi poli pe zi și, lucru curios, câștig aproape totdeauna. Cunosco o femeie din aristocrația franceză — baroana Dudley — care-mi dă *tuyau-uri* sigure. Câștigul însă îl cheltuim împreună. Atît mai rău pentru cei care îi pierd. Cine nu cunoaște caii n-are decât să nu joace la curse.

My Baby (cum îi zic eu baroanei, fiindcă-mi dă și lecții de limba engleză) cunoaște toate localurile de noapte din Paris. Dar în localurile astea se bea numai șampanie. în ele nu vin decât oameni foarte bogați sau oameni care ca și noi cheltuiesc banii altora. *My Baby* și cu mine avem un noroc porcesc. în Franța ca și în România, porcul este „*porte-bonheur*”. De cînd ne-am cunoscut, ducem cu adevărat o viață de aristocrați. De trei luni de zile nu mai cunosc orele antemeridiane.

M-am hotărît să încetez însă cu viața pe care am dus-o pînă acum. E timpul să mă pun pe lucru. Trebuie să-mi prepar examenul, fiindcă altfel, iar îmi iau înainte colegii de la Pitești. Aici nu știe nimeni cine sunt, dar în țara mea nu vreau să rămîn toată viața, același corijent la limba română.

^Am jurat... La noapte mă duc pentru ultima oară „peste apă”. Așa se numește Parisul de pe malul drept al Senei. De data asta însă mă duc singur. Altminteri, *My Baby* iar mă ia acasă la ea și mîine dimineață iar mă scol pe la ora unu după-amiază. Și eu dacă nu învăț dimineața, zadarnic citesc peste zi. Nu înțeleg nimic.

Așadar, sunt hotărît. Noaptea asta va fi ultima mea noapte. Are să fie tristă. Sunt sigur. Dar poate are să fie mai bine așa...

Ce-ar fi fost dacă profesorul meu de limba română mi-ar fi dat să analizez la examen *Ultima noapte a lui Mihai Viteazul* <? Poate că cu Dimitrie Bolintineanu m-aș fi împăcat mai bine decât cu Grigore Alexandrescu...

Localul este mic. Oglinzile din zid însă îl măresc la infinit. Dacă nu iei bine seama, îți turtești nasul în ele. Nu este un local popular. Este cum îi zicem noi *une petite boîte*

— o circiumă mică, dar cu notele de plată foarte mari, chiar cînd nu consumi aproape nimic. într-o singură seară, cei 30—40 de clienți ai localului cheltuiesc mai mult ca întreaga populație a Piteștilor într-o săptămînă întreagă. Localul se deschide numai după miezul nopții și se închide cu plecarea ultimului client, care nu mai are în buzunar nici măcar bani de tramvai. Dacă ești client cunoscut însă te poți împrumuta la chelneri. La Paris, chelnerii sunt oameni foarte cumsecade. Unii chiar sunt oameni foarte instruiți. De la ei poți învăța anume lucruri, pe cari familia și profesorii tăi din țară nici nu le-au visat vreodată. Se rad în fiecare zi și își schimbă gulerul în fiecare noapte. De haine nu mai vorbesc, fiindcă sunt totdeauna îmbrăcați în frac sau smoking, așa cum la Pitești nu se îmbracă decât notabilitățile la 10 Mai. Dar dacă ai norocul să cunoști pe patron, e și mai bine. Patronul unui astfel de local este așa ceva, mai mult chiar decât tatăl lui Cotan, care este prefect de Argeș. Protecția unui patron te scapă citeodată chiar și de plată. De obicei însă cînd ești bărbat, patronul nu vrea să te cunoască. în schimb, sunt femei care obțin tot ce vor de la patron. E drept însă că femeile astea duc în fiecare seară în local alți clienți decât cei din noaptea trecută. Dealtfel, aceștia din urmă nici nu pot să mai vină, fiindcă a doua zi nu mai au nici un franc în pungă.

în localul acesta n-am fost pînă acum decât de două ori : odată cu prințul Jean de Capritza, compatriotul meu, și altă dată cu *my Baby*, tovarășa mea la curse și în alte multe afaceri pe care nu am nici un motiv să le numesc. Acum, vin pentru a treia oară. De data asta sunt singur. De la un timp încolo, simți că nu mai ai nevoie de pilot. Pilotul e bun o singură dată în viață. Altminteri cazi sub epitropia lui. Dovadă, Margareta... Ce-ași fi pățit s-o tîrăsc cu mine la Paris !... De Steluța nu mai vorbesc, fiindcă pe Steluța, mai mult am pilotat-o eu pe ea decât ea pe mine. Altminteri nu ajungea amanta lui Cotan.

în aceeași oglindă cu mine, se mai răsfrîng și alți clienți. Un mare duce în compania unei femei și un brazilian, un mare plantator de cafea, care stă singur la masa de alături. Sunt clienți vechi pe care îi cunoaște întregul personal al localului : și patronul și chelnerii și țigani din orchestra.

Cineva a cerut să se cînte *Valse foile*. Este un vals care pe vremea aceea făcea mare vîlvă la Paris.

*„Oui, le seul bonheur de notre vie
C'est de jeter aux quatre vents de la folie
Les rêves d'amour qui tour a, tour,
Dans notre coeur, ouvrent le jour
Parmi les flots de poesie...”*

Cîteșitrei îi ascultă emoționați parcă și grăbiți să facă și ei ceva în viață. Rusul a înjumătățit o sticlă de piperment, brazilianul, o havană, iar femeia, un creion de buze.

Eu îi privesc prin oglindă și privindu-i pe ei, mă privesc și pe mine care deocamdată nu fac nimic. Mă gîndesc însă la banii pe care îi poate cheltui în viață un mare duce rus, și la banii pe care îi poate cîștiga un brazilian cu plantațiile lui de cafea. Pe mine mă lăsasem deoparte. Uitasem aproape că eram hotărît să-mi prepar examenul cu începere chiar de a doua zi. Din rafturile conștiinței însă, nu scoți de obicei decît considerațiunile care te interesează în primul rînd. Or, prezența acestor doi bogătași alături de mine, îmi violenta pînă și cele mai curate gînduri și intenții.

La un moment dat, marele duce se scoală și pleacă. Femeia rămîne singură la masă. Brazilianul profită de ocazie și începe să-și arunce ochii și rotogoaleie fumului de havană spre masa vecină. Are în degete niște inele care te orbesc. Nu știu dacă toate pietrele sunt veritabile. Sunt mari însă cît pecețiile domnești de altădată. Și hrisovul brazilianului trebuie să fie foarte vechi și scump, fiindcă are pe el vreo șapte peceții diferite.

Cu cît brazilianul se uită mai insistent la femeie, cu atît mai mult mă uit și eu la el. Sunt curios să văd care pe care o să ne cucerim mai curînd. El pe ea, sau eu pe el?... Sunt hotărît chiar să intru cu el în vorbă. La urma urmelor, de ce nu s-ar fi putut înțelege la Paris, un român cu un brazilian?... Aștept numai momentul.

Un chelner însă se apropie de mine și-mi șoptește discret la ureche :

— Princesa Romanowska, vă roagă să poftiți la masa alteței-sale.

Eu parcă n-aud bine ce mi se spune. întorc capul și-i zîmbesc. El însă repetă invitația foarte serios. Nu înțeleg

pentru ce chelnerul ăsta își permite luxul să fie obraznic cu mine. Mă încrunt la el și-i răspund scurt :

— „*A d'autres, mon vieux*”....

în clipa aceea însă femeia lîngă care stătuse pînă atunci marele duce, îmi face semn cu mîna, arătîndu-mi locul liber de pe canapea.

De data asta directivele ochilor noștri se schimbă în sensuri diametral opuse. Eu mă uit la femeie și brazilianul se uită la mine. Amîndoi însă ne privim nedumeriți, fiindcă nici eu, nici el nu pricepeam nimic. Eu nu știu cine este femeia asta, și brazilianul nu știe cine poate fi necunoscutul pe care princesa Romanowska îl iavită la masa ei.

A treia mare surpriză de cînd am plecat din țară ! Femeia îmi face semne disperate și-mi vorbește în limba românească :

— Ce te uiți așa la mine ? Nu mă mai cunoști ?

Lizica !... Princesa Romanowska era sora lui Cotan.

Mă scol de la masă, ca un convalescent din pat. Parcă aș fi fost bolnav și nu-mi venea să cred că m-am însănătoșit. Pînă la masa ei merg împleticindu-mă. în gură mestec zadarnic primul cuvînt pe care trebuie să-l adresez.

Lizica !... Lizica !... Cum s-a schimbat !... Cum a crescut !... Cînd am văzut-o pentru ultima oară la Pitești, era ca și mine — o copilă aproape... Și acum... Ce femeie frumoasă Cea mai frumoasă femeie pe care o vedeam în viața mea...

Lizica rîde de emoția mea. îmi ia mîna în mîna ei și mă mîngîie ca pe un frate, deși pînă atunci mîinile noastre nu se atinseseră încă niciodată. E fericită că mă vede și mă întreabă ce mai știu de pe acasă. Nu bănuia că nici eu nu știam nimic. Dar chiar dacă aș fi știut, ce i-aș fi putut spune?... întîlnirea asta neașteptată mă amușise. Parcă nu mai eram eu. Nu mai eram om... Eram ceva inert și minuscul ca o batistă uitată de o femeie pe canapea. Și-n canapeaua pe care stam lîngă ea, simțeam cum mă scufund ca muntele Șaint-Michei în mare.

Prin aceleași emoții ca mine, trecea probabil și brazilianul de la masa de alături. Faptul că vorbeam o limbă pe care el n-o pricepea, îl exaspera așa de mult, că la un moment dat, chemă pe girant și-i reclamă că prea e multă gălăgie în local.

Lizica îmi dă adresa ei ca să vin s-o văd a doua zi. În noaptea aceea, nu puteam sta mai mult de vorbă, fiindcă aștepta pe marele duce Alexis, care trebuia să se întoarcă. Emoționat de ce-ar fi putut să mai urmeze a doua zi, încercai să mă scuz că nu pot veni. Mă hotărâsem doar, să încep și eu odată să-mi prepar examenul. Lizica însă își bate joc de mine :

— Fugi d-acolo !... Parcă ție de examene îți arde ? Nu te știi eu ?... Fii băiat deștept. Ai mai rămas tu și la Pitești corigent la limba română, și n-ai murit... slavă Domnului !...

De azi-noapte parcă sunt nebun. N-am putut adormi decât spre ziuă. Lizica mi se aprinsese ca un bec electric în creier, drept între ochi. Întunericul din odaie nu era suficient, închideam ochii să fac și mai mult întuneric în jurul meu și în mine. Degeaba... Lizica era tot acolo. Nu pleca și pace... Așa trebuie s-o fi purtat-o în el pînă în clipa cînd și-a dat duhul și bietul Mihăiță. Și eu care credeam că Mihăiță a fost un dobitoc !...

Doamne, Doamne !... Pune strajă gurei mele și stavilă la timp credințelor greșite...

Nu cumva iubesc și eu pe Lizica ?...

M-a așteptat factorul poștal care-mi aducea un mandat de la mama. Cînd număram banii, nu știu de ce m-am oprit deodată, m-am uitat drept în ochii lui și l-am întrebat :

— Dumneata cunoști pe Lizica !... Pe princessa Romanowska ?

Factorul credea probabil că nu mă trezisem încă din beția făcută în noaptea aceea. A zîmbit ușor și nu mi-a răspuns.

Eu însă nu m-am lăsat intimidat de indiferența lui și l-am apostrofat din nou :

— Păcat de d-ta... Degeaba mai trăiești... Ascultă-mă pe mine, domnule... Nu există în tot Parisul o a doua femeie la fel ca Lizica... Și Lizica e româncă... E din același oraș cu mine...

După-amiază m-am dus la ea acasă.

Lizica stă pe Avenue Henri Martin, într-un hotel particular. Are portar, intendent, valet și tot felul de bone și

servitoare mai mărunte, cu care dacă nu ești obișnuit, le poți lua, nu importă pe care din ele, drept stăpîna casei.

Hotelul are două etaje, cu încăperi felurite, pline de mobile de stil, vitrine și tot felul de bibelouri de preț, covoare persane, tablouri de Manet și Berthe Morisot, litografii de Toulouse-Lautrec și bucăți de marmură de Rodin, un ogar alb, două pisici de Angora, iar într-un colț mai întunecat, pe o etajeră japoneză, fotografiile familiei : prefectul, nevastă-sa, Oița și Cotan.

Mihăiță însă nu e nicăieri. Și eu tocmai de Mihăiță mi-am găsit să-i vorbesc...

Cînd aude că s-a sinucis, Lizica rămîne surprinsă. Cînd îi spun însă că s-a sinucis pentru ea, Lizica începe să rîdă.

— Săracul !... Ce caraghioși sunt copiii ăștia de prin provincie. Țin cu tot dinadinsul să ne îndatorăm fără să avem nevoie de serviciile lor... Dar bine, nu găsisse pe Scoroboaia, nici o fată de nasul lui ?... Păcat de el...

Și atîta tot... Simt că din clipa aceea, Mihăiță este mort pentru totdeauna și pentru mine la fel ca pentru toată lumea.

Eu, cel puțin, n-am să mai vorbesc niciodată de el.

Vreau să întreb de sănătatea lui bărbatu-său dar nu știu cum s-aduc vorba. Fotografia actualului prefect lipsea din colecția familiei. Noroc însă că Lizica, începe să-mi vorbească singură și despre ea și despre toți ceilalți ai ei. În lipsa unui preot ortodox, Lizica mă luase pe mine drept duhovnic Spovedania ei însă era parcă transcrisă după a mea. Numai că eu n-o scrisesem încă și nici n-o spuseseș nimănui pînă atunci.

— Ce bine-ai făcut c-ai venit la Paris... Bravo ție... Nu e așa că-ți place ?... Zici c-ai venit să faci dreptul ?... De !... Știu și eu ?... Nu cred să-l poți sfîrși... Aici oamenii vin să se strîmbe, nu să se-ndrepte... Uită-te la mine... Vezi ce strîmbă sunt ?... Nu, nu... Nu rîde, că-ți vorbesc serios... Așa eram eu la Pitești ?... Spune. Parcă eram un chibrit la fel cu toate celelalte din cutie. Era să mă aprindă cineva și pe mine odată și gata... Aici însă vezi cum m-am schimbat ?... Vezi cîte spirale are firul dinăuntru becului electric ?... Așa sunt și eu... Cu cît spiralele sunt mai numeroase, cu atît lumina e mai puternică... Ce ?... Voi credeți că măritișul meu

e serios?... De unde?... M-am măritat să scap de ei... Bine c-am scăpat... Dacă nu mă măritam, se scăpau ei de mine, că eu mă omoram... Nu mai puteam trăi acolo. În oraș ori la cimitirul Șerban-Vodă era același lucru. Aici însă simt că trăiesc... Cît voi trăi, nu știu... Mai ales că doctorii mi-au spus că am un plămîn atins. Dar ce-are a face?... Omul are doi plămîni. ...Și după ce n-o mai fi bun nici celălalt, o să se întîmple ce trebuie... Sfirșitul n-are nici o

— — ^ .m riaya,, 11.1 tau Lidvtt. j.u ici cocaina
Nu?... Cum se poate?... în tot Parisul n-ai cunoscut pînă acum nici o femeie fină? Ia spune... Noaptea cînd sunteți împreună în pat... cînd vă sărutați... cînd sunteți în fine gata... cum să zic... Nu ți-a trecut nimeni cu degetul, așa ușor, pe sub nas... un praf alb... o pudră fină?... Vai!... Ce român inadaptabil!... Cum o să poți tu învăța dreptul ia Paris?... Te pomenești că nici înțepături cu morfină nu-ți faci... Ei, vezi?... Eram sigură... Fugi de-aici că-mi pare rău că te-am mai întîlnit... Zău așa î...

Și Lizica este așa de supărată pe mine, că de necaz își sfîșie bluza, lăsînd să i se vadă tot pieptul gol...

Eu nu-i mai răspund decît cu capul, cînd la dreapta, cînd la stînga, cînd înainte, cînd înapoi... Parcă aș fi un virf de plop pe care-l bat toate vînturile de pe lume. Spovedania Lizichii mă cufundă tot mai mult în inconștiență.

— Și mai ai pretenția că ești bărbat!... Nu?... Brava!... Așa cum era cît p-aci să fie și bărbatu-meu, dacă n-aș fi reușit la timp să-l fac să-și dea seama de ridicol... Ai văzut pe marele duce Alexis?... Are aproape 50 de ani... Și totuși nu se teme de cocaină... E cît se poate de sănătos... Călătorește tot timpul și nu simte oboseala decît atunci cînd îi place lui să se oprească undeva... Bărbatul-meu însă vrea să stau cu el la Pitești... la țară... la moșie... Ba nu, zău... Tu ne-ai fi văzut pe noi împreună?... Bine ne-ar mai fi stat!... Ar fi avut lumea din Pitești pe seama cui să se distreze... El un ciob de oală spartă și eu un păhărel de cristal... Marele duce Alexis, cel puțin, nu mi-e bărbat... Mi-e numai amant... A, ha!... știu la ce te gîndești... la gura lumii... la opinia publică... Nu-mi pasă... Toate femeile au cîte un amant!... E drept că nu toate pot avea cîte un mare duce, dar dacă

așa mi-a fost norocul?... Atît mai bine pentru mine... Nu?... Tu dacă-ai fi fost femeie, nu ți-ar fi plăcut să fii amanta unui mare duce?... Era oare mai bine să fii nevasta cui știi și tu?... Spune tu, ce aș fi putut face eu cu el la Paris?... Ce am și făcut, dealtfel... L-am trimis acasă, să îngrijească de moșie... De moșiile marelui duce îngrijesc alții. Mirele duce nu îngrijește decît de mine... Tu ai fi capabil să faci ca el?... Nu... Ei!... Vezi ce înseamnă să fii bărbat?... Bărbat adevărat însă, nu ca el, numai cu „fost prefect” pe cartea de vizită...

Și Lizica ar fi continuat să-mi vorbească la fel și încă multă vreme, dacă un servitor n-ar fi anunțat sosirea marelui duce.

Marele duce!...

Cuvintele astea, parcă sunt doi nori încărcăți cu electricitate diferită. Fac explozie chiar în urechile mele. Ecoul exploziei însă îmi pătrunde pînă în adîncul sufletului. De cînd sunt la Paris, sondez numai adîncimi incomensurabile. Una din ele sunt eu însumi. în golul acesta însă nu privesc niciodată pînă în fund.

Prea e adînc și prea e întuneric... Mi-e teamă de ce aș putea vedea dincolo de ce vede toată lumea.

Lizica, bunăoară, dacă și-ar fi aruncat ochii la mine în momentul acela, m-ar fi văzut așa cum poate am să rămîn toată viața. Și Lizica n-ar fi fost deloc încîntată de efectul îndrumărilor ce-mi dăduse pînă atunci. E drept că din ce-mi spusese ea, nu prea înțelesesem mare lucru. Nu știam încă ce înseamnă un bărbat adevărat. Bărbatul din fața ei însă era mai copil ca niciodată. Era galben și tremura de teamă ca elicea de alamă a unui ventilator electric. Sosirea neașteptată a marelui duce mă dăduse înapoi cu trei ani și jumătate. Sărbătoream, fără să vreau, aniversarea primei mele mari nenorociri în viață. Noroc însă că marele duce nu era profesor de limbă română, și Lizica nu semăna deloc cu Kety...

Și totuși, emoția nu mi-a trecut decît după ce am fost prezentat marelui duce.

în sfîrșit!... Strîng și eu mîna unui boier de viță veche... De la anul 1613, familia Romanovilor domnea fără întrerupere în Rusia. *My Baby*, deși de viță poate tot așa de ^eche, nu-mi vorbise niciodată de strămoșii ei. Aceași dis-

creție observ că păstrează și marele duce. Dar marele duce e altceva. Vlăstarul Romanovilor nu vorbește fiindcă n-are nevoie. Strămoșii lui vorbesc mai elocvent decât ar putea vorbi el... Pentru mine însă nu vorbește nimeni... Limba nukului, din via noastră de la Slatina, n-o cunoaște nimeni aici. Și nukul acesta e singurul meu strămoș cu care m-aș putea lăuda...

Marele duce a fost la cursele de trap de la Vincennes, unde unul din caii săi a câștigat „Grand prix d'automne”. Proprietarul însă și-a păstrat numai satisfacția câștigului. Premiul, transformat într-un inel de smarald, l-a oferit Lizichii chiar în fața mea...

Abia acum încep să înțeleg și eu ce înseamnă a fi bărbat adevărat.

La despărțire, Lizica îmi șoptește discret la ureche :

— Ascultă... Dacă ai cumva nevoie de bani, nu te jena... Spune-mi drept... Tu trebuie să cheltuiești mult la Paris... Am văzut eu aseară cum îți place să trăiești...

Ce să fac?... De o lună de zile mă întreb mereu ce trebuie să fac?... Nu găsesc însă nici o soluție care să mă poată mulțumi... Asta înseamnă că toată ziua mă gîndesc la Lizica... Era fatal să ajung aici !...

Nu știu dacă o iubesc cu adevărat sau dacă nu e decât o simplă dar puternică obsesie. Lizica însă mă stăpînește ca un reumatism rebel care mi-a înțepenit tot corpul.

La examen nici nu mă gîndesc. Să-l prepare cei care au timp. Eu n-am decât dureri de cap, amețeli și o singură mare preocupare în viață : Dacă i-aș mărturisi dragostea mea, ce are să zică oare Lizica ?

Ciudat lucru. Eu nu pot fi niciodată singur cu Lizica nici cînd o am în față, nici cînd o am numai în gînd. Spectrul lui Mihăiță mi-apare blajin și prietenos, așa cum l-am cunoscut în viață, se apropie de mine, mă ia de mîna și cu degetul la gură, îmi șoptește parcă :

— Nici o vorbă... Lizica nu trebuie să știe nimic... Altminteri o superi... îi turburi viața... O faci să sufere. Hai mai bine cu mine și pe ea las-o în pace...

Și de cîte ori o vad, urmez sfatul lui Mihăiță. Nu-i spun nimic... Lizica nu știe încă nimic... Nu știe c-o iubesc...

Simt însă că situația asta nu poate dura la infinit. E mult mai grozavă ca examenul pe care nu mă pot decide să-l prepar... Parisul începe să mă plictisească... Ce-am căutat eu oare aici?... Cine mi-a scos pe Lizica în cale, cînd eu habar n-aveam de ea ?

Ah !... Ce bine ar fi fost dacă nu mă hotărâam să-mi prepar examenul așa de curînd !... Nu m-aș fi dus să-mi petrec ultima noapte „peste apă” și nici pe ea n-aș fi întâlnit-o.

Mă simt așa de nenorocit că mi-ar trebui două fericiri deodată, ca să-mi pot veni iar în fire : să-mi trec examenul și să mă iubească Lizica.

Veștile de acasă încep să mă pună pe gînduri. Iată ce-mi scrie mama :

„Dragul *mamii*,

Am auzit că la Paris n-ar fi tocmai așa după cum spui tu, și că de un an și jumătate nu faci decât să petreci cu femeile, care-ți mănîncă banii și-ți ruinează sănătatea. Gîndește-te bine unde ai să ajungi cu felul acesta de viață. Ave-rea ta nu este așa de mare ca să poți face față cu ea pînă ce so îndura Dumnezeu să-ți sfîrșești studiile. Dacă nici primul examen nu l-ai trecut pînă acum, mai bine întoarce-te acasă, fiindcă slavă Domnului, se învață destul de bine și la Universitatea noastră de la București. Nu te supăra că-ți spun lucrurile astea, dar pe aici prin oraș nu se prea vorbește bine de tine. Și lucrul ăsta pe mine mă doare mai mult ca pe tine. Se spune că te-ai fi înhăitac cu Lizica a prefectului, care a fugit de la bărbatu-său și acum face pe femeia de stradă la Paris. Păcat de ea și de bieții părinți, că i-a făcut de rîs în tot orașul. Nu te potrivei ei, că tu tot copil ești pînă ce o să-ți iei majoratul. Să știu barim că ai fost cuminte atîta timp cît ți-am purtat eu de grijă. Pe urmă, ce-o vrea Dumnezeu ! Ești liber să faci cu banii tăi ce-ai să vrei. Dar dacă o fi să continui așa după cum ai început, să știi de la mine că în doi, trei ani n-o să mai ai para chioară. Banul este lucru dracului, mai ales acolo la Paris, unde viața este mai scumpă ca la noi. Anunță-mă și pe mine cînd o

fi să-ți treci examenul, ca să nu-mi fie rușine de lumea care mă întreabă de tine, când ies prin oraș. Te sărută cu toată dragostea.

Mama ta''

Extraordinar !... N-am să pot scăpa niciodată de concursul benevol al celor cari parcă au jurat să-mi poarte de grijă cu orice preț... Și barim dacă le-aș fi cerut acest sacrificiu !... Dar de unde ? Nu le cer nimic... Nu le cer și totuși domnii de la „centru” vor să știe mai bine ca mine ce fac eu la Paris... Și când mă gândesc că vecinul meu de pe coridor, nici pînă azi nu cred să fi aflat cine sunt, deși ușile noastre se găsesc față-n față.

Nu-ți fie teamă, mamă... Lizica nu mă costă încă nici un ban. Ba ceva mai mult... Dacă ai ști tu ce mi-a propus !... Dar, nu... Nu încă... Deocamdată, mi-e rușine să-ți spun... Cît privește examenul, fii pe pace... îți promit solemn că-1 voi trece cu succes, chiar dacă ar fi ca Lizica să nu mă iubească niciodată.

Mai zilele trecute, am mîncat cu marele duce la „Pailard”. ^

Rușii au sentimentul de familie foarte dezvoltat. Pe mine, bunăoară, mă socotește un fel de rubedenie îndepărtată, numai pentru faptul că sunt din același oraș cu Lizica. Ca să-mi dovedească trăinicia simpatiei sale, mi-a propus să mă angajeze ca secretar, sau mai bine zis, rînduitor al celor două biblioteci răvășite — una a lui și alta a Lizichei.

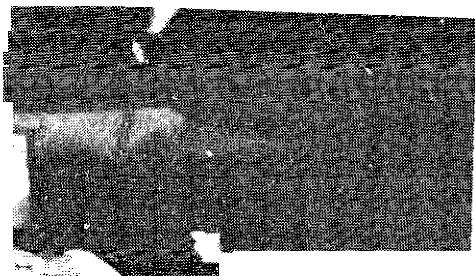
Nu știu ce fel de bibliotecă o avea marele duce. N-am fost niciodată pe la el pe acasă. Lizica însă, știu bine, n-are nici un fel de bibliotecă, și nici nu cred să aibă în gînd așa ceva. Toate romanele pe care le cumpără mi le dăruiește mie, după ce le citește. Pe mine însă lucrul acesta mă plictisește grozav de mult. Lizica citește numai autori la modă, pe cari eu nu-i pot suferi. Cînd îi vorbesc de Lautreamont, de Aloïsius Bertrand, de Villiers de ITsle Adam, de Marcel Schwob, de Remy de Gourmont sau de Andre Gide, are aerul ca mă compătimentește ca și cum aș fi rămas corigent și la limba franceză... Cu cît o iubesc mai mult, cu atît îmi dau seama că pe Lizica nu trebuie s-o iubească un intelc-

ION MINULESCU

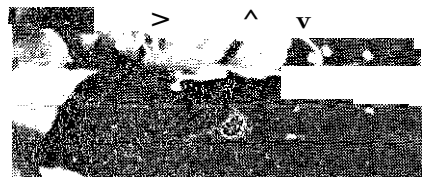
Y L T V R A H A T i

Corigent la limba română, coperta ediției princeps, 1928

SiiIBJ
iisipI
IJJ

i*\ *r«

iiWIsaiil
iriflHHHHHHHH

tual. Lizica este o bestie frumoasă în care însă nu te poți încrede. Te mușcă chiar când îi dai de mîncare...

Nu știi însă dacă acesta a fost adevăratul motiv, pentru care am refuzat propunerea marelui duce. Nu mi-am putut da seama în primul moment. Mi s-a părut însă că gentilețea marelui duce este o glumă de prost gust. Dar marele duce, care este un om binecrescut, deghizase gluma într-o ofertă sentimentală, care ar fi putut surîde chiar și fostului meu profesor de limba română. Amantul Lizichii pare că-mi plînge de milă, ori de cîte ori vrea să fie drăguț cu mine. Marele duce nu uită niciodată că sunt din același oraș cu Lizica...

Lizichii însă, care m-a întrebat tot așa de mirată ca și marele duce pentru ce am refuzat propunerea, i-am răspuns fără înconjur :

— Fiindcă te iubesc și nu vreau să trăiesc la Paris din mila amantului tău...

Lizica s-a schimbat la față ca ziua de 6 august a fiecărui an. Și-a ridicat apoi ochii în tavan ca să vadă, dacă nu cumva, din cer, se uită cineva la noi, și a dat din cap dezgustată de uniformitatea acestui moment suprem. Tavanul nu se crăpase însă și catapeteasma lumii aștepta probabil o frază mai de efect, ca să se dărîme peste noi.

Mi-am dat seama imediat că declarația mea, fusese bombastică și mai idioată ca un vers din *Micul dor*. Era prea târziu însă. Lizica începuse să vorbească ea :

— E foarte drăguț din partea ta să-mi spui că mă iubești. Asta înseamnă că ai început să ai și tu gust... Probabil, de cînd ești la Paris... La Pitești nu mi-ai dat niciodată să înțeleg că mă placi... Aproape nici nu te uitai la mine... Nu este așa ?... Spune...

— Nu, nu... Nu este așa... Te iubesc de mult... de cînd te cunosc !...

— Nu, nu... Mă iubești numai de cînd ai văzut că mă mai iubesc și alții... Pe mine mă iubește foarte multă lume... Ma iubește și Rotschild, nu numai marele duce... Eu însă nu iubesc pe nimeni... Pe mine, bărbații mă scîrbesc... îi suport însă fiindcă am nevoie de ei. O femeie ca mine are totdeauna nevoie de un bărbat... Dar vezi tu ?... Nu orice om, poate fi bărbat adevărat... Pe tine însă am să te iubesc, tocmai fiindcă nu ești încă bărbat... Am să te iubesc, dar

altfel, cu totul altfel ?... Ce ?... Nu crezi ?... Ești un prost... Uite, vezi ?... Mutra asta de idiot, mă face să te iubesc chiar mult de tot... foarte mult... așa cum aş iubi un frate. Ce ?... Nu-ți convine ?...

Eu continui să dau din cap, ca un mînz năvălaş. Ea însă, cu o singură vorbă, îmi aruncă parcă un laț de gît și mă imobilizează pe loc.

— Cum ?... Tu vrei să fii ceva mai mult ?... Vrei să-mi fii amant ? Ce fel de amant ?... Așa cum este marele duce ?... Nu se poate... Adică, nu poți tu... Mărturisește...

Eu oftez în chip afirmativ. Ea continuă să-și bată joc de mine cu voluptatea unei pisici care ține un șoarece în gheare.

— Ei, da... înțeleg... Vrei să-mi fi *amant de coeur*... Nu ? Nici asta nu se poate. Adică nu vreau eu... N-am încredere în tine... Tu ești încă un copil... Nu te gîndi că suntem amîndoi de aceeași vîrstă... Eu sunt mult mai rezonabilă ca tine... Și eu iubesc numai cu capul, nu cu inima. Haide, haide... Fii cuminte... Du-te și-ți ia bibliotecile în primire. Ai să găsești în ele cîteva cărți cari au să-ți fie de folos poate...

Apoi, după o pauză, ca și cum s-ar fi consultat din nou, cu ea însăși:

— Nu uita însă, că și visele se împlinesc cîteodată. Ai răbdare... Cine știe ?... Dacă ții așa de mult, poate ai să fii și tu odată amantul meu... Iată, îți promit !... Dar numai o singură dată în viața ta... De mai multe ori, n-ar fi bine poate... Ai încredere în mine... Ești mulțumit ?... Bine... Așteaptă numai... Știi s-aștepți ?... Știi ce trebuie să faci ca să nu mai fii copil ?... Să fii bărbat ca marele duce... Vino să te pup, lighioană mică și fără nume !... în ce atlas de zoologie e fotografia ta ?...

Și cu gestul cel mai firesc din lume, calmă și fără pic de emoție, Lizica mă sărută pe gură, ca și cum o vrabie ar fi trecut un bob de mei, din ciocul ei în ciocul puiului din cuib.

*ÎC \ i? "biblioteca TM1 marelui duce, sau mai bine zis, al Lizichn — ceea ce nu este același lucru - mi-am reluat viața de om în toată firea. Mă scol dimineața la ora

șapte și în fiecare noapte, mă culc numai în patul meu. în cafenea nu mai intru decît ziua, iar peste miezul nopții nu întîrzii decît cînd mă duc la teatru.

Fiindcă cele două biblioteci nu-mi dau aproape nimic de lucru, în restul orelor libere, citesc. Am ajuns chiar foarte departe. Dreptul este o știință pe care la nevoie o poți învăța ca pe o poezie. Dacă nu mă înșel agatirșii aveau legile scrise în versuri...

Tot ca pe un text de lege învățasem și noi în școală poezia : *Umbra lui Mircea la Cozia*. Cînd am voit s-o comentez însă, mi s-a înfundat...

în schimb, principiile de drept le poți comenta la infinit. Le poți întinde și răsuci după cum îți convine. Știința dreptului are ceva din personalitatea cauciucului. Suportă orice diformare. Cu cît reușești să pari mai absurd, cu atît mai mult impresionezi pe specialiști. Totul depinde de cei care te judecă. Nu e nevoie ca pentru același caz să pledezi la fel chiar dacă ai în fața ta aceiași judecători. Sentințele variază, nu după speța procesului, ci după buna dispoziție a judecătorilor, cari în treacăt fie zis, trebuie să fi studiat și ei dreptul la fel ca tine. Asta înseamnă că dreptul e o știință de pură inteligență. Inteligența singură îți permite să jonglezi cu „uite popa, nu e popa” în așa fel ca la un moment dat, să judeci că ai în fața ta, nu numai un popă anonim, dar chiar un adevărat patriarh... De aceea, poate, majoritatea studenților români de la Paris studiază dreptul. Românul, din firea lui, este „șmecher”. Excelează în așa-zisele „variațiuni pe o singură coardă” chiar cînd nu este muzicant. Tema n-are nici o importanță. Totul constă în dexteritatea cu care prezintă variatele aspecte ale unei melodii de multe ori inexistente chiar. Procesele mari, dealtfel, nu le cîștigă oamenii de drept, ci numai advocații mari...

Știu că muzicanții și advocații au să protesteze. îi previn însă că n-au dreptate, fiindcă și unii și alții pot fi în anume momente aceiași admirabili maeștri cîntăreți, sau cum se spune aici la Paris *Les maîtres chanteurs*.

Cred că pînă la sfîrșitul lunii mai voi fi gata. în prînia jumătate a lunii iunie mama va primi vestea mult-așteptată, iar în orașul Pitești, noutatea sosită de la Paris va putea fi afișată mai^întîi la „centru”, așa cum cere tradiția locală, și de aci răspîndită în tot orașul.

Ca și mama, Lizica așteaptă cu aceeași nerăbdare evenimentul fixat pentru jumătatea lunii iunie. Eu o țin la curent cu toate laturile complexe mele activități. Ea însă pare a se interesa mai mult de mine decât de bibliotecă și universitate. Mi-a mărturisit că ideea bibliotecilor, ea i-a sugerat-o marelui duce. Amantul său nici nu se gîndea la așa ceva. N-a cetit în viața lui nici o carte și nu știe să scrie decât frazele tipice impuse de protocol și legăturile de familie. Pentru restul corespondenței, marele duce, care vorbește cinci limbi, are cinci secretari: pentru limba rusă, franceză, engleză, germană și italiană.

Păcat că marele duce nu vorbește și românește. M-ar fi luat poate pe mine ca al șaselea secretar. Numai de n-ar fi aflat că am rămas corigent la limba română... Lizica e în stare să-i fi spus și lucrul ăsta. I-a spus ea, dealtfel, lucruri și mai grozave... I-a spus, bunăoară, c-o iubesc !... Marele duce, a surîs. Surîsul este primul și cel mai imperativ atribut al unui adevărat bărbat, mai ales cînd este și mare duce...

Fostul meu profesor de limba română, deși nu era mare duce cînd și-a vîrît capul pe fereastră la Kety în odaie a surîs și el... A surîs însă „verde”. Un mare duce suride totdeauna „roșu”.

Ce a ieșit din surîsul verde am văzut. Să mă ferească Dumnezeu să mai văd ce-are să iasă și din surîsul roșu.

Sănătatea Lizichii începe să mă îngrijoreze. Plămîntul de care-mi vorbise nu era o glumă. Lizica este ofticoasă. Din zi în zi frumusețea ei devine tot mai stranie. Lizica este mai albă ca moșiile marelui duce în timpul iernii.

Și totuși Lizica nu vrea să se îngrijească. În loc să se ducă pe coasta Mediteranei, stă tot timpul la Paris. Ziua se agită cu tot felul de nimicuri, iar noaptea colindă din cartier în cartier, după cum pe vremuri la Pitești, colindam și noi din casă în casă, dar numai o dată pe an : în noaptea de Moș Ajun.

Mi-aduc aminte de noaptea cînd masa prefectului, încărcată cu tot felul de bunătăți, ne înfrățise stomacul pentru o clipă și ne învrăjbise sufletul pentru o vecinicie. Era tot o noapte de Moș Ajun.

Parcă mă văd și azi în mijlocul celor de atunci. Mihăiță sta între Lizica și mamă-sa, Rădulescu Florian lîngă Oița, Țăpuș Nicolae și Columbachi Aristotel la dreapta și la stînga grecoacei, iar eu între guvernanta care nu vorbea decât englezește și văduva de la Cîmpulung care nu vorbea deloc. Mă văd apoi pornind cu toți ceilalți prin zăpadă pînă la glezne, sfidînd gerul și mai ales viitorul, căruia nu-i făcusem încă cîntea să-l introducem în preocupările noastre de pînă atunci.

Astăzi însă, afară de Mihăiță care știu unde se află, de ceilalți nu mai știu absolut nimic. De cîțva timp însă am început să mă număr și eu printre „ceilalți”. Nu mai știu aproape nimic nici de mine. Mi-am pierdut parcă urma. De cîte ori mă caut, îmi pare rău că nu mă găsesc niciodată, acolo unde mă aflu. Cînd stau alături de Lizica, mai ales, nimeni parcă n-ar fi alături de ea. Cîteodată, mă simt așa de absent că-mi vine să plîng. Sunt parcă mai absent chiar decât Mihăiță, cel mai absent dintre noi toți în clipa de față... Nu știu de ce, dar de cîte ori mă gîndesc la el, mă trezesc gîndindu-mă la mine însumi. Chipul lui începe să se confunde cu al meu. Și doar Mihăiță nu semăna deloc cu mine. Nu semăna însă atunci, cînd nu eram poate amîndoi la fel, cînd el iubea numai pe Lizica iar eu mă lăsam să fiu iubit de toată lumea. Dar azi, cînd pe Lizica o iubesc și eu la fel cu el, cine-mi spune că n-am început și eu să seamăn cu Mihăiță?... El, e drept, trebuie să fi putrezit de mult... Eu însă abia acum încep... Dar azi, mîine, mai curînd sau mai tîrziu amîndoi o să fim la fel... Morții seamănă între ei ca niște frați gemeni. În pămînt, toți suntem copiii aceluiași tată.

Cînd îi vorbesc de moarte, Lizica își bate joc de mine. Lizichii nu-i este frică de moarte. Vrea să moară ca o floare în paharul de cristal în care a lăsat-o stăpîna casei, care a plecat într-un voiaj mai lung...

Pe mine însă cinismul Lizichii mă revoltă. Lizica nu poate fi sinceră. N-are nici un motiv să-și grăbească singură moartea. Nu poate fi nici obosită, nici dezgustată de viață. N-are nici măcar grija unui examen la facultate, ca mine. E tînră și frumoasă și are tot ce-i trebuie ca să trăiască fericită. Toată lumea o cunoaște și o iubește. Femeile, ca și bărbații o întîmpină la fel cu aceleași exclamații de admira-

rație. întregul Paris o soarbe cu ochii și adoarme cu ea în gând ca cu amintirea unei zile de sărbătoare. în localurile de noapte în care se află că vine Lizica toate mesele sunt rezervate de cu ziua. Pentru un scaun suplimentar la un colț de masă, se plătește ca pentru un hectar de pământ arabil. Și în Franța, pământul este cu mult mai scump ca în România...

Lizica mi-a mărturisit că vrea să fie îngropată în pământ francez. Pământul Franței adăpostește atîția morți iluștri, că amintirea lor îl face să rodească parcă mai mult ca ploaia și soarele. în Franța cînd ești cu adevărat cineva, nu mori aproape niciodată. Și Lizica este obsedată de numele cîtorva femei din veacurile trecute, care deși au murit de mult, continuă parcă să trăiască și azi.

Credeam că singurul mare eveniment al anului va fi examenul meu, care la Pitești, mai ales, trebuie să fi produs oarecare senzație. M-am înșelat însă. în Extremul Orient, s-a petrecut un eveniment cu mult mai senzațional : războiul ruso-japonez.

Lizica oscilează între două emoții deopotrivă de puternice. Una e plecarea mea ; alta, plecarea marelui duce. Eu trebuie să plec pentru îndeplinirea unor anume formalități care reclamă prezența mea neapărat în țară. Trebuie să-mi iau majoratul și să-mi prelungesc amînarea serviciului militar. Marele duce însă a plecat în Rusia de aproape o lună. Acum trebuie să se găsească în drum spre Manciuria.

De întors, probabil că o să ne întoarcem amîndoi, afară numai dacă, bineînțeles, unul din noi nu va ortul popei. De data asta însă nu știu care din noi va lua înaintea celuilalt, îmi dau seama că de cînd iubesc pe Lizica, eu și marele duce nu suntem decît doi cai de curse, cari galopează pe ultima sută de metri, ce-i mai despart de potou. Potoul nostru este Lizica. Pînă azi, toate cursele au fost cîștigate de marele duce. Nici nu se putea altfel... Marele duce este cal de rasă. Strămoșii lui numără cîte un împărat în fiecare generație. Eu însă nu sunt decît un biet *outsider* care aștept un handicap convenabil în care să mă pot afirma. Dacă scap și ocazia asta, din cal de curse devin cal de saca...

Marele duce nu cred să se poată întoarce înainte de sfârșitul războiului. Eu însă mă pot întoarce oricînd înaintea lui. Dacă aș fi fost major n-aș fi plecat pentru nimic în lume din Paris. Dar mama nu mai vrea să-mi trimeată nici un ban. Și eu tocmai acum, am mai mult ca oricînd nevoie de bani. La Lizica nu mă pot împrumuta fiindcă în momentul de față nu mai are nici ea. în cîteva zile, Lizica a dat gata toți banii pe care îi lăsase marele duce. Cît despre banii din țară să nu mai vorbim. Lizica nu primește de acasă decît o sută de franci mai mult ca mine. Amîndoi dar, suntem cum se zice *dans la plus noire puree*. Lizica, mai ales, suferă îngrozitor. Pentru ea, banii sunt ca boabele de orez din pilaf... Nu știe niciodată cîte boabe mănîncă. Așa mănîncă Lizica... mult... enorm... de mult... poate fiindcă i-au recomandat doctorii să se supraalimenteze. Lizica însă depășește pînă chiar și prescripțiile medicale. Mănîncă tot ce vede cu ochii. Mie bunăoară, pînă azi, mi-a mîncat ceasomicul de aur care-l aveam de la tata, inelul cu briliant pe care mi-l dăduse mama-mare cînd am plecat la Paris, două rînduri de haine, un pardesiou și leafa mea de bibliotecar pe care marele duce, la plecare, mi-o avansase pe trei luni de zile.

Trebuie să plec dar... Trebuia să plec de acum cîteva zile chiar... M-a oprit Lizica. A avut nevoie de mine, sau mai bine zis, de rolul pe care trebuia să-l joc fără voie. Nu puteam s-o refuz. Dealtfel, Lizica are perfectă dreptate. O soluție mai nimerită nu puteam găsi nici eu, nici ea. Pînă ce-am să mă întorc cu bani din țară, Lizica a închiriat unui atașat de la legația portugheză, două din odăile sale de la parter. Contractul însă l-am semnat eu, ca și cum aș fi subînchiriat cu învoirea proprietăresei odăile pe care pînă atunci le locuisem eu. De cînd nu mai are parale, Lizica a început să aibă scrupule.

Situația asta însă nu va dura multă vreme. Marele duce nu o poate lăsa *sur la paille*. Oricît de mare ar fi, în Rusia, criza financiară provocată de război, un mare duce poate găsi totdeauna banii necesari pentru a-și întreține amanta. Și afară de asta, rușii au credit nelimitat la Paris. O simplă telegramă e de ajuns. Semnătura marelui duce este ca toiașul lui Moise : face să fișnească apă din piatra seacă...

Eu însă mă rog la Dumnezeu ca marele duce să întîrzie cît mai mult cu trimiterea banilor. Surpriza asta vreau

să i-o fac eu, cînd am să mă întorc din țară, major și om bogat... Cînd voi lua locul marelui duce, poate rusul să se întoarcă victorios de la război. Adevăratul victorios am să fiu eu... Abia atunci Lizica o să înțeleagă care din doi o iubește cu adevărat... Știu bine că averea mea nu se potrivește nici pe departe chiar, cu averea marelui duce. Lizica însă, care este femeie inteligentă, va aprecia sacrificiul fiecăruia din noi, nu după importanța sumelor emise, ci după puțința băncilor emitente.

Mi-e teamă însă că Lizica, cum este ea „mînă spartă”, n-are să poată rezista pînă la întoarcerea mea din țară. În cazul acesta, voi fi nevoit să-i fac surpriza prin poștă, nu prin viu grai. Prima recoltă a ogorului meu părintesc va fi un cec. al Băncii Naționale Românești către Banque de Paris et Pays Bas...

Numai de nu mi-ar lua înaintea marele duce.

La noapte plec spre țară.

Plec însă cu sufletul îndoliat ca poarta unei case în care a murit cineva. Niciodată n-am plecat așa de trist, fiindcă niciodată n-am plecat forțat de altceva decît de imboldul propriului meu suflet. Eu n-am călătorit niciodată decît cu sufletul meu împreună. De data asta însă plec numai eu singur. Sufletul meu rămîne la Paris. Rămîne să rătăcească-pe Champs Elysees, la fel ca și sufletul lui Mihăiță care, acum trei ani, rătăcea prin alte Cîmpii Elisee, în timp ce trupul[^] lui aproape gol, se clătina spînzurat de copacul de la Trivalea...

Lizica a primit de la marele duce, nu banii pe care-i aștepta, ci o scrisoare — o scrisoare lungă pe patru fețe, un fel de spovedanie tîrzie, dar categorică din toate punctele de vedere...

Dacă pe cîmpul de luptă din Manciuria, marele duce ar întrebuința față de japonezi aceeași strategie, ca și față de noi, geniul rasei slave n-ar mai fi pus niciodată în discuție.

Abia acum înțeleg pentru ce marele duce a surîs cînd Lizica i-a destăinuit că o iubesc. Toți oamenii surîd pentru cîte ceva în viață. Un surîs însă nu seamănă niciodată cu altul. Și marele duce nu putea surîde decît așa cum a surîs : roșu!... Culoarea roșie înseamnă „pericol”... Un surîs

se poate tălmăci mai ușor ca un vis. Un surîs roșu, bunăoară, nu poate fi decît preludiul unei sentințe în ultimă instanță. Ierarhia surîsurilor, urmează ordinea culorilor din spectrul solar : roșu, portocaliu, galben, verde... etc.

Ușurința Lizichii ar fi putut să mă coste viața. N-are să mă coste însă, decît o parte din avere, dacă nu chiar toată...

Marele duce a anunțat-o că nu-i mai poate trimite nici un ban. În schimb, îi trimite consimțămîntul să fie înlocuit cu mine și pravoslavnică lui binecuvîntare pentru ce are de gînd să mai facă de azi înainte. Existența ei nu-l mai interesează. Parcă nu ar fi iubit în viața lui niciodată o femeie... Marele duce nu mai are decît sentimente patriotice... Pentru un moment îl preocupă numai problematica victoriei a armatelor rusești și prestigiul imperiului țarist în Exteremul Orient.

De cînd a primit scrisoarea marelui duce, Lizica tușește întruna. Dealtfel, de cîtva timp, la Paris, toată lumea tușește parcă la fel. Pe măsură ce ziarele anunță noi victorii japoneze, gripa franco-rusă face tot mai multe ravagii.

Din cauza aceasta, Lizica n-a putut să mă însoțească la gară. A rămas acasă, să se doftoricească. În schimb, despărțirea noastră a fost foarte emoționantă. M-a sărutat cu căldura celor 38 de grade de temperatură personală și mi-a spus :

— Vezi să nu uiți !... Trimite-mi ceva bani, imediat ce ajungi acasă...

Și atîta tot...

Pînă la plecarea trenului mai sunt 30 de minute...

Pînă să-mi iau majoratul mai sunt 30 de zile...

Pînă să pot surîde și eu ca marele duce mai sunt 30 de ani...

Acasă mă așteaptă mama, o telegramă de la Lizica, sosită cu o zi înaintea mea și o nesfîrșită serie de surprize neplăcute.

Pe mama o găsesc aproape neschimbată. Afară de cei cîțiva peri albi, crescuți pe la tîmple, mama a rămas aceeași femeie blînda, cu judecata întregă și care mă iubește la fel

ca întotdeauna, deși continuă să se îndoiască încă de strălucirea viitorului meu. Telegrama Lizichii a neliniștit-o mai mult decât dac-ar fi aflat, bunăoară, că mi s-a întâmplat vreun accident pe drum.

Lizica mă roagă stăruitor să n-o uit și să-i trimit, cât mai curînd, măcar cinci mii de lei, deoarece a doua zi chiar după plecarea mea, doctorii au sfătuit-o să intre într-un sanatoriu.

Mama încearcă să mă convingă de un lucru de care de altfel n-ai vrea să aud. Mă sfătuiește să nu-i trimit nici un ban, fiindcă bărbatu-său și părinții sunt mai bogați decât mine și mai în măsură să-i poarte de grijă. Mama însă nu știe încă ceea ce deocamdată nu știu decât eu. De trei luni de zile Lizica rupsesse orice relații cu cei de-acasă. Familia, de altfel, nu-i purtase niciodată de grijă. În lipsa marelui duce deci singurul om căruia se putea adresa fără să roșescă eram eu. E drept că pe Lizica o cunoștea întreg Parisul. Nimeni însă nu avusese pînă atunci curiozitatea să se întrebe cine este această faimoasă **princesa** Romanowska, al cărei amănat oficial fusese un mare duce, iar *amant de coeur* un student român.

Nu știu dar pe cine trebuia să supăr mai degrabă, pe mama sau pe Lizica. Mama nu vrea să-mi dea nici un ban mai mult decât strictul necesar buzunarului, iar Lizica, eram sigur că n-are să vrea niciodată să înțeleagă imposibilitatea de a-i trimite bani, mai înainte de a intra în posesia averii mele personale. Or, lucrul acesta nu era posibil decât peste trei, patru săptămîni.

Nu-mi rămînea deci decât să mă împrumut în oraș. Dar de unde? De la bancheri? Imposibil... Ar însemna să mîhnesc pe mama, care ar fi aflat imediat. De la prieteni? Dar care din prietenii mei mi-ar fi putut împrumuta suma de care avea nevoie Lizica?... Nici unul!

Poate singur Cotan. Dar Cotan este la București. Și tot la București se află și Steluța cu bărbatu-său, care a fost mutat profesor de gimnastică la Gimnaziul „Șincai”, înființat de curînd.

Cotan mă uimește cu perseverența lui sentimentală. Mărturisesc că nu l-aș fi crezut niciodată capabil de o dragoste așa de Jungă. De Steluța însă mi-e teamă să vorbesc. Sunt sigur că vară-mea îl înșeală cu primul venit. Steluța îmi

seamănă mie — mie cel de altădată! Se lasă să fie iubită de toată lumea...

Bani, bani, bani!...

îmi trebuie bani. îmi trebuie imediat și cât mai niuți... îmi trebuie cu orice preț, fie chiar cu prețul renunțării benevole la o parte din propria mea avere. Motivul l-am găsit... Este admirabil: o datorie de onoare... Bani însă nu-i pot găsi nicăieri...

Țăpuș Nicolae, cînd a avut nevoie de bani, a găsit imediat. A spart teigheaua lui tată-său. *Eu* însă nu pot face nici măcar atîta lucru. Teigheaua lui tată-meu se află la loc sigur — la Casa de depuneri și consemnațiuni din București. Tot ce pot face este să-mi sparg capul... Mi-e teamă însă că nu voi găsi nici acolo, ce-mi trebuie...

în Pitești, frămîntările mele nu produc nici un ecou. în orașul, în care Mihăiță s-a sinucis din dragoste, iar eu am rămas corigent la limba română, nu există nici un om în stare să-mi descifreze viitorul și să-mi sconteze gloria zilei de mîine...

De cînd m-am întors în țară, trăiesc parcă ultimele zile ale unui condamnat la moarte. Oamenii s-au pronunțat... M-au părăsit... M-au condamnat... Singura mea speranță este Dumnezeu. El mi-a purtat de grijă totdeauna. El n-a părăsit niciodată pe cei loviți de soartă pe nedrept... Unui condamnat la moarte i se îndeplinește totdeauna ultima dorință. Or, ultima mea dorință este să-i pot trimite Lizicăi, cât mai curînd, banii de cari are nevoie să-și caute de sănătate în sanatoriu.

Ei bine, banii aceștia, banii pe care trebuia să-i trimit femeii ce iubeam, avea să mi-i dea tot o femeie...

Cum i-am luat? Nu mai știu... Probabil cu ochii închiși, ca să nu văd ce iau. Dar i-am luat totuși... Trebuia!... Pe femeia care mi i-a dat însă am văzut-o. Era aceeași... Era femeia care-mi păstrase amintirea neștirbită... femeia care mă iubea încă...

Kety, Kety!... Ce apariție nebănuită!... Ce apariție aproape supranaturală!...

Sunt mai emoționat decât Jeanne d'Arc, cînd auzit pe Sfînta Caterina vorbindu-i de crăngile zarzărului înflorit...

Bmecuvmntat fie ministrul de Război care i-a înaintat bărbatul la gradul de maior, dar l-a lăsat tot în garnizoană la 1 ițești. Grație lui, regăsesc pe Kety... Grație ei, voi putea regăsi pe Lizica sănătoasă...

Kety e aceeași — o floare presată în filele unui album de poezii. De când iubesc pe Lizica însă nu mă mai interesează nici florile, nici poeziile. De obicei florile și poeziile sunt veșmintele de gală ale minciunii. Mă doare în suflet că a trebuit să mint pe Kety și de data asta... Dumnezeu însă are să mă ierte, fiindcă Dumnezeu singur mi-a scos-o în cale. El știe mai bine decât oricine că pe Kety n-am să mi-o pot smulge niciodată din suflet. Kety este o floare unică. Ea este amintirea singurei mele poezii trăite cu adevărat. Kety este izvorul de apă vie din care beau slăbănogii ca să se întremeze. Numai că pînă azi, eu nu-i cunoscusem încă darul acesta miraculos. Mă adăpasem din ea, ca un vițel oarecare din jgheabul rustic al unei fîntîni vulgare. De data asta însă, o singură sorbitură mi-a fost de-ajuns. Kety a făcut din mine un alt om. În primele zile după sosirea mea în țară, eram mai rău decât slăbănogul din *Evangelhelie*. Îmi plîngeam singur de milă. Astăzi însă parcă sunt Josua care oprește soarele pe loc !...

În jurul meu toată lumea se oprește să mă privească, să mă admire, să-mi vorbească, să mă descoasă... Un om venit din planeta Marte, n-ar fi stîrnit la Pitești mai multă curiozitate decât mine. Și doar eu nu vin decât de la Paris. Și, ceea ce este mai trist, vin cu mîna aproape goală. Pentru un singur examen de drept și o palidă aureolă de Don Juan, nu este nevoie ca cineva să se deplaseze peste nouă mări și nouă țări...

Sunt sigur că în timpul acesta, cei mai mulți dintre colegii mei, deși nu părăsiseră încă țara, trecuseră totuși mai multe examene și cunoscuseră mai multe femei decât mine. Faptul însă, că veneam de peste frontieră, făcea să fiu privit cu emoția naivă cu care sedentarii micilor localități din țară, salută apariția păsărilor călătoare.

Pe vremea aceea, pentru piteșteni numai berzele și rîndunelele treceau frontiera. Lor nu le era dat să meargă decât

cel mult pînă la București. Capitala țării era singurul titlu de glorie al celor care-și puteau permite eroismul unui voiaj extraordinar. Berzele și rîndunelele însă îi făceau să-și aducă aminte că pămîntul se mai întinde și dincolo de ceea ce văd ei cu ochii. Pentru prima dată, dacă nu chiar pentru singura oară în cursul unui an întreg, sosirea lor, îi făcea să mestece în gură și în gînd, nume exotice ca : Bosfor, Dardanele, Mediterana, Egipt... Dar atît și nîmic mai mult. Hotențoții nu pot număra decât primele zece cifre. Pentru rest, nu-i mai ajută creierul... Dintre toți concetățenii mei, singur profesorul de geografie știa poate ce alte nume mai poartă încă pămîntul de dincolo de Egipt...

Tot un fel de pasăre călătoare eram pentru ei și eu. Ca și ele plecasem și eu odată cu începutul unei toamne. Plecasem însă, nu spre sud, ci spre apus, pe drumul soarelui... Și nu mă întorsesem ca ele primăvara, ci aproape în toiu iernii, cînd la Pitești, păsările călătoare, nu mai zboară decât în amintirea celor cîțiva sentimentali cărunți.

Ciudată pasăre călătoare !... Îmi dau seama că reparațiia mea la Pitești, cadrează mai repede cu personalitatea vulgară a păsărilor autohtone. Nu eram nici barză, nici rîndunică... Eram simplu curcan îngîmfat pe care concetățenii mei îl așteptau cu nerăbdare ca să-l îngrase pentru Crăciun.

Cei care încearcă să se apropie de mine, parcă-mi întind mai repede lațul, nu mîna. Le este teamă să nu le scap din mîna iar. Toți au aerul că vor să se invite la ospăț. Toți sunt flămînzi... Toți mă pîndesc cu ochii holbați și cu gurile căscate, ca niște crocodili în bazinul unei grădini zoologice... Și totuși nici unul din ei nu mă vrea propriu-zis pe mine. Pentru ei eu nu sunt decât o simplă unitate de măsură. Fiecare din ei se socoate cu mult mai presus decât mine. Asta nu înseamnă însă că fiecare din ei n-ar vrea să fie, dacă nu mai mult, cel puțin atît cît sunt eu... În pîlnia urechii lor, numele meu se împletește cu ecoul vecinicii lor obsesii cotidiene : Bani ! Cuvîntul acesta le face un gol enorm și în cap și în suflet și în stomac...

Bani, Bani, Bani !... Bani mei, banii tatei, banii lor... Toți au aceeași mentalitate. Toți sunt convinși că banii mei, trebuie să fie și banii lor !... Prima plecare mi-o iertaseră, fiindcă știau că plec cu mîna goală. Cerșetorilor li se deschid porțile ca să iasă afară din cetate, nu să intre... Perspectiva

unei noi plecări însă îi doare, îi exasperează, îi flămânzește !...

Nu știu cu ce i-aș putea îndestula. La parastas se mănâncă gratuit. Înaintea plecării mele dar le trebuie și lor, dacă nu altceva, cel puțin un parastas, parastasul banilor care vor pleca odată cu mine... Instinctul lor de oameni flămânzi le spune că odată plecat cu banii, n-am să mă mai întorc poate, sau, în cel mai fericit caz, am să mă întorc fără bani... Și cum banii mei sunt și banii lor, fiecare din ei se vede cu mult mai păgubit decât mine însumi.

Până atunci, în mijlocul lor trăisem liniștit și anonim. Nimeni nu făcuse prea mare caz de mine. În oraș, singura mea faimă era că rămăsesem corigent la limba română. De data asta însă, toată lumea era răzvrătită contra titanului imaginar care le periclitatează avutul, libertatea și chiar existența zilei de mâine. Capul răzvrătiților este însăși mama.

Deși pare a fi tot atât de flămîndă, Kety singură nu face parte din gloata răzvrătiților. Kety însă e flămîndă numai de mine, de cel de altădată și probabil de cel de totdeauna. Ea singură nu-mi cere nimic. Pentru ea însă, acest „nimic” prețuiește mai mult ca tot ce alții îmi cer cu toții laolaltă. Gîndul, că mâine aș putea fi un altul decât cel de azi, îi înfurie pe toți deopotrivă. Ea însă continuă să mă păstreze același pe care mă cunoscuse în ziua cînd, goală toată, se măsurase cu mine pe sofa. Kety e singura mea mîngîiere, singura feastră luminată din orașul ăsta fără uzină electrică, singura adiere de primăvară în toiul acestei ierni grozave, singura ființă în mijlocul acestor bolovani cu chip de oameni...

Și totuși, față de Kety, mă simt mai vinovat ca oricînd. Răutatea celorlalți mă face să zîmbesc. Bunătatea ei însă mă pune pe gînduri. Îmi dau seama că față de Kety voi fi un platnic rău. Pentru tot ce-mi oferă ea, eu nu-i pot da în schimb decât iluzia satisfacției grotești, pe care un expres de lux o dă unei gări secundare în care se oprește cîteva clipe numai.

La București, îmi regăsesc parte din colegii din liceu. Unu sunt în ultimul an, la licență. Alții s-au împotmolit, ca și mine la primele examene. Pe toți însă, deopotrivă, îi gă-

sesc la fel de schimbați. Aproape nu-i mai recunosc. Lipsa de mijloace i-a îmbătrînit înainte de vreme. Cei mai mulți sunt dezgustați și de învățătură și de viață. Ca și corăbiile lui Filip al II-lea, nici n-au apucat să se desprindă bine de țarm, și au naufragiat cu toții, fără să aibă timp să dea măcar o singură luptă în largul mării.

Cotan este funcționar la Ministerul de Interne. Chiostec a dat dracului medicina și s-a întors acasă la Merișani. Țăpuș Nicolae cîntă cu ghitara într-o cîrciumă de lîngă Gara de Nord. Baruch David face gazetărie, fiindcă știe și limba germană, iar Popescu Virgil a intrat în Conservator și este probist la Teatrul Național.

Mă întreb ce ar fi făcut Mihăiță dacă ar fi trăit. Dintr-un noi toți numai el s-ar fi grăbit poate să-și dea licența. Și pe urmă ?... Probabil ar fi trecut și el ca ceilalți, în rîndul slăbănogilor sfinți bizantini, cari așteaptă să fie eternizați pe zidul unei biserici dintr-un sat oarecare.

Cotan mi-a mărturisit că mai așteaptă un an și dacă o vedea că nu e rost, se duce să-și dea examenele la Facultatea de la Iași. Nu se prea grăbește însă nici el, fiindcă pînă la 25 de ani nu are ce face cu licența. Advocatura n-o să facă, fiindcă n-are nici o, tragere de inimă, iar în magistratură n-are să intre, fiindcă profesiunile cu ore fixe îl dezgustă. Ministerul este altceva. La minister nu se duce decât la începutul fiecărei luni ca să-și ia leafa. La 25 de ani însă se poate alege deputat, mai ales că fostul prefect este de data asta senator.

Cotan pare a fi rămas același. Și cu toate acestea, s-a schimbat și el foarte mult. Pe Cotan însă nu l-a schimbat ca pe alții grija zilei de mâine. L-au schimbat femeile... Păcat numai că aventurile lui Cotan nu prezintă nici un interes. Toate se sfîrșesc aproape la fel — monoton și pueril. Băiatul ăsta este lpsit de orice fantezie. Parcă toată viața lui n-a frecventat decât același birt economic de mahala, în care s-a intoxicat după fiecare fel de mîncare. întregul său *menu* sentimental e format numai din alimente stricate.

Nu știu dacă Steluța intră și ea în aceeași categorie. Deși sunt curios să aflu noutăți despre ea, Cotan se ferește totuși să-mi vorbească de vară-mea. Discreția lui îmi dă să înțeleg că nu trebuie să-i vorbesc nici eu nimic de soră-sa. Atît mai bine. Poate că fratele Lizichii nu bănuiește încă

nimic din tot ceea ce mama pretinde că ar fi aflat întreg orașul.

Dar chiar așa să fie... Care e vina mea ?... Gura lumii e slobodă... Nu știu de ce, dar pe mine zicătoarele populare nu mă impresionează niciodată la fel, mai ales când mă simt vizat eu. Bunăoară, faptul că toată lumea din Pitești cunoaște legăturile mele cu fata fostului prefect și actualul senator mă incintă. Când Mihăiță mi-a mărturisit pentru prima oară că este amorezat de Lizica, am zîmbit. Pe vremea aceea însă nu cunoșteam lumea decît din cărțile cu povești și istorioare morale. Pe Lizica, mai ales, n-o cunoșteam deloc. N-o scosesem încă din rîndul zînelor cromolito-grafiate pe hîrtia velină a hors-textelor. Or, dacă eu însumi nu mă socoteam în stare să-mi ridic ochii pînă la ea, cu atît mai mult, suferința lui Mihăiță îmi părea o curată prostie. Cu timpul însă devenisem mai îngăduitor față de prostia omenească. Ba de data asta chiar, mi se părea că nimic mai firesc nu s-ar fi putut întîmpla decît să calc și eu pe urmele lui Mihăiță.

Totuși față de Cotan mă simt oarecum jenat. Mi-e teamă parcă să dau ochii cu el. Probabil fiindcă sunt vinovat. Dar ce anume rău am făcut nu știu. În orice caz, sunt sigur că n-am făcut nimic cu gîndul de a face rău. Fiecare e liber să mă judece cum vrea. Judecata celorlalți nu mă interesează ; din contra, mă bucură... ma face să zîmbesc șiret... Judecata lor îmi lustruiește parcă și mai mult vitrina amorului meu propriu, care pînă atunci se strecurase printre ei, ca geamul unui vagon de drum-de-Tier, aburit de ger. Judecata lui Cotan însă mă tulbură... mă face să tremur... îmi dau seama că pentru ce am făcut eu, numai el mă poate judeca. Și vina mea îmi pare cu atît mai mare cu cît pînă azi el singur nu-mi vorbește de ea... Pentru ce oare ? Voiește să mă cruțe, nu voiește să mă pedepsească ?... Atitudinea lui Cotan începe să mă exaspereze. Oare știe ceva sau nu știe nimic ?... Pentru mine însă un „da” sau un „nu” este același lucru. Pe zi ce trece îmi dau seama că cel care cu adevărat nu știe nimic sunt eu... Nu știu nici măcar atît cît ar putea ști Cotan.

Simt nevoia să plec cît mai curînd. Niciodată nu m-am simțit mai străin în mijlocul alor mei ca de data asta. Tris-

tețea celor cîtorva zile petrecute în țară s-au îmbibat parcă în mine ca un amestec de oțet și fiere într-un burete...

E singura mea provizie de drum. E buretele cu care va trebui să-mi răcoresc buzele aprinse de cuvintele pe care simt că nu le mai pot rosti...

Și cînd mă gîndesc cu cîtă bucurie așteptam să-mi revăd și familia și prietenii din copilărie !... Credeam că cei trei ani de zile petrecuți departe de ei, mă adînciseră și mai mult în sufletul lor. Nu știam însă că în lipsa mea furtuna smulse din rădăcini pînă și copacul de care se spînzurase Mihăiță la Trivalea...

Cine mă înstrăinase oare așa de mult de ei ?... Timpul ?... Nu cred... Oamenii ?... Poate.

Nu vreau să învinovățesc pe nimeni, fiindcă vinovat n-aș vrea să fiu decît eu singur !... Mi-e teamă însă ca nu cumva mai tîrziu, sau poate mai curînd decît cred, cineva să nu-mi spună că vinovatul este un altul...

Chipul Lizicăi, se aprinde parcă în fața ochilor mei, ca un semnal luminos de alarmă în noapte, nu știu însă unde... pe mare, pe țarm, sau pe cer...

— Nu crede, că nu-i adevărat... Vinovata nu sunt eu...
£ dragostea !...

La Paris, străinii mă apropiaseră de Lizica...
în țară, mă îndepărtase de ai mei...

în sfîrșit... Iată-mă om liber !

Iată-mă, fiindcă deocamdată așa îmi place să mă cred.
Om însă — om adevărat, mi-e teamă că nu sunt încă.

Om !...

Ce cuvînt lipsit aproape de orice rezonanță !... Un cuvînt amputat... estropiat... Parcă nici n-ar fi cuvînt adevărat... O simplă împerechere de litere și atîta tot. O vocală care vrea să zboare și o consoană care o ține parcă pe loc !...

Și totuși cuvîntul acesta așa de mic reprezintă ceva foarte mare — tot ce poate fi mai mare... Podoaba creației... Punctul culminant al unui program de realizări nebănuite..., Un punct grafic... după cea mai lungă și mai elocventă frază divină — o frază care a durat șase zile întregi !... Cu el se încheie totul. După el nu mai există nimic.

Nimic.

Ciudat lucru. Cuvîntul „nimic” este cu mult mai lung decît cuvîntul „om”. Să nu judecăm însă importanța cuvintelor numai după imaginea lor grafică. În felul acesta, toate bibliotecile din lume s-ar reduce la colecțiile uniforme ale aceluiași abecedar, tipărit însă în ediții diferite.

Și totuși cuvîntul „om” nu este decît o firmă — firma unui magazin de lux, în interiorul căruia însă, de cele mai multe ori, se găsește cu totul altceva decît ceea ce este scris afară. Vreau să spun că în viața de toate zilele, nu orice om dovedește existența ființei pe care Dumnezeu a voit s-o facă după chipul și asemănarea sa.

Un om adevărat, este un mecanic-șef al propriei sale uzine. Trăiește veșnic în apropierea materiilor inflamabile și a mașinilor cu tot felul de roți dințate, care nu așteaptă decît o mișcare greșită ca să-l muteze, ba chiar să-l distrugă. Mecanic-șef însă nupoți ajunge decît după ce ai trecut prin toată ierarhia meseriei, de la ucenic pînă la maestru.

Faptul acesta, mă întristează. Îmi dau seama că pînă azi ucenicia vieții mele nu s-a remarcat cu nimic de seamă, ca să-mi poată da cel puțin iluzia unei apropiate înaintări la rangul de maestru.

Nu știu dar, dacă sunt om cu adevărat. În schimb, pot spune cărunt liber. Nu mi-a spus încă nimeni lucrul acesta. Eu însămi simt sau mai bine zis, îl ghicesc. Și așa trebuie să fie fiindcă „viața” de cele mai multe ori, ceea ce simțim fără să știm încă, este cu mult mai adevărat decît ceea ce pretindem că știm...

Nu mai depind de nimeni. Majoratul m-a dezlegat de ultima obsesie a lanțului, de-a lungul căruia ca și un cîine care mușcă, nu-mi plimbases, pînă atunci, așa-zisa libertate, decît prin ograda copilăriei. De îndată însă ce am găsit poarta deschisă, am și luat-o la goană pe stradă. Încotro? Nu știu nici eu. Senzația libertății multășteptate este așa de puternică în primele clipe, că-ți atrofiază pînă și simțul direcției. Deocamdată, știu numai că am pornit-o din nou spre Paris. Atît mi-e de ajuns.

De cînd sunt liber însă, pentru mine Parisul se confundă cu Lizica. Dar cînd iubești pe Lizica, poți fi oare cu adevărat liber?... Iată un lucru la care nu m-am gîndit încă...

Nu sunt încă sigur, dar mi-e teamă că libertatea mea începe să devină și ea problematică. Mi se pare că mi-am schimbat numai stăpîinii. Și ceea ce este mai trist, de data asta nu cunosc nici măcar lungimea lanțului pe care îmi voi plimba de azi înainte iluzia libertății mele de om îndrăgostit.

Călătoresc singur într-un compartiment cu trei locuri și două inscripții, repetate în mai multe limbi : caloriferul cu : „*cald, potrivit, frig*” și semnalul de alarmă cu : „*în caz de pericol, trageți de miner*”.

Parcă aș călători cu trenul pentru prima oară în viață. Fiecare macaz mă face să tresar. Din gările prin care trec fără să mă opresc, cineva parcă îmi face semn să mă dau jos din tren. Fanionul roșu al cantonierilor îmi anunță parcă o apropiată deraiere.

Am impresia că, de data asta, am pornit pe un drum greșit. Și cu toate acestea, pe vagonul în care călătoresc, stă scris, roșu pe alb : *București—Paris*.

Este același drum pe care l-am mai făcut odată. Îl recunosc, îl reperez în amintirile mele, proaspete încă și, la capătul lui, mă opresc cu gîndul, așa după cum, trei ani în urmă, mă oprisem cu trenul.

Pe vremea aceea Parisul nu exista decît în imaginația mea. Mi-era egal, dar, oricum l-aș fi găsit. De data asta însă Parisul palpita în ritmul inimii mele. Și ritmul inimii mele nu repetă decît cele trei silabe ale cuvîntului : Li-zi-ca !...

Manivela caloriferului, este trasă la *cald*. Mie însă mi-e frig. Tremur tot. Dinții îmi clănțane în gură și stomacul mi se dezumflă ca o minge spartă. De-a lungul brațelor și picioarelor, șiruri de furnici nevăzute urcă și coboară neîncetat, iar în creștetul capului, părul mi s-a zbîrlit ca o coadă de viezure. Un demon și-a înfipt ghearele în el și vrea să mi-l smulgă cu orice preț...

N-am trecut niciodată printr-o criză de nervi ca asta. Geamurile compartimentului au început să se abureze de căldură. Pe mine însă mă învăluie parcă cearșaful rece din patul unui hotel de provincie, fără sobă.

Aș vrea să trag minerul de alarmă, să opresc trenul în câmp și s-o iau la goană de-a lungul arăturilor înzăpezite ca un iepure urmărit de propria lui teamă.

La fel, mi-e teamă și mie de ceva. Mi-e teamă, parcă de •o răzbunare apropiată, pe care însă n-o bănuiesc de unde ar putea veni. Și totuși, nu-mi aduc aminte să fi făcut rău cuiva.

Singură Kety ar avea poate dreptul să se plîngă de mine. Dar Kety nu bănuiește c-am mințit-o. Kety, probabil, continuă să creadă și azi, că am avut o datorie de onoare și nu știe că banii pe cari mi-i împrumutase i-am trimis Lizichei. Ea, ceva mai mult, Kety a rămas surprinsă cînd a primit cadoul-dobîndă pe care i l-am făcut la plecare. Dealtfel, Kety mă iubește prea mult ca să-mi vrea răul. Kety mă iubește pe mine, așa cum iubesc eu pe Lizica. Cine spune că femeile nu pot să iubească se înșală. Dovadă, Kety și poate •chiar Lizica...

Dar dacă este așa, de cine poate să-mi fie teamă? Nu, nu... Nu mi-e teamă de nimeni și de nimic.

Și continui să călătoresc inert ca un geamantan în fundul căruia mi-am ascuns conștiința împăcată că eu n-am făcut nimănui nici un rău pînă acum. Cîndva, nu știu cînd, probabil că voi păcătui și eu. Singurul meu mare păcat în viață însă va fi altul. Va fi răul pe care mi-l voi face tot eu mic însumi.

La Viena, un defect al uzinei electrice întîrzie, nu se •știe pentru cît timp, plecarea trenului din Westbahnhof spre Paris.

Prin birouri ard lumînări de spermanțetă și brichete de aprins țigările. Pe peron, am ploiații de la căile ferate circulă grăbiți, cu felinare și torțe aprinse în mînă. Spectacolul este lugubru și comic în același timp. Asist parcă la înmormîntarea unui lepros medieval, în jurul căruia legea cerea să se facă zgomot mult și întuneric.

Îngroziți de urmările neprevăzute ale accidentului, călătorii și-au pierdut parcă și mințile și identitatea. Aleargă cu toți în neștire, se caută, se strigă, se lovesc și se înjură. Cei cari, întîmplător, se regăsesc, se îmbrățișează fericiți ca și cum ar fi scăpat de focul Gheenei.

Printre ei mă aflu și eu. Pe mine însă nu mă cunoaște nimeni. Nimeni nu mă caută. Nimeni nu mă strigă pe nume. Prezența mea în mijlocul lor nu interesează pe nimeni. Dintr-un toți călătorii, eu par a fi cel mai absent. Sunt singurul călător care mi-am păstrat mințile și identitatea.

Mă întreb, chiar, de ce m-am coborît din vagon, cînd spectacolul l-aș fi putut privi tot așa de bine de la fereastră. Cineva însă mă împinge parcă tot mai mult spre gloata de nedumeriți care se înghiontesc, se apostrofează și se învîrtesc în jurul lor, ca niște cîini cu tinicheaua de coadă.

Cu cît timpul trece, îmi dau seama că aceeași agitație colectivă, pune stăpînire și pe mine. E drept că teama de necunoscut este cea mai contagioasă boală sufletească. În momentul acela însă sufletul meu evadase din mine. Călătorea grăbit înaintea mea, pe același drum pe care, din clipă în clipă, așteptam să pornesc și eu. Regretam numai că eu nu puteam sosi la Paris, decît în urma lui, adică pe înnoptate, cînd poarta sanatoriului se închide deopotrivă și pentru cei de afară și pentru cei dinăuntru. Aveam dar să văd pe Lizica, cu o zi mai tîrziu. Dar atît și nimic mai mult. O întîrziere de cîteva ore, chiar cînd te grăbești să-ți regăsești iubita, nu poate fi o nenorocire. În dragoste, mai ales, să te faci așteptat este o cochetărie, nu o. necuviință. Amanții adevărați se așteaptă totdeauna. Numai regii nu trebuie să aștepte pe nimeni. Protocolul curților regale însă nu vorbește nimic despre amantele regilor. Probabil că regii, cînd își așteaptă amantele, nu mai sunt nici ei regi...

Așadar, temerea de care mă simt cuprins, este pur și simplu ridicolă. Totuși pe măsură ce-mi dau seama, că n-am nici un motiv să mă agît, neliniștea din mine continuă să fiarbă în clocot, ca apa dintr-o oală ce amenință să azvîrle capacul în aer.

Iată ce înseamnă să fii om liber!... Cînd crezi că nu mai ești legat de nimeni, simți că trebuie să te legi din nou tu singur de cineva.

La un moment dar, din mulțimea de necunoscuți cu chipuri și gesturi apocaliptice, un chip nebănuit mi se lămurește deodată în fața ochilor, ca o amintire împrătată de un album cu fotografii decolorate de vreme.

Cotan!...

Tresar, cu numele lui pe buze. Dar chipul fratelui Lizichii dispare imediat, înghițit parcă de valurile mării ce-l scosese numai pentru o clipă la suprafață.

Îl văd cu adevărat, sau Cotan nu e decât o simplă halucinație a mea, în această noapte de valpurgis vienez?... Mă înalț în vârful picioarelor și ochii mei se rotesc pe deasupra capetelor necunoscute pînă ce chipul lui mi-apare din nou. De data asta însă nu-l mai scap din ochi.

Cotan m-a zărit și el. Lucru ciudat însă, figura lui nu trădează nici o emoție... nici o surpriză măcar. Cotan mă privește așa ca și cum nu m-ar recunoaște. Să fie oare din cauza întunericii? (Cotan e miop, ca și mine.) Nu știu care poate fi cauza. Prezența mea însă nu-l încîntă deloc. Pentru prima oară de cînd îl cunosc, Cotan pare preocupat în mod serios de ceva important, ceva care-i întunecă pînă și surîsul obișnuit cu care ne întîmpinasem totdeauna pînă atunci.

Faptul acesta mă pune din nou pe gînduri. Încep să bănuiesc că motivul temerii de care mă simțeam încă stăpînit nu putea fi altul decât prezența lui Cotan la Viena. Se întîmplase ceva înainte, sau ceva trebuia să se întîmple chiar în momentul acela?

Ajunși unul în fața altuia ne privim cîteva clipe întrebători, dar fără să ne întindem mîna. Nu știu ce ne împiedică: mulțimea din jurul nostru, sau poate chiar teama de noi înșine? Întîlnirea noastră neașteptată însă, pare a fi epilogul unui lung spionaj reciproc...

Și acum, iată-ne descoperiți, iată-ne dezarmați de propriile noastre arme. Iată-ne unul în fața altuia, gata să ne luăm interogatoriul pentru o anume vină bănuită dar nedovedită încă. Amîndoi deopotrivă și spioni și victime, fiecare din nou, ne întrebăm: Care pe care?... Care din noi îl prinsese cu adevărat pe celălalt?...

Să sune clopotele catedralei Sfîntului Ștefan, ca să aflu Viena toată ca în noaptea aceea Lizica doarme singură în-

Și să se facă lumină... lumină multă, lumină pentru toată lumea deopotrivă... Și lumina din vagoanele cu ferestre deschise, să se aprindă numai în vagonul cu ușile plumbuite, fiindcă acolo doarme călătorul care are nevoie de mai multă lumină decât toți ceilalți...

Cotan crede probabil că am înnebunit. Mă zgîlție de mîneca hainei și încearcă să-mi astupe gura cu palma. Se teme să nu-l compromit. Pentru prima oară cînd trece frontiera nu vrea să se dea în spectacol. Durerea lui nu vrea s-o mai cunoască nimeni. Abia s-a hotărît să mi-o împărtășească mie. Eu însă i-o ghicisem mai dinainte. I-am smuls-o din gură, fiindcă în inimă nu cred să fi avut nimic.

Ca orice perfect om de lume, Cotan este un cretin. În lumea lui, durerile mari nu trebuie să se manifesteze decât pe suprafețe mici. El nu știe ce înseamnă o durere adevărată. Cotan n-a iubit pe nimeni și n-a suferit niciodată. N-a iubit nici pe soră-sa, pe care n-a cunoscut-o decât întîmplător ca pe oricare alt membru al familiei. Pe Lizica n-am iubit-o decât eu, fiindcă eu singur am iubit-o altfel decât toți ceilalți... altfel chiar și decât Mihăiță care se omorîse pentru ea... Cotan nu pricepe de ce strig să se facă lumină... El nu știe că Lizicăi nu-i plăcea să doarmă pe întuneric. Lizica n-a dormit niciodată decât în timpul zilei... Noapțile și le petrecea numai în localuri luminate *a giorno*.

Și continui să strig așa, pînă ce, deodată, iată că se face lumină cu adevărat în toată gara.

Uzina electrică fusese reparată.

Clopotele însă n-au sunat... Clopotele de la Sfîntul Ștefan, nu sună decât foarte rar — cînd moare cîte un Habsburg.

Pentru Lizica însă, aveau să sune alte clopote — clopotele de la Pitești... clopotele de la Sfîntul Gheorghe, de la Sfîntul Nicolae, de la Sfîntul Ion, de la cimitirul Șerban-Vodă...

În trei luni de zile, am schimbat opt odăi cu chirie. Aș putea spune că în trei luni de zile, am făcut înconjurul

Parisului. Din rue des Ecoles, m-am mutat în Avenue des Gobelins, apoi în rue de Rivoli, în Place de la Bastille, în rue Lepic, în rue Campagne Premiere, în Avenue de la Grande Armee și în rue de la Pompe, pînă ce într-o bună zi, mi-am făcut bagajul, m-am prezentat la ghișeul unei agenții de voiaj și am cerut un bilet circular pentru Italia.

Îmi adusesem aminte că Phileas Fogg făcuse înconjurul pămîntului în optzeci de zile. Și doar pămîntul era ceva mai mare ca Parisul. De la moartea Lizichei, mai ales, Parisul nu mai era pentru mine decît o vagă expresie geografică, un nume care nu-mi mai spunea aproape nimic, ceva cu totul inexistent, așa cum trebuie să fi fost pe vremea Sfintei Genoveva.

Oriunde aș fi stat și orice aș fi încercat să fac, era același lucru. În fiecare odaie nouă eram aceeași scrisoare închisă într-un plic cu adresa vecinie greșită. Zadarnic, după primele zile, rupeam plicul vechi și băgăm scrisoarea într-un plic nou... După trei luni de zile, nu-i putusem încă găsi, adresa adevărată... Probabil că scrisoarea existenței mele nu mai era destinată pentru Paris. Trebuia deci să mi-o adresez cu totul altundeva... pe lumea cealaltă... acolo unde se găsea Lizica !...

Și totuși nu m-am sinucis !

În schimb, am plecat. Am plecat singur... Cînd ești singur» înseamnă că ești totdeauna alături numai de cine vrei tu să fi! Trebuia dar să-mi țin cuvîntul dat. Călătoria asta i-o promisesem Lizichii încă din ajunul plecării mele în țară, Pentru majorat. N-o făcusem pînă atunci, fiindcă eram sigur că Lizica dacă ar fi trăit, ar fi amînat-o și ea, tot pentru începutul primăverii. O fac deci acum ca să-i pot da Lizichii cel puțin satisfacția postumă că în viață nu i se refuzase nimic... Nu e vina mea însă, dacă o fac singur. Destul că n-o fac cu altcineva. În orice caz, o fac cu amintirea Lizichii mai vie decît orieînd...

De data asta cel puțin vom fi doi amanți ideali. Lizica n-are să mă mai supere cu nimic și tovărășia ei n-are să mă coste decît luminările pe cari am de gînd să i le aprind în domul din Milan, la San Marco, în domul din Florența și la San Pietro.

Din țară, adusesem cu mine cîteva cărți și reviste literare, apărute în lipsa mea, pe care însă n-avusesem încă timp să le citesc la Paris. Ele trebuiau să formeze *la fine fleur* a bagajului meu. Lectura, și mai ales, lectura subiectelor scurte, este recomandată ca cel mai bun medicament contra plictiseli în timpul călătoriilor mai lungi. Or, pe vremea aceea, subiectele autorilor români erau foarte scurte. Păreau scrise anume pentru cei cari călătoresc, mai ales în trenurile de lux, unde riști să te plictisești mai repede ca în trenurile populare.

Așa e cînd călătorești singur în compartimentul tău. Dacă n-ai destulă imaginație să te crezi într-un ^fotoliu de jeatru sau pe terasa unei cafenele, încetezi să mai fii o ființă propriu-zis. Te identifici fără voie cu chipul patinat de vreme dintr-o pictură veche, expusă în vitrina unui anticar. Subiectul n-are nici o importanță. Prețul se socotește după vechimea tabloului, care de cele mai multe ori hotărăște și valoarea lui artistică... Din gările, prin care te oprești numai cîte două, trei minute, în lipsa publicului obișnuit, amplexii căilor ferate te privesc, dacă nu cu o vădită ură, cel puțin cu indiferență... La fel privește și marele public operele de artă, fie că nu le poate aprecia, fie că n-are bani destui ca să le cumpere.

Dacă aș fi fost cu Lizica, probabil că prezența mea, cel puțin în vagonul restaurant, ar fi deșteptat mai mult interes. Singur însă nu sunt decît una din feluritele etichete de pe sticlele cu vin sau apă minerală, pe cari chelnerii le recomandă deopotrivă, cu același exagerat entuziasm de limbaj.

Majoritatea pasagerilor se găsește în aceeași categorie ca și mine. Afară de un german care ocupă o masă pentru patru persoane cu nevastă-sa și două fiice, toți ceilalți pasageri mănîncă singuri. Deocamdată, nici unul din ei nu pare dispus să intre în vorbă cu vecinul său. Atenția lor, se îndreaptă mai mult spre oamenii de serviciu care circulă clătîindu-se printre mese, ca un șir de plopi bătuți de vînt, de-a lungul unei șosele drepte. Uniforma lor pare a-i interesa mai mult decît cele două, trei costume englezești de voiaj sau decoltajul demi-decent al celor două fiice ale Rinului.

în fața mea deocamdată nu stă nimeni. în șervetul de pe tacîm însă e înfipt un carton cu inscripția „Rezervat”.

S-au servit aperitivele, și tacîmul din fața mea continuă, să fie rezervat, dar neocupat... Titularul lui trebuie să fie un englez care probabil nu admite ora meridianului din Paris. Mănîncă după meridianul din Greenwich.

Și nu m-am înșelat. Nu era, propriu-zis, un englez. E drept. Era însă tot un fel de anglo-saxon... O americană... ba ceva mai mult o vagă cunoștință a mea, o doamnă cu care legasem oarecare prietenie în cercul artiștilor plastici de la „Closierie des Lilas” pe care-l frecventam și eu în ultimul timp.

Doamna Wendy Woods, soția directorului unei mari bănci din San-Francisco, venise la Paris să învețe sculptura. Visul ei era să facă statuia ecvestră a lui Washington, pentru care primăria unui oraș din Statele Unite publicase un concurs și mai multe premii de cîteva mii de dolari.

O săptămîină întreagă la „Closierie des Lilas” nu se consumaseră decît idei geniale. Naudin, Galanis și Goze, un francez, un grec și un spaniol, o încurajau încîntați de perspectiva unui voiaj gratuit în America, cu prilejul inaugurării monumentului. Singur Manolo, un sculptor catalan, care pe vremea aceea cizela inele și alte bijuterii feminine, își bătea joc de viitorul Washington al doamnei Woods. Cu încăpățînarea caracteristică rasei sale, Manolo susținea că epoca sculpturii ecvestre, este încheiată definitiv. Colleoni și Gattamelata sunt singurii cavaleri de bronz ai omenirii. Restul sunt simpli călăreți de circ sau de carnaval, iar autorii lor, anonimi, lipsiți de orice decență artistică și cinste profesională.

Iată pentru ce în ziua aceea, d-na Wendy Woods lua masa împreună cu mine, în vagonul-restaurant al trenului Paris-Milano. Artista americană, se ducea să cunoască pe Verrocchio și pe Donatello, la ei acasă.

Pe mine, întîlnirea neașteptată cu d-na Woods mă emoționează ca și cum aș fi văzut pe Lizica așezîndu-se în fața mea. Amintirea Lizichei mi-a diformat aparatul vizual. De

trei luni de zile, eu nu mai pot vedea într-o femeie, oricine ar fi ea, decît o Lizică aproximativă...

Și totuși d-na Woods nu seamănă deloc cu Lizica. Nu este o femeie propriu-zis frumoasă. Nu cred să inspire nimănui o pasiune profundă. Se impune însă prin ciudățenia chipului ei. Are un cap prelung, un cap de zebra, sculptat în lemn. Părul ei roșcat este tărcat de mai multe șuvițe albe. E înaltă și cînd merge, cîntă parcă la pian. Pășește solid ca un bărbat — un bărbat travestit în femeie și nu discută niciodată problemele feministe la ordinea zilei. E o femeie interesantă din multe puncte de vedere, dar mai ales o excelentă camaradă.

Pe mine totuși tovărășia d-nei Woods mă jenează oarecum. Eu, femeilor dacă nu le fac curte, n-am ce să le spun. Noroc însă că d-na Woods nu e totdeauna curioasă să cunoască și părerile altora asupra subiectului în discuție. De cele mai multe ori, vorbește singură, și după fiecare frază, pocnește întotdeauna din buze ca și cum s-ar săruta cu cineva.

Lizica dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi putut-o suferi. Ba de data asta sunt sigur că i-ar fi aruncat cu farfuria în cap... D-na Wendy Woods vorbește de *Săgetătorul* iui Bourdelle și mănîncă marmeladă de portocale amestecată cu muștar englezesc.

După-masă, fiecare ne retragem în cabinele noastre. Probabil că tovărășia mea n-o încîntase prea mult nici pe ea. Multă vreme mă crezuse pictor. Cînd a aflat însă că scriu poezii, a strâmbat din nas. Pentru ea, scriitorii nu sunt artiști adevărați, fiindcă le lipsește elementul universalității. Opera lor nu poate interesa decît cel mult pe cei care vorbesc aceeași limbă cu ei... Pe ea o interesează în primul rînd artele plastice, apoi muzica... Literatura însă nu-i poate da decît emoții de periferie sentimentală.

Traducerile mai ales, oricît de exacte ar fi cîteodată, nu pot avea nici măcar valoarea unor fotografii mediocre.

D-na Woods are poate dreptate. Scriitorii nu pot fi niciodată artiști universali. Sunt numai membri în consiliul de administrație al unei întreprinderi de intelectualitate pur

patriotică și atîta tot... Și încă d-na Woods nu știe că scriitorul român cu care vorbește fusese corigent la limba română.

în revistele pe care le luasem cu mine în tren, găsesc o poezie pe care răposatul Haralamb Lecca o scrisese parca anume pentru mine :

„Pe lacul Maggiore, din Pallanza, pleacă
Spre Isola Bella, o barcă cu doi...
Amîndoi sunt tineri, triști sunt amîndoi,
Și deopotrivă, plînsul îi înecă !...”

Dacă n-aș fi fost singur, la fel s-ar fi petrecut probabil și cu noi, adică cu mine și cu Lizica. Eu poate n-aș fi fost tocmai amator de insulele Borromee. Lizica însă care citise romanul lui Boylesve, s-ar fi oprit cu siguranță la Pallanza.

Deși coincidența asta mă întristează peste măsură, curiozitatea mă face totuși să mă gîndesc și eu la eventualitatea unei plimbări cu barca pe lacul Maggiore.

D-na Woods, căreia îi comunic intenția mea, găsește ideea excelentă și o adoptă imediat cu entuziasmul cu care ar fi găsit soluția proiectului pentru statuia ecvestră a lui Washington. îmi propune să ne oprim însă la Streza, nu la Pallanza, fiindcă Streza este mai aproape de insule și, afară de asta, are hoteluri mai bune ca la Pallanza. Itinerariul lui Haralamb Lecca, îmi explică ea, nu corespunde realității și afară de asta nu e nici practic. Este un itinerar poetic, care convine numai ofticoșilor din Pallanza.

Pentru a doua oară în douăzeci și patru de ore, amabilitatea d-nei Woods îmi strică dispoziția de pioasă reculegere, cu care pornisem de la Paris, hotărît să călătoresc în Italia, singur, sau cel mult, numai în compania amintirei Lizichei.

D-na Wendy Woods însă cunoaște localitățile astea mai bine ca mine, care deocamdată abia le dibuiesc pe „ghidul Joanne”. Cunoaște apoi toate hotelurile, toate restaurantele și mai ales, prețurile cari în Italia, variază după naționalitatea clienților. Pentru americani în special, italienii au prețuri cu totul excepționale... De data asta însă d-na Woods și-a pus în cap să treacă drept româncă. Cu românii, ita-

lienii sunt mai generoși. Știu că sunt de același sînge cu ei și, mai ales, știu că sunt mult mai săraci decît americanii.

La Streza sosim pe la ora cinci după-amiază, cînd soarele spre asfințit cochetează parcă mai roșu ca orioînd, cu terasele de marmoră ale palatului din mijlocul lacului și cu piscul munților de pe care zăpada nu s-a topit încă toată. în schimb, pe malul lacului, lămîii sunt în floare și femeile în rochii decoltate.

Deși tînără, d-na Wendy Woods nu e romantică. Frumusețea peisajului nu stoarce din sufletul ei nici o exclamație. Dacă ar fi fost George Sand, Alfred de Musset ar fi părăsit-o a doua zi chiar... D-na Woods este numai artistă plastică.

Palatul Borromeilor se oglindește în apă ca un Narcis conștient de frumusețea și grandoarea dublei sale perspective unice și eterne. în materie de artă, d-na Woods nu este naționalistă. îi place chiar arhitectura italiană. Probabil, m-a stat niciodată de vorbă cu un arhitect român. Găsește totuși că palatului îi lipsește ceva. O statuie ecvestră. Un artist american, n-ar fi așezat statuia Sfîntului Carol Borromeo tocmai la Arona... D-na Woods cunoaște numele tuturor proprietarilor palatului, de la cel care l-a construit acum trei sute de ani pînă la contele Gilberto Borromeo care-l stăpînea pe vremea aceea. D-na Woods cunoaște prea multe lucruri. Te umilește cu atîtea amănunte pe cari nici nu le banuiești. Lizica însă care nu cunoștea decît un singur lucru, sunt sigur că ar fi găsit că palatului îi lipsește ceva : *Sărutul* lui Rodin.

Seara luăm masa pe terasa „Hotelului Regina Margherita”.

E o seară calmă, punctată de lumini discrete și înfiorată de șoapte nelămurite... Pe lac, nu mai plutește nici o barcă. Și totuși ecourile unor pași misterioși, dau apei sonorități umane... Cineva umblă parcă pe lac... Sunt pașii lui Cristos pe ape !...

La o masă alături mănîncă doi tineri blonzi, probabil doi străini ca și noi, doi frați sau două rude apropiate. Prea seamănă unul cu altul... Două chipuri de păpuși confecționate în serie...

D-na Woods îi privește cu atenția concentrată a artistului portretist în fața modelului. Eu însă n-aș vrea să fiu modelul d-nei Woods. Privirile artistei mi-ar schimba toată arhitectura figurei. D-na Wendy Woods are o privire sâlcie. Parcă se spală pe ochi numai cu apă de ploaie...

Cei doi străini însă continuă să mănînce ca și cum nu s-ar găsi decît ei singuri pe terasa hotelului. N-au ridicat niciodată ochii din fundul farfuriilor.

La un moment dat, d-na Woods mă întrebă :

— Care din doi îți place mai mult ?

Nici unul... Mie nu-mi plac decît bărbații care seamănă cu mine... Dacă mi-ar fi cerut aceeași părere despre o femeie poate c-aș fi avut ceva mai mult de spus. Pe d-na Woods însă femeile n-o interesează. Nu vorbește niciodată de prietenele ei. Dacă nu mă înșel, la Paris cel puțin, n-avea nici o prietenă. Mi-am dat seama de lucrul acesta, mai ales în ultimul timp, cînd am încercat să-i vorbesc de Lizica. D-na Woods pretinde că în Italia, elocvența morților iluștri radiază atîta viață nouă, că amintirea morților anonimi, oricît de scumpă ne-ar fi nouă, față de alții devine o necuviință. Noaptea, mai ales, nu trebuie să vorbești despre morți. Noaptea se celebrează numai perpetuarea vieții istovită de prea multa lumină a zilei.

Or, noaptea tocmai se așezase cu noi la masă.

Cerul se unificase cu munții și munții cu lacul din mijlocul căruia cele trei insule se rotunjeau ca trei căpițe de fîn pe cîmp. O boare parfumată ne mîngîia nările și buzele umede încă de Chianti. Apoi, deodată, cuvintele noastre nu mai avură nici o rezonanță și pleoapele începură să se închidă, furate parcă de somn...

E prima mea noapte în Italia... Prima noapte în care dorm parcă deștept și visez fără să dorm încă. Prima noapte în care nu mă mai gîndesc la nimic, nici chiar la Lizica...

Pe doamna Woods însă, nopțile din Italia o impresionează altfel decît pe mine. D-na Woods visează cu totul altceva...

O nouă întrebare a ei mă trezește deodată, ca soneria tunui ceasornic deșteptător.

— Ia uită-te bine la ei... Cu care zici că mă culc la noapte ?

Răspunsul meu o scui pă drept în frunte.

— De ce cu ei, și nu cu mine ?...

O clipă, doamna Woods pare că se clatină pe scaun. Repede însă începe să-mi surîdă ca și cum și-ar fi găsit echilibrul.

— Iartă-mă, dar nu știam că mă placi. De două zile de cînd suntem împreună, nu mi-ai dat nimic să înțeleg... Nu mi-ai vorbit decît de defuncta d-tale amantă... Nu simți că ai început să miroși și d-ta a cadavru ?...

La Veneția plouă.

Ploaia înseamnă abundență... Nu știu ce ar putea cîștiga Veneția de pe urma ploaiei. Veneția este însă orașul amantilor... și d-na Woods adoră să fie iubită mai ales cînd plouă. Ploaia este afrodisiacă. Miroase a cantaridă și alte ingrediente pe cari cameloții Parisului le vînd pe sub mînă numai clienților de încredere...

Fiindcă falsifică lumina zilei, ploaia suspendă lucrul în atelierele artiștilor. Un atelier fără soare, este mai trist și mai incomod ca o cameră de mansardă. Cînd plouă însă, întreg pitorescul unui atelier se furișează pe sofaua din colțul căptușit cu perne și covoare persane. Or, sofalele astea de obicei, sunt destul de largi, că pot adăposti comod chiar două persoane...

Păcat numai că la Veneția n-o să putem găsi așa ușor un atelier pe placul nostru. O să ne mulțumim dar, cu o cameră de hotel. D-na Woods îmi propune „Hotelul Capello Nero”, un hotel vechi, care miroase a mucigai, un mucigai venețian autentic.

Gondola părăsește Canal Grande și se afundă cu noi printr-un labirint de *canalette* strimte și murdare. Veneția, orașul amantilor, e tot așa de murdar și dezgustător ca și un sfîrșit de dragoste...

A doua zi însă, Veneția se reabilitează. Nu mai ploua, în piața San Marco e soare, lume multă și porumbei... Ma-

joritatea unora și altora sunt amanți... Porumbeii se giuguiesc în văzul tuturor. Oamenii însă ceva mai discreți se țin numai cu brațul de talie, deși gura celor mai mulți atinge mereu pîlnia urechii de alături. Femeile oftează și admira pacotila din vitrinele de sub colonade. Bărbații oftează la fel și-și mai numără odată banii din buzunar... Dacă nu altceva, măcar un „Recordi di Venezia” au să le mai aducă aminte cîndva de vremea cînd se credeau fericiți.

San Marco și Palazzo Dogale își primesc vizitatorii cu același zîmbet ospitalier cu care de cîteva secole își fac mereu concurență unul altuia... Din sfert în sfert de ceas, orologiul din piață bate o dată, de două sau de mai multe ori... Mulțimea curioasă își ridică ochii extatic spre cadran. Leul înaripat însă îi întoarce spatele. El singur n-aude parcă nimic. Nu cunoaște încă limba orologiului. De cînd s-a pomenit în vîrful coloanei de porfir, sta de vorbă numai cu eternitatea și cu infinitul...

În prima zi, vedem pe Colleoni, iar trei zile pe rînd nu facem decît același lucru mereu... Profităm de prezența noastră în orașul amanților.

A patra zi, în loc de „bună dimineața”, d-na Woods mă întreabă :

— Vrei să ne despărțim ?

— Așa de repede ți s-a urît cu mine ?

— Nu, dar mi-e teamă de ce ar mai putea urma. Simt că încep să mă amorezez de tine... Și eu nu vreau să-mi complic viața... Eu sunt femeie serioasă... sunt măritată... Bărbatul meu este un om ideal... Nu vreau să-l pierd. Un bărbat ca al meu e lucru rar... Amanți ca tine însă găsesc pe toate cărările...

D-na Wendy Woods are dreptate...

La Padova, ne-am despărțit. Ea a rămas să vadă pe Gattamelata. Eu am pornit înainte spre Florența și Roma, să. vād nu știam încă ce anume...

Iar sunt singur... Și totuși vagonul nostru e ticsit de lume. În vagoanele italienești, circulația între compartimente e mult mai liberă. Nu poți fi niciodată cu adevărat singur, mai ales că în Italia nu se călătorește în bandă. Eu însă călătoresc pentru prjma«oară în Italia...

De la Bologna la Pistoia, drumul nu e decît un șir nesfîrșit de tunele și viaducte. Apariția cîmpiei toscane îmi amintește un peisaj identic din țară, pe care-l admirasem cu Lizica în gînd... Iată dar că nu mai sunt singur !...

Uitasem că, de la Paris, pornisem însoțit de amintirea Lizichei... E drept că la Veneția o înlocuisem cu altă femeie. Amintirile însă nu pot rezista totdeauna realității... Dealtfel, nu cred că Lizichei să-i fi plăcut prea mult Veneția. Orașul amanților i-ar fi mărit febra și agravat tușea... De data asta însă nimic nu mă mai împiedică să mă alătur iar de vechea și nedespărțita mea tovarășă de drum.

Lucru ciudat însă — nu știu de ce, de data asta chipul Lizichii îmi fuge mereu din fața ochilor. Altădată, în nu importă ce chip de femeie, vedeam o Lizică aproximativă. De data asta însă cînd cred că am prins-o mai bine, îmi dau seama că m-am înșelat... Femeia de lîngă mine nu mai e Lizica... E o străină... o necunoscută.

Probabil, Lizica e supărată pe mine... E supărată sau poate, călătoria prin Italia n-o mai interesează ? Pe acolo pe unde se află ea trebuie să fie cu mult mai frumos ca pe culmile Apeninilor toscani.

Florența...

Cum sunt singur, îmi pot da seama mai bine de ceea ce vād. Cînd ești în compania altora, parcă nu te sature niciodată îndeajuns. Ți se fură mereu cîte ceva din merindele sufletului. Frumosul nu se gustă în colaborare... Natura ni-1 servește numai în porții strict personale...

Sunt hotărît să însemn tot ce vād. Cu însemnările astea m-aș putea afirma mai tîrziu ca om de litere... Scriitor de impresii de voiaj... Știu că majoritatea publicului românesc apreciază foarte mult spovedaniile acestor păcătoși maniaci dar inofensivi... Dealtfel, cititorii romani nu voiajează decît grație acestor broșuri, tipărite anume pentru cultura maselor populare. Pentru mine, mai ales, ocazia ar fi binevenită. Aș scăpa odată pentru totdeauna de rușinea de a fi rămas corigent la limba română. Eu cel puțin pot dovedi că am voiajat cu adevărat... Nu mă inspir ca alții numai din *Baedeker-unle* respective și din cîteva cărți poștale ilustrate...

La Roma însă îmi dau seama că în carnetul meu de impresii n-am scris încă nimic. Ba ceva mai mult, titlul cu care-l cumpărasem de la librărie începuse să se șteargă și el...

Ce obiect frumos e un carnet de impresii cu filele albe... E tot așa de frumos, ca și frumosul ce face să-ți piară graiul în clipa când îl descoperi...

Nu, nu... N-am scris nimic, și probabil, n-am să scriu niciodată. De ce aș face și eu aceeași greșeală ca cei care își închipuie că pot spune ce au văzut în Italia?... Impresiile de voiaj nu se pot povesti în limba vorbită de toată lumea. Ele sunt ca spovedaniile sufletești pe care nu le poți face oricui, fiindcă nu oricine te poate dezlega de păcatul de a poseda și un al șaselea simț... Simțul frumosului... Sfânta cuminecătură ți-o dă numai preotul la biserică... Nu ți se trimite acasă prin comisionar!...

Cine vrea să știe ce este Italia, să se ducă s-o vadă, dacă poate. Dacă nu, în loc să citească ce-au scris alții, să-și procure mai bine ghidul-reclamă al unei societăți de voiaj. E tipărit mult mai curat ca broșurile culturale din România, și nu costă nimic. La cerere, se trimite gratuit.

Reapariția mea la Paris nu produce nici o senzație în cercul celor câțiva prieteni, cu care altădată mă vedeam aproape zilnic. Dacă nu le-aș fi spus tot eu că fusesem în Italia, nici unul n-ar fi avut curiozitatea să mă întrebe ce am făcut timp de două luni de zile, cât lipsisem din Paris, îmi dau seama că absența mea din Paris, nici nu iusese remarcată. La Paris însă, nu se remarcă aproape nimic — nici chiar absența morților. Dovadă, moartea Lizichii. Nu-și mai aduce nimeni aminte de ea. Când pleci, ești bun plecat, Cine vrea să existe n-are decât să stea pe loc. Parizienii, mai ales, nu călătoresc decât foarte rar și atunci chiar pentru foarte scurt timp. Parizienii nu se simt bine decât la ei acasă sau cel mult la „Pere Lachaise”. De câte ori sunt nevoiți să treacă frontiera, sunt de *mauvaise humeur*. Un voiaj în Italia, mai ales, îi înspăimîntă ca un voiaj pe lumea cealaltă. Dar mult mai fanatici chiar decât parizienii adevărați sunt studenții români din Cartierul Latin. Pe aceștia nu-i poți mișca din loc decât cel mult cu un decret de expulzare. Pentru ei,

Italia este un fel de local de petrecere care și-a pierdut voga. Amintirea îndepărtată a celor câțiva clienți de seamă ca Goethe, lord Byron, Shelley, Keats, Musset și Richard Wagner nu mai emoționează pe nimeni. Compatrioții mei nu citesc decât pe Georges Ohnet. Clienții cafenelei „Vachette”, nu cred să fi aflat încă de existența unui Maurice Barres sau Henri de Regnier, care, în ciuda parizienilor sedentari, fac aproape în fiecare an câte un voiaj în Italia.

Pentru mine însă, Italia sau Parisul este același lucru. De câțiva timp nu mă mai simt bine nicăieri. Prietenii vechi au început să mă plictisească, iar localurile de noapte unde aș putea face cunoștințe noi, nu mă mai atrag. Împrejurimile Parisului în cari mă refugiez din când în când, în loc să-mi odihnească trupul și mintea, mă chinuie cu amintirea câmpiiilor și copacilor din țara mea. De când călătoresc prin lume, n-am întâlnit nicăieri un copac la fel cu nucul dîry via noastră de la Slatina.

Nu mi-a fost niciodată așa dor de ai mei... Și eu care începusem să mă cred dezlegat de tot ce lăsasem în urmă!... încep să cred că tot parizienii au dreptate. Nicăieri nu e mai bine ca la tine acasă. Păcat numai că de lucrul acesta nu mi-am dat seama la timp. Mi-e teamă că acum e prea târziu. Nu mai e nimic de făcut.

Dacă n-aș avea de preparat examenul din iunie, m-aș întoarce în țară chiar acum. Nu știu însă c.e-aș putea inventa ca să nu par ridicol. Nu mai pot specula nici măcar moartea Lizichei. M-ar da de gol cărțile poștale ilustrate pe cari le trimisesem din Italia. Și afară de asta, cei de acasă atît așteaptă — să mă vadă întorcîndu-mă plouat ca un cîine cu coada între picioare, incapabil să-mi trec examenele.

Dacă aș fi rămas în țară, poate ar fi fost mai bine. În țară cel puțin nu se prea vede ce faci la universitate. Dacă ai cu ce trăi, poți sta la București o viață întreagă fără să treci nici un examen. La Paris însă e altceva. În țară dacă cheltuiești un milion într-un an, ești om mare. Peste frontieră însă n-ai voie să cheltuiești decât strictul necesar. Altminteri, ești om de nimic... Și barim dacă aș fi sigur că am să mă întorc cu doctoratul sau cu licența măcar... Dar cînd mă gîndesc că e foarte posibil să mă întorc cu mîna goală, îmi vine -să strig „stop” și să mă angajez și eu ca alții în Legiunea străină, de pe acum chiar. Aș avea poate norocul să

devin mai celebru decât un oarecare doctor în drept *magna cum laude*. Adevărul e că nu-i puțin lucru să lupți pentru civilizarea sălbaticilor din Africa. Ce carieră strălucită !... Pleci anonim și te întorci erou (dacă, bineînțeles, ai norocul să te întorci teafăr). Ai ridicat prestigiul patriei și al bine-meritat de la omenire. Apoi o duzină de interviuri, o serie nesfârșită de foiletoane în ziarele de tiraj, și dintr-un biet corigent la limba română, iată-te deodată mare scriitor... Și doar țara are nevoie de scriitori... Doctori în drept de la Paris, slavă Domnului, avem destui... Unul mai mult sau mai puțin n-are importanță.

Să admit însă că acela aș fi tocmai eu... Ce-aș face în țară cu doctoratul în drept. Aș putezi ca și alții în cine știe ce fund de provincie. Locurile din București și orașele mai principale sunt rezervate pentru Cotaș și ceilalți copii de prefecți sau parlamentari. În țară, cine mă cunoaște pe mine Nimeni... Mi-e teamă chiar că în curînd n-au să mă cunoască nici ai mei chiar... Și poate au să aibă dreptate... Cînd vrei să fii cineva, nu trebuie să le spui niciodată cine ești. Aș-teaptă pînă vor veni ei singuri să se intereseze cine ești...

Și totuși, nisipul Saharei mă atrage parcă mai mult ca praful de pe străzile orașelor noastre de provincie. În orice caz, Parisul nu mă mai interesează. Simt că nu mai pot trăi în el. E un oraș în care trăiești așa ca și cum nici n-ai exista... Or, eu simt că exist încă. Dar unde mi-aș putea da seama mai bine de existența mea ?... în Sahara sau în țară ?...

M-am hotărît să mă întorc în țară. E drept că am lăsat să treacă vreme cam multă pînă să mă hotărîsc să tac ce trebuie. În schimb însă, la Paris, vestea plecării mele în țară, a produs mai multă senzație ca întoarcerea mea din Italia.

La „Vachette” însă senzațiile nu durează multă vreme. Se consumă ca niște simple cafele cu lapte... Numai decît...

Sunt hotărîri însă pe cari nu le pot lua decât anume oameni. În această categorie de oameni intru și eu. De data asta, încep să simt că sunt și eu cineva. În orice caz, sunt un om întreg. Pînă atunci nu fusesem decât o succesiune de proiecte diferite pentru fațada unei clădiri neînfăptuite încă.

Nu găsisem încă materialul necesar pentru cea mai potrivită fațada. Astăzi, mi-am dat seama că materialul acesta n-am să-l pot găsi decât tot în țara mea. Atît mai bine. Va avea și țara mea un constructor adevărat. Pînă azi, n-a avut decât meșteri lăcătuși...

Voi începe așadar să mă construiesc eu singur. Îmi voi clădi însă existența, nu după sfaturile celor care pretind că exista mai de mult, ci după formula nebuloasă a celor cari nu și-au putut încă dovedi existența. Nu-mi plac clădirile prea mari. „Mare” nu înseamnă numaidecît „Monumental”. Monumentele nu se fac cu material mult. Creierul omului este cu mult mai ușor decât restul corpului. Nu-mi voi face deci prea multe etaje suprapuse, fiindcă pînă la cer nu te poți ridica decât cu mintea ; nu cu trupul. Și nu-mi trebuie nici ferestre prea multe, fiindcă o singură fereastră ți-e de ajuns ca să poți vedea tot ce există dincolo de tine. Nu știu dacă voi găsi în mine artistul care să mă înțeleagă ce vreau. Arhitect aș putea fi oricînd. Arhitectul însă nu mi-ar fi de ajuns. Arhitecții noștri, mai ales, clădesc numai... nu construiesc. Arhitecții noștri sunt ca profesorii de limba română. Îți repetă aceeași clădire ca pe o lecție de gramatică. N-au inteligență să facă ceva nou. Au numai o bună memorie și atîta tot. Fac mereu același lucru... Exact ce-au mai făcut și altă dată... ce-au făcut mereu pînă atunci. Nu fac decât să terorizeze avîntul personalităților răzlețe cu falanga macedoneană a uniformității legiferate...

Eu însă voi încerca să construiesc, nu să clădesc. Voi construi însă ceva, numai pentru mine și pentru cei cîțiva vagabonzi care vor avea curajul să se adăpostească sub acoperișul fanteziei mele. Nu știu dacă va fi un palat, o biserică sau o simplă colibă de lut. Va fi însă ceva definitiv ca templele grecești și etern ca piramidele Egiptului. Nu va fi însă la fel cu nici una din construcțiile care fac mulțimea să caște gura și să holbeze ochii. Bîlbîții și miopii oricîta bunăvoință ar avea nu vor putea niciodată să vorbească cum trebuie și să vadă ce trebuie. Văzînd-o, cei mai mulți vor surîde. Alții vor țipa. Și vor avea dreptate și unii și alții, fiindcă nimeni nu o va vedea așa cum are să fie. Eu singur o văd așa cum trebuie să fie... O văd așa cum băl-tanul ochește din zbor peștele din fundul apei, așa cum

furnicile percep culoarea ultravioletă și așa cum Apostolul Pavel a văzut pe Cristos pe drumul Damascului.

La noapte plec. Plecarea mea n-arc să fie remarcată de nimeni. Dealtfel, eu mă consider plecat din Paris, de aproape o lună, de cînd mi-am lăsat să-mi crească barbă. Am observat că barba dă oarecare prestanță chiar manechinelor din vitrinele de la „Galeries La Fayette”. Dealtfel, afară de Edison și Maeterlinck care sunt rași... toți oamenii mari poartă barbă.

Ieri m-am dus la „Vachette” să-mi iau rămas bun de la prieteni. I-am găsit pe toți ca de obicei la aceeași masă. Cînd însă m-am îndreptat spre ei, mi-am dat seama că nimeni nu mă mai recunoaște. Atît mai bine. Au să afe mai tîrziu cine a fost omul cu barbă care îi deranjase. M-am scuzat ca și cum m-aș fi adresat din greșeală unor persoane pe care nu le cunosc. Adevărul este că nu ne cunoscusem niciodată — nici ei pe mine, nici eu pe ei... La Paris n-am cunoscut cu adevărat decît o singură persoană... Pe Lizica... Sunt sigur că Lizica m-ar fi recunoscut chiar și așa cum sunt acum. Ba ceva mai mult, ar fi ghicit și pentru cine am lăsat să-mi crească barbă. Pentru ea... Galanis mi-a spus că în Grecia cînd îți moare iubita, șase luni de zile nu te mai razi. Și tot el mi-a făcut și un portret așa cum sunt acum, cu barbă... M-a creionat cu puțină culoare, cîntînd la ghitară lui — o ghitară de pictor pe care nu cîntase nimeni pînă atunci. Ghitară asta însă o să-mi amintească totdeauna de vremurile cînd amîndoi ne străduiam la fel, să construim ceva, altfel decît toată lumea. Cine m-ar vedea în portretul lui Galanis m-ar lua drept un martir spaniol. Parcă aș fi o frescă de Greco. Nu-mi lipsește decît aureola de sfînt... Primul sfînt care roagă pe Dumnezeu din ghitară să-i ierte propriile păcate... Și eu care nu știu să zdrăngănesc din ea, nici măcar cît bietul Țăpuș... De Margareta nu mai vorbesc...

Oare pe unde o mai fi Margareta? Dar Steluța?... Tot cu Cotan o fi încurcată și acum?... Nu mai știu nimic de nici una din ele. Parcă nu le-aș fi cunoscut niciodată. Afara de Kety, nici o altă femeie nu-mi mai tulbură amintirea Lizichei...

În țară însă voi căuta să-mi regăsesc toți prietenii de altădată. La drept vorbind, nu mă gîndesc decît la cîțiva inși. Mi-e teamă însă ca tocmai aceia n-au să-și mai aducă aminte de mine. În liceu, la Pitești era altceva... În lume însă, în societate, un fost coleg, corigent la limba română, nu-ți prea face cinste.

La Paris, românii intelectuali se adunau în cafeneaua „Vachette”. La București se adună la cafeneaua „Kiibler”. În genere, intelectualii sunt oameni care nu se ocupă cu nimic. Discută numai ce au făcut alții și atîta tot. De obicei, discuțiile astea țin de dimineață pînă seara, se întind ca pecinginea de la o masă la alta și cîteodată continuă chiar zile întregi, fără nici un rezultat propriu-zis. Verdictul judecății lor este mai totdeauna negativ. Intelectualii nu admit niciodată nimic din ce se face în afară de cafea. Intelectualii români, mai ales, sunt foarte exigenți. La Paris ca și la București, de îndată ce se strîng doi, trei, în jurul unei mese, se și constituie într-un fel de Curte supremă care condamnă fără milă aproape întreaga activitate omenească. Noroc însă că omnipotența lor nu merge decît pînă la pedeapsa cu moarte. Altminteri, populația planetei noastre ar fi diminuată în mod simțitor. N-ar mai rămîne pe lume decît intelectualii de la cafea.

Mărturisesc totuși că pe intelectualii din București îi prefer intelectualilor români de la Paris. În țara ta cel puțin ai dreptul să faci tot ce vrei, chiar cînd n-ai face propriu-zis, nimic de seamă. La Paris însă, cred că este o lipsă de bun-simț să nu faci nimic absolut, ani de-a rîndul, cînd toată lumea se străduiește să facă în fiecare clipă cîte ceva. Poate acesta e și motivul pentru care m-am hotărît și eu să plec din Paris, imediat ce mi-am dat seama că n-am sa pot face nici eu nimic.

În țară însă e altceva. În țară sunt parcă alt om. Deși la București mă simt tot așa de străin ca și la Paris, faptul însă că de data asta mă găsesc în țara mea, mă face să-mi afișez personalitatea cu mai mult curaj. Doar sunt un om voiajat... Cunosc două țări complet pe dinafară și alte patru suficient ca să pot face la nevoie pe profesorul de geografie.

în liceu, dealtfel, la geografie am fost printre cei dinții, în toate clasele... Să nu mai vorbim însă de ce a fost. Deocamdată, mă interesează cine sunt și poate chiar ceva mai mult... cine am să fiu...

La cafeneaua „Kubler”, bunăoară, am început să fiu și eu cineva. Sunt aproape la fel cu ceilalți. Nu știu încă ce anume părere au de mine, intelectualii din București. Cei mai mulți însă, par a se interesa de mine mai mult decât intelectualii de la Paris. Dealtfel, aceia mi-e teamă că nici nu erau intelectuali adevărați. Încep să cred că, deși fost corigent la limba română, dintre toți studenții români de la Paris, eu eram singurul intelectual. Restul erau numai studenți eminenți, sau numai stâlpi de cafea... Teatre însă, concerte conferințe, expoziții de artă... i-a ferit Dumnezeu, și pe unii și pe alții...

Bine că am plecat la timp. Față de Paris, Bucureștii sunt un fel de teren virgin, pe care îl poți cultiva cum îți place. N-ai decât să arunci în vânt o mână de sămânțe selecționate, și recolta e gata... Nu-ți trebuie nici plug, nici greblă, nici sapă... Soarele și ploaia pătrund în pământ mai adânc decât orice fel de unealtă manuală. Așa e pământul țării noastre. Cîteodată îl faci să rodească numai cu gîndul, cu voința, cu entuziasmul... Păcat că intelectualii de la București nu se ocupat și cu agricultura. Țăranii sunt proști — nu știu ce să facă cu rodul pământului lor. Mănîncă mămăligă și umblă desculți. Intelectualii însă beau capușinerie și umblă cu tocurele scîlciate.

La cafeneaua „Kiibler” intelectualii sunt împărțiți în două tabere : *tradiționaliști* și *moderniști*. Tradiționaliștii sunt sinistri. Moderniștii sunt caraghioși. Fiecare tabără își are mezele ei, unde se discută tot așa de zgomotos și se consumă tot așa de timid. Discuțiile și consumațiile lor însă au un punct comun. Plictisesc deopotrivă — discuțiile pe clienții serioși iar consumațiile pe chelnerii zeloși. Majoritatea intelectualilor discută în vînt și consumă pe credit. Tradiționaliști însă, sau moderniști, toți intelectualii de la „Kiibler”, sunt boemi. Clienții cari obișnuiesc să-și plătească totdeauna consumația, se feresc să se apropie prea mult de mesele lor. În schimb papa Kubler îi apreciază și îi cultivă ca pe niște buruiepi de leac. Pe vremuri, făcuse și el pe intelectualul la Heideberg. Astăzi însă se ocupă cu lucruri mai serioase.

Are o cafenea, un hotel, o colecție de pipe și cîteva icoane vechi, iar în orele libere, se duce să pescuiască prin lacurile din jurul Bucureștilor. Știe tot felul de lucruri. Știe bunăoară că „peștele mare cu rîma mică se prinde”. Și ca dovadă că este așa, majoritatea clienților cu plată, nu vin la cafeneaua lui papa Kubler de dragul consumațiilor, ci mai mult de dragul celor cîteva chibiți intelectuali. Papa Kubler are monopolul chibiților din București. În cafeneaua lui, la anumite ore, te poți distra mai bine și mai ieftin decât la orice alt spectacol.

Tot de dragul lor am intrat și eu pentru prima oară în cafeneaua „Kiibler”. La început, după cum era natural, am căzut pe intelectualii din tabăra tradiționalistă, care nu vorbeau decât de Creangă, Eminescu și încă alte două mari entități intelectuale contemporane : un profesor de istorie cu barba neagră și un poet cu plete blonde. Mai tîrziu însă tabăra tradiționaliștilor sa împărțit în două. Una a rămas numai cu istoricul, iar alta cu poetul.

În tabăra moderniștilor am fost introdus de un pictor ratat pe care îl cunoscusem întîmplător la Paris, unde nimerise probabil din greșeală după ce fugise din Munchen. Fiindcă n-avea bani cu ce să se întoarcă în țară, îmi propusese să-mi zugrăvească mobila din odaia de culcare cu chipuri de femei goale — dealtfel singura sa lucrare mai serioasă. De atunci și pînă ce l-am întîlnit din nou la București nu mai lucrase nimic. Probabil nu fusese un pictor propriu-zis. Dovadă că la București nu mai făcea pictură. Făcea pe intelectualul în tabăra moderniștilor de la „Kubler”. Eu însă, deși trecusem dintr-o tabără în alta, nu-mi puteam totuși da seama dacă sunt sau nu un intelectual adevărat.

Într-o zi, moderniștii mă roagă să le împrumut pe Baudelaire pe care nu-l citiseră încă, dar de care auziseră vorbindu-se foarte bine. Adevărul este că tot pictorul ratat îi pusese și pe ei în curent cu numele autorilor din biblioteca mea din Paris. A doua zi le-am adus odată cu Baudelaire și pe Rimbaud, Laforgue, Corbiere, Aloïsius Bertrand și contele de Lautreamont. Din ziua aceea însă mi-am căpătat beleaua cu ei. Pînă atunci trăiseră ca niște frați buni, și se manifestaseră în devălmășie intelectuală, fără ca vreunul din ei să-și fi bănuিত vreodată confratele că ar putea avea mai mult talent ca el. De data asta însă, intrase dihonía între ei. Se ho-

tărisera să-și aleagă și ei, ca la Paris, un șef — un șef de școală, bineînțeles, care să le îndrepte versurile și să-i proclame geniali. Șeful însă nu se putea alege fiindcă fiecare din ei vrea să fie el șeful celorlalți. Rezultatul a fost că tabăra moderniștilor s-a împărțit și ea, dar nu în două numai, ca tabăra tradiționaliștilor, ci în vreo douăsprezece grupulețe, unele formate chiar dintr-un singur intelectual numai.

Nu știu cum s-a făcut, dar cu ocazia asta, eu am rămas pe dinafară. Dealtfel, de mine nici nu fusese vorba. Eu nu eram încă intelectualul. Eram un simplu agent de legătură între intelectualii din București și cei din apusul Europei. După câteva luni însă, după ce m-am văzut iar în posesia cărților mele, m-am jurat să nu mai inițiez în secretele bibliotecii mele pe nici unul din intelectualii de la „Kiibler”.

De când însă am rămas iar singur, mă simt parcă mai bine ca în mijlocul lor. Mie personal, situația aceasta îmi convine de minune. Dar în cafenea, nu poți sta tot timpul, numai tu singur la o masă. Cîtva timp, fiecare din ei, mă somasera să mă pronunț categoric. Ce sunt eu? tradiționalist sau modernist?... Trebuia dar să mă alătur numaidecît, sau de unii sau de alții. Dar de cine?... Dacă n-ar fi fost decît două taberi poate că m-aș fi hotărît imediat. Din douăsprezece însă e greu de ales. În asemenea cazuri, cea mai bună soluție este să rămii independent.

Dealtfel, un om independent are mai mult prestigiu decît un om înregimentat unui program fix. Dar independența este și ea tot un lucru relativ. Un om independent nu poate trăi singur la infinit. Cu timpul simte nevoia să-și mai arunce ochii și el prin grădina vecinului...

Vecinii mei de masă sunt un grup de gazetari, tot oameni independenți și ei. Independența lor însă este cu totul altfel decît a mea. Eu nu fac deocamdată nimic. Ei însă scriu... Scriu, dar nici unul din ei nu scrie la aceeași gazetă cu altul. Fiecare aproape își are gazeta lui. Independenți adevărați sunt numai acei gazetari care nu scriu la așa-zisele gazete de partid. Gazetarul rob al unui partid politic nu poate fi intelectual fiindcă nu mai scrie din capul lui. Scrie ce-i dictează altul, sau mai bine zis, corectează și pune la punct notițele pe care i le furnizează zilnic șeful partidului, vreun ministru, sau cîte un parlamentar ahtiat după reclamă. Cu alte cuvinte este un simplu scrib...

Încep să cred că grupul gazetarilor este cea mai bună afacere pentru mine. Deși intelectualitatea multora din ei cam lasă de dorit, nu văd de ce nu le-aș da o mîna de ajutor. Mie mi-e greu să mă ajut pe mine însumi... Dar pe alții sunt gata oricînd. Reporterii de fapte diverse, mai ales, mă interesează mai mult ca autorii anonimi ai articolelor de fond. Unii din ei sunt așa de lipsiți de duh, că nu mă pot abține de a nu colabora cu ei la mai toate crimele, hoțiile, incendiile și alte fapte diverse din capitală. Dar asta nu înseamnă decît că unii au mai puțin amor propriu decît alții. Atît, și nimic mai mult.

Apropierea mea de adevărații gazetari se face aproape pe nesimțite, așa cum, bunăoară, te apropii de o sobă caldă, cînd ți-e frig, sau îți pleci gura însetată spre primul șipot de apă rece.

Într-una din zile, unul din vecinii mei de masă, nu știu de ce, dar pare foarte plictisit. Deși nu-l cunosc personal, eu îl salut cu capul și puțin chiar cu șira spinării. E directorul unei gazete politice — oficiosul unei fracțiuni dintr-un partid istoric, intrat în putrefacție. Pînă atunci nu vorbisem niciodată cu el. El însă, care probabil aflase cine sunt, îmi răspunde la salut cu oarecare uimire plăcută, se așează lîngă mine și-mi întinde chiar mîna :

— Ce mai faci, tinere ?

— Mulțumesc... destul de bine.

— Bine !... Pă dracu !... Asta se cheamă bine la d-ta ?...

Eu muncesc toată ziua și tot nu pot spune că fac bine... Și d-ta care stai toată ziua la cafenea... Ba nu zău, asta-i tot ce faci ?...

Nu știu de ce, dar ofensiva neașteptată a omului cu care vorbeam pentru prima oară, în loc să mă intimideze, mă înviorează deodată ca și cum stăpînul situației aș fi fost eu. E drept că pînă atunci nu scrisesem încă aproape nimic. Dar dacă toată lumea din cafeneaua lui papa Kiibler nu făcea decît să scrie, de ce n-aș fi scris oare și eu ?...

Îi răspund dar imediat și încă zîbind :

— Mă iertați ; dar tot timpul cît nu stau la cafenea, scriu...

Directorul gazetei holbează ochii. Parcă nu-i vine să creadă.

— Mi se pare ca ai fost la Paris. Știi să scrii franțuzește ?

— Destul de bine... Nu chiar ca francezii... Dar în orice caz, mult mai bine ca alții de pe aici...

Directorul oftează înăcrit și tamburinează cu degetele pe masa de marmoră.

— Păcat dragă... Păcat că n-avem și noi o gazetă scrisă în limba franceză. Vreau să zic, scrisă bine, să o poată ceti și străinii... Nu ne cunoaște nimeni... N-are cine să vorbească și pentru noi... Cine dracu mai știe românește în Europa, afară de noi ?... Nimeni.

Și tot așa, continuă câteva minute fără să se oprească :

— Uite, vezi ?... Eu, dacă aș putea să scap de gazeta asta pe care mi-au aruncat-o alții în spinare, aș scoate o gazetă în limba franceză la care te-aș angaja imediat... Nu vezi că românește nu mai citește nimeni ? Nici noi românii chiar... Mă-ntreb ce o să ne facem cu studenții italieni ?... Vin peste trei zile la București și n-are cine să-i salute... Ce-au să priceapă ei din gazetele noastre ? Nimic... Și doar suntem latini și unii și alții... Ar trebui barem să-i salute cineva în limba franceză că în italienește nu cred să se priceapă nimeni....

Apoi, ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva :

— Apropo... Dar românește știi să scrii bine ?

•— Aveți nevoie de un redactor ?

— A, nu !... Slava Domnului, am destui... Dar mă gândeam că acum cu ocazia vizitei studenților italieni, ar fi bine să public un fel de salut, fie el chiar în limba românească... Ce-are a face ?... Sunt destui italieni la București ca să li-1 traducă... Nu e cine știe ce mare lucru... Tragi două, trei fraze cu latinitatea lor și a noastră, și gata... Cu vîntul latinitate îl pricepe toată lumea...

Eu îl aprob mai întâi cu capul, apoi cu vorba.

— Bineînțeles. Ideea d-voastră este admirabilă... Articolul ăsta trebuie să apară numaidecît...

Directorul își ridică disperat brațele spre tavan :

— Bine, bine... Trebuie... Așa zic și eu... Dar dacă n-am timp, cine vrei să-1 scrie ?... Mie mi-e imposibil... N-aș putea să-1 scriu nici azi, nici mâine... Și poimîine, vin italienii... O să fie prea târziu.

Eram sigur că directorul face aluzie la mine. Mă grăbesc dar să-1 liniștesc.

— îmi dați voie să vi-1 scriu eu ?

Directorul mă soarbe cu ochii pe sub gene.

— Crezi că o să iasă ceva frumos ?

— O să vedeți și d-voastră... Eu n-am nici o pretenție...

— Bine, atunci... Numai dă-ți, te rog, osteneala să-1 scrii la noapte chiar, că mâine dimineață îmi trebuie neapărat... Și dacă nu te superi, adu-mi-1 tot d-ta la redacție, că eu nu mai pot trece pe la cafenea...

Zis și făcut... A doua zi dimineață, mă prezint la redacție cu articolul, pe care directorul pune imediat „Bun de imprimat” fără să-și mai arunce ochii pe el. Mă previne însă că articolul are să apară ca un „editorial” fără nici un fel de semnătură, deoarece numele meu nu prezintă încă nici un fel de garanție în presa românească. În schimb, ma asigură că cu altă ocazie, o să-mi publice și un articol semnat și bineînțeles chiar cu plată...

Pe mine însă deocamdată nu mă interesa nici semnătura, nici plata. Mă interesa articolul în sine. Eram foarte mulțumit de ce scrisesem. Nu-mi mai aduc bine aminte dacă era chiar așa, dar aproximativ iată cam ce le spuneam eu studenților italieni :

„Da ! Suntem latini... Și suntem latini, nu fiindcă am fi citit lucrul acesta pe pietrele monumentelor milenare, sau în filele cărților de istoria universală, ci fiindcă simțim că suntem latini, ori de câte ori privirile noastre se întîlnesc și miinile noastre se ating.”

Iar mai departe :

„Da ! Suntem latini, fiindcă purtăm în suflet cu toți la fel aceeași imagine calmă și majestuoasă a mării plină de soare, care ne-a zămislit primii strămoși, fiindcă iubim deopotrivă Frumosul, Adevărul și Dreptatea, fiindcă știm să vorbim cu elementele naturei, cu cari noi cei dintîi ne-am înfrățit și fiindcă tot noi cei dintîi am avut darul de la zei să domesticim cele mai sălbatice fiare ale creațiunei : Rațiunea, Inteligența și Fantezia... Și mai suntem latini, fiindcă știm să cîntăm și să plîngem la fel, să iubim și să urîm la tel, să uităm și să iertăm la fel...”

Da ! Suntem latini, fiindcă Dumnezeu a vrut să fim așa, iar noi ne-am încăpățînat să rămînem în vecii vecilor latini..."

Iată primele mele rînduri de proză cari aveau să vadă lumina tiparului. Poeziile publicate pînă atunci nici nu mă mai interesau. Intelectualii de la „Kubler” mă dezgustaseră de poezie. Cu proza însă în țara românească poți fi cineva, chiar fără să fii propriu-zis un intelectual...

Așteptam dar cu nerăbdare să văd ce impresie are să facă articolul meu în cercul intelectualilor care la început nu aveau să știe de cine e scris. Directorul avusese dreptate. Dacă articolul meu ar fi fost iscălit, probabil că intelectualii de la „Kubler” l-ar fi găsit prost scris. Cei care nu fac decît să vorbească nu admit nimic din ce se scrie chiar cînd se scrie bine...

Cîteva zile însă mă perpelesc ca pe jăritic. Studenții italieni își amînaseră sosirea în țară cu o săptămînă. Le făcuse mizerii legația austro-ungară care nu le vizase pașapoartele la timp. Dacă aș fi știut lucrul acesta de la început, aș fi scris poate mai pe-ndelete un articol mult mai bun. Dar acum e prea tîrziu. Directorul îmi spusese că articolul a și fost cules și că paginatorul nu așteaptă decît ziua sosirii italienilor ca să-î dea drumul.

Pentru mine însă, ziua aceasta multășteptată sosește ca o lovitură de măciucă pe care o primeam drept în creștetul capului. Articolul meu, e drept, apare după cum fusese vorba chiar în fruntea gazetei. Apare însă nu ca un articol editorial fără semnătură, ci ca un articol personal, semnat cu numele complet al directorului, care de data asta și adăugase pe lîngă titlurile sale profesionale și cîteva alte titluri onorifice...

Și barem dacă ar fi fost latin !... Directorul gazetei însă era un împămîntenit proaspăt, care venise nu se știa încă bine de unde... din Bulgaria, din Turcia sau din Grecia...

De rușine și de ciudă, cîteva zile n-am mai dat pe la cafenea. Nu știam ce să cred. Nedreptatea asta mi se făcuse din greșeală sau cu bună-știință ?... Dacă așa sunt toți directorii de gazete din România, trebuie să mă apuc de altă meserie. N-am să-mi pot pune niciodată în evidență personalitatea pe care o simțeam umflîndu-se ca un cozonac gata să iasă afară din tîngire.

Cînd l-am întîlnit însă peste cîteva zile, directorul mi-a dat următoarea explicație :

— Ai văzut, dragul meu, ce încurcătură mi-a făcut na-rodul cela de paginator ? I-a plăcut așa de mult articolul că a crezut că-i scris de mine... Și cum era un articol festiv, m-a iscălit fără să mă mai întrebe. N-ai idee ce furios am fost!... Era cît p-aci să-l dau afară.

Mărturisesc că la așa satisfacție nu m-așteptam. Eram încîntat că articolul meu plăcuse și că mai tîrziu decît aveam ocazia să scriu și altele, articole plătite însă și de data asta semnate de mine, nu de alții.

Directorul însă nu sîrșise tot ce avea de spus. Nu mă lăsa să mă bucur nici măcar de perspectivele carierei pe care mă pregăteam să o îmbrățîșez cu tot sufletul. Ca și cum și-ar fi adus aminte de ceva, chiar în clipa aceea, directorul mă întrebă deodată brusc.

— Apropo, dragul meu... Nu știu bine cine anume îmi spunea mai zilele trecute că d-ta ai fi fost corigent la limba română... E adevărat ?...

Eu îi răspund fără să roșesc :

— E adevărat... Dar ce-are a face ? Parcă mi-ați spus adineauri că articolul meu v-a plăcut...

Directorul mă învăluî cu o privire șireată de vulpoi ba-trîn care o ia la goană cu gîsca în gură.

— Nu zic... De plăcut, mi-a plăcut... Dar... Știu eu cine ți le-o fi scris ? Gazetar, corigent la limba română !... Așa ceva nu s-a mai văzut pînă azi... La noi în presă, nu te supăra... dar cine nu știe să scrie bine românește se curăță...

Și totuși pe vremea aceea, majoritatea gazetelor noastre, erau scrise numai de oameni care abia atunci învățau să vorbească românește.

Ieri m-am întîlnit cu Cotan, care nu m-a mai recunoscut. Atît mai bine. Ce i-aș fi putut spune ?... Nimic de seamă... Cotan nu frecventează nici intelectualii, nici gazetarii.

De data asta era singur. Mergea însă preocupat și greoi ca și cum s-ar fi sprijinit de brațul cuiva. Brațul acela im- ginar nu putea fi decît brațul Steluței. De cînd îl știu încurcat cu vară-mea, nu-i mai pot vedea decît pe-amîndoi

împreună. Când l-am întâlnit la Viena, aproape nu-mi venea să cred că e singur. Așteptam parcă s-o văd apărînd pe unde va și pe ea... pe Steluța. Și cu toate acestea, pe Steluța nu țin deloc s-o văd. Nu știu de ce, dar amintirea Steluței mă dezgustă. Poate fiindcă îmi este vară. Așa este cînd ai întîmitați cu rudele. Rudele trebuiesc ținute la distanță, chiar cînd sunt drăguțe ca Steluța. Dealtfel, de cînd mi-am luat majoratul, parcă n-aș mai avea nici un fel de rudă. De un an de zile aproape, nimeni nu mai știe nimic de mine. Probabil că ai mei mă cred încă și azi la Paris. Pentru ei Parisul este sfîrșitul lumii. Și fiindcă mă cred tot la Paris, mă consideră pierdut. În țara ta însă văd că-ți poți pierde urma mai repede ca în străinătate...

Nu m-am oprit nici la Slatina, nici la Pitești. Mi-a fost teamă parcă să dau ochii cu ai mei. Bucuriile lor n-ar fi ținut decît o clipă — clipa revederii. În schimb însă explicațiunile reîntoarcerii mele i-ar fi întristat pentru totdeauna, în mine ei nu se văd decît tot pe ei... Or, dacă ei sunt mulțumiți de cum sunt, de ce să nu-i las să creadă că tot așa sunt și eu? N-am vrut deci să-i înștiințez de pe acum. Poate că mai tîrziu, voi avea prilejul să-i fac să se bucure mai cu folos și pentru mai multă vreme.

Cineva totuși cred că s-ar fi bucurat cu adevărat — Kety. Bucuriile adevărate însă trebuiesc trăite în doi. Dar bucuriile gemene nu trăiesc nici ele la infinit. Cu timpul, Kety și-ar fi dat seama singură că n-a avut nici un motiv să se bucure de întoarcerea mea. Și eu nu vreau să înșel pe nimeni... Dacă cineva se mai gîndește cumva și la mine, atît mai bine. Mie îmi face plăcere să știu că mai exist și în altă parte decît în mine însumi. Treaba lor dacă le place să mă creadă altul decît cel care sunt. Deocamdată însă, aici în țară, nu sunt decît ce-am fost și la Paris. Nu sunt nimic... Nu sunt nimeni... Nu știu cît timp voi continua încă să fiu așa. Dar cînd vor fi cu adevărat cineva, am să mă grăbesc eu însumi să le aduc la cunoștință, acest fericit eveniment. Pînă atunci voi continua să fac pe Johann Orth.

Și totuși cineva m-a recunoscut. Cine? Nu știu bine. N-aș putea spune încă cine anume. Nu e un prieten propriu-

zis. E cineva pe care nu l-am cunoscut decît întîmplător la Paris. Nu l-am văzut și nu i-am vorbit decît o singură dată. Se pare însă că pînă azi, pe mine nu m-a cunoscut nimeni dintre cei cu cari am vorbit mai mult. Dacă știam că are să fie așa, n-aș mai fi vorbit poate cu nimeni, nimic...

Și cînd mă gîndesc ca „la-nceput a fost cuvîntul !...” Minciuni !... Pune, Doamne, straje gurei mele măcar de azi înainte...

Aproape nu-mi vine să cred. E poate singura întîmplare din viața mea care merită să fie povestită exact, așa cum a fost. Pe celelalte le-am mai literalizat eu... Asta însă nu înseamnă că n-au fost și ele tot atît de adevărate. Povestirile însă sunt ca medicamentele. Nu te vindecă decît dacă sunt adevărate. Numai că pe cele prea amare le înghiți cu puțină apă zaharată. Zahărul este un aliment inofensiv. Nu alterează nici medicamentele, nici povestirile.

Începusem să cred că pentru boala mea, nu există nici un fel de medicament. Ba la un moment dat, eram sigur că voi muri și eu tot ca Lizica, fără să fi avut timp să trăiesc cu adevărat.

Noroc însă că, într-o bună zi, în cafeneaua „Kiibler” își face apariția un client nou. Dealtfel, mai toate cafenelele vechi trăiesc numai grație clienților noi. Cu atît mai mult deci cafeneaua lui papa Kiibler, unde vechi sau noi, toți clienții trebuie să fie cineva.

De data asta însă noul client nu pare a fi nici intelectual, nici gazetar. Deși schimbă în treacăt cîteva saluturi și cu unii și cu alții, nu se oprește totuși la nici una din mesele lor. Probabil caută pe altcineva. Pe cine însă?... Nu cumva mă caută chiar pe mine? De ce se îndreaptă grăbit cu mîna întinsă spre mine, de cum m-a zărit? Parcă m-ar cunoaște de cînd lumea... Și eu nu-l văzusem decît o singură dată pînă atunci...

— Bine că te văd... Am tocmai ceva pentru tine. Să știi însă ca nu e aici la București... Trebuie să mergi cu mine la Constanța, în Dobrogea.

Intimitatea cu care-mi vorbește mă zăpăcește. Graba cu care îmi face această propunere neașteptată nu-mi dă răgaz nici măcar -să-i strîng bine mîna.

— Cred că ești liber... Nu?... Mîine dimineată plecăm la Constanța. Nu-ți fie teamă, că n-ai să regreti... Ai te rog încredere în mine...

Eu nu îndrăznesc să-l întreb decît atît :

— La Constanța?... De ce tocmai la Constanța ?

— Fiindcă deocamdată n-am decît acolo un post liber pentru tine... Cred c-o să-ți convină... Nu e cine știe ce mare lucru. Dar totuși, e ceva. Secretarul contenciosului la Administrația domeniilor statului din Dobrogea.

Cînd aud ce fel de post mi se oferă, îngălbenesc.

— Vă mulțumesc. Numai că eu... Nu știu dacă știți... Nu mi-am trecut încă toate examenele.

— Nu face nimic... Ce crezi că avocatul nostru de acolo are licența completă?... Aș... De unde !... E un fel de avocat d-ăia de Tîrgoviște... Dealtfel, nu-ți fie teama, că nu te pun să pledezi... O să îngrijești numai de dosare... Și bineînțeles, ai să faci și concepte pentru biurou...

Pe măsura ce binefăcătorul meu continuă să-mi explice rolul pe care aveam să-l joc la Constanța, simt cum din galben mă schimb în verde.

— Da, da... înțeleg... Vă mulțumesc... Dar, vedeți... Eu nici măcar de atîta lucru, nu cred să fiu bun... Eu, în liceu, am fost... cum să vă spun... corigent la limba română.

— Cu atît mai bine... Eu n-am nevoie de premianți întîi... Țștia sunt prea pretențioși. Și-afară de asta, nu sunt buni de nimic... Toată ziua nu fac decît să strîmbe din nas... Nu le place Constanța... Auzi că Dobrogea e provincie de periferie... Nu pot trăi decît la București... la centru...

Cîteva minute rămîn cu ochii pironiți pe marmora mesei pătată de cafea turcească. Răspunsul îl aveam gata... Numai că mi-era teamă să-i dau drumul chiar în clipa aceea... Mi-adusesem aminte că într-o vreme mă hotărîsem să plec în Sahara. Și doar de Sahara nu mă simțeam legat cu nimic... Dobrogea cel puțin e tot pămînt românesc. De ce dar n-aș încerca și eu să-mi cunosc țara întreagă, de la un cap la altul ? Pe la Vîrciorova, e drept, trecusem de atîtea ori... La Constanța însă, nu fusesem niciodată.

El însă continuă să-mi vorbească :

— Eh ! Ce zici ?... Mergi cu mine ? Parcă spuneai odată că-ți place marea... Și mie îmi place... Marea și corăbiile...

Corăbiile cu tot felul de mărfuri și de oameni... Oameni și mai ales femei !... Și încă ce femei !... Femei venite de pe unde nici nu gîndești... Femei pe care le poți avea chiar fără să le cunoști... Femei fără nume, fără domiciliu, fără suflet, fără amintiri...

În clipa aceea, o femeie cochetă apare fantomatic în ușa cafenelei. E una din acele femei cu cari intelectualii și gazetarii stau de vorbă cu plăcere, nopți întregi. Eu însă n-o cunosc personal. N-am vrut s-o cunosc niciodată. Nu știu de ce, dar nu-mi place. Ba ceva mai mult, o urăsc chiar. De cîte ori o văd în cafenea, închid ochii de teamă. Mi-e teamă de mine însă, nu de ea. Dacă aș cunoaște-o, aș omorî-o, poate. Femeia asta seamănă și cu Margareta, și cu Steluța, și cu Kety... Seamănă parcă chiar și cu Lizica... Seamănă cu toate femeile pe care le-am iubit eu... Apariția ei mă face să tresar. Ea îmi recapitulează parcă întreaga poveste a vieții mele de pînă acum.

Povestea asta însă a durat prea mult. E drept că mai toate poveștile adevărate sunt lungi... lungi de parcă nu se mai sfîrșesc. Cu cît povestea e mai lungă, cu atît copilul adoarme mai repede. Dar eu nu mai sunt copil... Dovadă că povestea vieții mele a-nceput să mă plictisească pînă chiar și pe mine. Trebuie s-o sfîrșesc dar, cît mai curînd. Dacă se poate chiar în momentul acesta. Dar cum ?...

Omul care-mi vrea binele îmi surprinde neliniștea, dar nu-mi ghicește și intențiile.

Probabil s-așteaptă să-l refuz. Își închipuie că femeia care mă făcuse să tresar, nu poate fi decît o nouă prietenă a mea — poate chiar femeia care mă împiedică să plec din București. Mă crede, cu alte cuvinte, același cățeluș cu zgardă ca la Paris. Nu bănuiește că de la moartea Lizichii port numai gulere scrobite și cravate pe care mi le înod singur...

Și omul care mă recunoscuse, începe deodată să mă privească oarecum jenat, ca și cum s-ar fi adresat din greșeală altuia, nu mie...

La fel însă îl privesc și eu pe el. Privirile noastre se încrucișează ca niște faruri marine, care ne orbesc și pe unul și pe altul. Aproape nu ne mai vedem deloc. Nedumerirea mea însă este cu atît mai mare, cu cît omul acesta nu-mi pare a fi om ca toți oamenii. Nu există parcă decît în ima-

ginația mea. Și totuși, e singurul om de care avem nevoie cu adevărat în viață... E omul care ne ajută să sfîrșim convenabil, povestirile cu subiect mediocru.

Iar am rămas singur. Omul care îmi vrea binele a plecat după ce mi-a dat întâlnire pentru a doua zi dimineața în Gara de Nord, iar femeia fantomatică s-a așezat la o masă alături de mine. Aș fi preferat să plece ea și să rămîie el.

Închid ochii să n-o mai văd nici pe ea. Nu vreau să mai vad pe nimeni. Vreau să mă văd numai pe mine singur. Dar nu pe cel de pînă acum. De acela sunt sătul. Vreau să mă văd altfel, așa cum aș vrea să fiu cu adevărat, așa cum mi-ar plăcea să-mi apar mie însumi din întuneric... Și ce mare încep parcă să mă deslușesc în întuneric !... Ce bine-ar fi să rămîn așa toată viața !... întunericul dă oamenilor proporții de giganți.

Întunericul din jurul meu însă nu ține decît o clipă... Undeva departe, probabil spre răsărit, se crapă parcă de ziuă...

E ziua nașterii mele adevărate...

Și primul strop de lumină proaspătă pătrunde în mine, odată cu ecoul unei chemări de departe, pe care o aud întâia oară :

— Sosesc corăbiile... Vino, să le vedem cum intră în port !...

Cine mă cheamă însă ?...

Omul care îmi vrea binele, sau femeile care îmi vor răul ?...

BĂRBIERUL REGELUI MIDAS SAU VOLUPTATEA ADEVĂRULUI

Lui PAMFIL ȘEIOVRU

CAPITOLUL I

Negoiaș Prescureanu este un om fericit.

Își plimbă pe Calea Victoriei voluptatea prestigiului său biurocratic de șef de serviciu în Ministerul Artelor, și noul său costum de haine *gris perle* confecționat din stofă cumpărată cu preț de ocazie (380 lei, metrul) de la cooperativa băncilor populare. Cunoscătorii îl încredințaseră că în comerț aceeași stofă nu se poate procura decât cu 7-800 lei, metrul. Și-a lustruit pantofii *acajou* la un armean, pe trotuarul din fața Ateneului, și în Piața Palatului regal s-a oprit o clipă să tragă cu coada ochilor la trecătorii care-i admiră ținuta ireproșabilă și *papillon-vS.* verde cu buline albe.

La Palat, tocmai se schimbă garda.

E cald și miroase a benzină arsă și a unsoare rîncedă de automobil.

Negoiaș Prescureanu strîmbă din nas. în dimineața aceea își parfumase batista cu *Rue de la Paix* de Guerlain. își aduce aminte însă, că pe vremea cînd era copil, la București nu mirosea decât a baligă proaspătă. Și șeful de serviciu din Ministerul Artelor, care știe cu cîtă greutate se avansează de la un grad la altul, se lasă furat de amintiri și începe să zimbească cu mărinimia și resemnarea omului superior, care apreciază și suportă deopotrivă toate binefacerile civilizației.

În fața porților de fier ruginit, s-au adunat să admire soldații și muzica militară trei țigani desculți, o bonă cu un copilăș de mînă, un țăran cu o pereche de desagi în spi-

nare, gardistul din post și o familie de provinciali, compusă din tată, mamă, un vlăjgan de licean cu șapcă trasă ștrengărește pe sprinceană stingă și două fete, din care una, mai mare, îmbrăcată într-un costum național, iar alta mai mica, în uniformă de școală profesională.

Deși bucureștean de baștină, democrat înfocat și partizan convins al dinastiei, Negoită Prescureanu nu mai poate suporta asemenea spectacole banale. De când e șef de serviciu, mai ales, Negoită se enervează foarte ușor. își face, așadar, loc cu bastonul prin grupul de curioși, își scutură apoi de pe umăr cele câteva fire de fin, smulse în treacăt din desagi țăranului și își grăbește pașii după silueta tulburător de fină a unei femei pe care, deocamdată, n-o poate aprecia decât din spate.

în momentul acela însă, un necunoscut îl întâmpină cu surîsul pe buze și cu mîna dreaptă pe pălăria de paie.

— Sunteți bun să-mi spuneți, vă rog, ce oră este ?

Negoită Prescureanu se încruntă o clipă. I se pare că necunoscutul nu i se adresase destul de cuvințios. Buna lui creștere însă și mai ales situația lui oficială nu-i permit să reacționeze. își vîră deci leneș mîna în buzunarul vestei, scoate ceasornicul, își rotește ochii pe cadran și răspunde •scurt, în formă de bacșiș.

— Douăsprezece fără douăzeci și cinci.

în loc să-i mulțumească însă, necunoscutul continuă să tacă și să-l privească cu insistența aceluiași zîmbet diabolic, cu care îl întâmpinase câteva clipe în urmă. Zîmbetul lui, are ceva din impertinența grațioasă, cu care un om inteligent reușește să-și bată joc de un om prost, fără ca prostul să bănuiască.

— Mă iertați, dar ceasornicul dv. mi se pare că nu merge bine.

Negoită Prescureanu tresare, oarecum jenat. Atitudinea necunoscutului îi pare deplasată. îl plictisește mai ales faptul că silueta tulburător de fină a femeii, văzută pînă atunci numai din spate, cotise de data asta după colțul Palatului regal, și nu se mai vedea deloc. Necunoscutul însă, pare a I se fi pus de-a curmezișul drumului. Negoită nu se poate nici mișca, nici vorbi. Și cu toate acestea, simte că trebuie să-i spuie ceva... Simte că trebuie să-i dea răspunsul ce-l

merita... Dar deocamdată nu găsește nici un cuvînt la îndemînă și la înălțimea situațiunii critice în care se află. în schimb, Negoită își întoarce capul distrat și-și ridică ochii spre Fundațiunea „Carol I”...

în clipa aceea însă, privirea i se întunecă și fața i se face verde ca *papillon-x* de la gît.

Ceasornicul de pe frontonul faimoasei noastre instituții culturale marchează unsprezece ore și douăzeci de minute !...

De data asta, necunoscutul care i-a repetat mișcarea capului, nu mai surîde, ci pufnește de rîs, un rîs crescendo și-aproape agresiv.

— Așa e, că am dreptate ? La Fundație nu-i decât unsprezece și douăzeci !...

Negoită își înghite nodul din beregată și răspunde cu autoritatea suverană a omului preocupat de lucruri mai importante.

— Ce-are a face ?... O diferență de câteva minute, nu-i mare lucru.

Necunoscutul, probabil, se așteptase la un răspuns mai serios.

— A, nu !... Vă înșelați !... Iertați-mă... Dar o diferență de un sfert de oră între ceasornicul unui pieton anonim și al unui somptuos depozit de înțelepciune universală este foarte mare lucru... Pentru care anume motive, Biblioteca Fundațiunii „Carol” ar merge în urma trecătorilor de pe Calea Victoriei ? Cine-i dă dreptul acesta, cînd timpul este și trebuie să rămînă același pentru toată lumea ?...

Negoită Prescureanu începe să se clatine pe picioare. Replica necunoscutului l-a lovit drept în moalele capului. Iată un lucru la care pînă atunci nu se gîndise încă niciodată. De obicei, nedumeririle de ordin intelectual nu-i tulburau decât membrele inferioare ale corpului. De data asta însă, insistența neașteptată a necunoscutului îi deranjează întregul angrenaj al rațiunii sale de om simplu, corect și disciplinat.

încredințat că are de a face cu un nebun, șeful de serviciu din Ministerul Artelor încearcă să se scape de el, luîndu-l mai întîi cu binișorul. Dealtfel, tot așa ar proceda de obicei și cu clienții propriului său minister, care, în majoritatea cazurilor, sunt oameni dificili, exagerați, agresivi și cîteodată chiar nebuni de-a binelea.

— Mă iertați, domnule... Dar, după cum vedeți, sunt cam grăbit, și pe căldura asta, mai ales, nu-mi arde de discuții inutile în fața Palatului regal.

Apoi, cu un gest hotărât de baston, ca și cum s-ar fi ferit să nu se murdărească de ceva, Negoiaș se trage înapoi doi pași și în urmă pornește spre „Capsa”.

Necunoscutul însă se ia după el.

În fața celeilalte porți a Palatului regal, Negoiaș Prescureanu simte dogoarea zmeului din basme ce se apropie de Făt-Frumos. O mână greoaie îi cade pe umăr și o voce de sfredel îi găurește pîlnia urechii. Fraza necunoscutului sfîrșie ca un fier roșu, scăpat într-un hîrdău cu apă rece.

— Nu vă supărați că vă deranjez din nou. Priviți însă și ceasornicul Palatului... Ce oră este ?...

La această nouă surpriză, Negoiaș nu s-ar fi așteptat pentru nimic în lume. Ceasornicul de sub fanionul regal al Palatului marchează unsprezece ore și cincisprezece minute.

Necunoscutul rîde cu poftă, iar Negoiaș își mușcă buzele de necaz pînă ce la un moment dat nemaiputîndu-și păstra calmul, izbucnește cu toată autoritatea ierarhiei sale oficiale.

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu !... Ce vină pot avea eu, domnule, dacă ceasornicul Palatului regal, nu se potrivește cu ceasornicul Fundației „Carol I” ?... Eu sunt șef de serviciu în Ministerul Artelor... Nu sunt inspector ceasornicar.

Supărarea bruscă însă, este ca o boală contagioasă. Se propagă, cît ai clipi din ochi...

Necunoscutul ridică și el tonul.

— A, nu !... Vă înșelați... Scuza asta o pot invoca cel mult eu, care nu sunt de pe aici, dar nu dv. care sunteți român și încă persoană oficială...

De data asta, Negoiaș Prescureanu se simte complet dezarmat. Nu bănuise că tocmai titulatura lui oficială avea să-i distrugă pînă și argumentul cu care speră să-1 pună pe necunoscut cu botul pe labe. Aiurit, privește în jurul său, fără să știe, deocamdată, ce trebuie să facă. Să-1 croiască cu bastonul în cap sau să-1 dea pe mîna gardistului din poarta Palatului regal ?...

Trei sferturi de minut, ochii lor se privesc agresivi ca lanternele a două locomotive gata să se ciocnească. Tace și

unul, tace și altul. Amîndoi, parcă recită la fel în gînd, pe Alfred de Vigny... „*Seul le silence est grand*”. Tăcerea nu e totdeauna numai „mare”. Cîteodată mai e și „bună”, mai bună chiar decît o ambulanță de salvare. (Nu însă a doctorului Minovici !... Alta.)

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor își pipăie plictisit gulerul care începuse să se înmoaie de nădușeală, își trece apoi batista pe frunte și pe tîmple și cîteva clipe rămîne proptit solid în bastonul său de lemn de corn, ca un stîlp de telegraf, cu firele împreunate de prea multele curente electrice, cu care nu are însă nici o afinitate sufletească. Totuși de teama unui eventual scandal în Piața Palatului regal, Negoiaș Prescureanu își potolește mînia la timp, și cu vocea rugătoare a unui elev care ar fi cerșit o notă de trecere la un examen de fine de an, se adresează necunoscutului din nou.

— Bine, dragă domnule... Din atîți oameni de pe Calea Victoriei, tocmai pe mine mă găsiți ?... Bă, nu zău... Ce ți-am făcut eu de-mi cauți ceartă cu lumînarea ?...

Prima fază a luptei se sfîrșise. Necunoscutul cîștigase partida. Negoiaș pierduse pînă și ultima sa poziție strategică.

În fața acestui nebun, fugit probabil de la Mărcuța, șeful de serviciu din Ministerul Artelor părea mai umilit și mai la ordin ca în fața propriului său ministru, cu care dealtfel nu stătuse niciodată de vorbă.

Totuși, generozitatea învingătorului îl uimește. De data asta, necunoscutul nu-i mai surîde diabolic și cuvintele lui par mai calde și mai mîngîietoare ca o rezoluție favorabilă pusă pe o petiție timbrată conform legii : 2 lei pentru fiscal statului și 50 de bani pentru asistența socială. (Așa se timbrau petițiile pe vremea aceea.)

— Nu căuta să fugi de mine, fiindcă eu nu-ți vreau răul. De la mine poți învăța lucruri multe și folositoare. Dacă vrei să înaintezi pînă la director general și cu timpul s-ajungi poate chiar ministru al Artelor, să nu faci decît ce-ți spun eu, fiindcă eu nu spun decît adevărul. Ai încredere în mine, mai mult decît în superiorii dumitale ierarhici, care-ți or-

dona sa faci lucruri pe care nu le pricepi nici d-ta nici ei... Ai încredere numai în ce vezi cu ochii dumitale, nu în ce-ți cîntă alții la ureche... Și de cîte ori vei fi la aman, gîndește-te la mine, fiindcă numai credința în mine te va mîntui !...

În sufletul lui Negoită Prescureanu începe parcă să se crape de ziuă. Perspectiva unei avansări îi gîdilă șira spinării ca și degetele fine ale siluetei feminine, pe care de data asta, e sigur că a pierdut-o definitiv. Știa el bine ca avansările, după noul statut al funcționarilor, se fac numai de comitetul directorilor din minister, prezidat de secretarul general. Cine știe însă ce surpriză plăcută îi poate aduce ziua de mîine ? Poate că necunoscutul ăsta să nu fie nici un caraghios vulgar, cum și-l închipuise în primul moment, nici un nebun periculos cum îl socotise mai tîrziu... Și dacă-i spune el singur că-i vrea binele, de ce oare n-ar fi adevărat ? Nu cumva are de-a face cu un viitor secretar general, sau poate chiar un ministeriabil, al cărui nume însă nu circulase încă în presa cotidiană ?... Și dacă ar fi chiar așa, ce-ar fi ? N-ar fi poate mai bine ? Ar însemna că Dumnezeu a vrut așa, fiindcă Dumnezeu tot ce face, face cu rost... Și dacă Dumnezeu i l-a scos în cale, Dumnezeu trebuie să fi știut ce face.

Între timp, necunoscutul l-a luat prietenește de braț și a făcut cu el, stînga-mprejur.

— Hai să-ți mai arăt ceva... Atîta doar... Și pe urmă, te rog să-mi spui, dacă am, sau n-am dreptate...

În fața porții Palatului de la corpul de gardă, ciudatul controlor al ceasornicelor din București și șeful de serviciu din Ministerul Artelor, se opresc din nou.

Plutonul de infanterie, față-n față cu plutonul din escorta regală păreau două șiruri de soldați turnați în plumb cu gestul de comandă : „Prezentați arm' !...” Muzica militară intona *Pentru onor* /... Copilul se scobea în nas și-i cerea bonei să-l ducă mai repede undeva. Țăranul căscase gura mai largă decît deschizătura desagilor din spinare, iar familia de provinciali își agita batistele și umbrelele de ploaie ca să gonească o afurisită de viespe care da tîrcoale în jurul năsului domnișoarei îmbrăcate în costum național.

Negoită Prescureanu nu-și mai poate păstra calmul și izbucnește din nou.

— Bine, nene, pentru caraghioșii ăștia mă-ntorseși din drum ?... Nu ți-e milă de mine ?...

Necunoscutul însă se grăbește să-l explice.

— Ba, pentru ceasornic !... Nu pentru ei... Ia te uită colo, colo sus... deasupra ușii... ușa aceea cu geamuri... Ce oră este ?...

Ceasornicul de la corpul de gardă al Palatului regal marchează unsprezece ore și cinci minute.

Negoită Prescureanu simte că picioarele încep să i se împleticească din nou și, de data asta, chiar de-a binelea. Bastonul lui din lemn de corn se îndoaie ca o trestie de baltă, iar gura i se rotunjește goală, ca o coajă de nucă din care ai scos tot miezul...

Cu ochii holbați pe cadranul ceasornicului, șeful de serviciu din Ministerul Artelor își controlează prezența în spațiu și parcă tot nu-i vine să creadă că e treaz. Piața Palatului regal îi pare decorul actului întii din opera *Faust* de Gounoud unde fusese cu o seară înainte, cu biletul de favoare pe care i-l dăduse directorul general. Necunoscutul din fața lui trebuie să fie Mefisto. Ba la un moment dat, i se pare chiar că în jurul lui începe să miroasă a pucioasă.

Negoită Prescureanu își aduce aminte atunci că, în țara românească, artele și cultele fac un singur minister (așa era pe vremea aceea) și, ca bun creștin ce este, își face semnul crucii.

Semnul crucii însă nu produce nici o schimbare de decor. Necunoscutul de lîngă el nu era Necuratul, după cum îl bănuise în ultimul moment. Era un simplu om ca toți oamenii — un om, cum se spune, în carne și oase — un om cu surîsul vecinie pe buze, cu mânuși gălbui de antilopă în mînă și cu o perlă mare cît un bob de porumb, înfipă într-un plastron roșu foc.

Totuși, diferența de aproape o jumătate de oră, între cele trei ceasornice principale din Piața Palatului regal, nu-i părea nici lui lucru curat. Neglijența celor însărcinați să vegheze asupra bunului mers al timpului în capitala României Mari, începe să-l exaspereze și pe el. Deocamdată însă se mulțumește să exclame numai atît.

— Curios lucru !... Ceasornicele astea sunt un adevărat scandal. Nu mai poate omul să fie sigur...

Necunoscutul însă îi taie repede vorba și-l lasă cu fraza ciuntită.

— Și ia seama că nu vreau să te obosesc cu toate ceasornicele din București. La gară, bunăoară, nu cred să fie trecut de ora unsprezece... Cît privește Ministerul d-voastră al Artelor, pariez că acolo, abia dacă o fi zece și jumătate...

Apoi, după o pauză și cu același suris diabolic de mai înainte.

— Bh !... Ce vrei ?... Așa merge arta oficială, în toate țările !...

Negoiaș Prescureanu își permite luxul să zîmbească și el o dată. Zîmbește cu șiretenia unui profesionist față de un diletant oarecare. Și de data asta șeful de serviciu din Ministerul Artelor, respiră ușurat fiindcă se simte la largul său.

— D-ta ești artist ?

— Nu... Eu sunt bărbier !

— De-aici, din București ?

— Ba nu... din Phrigia !

Ultimul cuvînt al necunoscutului strepezește buzele lui Negoiaș ca o corcodușe verde încă. .

— Phrigia ?... Ce este aia ?

— O țară care a existat pe vremuri în Asia Mică.

— Asia Mică ?

Și ochii lui Negoiaș, care aflase și el ca toată lumea că turcii fuseseră izgoniți din Europa în Asia Mică, se rotunjiră, plini de nedumerire ca două paftale turcești...

Necunoscutul însă continuă oarecum vexat de nedumerirea lui Negoiaș.

Cum așa ?... D-ta care ești funcționar în Ministerul Artelor, se poate să nu fi auzit încă vorbindu-se de patria mea ?...

Negoiaș se roșește ca un ou de Paște și se scuza grăbit.

— Apoi, d-ta nu știi că specialiștii în geografie sunt numai funcționarii de la Ministerul Instrucțiunii Publice ?

Necunoscutul primește explicația cu obișnuitul său suris de preludiu ofensiv.

— Așa e... Dar pînă a nu deveni o simplă expresie geografică, Phrigia a mai fost și un important focar de arta și civilizație antică !...

De data asta, Negoiaș Prescureanu se ferește să mai caște gura. Se mulțumește numai să dea din cap cu admirație și

atîta tot. îi este teamă să nu se angajeze din nou într-o discuție care i-ar fi putut compromite prestigiul lui de șef de serviciu într-un minister de elită, în care funcționarii, de la ministru și pînă la ultimul impiegat, trebuie să-și păstreze cu demnitate întîietatea lor intelectuală ca și prima literă a alfabetului „A”, cu care, dealtfel, începe și cuvîntul „Artă”.

în schimb, Negoiaș începe să se gîndească serios cam ce-ar putea face să scape mai curînd de pacostea asta ce-i căzuse în spinare, îi stricase buna dispoziție cu care pornise de-acasă și-i mototolise mîneca stîngă a hainelor, pe care le îmbrăcase pentru prima oară, chiar în dimineața aceea.

Deocamdată încearcă să schimbe discuția. Negoiaș se gîndește că nepotriveala ceasornicelor l-ar putea pune mai repede la adăpos'tul unei discuțiuni de specialitate, decît arta și civilizația Phrigiei, de care el personal nu avea încă nici o cunoștință. Dealtfel, după cît și-aduce el aminte, numele acesta nu fusese pronunțat niciodată, nici chiar în Ministerul Artelor.

înviorat de perspectiva unei întorsături favorabile. Negoiaș Prescureanu își proptește cu gravitate privirea în ochii necunoscutului pe care, de data asta, îl întreabă aproape agresiv.

— Dar la d-voastră în Phrigia, ceasornicele mergeau la secundă ?

— Bineînțeles, fiindcă la noi nu erau ceasornice mecanice ca la d-voastră. La noi ceasornicele nu se stricau niciodată, fiindcă pe vremea mea, timpul se calcula după mersul soarelui.

Deși hotărît să reziste cu orice preț, Negoiaș simte totuși că ochii i se împăienjenesc din nou, ca și cum soarele Phrigiei i-ar fi topit tot creierul. Se reculege însă repede, și cu o ușoară nuanță ironică, de profesor examinator, își continuă întrebările.

— După soare ?... Adică, cum ?...

— Uite-așa !...

Și necunoscutul după ce-și ridică și el ochii spre soare, adaogă :

— Vrei să știi ora exactă ?... Ora soarelui însă, nu ora ceasornicelor d-voastră din București...

Negoiaș îngîină emoționat...

— Da, da... Ora soarelui...

j — ^' i m i c m a * s i m P ^ - Miezul zilei... Adică douăsprezece

Lui Negoită însă parcă nu-i vine să creadă.

— Ești sigur?

— Tot așa de sigur ca și de existența soarelui !...

Soarele nu te minte niciodată. În clipa asta la București sunt douăsprezece fix, după cum în Golful de Aden e ora unu și jumătate, la Calcutta sunt șase ore fără un sfert, la Tokio sunt opt ore seara, în Alaska, miezul nopții, la San-Francisco se crapă de ziua și la New York încep copiii să se ducă la școală.

Repeziciunea, cu care necunoscutul îl plimbase prin diferitele părți ale globului terestru, îl impresionează peste măsură. Totuși, Negoită nu-și pierde cumpătul și exclamă triumfător :

— Adică, ora opt dimineată !...

Și tace. Tace, fiindcă își dă seama la timp că ar fi periculos să se angajeze prosteste într-o nouă discuție, pentru care specialiștii trebuiau căutați tot printre funcționarii Ministerului Instrucțiunii Publice.

— Garda Palatului regal se schimbă cu ceremonialul obișnuit. Plutonul de infanterie, care se întorcea la cazarmă cu muzica încrunte, îi ajunge în dreptul Bisericii Cretzulescu.

Negoită Prescureanu găsește ocazia binevenită să mai schimbe discuția.

— Să ne oprim oleacă pînă ce trece armata. Muzicile astea militare îți nenorocesc urechile.

Necunoscutul, care s-a oprit și el, îl aprobă cu oarecare bunăvoință.

— Ai dreptate... fote muzica i-a nenorocit urechile și bietului meu rege !...

Negoită însă continuă ca și cum expresia „bietului rege” nu i-ar fi făcut nici o impresie.

— Mie nu-mi plac decît concertele simfonice ale Filarmonice, pe care le ascult regulat cînd mi se dau bilete de favoare. Muzica, nu zic... Este cam aceeași... în schimb o ascultî într-un fotoliu comod și în mijlocul unui public de elită, nu pe stradă, ca toți oamenii de rînd.

Necunoscutul însă nu-i dă răgaz să se bucure nici de concertele simfonice, nici de publicul lor de elită. Îl bate cu mîna simptomatic pe umăr, și revoltat îi atrage atenția asupra unei noi abateri de la disciplina cronometrică.

Deasupra gangului pe sub care pătrunzi în curtea bisericii, cadranul unui alt ceasornic își resfiră cifrele latine ale orelor, ca dinții unui elefant antediluvian. Negoită Prescureanu se pregătește dar să urce un nou calvar.

Necunoscutul nu-i mai îngăduie nici măcar legiuita clipă de reculegere.

— Ia te uită !... De la Palatul regal și pînă aici nu sunt nici o sută de pași... Și totuși, diferența de timp este de aproape șaptesprezece minute... Parcă am fi în Crimeea... N-am fi tot la București !...

Și necunoscutul avea dreptate.

Ceasornicul Bisericii Cretzulescu marca douăsprezece ore și cinci minute.

De data asta, Negoită Prescureanu începe să tremure de-a binelea. Parcă și-ar fi văzut moartea cu ochii. Necunoscutul asta îl chinuiește mai rău ca frigurile palustre. Își blestemă clipa cînd pornise de-acasă, probabil, cu piciorul stîng și jură cu mîna pe cruce, că ghinionul lui din dimineața aceea nu poate fi decît costumul de haine noi, pe care nu-l udase ca de obicei, cu colegii, la bodega „Pui de urs”...

Ar fi vrut să-l facă să priceapă că profesiunea de bărbier, practică pe Calea Victoriei, în aer liber, ziua nămieza mare și mai ales în luna iulie, este pur și simplu o condamnare la moarte — pedeapsă pe care legile țării o interzic în mod formal. Nu știe însă cum să înceapă și afară de asta, odată pornit, nu știe măcar unde ar putea ajunge.

Șeful de serviciu de la Ministerul Artelor nu se mai gîndește la avansarea promisă de necunoscut într-un moment probabil de expansiune sentimentală. Nu se mai gîndește nici la arta și civilizația Phrigiei, nici la calcularea timpului după mersul soarelui și nici chiar la costumul său de haine noi. Necunoscutul cu care stă de vorbă, afară de ce spusese că este, trebuie să mai fie și un om prost-crescut, deoarece n-avusese nici măcar politețea elementară să-i remarce ținuta

ireproșabilă și răbdarea de înger, cu care îl suportase atîta timp... Negoiaș se zbate de data asta ca un pește pe uscat și-i vine să țipe, apucat parcă de un acces de sciatică.

În schimb, necunoscutul continuă să pară animat de sentimente din ce în ce mai caritabile față de șeful de serviciu din Ministerul Artelor. Ba ceva mai mult, încetul cu încetul, cuvintele lui reușesc să schimbe pînă chiar și proasta dispoziție a lui Negoiaș, care, la un moment dat, se trezește ascultîndu-l liniștit ca și cum i-ar fi servit o poțiune calmantă.

— Iată cum se strică angrenajul mașinii sociale în țara d-voastră, unde conducătorii ei firești nu cunosc nici măcar importanța imperativă a unității cronometrale în viața de toate zilele. La d-voastră, oamenii și lucrurile merg tot așa de anapoda ca și ceasornicele. Pe o suprafață de cîteva sute de metri pătrați, patru ceasornice de precizie marchează patru ore diferite, ca și cum Bucureștii, Parisul și Teheranul s-ar găsi pe același meridian. Asta înseamnă precizie la d-voastră?... Preciziunea timpului, ca și ritmul vieții de toate zilele, nu suferă decît o singură și unică interpretare. Să nu credeți că dacă cu gustul și fantezia rasei d-voastră ați reușit să amestecați prin saloane, mobile Louis XVI cu coavoare de Persia, și dacă femeile d-voastră poartă tocuri Louis XV și se tund băiețește, o să puteți amesteca la fel și fără nici un rost și diferitele ipostaze ale bătrînului Cronos. Personajul ăsta e mai tare ca toată lumea. Nu se lasă nici ademenit nici înfrînt. Pînă astăzi nu l-a putut nimeni, nici schimba, nici expropria, nici naționaliza... Numai d-voastră încercați să-i faceți oarecari mizerii... Băgați de seamă, să nu vi se întoarcă tot în contra d-voastră. Pe vremea răposatului rege Carol I, în țara d-voastră, nu s-ar fi petrecut așa ceva, pentru nimic în lume. Pe vremea aceea, ceasornicul regelui mergea după meridianul Observatorului din Dealul Filaretului și la fel mergeau și celelalte ceasornice de la Palat sau din restul orașului — și al Fundației, și al corpului de gardă, și al Bisericii Cretzulescu, și al mareșalului palatului, și al primului ministru, și al aghiotantului de serviciu, și al doamnelor de onoare, și al stall-maistrului, și al Băncii Naționale, și al Ministerului de Finanțe. Ți-era mai mare dragul să știi că Bucureștii se găsesc pe același meri-

dian cu toți locuitorii lui de la centru sau de la periferie. Pe vremea aceea, nu pierdeai niciodată trenul din cauza ceasornicelor din oraș, nici audiențele pe la miniștri, și nici întîlnirile sentimentale... Pe vremea aceea oamenii și afacerile erau la fel. Ți-era mai mare dragul să-i vezi cum merg cu timpul, mîna în mîna, ca perechile de amorezați prin grădina Cișmigiului sau pe la Șosea... Astăzi însă nu vezi ce harababura merg toate?... Orice pîrlit, se crede un Josua !.. Și barem dacă ar fi nevoie să se oprească soarele în loc, pînă ce s-ar desăvîrși cine știe ce nouă alcătuire eternă !... Dar de unde?... Cînd nu respectați nici ritmul soarelui, cum vreți să vă unificați cu eternitatea lui?... Ați cam început să bateți cîmpii, dragul meu... Ascultați-mă pe mine, că eu sunt om umblat și-am trăit povești adevărate, pe care d-voastră le credeți inventate numai ca să prostiți norodul cu ele. Tot așa o pornise razna într-o vreme și fostul meu stăpîn — odihnească! divinul Hades sfînta lui cenușă, în nisipul Pactolului nostru de aur !... Credea că dacă bătuse pe hetheeni, n-are să se mai atingă nimeni de el. Într-o bună zi însă, au năvălit peste noi cimerienii, și cît ai clipi din ochi, din toată arta Phrigiei, n-a mai rămas nici atît cît aveți d-voastră la Ministerul Artelor !...

Ultimele patru cuvinte proprii rănirii din nou și tot mai adînc amorul propriu al șefului de serviciu din Ministerul Artelor. Totuși, jenat și cu glasul fărîmițat de emoție, Negoiaș Prescureanu riscă o nouă întrebare :

— Dar cine ești d-ta, omule, de știi atîtea lucruri ?

— Eu sunt bărbierul regelui Midas...

Apoi, fără să-i dea timp să se dezmeticească :

— Dacă cumva, vreodată, ai nevoie de serviciile mele, nu uita ce ți-am promis... îți stau la dispoziție cu plăcere.

Negoiaș Prescureanu îngîină aiurit :

— Mulțumesc... Dar, eu mă servesc singur. Am un aparat american *Gillette* veritabil și o mașină nemțească de ascuțit lamele ! Merge admirabil.

Surîsul necunoscutului devine iar ironic :

— Ți se pare că merge admirabil fiindcă așa vi se pare la toți care vă radeți singuri. La cea mai mică picătură de sînge însă, începeți să țipați ca din gură de șarpe. Nu vă

dați seama de adevăr decît după ce vă tăiați beregata. Eu însă rad fără apă, fără săpun și fără lamă de oțel. N-am decît să casc o singură dată gura și... gata. Cît ai clipi din ochi, nu-ți mai rămîne un singur fir de păr în barbă.

Negoîță Prescureanu se sprijine din nou în bastonul său din lemn de corn, și după o matură chibzuire cu sine însuși conchide că necunoscutul ăsta probabil și-a pus în gînd să-și bată joc de el.

— Ia ascultă, domnule! De ce continui să faci pe nebunul cu mine? Nu-nțelegi că te-am priceput din primul moment?... Pe mine nu mă poate înșela nimeni... nici dracul!... îmi cunosc oamenii mai bine ca dosarele teatrelor minoritare, din serviciul meu...

Necunoscutul îl întrerupe cu un gest de compătimire:

— Fugi că te lauzi... Nu cunoști pe nimeni și nici nu pricepi nimic... Eu îți vreau binele și d-ta mă insultă. De așa ceva numai un român poate fi capabil. Nu-ți fie teamă că eu nu-ți cer nimic. Nu fac nici un fel de politică. Nici nu urmăresc cine știe ce avantagii. Nu mă gîndesc nici măcar la postul d-tale de șef de serviciu în Ministerul Artelor... Poți fi liniștit, că ce bănuiești d-ta nu e adevărat. Adevărat este numai ce ți-am spus eu. Și eu, să știi că nu-mi calc cuvîntul niciodată, fiindcă nu promit decît ce pot face. Și eu pot face orice, fiindcă tot ce fac, nu fac decît din voluptatea adevărului...

Negoîță Prescureanu se simte inundat de un val de mări-nimie. Ultimele cuvinte ale necunoscutului l-au înduioșat pînă la lacrimi. Dar fiindcă nebunul ăsta îl sîcîise așa de rău, șeful de serviciu din Ministerul Artelor nu se poate răzbuna pe el decît pregătindu-i o despărțire ironică:

— Bine, bine. îți mulțumesc... Dar dacă o fi să mai am nevoie de d-ta, unde te-aș mai putea găsi?

— Oriunde, numai pe Calea Victoriei, nu!... Prin Cișmigiu, pe la Băneasa, pe la Ciorogîrla, pe la Cernica... pe unde sunt lacuri cu trestii, cu sălcii și cu plop... Grozav îmi plac frunzele pomilor care, cînd le bate vîntul, vorbesc parcă între ele, la fel cu oamenii. Dar bineînțeles, mult mai cuminte decît ei... Vîntul și frunzele pomilor nu mint niciodată. S-o știi de la mine... Cu bine dar, și pe curînd.

îi strînse apoi mîna cu prietenie și o luă la vale pe strada Sfîntul Ionică.

Negoîță Prescureanu, răsuflă în fine ușurat.

— Uf! Bine că se duse... Probabil că se duce în Cișmiglu ca să se răcorească.

Apoi, după ce-și pipăie cravata din nou, își trage manșetele afară din mînele hainei, își mai trece o dată cu batista pe frunte și scrișnește furios din dinți, gîndindu-se că silueta tulburător de fină a femeii, dacă ar fi mers tot înainte pe Calea Victoriei, s-ar găsi acum pe podul de peste Dîmbovița. Nu-i mai rămînea deci decît să dea o raită pe la „Capsa”. Dar cum pierduse noțiunea timpului, Negoîță își vîră mîna în vestă și scoate ceasornicul. Minutarele negre însă amorfiseră la douăsprezece fără douăzeci și cinci!...

— Poftim!... exclamă el plictisit... Mi-a stat ceasul. Și începe să-i învîrtească resortul.

în clipa aceea însă, o umbră de om, umbra necunoscutului îl întunecă parcă deopotrivă și pe din afară, și pe dinăuntru.

Care era ora exactă?... Care din cele patru ceasornice din apropiere spunea adevărul?... După care din ele trebuia să-și potrivească și ceasornicul lui?...

Instinctiv, Negoîță Prescureanu își ridică atunci ochii spre soare. Dar soarele deși dogorește orbitor, nu-i poate strecura în minte nici o rază de lumină nouă...

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor își dă seama de-abia acum, că nu-i lucru ușor să calculezi timpul după mersul soarelui și, pentru prima oară de cînd se-ntîlnise cu necunoscutul, simte în el izbucnind un prinos de admirație sinceră pentru nebunul acesta așa de savant, care printre multe alte minunății, cunoștea și limbajul soarelui.

în drum spre **Capsa**, Negoîță Prescureanu pare mai trist ca o operă postumă, publicată în ziua aniversării morții autorului. Șeful de serviciu de la Ministerul Artelor simte că nu mai este același om fericit ca înainte cu cîteva ore, cînd plecase de acasă îmbrăcat pentru prima oară în costumul său de haine noi.

CAPITOLUL II

Negoia Prescureanu n-a putut dormi toată noaptea. îl obsedase tîlcul celor spuse de necunoscutul care se recomandase : bărbierul regelui Midas...

La început crezuse că are de-a face cu un nebun. Păţania cu propriul său ceasornic însă îi schimbase părerea. Din clipa aceea, toate orele învrăjbite de pe cadranul ceasornicelor din Bucureşti şi chiar din România întregită se îngărmădiseră parcă în creierul său, cerîndu-i să fie puse la punct. Dar cum Negoia nu era sigur nici măcar de propriul său ceasornic, şeful de serviciu din Ministerul Artelor era nevoit să le suporte la infinit tic-tac-ul lor monoton, ordonat şi totuşi fals. Ora autentică — ora soarelui — singura oră în care mai avea încredere, nu i-o putea indica decît bărbierul regelui Midas, care însă dispăruse fără urmă. Dar pentru Negoia, prezent sau dispărut, nebunul acesta nu putea fi decît acelaşi om mare, pentru care calificativul de înţelept era insuficient.

Şi iată cum convertirea lui Negoia Prescureanu luase peste noapte proporţiile unui adevărat eveniment istoric. Şeful de serviciu din Ministerul Artelor se identificase, fără să-şi dea seama, cu regele Clovis, după victoria de la Tolbiac!...

De şaptesprezece ani de cînd era funcţionar al statului, Negoia nu recunoscuse decît superioritatea ierarhică a şefilor săi. De data asta însă, noul Sicambri se închinase pentru prima oară în faţa unei superiorităţi de altă categorie.

Negoia Prescureanu recunoaşte că există pe lume foarte multe lucruri, de care el este cu totul străin — fie că nu avusese încă timp să le cunoască, fie că-şi dăduse seama că i-ar fi foarte greu să le priceapă. Dar unui şef de serviciu, chiar cînd ar fi ej un excelent funcţionar (cum este cazul de faţă), nu-i poţi pretinde să cunoască pe de rost *Evangelia şi Marea Enciclopedie* (neterminată încă), aşa după cum ai pretinde unei Înalt-Prea-Cinstite-Feţe-Bisericeşti (cu litere mari) sau unui academician (cu literă mică). Faptul că directorul său general era mulţumit de activitatea sa birocratică îi satisfăcea pe deplin atît ambiţia lui de funcţionar de carieră, bine notat, cît şi prestigiul său social, cu care

se putea prezenta chiar în lumea bună, adică în lumea din afară de minister. La avansări, dealtfel, în primul rînd, se are în vedere cuvîntul directorului general. ^

Cît priveşte amorul său propriu de bărbat valid şi om de societate, nu că vrea să se laude, dar toţi colegii lui din minister ştiu că se găseşte în bunele graţii ale domnişoarei Lilly Ionescu, studentă la litere şi subşefa de birou cl. II, în aceeaşi direcţie cu el — o fată delicioasă, care-i permite să-i sărute mîna, s-o conducă acasă cu tramvaiul şi chiar să-i facă şi curte.

Domnişoara Lilly Ionescu este cea mai frumoasă funcţionară din Ministerul Artelor. încă opt funcţionare la fel cu ea, şi ministerul s-ar fi putut mutajdm strada General Berthelot, direct pe muntele Helicon, fără nici o altă formalitate oficială.

E drept că în minister mai sunt şi alte fete frumoase. Pe Negoia însă nu-l impresionează nici una. Şi ca el mai sunt şi alţi funcţionari în minister. Domnişoara Lilly Ionescu este unică. Nici una nu face ca ea atîta senzaţie cînd apare în birou şi pe nici una din celelalte nu se bat directorii generali, ca să o aibă funcţionară în direcţia lor. Ba ceva mai mult, un fost secretar general, care, în treacăt fie zis, se schimbase odată cu guvernul care-l adusese, o ţinuse ataşată la cabinetul său personal tot timpul cît ocupase această înaltă demnitate de subaltern imediat, al locţiitorului lui Apollo în ţara românească. Bineînţeles că gurile rele încercaseră într-o vreme să facă oarecare glume de prost gust pe seama ei. Domnişoara Lilly Ionescu însă nu-şi pierduse cumpătul şi după ce-i trăsesese unui şef de birou o pereche de palme, de răsunară pînă în cabinetul ministrului, nimeni dintre funcţionarii ministerului nu mai îndrăznise să spună de ea vreo vorbă de rău.

Pentru Negoia Prescureanu dar, prietenia intimă cu domnişoara Lilly Ionescu este mai mult decît o avansare în grad. Avansări poate căpăta orice funcţionar destoinic. Prietenia domnişoarei Lilly Ionescu, nu poate onora însă decît pe unul singur — pe Negoia Prescureanu. Ea îi măguleşte amorul său propriu de bărbat bine făcut şi îi conservă prestigiul de funcţionar select, atît în faţa colegilor săi mai mărunţi, de la impiegatul simplu pînă la şeful de birou cl. I,

cit mai ales, în fața superiorilor săi cu vederi și năzuințe sentimentale mult mai înalte ca ale lui.

Cel mai plouat dintre toți însă pare a fi chiar directorul său general, pe care domnișoara Lilly Ionescu nu-l poate suferi, deși este nevoită să se închină cu el în birou, ori de câte ori au de rezolvat lucrări confidențiale. De la dînsa însă nimeni n-a putut afla nici cel mai mic secret — nici măcar Negoită, favoritul său. Domnișoara Lilly Ionescu este discretă ca un' adevărat mormînt — un mormînt însă mai vesel și mai frumos ca toate mauzoleurile din Camposanto de la Genova, care, după avizul specialiștilor în monumente funerare de la Ministerul Sănătății Publice, pare a fi cel mai frumos cimitir din lume.

Iată cîteva numai dintre multele și puternicele motive, pentru care Negoită Prescureanu se putea considera, pînă ieri, un om fericit.

Din clipa însă cînd i-a ieșit în cale bărbierul regelui Midas, fericirea șefului de serviciu din Ministerul Artelor începuse să se clatine, mai rău ca stîlpii telegrafiei fără' fir a armatei.

Nebunul ăsta nu putea fi un om de rînd. Atîta cuminenție, cîste șt elocvență, Negoită nu mai întîlnise pînă atunci nicăieri — nici în familie, nici la școală, nici la minister, nici la „Capsa”, nici în presa cotidiană, nici în Parlament și nici chiar în discursul de instalare al noului său ministru care, în treacăt fie zis, nu entuziasmase decît pe gazetarii subvenționați de guvern.

. De data asta cel puțin, era sigur că nu se mai înșeală. Necunoscutul din Piața Palatului regal nu putea fi un simplu bărbier, fiindcă bărbierii de obicei n-au altă calitate decît aceea, poate că vorbesc mai mult și mai repede decît proprii lor clienți. Adevărul era acesta. Între profesiunile de bărbier, avocat, doctor în drept, popă de sat sau chiar de oraș, conferențiar cultural, profesor de morală creștină sau inspector școlar cu delegație permanentă, Negoită nu vedea cel mult, decît simple deosebiri grafice, și atîta tot. Necunoscutul său, dar, nu putea fi chiar bărbier, după curii se recomandase, probabil într-un moment de exces de modestie, ci ceva mai mult; dacă, bineînțeles, înțelepciunea nu cumva este cotată mai puțin decît orice altă profesiune avuabilă. X) e data asta, Negoită se putea mîndri cu drept cuvînt, că era

fixat definitiv. Dintre toate categoriile de oameni cu care venise pînă atunci în contact, nebunul acesta era de bună seamă cel mai cuminte om, dintre toți așa-ziii oameni cu scaun la cap.

Cine putea fi însă acest pretins bărbier al regelui Midas ?...

Zadarnic șeful de serviciu din Ministerul Artelor, se truse întreaga noapte să-și aducă aminte de numele acestui rege. În afară de cei doi regi ai României — Carol și Ferdinand, — de Napoleon Bonaparte, Victor Emanuel, Frantz Iosef, țarul Rusiei, sultanul Turciei, șahul Persiei și împăratul Chinei, Negoită Prescureanu nu mai avea cunoștință de nici un alt fost sau actual cap încoronat, în afară bineînțeles de Magnificenti, împăratul peniței, pe care însă nu-l putea lua în serios.

Dimineața, plecase de acasă spre minister, hotărît să întrebe pe domnișoara Lilly Ionescu. Socotea el ca o studentă la litere trebuie să fie la curent și cu altfel de nume proprii, afară de cele puse pe petițiile sosite prin registratură.

De îndată însă ce dădu cu ochii de subalternă sa, Negoită simți că i se pune un nod în gît. Oricîtă prietenie ar fi existat între ei, Negoită își dă seama că nu-și poate trăda insuficiența culturală de care însă, bineînțeles, el personal nu avea nici un fel de vină. Dealtfel, un șef de serviciu din Ministerul Artelor trebuie să-și păstreze cu orice preț, mai întîi, prestigiul gradului său ierarhic și, apoi, demnitatea sa personală de colaborator, umil dar prețios, ai celor hărăziți de soartă să hodorogească cît mai mult carul statului.

Se hotărăște dar să încerce mai întîi cu directorul său general, cu care întreține relațiuni personale, mult mai apropiate decît permit cele două grade ierarhice în care erau încadrați conform noului statut al funcționarilor. Directorul său general însă nu este funcționar de carieră, șl, ca atare, nu face caz de gradul său ierarhic, pe care probabil l-a acceptat numai din cauza lefei — cea mai mare leafă după aceea a secretarului general, care și ea vine numaidecît după aceea a ministrului.

Directorul său general este, cum se spune, „om de litere”, adică publică din cînd în cînd prin diferite reviste fie cu plată, fie gratuit, articole despre Eminescu, Creangă, Caxagiale, Macedonski și alți defuncți scriitori români, asupra

căroră opinia publică și cărțile didactice s-au pronunțat mai de mult. Directorul său general nu riscă dar să se înșele niciodată. Ba ceva mai mult, Negoită își dă seama pentru prima oară că directorul său general este un tip în genul bărbierului regelui Midas... Nu manevrează decât adevărurile controlate. Colegii săi din minister însă au cu totul alta părere despre el. La „Capsa”, mai ales, se spune, bunăoară, că este un mare farsor, care face artă cum ar putea face oricine o paralizie generală, după un șir de nopți albe, petrecute în tovărășia femeilor ușoare. Faima lui însă se datorește numai faptului că trece drept mîna dreaptă a ministrului, care în diferite ocazii, declarase, fără nici o reticență, ca el nu se pricepe în artă. Interesele partidului politic din care făcea parte îl azvîrliseră însă ca pe o nucă în părete, tocmai la Ministerul Artelor. Și totuși, în materie de artă, Negoită Prescureanu nu recunoaște decât autoritatea absolută a ministrului său, a cărui semnătură pe actele oficiale îl emoționează la fel ca și semnătura domnișoarei Lilly Ionescu.

Pe directorul său general însă îl stimează mai puțin, probabil fiindcă se găsește în contact cu el mai des. Prietenia lor de altfel, dacă i-a creat oarecare gelozie printre colegi, i-a ridicat în schimb prestigiul față de domnișoara Lilly Ionescu, care îl preferă pe el înaintea directorului. Ceea ce nu-și poate permite dar cu domnișoara Ionescu poate risca fără teamă cu directorul său general. Pe el îl poate întreba, fără să se compromită, cine este bărbierul regelui Midas... Un director general, este lucru firesc, trebuie să cunoască mai multe nume proprii decât un simplu șef de serviciu. Și afară de asta, directorul său citește regulat ziarul francez *Le Figaro* pe care ministerul îl abonase în zece exemplare, pentru uzul funcționarilor superiori și alte înalte rațiuni de stat.

Iată-1 deci hotărît. Negoită Prescureanu își potrivește cravata în oglinjoara rotundă pe care o păstrează în orele de birou în buzunarul de sus al vestei sale fantezie, își îndreaptă cu tocul frezura deranjată de căldură, pune apoi mîna pe dosarul unei afaceri care trena de vreo trei luni de zile prin diferite birouri și își face drum spre cabinetul directorului.

Ca întotdeauna, directorul general pare absent din birou. Spiritul său însă, și mai ales, persistența unui parfum pro-

priu plutește aproape mereu în tot ministerul. Negoită încearcă să-și pună în evidență prezența în birou cu obișnuita sa frază ceremonială :

— Să trăiți, domnule director general !...

— Bună ziua, mă zevzecule !...

„Zevzec” este calificativul cu care directorul general își mîngîie funcționarii pe care îi agreează. Deși artist mare, directorul vorbește altfel de cum scrie. Este, cum spune portarul ministerului, „bun la suflet și rău la gură”.

Negoită Prescureanu înaintează spre birou, legănîndu-se ca o baletistă de la Operă. (Pe vremea aceea, Opera ținea tot de Ministerul Artelor.) Directorul general este bine dispus și șeful de serviciu a lovit-o „în plin”, cum se spune la minister și la Societatea funcționarilor publici.

— Cînd rezolvăm, domnule director, chestia bursierilor de la cîminul Școalei de arte frumoase ?

— Cînd o fi să ne dea statul parale... Nu ți-am mai spus ?... Cu ce vrei să-i plătim ?... Cu leafa noastră ?...

— Aveți dreptate... Credeam însă, că... poate mai puneți dv. o vorbă bună pe lîngă domnul ministru... să intervină dumnealui la Finanțe.

— Ce, mă, tu ești nebun ? Ce ți se năzări acum cu bursierii de la belle arte ?... Vrei să ne dea afară din slujbă ?... Vezi-ți de treabă... Nu te-amesteca unde nu-ți fierbe oala...

Negoită Prescureanu prinde ocazia să-și plaseze întrebarea cu pricina.

— Domnule director... Nu vă supărați, dar... Aș vrea să vă mai întreb ceva.

— Chestii de-ale noastre ?... De minister ?...

— Așa și-așa...

Și șeful de serviciu insistă grațios ca o damă de consumație. (Teatrele de varietăți țineau și ele tot de Ministerul Artelor.)

— Hai ! Spune-odată... Ce e ?

— Ceva personal...

— Anume ?

Negoită Prescureanu, după ce-a depus pe biroul directorului general dosarul doldora de tot felul de acte, îl mîngîie cu amîndouă mîinile, ca pe un pîntec de genul feminin, tolănit pe plaja de la Mamaia.

— Domnule director general... Eu nu mai mi-aduc bine aminte... Dar dv. trebuie să știți... Cu siguranță, că dv. trebuie să știți cine este ăla... căruia îi zice... bărbierul regelui Midas...

— Cum ai zis ?

Vocea șefului de serviciu se subțiază ca un imperceptibil bîzîit de muscă :

— Bărbierul regelui Midas !...

în schimb, vocea - directorului general izbucnește ca explozia de la pirotehnie...

— Ce ? N-ai altceva mai bun de făcut ?... De bărbieri îți arde d-tale acum ?... Abia sîrșiși cu bursierii de la beile arte și-i luași acum pe cei de la Casa centrală a meseriilor. Tu nu știi că ăștia nu țin de Ministerul Artelor ?... Ia să faci bine să-ți vezi de hîrțile d-tale în restanță și să nu mai vii la mine cu prostii de-astea.

Și ca și cum și-ar fi dat seama că Negoită tot n-a priceput ce-i spusese, directorul general mai adaugă :

— Du-te la corporația bărbierilor dacă vrei să știi cine e ăla !...

Negoită Prescureanu se îngâlbeneste și de ciudă și de rușine. Noroc însă că în birou nu se mai găsea nimeni afară de el și de directorul general.

— Și acum, fă bine și șterge-o că am de lucru.

Își aduce aminte însă ceva foarte interesant și grabnic ;

— Ascultă... Ioneasca a venit ?

— A venit, domnule director...

— Cheam-o încoa, fiindcă o să am ceva de lucru cu ea. Trebuie să-i dictez un referat confidențial.

Cu aceeași discreție de biurocrat inferior, cu care intrase, Negoită Prescureanu iese din cabinetul directorului general și se îndreaptă spre biroul comun al funcționarilor din direcția artelor. Domnișoara Lilly Ionescu îl aștepta, ca și cum ar fi fost prevenită parcă. Negoită îi zîmbește de departe, apoi ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic extraordinar în cabinetul directorului general, șeful de serviciu se apleacă galant spre urechea subalternei sale adorate și-i șoptește șiret, ca și cum i-ar fi făcut o destăinuire de dragoste :

— Vă poștește domnul director general la d-sa în birou... Are de lucrat ceva confidențial.

Și Negoită Prescureanu, după ce urmărește cu privirea pe domnișoara Lilly Ionescu pînă ce dispare pe ușe, cade din nou pe gînduri.

Ce-i spusese el oare directorului său, general, de-1 făcuse foc și pîrjol, cînd cu o clipă doar mai-nainte fusese așa de bine dispus ?... Nu cumva „bărbierul regelui Midas" era o expresie de rușine, care nu trebuie rostită decît între prieteni buni și de aceeași condiție socială ?...

Faptul că putuse fi necuviincios, fără voie, cu directorul său general, îl neliniștește ca și descoperirea unui fals în acte publice !...

Dar tot gîndindu-se așa, șeful de serviciu tresare deodată și, cîteva clipe rămîne țeapăn și stupid ca dulapul arhivei, în care dosarele galbene alternau cu cele verzi. În rafturile feluritelor sale bănuieli, se strecurase fără știrea lui, un dosar străin — un dosar de culoare roșie, probabil — care i-ar fi putut compromite' cariera, dacă întîmplător, cineva l-ar fi descoperit acolo.

Nu cumva directorul său general este tot atît de incult ca și dînsul ?... Nu cumva, habar n-are nici el, de acest așa-zis bărbier al regelui Midas ?

Și în ochii lui Negoită Prescureanu, pînă atunci plini de cea mai strictă disciplină vizuală pentru diferitele grade Ierarhice din minister, aureola de mare artist a directorului general al artelor apăru, pentru prima dată, întunecată de un enorm și monstruos semn de întrebare !

În momentul acela însă, iată că intră în birou Fănică Ulmeanu, inspector general al artelor și conferențiar la catedra de pedagogie de la Universitatea din București, alt prieten bun al lui Negoită.

Ulmeanu este un tip prețios ca un manual didactic, legat în piele de crocodil și cu titlul imprimat în litere de aur, dar cu filele netăiate încă. Inspectorul vine foarte rar pe la minister. Protecția unui fost ministru plenipotențiar al țării îl dispensează de corvoada zilnică a birocrației românești. Majoritatea timpului este ocupat cu cercetarea lucrărilor de la seminarul pedagogic, iar restul cu preschimbarea polițelor personale pe la diferite bănci din centrul sau periferiile capitalei. Ulmeanu este vecinie dator cu cîte ceva — dator la bănci, dator la prieteni, dator la furnizori, dator la servitori și, în fine, dator pînă și necunoscuților care riscă să-l

cunoască fără să bănuiască ce-i așteaptă. De câte ori îți întinde mîna, ești sigur că nu și-o retrage niciodată goală. Și dacă întîmplător nu-ți datorează încă nici un ban, în schimb îți rămîne totdeauna dator cu ceva, fie chiar cu un simplu răspuns.

La vederea lui, Negoită Prescureanu respiră ușurat. Cu Ulmeanu, avea să meargă la sigur. La Universitate — se gîndea el — circulă tot felul de nume ilustre, nu ca la minister, numai nume de anonimi. Ulmeanu, dar, trebuie să fie la curent și el cu starea civilă a pretinsului bărbier al regelui Midas.

— Bine că veniși, dragă Fănică... Parcă Dumnezeu te-aduce taman la pont.

Inspectorul salută pe funcționarii mai mărunți numai cu câte un gest de mîină. Lui Negoită însă îi întinde mîna toată — o mîină osoasă și rece, ca un clește de scos măsele.

— Eh !... Ce mai e nou pe la voi ?...

— Toate-s vechi și nouă-s toate... vorba lui Alecsandri.

— Vorba lui Eminescu, mă prostule !... Nu ți-am spus să nu mai întrebuițezi expresii de care nu ești sigur ?

Negoită Prescureanu privește jenat în jurul lui. Prestigiul său trecuse printr-un moment extrem de critic. Ce-ar fi fost, dacă vreunul din funcționarii din birou, ar fi tras cu urechea la cele ce-i spusese Ulmeanu ? Noroc însă că inspectorul îl apostrofase pe un ton amical și numai cu vocea pe jumătate. De data asta însă îl întrebă cu voce tare :

— Eh !... Spune ce-ai de spus că sunt grăbit.

Șeful de serviciu de la Ministerul Artelor își mesteca fraza în gură. Parcă nu-i mai vine să-l întrebe ce-avusese în gînd. îi este teamă să n-o pătească și cu inspectorul general, la fel ca cu directorul general. Calificativul „general” începe să-l obsedeze ca un glas de cucuăie, prevestitor de nenorocire. Simte însă că Ulmeanu este gata să se enerveze din nou și Negoită se hotărăște în fine, să caște gura. Fraza îi scapă în vid, ca și bucata de caș din ciocul cioarei, păcălită de vulpe...

— Nu cumva știi tu, mă Fănică... cine este ăla... bărbierul regelui Midas ?

Ulmeanu înțepenește în picioare, ca un paratrăsnet în turla unei biserici gotice, și, fără să stea o singură clipă pe gînduri, răspunde fulgerător :

— Nu ți-e rușine să mă-ntrebi porcării de-astea ? M-ai văzut tu pe mine vreodată în compania bărbierilor ?... Pe mine să mă-ntrebi, dacă vrei să știi cine, este, un Jean-Jacques Rousseau... un Pestalozzi... un Comenius... un Herbart...

De ce-i fusese teamă, nu scăpase.

Negoită Prescureanu încearcă să-l potolească, gudurîndu-se pe lîngă el, ca un cățel lihnit de foame.

— Nu te supăra, nene Fănică !... Zău așa !... Că doar n-am vrut să te insult...

— Așa vorbești tu cu mine ?... Tu nu știi cine sunt eu ?...

— Ba tocmai fiindcă știu... Credeam că d-ta ești mai la curent cu numele proprii decît domnul director general.

Ulmeanu suride ironic, dar și generos în același timp.

— Apoi eu și el totuna suntem ?... Eu profesor universitar și el un biet zgîrie-hîrtie... Așteaptă numai să vină ministru cine știu eu, și-ai să vezi cum o să-l retrogradez !...

Și Fănică Ulmeanu continuă să-și verse furia pe directorul general care, bineînțeles, nu era de față.

Mulțumit că a scăpat ușor, Negoită Prescureanu își vîră capul într-un dosar voluminos, pe care începe să-l răsfoiască grăbît, cu dexteritatea ochilor lui obișnuiți să citească mai mult peste rînduri, decît printre rînduri.

De data asta însă, ochii șefului de serviciu de la Ministerul Artelor, parcă lăcrimează de ciudă. Trecuseră douăzeci și patru de ore de cînd fusese acostat de necunoscutul din Piața Palatului regal și pentru el bărbierul regelui Midas era încă tot un mare... anonim.

CAPITOLUL III

La restaurant, Negoită Prescureanu nu poate nemeri nici un fel de mîncare să-i placă. înnebunise bucătarul, sau bărbierul regelui Midas îi atrofiase simțul gustului ?

Toate mîncările obișnuitului său „menu-fix” fuseseră parcă preparate cu sare amară sau cu prafuri verzi pentru stîrpit gîndacii. Supa cu găluști de griș, papricașul de pui de găină, vrăbioara de văcuță, compotul de vișine proaspete și chiar suplimentul — cafeaua turcească „glichen vrasto” — stropită cu un pic de jamaica veritabilă — toate erau parcă altfel de cum fuseseră pînă atunci. Ba ceva mai mult, pînă

și „regala specială R.M.S.", pe care o aprinde după-masă, îl pare umplută cu praf de pușcă. De frică să nu-i facă explozie în gură, o aruncă și aprinde alta... apoi alta... și tot așa, una după alta, pînă ce sfîrșește pachetul. Țigările însă sunt toate la fel. Miroase a pucioasă și sfîrșie ca niște rachete de artificii pentru 10 Mai.

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor, simte că este cel mai nefericit om de pe lume. Cu o zi înainte, pornise de-acasă radios ca un lan de grîu în văpaia soarelui de amiază și acum iată-l mohorît și sinistru ca o margine de prăpastie carpatină, într-un miez de noapte, fără lună și fără stele. Bărbierul regelui Midas îi tulburase deopotrivă și mințile și stomacul.

Dezolat ca niciodată pînă atunci în viața lui monotona, corectă și ideală, Negoită Prescureanu se scoală de la masă și o pornește gînditor spre „Capsa". În momentul de față, „Capsa" este pentru el ceea ce în vechime erau pentru omenire Coloanele lui Hercule. Imaginea celebrei cafeneli, cu vecinica prezență la masa din fund a bunului său prieten Iorgu Mătăsaru, îi luminează pentru o clipă mintea și-i improspătează speranța în ceea ce nu mai îndrăznea să mai spere. După douăzeci și patru de ore, formate dintr-un post-meridian, o noapte întreagă, și un ante-meridian, Negoită Prescureanu respiră, în fine, ușurat de greutatea enormei pietre de moară ce se lăsase pe sufletul său candid și netulburat pînă atunci decît, cel mult, de imaginea drăgălașei domnișoare Lilly Ionescu.

Negoită se gîndește :

„Dacă n-o știi nici Iorgu Mătăsaru, cine este bărbierul regelui Midas, s-a sfîrșit cu mine. Nu-mi mai rămîne decît o singură soluție — o soluție însă împărțită în două : Măr-țuța sau Morga !..."

Adevărul este că Iorgu Mătăsaru nu este un „oarecine". Este „cineva". E drept că nu este un rentier, dar nici un salariat al statului, un biet funcționar inferior la ordinele atîtor superiori în fața cărora simți cum te micșorezi, ba cîteodată, chiar cum disperi aproape complet. Iorgu Mătăsaru este un om liber, un licențiat în drept de la Iași, unde

întîmplător în anul acela, președintele comisiei de examinare fusese un unchi al lui, un celebru juriscult și vechi boier moldovean, care pe vremuri se bucurase de prietenia intimă a unui Mihail Kogălniceanu, Costache Negri, Vasile Alecsandri și a altor iluștri defuncți cu nume însă mai puțin sonore.

Deși pretinde că este și el tot viță de boier moldovean, cum se spune : „get-beget, coada vacei", Iorgu Mătăsaru nu mai vrea totuși s-audă nimic nici de Iași, nici de Moldova. Dezgustat de ușurința criminală, cu care vechile familii moldovenesti cedează, pe zi ce trece, stăpînirea cetății de scaun a lui vodă Lăpușneanu, moldovenilor de origine mai nouă (cetățeni români, tot așa de buni — e drept — dar cu nume și mai ales cu sentimente cam dubioase) Iorgu Mătăsaru s-a stabilit pentru totdeauna la București. După ce și-a făcut stagiul mai întîi la „Colaro", apoi la „Imperial" la „Papa Kiibler" și mai pe urmă la „Terasa Oteteleșeanu" Iorgu*și-a fixat definitiv prezența personalității sale la „Capsa", ca și un general de corp de armată, peste galoanele căruia nu se mai poate adăuga — lucru dealtfel imposibil — decît galonul unic al regelui, șeful suprem al armatei. Aci este, cum s-ar zice, ca „la el acasă". Naționalist integral, deși de cîte ori are ocazia, afectează în mod agresiv csa mai pronunțată nuanță de regionalism moldovenesc, Iorgu este prototipul omului dezrădăcinat. Pentru cei care nu-i cunosc încă bine, Iorgu strălucește ca un adevărat stîlp de foc. Nu este însă decît un simplu stîlp de cafenea. Și totuși Negoită Prescureanu îl admiră așa cum pare a fi, nu cum este în realitate. N-a făcut niciodată caz de amorul propriu exagerat al bunului său prieten, și, mai ales, nu i-a destăinuit niciodată bănuiala împărtășită dealtfel de toată lumea, cum că Mătăsaru n-ar fi moldovean curat, ba ceva mai mult, nici chiar român adevărat. Pentru el, Iorgu Mătăsaru a fost și este ceea ce continuă să fie. Este, cum îi zic prietenii, același „conu Iorgu" cel mai reprezentativ cetățean al României întregite și cel mai zgomotos client al cafenelei „Capsa", unde se consideră ca împămîntenit pe un lot *dz* 10 ha de pămînt arabil, ca și oricare alt soldat român scăpat cu viață din ultimul război. Conu Iorgu însă nu vrea să-și mai aducă aminte că a făcut războiul. În locul insignei de cavaler al „Coroanei României" pe care n-a putut-o obține

„cu spada” fiindcă a luptat numai la partea sedentară, Mătăsaru și-a înfipt la butonieră o simplă cocardă roșie, care, dacă n-ar avea cusută pe ea o balanță de aur, insigna justiției imanente, ar părea coloarea „Legiunii de onoare” pe care o așteaptă zadarnic de la marii săi prieteni din Franța, cu care a făcut cunoștință în timpul războiului. Conu Iorgu nu are însă numai butonieră. Mai are și cărți de vizită cu titlul de „avocat”, dar fără adresă. Ca și cocotele *en vogue* pe care le întâlnești oriunde și oricând simți nevoie de ele, tot așa și conu Iorgu, îți iese în cale totdeauna, fără să mai fie nevoie să-l cauți. Iorgu Mătăsaru este un fenomen, care se perpetuează parcă, de la facerea lumii. Plutește peste tot ca și duhul sfânt !... Gurile rele pretind însă, că nimeni nu l-a văzut pledînd nici măcar la judecătoriile de pace. Și totuși, conu Iorgu face aproape zilnic tot felul de afaceri, dar numai cu ovreii, a căror majoritate, în treacăt fie zis, sunt tot un fel de moldoveni de viță veche, ca și grecii și armenii, pe care conu Iorgu jură că nu i-a avut niciodată clienți. Iorgu Mătăsaru însă este un om binecrescut. Nu-și trădează nimic din ce l-ar putea clătina din vârful piedestalului pe care s-a înfipt ca un drapel național, pe un edificiu oficial. Naționalismul său integral cochetează deci la nevoie, chiar cu cel mai ridicol spirit de regionalism. Dar mai presus de toate, după părerea unanimă a prietenilor, a clienților de la „Capsa” și a întregii prese românești, conu Iorgu este cel mai savant client al cafenelei, pe care simpla lui prezență o transformă într-o adevărată Academie de înalte studii politice, sociale, economice, științifice, istorice, artistice și chiar oculte...

Iată motivele pentru care Negoită Prescureanu își pusese ultima sa speranță în Iorgu Mătăsaru.

La ora aceea însă, în cafenea nu este aproape nimeni. Conu Iorgu nu venise încă. În schimb, la o masă de lângă ușă, Grigore Tudoraș, un alt prieten al lui Negoită, soarbe încruntat cu un pai dintr-un mazagran. De cînd a aflat că mazagranul își trage origina de la localitatea cu același nume unde francezii au bătut pe turcii din Algeria, Grigore Tudoraș nu mai bea nici cafea turcească, nici șvarț nemțesc. Din

cauza nervilor însă, și mai ales din cauza căldurii excesive, clientul consumă mai mult din pai, decît din băutura istorică și răcoritoare.

Negoită Prescureanu salută ceremonios, așa cum obișnuiește întotdeauna să-și pună în valoare prezența sa modestă și să-și reînnoiască contactul zilnic cu cei cîțiva prieteni ai săi mai de seamă. Se așează la masă în fața lui Tudoraș și, fiindcă deocamdată nu știe cum să înceapă, așteaptă să-și vadă prietenul dînd gata odată cu mazagranul și paiul din gură.

Ca și Iorgu Mătăsaru, Grigore Tudoraș este tot moldovean și tot om cu carte multă. El personal îi respectă pe amîndoi deopotrivă, nu atît însă, fiindcă sunt moldoveni, cît mai ales, fiindcă sunt oameni cu reputația stabilită și știu să spună lucruri așa de frumoase, că te fac să rămii cu gura căscată, chiar cînd întîmplător ai mesteca în ea vreo consumație. Amîndoi parcă ar fi doi frați gemeni la creier. Negoită însă care de cînd vorbise cu bărbierul regelui Midas, începuse parcă să cunoască și el o mulțime de lucruri noi, își dă seama de data asta, că distanța dintre ei este tot așa de mare ca de la Capitoliu la Stîncă Tarpeană. Majoritatea prietenilor comuni e drept că preferă pe Iorgu Mătăsaru, ca fiind boier de viță mai veche. Din diferitele discuții la care asistase ca simplu chibiț, aflase că strămoșii lui Mătăsaru fugiseră din Insula Chefalonia pe vremea luptei de la Lepante (anul 1571) și că debarcaseră pe pămîntul Moldovei sub domnia lui Ștefan-vodă cel Mare și Sfînt. Strămoșii lui Tudoraș însă, se coborîseră pur și simplu în Moldova, din Podolia, abia în secolul trecut. După părerea unanimă, dar, Iorgu este un clasic mediteranian, pe cîtă vreme Tudoraș nu este decît un expresionist nordic.

La cafenea însă, clienții sunt egali ca și oamenii în fața morții. Relațiile dintre prieteni, mai ales, sunt aceleași. La început, vorbește unul și ascultă celălalt. Apoi, vorbește cel care ascultase și ascultă cel care vorbise. Și tot așa mai departe, discuțiile se repetă la fel, ca și anunțurile luminoase din Piața Teatrului Național. De data asta însă amîndoi se privesc întrebători, ca doi surdo-muți care nu posedă încă la perfecție toate semnele alfabetului lor convențional. Nici unul, parcă, nu are curajul să-și pună în mișcare fălcile di-

latate de căldură. Totuși, Negoită Prescureanu se hotărăște să înceapă el.

— Căutam pe conu Iorgu... Nu l-ai zărit cumva ?...

Tudoraș însă nu prea face haz de Mătăsaru. I se pare că i-a uzurpat reputația de care se bucura în cafenea, înainte de invazia mitocanilor la „Capsa”. Din cauza asta, a devenit gelos ca o femeie bătrână și nervos ca o sonerie electrică într-un apartament încuiat de stăpînii care au plecat la băi. Cînd aude pronunțîndu-se numele lui Iorgu Mătăsaru, Grigore Tudoraș strîmbă mai întîi din nas și pe urmă își dă drumul înfuriat. Cînd discută, parcă e un ciine care latră, își mănîncă frazele și își clănțane dinții ca niște castagnete spaniole. Din cauza asta, și-a pierdut aproape toți dinții. Cum n-are nici un prieten dentist, așteaptă mai întîi să învețe și el meseria asta, ca să-și poată pune singur. Întrebările și răspunsurile lui Tudoraș sunt totdeauna scurte și acidulate. De data asta dar, cu atît mai mult se găsește la largul său, cu cît nu e nevoit decît să răspundă :

— Ai venit prea devreme, stimabile... Conu Iorgu nu s-a sculat încă.

Negoită Prescureanu își aduce aminte, abia atunci, că prietenul lor comun, conu Iorgu, duce o viață cu totul aparte decît a celorlalți muritori de rînd. În lipsă de procese sau altceva mai bun de făcut, Iorgu Mătăsaru cutreieră toată noaptea prin localurile de petrecere în tovărășia altor prieteni mai cu dare de mîină, se culcă dimineața după cîntatul cocoșilor și nu se scoală decît după-amiază, după ce restaurantele încep să se golească de clienți. Nu-i place să mănînce cu nimeni alături decît atunci cînd i se plătește masa de alții. Cînd și-o plătește el, mănîncă totdeauna singur. Negoită Prescureanu dar, e nevoit să-1 mai aștepte încă. Dar cît ?... O oră, două... N-are nici o importanță. Iorgu Mătăsaru te găsește chiar cînd nu-1 aștepți.

Ca să-i treacă de urît, Negoită încearcă să aducă vorba de marele eveniment al zilei — premiile literare din anul acela — care probabil că-1 interesau și pe Tudoraș.

— Văzuși ce bine se-nvîrtiră scriitorii noștri ?... Cîte o sută de mii de lei, fiecare...

— Care scriitori ?

— Scriitorii premiați... Unul pentru poezie și altul pentru proză...

— Poezie și proză ?... Mofturi !... Hîrtie maculatură...

— Ce-are a face ? Dacă le rentează, bravo lor !...

— Asta e rentă ?... O sută de mii de lei ?... Pomană curată... Renta s-o ia în fiecare an, dacă sunt scriitori adevărați. Niște inculți... Abia știu să se iscălească... Să le fie rușine... Să vină la mine să-i învăț eu cum se scrie...

— Lasă că și ei scriu destul de bine... Pentru cititorii din țara noastră, ce vrei mai mult ?...

— Știu eu ce vreau !... Vreau, fiindcă pentru mine, nu-i destul... Așa a scris Dante ?... Așa a scris Goethe ?... Așa a scris Victor Hugo ?...

Negoită Prescureanu tresare deodată de bucurie. Dar nu din cauza proastei păreri pe care Tudoraș o are despre scriitorii români, ci la ideea ce-i sugerează cele trei nume proprii, pe care le aude pentru prima oară în viața sa. În sufletul său, perspectiva unei speranțe noi, se deschide mai largă și mai lungă, ca tot Bulevardul Elisabeta de la Cercul militar, pînă la Palatul Cotroceni. Negoită se gîndește să-1 întrebe pe Tudoraș, cine este bărbierul regelui Midas. Oare nu este și el, un om tot așa de cult ca și conu Iorgu ?... Dacă poate face o economie de două ore, de ce n-ar face-o ?

Și iată-1 aruncîndu-se în neantul științei lui Tudoraș, ca și un bolnav biblic în Scăldătoarea oilor.

— Apropo, dragă... Tu trebuie să știi cine este tipul ăla... Unul care pretinde că ar fi bărbierul regelui Midas...

Din cauza emoției însă, Negoită Prescureanu pronunțase fraza, în felul sentințelor oracolului de la Delfi.

Tudoraș se încruntă și scoate din gîtlej un hîrîit de ascensor stricat :

— Midas ?... Minciună ! Escrocherie ! Nu știi că bărbierul regelui este Lazăr Popovici ? Du-te la Fundația „Carol I” și citește pe geam... Vitrina din colțul pieței cu strada Clemeștei. (Pe vremea aceea prăvălia Lazăr Popovici era instalată în localul Fundației.)

Negoită Prescureanu își dă seama că n-a nemerit-o nici de data asta.

— Ce tot vorbești, omule, de escrocherii ? De unde o scoseși că e vorba de bărbierul răposatului rege Carol ?

Tudoraș holbează ochii și bate cu pumnul în masă, ca să pară că tot el are dreptate.

— Las' că știu mai bine ca tine, cum este.

— Degeaba, că n-ai înțeles cum este... Este vorba de bărbierul regelui Midas... Midas este numele regelui, nu al bărbierului...

Tudoraș se enervează și mai tare. De data asta, paiul, cu care sorbise din mazagran pînă atunci, i-a dispărut cu totul, în gură. Cuvintele îi pîrîie, ca o morișcă de la Moși.

— Midas ?... Nu există !... Nu cunosc... S-o spui lui mută de la manutanță, nu mie... Midas ? Ce fel de nume este ăsta ?... Și încă nume de rege ?... Ești un caraghios ! Țsta e rege de operetă, nu e rege adevărat... Asta e literatură proastă... Literatura premianților cu premiul național... Literatură expresionistă... futuristă... dadaistă... aiuristă...

Desperat, Negoiaș Prescureanu încearcă să-l potolească. Tudoraș continuă însă, din ce în ce mai zgomotos, ca și cum ar fi vrut să se facă auzit, în lipsă de clienți, cel puțin de chelnerii cafenelei.

— Asta e literatura dv. de la Ministerul Artelor.

Negoiaș Prescureanu încearcă să se scoale de la masă, hotărît să părăsească imediat cafeneaua. Nu-i convine să fie de față cînd se aduc insulte ministerului din care face parte și el. Gurile rele ar putea raporta ministrului scena de la cafenea, altfel de cum se petrecuse în realitate. Și, Doamne ferește, mai văzuse el funcționari retrogradați fiindcă fuseseră bănuiați că fac altfel de politică decît aceea a ministrului din vremea aceea.

În momentul acela însă, Teodoraș tace brusc, ca și cum o paralizie fulgerătoare i-ar fi înțepenit fălcile.

Ce se petrecuse fusese o adevărată minune. Pînă atunci se discutasese numai în numele tatălui și fiului. De data asta, picase și duhul sfînt.

Contrar obiceiului său de ani de zile, mahmur ca o căpiță de fin plouată și cu bastonul său de *rotiri*, veritabil, atîrnat de braț, Iorgu Mătăsaru își face intrarea în cafeneaua „Capsa”, la ora două și douăsprezece minute.

Negoiaș Prescureanu răsuflă din nou ușurat. Răsuflă fericit, mai întîi fiindcă îl vede pe Iorgu Mătăsaru sosind la timp, și al doilea fiindcă nu e de față și bărbierul regelui Midas, ca să controleze ora exactă cînd conu Iorgu cata-dicsește pentru prima oară în viață să se învingă pe sine însuși.

În sfîrșit !... Sosise omul providențial, care trebuia să hotărască în mod definitiv de soarta unui nou Prometeu. Iorgu Mătăsaru era singura ființă, care l-ar fi putut scăpa din ghearele vulturului cu chipul de om și meseria de bărbier al regelui Midas.

Tudoraș parcă intrase în pămînt. Se prefăcea că citește un ziar și din cînd în cînd, abia își mai arunca ochii pieziș,, spre cei doi prieteni care se așezaseră ca de obicei, la masa cea mare din fundul cafenelei.

Nerăbdător, Negoiaș Prescureanu se hotărăște să suprima orice introducere convențională și inutilă. Știa el mai de mult, de la un prieten al său, profesor de limba latină, la liceul din Pomîrla, că Cicerone îl da gata pe Catilina numai cu discursuri începute „*ex abrupto*”.

— Dragă Iorgule... Dragă coane Iorgule... Iorgule, suflețelul meu... Să știi că am venit, expres pentru tine... Tu ești ultima mea speranță... Cea din urmă noapte a lui Mihai Viteazu... Să nu mă lași, mă... că se-ntîmplă moarte de om... nu altceva... Ascultă ce-ți spun, că e lucru serios.

Iorgu Mătăsaru îl ascultă privindu-l cu gravitatea exotica și bănuitoare a unui papagal, care aude un om vorbind tot așa de bine ca și el.

Conu Iorgu nu prea este bine dispus. Pierduse un proces, sau mai bine zis, se sculase • prea tîrziu, și pînă să ajungă la tribunal, procesul fusese amînat în lipsă de apărător. Dar procesul, ca procesul !... Un proces amînat se mai poate cîștiga și peste cîteva luni. Onorariul amînat însă lasă urme mai adînci chiar ca un proces pierdut definitiv în ultima instanță.

Avocatul și șeful de serviciu din Ministerul Artelor stau acum, unul lîngă altul, pe canapeaua verde cu droturile muzicale ca un claxon de automobil.

— Iorgule dragă... Ai putea să-mi spui tu cine este...

Dar conu Iorgu nu-i dă răgaz să sfîrșească fraza și-i înțepenește gura cu o privire ascuțită și lungă, cît o lăncie de roșior.

Negoiaș tace o clipă, dar se reculege imediat.

— Iată, mă Iorgule, de ce este vorba... Ce știi tu despre bărbierul regelui Midas ?...

Conu Iorgu continuă să stea țeapăn ca Statuia Libertății de la intrarea portului New York. îl măsoară numai cît

ochii micșorați pe sub gene și cu o strîmbătură de buze imperceptibilă, dar plină de un profund dispreț și suveranitate.

— Ia ascultă, mă, scîrba dracului!... De cînd ți-ai luat nasul la purtare, să-mi pui mie întrebări ca la examen >

Negoîță Prescureanu simte cum începe să se decoleze la față ca chipiul de campanie al răposatului rege Carol I.

Dacă nu poate afla nici de la conu Iorgu cine este bărbierul regelui Midas, chiar că nu mai are de ce trăi. Greutatea însă este că va trebui să-și facă seama singur...

își bemolează dar, vocea, și o ia de-a capu :

— Nu te supăra, mă, Iorgule dragă, că nici prin gînd nu-mi trece să te pun, tocmai pe tine la examen. Parcă eu nu știu că tu ești mai tare ca toți dascălii din lume !... Am însă nevoie neapărat de tine... Vreau să știu și eu cine este bărbierul regelui Midas... Să-mi crape ochii, dacă nu-ți vorbesc serios...

Dar Conu Iorgu nu vrea să se lase convins, nici în ruptul capului.

~ Faci pe șmecherul cu mine ?... Umbli să mă tragi de limbă ?... JTe-ai uitat în oglindă ?... Ai tu mutră de examinator, vită încălțată ?...

Pe obrajii lui Negoîță Prescureanu sudoarea începe să se prelingă ca ploaia în Pinacoteca statului. (Pinacoteca ține pe vremea aceea, tot de Ministerul Artelor.)

— Iorgule dragă !...

— Hai, hai !... să nu fii obraznic, fiindcă pe urmă... șni tu ce se-ntîmplă... Nu mă cunoști de ieri, de alaltăieri !...

Naufragiul începe să se precizeze. Negoîță se simte pierdut... Pe apă sau pe uscat, sfîrșitul lui nu poate fi decît același. Are sa moară fără să știe cine este bărbierul regelui Midas. Și curiozitatea asta stupidă are să-i grăbească sfîrșitul vieții în floarea jîjstei. O să fie îngropat cu un dric alb, dric de flăcău fără noroc. Ministerul are să-l șteargă din stateje de leafă pe vecie. Familia căreia i-a cam pierdut de urmă arejă-i încaseze leafa cu anticipație pe trei luni. Colegii au să facă o colectă pentru o coroană de flori artificiale. Pe domnișoara Lilly Ionescu are s-o conducă alt șef de serviciu acasă. Fănică Ulmeanu n-are să ia parte la înmormîntare, fiindcă o să fie, ca de obicei, ocupat la seminarul de pedagogie, iar directorul său general are să-i țină

un discurs de cîteva cuvinte bine simțite, din care însă — singura lui mîngîiere postumă — va lipsi pentru prima oară cuvîntul „zevzec” cu care îl întîmpinase în fiecare dimineață cît fusese în viață și în slujbă la Ministerul Artelor.

Și ca și cum și-ar fi comandat propriul său parastas, șeful de serviciu de la Ministerul Artelor țipă tare ca să-l audă toți clienții :

— Chelner !... O înghețată *melange*...

Apoi întorcîndu-se spre Mătăsaru, calm și aproape la ureche :

— D-ta ce iei, coane Iorgule ?... Plătesc eu !

Iorgu Mătăsaru clipește din ochi, ca o stea de mărimea a treia, la orizont. Cum era cald, și venise pe jos de la Palatul de justiție, avocatul nu avusese vreme să se răcorească. Oferta șefului de serviciu îl remontează. Cum e foarte sensibil la atențiile prietenilor, conu Iorgu, se lasă foarte ușor „cînstit”. Își linge dar buzele cu plăcere și comandă și el la fel aceeași consumație răcoritoare. Își încrucișează apoi mîinile pe vesta cu ultimii nasturi descheiați, oftează preocupat de cine știe ce nouă și mare nedumerire, apoi virîndu-și un deget prin deschizătura cămășii, începe să se scarpine zîmbind la buric.

Negoîță Prescureanu încearcă atunci o ultimă tentativă.

— Rîzi, mă Iorgule !... Rîzi de mine ! Și bine-mi faci. că așa-mi trebuie... că prea sunt prost... pjea am multă încredere în tine... în mintea și în sufletul tău... Parcă nu-mai tu ai fi pentru mine pe lume... Parcă numai tu ai știi cine este bărbierul regelui Midas !...

Conu Iorgu se aburește ușor la figură, ca o oglindă într-o cameră de baie supraîncălzită. Tace din gură însă, de teamă ca nu cumva, o nouă discuție să nu-i pericliteze plata înghețatei *melange* pe care Negoîță i-o oferise cu atîta mărinimie.

Alături de el, Negoîță se frămîntă neputincios să-i scoată cel mai mic cuvînt din gură. Pentru prima oară în viața sa, șeful de serviciu din Ministerul Artelor simte voluptatea crimei interzise de porunca a șasea din Tablele legii. (Culte țineau tot de Ministerul Artelor pe vremea aceea.) Dacă în clipa aceea s-ar fi găsit cu el singur într-o pădure, cu siguranță că l-ar fi strîns de gît, fără cel mai mic pic de mila.

La „Capsa” însă, nu se poate da în spectacol, mai ales că Tudoraș i-o luase înainte și, timp de cinci minute, uriașe a cobe ca un câine la lună. Încearcă dar să-și potolească ciuda cu speranța că mai târziu sau poate chiar mai curînd decît bănuiește, o să-l găsească în dispoziții mai bune, ca să-i poată smulge secretul identității necunoscutului ce se prezentase bărbierul regelui Midas.

După ce sfinșește înghețata, Iorgu Mătăsaru se scoală de la masă și-l întreabă :

— Vrei să mergi cu mine pînă la Socec ?... Mă duc să mă interesez de o carte franceză, o carte rară pe care am comandat-o expres de la Paris.

Cum în momentul acela nu avea nimic mai bun de făcut, bietul Negoîță răspunde foarte binevoitor :

— Merg... Așteaptă numai să plătesc consumațiile.

Pe Calea Victoriei însă, deși aproape lipiți unul de altul, cei doi prieteni, merg parcă, de cîte unul singur. Nici nu se privesc, nici nu-și vorbesc. Amîndoi își continuă drumul tăcuți ca după un dric invizibil, în care s-ar fi găsit o rube-denie comună. Să-i fi întîlnit cineva trăgîndu-și picioarele etapă ei așa mohoriți și bătuți parcă de Dumnezeu, ar fi jurat că sunt „cei doi grenadieri” ai lui Heine „*Sie waren in Russland gefangen*”.

În librăria Socec, cei doi prieteni pătrund solemn ca pe poarta unui cimitir, pentru a-și lua rămas bun de la răposatul, chiar pe pragul locașului de veci.

Vara mai ales, în librăriile din București nu prea este aglomerație. La drept vorbind, nu prea este niciodată. Iarna totuși librăriile sunt mult mai frecventate. Nu e vorba însă de clienții serioși ci de elita așa-zisă a intelectualilor, care neavînd unde să se încălzească, preferă să cutreiere librăriile decît cafenelele sau sălile de așteptare de la cinematografe.

Vara însă, vînzătorii librăriilor cască singuri, pe după rafturile pline numai cu cărți cercetate de clienții onorifici din iarna trecută, iar vînzătoarele cînd n-au nici un *rendez-vous* cu vreun client serios, își dau cu *rouge* pe buze și pigulesc cîte o frază mai picantă din *La Gargonne* a nu importă cărui autor de mare tiraj...

La Socec, intrarea deodată și neașteptată a celor doi clienți produce oarecare senzație. Clienții noștri însă sunt numai prezumtivi, așa cum sunt anume moștenitori de tron.

Iorgu Mătăsaru, după ce caută cu ochii raionul cărților franceze, cască gura și cu vocea lui tăgănată de om blazat și obosit de prea multă lectură, abia silabisește parcă :

— Dă-mi, te rog, un dicționar Larousse, ediția mică, ilustrată.

Dar vînzătoarea, cu părul roșcat și cu dinții agresivi, îi face semn cu mîna spre dreapta.

— Alături, vă rog, la cărțile didactice... Aici n-avem decît literatură... Ultimele noutăți ale Parisului.

Iorgu Mătăsaru se umflă în hainele lui de dril kaki, ca un curcan în pene și mormăie ceva în limba franceză, probabil pentru a nu vexa pe vînzătoarea, care este romîncă.

La raionul cărților didactice, în schimb, sunt numai vînzători de sex masculin.

Conu Iorgu repetă comanda, de data asta cu mai multă prestanță. Didactica, dealtfel, este o specialitate intelectuală mult mai gravă, deși mai puțin utilă decît literatura.

Din raftul ticsit de cărți cu cotoare multicolore, apare un volum gros de un lat de mîină. Iorgu îl pipăie cu oarecare reticență și-i studiază cu foarte multă luare-aminte coperta de pînză colorată în roșu, alb și roz. Parcă ar studia un proces important și rentabil, procesul figurii de pe copertă — o fată cu părul vîlvoi care suflă într-o floare de păpădie, ca să ilustreze deviza casei editoare „*Je semme a tout vent*” imprimată cu litere mai groase.

— O vezi ?... exclamă conu Iorgu... Asta știe mai multă carte decît voi toți de la Ministerul Artelor.

Deocamdată Negoîță Prescureanu nu bănuiește nimic din intențiile lui Iorgu Mătăsaru. Îl urmărește numai cu ochii, cum răsfoiește dicționarul, admirînd planșele colorate și filele roșii ale suplimentului cu locuțiuni străine și scrișnește din dinți de teamă să nu care cumva să-i scape Aho întrebare care l-ar putea supăra din nou.

După un timp destul de îndelungat, conu Iorgu îl întreabă :

— Or, cum zici că-l cheamă pe bărbierul regelui Midas ? Negoîță Prescureanu se trezește parcă din somn.

— Dar de unde vrei să știu eu cum îl cheamă?... Știu numai că el așa își zice : bărbierul regelui Midas.

Conu Iorgu mormăie din nou câteva cuvinte, pe care nu le aude decât el, apoi cu voce tare, adaugă :

— Atunci trebuie să-1 căutăm la litera M... Ia să vedem... M... M... Ma... Me... Mi... Mi... Michelange... Michelet... Michigan... Micromegas... Midas... Midas, regele Phrigiei...

Lui Negoită Prescureanu i s-au rupt parcă băierile inimii. Strigătul lui de bucurie, mai sonor ca „Talassa” celor zece mii de greci, trezește din somn pe toți vânzătorii din librăria Sococ.

— Țasta e ! Midas, regele Phrigiei !...

Conu Iorgu dă din cap cu obișnuita lui nuanță de auto-admirație.

— Știam eu, că ăsta trebuie să fie !... Ai avut noroc cu mine, că altuia, cui dracu îi mai da în gând ce trebuia să facă !...

Potolind apoi cu un gest plin de autoritate entuziasmul deplasat al bietului Negoită, conu Iorgu începe să traducă textul francez cu voce tare :

„A trăit prin secolul VII înainte de era creștină. Se povestește că la un concurs muzical, la care zeul Pan cânta din nai, iar zeul Apollo din liră, regele Midas a acordat premiul întâi cu cunună zeului Pan care îi era prieten. Revoltat de judecata părtinitoare a regelui Midas, zeul soarelui l-a blestemat să-i crească urechi de măgar, ceea ce s-a și întâmplat, fiindcă numai un măgar mai putea judeca la fel ca regele Midas. Desperat de ce i se întâmplase, regele încercă să-și ascundă infirmitatea rușinoasă față de supușii săi. Bărbierul regelui însă descoperi secretul și dădu fuga în piața palatului regal să-l facă cunoscut poporului. Dar de teama pedepsei regale bărbierul renunță la planul lui pentru un moment. Chiniut totuși de voluptatea adevărului, pe care numai el o cunoștea, bărbierul ieși a doua zi afară din oraș, făcu o groapă în pământ și aplecându-și gura spre pânza ei, strigă din toate băierile inimii : «Regele Midas are urechi de măgar !» Apoi se întoarse în oraș, ușurat că se descărcase de tot ce avea de prisos pe suflet. A doua zi însă din groapa aceea, crescură trei trestii gemene de baltă, care de câte ori bătea vântul în ele, repetau trecătorilor secretul destăinuit de bărbier, adică: «regele Midas are urechi de măgar».

Pe Negoită Prescureanu nu-1 mai țin picioarele de bucurie. Nu-i vine parcă să creadă, că după atâtea frământări funebre și perspective sigure de sinucidere, aflase în fine și el, cine este bărbierul regelui Midas. Dar bărbierul ca bărbierul... Pășania însă a nefericitului rege Midas îl înduioșează până la lacrimi. Și când se gândește că urechile lui de măgar nu erau decât răsplata divină a nedreptății milenare, cu care se acordă totdeauna premiile naționale !

Conu Iorgu însă îi suprimă la timp perspectiva unui nou și obositor voiaj prin țara regelui cu urechi de măgar, a cărei existență problematică fusese actualizată cu atîta fast, numai de neașteptata apariție a bărbierului regelui Midas.

Înapoind dicționarul vânzătorului, conu Iorgu îi suride semnificativ și îi face, cum se zice „cu ochiul”.

— Mulțumesc, amice... N-am venit să-1 cumpăr, fiindcă îl am și eu acasă. Am vrut numai să-1 servesc pe domnul, care era grăbit... Trebuia să controlăm numaidecît o legendă mitologică, cu care dumnealui nu prea era la curent.

Și cei doi prieteni ies în stradă, tot împreună și tot așa de gravi și tăcuți, după cum cu câteva minute mai în urmă, intraseră în librărie.

Aci însă, șeful de serviciu din Ministerul Artelor nu-și mai poate stăpîni nici ciuda, nici bucuria și de data asta izbucnește aproape agresiv :

— Bine, mă Iorgule !... Bine, mă, chefalonit încăpățînat ce ești ! Dacă știai cine este bărbierul regelui Midas, de ce nu mi-ai spus de la început?... Nu ți-a fost milă de mine să mă chinuiești atîta timp ?...

Conu Iorgu însă suride aristocratic și paternei ca de obicei și răspunde :

— De știut, știam eu... Numai că nu-mi aduceam bine aminte, care din doi era cel cu urechile de măgar... Midas, regele Phrigiei sau Pirus, regele Epirului...

Și în noaptea aceea, Negoită Prescureanu simte că iar este un om fericit. Dar mai simte ceva și mai mult. Pentru prima oară în viața lui, simte nevoia să vorbească numai cu el însuși. În noaptea aceea dar, se hotărăște să nu mai dea

ochii cu nimeni. Se culcă devreme și adoarme ușor și potolit ca o floare de mușetel presată într-un tratat de mitologie, iar spre ziuă se visează travestit în bărbierul regelui Midas răzmd fără apă, fără săpun și chiar fără brici și pe Iorgu Matasaru, și pe Grigore Tudoraș, și pe Fănică Ulmeanu.. și chiar pe directorul său general.

CAPITOLUL IV

A doua zi dimineața, în drum spre minister, Negoită Prescureanu combină în minte diferitele lovituri pe care avea de gând să le dea cu povestirea regelui cu urechi de măgar, pe care acum o știe pe de rost. De data asta, șeful de serviciu din Ministerul Artelor se simte la largul său. Se simte aproape tot așa de imbatabil ca întregul dicționar Larousse, cu care însă, e drept că nu luase contact decât tot grație lui conu Iorgu.

Una din cele mai grozave lovituri o rezervase chiar nebunului din Piața Palatului, care, cu două zile în urmă se dăduse drept bărbierul regelui Midas. Aștepta numai să-l întâlnească din nou. Întâlnirea aceasta trebuia să aibă ceva din neprevăzutul unei lovituri de teatru. La început avea să se bucure de revedere, avea să-i măgulească amorul propriu cu câteva cuvinte de admirație pentru marea înțelepciune de care da dovadă și, apoi, deodată, avea să schimbe tactica brusc. Avea să se posteze dîr în fața lui, să-i arunce câteva săgeți, de ironie oculară și în urmă să-i spună chiar de la obraz :

— Bine, domnule... Nu ți-a fost rușine, că te văd om în toată firea?... Drept cine m-ai luat d-ta pe mine, de ți-ai închipuit că poți lega de gard pe un șef de serviciu din Ministerul Artelor?... Credeai că nu pricep unde vrei s-ajungi?... Auzi vorbă !... Bărbierul regelui Midas !... Cine?... D-ta ?... Dar ce vîrstă ai d-ta să te pretinzi bărbierul unui rege care a trăit acum două mii șase sute de ani ?... Mai bine te-ai duce să te cauți, că, slavă Domnului, avem și noi în țară destui doctori specialiști... Marinescu, Obreja, Pitulescu, Popeea !...

Și Negoită Prescureanu rîde singur de efectul fulgerător pe care apostrofa lui avea să-l producă asupra pretinsului bărbier al regelui Midas.

— Lasă că-i leg eu stimabilului tinicheaua de coadă !... îl învăț eu să mai facă pe nebunul, ziua nămiaza mare, pe Calea Victoriei, în Piața Palatului regal !

Dar prima lovitură ar fi vrut s-o încerce la minister și anume chiar cu domnișoara Lilly Ionescu, care cu siguranță că nu va bănuî cursa și va cădea imediat în ea.

Deși relațiile dintre ei sunt cît se poate de bune, faptul însă că domnișoara Lilly mai este și studentă îl face să se piardă în fața ei, ca și cum gradele lor ierarhice ar fi fost inversate. Adevărul este că, deși subalterna sa, Negoită Prescureanu se simte aproape vecinie subalternul ei. De data asta însă, era hotărît să-i arate și el ce știe și ce poate.

Mai întîi, se va prefăce că-și aduce aminte, așa întîmplător, de un oarecare bărbier, al cărui nume nu-i vine deocamdată, în gând. Ea, curioasă ca toate femeile, va căuta cu siguranță să-i știe numele. El va aduce apoi vorba de bărbierul regelui Midas, și cum probabil că ea nu va ști să răspundă nimic, el va face un nou efort de memorie și încetul cu încetul, îi va povesti legenda regelui cu urechi de măgar, exact după cum i-o citise Iorgu Mătăsaru după Larousse.

În felul acesta avea să se răzbune și el odată pentru totdeauna de nenumăratele umilinți îndurate de la diferiți colegi, fie cu grade mai mari, fie cu carte mai multă decât el...

Dealtfel, Negoită Prescureanu este așa de sigur că domnișoara Lilly Ionescu habar n-are să aibă de povestea regelui Midas, încît începe să se îndoiască pînă chiar și de utilitatea învățămîntului universitar în România.

Îndrăzneala acestei bănuieli însă nu-l mai sperie ca altădată. Ba, ceva mai mult, îl măgulește și-i dă curaj să creadă că nici nu poate fi altfel decât așa cum gîndește el. Simte că în el se petrece ceva neobișnuit. Îl doare parcă ceva ; îl doare însă în mod plăcut. Îl doare așa cum l-ar bate o femeie din dragoste. Raționamentele nebunului din fața Bisericii Cretzulescu încep să-i revină în minte cu persistența unor fluturi de noapte, în jurul unui bec electric. Negoită Prescureanu începe să le recapituleze cu voluptatea unui flămînd în fața unei mese pline cu tot felul de bucate, dar din care nu-i vine să guste, deoarece nu știe cu care să înceapă

mai întâi. La un moment dat însă, Negoită nu-și mai poate reține foamea și nu se mai întreabă cui aparțin bucatele astea. Și din clipa aceea, șeful de serviciu din Ministerul Artelor se trezește raționând pe contul său propriu.

„Ba bine că nu !.., Ce pot învăța studenții în universitățile noastre, când profesorii nu dau cu anii pe la cursuri ?.. Vin numai la cancelarie să-și ia leafa... Ba de multe ori își trimit servitorii să le-o încaseze. Ei n-au timp, fiindcă sunt ocupați cu altceva. Toți sunt miniștri, deputați, senatori, secretari generali, inspectori cu diurne speciale, președinți sau membri prin diferite consilii de administrație, trimiși în misiuni de specializare în străinătate, și așa mai departe... La noi în țară, oamenii de specialitate nu se specializează decât după ce-au fost mai întâi numiți în slujbă, și pe urmă abia trimiși în străinătate să se specializeze, bineînțeles, tot cu banii statului... Te încurci de ei, pe unde nu-ți dai cu gândul... Numai la universitate să nu-i cauți, că nu-i găsești niciodată... Și să nu care cumva să-i întrebi pentru ce nu-și fac cursurile, că-ți capeți beleaua cu ei. Sunt în stare să te dea în judecată pentru insultă !..”

Și Negoită Prescureanu își aduce aminte de vremea când fusese nevoit să-și întrerupă școala, după clasa IV-a gimnazială, și oftează prelung.

„Pe vremea mea, se gîndește el, profesorii universitari erau ca moaștele Sfintei Filofteia, făcătoare de minuni. Toată lumea credea în ei... Astăzi însă, nu mai crede nimeni, nici în sfinți, nici în profesori universitari...”

În momentul acela însă ochii lui înțepeniră ca două bule de oțel pe firma prăvăliei în fața căreia se găsea... Ni merise pe altă stradă sau era o prăvălie nouă, deschisă abia în dimineața aceea ?

Deasupra ușii și a celor două vitrine, în dosul cărora atîrnau niște perdele de creton imprimat, o firmă lungă de tinichea, vopsită proaspăt, strălucea în bătaia razelor soarelui strident ca o reclamă de bilci :

LA BĂRBIERUL REGELUI MIDAS
Salon de ras, tuns și frezat

Negoită Prescureanu se simte străbătut de-o spirală de foc, care îi răscolește toate măruntaiele trupului. Starea civilă a necunoscutului care se prezentase bărbierul regelui Midas începuse să-1 tulbure din nou. De data asta însă, șeful de serviciu de la Ministerul Artelor nu mai face pe vițelul la poarta nouă, ca în ziua cînd fusese acostat pentru prima oară în Piața Palatului regal. Împinge ușa cu bastonul și își vîră capul prin deschizătura destul de largă, ca să nu-i atingă bordurile fragile ale pălăriei sale de pai.

Din fundul prăvăliei, un lucrător îmbrăcat într-un halat alb îl întâmpină cu gestul și surisul caracteristic al tuturor bărbierilor de pe suprafața globului.

Negoită Prescureanu însă se oprește ostentativ și-i vorbește numai din pragul ușei.

— Ești bun să-mi spui, ce este cu prăvălia asta ?

Văzîndu-se astfel interogată, lucrătorul, care la început crezuse probabil că are de a face cu un client serios, răspunde și el tot în doi peri :

— Ce să fie ?... Prăvălie nouă !... Dumneavoastră n-o vedeți ?... N-aveți decât să-ncercați o dată și la noi...

Negoită își mîngîie instinctiv bărbia, de pe care se scutură un strat de pudră proaspătă, și-și continuă interogatoriul :

— Mulțumesc ! N-am nevoie. D-ta nu vezi ? Eu mă rad singur. Vreau să știu numai a cui este prăvălia asta... A d-tale ?

Lucrătorul zîmbește trist, gîdilă parcă de o speranță irealizabilă încă :

— Nu e a mea, domnule !... E a patronului !... Unde dracu găsesc și eu atîtea parale să-mi deschid o prăvălie ca asta !...

Negoită începe să se enerveze :

— Dar patronul d-tale cine este ?... Cum îl cheamă ?..

Lucrătorul își ridică ochii în tavan ca și cum numele patronului ar fi fost scris pe chenarul de ipsos înflorat din jurul policandrului. Ridică apoi din umeri și din sprîncene și răspunde cu vocea tărăgănată :

— Uite c-am uitat cum îl cheamă... Are un nume strein... Mi se pare că nu e de pe-aici...

Negoită tresare, oarecum înviorat :

— Și ce fel de om este patronul d-tale ?
— De ! Știu și eu ? Om ca toți oamenii !
— Aș putea să-i vorbesc ?
— Acum nu, că lipsește... E în oraș... Că dumnealui mai învîrtește și alte afaceri... Nu e chiar bărbier de meserie, ca mine.

Negoiaș se încruntă din nou...

— Lasă că știu eu ce afaceri învîrtește patronul d-tale ! Spune-mi mai bine, cînd l-aș putea găsi la prăvălie ?

— Apoi, nu vă spusei ?... La prăvălie... cam greu... Dar dacă vreți să-i comunic eu... Dv. cum vă numiți ?

— Să-i spui că l-a căutat domnul cu care a stat de vorbă în Piața Palatului regal.

Se oprește însă brusc, și schimbă vorba...

— Sau mai bine... Să-i spui că l-a căutat un prieten, știe el cine... și c-am să trec să-l văd miine, sau poate chiar după-amiază.

Și Negoiaș Prescureanu, după ce aruncă în prăvălie un salut cu mîna, iese în stradă și o pornește grăbit spre minister, gîndindu-se :

„Ce-o mai fi și cu bărbieria asta ? Țista o fi, sau n-o fi nici Țista ?”

Apoi, ca și cum ar fi găsit mijlocul să afle adevărul imediat, începe să-și plimbe degetul arătător de la mîna dreaptă pe nasturii de la vestă, de sus în jos, rostind cabalistic după fiecare nasture :

— Țista e... Nu e Țista... Asta e... Nu e Țista... Țista e... Nu e Țista... Țista e !...

Faptul însă, că nebunul din Piața Palatului regal ar fi putut fi chiar patronul prăvăliei cu firma „La bărbierul regelui Midas” începe să-i tulbure din nou fericirea pe care, cu o seară înainte, credea că și-a recăpătat-o definitiv.

*

Abia intrat pe poarta ministerului, intendentul, care tocmai se afla în capul scării, îl grăbi cu gestul și cu glasul său binevoitor :

— Hai, coane Negoiaș ! Hai mai repede, că ridică domnul secretar general condica de prezență și vă pune amendă.

Șeful de serviciu, care pînă atunci nu întîrziase nici-odată, își grăbește pașii și își aruncă ochii pe ceasornic. Era opt și șapte minute. întîrziase dar aproape un sfert de oră la bărbieria regelui Midas.

în birou, funcționarii erau cu toții instalați pe scaunele lor. Unii citeau ziarele de dimineață, alții îmbucau cîte ceva de la bufetul ministerului instalat la subsol, iar toți împreună discutau variațiile termometrului care în ajun marcase : 38 de grade la umbră și 45 la soare. Singură domnișoara Lilly Ionescu, părea străină de discuția în curs și își freca buzele cu un *rouge* Coty veritabil, pe care Negoiaș bănuia că i l-a dat cadou directorul general.

Șeful de serviciu își atîrnă pălăria în cuier și se duce drept la funcționara subalternă pe care o salută în vederea tuturor cu capul, iar pe furiș, cu o beza.

Un subșef de birou, care tocmai se scărpină plictisit după ceafă, scoate dintr-o mapă verde, o bucată de hîrtie care nu avea obișnuitul format oficial și îndreptîndu-se' cu ea spre Negoiaș, îl întrebă plescăind din limbă :

— Ați văzut telegrama asta, domnule șef ?

Șeful de serviciu, răspunde autoritar, cum obișnuia, dealtfel, să se poarte totdeauna cu subalternii săi din minister :

— Cum era s-o văd, dacă abia acum picai ?

Subșeful de birou îi prezintă telegrama ca pe o tavă de dulceață :

— Ne-a venit prin registratură direct de la cabinetul domnului ministru, cu rezoluția asta pe ea... E urgentă !

Negoiaș Prescureanu își aruncă ochii pe ea de la distanță, fără s-o atingă cu mîna, mulțumindu-se numai să silabisească textul, transcris cu o aproximație exasperantă, de către amployații de la P.T.T. :

„Rog... răspundeți urgent... Hotel Puf... Carlsbad... Cehoslovacia., ce sumă pot oferi... tablou Grigorescu... ulei... mărime 75 cm... pe 30 cm... subiect... țărancă fus mină... Mulțumiri... și amiciții... Arbiereu... Agaton Mizileanu...”

Deasupra literelor de mașină, ministrul scrisese cu mîna lui următoarea rezoluție :

„9.VII.924. Direcția generală a artelor va referi de urgență și răspunde precis și telegrafic”.

Negoia Prescureanu mai citește odată telegrama cu rezoluția ministrului și apoi strîmbă din nas și din buze cu nedumerirea unei pisici în fața unui calendar.

De teamă să nu se trădeze, că nu pricepe de ce este vorba, șeful de serviciu pune telegrama pe birou și răs-punde răs-picat :

— Bine, bine... Las-o la mine c-am s-o aranjez eu. Trebuie s-o comunic însă mai întâi domnului director general.

Șeful de birou îndrăzni să-i mai amintească o dată urgența răspunsului și faptul că directorul general nu vine la mi-nister decît după ora zece. Și tăcu.

La fel tăcu însă și șeful de serviciu, care, probabil, în momentul acela, nu vedea nici o altă soluție pentru răspunsul ce se cerea urgent.

În așteptarea directorului său general, Negoia Prescureanu, se gîndește că este momentul binevenit să dea prima sa lovitură, cu urechile regelui Midas.

Domnișoara Lilly Ionescu, care n-avea nimic de lucru după ce-și vopsise buzele și obrazii, începuse să-și pilească unghiile. Ca orice fată bine crescută, purta totdeauna în poșetă tot felul de unelte de care o femeie are nevoie aproape în permanență.

Negoia se apropie de biroul ei, de lîngă fereastră și după o expresie curentă la „Capsa”, începe atacul de la... „periferie”.

— Cum stăm cu ultimul examen, domnișoară Lilly ?

— Cum am stat și cu celelalte... Cînd nu e albă, e albă-roșie... și cînd nu e albă-roșie, e roșie simplă.

Negoia se aventurează cu gura pe jumătate...

— Roșie ca și buzele dumitale...

— Fie și ca buzele mele, că cu ele o să-mi trec licența...

Apoi după un oftat adînc :

— Uf! De m-aș vedea scăpată mai curînd, că m-am plictisit în ministerul ăsta !...

Negoia Prescureanu oftează și el tot așa de adînc. Lui însă nu-i era permis să se plictisească în minister. Pînă să poată ieși la pensie, îi mai trebuiau aproape douăzeci de ani.

— Ai dreptate... Dar, pe urmă ce-ai să faci ?

— Ce vrei să mă fac ?... Profesoară...

Negoia căscă ochii cu oarecare nedumerire :

— Profesoară ? De ce anume ?...

— De specialitatea mea ! Ce ? Nu știi ?... Limba română, limba franceză, istoria și geografia !...

Negoia își suge buzele de plăcere, ca un satir care ar fi pus mîna pe o nimfă fără apărare :

— Apropo... domnișoară Lilly... Dumneata care zici că știi și istorie și geografie... Dumneata trebuie să știi... Cum este povestea aia, cu... urechile... regelui ăla... Midas ?...

Viitoarea profesoară îl privește de pe scaun cu dezgustul unui combatant la Mărășești, ce s-ar fi aflat în fața Arcului de triumf de la Șosea :

— Grozav mai ești d-ta !... Ce ? Crezi că m-ai prins... Ai citit firma bărbieriei care s-a deschis lîngă ministerul nostru și cum îți dai aere de savant... Să fim serioși, draga șefule, că rîde domnul director general de noi !...

Negoia Prescureanu simte cum îi scapă victoria printre degete. Zîmbește forțat și încearcă să mai adauge ceva, dar în clipa aceea, un servitor intră pe ușa grăbit :

— Domnule șef ! Vă pofteste domnul director general...

Șeful de serviciu amîna lovitura pe altă dată. Pune apoi mîna pe telegrama arhiereului de la Carlsbad și iese din birou.

*

Directorul îl primește gata parcă să-1 ia la bătaie. Nu-1 văzuse niciodată așa de furios. Noroc însă că Negoia află numaidecît de ce este vorba. Nu era el cauza. Era altceva... în ajun, îi apăruse într-o revistă literară săptămînală un articol plin de greșeli de tipar și pînă săptămîna viitoare, cînd se putea publica o „erată”, inamicii săi literari și-ar fi putut bate joc de el.

Negoia Prescureanu, care își dă seama imediat că furia directorului său general era motivată, încearcă să-1 ia cu binișorul pînă ce află, ceea ce dealtfel nici nu-1 interesa, că titlul articolului *Sentimentul liric în poezia lui Budai-De* leanu* apăruse : *Centimetrul liric în poezia lui Badea Deleanu* ; apoi în loc de *scriitor* apăruse *servitor* și în loc de *idei galonate* apăruse *idei galoșate*.

Șeful de serviciu încearcă zadarnic să-și mîngîie superiorul. Directorul său general era mai furios ca Sinan-pașa după lupta de la Călugăreni, unde se spune că-și pierduse și ultimii trei dinți ce-i mai avea. Uitase aproape chiar și

pentru ce-l chemase. Căuta să-și aducă aminte și nu reușea. Repeta numai nervos și se scărpină cu tocul în creștetul capului...

— Oare de ce te-am chemat eu?... De ce te-am chemat eu, mă zezecule? N-auzi?...

Directorul general îl numea la fel, și când era supărat și când era bine dispus. Șeful de serviciu însă se obișnuise cu calificativul acesta, ca și cum ar fi avut un nume în plus, ca să se poată deosebi, bineînțeles de ceilalți Prescureni. Negoită, dar, își păstrează și de data asta aceeași atitudine demnă ca întotdeauna și, în loc de alt răspuns, îi întinde cu o gravitate neobișnuită telegrama de la Carlsbad.

Directorul general se potolește ca prin farmec.

— Ce e asta?

— Citiți-o și dv., că pe mine, să mă bată Dumnezeu dacă pricep ceva.

Directorul își plimbă ochii pe telegramă, apoi izbucnește din nou:

— Asta s-o duci la comisia artelor plastice. Ce? Eu sunt pictor?... Eu sunt scriitor... Om de litere...

Negoită Prescureanu se simte ușurat de o mare răspundere.

— Exact la fel mă gîndeam și eu, domnule director general... Vream numai să luați și dv. cunoștință de cuprinsul ei... Și mai ales de rezoluția domnului ministru... E semnată chiar de d-sa personal.

Și după o clipă de gîndire continuă misterios:

— Mie însă afacerea asta nu-mi prea miroase a bine... O• să trebuie, deși e cam greu, s-o rezolvăm numai noi singuri, domnule director... Las' că nici comisiunea nu se mai întrunește vara... Dar nici dintre pictorii ceilalți, nu mai avem pe nimeni la București. S-au dus cu toții la Balcic...

Directorul completează cu dezgust:

— Sigur... Parcă Bucureștii n-ar fi tot așa de orientali ca și Balcicul!...

După care, șeful de serviciu insistă apăsător:

— Și când vă gîndiți că trebuie să răspundem de urgență... Ați văzut rezoluția domnului ministru? Ia mai citiți-o o dată!

Directorul general apucă telegrama cu amîndouă mîinile și o citește din nou. Apoi ca și cum ar fi găsit soluția chiar în textul rezoluției ministrului:

— Bine, mă zezecule!... De asta te sperii tu? Dă-le o telegramă să vina la București de urgență... Nimic mai simplu... Dacă le place să încaseze banii statului, să-și facă slujba cel puțin unde trebuie... la București... la minister... nu la Balcic, la cafenea. Țștia au înnebunit cu toții! Tu nu vezi? Au otrăvit Cadrilaterul cu pictura lor. O să fugă toți turcii din Dobrogea de frica lor... Și mîine, poimîine... o să ne pomenim și cu ăștia la Liga Națiunilor... N-am dreptate?...

Negoită Prescureanu zîmbește afirmativ și încîntat de părerea directorului său general despre artiștii din minister care nu sunt funcționari de carieră.

În momentul acela însă ușa se deschide și apare radios, directorul Pinacotecei statului, care, pînă când se va construi o clădire proprie, este adăpostită în podul Ateneului Român.

Directorul general și șeful de serviciu îl întîmpină ca pe oracolul de la Delfi:

— Repede... Repede... Fă-ne un referat de urgență, că ne omoară ministrul dacă nu-i dăm drumul chiar azi.

Directorul Pinacotecei se clatină ca un vagon de marfă ce-ar deraia chiar în stație. După ce ia însă cunoștință de cuprinsul telegramei și de rezoluția ministrului, dă din umeri ca și cum ar fi jucat un *shimmy* și se spală pe mîini ca Pilat din Pont:

— Dragii mei... știți bine că eu nu prea fac haz de tablourile iui Grigorescu. Prefer o colecție de mărci poștale fiindcă este mai variată... Dacă m-ați fi întrebat însă de Andreescu, ar fi fost altceva... dar de Grigorescu..., zău dacă am curajul să spun ceva.

Cei doi funcționari din serviciul interior al Ministerului Artelor se privesc nedumeriți unul pe altul și, apoi, amîndoi rămîn la fel, cu ochii proptiți pe colegul lor din serviciul exterior.

Noroc însă că directorul Pinacotecei n-a sîrșit tot ce avea de spus:

— Dacă țineți însă cu tot dinadinsul să știți cam cît poate face azi un tablou de Grigorescu, întrebați pe

nescu, ginerele răposatului Băluță. Țștia au fost prieteni cu Grigorescu... Au trăit ani de zile în atelierul lui și aproape... numai din atelierul lui... Le-au trecut prin mână tot felul de cadouri... și mai mari... și mai mici... în sfârșit, Fănescu e singurul om care se mai poate pronunța azi asupra valorii unui tablou de Grigorescu...

Negoiță Prescureanu încearcă timid să lanseze o cifră :
— Vreo zece douăsprezece mii de lei ?

N-apucă să sfârșească însă bine fraza, și directorul Pinacotecei îl strivește complectamente cu disprețul său de artist plastic profesionist :

— Ce-ai zis ?... Douăsprezece mii de lei ? Nici pe sfert, domnule ! Cu prețul ăsta se vinde un bun Luchian... un Luchian din epoca lui cea bună... când și le picta el singur, nu alții... Eu care sunt pictor cu nume și abia am luat cincisprezece mii de lei pe *Apusul de lună pe lacul Snagov*!... N-ați cetit ce-au scris criticii ? Capodoperă !... Dar, de ce să ne mai pierdem timpul cu Grigorescu ?... Dv. nu știți unde a ajuns pictura românească ? Doar sunteți gogeamite funcționarii în Ministerul Artelor... N-ați văzut Salonul oficial de astă-primăvară ?... Răsfoiți barem un catalog... ce Dumnezeu !...

Directorul general strîmbă din nas ca și cum i s-ar fi servit o mîncare care mirosea urît, dar nu răspunde nimic. La fel procedează și șeful de serviciu care nu știe ce să răspundă. Parcă l-ar fi blestemat cineva. De cînd s-a transferat de la Casa Bisericii, la Ministerul Artelor, de cîte ori încearcă și el să caște gura față de cîte-un artist, de atîtea ori i se înfundă. Hotărît lucru nu mai poate vorbi fără teamă decît cu subalternii săi din birou...

După plecarea directorului Pinacotecei, cei doi funcționari definitiv și de carieră rămîn să dea curs, ei singuri, rezoluției pusă de ministru pe telegrama arhiepiscopului de la Carlsbad.

Șeful de serviciu încearcă să dea o mînă de ajutor șefului său ierarhic :

— Hai să punem șase mii de lei, domnule director general. Să nu fie chiar un sfert, așa cum spuse domnul director al Pinacotecei. Să fie barem pe jumătate !...

Directorul general apreciază după cum se cuvinte propunerea subalternului său. Totuși, parcă nu se hotărăște s-o admită chiar așa, deodată.

— Te pomenești că șase mii de lei o fi prea mult... Să nu ne căpătăm beleaua cu popa dacă ar afla că l-ar fi putut cumpăra mai ieftin.

Apoi după ce-și mai pipăie tîmplele cu degetul arătător, directorul general izbucnește deodată ca un țișnal de locomotivă :

— în definitiv... Altă treabă n-are popa ăsta ? D-aia s-a dus la Carlsbad ? Să cumpere tablouri de Grigorescu, sau să se caute de stomac ?... N-am dreptată, mă zevzecule ? Spune și tu ?...

Negoiță Prescureanu se grăbește să răspundă ca de ~ obicei, și cu capul, și cu mîinile, și cu picioarele...

Din ce în ce mai aprins, directorul general lansează o adevărată filipică la adresa arhiepiscopului de la Carlsbad, apoi se bate ca Jupiter cu palma pe frunte și zeița Minerva apare sub forma următoarei hotărîri definitive :

— Nu răspunde nimic... Ai înțeles ? Punem telegrama ia dosar. O considerăm nulă și neavenită... Și cînd o fi să dau eu ochii cu popa ăsta... Lasă c-ai să vezi tu, ce-am să-i fac !... Nu vezi că-n țara noastră, au început și popii s-o ia peste cîmp ? Poftim ! A început să se plictisească cu Maica Domnului ! Umblă acum după tărîncile lui Grigorescu...

Negoiță Prescureanu încearcă să îngîne ceva, dar nu îndrăznește. Directorul general însă îl observa și îl întreabă din nou :

— Ce ? N-am dreptate ? Ai ceva de zis ? Hai ! Dă-ți drumul !...

Șeful de serviciu, s-a topit ca o luminare de ceară în fața unei icoane.

— Ba dreptate aveți... Dar... Vorba e... Telegrama a trecut pe la registratură... Și în afară de asta, ce ne facem cu rezoluția domnului ministru ? Dacă n-ar fi semnată chiar de d-sa personal, am putea-o face chiar nulă și neavenită... Dar așa cum se găsește acum... Imposibil ! E refuz de ser-

viciu... Statutul funcționarilor e clar... Dare în judecată... și... Doamne ferește !...

De data asta directorul general îi da dreptate șefului de serviciu. Rezoluția ministrului e literă de *Evanghelie*... Trebuie respectată, oricât de absurdă ar fi... Ministrul iscălește numai și atîta tot... Ce-a iscălit, treaba lui... Nu-l trage nimeni la răspundere... Ministrul poate invoca oricînd înaltele rațiuni de stat. Greutatea cea mare însă este executarea rezoluției lui... Și asta nu mai e treaba ministrului. E treaba celorlalți funcționari...

După cîteva clipe de matură gîndire, directorul general zîmbește șiret, ca și cum i-ar fi băgat în cofă și pe popă și pe ministru.

— Dacă este așa... Foarte bine... Să fie așa cum dă ordin domnul ministru... Să răspundem... Da, da... Să răspundem, imediat, de urgență, conform rezoluției domnului ministru...

Apoi adresîndu-se lui Negoîță :

— Scrie, mă zevzecule !...

Șeful de serviciu privește încurcat în jurul său. Călimara se afla pe biroul directorului. În clipa aceea însă, directorul său general, ca și cum ar fi fost obsedat de generozitatea ducelui de Buckingham, la Curtea Franței, se ridică de la birou invitînd pe Negoîță, în locul lui :

— Treci, mă Prescurene, colea, la birou... Ce ? Ți-e rușine să stai pe fotoliul meu ?... Stai mă, că director general în Ministerul Artelor poți s-ajungi și tu... Numai să ai răbdare ! Altceva nu poți s-ajungi tu !... Scriitor !... Scriitor ca mine... Eh !... Asta e ceva mai greu... Așa ceva nu poate ajunge nici ministrul nostru, mă...

Șeful de serviciu, gudurîndu-se ca un cățel, se strecoară pînă la scaunul directorului său general.

— Eh ! Așa e că-i bine ?... Ești gata ?

— Gata, domnule director general !

— Scrie atunci...

Și Negoîță Prescureanu, abia își ține respirația, de emoția clipei pe care-o prevede unică poate, în cariera lui de funcționar în Ministerul Artelor.

— Scrie, mă... *Telegrama oficială*... Să-i dai număr de ieșire și s-o expediez! imediat...

Negoîță Prescureanu mișcă mereu din cap afirmativ, ca un paralytic fără leac.

— Cum zici că-1 cheamă pe popa ?

— Agaton Mizileanu.

— A, da !... Scrie atunci... „*Ip.s.s. Agaton*”.

De data asta însă, șeful de serviciu își întrerupe directorul general, foarte hotărît :

— Domnule director... Mă iertați... Dar, înalt preasfinția-sa, se spune numai mitropoliților... Arhierieilor li se spune cuvioșia-sa...

Directorul general continuă, ca și cum explicația lui Negoîță nu l-ar fi făcut să cîștige nimic.

— Bine, mă... Fie și așa cum spui tu... Numai vezi să nu fi spus iar vreo prostie... Scrie atunci... »*C. s. Arhierul Agaton Mizileanu... Hotel Puf... Carlsbad... Cehoslovacia... Nu riscați nici cinci parale... Tablou Grigorescu Carlsbad, femeie fus mina, fals... Grigorescu veritabil... Moscova... Troțki... Bolșevici...*” Și în locul ministrului, să faci bine să mi-o aduci s-o semnez eu...

Negoîță Prescureanu, deși a sîrșit de scris, nu se scoală totuși după scaunul directorului general și mai rămîne să citească conceptul de răspuns la telegrama arhierului.

În timpul acesta, directorul face haz și se plimbă cu pași greoi și sonori pe parchetul ceruit.

— Lasă că-1 vindec eu pe popă de pictura profană ! Să rămîie cu Maica Domnului de pe icoane, nu să umble după tărăncile cu fus ale lui Grigorescu !

Deși chestia a fost rezolvată, Negoîță Prescureanu mai are totuși o mică bănuială. După ce citește pentru a treia oară conceptul de răspuns la telegramă, se întoarce înapoi de la ușe și cu aceeași vecinică temere de om simplu, dar de bun-simț, se adresează directorului general :

— Dar, dacă tabloul n-o fi fals, domnule director ?

Directorului atîta îi trebuie ca să izbucnească din nou :

— Dar dacă vreau eu să fie fals ? Dacă eu am în vedere anume înalte rațiuni de stat, pe care nu sunt ținut să le destăinuiesc oricui ? Tu, de unde știi că e veritabil ? Cine crezi tu că este Grigorescu ăsta ? Unul ca Tișian, ca Rembrandt, ca Velázquez ? De unde ! Ai văzut tu român ade-vărat, călătorind fără pașaport peste frontieră ? Nu ! Atunci ? Dacă este la Carlsbad, nu mă importă nici cum este, nici

cine este. Fals sau veritabil... pentru mine, totuna este... Să vină la București, dacă vrea să știe ce este cu el... Pictura nu se cumpără prin telegramă !...

Apoi, ca și cum i s-ar fi luat o piatră de moară de pe suflet :

— Să vezi tu, cum are să-mi mulțumească popa, când so întoarce de la Carlsbad și și-o da seama că i-am făcut o economie de cel puțin șase mii de lei !...

Negoiță Prescureanu iese din birou încântat. Raționamentul directorului fusese mai presus de orice discuție. Tot așa de frumos și de înțelept, n-ar mai fi putut vorbi decât un singur om : bărbierul regelui Midas.

Și pentru a doua oară în dimineața aceea, Negoiță Prescureanu, deși simțea nevoia să se întâlnească iar cu nebunul din Piața Palatului regal, nu regreta totuși dispariția lui.

CAPITOLUL V

De vreo douăzeci de ani și mai bine, adică aproape cam din primele zile de când sosiseră la București aparatele *Gillette* Negoiță Prescureanu se rade singur. Nu face însă lucrul ăsta din calicie, ci mai mult din obișnuință, deși, la drept vorbind, obișnuința asta înseamnă o mare economie pentru o biată leafă de șef de serviciu, mai ales în vremurile astea, când bărbierii urcă și ei tariful rasului, după valuta elvețiană sau olandeză.

În două rânduri totuși, Negoiță a fost nevoit să facă și el câte o excepție. Prima, când s-a dus la Sinaia, cu trenul de plăcere, fiindcă a trebuit să plece de-acasă cu noaptea în cap și n-a avut vreme să se radă, și a doua, după ce a scăpat de tifos, fiindcă îi crescuse barba prea deasă și-i fusese teamă să nu se taie, dacă s-ar fi ras singur.

De data asta însă, Negoiță Prescureanu este hotărât să se radă pentru a treia oară la bărbier. Dacă patronul prăvăliei „La bărbierul regelui Midas” este necunoscutul din Piața Palatului regal, atît mai bine. *Noblesse oblige*. Trebuie să-l onoreze măcar o dată și el, cu comanda unui „serviciu prompt și antiseptic”... Dacă nu... atît mai rău... Dar, în definitiv, ce are să fie ?... O să arunce pe gîrlă un pol de parale, și atîta tot... Banii n-are să-i regrete. De asta e sigur. Va re-

greta numai faptul că, în afară de el și de conu Iorgu Mătăsaru, o să mai existe încă un bucureștean care o să cunoască povestea regelui cu urechi de măgar.

În seara aceea, Negoiță trebuia să meargă la revista de la „Cărăbuș” unde făcuse rost de un bilet de favoare, dintre cele rezervate chiar funcționarilor Ministerului Artelor. Biletele astea, în felul lor, prezintă pentru leafa unui funcționar, cam aceleași avantaje ca și aparatele *Gillette*. Sunt bilete scutite de orice taxă (și către stat și de garderobă) și, afară de asta, numerele lor se găsesc în primele bănci, care sunt cele mai scumpe.

Ca orice om cu minte la cap, șeful de serviciu din Ministerul Artelor și-a aranjat programul zilei, după cum urmează : Dimineața, bineînțeles, patru ore și jumătate, slujbă la minister. După dejun, un somn bun pînă la ora cinci. După somn, o vizită la „Bărbierul regelui Midas” unde, pentru a treia oară în viața sa, avea să se lase ras de altcineva decât de el însuși. Pînă pe la ora șapte, o raită pe Calea Victoriei, apoi aperitivul la „Capsa”, masa la „Continental” și pe urmă, la „Cărăbuș”... Un program admirabil. Numai că, probabil Negoiță Prescureanu n-avusese în vedere și dictonul „*Uhomme propose, Dieu dispose*” și intrase în „Bărbierla regelui Midas”, preocupat mai repede de Ideea că va da ochii cu nebunul din Piața Palatului regal, decât de nevoia de a se lăsa ras de altcineva.

Negoiță însă pare a fi om fără noroc !... Nu găsește nici de data asta pe cine căuta. Nu găsește în prăvălie, nici măcar lucrătorul cu care vorbise în dimineața aceea în locul lui era altcineva. Tot un necunoscut... Unul însă care nu se vedea din ușe și se răsfrîngea numai din oglindă... Un domn chel cu barbișon și cu monoclu, care nu putea fi lucrător, deși era îmbrăcat tot într-un halat alb, sta trîntit picior peste picior într-unui din fotelurile destinate clienților...

Domnul chel cu barbișon și cu monoclu citea ediția specială a unui ziar de seară și arunca din cînd în cînd, pînă în tavan, rotogoalele de fum pe care le scotea artistic dintr-o pipă de spumă de mare care-i carambola buzele ca o bilă de biliard.

Lucru ciudat însă, domnul din fotoliu părea mai repede un manechin mecanic. La intrarea lui Negoită în prăvălie, nu încercase să-și întoarcă nici măcar capul.

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor se mulţumeşte deocamdată să-l privească de la distanţă, tăcut şi cu precauţiunea unui om dezorientat. Îşi roteşte apoi ochii în jurul său şi, după ce ia contact cu întregul mobilier al noului „salon de ras, tuns şi frezat”, tuşeşte uşor ca să se facă remarcă şi aşteaptă atât cât ar fi numărat o sumă de douăzeci de lei în monedă metalică a un leu bucata.

Domnul din fotoliu însă n-aude... n-a vede !...

Negoită nu ştie ce să creadă. Se preface, sau doarme cu adevărat ? Se înarmează totuşi cu răbdarea îngerilor de la poarta raiului, şi începe să-l examineze din profil.

Dar cei doi oameni, deşi se privesc reciproc prin oglindă, nu cască nici unul gura.

Negoită se gîndeşte : „Ăsta trebuie să fie tot un client”. În cele din urmă, enervat de atîta aşteptare, şeful de serviciu din Ministerul Artelor nu mai poate răbda şi, apropiindu-se de scaunul misteriosului personaj, îl trezeşte cu vocea sa aspră, dar totuşi plină de urbanitate :

— Mă scuzaţi, domnule !... Poate vă deranjez...

Domnul din fotoliu îi face cu capul, un semn negativ, prin oglindă.

— Aş dori să vorbesc cu patronul prăvăliei... Poate ca mi-aţi putea da dv. vreo lămurire.

De data asta, domnul chel cu barbişon şi cu monoclu îşi răsucesce ceafa pe speteaza fotoliului ca o lebădă care şi-ar fi gîdilat coada cu ciocul, îl priveşte numai cu un singur ochi (cel cu monoclu) ca şi cum de celălalt ar fi făcut economie şi apoi îl întreabă cu oarecare dispreţ :

— Dumneata eşti ăla de la percepţie ?

Negoită tresare ofensat, dar totuşi plin de demnitate :

— Nu, domnule !... Eu sunt de la Ministerul Artelor !...

— De la Ministerul Artelor ?... Nu cunosc pe nimeni !

— Ce-are a face !... Mi-este perfect egal dacă dv. cunoaşteţi sau nu cunoaşteţi pe cineva. Patronul bărbieriei însă, cînd are să mă vadă, cred că o să mă cunoască numai decît... Dumnealui ştie cine sunt... Şi încă bine de tot !...

— Patronul ?... Nu-mi aduc aminte... N-am avut onoarea !...

— Şi nici n-o s-o aveţi... că eu n-am nevoie de dv. ... Eu am treabă cu patronul.

— Cu patronul ?... Patronul sunt eu !...

Negoită Prescureanu se trage deodată înapoi, vădit impresionat de noul său eşec.

— Mă iertaţi !... Probabil v-am confundat cu un prieten al meu, care este şi el, tot ca şi dv. ... bărbier !...

De data asta, vocea domnului din fotoliu scîrţie ca ruloul în foiţe de hîrtie de mătase din vîrfurile spetezei pe care îşi reazimă capul clienţii.

— Dar eu nu sunt bărbier, domnule !... Cum îţi permiţi să vorbeşti așa, cu un om ca mine ?

Încurcat, Negoită Prescureanu, aproape a şi uitat unde se găseşte. Niciodată în viaţa lui, nu trecuse prin emoţii mai teribile ca în aceste ultime două zile... Se grăbeşte totuşi să se scuze cu o voce siropoasă şi incoloră.

— Mă iertaţi, stimate domn !... Eu n-am vrut să vă insult !... M-a ferit Dumnezeu... Dar, nu mi-aţi spus dumneavoastră singur că sunteţi patronul bărbieriei ?...

Necunoscutul îl priveşte cu un surîs plin de milă :

— Patronul întreprinderii, domnule !... Patron !... Dar nu bărbier de meserie... Eu sunt ziarist independent. Eu rad cu condeiul, nu cu briciul... Rad... şi la nevoie, distrug chiar !... Distrug, sau dacă îmi place, chiar creez... Fiindcă eu pot face orice... cobor sau înalţ... ucid sau reabilitez... şi așa mai departe... Fac ce vreau... Nu dau cont nimănui de ce fac...

Lui Negoită Prescureanu parcă începe să-i vină inima la loc. Un ziarist independent, trebuie să fie un om civilizat, care poate înţelege numaidecît deosebirea între o confuzie şi o insultă.

Şi şeful de serviciu din Ministerul Artelor continuă să se scuze cu demnitatea integrală a gradului său birocratic :

— Mă iertaţi !... A fost o eroare... îmi daţi voie să mă prezint !... Negoită Prescureanu, şef de serviciu în Ministerul Artelor.

Ziaristul independent îi întinde mîna, fără să se ridice însă din fotei :

— îmi pare bine... Eu sunt Aristotel Macropol...

Deşi nu-i trecuse niciodată pe la ureche numele ăsta, Negoită Prescureanu se grăbeşte totuşi să restabilească cu

un compliment de circumstanță atmosfera tulburată pentru o clipă.

— Știu... știu... Cum să nu știu !... Din nume vă cunosc foarte bine... Numai că pînă azi, n-am avut încă plăcerea să vă cunosc personal... Vă citesc regulat... Articolele dv. le învăț aproape pe dinafară.

Ziaristul independent se învîrtește deodată nervos pe fotei, ca și o pisică turbată într-un sac cusut la gură :

— Ce-i spus, domnule ?... Articolele mele ?... Unde ai citit d-ta articole semnate de mine ?...

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor continuă parcă o lecție învățată pe dinafară :

— Cum unde ? în ziarul în care scriți dv. !...

Ziaristul independent pare așa de furios, că de data asta și-a deschis și ochiul al doilea :

— Curios lucru !... Eu nu semnez niciodată !...

Negoiaș însă grăbește sfîrșitul lecției papagalizate :

— Ce-are a face ? Noi ăștia din Ministerul Artelor nu citim ziarele, așa cum se spune, ca oamenii de rînd... Noi ghicim pe autor, după stil : „*Le style, c'est l'homme !*”, după cum a zis Buffon... Ne aruncăm doar ochii pe articol și... gata !... Pe noi nu ne înșeală anonimatul.

Ziaristul independent, nu mai poate răbda și se scoală de pe fotei :

— Ia ascultă, domnule... Cum îți vine să mă minți, așa de la obraz ?... Așa sunteți toți ăștia de la Ministerul ăla al Artelor ?... Aoleo !... Tocmai pe mine ai găsit să mă iei în balon ?...

Negoiaș încearcă să se explice. Ziaristul independent însă nu-i dă răgaz și continuă ca o morișcă de bilci :

— Pe mine nu mă ia nimeni în balon, domnule... fiindcă pentru mine, balonul nu este o afacere sigură... Și eu nu intru decît în afaceri sigure care nu pot să dea greș... în balon, și se poate întîmpla — Doamne ferește — vreun accident !... Baloanele au obiceiul să se cam dezumfle... Și eu nu admit decît să mă umflu... să mă umflu mereu... mereu, la infinit... dar, bineînțeles, în sens figurat... nu cum poate crezi d-ta...

Deși întrerupt aproape brutal, Negoiaș mai încearcă o dată să se explice :

—• Cum, domnule ?... Nu mă credeți pe cuvînt ?... Dv. nu credeți că v-am citit ?...

— Cum vrei să te cred, domnule, dacă n-am scris niciodată în viața mea nici măcar un singur rînd ? D-ta crezi că eu sunt ziarist în felul celor ce mîzgălesc hîrtia de geaba ?... Asta e ziaristică ?... Asta e gazetărie !... Și eu nu sunt gazetar... Nu, domnule... Fiindcă ziaristica nu e scrisul, nu e nici tiparul, nici tirajul... Ziaristica adevărată este altceva... Este ideea... Numai ideea !... Și eu asta fac... Fabric ideii... Procur grăunțe omenirii înfometate de dreptate și adevăr... Dau directive și controlez executarea lor... Dau benzină și ulei motorului... Eu sunt animatorul, dinamica... electricitatea, petrolul, cărbunele cox... cerneala Pelikan... hîrtia... dubla compatibilitate... jetonul de prezență... excedentul de sfîrșit de an, fondul de rezerva... și încă multe alte lucruri de care văd că d-ta habar n-ai !...

Apoi, răsuflînd din greu :

— Eu sunt om mare, domnule... Nu sunt bărbier !...

Negoiaș Prescureanu cade zdrobit pe un scaun, ca în clipa cînd — Doamne ferește — ar fi aflat că a fost dat afară din slujbă.

Domnul Aristotel Macropol însă, deși ziarist independent, părea mai repede un eret care pusese gheara pe un biet vrăbioi.

— Dar, d-ta știi să scrii ? Să scrii frumos însă... citeț... caligrafic ?...

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor își aduce aminte de ciorna pentru răspunsul la telegrama arhiereului de la Carlsbad și răspunde fluid ca sufletul unui muribund :

— Știu !...

— Dacă știi, de ce nu scrii ?... Ți-e rușine de invenția lui Theophraste Renaudot ?...

— Mă iertați, dar de domnul ăsta, să mă credeți, n-am auzit încă pînă azi !

— Apoi, dacă fugi de lumină și adevăr ?... De ce te complaci numai în întunericul funcționarismului pur ?... Cc este funcționarismul ?... Artă pură ?... Nu-i, măcar, nici artă cu tendințe... Vorba vine, că e Ministerul Artelor... Minister ca toate ministerele !... Local, în care cine intră se sufocă. D-ta nu simți că te sufoci ?... Țipă, domnule !... Țipă... 497

te-audă lumea... Și dacă cumva răgușești, scrie !... Scrie să vadă lumea cine ești... Scrie, dar bineînțeles nu te aventura să scrii din capul d-tale, că în cazul acesta, te-ai curățat... Nu poți deveni ziarist. Rămii un simplu gazetar... un oarecare scriitor... un literat, cum se zice... Unul din ăia pe care nu-i citește nimeni... Dacă vrei să fii citit însă... să faci numai pe ziaristul adevărat... să scrii numai ce-ți dictează altcineva... Dar cineva care știe cum și ce anume să dicteze... Nu oricine... Bunioară, ministrul de Finanțe în ajunul votării noului buget, sau ministrul de Externe când pleacă la conferințele internaționale de peste frontieră, sau ministrul de Interne când încasează o nouă tranșă din fondurile secrete, sau primul ministru când începe să se îngrijească de soarta partidului în opoziție, sau oricine altul, care știe să aprecieze talentul și utilitatea ziaristului independent în angrenajul unui stat constituțional... Ce ? D-ta crezi că ziarist poate fi, așa, oricine ?... Te înșeli domnule !... D-ta ești tânăr... Ce virstă ai d-ta ?...

Negoiaș Prescureanu îngână, emoționat :

— 36 de ani !...

— Poftim !... Și la 36 de ani, n-ai ajuns decît... Ori ce spuseși că ești la Ministerul Artelor ?

— Șef de serviciu.

— Șef de serviciu ?... Ce-nseamnă asta, șef de serviciu ?... Cîți superiori mai ai pînă la ministru ?...

Negoiaș Prescureanu, după ce își caută în gînd superiorii, unul după altul, răspunde oftînd :

— Pe domnul subdirector, care însă este în concediu de specializare în străinătate... Pe domnul director general... Pe domnul secretar general...

— Cum ? Cum ?... Aveți și generali la Ministerul Artelor ?...

— Ba, generali adevărați... adică militari... nu !... Generali, numai așa, cu titlu... Cu titlu și, bineînțeles, și cu leafa mai mare, decît cei cu gradul simplu, fără titlu de „general”...

— Aoleo !... Dar mulți mai sunt, domnule !... Vai de capul dumitale !...

Negoiaș Prescureanu continuă să ofteze :

— Mulți, mulți !... Și cei mai mulți, chiar mai vechi în slujbă ca mine...

— Ce-are a face !... Dar dacă nu te grăbești... a cui e vina ?... grăbește-te, domnule... grăbește-te și schimbă-ți meseria... Nu vezi că, la Ministerul Artelor, nu este nici o afacere pentru d-ta ?

Negoiaș Prescureanu se clatină pe picioare cînd se gîndește că, pînă să iasă la pensie, ca să-și poată schimba meseria, mai are aproape optsprezece ani de servit în Ministerul Artelor...

— Aveți dreptate... Nu zic ba... Dar dacă nu mă pricep la altceva... Ce vreți să fac ?

— Cum ce să faci ?... Zici că știi să scrii ?... Nu spuseși așa ?...

Negoiaș face cu capul un semn afirmativ, dar numai pe jumătate :

— Atunci, ce mai aștepti ?... Fă-te ziarist... Fă-te apostolul adevărului, dreptății, libertății, egalității, fraternității... Sau dacă nu-ți convine meseria asta... dacă simți că prea îți îngreuiază conștiința, fă-te altceva... orice !... Cine te-nțereabă la noi, dacă te pricepi sau nu la treaba pe care vrei s-o faci ?... Nimeni !... D-ta crezi că eu mă pricep la bărbierie ?... Habar n-am !... Și totuși, o fac. O fac însă, fiindcă-mi rentează... Și încă cum ? Bine de tot Ai văzut d-ta în țara românească vreun om de specialitate pus la locul lui ? Fiecare face ce-i rentează mai bine ; nu ce-a învățat să facă... Și uite, că așa fac și eu... Eu, de meseria mea, după cum îți spusei, sunt ziarist independent... Lucrul ăsta este sfînt... Sunt și rămîn ce-am fost... Asta nu mă împiedică însă să fac și bărbierie... O fac însă fiindcă așa s-a potrivit... să fac bărbierie și să nu fac altceva... O fac fiindcă am avut inspirație și capital și, mai ales, prestigiu... Fără prestigiu, e drept că nu poți face nimic azi... O meserie fără prestigiu îți duce capitalul pe gîrlă... Dar dacă nu te miști ?... Dacă nu te agiți ? Dacă nu te grăbești ?... De unde vrei să-ți pice prestigiul ?... Din cer ?... Ce ?... Prestigiul e ploaie ?... Ți-l trimite Dumnezeu... De unde ?... Prestigiul e opera omului...

Negoiaș Prescureanu simte că între el și patronul prăvăliei „La bărbierul regelui Midas” s-a stabilit parcă contactul dintre picătura de benzină și bujia motorului, care urnește din loc automobilul. Deși ziarist independent, domnul Aristotel Macropol se identificase parcă cu firma propriei sale bār-

bierii. Adevărurile acestea nebănuite, numai bărbierul autentic al regelui Midas le-ar mai fi putut spune cu atîta sinceritate.

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor se hotărăşte, dar, să-şi deschidă şi el măcar de data asta, băierile inimii şi să se pună bine cel puţin cu o persoană cu trecere pe lângă mai marii zilei.

— Aşa este... Aveţi dreptate... Dar vedeţi, că dreptatea, mai ales în ţara noastră, nu este decît pentru anume oameni... Dumneavoastră vă vine uşor să vorbiţi aşa, fiindcă sunteţi un om independent... şi oamenii independenţi, mai ales, cînd sunt şi, ziaristi, sunt totdeauna bine cu guvernul... Dar noi... nişte bieţi funcţionari, ce putem face?... Guvernul cei nou ne bănuieşte totdeauna că suntem oamenii de casă ai vechiului regim... Şi ce ne face, numai Dumnezeu ştie... Cînd nu ne dă afară din slujbă, ne retrogradează pe motiv că n-ara fost bine încadraţi... Şi cînd, întîmplător, n-are ce să ne mai facă, ne omoară cu tot felul de amenzi şi reţineri suplimentare, pînă ce ne înjumătăţeşte leafa...

Ziaristul independent surîde cu oarecare compătimire.

— A cui e vina ? Dacă eşti naiv !... Dacă-ţi închipui c-ai sa poţi trăi de pe urma cinstei d-tale profesionale !... Ce vrei să-ţi fac ?... Cinstea omului e ca ghimpii trandafirului. Îţi face numai buclucuri. Te înţeapă... Ba, cîteodată, merg chiar pînă la sînge... De trandafir nu te poţi bucura decît dacă-i tai ghimpii... Tot aşa şi cu d-ta...

Negoiaş încearcă să răspundă ceva, dar nu reuşeşte decît să repete de trei ori :

— Da... da... da...

— Dar d-ta de ce nu te dai cu guvernul ?... Fă şi d-ta ce fac toţi oamenii cu scaun la cap. Uită-te la mine. Eu sunt totdeauna cu guvernul... Pentru mine nu există niciodată opoziţie. De mine au nevoie totdeauna şi unii şi alţii. Îi am în mîna pe toţi... Nu mişcă nici unul... Eu sunt copilul din flori al lui Agamiţă Dandanache...

La auzul acestui nou nume propriu, Negoiaş casca ochii întrebător.

— Cum ?... D-ta n-ai văzut *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale ?... N-ai fost la Teatrul Naţional, niciodată ?...

— Ba am fost... dar, nu la *Scrisoarea pierdută*. Am fost la *Înşiră-te mărgărite* şi la *Trandafirii roşii*, că mie aşa-mi place teatrul... cu lume multă pe scenă.

— Dar astea nu-s piese, domnule... Astea-s poveşti de adormit publicul căzut în mintea copiilor. Cu astea vrei d-ta să-ţi faci educaţia socială ?... Du-te, bre omule... Du-te, de vezi *Scrisoarea pierdută*... Du-te, de dă şi d-ta ochii, măcar o singură dată, cu Agamiţă Dandanache !... Ce, crezi d-ta că Agamiţă a murit fără să lase moştenitori ?... E, he !... A lăsat drăguţul de el... şi încă mulţi... mulţi de tot... c-a fost crai mare !... Dumnezeu să-l ierte...

Apoi, după o pauză :

— Şi dacă vrei să mai ştii ceva, tot de la mine... să ştii că un copil din flori este cu mult mai inteligent ca un copil legitim... D-ta ce fel de copil eşti ?...

Negoiaş Prescureanu îngîmă ruşinat :

— După cîte ştiu eu... legitim !...

— Eram sigur !... Toţi copiii legitimi ies tîmpiţi... Ma ierţi că nu este vorba chiar de d-ta... Dar dacă e-aşa ?... N-am ce-ţi face !... Nici un copil legitim nu seamănă cu tat-său !

în momentul acela, cucul ceasornicului din perete cînta de şapte ori : cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu ! cu-cu !...

După ce le numără pe toate cu glas tare, domnul Aristotel Macropol care, pe lângă ziarist independent, mai era şi patron de bărbierie, exclamă :

— Gata !... Hai să plecăm că acum închid... Aşa este ordonanţa Prefecturii poliţiei... La ora şapte fix !...

Negoiaş Prescureanu căzuse parcă din lac în puţ. Venise să se radă şi acum trebuia să se ducă la „Cărăbuş” cu barba ţepoasă ca o greblă de fier.

Patronul parcă i-a ghicit gîndul :

— Nu cumva veniseşi să te razi ?

— Aşa şi-aşa !...

— Regret, dar azi după-amiază, n-am avut nici un lucrător... I-am împrumutat diferiţilor mei prieteni... ca noi aşa suntem... Ne ajutam ori de cîte ori avem nevoie unul de altul. Nici unul din noi nu zice „nu”. Dar şi cînd zicem

„da"... s-a sfârșit!... Poate să tune, să trăsnească... Degeaba ! Cuvîntul nostru e literă de *Evanghelie*.

Negoiaș încercă o mică explicație :

— Și prietenii dv. tot ziarisți independenți sunt ?

— Aș !... De unde ?... Cum vrei să existe prietenie între oameni de aceeași meserie ? Adevărata prietenie exclude comunitatea de interese... Prietenii mei sunt altfel de oameni... oameni cu poziții sociale solide... oameni cum se zice, suspuși...^ Sunt miniștri... bancheri... profesori universitari... directori de societăți pe _acțiuni... în fine, tot felul de oameni care au nevoie de sprijinul unui ziarist independent... Și în felul^ meu să știi că nu sunt decît eu singur în toată România întregită... mai ales de cînd mi-am mutat bărbieria de la Copăcenii-de-Cîmp, în București... Acolo nu prea făceam afaceri... N-aveam clienți decît vara cînd se țineau conferințele culturale pentru sătenii fără știință de carte... Restul anului... aproape nimic... D-ta nu vezi că, de cînd cu votul universal, țărani noștri au început să se radă și ei tot singuri, ca englezii...

în stradă, Negoiaș Prescureanu caută un motiv să se despartă de ziaristul bărbier :

— Mă iertați... Dar aș vrea să încerc și în altă parte. Poate găsesc vreo bărbierie deschisă.

— Nu-ți mai pierde timpul că s-au închis toate. La ora șapte fix... gata !

în clipa aceea însă, lui Negoiaș îi trece prin minte controversa ceasornicelor din Piața Palatului regal :

— Și dv. credeți că toate ceasornicele din București merg la fel ? Ia să le vedeți, bunioară, pe cele din Piața Palatului regal !... Nici unul nu se potrivește cu celălalt.

Ziaristul independent tresare ca și cum ar fi pus mîna pe un subiect bun de speculat la „Ultima oră".

— E adevărat ?... De unde știi d-ta lucrul ăsta ?

— Apoi, nu le controlez eu în fiecare zi ?... Fundația merge cu **20** de minute înaintea cancelariei aghiotanților regali și cancelaria cu **10** minute înaintea corpului de gardă...

Aristotel Macropol își mîngîie nervos barbișonul și, după un raționament scurt — mai scurt chiar decît un „scurtcircuit" :

— Apoi nici nu trebuie să meargă la fel... Cum vrei d-ta să pui de acord ceasornicul unui Aristot sau Descartes, cu ceasornicul unui aghiotant regal sau al unui biet locotenent de gardă ?... E clar ca lumina zilei... D-ta nu_ știi că ceasornicul, mai înainte de-a fi oglinda timpului,^ este oglinda omului ? Aristot și Descartes trebuie să meargă înaintea tuturor, fiindcă sunt Aristot și Descartes... N-ai ce să le faci... Așa i-am moștenit pe amîndoi, din tată în fiu... Cît privește aghotații de serviciu ai regelui, care de obicei sunt sau generali sau colonei, cum vrei să meargă cot la cot cu un simplu locotenent...

Negoiaș Prescureanu primește raționamentul d-lui Aristotel Macropol cu aceeași umilă lipsă de convingere ca și pe al nebunului de-acum trei zile.^ Apoi, ca și cum ar fi simțit nevoia să se descătușeze definitiv de nedumerirea ce-l chinuia, îl întreabă cu oarecare ironie :

— Dar dv. știți cum mergeau ceasornicele pe vremea regelui Midas ?...

Ziaristul, care probabil nu se aștepta la o astfel de întrebare, răspunde cam în doi peri :

— Probabil... Dacă i-am pus numele în firma mea, trebuie să știu cum mergeau și ceasornicele din țara lui...

— Dar pe bărbierul regelui Midas, îl cunoașteți ?...^

— Auzi întrebare !... Cum vrei să nu-l cunosc, dacă ăla sunt chiar eu !...

— Dv. !... Eu credeam că este altul...

Ziaristul independent începe oarecum să se tulbure :

— Tot ce se poate... Adică, de ce-aș fi numai eu ?... Mai poate fi tot așa de bine și altul... Bunăoară chiar dumneata...

Negoiaș își face cruce speriat și își scuipă în sân.

— Eu ?... M-a ferit Dumnezeu...

De data asta însă, ziaristul independent și-a regăsit întreaga lui autoritate agresivă :

— Apoi vezi ?... De aceea n-ai să fii toată viața d-tale decît șef de serviciu în Ministerul Artelor... Fiindcă d-ta nu simți nevoia să te-ntrebi, din tot ce vezi, cam ce poate fi adevărat... D-ta nu simți voluptatea de a face pe oameni să vadă lucrurile așa cum trebuie să fie văzute, nu cum le vede toată lumea... Dar, hai să zicem că de scris este mal greu... Poate n-ai talent... Nu e vina d-tale... Dar Dumnezeu,

dacă nu ți-a dat talent la scris, ți-a dat în schimb datul vorbirii... Știi să vorbești... sau nu ?

Negoiașă răspunde instinctiv :

— Știu ! Cum să nu știu ?...

— Dacă este așa, de ce taci din gură ?... Vorbește, domnule !... Spune ce ai de spus !... Pune-ți ideile în valoare, măcar pe cale verbală, dacă nu ți le poți pune, ca mine, numai în scris. Nu-ți fie teamă de dictonul latin : „*Verba volant, scripta manent*”, fiindcă românul are alt dicton, mult mai tare : „Nu tot ce zboară se mănâncă”. Și dacă nu ești peltic, să-ți mănânci singur vorbele, cu ajutorul radiofoniei, vorbele d-tale pot face înconjurul pământului.

Apoi, ca și cum ar fi uitat să spună tocmai ce era mai important :

— Numai, vezi să nu care cumva, să te ia gura pe dinainte, că ți se poate înfunda... Pentru asta trebuie să ai totdeauna la îndemână, mai ales pe vreme de furtună, un paratoner... Un fel de om de paie... un așa-zis „girant responsabil”, cum avem și noi toți ziariștii... un om gata să suporte cu tărie și demnitate, orice consecință neplăcută...

Ajunși în fața Ateneului Român, Aristotel Macropol strânge mâna lui Negoiașă Prescureanu, scuizându-se din nou :

— Mă ierți că nu te-am putut servi... îmi place să cred însă, că ai înțeles că nu e din vina mea : caz de forță majoră... Dar dacă-ți face plăcere, mai treci pe la mine... Poate să ai norocul să-mi găsești lucrătorii liberi... „*Liberte, egalite, fraternite*”... Salutare și... frăție...

În noaptea aceea, Negoiașă Prescureanu nu se mai duce la „Cărăbuș”, fiindcă nu găsește nici o bărbierie deschisă după ora oficială, când Prefectura poliției capitalei ordonă încetarea oricărei activități pe terenul bărbieriei.

În Piața Palatului regal însă, unde se oprește solemn, ca un mahomedan pentru ruga de seară, dintre cele trei. ceașornice de precizie — cel de la Fundație, cel de la cancelaria aghiotanților regali și cel de la corpul de gardă — nici unul nu ajunsese încă la ora șapte.

Și Negoiașă oftează lung ca un ceașornic cu resortul stricat !...

Negoiașă Prescureanu este nevoit să-și schimbe programul. Renunță dar la biletul gratuit de la „Cărăbuș” și în loc de „Continental” se duce să mănânce la „Europa”, unde ia masa de obicei și directorul său general.

În timpul verei mai ales, restaurantul „Europa” pare pe roate. Bineînțeles că până azi, cel puțin, nu s-a mișcat încă din Pasajul român. Cum însă mesele sunt înșirate pe două rânduri, afară, de-a lungul pasajului ai impresia că te afli într-un vagon-restaurant care se mișcă. Varietatea peisajului ți-o procură trecătorii care totuși n-au nimic de-a face cu mesele restaurantului.

De obicei, în vagoanele-restaurant, se mănâncă prost. Când ai norocul să scapi neintoxicat, ești fericit că te alegi numai cu o simplă deranjare de stomac. Se pare că între faimoasa societate belgiană și o anume asociație de medici români există o înțelegere ocultă pe care Ministerul Sănătății Publice n-o bănuiește încă.

Dar Negoiașă Prescureanu, care în momentul acela e preocupat numai de misterele din Ministerul Artelor, trece cu buretele peste toate misterele din Ministerul Sănătății Publice.

Adevărul este că la „Europa” nu-i tocmai ca într-un vagon-restaurant. La „Europa” poți scăpa și teafăr. În schimb însă, poziția meselor cu coridorul din mijloc și defilarea nesfârșită a necunoscuților, care îți controlează mîncarea din farfurie, îți dă impresia că la „Europa” nu stai pe teren solid. Îți pare că te miști cu scaunul, cu masa, cu întregul pasaj, că voiajezi într-un vagon-restaurant și că trecătorii, ce se perindă prin fața ta, nu sunt decît arbori, case, cantoane, gări, lanuri de grâu, livezi de pruni, finețe pentru vite, poduri, munți, dealuri, nuri, șosele pline de praf sau de noroi, și așa mai departe.

Negoiașă Prescureanu nu are nimic din firea artistică a directorului său general. Totuși, modestului șef de serviciu din Ministerul Artelor îi place să mănânce din cînd în cînd și la „Europa” unde, până acum, e drept că n-a avut să se plîngă decît cel mult de prețul mîncărilor, care nu prea cadrează cu leafa lui. În schimb, stomacul lui Negoiașă este o adevărată minune de mecanism fiziologic. Mănîncă li-

niștit și mănincă orice. Este în stare să se ia la întrecere chiar cu un struț. La nevoie, poate digera și șervetul, și farfuria și tacîmurile...

Directorul său general însă, care mănincă numai la „Europa” face totdeauna scandal. Ca toți artiștii adevărați, directorul său general, are stomacul șubred. Mănincă numai pui la frigare, fripturi la grătar și compoturi amestecate.

Negoia Prescureanu îl admiră, dar nu-l fericește. Șeful de serviciu știe că omul are nevoie mai întâi de cap. Dar nici stomacul nu este un lucru de prisos. Fericirea omului începe cu stomacul, nu cu capul. Capul nu face decît să se bucure de sănătatea stomacului. Și, slavă Domnului... pînă azi, cel puțin, stomacul lui Negoia nu i-a produs nici o neplăcere capului... Lui Negoia, bunioară, îi lasă gura apă, ori de cîte ori îi miroase a sarmale cu carne de porc, a boboc de rață cu castraveți acri, sau a mititei cu ceva parfum de usturoi. De data asta, i-a mirosit însă, a ceva și mai și... I-a mirosit a tusalma regală !...

Mesele sunt toate ocupate. La una din ele, directorul său general mănincă singur ca de obicei.

Negoia Prescureanu îl salută respectuos și-l întreabă cu vocea pe jumătate :

— Singur, domnule director general ?...

— Deocamdată singur... Aștept eu pe cineva, nu-i vorbă... dar n-are nici o importanță... O cunoști și tu... Ia loc, dacă vrei...

Șeful de serviciu se așează la masă cu oarecare jenă. Curiozitatea începe să-l furnice pe limbă :

— O damă, domnule director general ?

Directorul general tresare cu piciorul de pui în gură.

— Iar ai început cu expresii de-astea de mahala ?... Bine mă, zevzecule, cînd ai să înveți să vorbești și tu ca oamenii de bună condiție ?... Ce ești tu ?... Funcționar la Ministerul Artelor, sau chelner la „Roata lumii” ?...

Negoia încearcă să se scuze, fără să reușească. Directorul general nu sfîrșise însă morala :

— Nu ți-am spus să nu mai zici niciodată „damă” ?... Ce-nseamnă aia... „damă” ?... Nu poți spune „doamnă” ?... sau „domnișoară”, dacă știi că nu e măritată încă...

Negoia Prescureanu se roșește ca gogoșarul din farfuria :lientului de la masa de-alături, care începuse să tragă cu

urechea. Observația directorului său general îi tăiase parcă toată pofta de mîncare.

— Să mă ia dracu... că eu așa sunt... Nu știu cum se face, dar cîteodată mă cam ia gura pe dinainte, și-atunci îmi dau în petec...

Și șeful de serviciu din Ministerul Artelor își scufunda capul tăcut în lista de bucate, pe care însă directorul general nu-i dă răgaz s-o citească pînă la sfîrșit.

— Să nu care cumva sînmî comanzi iar vreo mîncare cu usturoi, că mă scol de la masă și te las singur...

Mai natural ar fi fost ca directorul general să-l scoale pe Negoia de la masă. Dar un om binecrescut nu vorbește la fel cu toată lumea. Un artist, mai ales, jonglează cu ideile și cu frazele ca un clown cu bilele pe vîrful nasului.

Negoia, care venise tocmai pentru tusalma regală, preparată cu usturoi, aruncă lista de bucate pe masă și dă din cap deznădăduit ca și cum n-ar fi găsit nimic să-i placă, în schimb, directorul său general, care l-a înțeles, își aruncă el ochii pe lista de bucate și, prefacîndu-se că-l consultă, îl întreabă cu vocea poruncitoare :

— Vrei ciorbă ?

— Aș vrea...

— Ia atunci o ciorbă... Ia o ciorbă de potroace cu măruntaie de gîscă... Nu mai lua borș de miel, că mielul a început să pută...

Negoia dă din cap afirmativ.

— Ia, apoi o friptură la grătar... o friptură cu sînge, că e bună pentru plămîni... Un fel de brînză... o fructă... și gata ! Cafeaua mergem s-o bem cîteșitrei la Șosea...

Negoia Prescureanu, tresare din nou :

„Cîteșitrei” înseamnă ei doi și probabil „dama”. Cine poate fi însă femeia asta, cu care directorul său general s-ar jena parcă să mănince singur ?... Și șeful de serviciu întreabă misterios :

— E doamnă sau domnișoară ?...

Directorul general, devine mai grav ca o ordonanță de plată :

— Pe mine mă-ntrebi ?... Asta, tu trebuie s-o știi mai bine ca mine...

^Negoia, care nu bănuiește aluzia, își rotunjește ochii curios, fără să răspundă.

Directorul general continuă, fără să precizeze însă nimic :
— Cine-i face curte ?... Eu sau tu ?... Ai compromis biata fată... Urlă tot ministerul...

Negoia Prescureanu a rămas cu gura căscată... Pe cine aștepta oare directorul său general ?... Nu cumva ?...

Dar directorul continuă să-l mustre părințește :

— Ce ?... Te faci că nu pricepi ?... N-ai ghicit cine este ?...

— Să mă bată Dumnezeu dacă știu eu de cine e vorba...

— Dar domnișoara Lilly Ionescu știi cine este ?

— Ea este, domnule director general ? Domnișoara Lilly Ionescu ?...

— Chiar ea.... Domnișoara Lilly... Lilly Ionescu, cea mai cumsecade fată din tot ministerul ! I-ai întors capul cu tot felul de propuneri... Lasă c-am aflat eu de șurubăriile d-tale...

Negoia Prescureanu simte că, în momentul acela, simte și el cu adevărat ceva. Dar ce anume simte nu-și poate da seama. Simte ceva ce-l face să crape de rușine și să-și ascundă ochii în farfuria cu ciorbă de potroace, pe care continuă să vînture cu lingura, fără să-ndrăznească să ducă la gură.

E drept că Negoia o plăcea foarte mult pe domnișoara Lilly Ionescu și tot așa de adevărat era că și domnișoara Lilly se arăta foarte încântată de atenția lui. Nu-și aducea însă aminte să-i fi dat vreodată prilejul să se plîngă de purtarea lui, care nu depășise niciodată marginile bunei-credințe. Știe că a fost totdeauna foarte rezervat... foarte delicat... foarte binecrescut, așa cum citise el că trebuie să fie, într-o cărtică intitulată *Codul manierelor elegante*. Ba, ceva mai mult, pînă atunci, nu-i făcuse încă nici un fel de declarație de dragoste formală. îi dăduse numai să înțeleagă că ar fi fericit dacă ar putea avea și el norocul să aibă o nevastă ca dînsa, profesoară, femeie cultă, deșteaptă și de familie bună. Dar atîta tot și nimic mai mult... Și lucrurile astea nu le spusese nimănui decît ei singure. Colegii lui din minister e drept că poate mirosiseră și ei ceva. Dar, de la a face curte unei funcționare subalterne și pînă la a compromite o fată de familie, e mare distanță. Nu înțelegea dar, la ce fel de „șurubării” făcuse aluzie directorul său general și, mai ales, nu bănuia cam cine putuse fi licheaua care îl încondeiase în felul acesta...

în timp ce Negoia Prescureanu se tortura fără să poată scoate un singur cuvînt, directorul general sfîrșise de mîncat puiul de găină. Abia atunci încercă și el să soarbă pentru prima oară din ciorba de potroace care aproape se răcise în fața lui.

Directorul său general însă îl pîndea :

— Ia ascultă, mă zevzecule... De ce nu m-ascuți tu pe mine ?... De ce nu vrei să te-nsori ?...

Lui Negoia îi scăpă lingura în farfurie. Stropii de zeamă de varză pătează fața de masă și-i adaugă cîteva buline noi de grăsime *papillon-vxm* său verde. Emoționat șeful de serviciu își schimbă ochii din farfuria cu ciorbă, în farfuria cu friptură, care tocmai sosise și răspunde timid :

— Eu să mă însor, domnule director general ?

— D-apoi cine ?... Eu ?... Mie mi-a trecut vremea. Eu sunt bătrîn... Un om ca mine, aproape de 50 de ani, nu se mai însoară. Ba, dacă este cumva însurat, se gîndește cum ar putea divorța... Și afară de asta, tu nu știi că eu sunt artist ?... Vrei să pățesc și eu ca alți confracți ? Tu^nu știi că femeia cu arta nu se împacă niciodată... Parcă ar fi cîinele cu pisica...

Negoia Prescureanu începe să-și lingă buzele, ca și cum ar fi gustat dintr-o mîncare gustoasă. De data asta, este sigur că femeia la care face aluzie directorul său general, nu poate fi alta decît domnișoara Lilly Ionescu, care cine știe ce prăpăstii i-a povestit despre el.

— Și cu cine să mă-nsor, domnule director ?...

— Cum, cu cine ?... Cu Lilly !...

— Cu domnișoara Lilly Ionescu ?...

— Bineînțeles !... Cu cine alta din minister te-ai putea însura, afară de ea ?... Zi că nu-ți place... Hai... că vreau să te-aud și eu... Spune mai repede... Spune că te scuip drept în frunte...

Șeful de serviciu, spinteca tocmai vrăbioara cu... sînge... la grătar... Vederea sîngelui îi anticipează noaptea nunții. Totuși, tace, de frică să nu se dea de gol. Se mulțumește numai să zîmbească șiret și să-l fure pe director cu o privire pe sub gene.

— Cum vă vine să vorbiți așa ?... Zău... domnule director !... Parcă lucrul ăsta ar depinde de mine... Depinde de

ea... Cine știe pe cine o avea ea în vedere... Degeaba... Fata asta nu mă ia pe mine.

— Și dacă te-o lua ?...

Negoiaș Prescureanu tresare plăcut impresionat...

— Domnule director !... Asta e o glumă a dumitale... Nu poate fi lucru serios...

Negoiaș Prescureanu simte totuși că și-ar da jumătate din viață, ca gluma asta să fie lucru serios, dacă nu tot restul vieții lui, măcar o singură lună de miere.

Directorul său general însă continuă interogatoriul :

— Dar tu ?... Spune drept... Vrei s-o iei de nevastă ?...

— Cum s-o iau, domnule director ?... Cu ce s-o ții ?... Cu leafa mea de șef de serviciu ?... Fata asta nu e de nasul meu... îi trebuie lux, nu glumă...

Directorul general, care tocmai își plimba prin gură ua simbur de prună din compot, se hotărăște parcă de data asta să-1 convingă definitiv :

— Ia nu mai face pe prostul cu mine, ca nu se prinde... Tu crezi că Ioneasca o să putrezească toată viața, numai în minister, ca tine ?... Aș ! De unde !... Așteaptă numai să-și ia licența și-ai s-o vezi profesoară la un externat de fete din București... că asta nu se duce la provincie nici moartă... Unde mai pui că după patru ani încep gradațiile și că e posibil s-ajungă chiar directoare de școală profesională î... Ascultă-mă pe mine... Asta n-o să aibă niciodată nevoie de banii lui bărbatu-său...

Negoiaș căscă ochii mari, ca de obicei ori de câte ori afla câte un lucru asupra căruia nu se putea dumiri numaidecât.

— Bine, bine... Ea ca ea... Să zicem că ea are să se facă profesoară... Dar eu ce-am să mă fac ? Că doar n-am să trăiesc nici eu din banii ei... Mi-ar fi rușine...

— Eh !... Vezi, de ce-ți spun eu că ești zevzec ! Cine spune să trăiești din banii ei ? N-aveți decît să trăiți fiecare din banii voștri... că tu, dacă ai fi deștept, ai face cum zic eu și i-ai lua înainte...

Pe Negoiaș cuvintele directorului său general, în loc să-1 dumirească, îl încurcă și mai rău.

— Cum să i-o iau înainte, domnule director ?...

— Foarte bine... Că ea, în cel mai fericit caz, nu se poate aranja decît peste un an, după ce și-o lua licența...

Tu însă, dacă ai vrea... tu ai putea fi subdirector chiar peste o lună...

Negoiaș Prescureanu tresare înțepenindu-și gîtul ca un dop într-o sticlă de șampanie. Parcă se și vede instalat în biroul subdirectorului care deocamdată se găsea în misiune specială pe lângă Expoziția internațională de artă plastică de la Paris.

— Astea sunt glume, domnule director general... Zău așa !... Dv. vă bateți joc de mine.

— Cum o să-mi bat joc de subalternii mei, mă zevze-cule ?... Ce ?... Eu sunt funcționar de carieră ca ceilalți directori generali din minister ?... Eu sunt artist... Eu vă tratez cu sufletul, nu cu gradul meu ierarhic... Tu n-ai auzit că Popescu și-a dat demisia ?... Mi se pare că nici nu mai are de gînd să se întoarcă în țară... Rămîne la Paris... Ce crezi ?... A dat omul de bine... Asta nu e prost să tragă pe dracul de coadă ca noi... Asta știe să se învîrtească... Cîștigă la Paris 15 000 de franci pe lună, nu 15 000 de lei ca la București.

Negoiaș Prescureanu tremură de bucurie, dar mai ales de ciudă, cînd aude că subdirectorul Popescu, care și-a dat demisia, pare c-a nimerit-o mai bine ca toți funcționarii din Ministerul Artelor.

— Da... da... 15 000 de franci ! Tu știi cît fac 15 000 de franci francezi ?... Peste 150 000 de lei pe lună...

— Dar ce-o face domnul subdirector la Paris, de cîștigă așa multe parale ?

— Ce să facă ? Ce fac toți românii deștepți... După ce i-a mîncat banii lui tată-său, a intrat în banii statului... din banii statului, în banii babelor... și așa mai departe... Depinde de vîrstă, de aptitudini, de relațiile ce-ți faci în lumea bună, de proptelele de la legăție...

Negoiaș Prescureanu nu prea pricepe ce-ar putea face subdirectorul Popescu la Paris. Dar dacă este adevărat că și-a dat demisia, găsește de prisos să-și mai bată capul cu activitatea românilor peste frontieră. Deocamdată îl interesează numai eventualele posturi vacante lăsate în țară de cei care au plecat în străinătate fără gîndul de a se mai întoarce. La drept vorbind însă, pe el nu-l doare inima decît de postul rămas vacant de pe urma subdirectorului Popescu. Postul acesta îl obsedează ca o cometă nouă apărută fără știrea astronomilor. Un post de subdirector, mai ales în Mi-

nisterul Artelor, este un lucru tot așa de rar ca și o stea cu coada.

După un oftat prelungit și câteva clipe de reticență ierarhică, șeful de serviciu se adresează din nou subdirectorului său general :

— Și când credeți că are să se completeze vacanța ?...

— Șiretule !... Umbli să mă prinzi cu vorba ?...

Negoită Prescureanu tresare plin de satisfacție. Pentru prima oară, de când lucrează împreună, directorul său general îl tratează cu un alt calificativ decât „zevzec”.

— Vrei să știi când o să se completeze vacanța ?... El bine, iată... Când ai să faci nunta !... Ești mulțumit ?...

Lui Negoită i se înțepenește și răsufierea și furculița între buze.

— Iacă-așa !... Mi-am pus eu în gând s-o mărit pe Lilly cu un subdirector din ministerul nostru. Dacă vrei să fii tu ăla... atît mai bine... Am scăpat și eu de-o grijă... Nu-ți fie teamă, că tu nu trebuie să te agiți de loc... Lucrurile le aranjez eu singur... Dacă nu... treaba ta... Mai sunt și alți pretendenți la mîna ei...

De teamă să nu-i ia altul înainte, Negoită Prescureanu se grăbește să răspundă numaidecît :

— Dar dacă n-o vrea să mă ia chiar pe mine ?

— Cum să nu te ia, mă zevzecule ? Tu nu știi că moare după tine ?... N-ai văzut-o cum s-a palidat de cîtăva vreme ? Nu stai cu ea toată ziua ochi în ochi și gură-n gură ?...

— Dar dacă nu mi-a spus niciodată !... Zău, domnule director general... De unde vreți să știu ?...

— Poftim pretenție !... Apoi, tot ea vrei să-ți spună ?... Tu nu pricepi nimic ?... Tu crezi că lucrurile astea se rezolvă așa, ca hîrțile din minister ?... Aoleo !... Ia te uită, pe cine vreau eu să-l fac subdirector !...

Negoită Prescureanu nu mai știe unde se află. Vrea să mai spună ceva, dar nu găsește cuvîntul cu care trebuie să înceapă. Ce să facă mal întîi ?... Să-i vorbească de posibilitatea înaintării lui la gradul de subdirector sau de eventuala lui căsătorie cu domnișoara Lilly Ionescu ?...

Noroc că vocea directorului său general îl trezește la timp.

— Și... Mai știi ceva... ? M-am hotărît s-o cunun eu pe Lilly... ți convine sau nu ?... Spune.

De teamă să nu-și ia vorba înapoi, Negoită începe să se bîlbîie :

— Cum nu, domnule director... Dar... cu ce cocoană ?

— Asta e treaba mea... că doar n-ai vrea să te cunun cu nevasta domnului ministru... Lasă, că-ți găsesc eu o nășică tot așa de frumoasă ca și mireasa...

Negoită Prescureanu își dă seama că directorul generai îi vorbise ca un adevărat părinte... îi spusese tot ce se poate spune, ba ceva mai mult chiar decât el ar fi putut visa vreodată în viață. Dacă l-ar mai întreba ceva, ar fi însemnat că îl jignește, punîndu-i la îndoială buna-credință și autoritatea cu care îl asigurase că-l va face subdirector în Ministerul Artelor și bărbat al domnișoarei Lilly Ionescu. Parca se și vede cu pirostriile în cap și cu tot felul de lume bună la biserică. E posibil să vină chiar secretarul general și ministrul... Se vede apoi instalat în fotoliul subdirectorului Popescu și — vorba nebunului din Piața Palatului regal — încet, încet... cine știe unde l-ar mai putea arunca norocul ! Pentru a fi ministru al Artelor, nu ți se cere cine știe ce pricepere. ...Destul să te înscrii într-un partid politic, să te iei bine cu „șefii de coloare”, apoi cu „cronicarii” de la centru... și gata... Deocamdată însă se hotărăște să nu întreprindă nimic, pînă ce nu va consulta mai întîi și pe Aristotel Macropol. Ar prefera un partid independent, ca să poată fi întotdeauna la guvern. Regretă chiar că nu este ardelean sau basarabean. ăștia, brava lor ! ăștia au noroc mai mult chiar decât patronul bărbieriei regelui Midas, care, deși nu-i decât simplu ziarist independent, este totuși totdeauna la putere.

Directorul său general însă îl deșteaptă brusc din reveriile lui roze...

— Eh !... Te-ai hotărît ?... Ce-ai de gând să faci ?... O iei sau n-o iei de nevastă ?

— O iau, domnule director... O iau... De ce să n-o iau... Că dacă ziceți dv. să fac așa... trebuie să fie bine.

— Brava ție... sau mai bine zis... Brava vouă... și să fie într-un ceas bun.

Și directorul general, după ce se ridică de pe scaun, se aplecă spre el, îl apucă de cap cu amîndouă mîinile ca pe un urciur cu apă rece și îl trage spre dînsul, pînă ce amîn-

doi se transforma peste masă, într-o boltă de pod lucrat în beton armat.

Cei doi funcționari de la Ministerul Artelor se sărută prelung ca Iuda cu Isus Cristos pe Muntele măslinilor... Și, în timp^{ce} Negoia Prescureanu nu știe cărui sfânt să-i mulțumească pentru această dublă lovitură, directorul său general respiră ușurat de o mare belea... Găsise în fine ce căuta desperat de o lună de zile. Găsise un tată legitim pentru copilul domnișoarei Lilly Ionescu, ce-și anunțase sosirea.

Sfârșiseră masa însă și^{domnișoara Lilly nu se arăta.}

^{Directorul generat} privește enervat spre capătul pasajului ce dă în Calea Victoriei, unde o bandă de lăutari cântă cu putere :

„De-ai fi dreaptă și-nțeleaptă
Mi-ai lăsa ușa crăpată
Și fereastra destupată
Să te văd cum ești culcată...”

Șeful de^{serviciu însă}, copleșit de emoție, nu mai scoate nici o vorbă și se mulțumește doar să repete în gând :

„Dă Doamne să nu vină... Să nu vină că mor de emoție !”

Și, cu degetul arătător atinge, pe dedesubt, masa de lemn, așa cum știa el că trebuie să faci ca să ți se împlinească dorința.

În timpul acesta, mesele începuseră să se golească și alți clienți noi nu se mai arătau. Trecătorii se răriseră și ei. Vagonul restaurant sosise probabil la București. Nu mai avea nimeni nevoie de el.

Chelnării iată că încep să strângă și ei resturile de mîncări de pe mese. Gogu „face plata” ultimilor clienți, și cei doi funcționari de la Ministerul Artelor se trezesc deodată singuri^{și} aproape pe întuneric, ca doi gardiști de noapte ce-ar fi făcut paza restaurantului.

Directorul general se scoală de la masă, oarecum enervat.

— Hai să plecăm, că nu mai vine.

— Dar, e-adevărat, domnule director?... Era vorba sa vină ?

— Sigur... O invitasesm eu să mănînce cu mine astă-seară. Se dusesse numai pînă acasă, să-și schimbe rochia...

Tu nu știi însă cum sunt femeile ? Dacă nu se schimbă cel puțin de două ori pe zi... mor, nu altceva.

Negoia Prescureanu ciripește ca un mierloi.

— Nu vă supărați, domnule director general... Dar, mai bine că n-a venit...

Directorul general îl privește nedumerit. Parcă i-ar fi fost teamă să nu-și fi luat vorba înapoi.

Negoia însă continuă.

— Mi-ar fi fost rușine să-i punem chestia chiar astă-seară... Știți... așa dintr-o dată... Și mai ales în trei... cu dv. de față...

Directorul general se umflă ușurat :

— Am înțeles... Vrei să zici că acum... eu sunt de prisos.

— Ba, din contră... Vreau să zic... Zău, domnule director general... Tranșați mai bine dv. singur chestia asta... Faceți-mi barem serviciu complet.

— Bine, bine... Mîine, e gata... Să te prezinți la minister... cum se zice, la vedere... fiindcă de mîine încolo o sa vedeți altfel decît pînă acum... Vezi numai să fii la înălțime... Ras, tuns și frezat... Și cu unghiile lustruite...

În Calea Victoriei, cei doi funcționari din Ministerul Artelor se despart. Cum este aproape de miezul nopții, nu se mai duc la Șosea să bea cafeaua împreună după cum era hotărît.

Spre casă, fiecare comentează în felul lui discuția de la masă și hotărîrea luată în lipsa domnișoarei Lilly Ionescu, care, în definitiv, era cea mai principală din persoanele interesate în afacerea asta.

E drept că totul se petrecuse în modul cel mai firesc din lume. Afacerea fusese aranjată ideal... Totuși, un punct negru continuă să-i neliniștească pe amîndoi deopotrivă : lipsa domnișoarei Lilly Ionescu.

CAPITOLUL VII

Deși sărac cu duhul, Negoia Prescureanu nu aspiră la împărăția cerurilor... Se mulțumește numai cu fericirea lui de pe pămînt, care deocamdată îi umple golul din suflet cu două noi și nebănuite perspective de oxigen :

Prima : Va fi subdirector în Ministerul Artelor.

A doua : ^ Va fi bărbatul domnișoarei Lilly Ionescu, cea mai frumoasă funcționară din minister.

^Generozitatea directorului său general îl uluise. Aproape nu-i venea să creadă că este adevărat. Negoiaș nu pricepe cum un om, despre care se spune că este scrîntit la minte, poate să aibă un suflet așa de bun. Un funcționar de cariera, bunăoară, n-ar fi fost capabil să facă față de el un asemenea gest... Și pentru prima oară în viața sa, șeful de serviciu din Ministerul Artelor se lasă convins de superioritatea funcționarilor de specialitate artistică, față de funcționarii de cariera.

Deocamdată, nu-l mai neliniștește decît un singur lucru, întrevăderea definitivă cu domnișoara Lilly... Momentul cînd va trebui să-i pună punctul pe i ! Cum însă, este sigur că directorul său general se grăbea să i-l pună la timp, lui Negoiaș nu-i mai rămînea decît să îndeplinească ultimele formalități, așa-zise, de rigoare.

Are să-i deschidă brațele largi și, spontan, fără nici o altă introducere prealabilă, are s-o strîngă cu putere la piept, ca și cum emoția realizării celei mai fericite clipe din viața lui, l-ar fi amușit pentru todeauna.

Dealtfel, ^ cuvintele în asemenea clipe hotărîtoare, oricît de meșteșugit ar fi spuse, își pierd totdeauna elocvența lor. Dovadă, la teatru, după lăsarea cortinei pe cîte un sfîrșit de act sentimental. Nu mai vorbește nimeni și totuși momentul place... place la toată lumea... place fiindcă ce se tace în momentul acela pe scenă este cu mult mai elocvent decît tot ce se vorbise pînă atunci.

Pentru aceasta, Negoiaș este hotărît ca momentul culminant să se petreacă în cadrul unei gravități mute, exact ca la cinematograful... Să se vadă tot, dar să nu se audă nimic decît, bineînțeles, hîrîitul aparatului electric care, în cazul de față, ar corespunde cu bătăile inimii sale. Atît și nimic mai mult.

În fața domnișoarei Lilly Ionescu însă, care venise la minister înaintea lui, Negoiaș își pierde cumpătul din nou și în loc să-i deschidă brațele se bîlbîie cîteva clipe și se scuză că deocamdată nu-i poate spune nimic din ce-avusese de gînd să-i spună.

Și poate că Negoiaș avea dreptate. Nu mai avea să-i spună nimic, fiindcă, probabil, directorul său general îi spusese mai dinainte tot ce trebuia să-i spună. Or, așa fiind, șeful de serviciu n-avea ce să-i mai vorbească. Aștepta numai să înceapă subalternul sa, și pe urmă să continue el.

Mai calmă ca niciodată însă, domnișoara Lilly Ionescu nu-i dă de bănuiră să fi aflat ce trebuia să afle. Negoiaș nu mai știe ce să creadă. Situația lui devine din nou ridicolă. Cîteva trebuia să vorbească mai întîi. Lui însă nu-i vine să deschidă gura, de teamă să nu-i scape iar vreo prostie. Dar nici nu poate aștepta la infinit răspunsul pe care directorul său general îl asigurase că-l va obține imediat.

Profitînd de un moment dat cînd rămîn în birou numai ei singuri, șeful de serviciu se hotărăște să-și încerce norocul. Se apropie deci de subșefa sa de birou și-i șoptește misterios la ureche :

— V-a spus ceva domnul director general ?

Ea îi răspunde oarecum jenată :

— Nu !... Nu mi-a spus nimic.

Apoi, ca și cum ar fi bănuiră ceva neplăcut :

— Avea să-mi spună ceva ?

Răspunsul domnișoarei Lilly Ionescu, îl face să se clatine pe picioare. Negoiaș își vede năruite toate planurile de fericire. Își șterge cu batista primele broboane de sudoare de pe frunte și, cîteva clipe, stă la îndoială dacă trebuie să mai continue, sau nu.

Curioasă ca orice femeie și plină de nervi, domnișoara Lilly îl întreabă din nou :

— N-auzi ce te-ntreb ? Ce-avea să-mi spună directorul general ?... De unde știi d-ta c-avea să-mi spună ceva ?...

Negoiaș mărturisește fără nici un gînd ascuns :

— Chiar de la dumnealui... Am mîncat aseară împreună la „Europa”, unde v-așteptam să veniți și dv. !...

De data asta, domnișoara Lilly țîșnește ca un sifon stricat :

— La „Europa”. Cine ?... Eu ?... Nu ți-e rușine, obraznicule ?... Cînd m-ai văzut d-ta pe mine mîncînd cu directorii generali din minister ?

Zăpăcit, Negoiaș încercă să arunce vina pe directorul său general. Dar de teamă să nu i se întîmple cine știe ce nouă neplăcere, schimbă vorbanuntj^geit^

— Vai de mine, domnișoară Lilly... Dar eu n-am vrut să spun așa... N-am vrut să spun că dv. mîncăți cu domnul director general... Doamne ferește!... Dar, cum venise vorba și de dv. ...fiindcă domnul director general îmi făcuse cinstea să stea cu mine la masă... și cum dv. faceți parte, cum se zice-, tot din direcția noastră a artelor... noi amîndoi, adică mai mult domnul director general...

în clipa aceea, un servitor anunță pe domnișoara Lilly Ionescu, că este poftită de domnul director general în biroul său.

Lui Negoită îi vine să se închine de bucurie. Asta însemna că Dumnezeu nu l-a părăsit cu totul și din cînd în cînd tot îi mai poartă de grijă și lui. Și în timp ce subșefa de birou trîntește ușa furioasă, șeful de serviciu răsufală ușurat și se lasa greoi pe colacul de catifea tocită de pe scaunul său de birou.

Calvarul lui Negoită nu se sfîrșise însă. Aștepta să fie chemat din clipă în clipă de către directorul general, care, probabil, n-avea să-i mai repete ce-i spusese cu o seară înainte și avea să-l facă „zevzec” ca de obicei, ca să-i distrugă și ultima rămășiță de prestigiu, față de domnișoara Lilly Ionescu.

Toată lumea își are pîrticica ei de fericire pe pămînt. Multă, puțină... n-are importanță. El însă, din ziua cînd s-a întîlnit cu bărbierul regelui Midas în Piața Palatului regal, parcă nu mai este om ca toți oamenii. Nu mai știe cine este, nici ce vrea. Din ziua aceea începuse să se îndoiască de tot ce credea că știe și, în primul rînd, chiar de propria lui existență.

Desperat de tot ce s-ar mai putea întîmpla, Negoită se gîndește dacă n-ar fi poate mai bine să se facă bolnav. Apariția în birou a unui coleg, ce i-ar fi putut servi de martor, n grăbește punerea în execuție a planului său. Negoită începe să tușească, îndoindu-se cu mîinile proptite pe șale, scuipă în batistă de mai multe ori, oftează prelung și bine și, după ce-și ia pălăria din cuier, încearcă s-o șteargă fără să mai dea ochi cu directorul său general.

în clipa aceea însă se trezește față în față cu domnișoara Lilly Ionescu, care-l oprește pe loc cu privirea ochilor ei umezise plîns și cu un gest de mîini împreunate ca pentru o rugăciune.

Negoită o privește o clipă nedumerit, apoi închide ochii repede, ca și cum i-ar fi fost și milă și rușine s-o vadă în halul acesta.

„Dumnezeule! se gîndește el... Ce se întîmplase oare în cabinetul directorului general?”

Domnișoara Lilly nu-i lasă prea mult timp s-o compătimească și i se adresează cu o voce stinsă, dar totuși clară :

— Iartă-mă, dacă am fost aspră cu d-ta adineori. Vinovată însă n-am fost eu. Nu bănuisem ce se putuse întîmpla în lipsa mea... fiindcă de data asta, trebuie să-ți mărturisesc că este adevărat... Așa este... Aseară trebuia să iau masa cu directorul nostru general. Dar dacă n-am luat-o, să nu crezi că n-aș fi vrut... Nu... V-am zărit însă de departe pe amîndoi la masă și m-am grăbit să mă întorc acasă, fiindcă așa ceva mi-ar fi fost imposibil... Mi-ar fi fost rușine să stăm cîteșitrei la masă.

Negoită, care pînă atunci o ascultase cu gura-cască de emoție, încercă să-i ceară o lămurire :

— Rușine? Rușine să stați cu mine la masa?

Nervoasă, domnișoara Lilly îi făcu semn să tacă.

— Rușine!... Da!... Rușine însă nu- să șjau cu d-ta la masă... Rușine, după cum ți-am spus, să stăm cîteșitrei la masă...

Apoi, după un oftat prelung :

— Dar, vezi... Lucrul ăsta d-ta n-ai să-l poți pricepe decît după ce vei afla ce-am de gînd să-ți spun. ^

Și fiindcă Negoită continua s-o privească tăcut și cu ochii holbați de nedumerire, domnișoara Lilly răsufală semnificativ și adăugă :

— Vrei să ne scoborîm pentru cîteva minute la subsol. Ne prefacem că mergem la bufet și ne strecurăm în sala de pozitului de tablouri, unde nu cred să fie nimeni.

Deși nu-și dă seama pentru ce anume domnișoara Lilly îl invită tocmai în subsolul ministerului, Negoită primește propunerea grăbit și plin de satisfacție.

Ajunși la subsol, domnișoara Lilly îl apucă de mîneca hainei, ca și cum i-ar fi fost frică să nu-l piardă, și pornește cu el printre șirurile de tablouri proptite de ziduri, pînă ce ajung în fața unui tablou mai mare — o copie după *Madona Sixtina* a lui Rafael. Proporțiile tabloului și, mai ales, lățimea ramei aurite, îi ascunde complet de orice pn-

vire indiscretă. Aci, după ce se opresc deodată amândoi, ca și cum s-ar fi pregătit pentru oficierea unei slujbe religioase, ea se plasează în fața Sfintei Barbara, iar el în fața papei Sixt al II-lea. Domnișoara Lilly aruncă o privire spre Maica Domnului cu pruncul în brațe și izbucnește în plîris, iar Negoită își proptește ochii tîmpit pe cei doi îngerași care străjuiesc orizontul ceresc.

Momentul suprem se precipită ca o avalanșă de zăpadă peste un tren care tocmai ar fi ieșit dintr-un tunel...

După ce-și șterge lacrimile cu mîneca bluzei sale de mătase, domnișoara Lilly începe să vorbească răspicat, ca și cum s-ar fi tradus dintr-o limbă străină :

— Acum știu tot... Știu ce-ați pus la cale amândoi, aseară, la masă, la „Europa”. Nici nu se putea un decor mai nimerit... Restaurantul ăsta parcă este un cuib de conspiratori. Știu c-ai acceptat să-ți fiu soție, mai înainte de-a fi avut cel puțin buna-cuviință să mă întreb dacă primesc. M-ați tocmnit în lipsă, probabil, fiindcă v-ar fi fost rușine să faceți negustoria cu mine de față... Ați procedat cu mine, ca cu roabele din antichitate... Sunteți doi oameni extraordinari... Să vă fie rușine...

Negoită încercă să se dezvinovățească, dar domnișoara Lilly nu-i dădu răgaz să articuleze nici un cuvînt.

— V-am iertat însă pe amândoi... Pe el l-am iertat fiindcă orice pedeapsă ar fi să-i dau, n-aș putea găsi niciodată pedeapsa pe care o merită... Iar pe d-ta... fiindcă știu că ești o biată victimă... Știu că refuzul meu te-ar îndurera mai mult chiar decît cea mai mare nenorocire ce ți s-ar putea întîmpla... Mi-e teamă însă, că d-ta îți vei lua pedeapsa singur. D-ta probabil nu știi nimic din ce-ar fi trebuit să știi dinainte de a fi acceptat propunerea directorului general...

Apoi, după o pauză scurtă :

— D-ta știi cine sunt eu ?

Negoită mișcă din cap afirmativ, ca și cum nimic n-ar fi fost mai simplu pentru el, decît să știe cine era domnișoara Lilly Ionescu.

— ^Ei ^bine, nu!... Te-nșeli... D-ta nu știi cine sunt eu... Nu știi nimic... Nu știi că viitoarea d-tale soție este în momentul de față, amanta directorului d-tale general...

Negoită Prescureanu tresare ca un om electrocutat. Noroc însă că se proptește la timp în barba papei Sixt al II-lea

și după ce-și regăsește echilibrul, fără să scoată un singur cuvînt, izbucnește deodată în plîns.

Lacrimile lui Negoită însă nu emoționează deloc pe domnișoara Lilly Ionescu, care își continuă spovedania cu aceeași hotărîită cruzime și lipsă de pudoare :

— Și, dacă ar fi numai atît, n-ar fi poate nimic... Dar viitoarea d-tale soție are să-ți mai aducă și altă surpriză. Trei sau cel mult patru luni după nuntă, îți va aduce și un copil care, bineînțeles, nu va fi copilul d-tale, ci tot al directorului d-tale general.

Negoită își astupă ochii cu palmele și abia mai poate îngîna :

— Destul !... Destul !... Fie-ți milă de mine... Fie-ți milă, că eu nu ți-am făcut nici un rău...

Dar domnișoara Lilly nu se lasă înduplecată nici de data asta :

— Tocmai, fiindcă nu mi-ai făcut nici un rău... De aceea îți spun și eu adevărul. La rîndul meu, vreau să-ți fac acest bine. Nu vreau să te mint... Nu vreau să-ți spun că te iubesc sau că te-aș putea iubi mai tîrziu... fiindcă, eu pînă azi nu știu încă ce înseamnă a iubi. N-am iubit pe nimeni... Nu l-am iubit nici chiar pe el... Am fost a lui, însă, fiindcă așa am vrut... fiindcă așa a trebuit să fie... A lui sau a altuia, mi-ar fi fost egal... fiindcă trebuia să fiu a cuvia... Dacă n-aș fi fost încă a nimănui, astăzi n-aș fi fost poate nici funcționară, nici studentă, iar mîine n-aș fi fost probabil nici profesoară. Aș fi fost o simplă muritoare de foame... bacalaureată sau cel mult o îmbuibată de mărinimia celor care m-ar fi remarcat pe stradă... Deși săracă, însă eu am oroare de stradă... Crede despre mine ce vrei... Dar pe d-ta, pe care în momentul de față te stîmez mai mult ca pe oricare alt bărbat, nu vreau să te induc în eroare... D-ta, care m-ai cunoscut numai cum păream că sunt la minister, nu vreau să regreți vreodată în viață, că am fost la fel ca și cum m-ai fi cunoscut pe stradă. E drept că nu m-am coborît niciodată pînă acolo. în schimb însă, îmi dau seama că nici pînă la un bărbat ca d-ta nu mă mai pot înălța. D-ta ești altceva... Pe d-ta te stîmez mai mult decît pe directorul general, deși știu bine că de la d-ta nu voi putea avea ca soție, nici pe sfert cît am de la cel căruia nu-i sunt decît amantă. Iată adevărata mea situație. Asta este... Nu este alta...

Negoiaș Prescureanu încearcă s-o facă să tacă, mai mult cu privirea lui îndurerată decât cu glasul :

— Destul !... Destul, c-am înțeles... D-ta n-ai nici o vină... N-ai fost decât o victimă...

— O ! Nu-ți fie teamă, că nu-ți cer să mă plîngi. Îți cer numai să te gîndești bine dacă, după cele ce-ai aflat, mai vrei să fii bărbatul meu... bărbatul amantei directorului nostru general... și tatăl unui copil care va debuta în viață ca un escroc precoce, împrumutînd un alt nume decât al tatălui său adevărat... Iată ce-aș vrea să știu după cele ce ți-am povestit... Și să știi că ți-am spus tot ce-am crezut de cuviință că trebuie să afli. Îți dai seama că în situația mea actuală, n-am atîta nevoie de un bărbat, cît am nevoie de un tată pentru copilul meu de mîine. Și, fiindcă știu că adevăratul tată al copilului meu nu va putea fi niciodată bărbatul meu, d-ta sau altul, mi-este egal. Cînd ai un copil fără tată, nu te mai gîndești decât la copil. Puțin îți pasă de bărbatul care se oferă să-i servească de tată, cînd adevăratul lui tată dă dovadă că n-a meritat cîntea să aibă un copil. Iată situația bărbatului meu de mîine. Dacă mă accepți așa cum sunt, eu personal mă pot oferi fără nici o altă condiție... Te previn însă, că nu-ți voi putea dărui nici una din voluptățile sufletești ale vieții trăită în doi... Vrei să fii d-ta bărbatul acesta ? Răspunde...

Negoiaș nu răspunde nimic. Iese însă buimăcit din ascunzătoarea patronată de *Madona Sixtină* și ca un șoarece urmărit de o pisică, dispăre, grăbit pe coridorul strîmt și în zigzag...

Ajuns în stradă, șeful de serviciu din Ministerul Artelor își întoarce o clipă capul, să ceară „pardon” portarului pe care îl îmbrîncise la ieșirea lui din minister, apoi tot așa de grăbit, coboară pe străzile Spiru Haret, Știrbei-Vodă și Cîmpineanu, pînă la Intrarea nordului, pe unde pătrunde în Cișmigiu. În fața lacului, se oprește ca un candidat la sinucidere, un candidat însă care în ultimul moment și-a luat seama și-acum privește aiurit în jurul său, ca și cum nu ar mai ști unde se află. Își pipăie apoi brațele și picioarele pînă la genunchi și, după ce se regăsește intact, cotește pe o alee

dosnică pe unde speră să nu se întâlnească cu nici un cunoscut. Aci se așează pe colțul unei bănci libere și cade pe gînduri ca Marius pe ruinele Cartaginei.

Pentru prima oară în viața lui, Negoiaș Prescureanu simte și el cu adevărat amărăciunea buretelui îmbibat cu oțet și fiere, cu care Cristos își potolise setea înainte de a-și da duhul, pe cruce. Simte că, de data asta, existența lui, în viață și mai ales în minister, începe să se clatine realmente. Umilințele îndurate pînă atunci, îi dăduseră cel puțin curajul să spere într-o apropiată schimbare. Ultima sa umilință însă îl sufocase complet ca un acces de anghina difterică.. De data asta nu mai poate avea încredere în nimeni... nici în domnișoara Lilly Ionescu, nici în directorul său general, nici în conu Iorgu Mătăsaru, nici în ziaristul independent, și nici chiar în bărbierul regelui Midas — singurele persoane care, mai mult sau mai puțin, îi deschiseseră oarecare perspective de viață nouă.

Nu mai are încredere decât în bastonul său de lemn de corn, cu care ar fi vrut să le spargă capul la toți deopotrivă și să-i omoare la rînd pe fiecare ca să rămînă pe lume numai el singur și nimeni altcineva afară de el.

Negoiaș Prescureanu citise pe vremuri că cineva, dar cine, nu-și mai aduce bine aminte, spusese că un om puternic, nu poate fi decât un om singur. Și șeful de serviciu din Ministerul Artelor, se ridică deodată maiestros de pe bancă și se înțepenește solid pe picioare, ca și cum s-ar fi turnat singur în bronz. Obsesia bronzului îi excită amorul propriu, de care pînă atunci nu făcuse uz, aproape deloc.

Din clipa aceea, Negoiaș Prescureanu începe să se vadă așa cum nu fusese niciodată în viața lui, începe să se vadă singur și să se simtă așa cum trebuie, să fie omul puternic cu adevărat, stăpîn absolut nu numai pe sine însuși, dar și pe tot ce poate cuprinde cu ochii în jurul său. Se simte în stare să facă orice... să facă tot ce i-ar fi putut trece prin gînd, să facă acte de eroism cu care să uimească omenirea întreagă și, mai ales, să facă numai ce va crede el singur de cuviință că este bine să facă... să facă, să refacă și să refuze tot ceea ce pînă atunci nu făcuse decât din ordinul altora.

Și Negoiaș Prescureanu se hotărăște solemn să fie toată viața lui, de-acum încolo numai așa cum simțea că este în clipa aceea.

Dar visele cu cât sunt mai frumoase, cu atât sunî mai scurte.

Negoiaș Prescureanu se trezește cu o bătaie de palmă pe umăr și cu o voce cunoscută în urechi.

— D-ta pe aici?... La ora asta?... Cum?... Ce ți s-a întîmplat?

Era ziaristul independent, care apăruse parcă din pămînt ca și necuratul.

Șeful de serviciu din Ministerul Artelor își mișcă plictisit capul și nu răspunde nimic deocamdată. Se mulțumește numai să-l privească semnificativ cu ochii oboseți încă de întunericul palmelor în care și-i păstrase pînă atunci.

D-l Aristotel Marcopol, care probabil înțelesese imediat că prezența lui Negoiaș la ora aceea în Cișmigiu nu putea fi lucru curat, insistă :

— Nu cumva astăzi n-aveți slujbă la minister?

— Ba avem... Cum să n-avem? Numai că... azi... eu personal am avut ceva important de făcut... și-am dat-o dracului de slujbă.

Atitudinea deprimată a șefului de serviciu deșteptă, în, ziaristul independent, curiozitatea omului de meserie care umblă să tragă profit pînă și din vorbele aruncate în vînt..

— Vreo neplăcere?... Vreo nouă nedreptate?...

Negoiaș se codește să răspundă. Ziaristul însă se încăpățînase parcă să-i scoată cu cleștele vorbele din gură.

— Dar bine, bre omule, tocmai cu mine, ți-ai găsit să te porți așa?... De ce-mi ascunzi ce ți s-a întîmplat?... Nu. mai ai încredere în mine, sau nu mă mai socotești demn de intimitatea d-tale?...

Și, fiindcă Negoiaș nu se hotărăște încă să răspundă,, d. Aristotel Macropol continuă aproape agresiv :

— Bravo !... Va să zică, așa înțelegi d-ta prietenia cit un om ca mine... Să-ți fie rușine... îmi pare rău că te-arn cunoscut... Atîta jenă din partea d-tale mă revoltă... D-ta îrni răpești voluptatea de a-ți putea fi folositor... Nu știi că

eu, cînd iau o chestie în mînă, n-o las pînă ce n-o rezolv definitiv ?...

Negoiaș încercă să caște gura. Nu reușește însă decît să îngîne cîteva cuvinte desperecheate, ca și cum și-ar fi dat duhul.

— Știu... Știu... Numai că... chestia mea... nenorocirea mea... este ceva... ce-va... ce-va... Cam greu s-o poată rezolva oricine...

Ziaristul independent ridică tonul...

— Oricine?... Pardon?... Eu nu sunt oricine... Eu sunt cineva... D-ta știi bine cine sunt eu !... Sunt omul care nu admit să se comită nici o nedreptate în țara noastră... Și cu atît mai mult, unui prieten bun ca d-ta... Combat pînă și nenorocirile, fatalitățile. Dacă ai nevoie de ziarul meu, ți-l pun la dispoziție... Nu uita că eu sunt director de ziar... Nu sunt un salariat oarecare... D-tale însă îți dau mînă liberă... Poți dispune de coloanele lui, ca de propriile d-tale lenjuri...

Negoiaș se freacă grăbit la ochi, ca și cum pînă atunci n-ar fi observat bine cu cine vorbește.

— Mulțumesc... Ești foarte drăguț... Nu m-am îndoit niciodată de bunăvoința d-tale... Dar, contra cui vrei să facem campanie în ziarul d-tale?...

— Contra celui care ți-a făcut rău... Contra celui care te-a nedreptățit... Contra celui care te face să suferi... să fii nenorocit...

— Da, da... Dar vezi că... mie... Mie nu mi-a făcut rău cine bănuiești poate d-ta... Pe mine m-a bătut Dumnezeu... Dumnezeu, nu oamenii!...

Ziaristul independent tresare, ca și cum șeful de serviciu ar fi avut intenția să-l insulte.

— Dumnezeu !... Cine-i tipul ăsta?... Dumnezeu !... Ei bine !... Am să-ți arăt că eu am ac și de cojocul lui Dumnezeu !...

Negoiaș Prescureanu își face cruce speriat, ca și cum ar fi vrut să se degajeze de răspunderea unui eventual conflict cu dumnezeirea. în schimb, d. Aristotel Macropol continuă cu atîta insistență să-l tragă de limbă, că în cele din urmă, victima este nevoită să cedeze, și Negoiaș nu-și mai poate ascunde secretul tristeții sale.

Şeful de serviciu din Ministerul Artelor începe, aşadar, să-i povestească cu toate amănuntele ei penibile nenorocirea care îl făcuse în dimineaţa aceea să fugă de la minister, ca un dezertor de pe frontul de luptă.

Domnul Aristotel Macropol pare aşa de înduioşat de povestirea lui Negoită, că nu mai aşteaptă să ajungă cu ea la sfârşit şi îi taie deodată şi vorba şi restul lacrimilor care păreau că nu mai conţinesc.

— Ai dreptate... Ai dreptate... Chestia d-tale nu se poate rezolva cu ajutorul presei. Ziarul meu, mai ales, nu se poate ocupa cu nişte personaje aşa de insignifiante... în schimb, o poţi rezolva singur... Şi o poţi rezolva cu atât mai uşor cu cât chestia d-tale este o simplă bagatelă... Singura chestie, dealtfel, pe care un om cu mintea întreagă o poate rezolva numai cu propria lui voinţă. Dar, pentru aşa ceva, trebuie să ai, după cum îţi spusei, şi minte şi voinţă... Le poţi avea pe-amîndouă deopotrivă?... Ai scăpat ca de-o măsă găunoasă, pe care un dentist cu experienţă, şi-o scoate aproape fără să bagi de seamă... Dar, dacă nu le poţi avea pe amîndouă... să ştii că are să fie rău... Trebuie să le capeţi cu orice preţ, fiindcă altfel eşti pierdut... 'Nu mai e nimic de făcut...

Negoită îl priveşte cu ochii umezi încă, fără să-l poată pricepe. D-l Macropol însă nu este omul care spune lucrurile numai pe jumătate.

— Eu, cel puţin, continuă el, dacă aş fi în locul d-tale aş face exact aşa, după cum îţi spun să faci şi d-ta acum... M-aş răfui cu Dumnezeu !... Numai cu Dumnezeu !... Da, da... Chiar aşa... Fiindcă ceea ce mi-ai spus d-ta este adevărat. Numai Dumnezeu singur este capabil să facă un rău aşa de mare unui om atât de încrezător în el...

Abia acum, Negoită începe parcă să priceapă şi el, de ce este vorba. Simte însă că nu pricepe îndeajuns, ca să se poată declara satisfăcut... Ziaristul ăsta prea este independent. Prea bate cîmpii... Atîta independenţă începe să-l enerveze... Este aşa de fanfaron că nu ştie măcar unde trebuie să se oprească. Pînă atunci, e drept că îndrăzneala cu care-i vorbise, putea fi pînă la un punct oarecare justificată. De data asta însă, cînd pretinde că el este omul care se poate lua la hartă chiar cu Dumnezeu, înseamnă că aiurează... Este, pur şi simplu, nebun... Şi Negoită începe să regrete că a fost aşa slab de

înger, şi l-a pus în curent cu o chestie delicată, care, ia urma urmelor, nu-l interesa decît pe el singur. Totuşi se jenează să-l întrerupă şi-l lasă să continue, curios să vadă unde are s-ajungă.

— Tot ce-ţi pot spune este că nenorocirea d-tale personală are şanse să te pună în măsură să mai dai o lovitură... o lovitură în plin, şi încă una mare... mare de tot... Pentru asta însă, trebuie să lucrezi cu oarecare precauţiune... Să fii calm... cît se poate de calm... Dar în acelaşi timp, să fii, bineînţeles, foarte hotărît şi mai ales să fii curajos !... Trebuie să dejoci obiectivul intervenţiei agresive a lui Dumnezeu care, după culm văd eu, nu este altul, decît nenorocirea d-tale... Odată ce-ai apucat pe calea asta, victoria îţi este ca şi asigurată. Numai, nu trebuie să dai nici un pas înapoi... Să mergi înainte... Tot înainte !... înainte cu orice fel de sacrificii... cu sacrificiul inimei d-tale chiar... La strîmtoare mare, omul nu mai are nevoie de inimă... Bagajul ăsta devine inutil şi chiar periculos... îţi îngreunează libertatea de acţiune... Să-ţi păstrezi numai mintea intactă şi atîta tot... Pricepi unde vreau s-ajung ?...

Apoi, după o mică pauză :

— Adică unde vreau s-ajungi d-ta, nu eu !...

Negoită, la drept vorbind, nu pricepe nimic. Totuşi însufleţirea, cu care ziaristul independent încearcă să-l pună de acord cu intenţiile lui, începe să-l intereseze.

— Da, da... Zi-nainte... Zi că mi se pare că asta este singura soluţie.

— Bineînţeles !... Nu există decît o singură soluţie...

— Ai dreptate... Dar, care este soluţia asta ?

— Să faci abstracţie de tot ce s-a petrecut şi să te însoari numaidecît...

Negoită tresare nedumerit...

— Să mă-nsoar ?... Cu cine ?

— Cum, cu cine ?... Cu femeia pe care o iubeşti... Cu domnişoara Lilly Ionescu...

Negoită nu-l mai poate suporta. îl apucă de mîneca hainei, îl scutură agresiv şi-i ţipă în plină figură.

— Cum ai zis ?... Cu domnişoara Lilly Ionescu ?... Asta e domnişoară ?... Pe asta s-o iau eu de nevastă ?... Pe amanta directorului meu general ?... Cine ?... Eu ?... Eu ?... Eu ?...

Ziaristul independent îl lasă să țipe și să-1 zgâlțâie de mî-neca hainei pînă ce obosește :

— Da, da !... Pe domnișoara Lilly Ionescu... Și să-i mulțumești lui Dumnezeu c-a fost numai amanta directorului general...

— Ești nebun !... Ești... Ești nu știu cum să-ți mai spun... Drept cine mă iei d-ta pe mine ?...

— Drept cine ești... Și dacă-ți face plăcere, drept cine ai putea fi, dacă, bineînțeles, ai avea minte... minte și vo-ință...

— Să-ți fie rușine să vorbești așa... Gogeamite omul bă-trîn... Huo !... Piei din fața ochilor mei, nerușinatule !...

Domnul Aristotel Macropol însă continuă liniștit ca și cum n-ar fi sfîrșit încă tot ce-avea de gînd să-i spună...

— Ia bagă-ți mințile în cap și nu te mai rățoi așa, că afacerea asta... degeaba... nu se poate tranșa favorabil decît tot așa, cum ți-am spus eu... cu minte întreagă și cu gura mică... pe tăcute... pe neștiute !... Te-ai întrebat ce-ar fi fost, dacă întîmplător te-ai fi amoretat de o femeie pierdută pe care ai fi luat-o dintr-un bordel ?... De așa ceva n-ai au-zit ?... Nu ? N-ai citit niciodată „faptele diverse” din ziare ?...

Negoia scrișnește din dinți fără să răspundă și încearcă să-i întoarcă spatele. Ziaristul independent însă îl apucă de pulpana hainei și-i șoptește misterios la ureche :

— Nu fi prost, domnule șef de serviciu !... Nu te mai gîndi la ce-a fost... Gîndește-te numai ia ce trebuie să fie de azi înainte, domnule... subdirector...

Dar șeful de serviciu nu se mai putea gîndi decît la monstruozitatea ce continua să-1 obsedeze.

— O nevăastă cu un copil făcut de altul ?... Nu, nu... Niciodată ! Niciodată !...

— Dar, pe d-ta, ești sigur că te-a făcut cine trebuia să te facă ?

Voluptatea diabolică, cu care ziaristul independent îi puse această întrebare neașteptată, îl înfurie ca o dovadă definitivă, a unui adevăr pînă atunci tănuțit.

Negoia pare a-și fi ieșit din minți :

— Canalie

Canalia era însă un om cu inima curată și cu mintea limpede.

— Nu te grăbi să mă judeci mai înainte de-ați fi spus tot ce am de gînd să-ți spun. E drept că domnișoara Lilly Ionescu nu este ce-ți închipui d-ta că trebuie să fie o domnișoară adevărată. Dar nici domnișoarele cu copii nu sunt de lepădat. D-ta cel puțin ai mîngîierea să știi că copilul este al directorului general. Dar, dacă ar fi fost chiar al d-tale, ai fi fost sigur că este așa ?... Și la urma urmelor, ce însemnează atîta ură contra copiilor din flori ?... Nu-ți aduci aminte ce ți-am spus mai zilele trecute, despre copiii legitimi ? Se nasc tîmpiți... Nu seamănă nici unul cu cine ar trebui să semene... Pe cîtă vreme copilul d-tale, dacă spui că ești sigur că e copilul directorului general, poate să iasă un adevărat geniu... poate să-i semene adică tatălui său adevărat... Și-atunci, cine are să se laude cu el ?... Directorul general, sau d-ta ?... D-ta, domnule ! D-ta, bineînțeles !...» D-ta, care vei avea norocul să-ți illustrezi numele, grație unui copil din flori... Dacă, întîmplător, copilul d-tale va fi și el tot un fel de vlăstar anonim de-al iui Agamiță Dandanache !... Așa e, c-ai dat lovitură ?... Ce-ai zgîit ochii așa la mine ?... Nu-ți mai aduci aminte de Agamiță Dandanache ?... Cum ?... N-ai fost încă la Teatrul Național să vezi *Scrisoarea pierdută* a lui Caragiale ?...

De astă dată, Negoia ascultă încruntat dar fără nici un fel de violență în priviri.

— Ia fă bine și schimbă-ți capul ăsta, care nu te avantajează deloc... Nu uita că, peste cîtva timp, vei fi subdirector. ăsta e post... nu glumă... Postul ăsta, într-un minister ca al Artelor, face cît o moșie pe malul Dunării... Teren inundabil, nu altceva... N-ai nevoie, nici de ploaie, nici de soare... Exact ca pe vremea celor șapte vaci grase ale Egiptului... D-ta crezi că puțin lucru este ca o femeie să-ți aducă în foaia de zestre un scaun de subdirector ?... Ia gîndește-te-te dacă, în locul directorului general, aleasa inimii d-tale ar fi trăit... hai să zicem, cu ministrul !... Așa este că în loc de un scaun de subdirector, te-ai fi trezit într-un scaun de deputat ?

Negoia strîmbă din nas, făcînd pe dificilul, în timp ce domnul Aristotel Macropol se înflăcărează din ce în ce mai mult :

— Domnule Negoia !... Domnule Negoia !... Dar, bine, omule, d-ta nu-ți dai seama ce noroc ai avut !... Nu vezi ce

admirabilă ocazie ai să-ți bați joc de fatalitate... De Dumnezeu acela, de care te plîngi că te-ar fi bătut!... Apoi asta, bătaie e !... Unde am și eu norocul să ma bată Dumnezeu la fel ca pe d-ta !... Nenorocirea d-tale nu este decît ceva aparent... Un fel de idee fixă a d-tale... Haide, haide !... Nu-ți mai ascunde nedumerirea ca regele Midas, urechile... că d-tale n-are de ce să-ți fie rușine... Nu mai face pe bărbierul propriei d-tale infirmități imagine... Bagă-ți mințile în cap și înțelege, o dată pentru totdeauna, că astăzi nu mai există nici oameni suferinzi din cauza dragostei, nici regi cu urechile de măgar !...

Apoi, ca și cum ar fi fost sigur că Negoîță nu mai putea face altceva decît ceea ce îi spusese el să facă, domnul Aris-totel Macropol îi întinde mîna cu prietenie și-l amuțește definitiv cu o ultimă frază în formă de „post-scriptum” :

— Și ca să-ți arăt că-ți sunt prieten bun, am să-ți anunț gratuit căsătoria, în ziarul meu...

Rămas singur, Negoîță Prescureanu se întreabă nedumerit încotro trebuie s-o apuce... Spre casă, sau spre minister ?... Spre casă, ar fi fost poate prea devreme... Spre minister, ar fi fost poate prea tîrziu... Dar cum trecuse de ora 12, șeful de serviciu se hotărăște să nu se mai duca nici acasă, nici la minister. Are s-aștepte pe domnișoara Lilly Ionescu în Piața Bisericii Albe, pe unde știa că trece totdeauna cînd vine sau cînd pleacă de la minister și, odată intrați în vorbă, au să hotărască împreună ceea ce vor crede ei că este mai bine.

CAPITOLUL VIII

De cîteva zile, Negoîță Prescureanu zbirniie obraznic ca un aeroplan, care după ce-a reușit să străbată fără accident stratul norilor plini de ploaie, se simte plutind fără teamă deasupra lor, scăldat în lumina orbitoare a soarelui.

Consiliul directorilor, prezidat de secretarul general, 1-a înaintat la gradul de subdirector. Succesul fostului șef de serviciu este însă cu atît mai mare, cu cît înaintarea aceasta făcută în mod excepțional, îl lasă tot în direcția artelor, și

anume în postul rămas vacant prin demisia fostului subdirector, care, probabil, reușise să se învîrtească la Paris mai bine ca la București. Mai așteaptă acum să sfîrșească și cu nunta, pe care o hotărîse peste o lună și pe urmă — vorba ziaristului independent — poate să doarmă fără grije și să guste din plin voluptatea unei vieți ideale pe care nu i-o mai putea periclita nimeni, nici chiar loviturile soartei, de care învățase, în fine, și el, cum trebuie să se ferească.

Negoîță Prescureanu trăsesese cu buretele peste secretul trecutului domnișoarei Lilly Ionescu, iar domnișoara Lilly Ionescu, cu ochii închiși de emoție și gura deschisă de ușurare, căzuse în nesimțire și în brațele viitorului ei soț, cu conștiința împăcată, cu onoarea salvată și cu perspectiva sigură a unei catedre de limba română la una din școlile profesionale din capitală.

Deși, deocamdată, nu erau decît logodiți, Negoîță și Lilly începuseră să se arate în lume tot împreună. Mîncau aproape în fiecare seară numai prin restaurantele de clasa întâi, frecventau teatrele și cinematografele numai la premiere, iar după fiecare spectacol dădeau cîte o raită și prin localurile de noapte, cu toate că directorul său general, ca om moral ce era, le numea „localuri de perdiție”.

Ca să-i facă plăcere ziaristului independent, mai ales că nici domnișoara Lilly nu cunoștea *Scrisoarea pierdută*, s-a dus împreună să vadă și piesa lui Caragiale. Restul timpului, cînd nu sunt la minister sau prin diferitele localuri de petrecere, Negoîță și Lilly își petrec timpul tot împreună, fie acasă la el, fie acasă la ea. Fericirea lor este complectă, definitivă și aproape supraumană. Este o fericire echivalentă cu o moștenire neașteptată, o moștenire care le-a mărit averea personală, mai mult chiar decît ar fi simțit nevoie și care-i face să fie invidiați pe drept cuvînt de toți colegii lor din minister. Toată lumea este de acord, că nici un alt candidat sau candidată la însurătoare n-ar fi putut visa o partidă mai fericită ca partida celor doi funcționari, care, din simplii colegi în același minister, deveneau acum colegi de viață pînă la moarte.

Singurele persoane oarecum îngrijorate de perspectivele acestei căsătorii erau cele două proprietărese — a lui Negoîță și a domnișoarei Lilly — care, deși la început se bucuraseră amîndouă la fel de fericirea chiriașilor lor, de data asta, în-

«puseră tot la fel sa tremure gîndindu-se la soarta celor două odăi, din care una, probabil, avea să fie sacrificată după nuntă. Ca să le împace pe amîndouă însă, Negoîță și Lilly stabiliseră de comun acord, ca după nuntă, să locuiască împreună, cîte o săptămînă pe rînd în fiecare din cele două odăi, pînă la Sfîntul Dumitru, cînd aveau de gînd să-și închirieze un apartament gol ca să-1 poată mobila după gustul lor și potrivit avantajelor oferite de cumpăraturile în rate.

E drept că pînă la anunțarea oficială a căsătoriei lor, Negoîță fusese obiectul veșnic de discuție al colegilor care îl vedeau aproape zilnic cum se pierde cu firea în fața domnișoarei Lilly Ionescu, pe care toată lumea o considera ca amanta oficială a directorului general. De data asta însă, odată cu schimbarea situației oficiale a lui Negoîță, se schimbaseră și părerile opiniei publice din Ministerul Artelor. Cei mai mulți dintre funcționari începuseră să creadă că Negoîță fusese un mare șmecher, iar directorul general un simplu paravan al acestei dragoste tănuite, care odată și odată, tot trebuia să se dea pe față. Se zvonise chiar ca domnișoara Lilly ar fi un fel de nepoată a directorului general, care fusese nevoit să ascundă adevărul de teamă să nu i se creeze în minister anumite situațiuni neplăcute de care se lovesc mai toți favoriții sau rubedeniile gradelor superioare. Destul că de data asta, viitoarea nevastă a lui Negoîță nu mai era taxată ca fosta amantă a directorului general, ci ca propria amantă a viitorului ei soț legal, fapt care, bineînțeles, trebuia să fie ținut secret, dat fiind atmosfera de înaltă moralitate din Ministerul Artelor, care după cum am spus, pe vremea aceea, era și Minister al Cultelor. E drept că în direcția artelor se găseau și funcționari cari din cînd în cînd își mai dădeau și în petec. în celelalte două direcții însă, — direcția cultelor naționale și direcția cultelor minoritare — un concubinaj pe față ar fi fost o adevărată profanare a corpului funcționăresc din care, majoritatea era căsătorit, iar restul, ascet.

Această bună și bruscă schimbare de opinii contribuisese fără îndoială ca prestigiul lui Negoîță să crească pe zi ce trece, văzînd cu ochii. Portarul, intendentul, camerierii și aproape toți funcționarii ministerului, indiferent de gradul lor ierarhic, erau încîntați de perspectiva acestei căsătorii

ca și cum evenimentul avea să se petreacă chiar în sînul propriei lor familii. Fiecare din ei se gîndea probabil la petrecerea cu beție care avea să înceapă după sfîrșitul serviciului religios, oficiat după cum se spunea, de către un arhiereu, dat fiind asociația oficială și spirituală a artelor cu cultele. Se zvonise chiar că Negoîță căpătase promisia formală a ministrului, să-i servească de martor la ofițerul stării civile, iar la biserică avea să-i fie naș guvernatorul Băncii Naționale, care probabil îi și pregătise un cadou de nuntă echivalent cu leafa lui de la minister pe trei ani de zile.

Toate aceste zvonuri plăcute treceau pe la urechile lui Negoîță ca niște melodii emise de un misterios post de radiofonie, în microfonul căruia nu se produceau decît celebrități mondiale. Noul subdirector nu fusese niciodată mai fericit ca acum. Uitase toate umilințele trecutului său vitreg, și aproape nu-i venea să creadă parcă nimic din tot ce aflase. Uitase pînă și destăinuirea dureroasă a domnișoarei Lilly, pe care se hotărîse s-o ia de nevastă, nu atît pentru că o iubea, și mai mult pentru voluptatea lui personală de a fi fost în stare să înfrunte fatalitatea și de a face, de data asta, să fie numai așa după cum își pusese el în gînd să fie.

Un singur punct negru mai turbura încă beatitudinea sa de convalescent, după o boală grea și lungă, pe care la un moment dat, o crezuse incurabilă. Copilul!... Copilul domnișoarei Lilly Ionescu și al directorului său general, copilul acesta, care din clipa cînd avea să vadă lumina zilei, trebuia să fie... copilul lui. Pentru el, copilul acesta era un adevărat *trouble fete*. Dacă n-ar fi existat eventualitatea acestui suplimment neplăcut, fericirea lui Negoîță ar fi fost așa de completă și definitivă, că nu i-ar mai fi rămas să-i ceară lui Dumnezeu nimic altceva decît un singur lucru... Tot un copil... Dar, bineînțeles, un copil care să fie al lui cu adevărat, un copil care să-i fie trimis în mod legal după noua luni de căsnicie și nu un copil expedit prin fraudă de către un alt tată, numai după patru luni de la nuntă...

De cîtva timp, Negoîță nu face decît să combine fel și fel de planuri, grație cărora speră să poată aranja chestia copilului înainte de sosirea lui pe lume. Dar, pentru așa ceva, trebuia să cadă de acord mai întîi cu domnișoara Lilly, pe care însă deocamdată nu știa cum s-o convingă ca să accepte și ea ce-i trecuse lui prin gînd. La un moment dat,

Negoia se gîndise că solu ia cea mai bună ar fi fost avortul. Conu Iorgu Mătăsaru, bunul său prieten de la „Capsa” îl informase că în București se găsesc foarte multe mo se  i chiar medici comunali, care, sub o formă sau alta, contribuiesc cu succes la  mpu inarea popula iei din  ara românească, nu numai cu clien ii pe care  i omoară cu zile, dar în mod anticipat, ch r cu clien ii care nu apucă să vadă bine lumina zilei. Dar tot conu Iorgu Mătăsaru  i atr sesese  i atenția că domni oara Lilly n-are să primească niciodată să- i periclitaze via a pentru plăcerea unui bărbat, care, la drept vorbind o acceptase de nevastă, nu a a după cum era atunci, ci a a după cum îl pusese în curent că are să fie după patru luni.  i afară de asta, între el  i domni oara Lilly, mai era cineva la mijloc. Era directorul său general, adevăratul tată al copilului, care, de i se lepădase oficial de el, ar fi dorit poate să  tie că are  i el un copil, chiar cu alt nume dec t al lui.  i Negoia, care nu fusese în via a lui „tată”,   i dădu totu i seama că un tată adevărat nu poate renun a a a u or la perpetuarea propriei sale rase, chiar c nd ea s-ar fi produs în condi iuni ce-ar fi lăsat de dorit.

Deocamdată, dar, Negoia socote te că cel mai cuminte lucru, este să aștepte. De ce s-ar grăbi să v nd  pielea ursului din pădure? S-ar putea ca copilul să se nască debil  i să moară mai înainte de a fi în stare să pricinuiască adev ra ilor lui p rin i durerea unei pierderi ireparabile.  i Ia urma urmelor, chiar dacă n-ar fi a a, după cum presupune el, pentru ce l-ar jena existen a unui copil care nu este al lui?... Dacă,  nt mpl tor, domni oara Lilly ar fi fost o femeie stearpă  i el, Negoia, sim ind cu timpul nevoia unui copil, s-ar fi hot r t să adopte unul?... N-ar fi fost oare același lucru, ca  i cum ar fi crescut, copilul directorului său general?

Iata pentru ce Negoia crede că, deocamdată, singura solu ie posibilă  i onorabilă din toate punctele de vedere este numai solu ia unui copil adoptiv, solu ie care-i poate satisface deopotrivă pe c te itrei :  i pe el,  i pe domni oara Lilly  i pe directorul lor general...

O  nt mplare neprevăzută însă, o  nt mplare brutală ca un fluid magnetic, care face să devieze acul busolei, îl face

să dea ochii din nou cu bărbierul regelui Midas. Ciudatul personaj, despre care nu  tia încă nici acum ce trebuia să creadă, îl aștepta parcă anume, exact în același loc unde îl  nt lnise c teva s pt mini în urmă —  n Pia a Palatului regal, în care cele trei ceasornice de precizie, continuau să marcheze timpul cu aceea i exasperantă aproxima ie.

De data asta însă,  nt lnirea lor părea că-i înfurie mai pu in ca la prima dată. Negoia, care probabil uitase că- i pusese în g nd să se răfuiască cu el la prima ocazie, se mărgini, după salutul de rigoare, să-l întrebe numai de sănătate. Totu i, nu se putu abține să nu adauge  i o mică glumă nevinovată :

— Ce mai faci, amice?... Probabil, iar ai venit să controlezi ceasornicele.

Bărbierul regelui Midas  i răspunde tot a a de calm, dar cu aceea i veche insisten a diabolică în voce :

— La ce bun?... D-ta crezi că în  ara românească numai ceasornicele suferă de nepotriveal ? Mai sunt  i alte lucruri  i încă multe... foarte multe... De aceea am  i căutat să te  nt lesc... Vreau să-mi iau rămas bun, fiindcă plec... plec pentru totdeauna...

Răspunsul acesta ne şteptat de teapt  în Negoia oarecare curiozitate. De i preocupat de lucruri mult mai serioase, noul subdirector din Ministerul Artelor nu-i putu totu i refuza vechiului său prieten prelungirea convorbirii cu c teva minute încă. Negoia observase cu uimire că pretinsul bărbier al regelui Midas   i pierduse cu totul tonul agresiv de odinioară  i că, de data asta, vorbea tot a a de normal, ca oricare alt cetăţean român veritabil,  i nu a a cum se prezentase la început, ca fost cetăţean al unei Phrigii dispărute. Totu i motivul plecării sale precipitate nu-i păru lucru curat. Bărbierul regelui Midas, pretindea că este nevoit să facă lucrul acesta, din cauza descoperirii unui fapt extraordinar, un fapt care, dealtfel, nu s-ar fi putut petrece nicăieri pe lume, dec t bineînțeles în România  i, mai ales, numai  i numai în vechea capitală a Moldovei. Individul se pl ngea că, trec nd  nt mpl tor prin Ia i, vizitase printre alte instituții culturale,  i muzeul comunal unde descoperise, păstrat cu grijă într-o vitrină de sticlă  i pe o pernă de catifea roșie, un brici, a cărui noti   explicativă, era : „Briciul lui vodă Cuza”, iar

cu Utere mal mici „dăruit oraşului Iaşi de către marele său sfetnic Mihail Kogălniceanu”.

Negoia Prescureanu, care pînă atunci îl ascultase cu o curiozitate plină de bunăvoinţă, se enervează deodată brusc, şi încearcă să-l oprească :

— Eh !... Eh !... Eh !... Iar ai început să mă razi cu fleacurile d-tale ?... Se cunoaşte că ai fost bărbier !... Crezi că mie de briciul lui vodă Cuza îmi arde acum ?...

Odată cu el însă, începe să se aprindă şi individul :

— Cred şi eu !... Cum o să-ţi ardă de-aşa ceva ?... De un lucru care nu poate să existe... care n-a existat niciodată... Numai ieşenii sunt capabili să se mîngîie cu asemenea idei fixe...

Deşi nu era ieşean, Negoia se enervează şi mai tare :

— Cum nu există, domnule, dacă zici că l-ai văzut ?...

— De văzut, l-am văzut !... Numai că, ce-am văzut eu, nu este briciul lui vodă Cuza... E un „Solingen” oarecare... Un brici cu marca „Doi gemeni”.

Lui Negoia i se pare că individul încearcă să devină iar obraznic.

— Ia ascultă, domnule !... Cum îndrăzneşti d-ta să pui la îndoială afirmaţiunea marelui nostru Kogălniceanu ?

— Dar d-ta cum îndrăzneşti să pui la îndoială chipul lui vodă Cuza ?... Cum era să fie briciul lui Cuza, dacă Cuza n-a avut nevoie niciodată de brici în viaţa sa ?... Cuza purta barbişon... Nu i-ai văzut niciodată portretul ?...

Negoia încearcă să-şi reconstitue în minte, figura lui vodă Cuza. Dar fiindcă nu reuşeşte, coboară tonul, convins pe jumătate :

— Poate să ai dreptate... Nu zic... Dar, vezi că... nici pe Kogălniceanu, nu-l poţi contrazice aşa cu una, cu două. D-ta ştii cine-a fost Kogălniceanu ?... Cel mai mare om al nostru, de pe vremea lui...

— Ştiu, ştiu... Cum să nu ştiu, dacă am fost colegi !... Pe vremuri am avut amîndoi aceeaşi meserie.

— D-ta cu Kogălniceanu ?... D-ta, domnule ?...

— Bineînţeles !... D-ta nu ştii că Kogălniceanu a fost bărbierul lui vodă Cuza, după cum am fost şi eu bărbierul regelui Midas ?... Numai că eu i-am fost bărbier în permanenţă... Toată viaţa mea, n-am făcut decît meseria asta... Kogălniceanu însă nu i-a fost decît o singură dată... în

timpul domniei, şi-anume, atunci cînd vodă Cuza a fost nevoit să se lase ras de sfetnicii lui... Cînd a abdicat... Şi-atunci l-a ras Kogălniceanu... Dar nu cu briciul pe care l-a dăruit Muzeului din Iaşi... cu altceva... Cu actul de la 11 februarie 1866...

Negoia Prescureanu, care tot nu pricepe de ce este vorba, încearcă să se revolte din nou :

— Cum, domnule ?... Aşa păreri proaste ai d-ta, despre oamenii mari din ţara' noastră ?...

Bărbierul regelui Midas continuă să protesteze cu surîsul său de om enigmatic şi cu următoarele fraze, pe cari Negoia le ascultă cu gura căscată :

— Cine spune că Kogălniceanu n-a fost om mare ?... Dar d-ta nu ştii ce înseamnă a fi om mare. Nu ştii, fiindcă n-ai ajuns încă să înţelegi că mărimea oamenilor nu e la fel, şi că una este mărimea omului care rămîne vecinie mare, şi alta este mărimea omului care rămîne ceva mai mic... Un om mare înseamnă în primul rînd, un om inteligent... Dar un om inteligent, ca să fie cu adevărat mare, trebuie să fie un om jovial, un farsor, aşa cum erau, pe vremea noastră, zeii din Olimp, care-şi băteau joc de zeii din Infern, tot mari şi ei, dar întunecaţi şi sinistri... Imposibil să te poţi apropia de ei ca să le masori mărimea... Aşa a fost şi Kogălniceanu al dv., a fost ca zeii noştri din Olimp, nu ca cei din Infern... Şi ca om mare ce-a fost — dar om mare, jovial şi farsor, nu întunecat şi sinistru ca alţii — cum ştia că, după moarte, cuvîntul lui are să fie literă de *Evanghelie*, probabil c-a vrut să se distreze pe seama ieşenilor, a căror fanfaronadă grozav trebuie să-l fi plictisit şi pe el în timpul vieţii... Şi cum nu le putea dăruia actul oficial de la 11 februarie, care trebuia păstrat în Arhivele Statului de la Bucureşti, i-a îmbrobodit cu ceva mai pe înţelesul tuturor şi le-a gîdilat amorul propriu de compatrioţi ai lui vodă Cuza, cu un brici „Solingen” marca „Doi gemeni”.

Negoia începe să rîdă cu hohot. îşi dă seama că orice-ar face, tot nebunul din Piaţa Palatului regal are să fie mai tare ca ei. Individul avea dreptate. Briciul lui vodă Cuza de la Iaşi nu putea fi decît o „şotie” de-a lui conu Mihalache, cu care, îşi aduce aminte că bunul său prieten Iorgu Mătăsaru îi povestise că s-ar fi înrudit prin alianţă de spirit... Şi iată cum Negoia găsi momentul binevenit, să ia contact din nou

cu trecutul nostru istoric, din materialul căruia însă nu-l pasionase decât războaiele. Gluma lui Mihail Kogălniceanu o găsea admirabilă. Avea de gând s-o comunice și domnișoarei Lilly și directorului său general. Era sigur că are să obțină cu ea un succes formidabil. Un lucru însă îl puneă totuși pe gânduri. Nu înțelegea de ce gluma lui Kogălniceanu supărase așa de rău pe bărbierul regelui Midas, ca să-l hotărască să părăsească definitiv țara românească. Profită deci de buna dispoziție a amîndurora și încearcă să reia discuția ce părea sfîrșită :

— Și pentru atîta lucru de nimic, te-ai hotărît să ne părăsești pentru totdeauna ?...

— Bineînțeles !... Ce vrei să mai fac în țara dv., în care oamenii nu au curajul să afirme nici măcar ce văd cu ochii lor ?... A fost destul ca Kogălniceanu să arunce o vorbă în vînt și ieșenii s-au și grăbit să facă, dintr-o lamă de oțel scoasă din uz, o relicvă națională, cu care sunt sigur că nu numai vodă Cuza, dar nici sfetnicul său n-ar fi avut curajul să se radă vreodată singur... Plec, fiindcă nu admit ca Kogălniceanu să fi fost mai tare ca mine. Și afară de asta, plec, fiindcă eu, care nu sunt român, îmi dau seama, deși cam tîrziu, că nu este bine să-mi vîr nasul acolo unde nu-mi fierbe oala...

Și bărbierul regelui Midas, care își preparase un cap de circonstanță, întinse mîna lui Negoită.

Noul subdirector din Ministerul Artelor găsi momentul acestei despărțiri definitive așa de solemn, că nu îndrăzni să-l lase să treacă fără să-i destăinuiască și el ceva în schimb — fericirea lui :

— Regret că pleci așa curînd. Dacă ai mai fi întîrziat măcar o lună, aș fi avut plăcerea să te invit la nunta mea...

Individul surise șiret, ca și cum n-ar fi aflat nimic nou.

— Eram sigur că ai să sfîrșești așa... Felicitările mele... Și să-ți dea Dumnezeu dv., noroc !...

Încîntat, Negoită îi răspunde la fel, cu șiretenia aceluiași suris.

— Cum ?... Te îndoiești de norocul meu ?...

— Ba, de norocul d-tale nu m-am îndoit niciodată, fiindcă norocul oamenilor în genul d-tale, am avut ocazia să-l prevăd adesea și în țara mea. Aș vrea să te-ntreb însă, cu cine te-nsori ?... Cu fata ministrului ?...

Negoită surîde dificil :

— Aș !... De unde ?... Cu amanta directorului meu general...

— Bravo !... Dacă te-ar putea auzi nefericitul meu stăpîn, sunt sigur că te-ar săruta de bucurie... Și mai spune lumea că regele Midas n-a avut dreptate cînd l-a preferat pe Pan lui Apollo !

Negoită Prescureanu, care deocamdată nu înțelege aluzia bărbierului, se grăbește să-l pună în curent nu numai cu evenimentul căsătoriei apropiate, dar și cu micul amănunt secret încă, deoarece pînă atunci nu-l cunoștea decât el, domnișoara Lilly, directorul său general, conu Iorgu Mătăsaru și ziaristul independent. Cum însă chestia copilului era socotită rezolvată în mod definitiv, Negoită nu avea de ce să se jeneze, mai ales, că știa că individul pleacă din țară pentru totdeauna.

Bărbierul regelui Midas îl ascultă cu același suris cu care altădată îl întîmpinase pentru prima oară în aceeași Piață a Palatului regal, iar după ce sfîrșește, începe să-l bată ușor pe umăr, cu satisfacția profesorului care își vede elevul progresează :

— Ai dreptate... S-ar crede că soluția copilului adoptiv este cea mai bună, dacă nu chiar singura soluție posibilă. Dealtfel, este aceeași soluție pe care, la început, crezuse că o poate adopta și regele Midas, pentru a-și putea ascunde infirmitatea unor urechi care nu erau ale lui. Dar, ce folos !... Dacă regele Midas s-ar fi ras singur, bineînțeles, că nimeni n-ar fi putut bănui vreodată că regele meu avea urechi de măgar. Pe rege însă îl rădeam eu... Și pe mine, să nu crezi că m-a încîntat vanitatea omenească, ci numai voluptatea adevărului m-a făcut să denunț acest fapt divers istoric, chiar cu rizicul de a-l fi plătit cu viața mea. Dar după cum vezi posteritatea mi-a dat dreptate mie. Deși am murit amîndoi, regele Midas continuă să trăiască grație numai amintirii urechilor sale de măgar, iar eu, grație numai curajului de-a fi denunțat la timp, un lucru anormal. Același lucru se va întîmpla de data aceasta și cu copilul d-tale care, probabil, are să semene, nu cu d-ta, ci cu adevăratul său tată, pe care nu-l vei cunoaște decât d-ta, tot așa după cum și urechile regelui meu nu fuseseră cunoscute decât de mine singur. Or, în cazul acesta, bărbierul regelui Midas nu voi mai fi eu...

Vei fi d-ta... Vei fi bărbierul propriului d-tale copil, pe care oricât ai încerca să-1 treci lumii drept copilul d-tale, pentru d-ta va rămîne totdeauna copilul directorului general.

Negoiaș Prescureanu, amușise ca un personaj de cinematograf. A doua lui întâlnire cu bărbierul regelui Midas, îl scosese pentru totdeauna din rîndul oamenilor normali. Fericirea, pe care o întrezărise la un moment dat, se volatilizase ca un ultim gogoloi de naftalină, din dulapul în care își pusese la păstrat toate hainele de iarnă. Moliile aveau să-i mănînce întreaga garderobă, iar el o să rămînă gol pușcă, mai gol ca Iov după ce-1 pedepsise Dumnezeu.

Se gîndea că la fel are să-1 pedepsească Dumnezeu și pe el fiindcă, urmînd sfaturile ziaristului independent și guraliv, se luase la harță cu acela care, singur, poate face pe om fericit. La ce-i folosește acum gradul de subdirector în Ministerul Artelor, cînd copilul femeii pe care o iubește nu este copilul lui, ci copilul directorului său general ?

Negoiaș își simte ochii umezi de lacrimi și mîinile pline de o sudoare rece, care îl face să tremure, intoxicat parcă de o idee fixă, fără remediu și fără nici o rațiune morală de a fi...

La un moment dat, bărbierul regelui Midas îl întreabă din nou, semnificativ :

— Mai ai să-mi spui ceva înainte de plecare ?... Gîndește-te bine, fiindcă, pe mine, ți-am spus, că n-ai să mă mai vezi niciodată... De auzit, poate ai să mai auzi vorbindu-se de mine. De cînd mi-am pierdut stăpînul și patria, călătoresc ca un ciîne jigărit prin toată lumea. Dar, după ce-ai avut norocul să vorbești odată cu mine, de prisos să-ți pierzi vremea să mai vorbești și cu alții.

Totuși lui Negoiaș parcă tot nu-i vine să creadă, că individul are de gînd să plece pentru totdeauna.

— Cum așa ?... E-adevărat ?... Pleci pentru totdeauna ?

— Adevărat... Mă-ntorc în țara umbrelor, de unde n-ar fi trebuie să mai plec niciodată. Acolo, cel puțin o să mă simt ca și în țara mea, care nu mai există nici ea...

De data asta, declarația bărbierului îi pare categorică și definitivă. Emoția lui Negoiaș nu mai cunoaște margini. Trăiește parcă clipa unei rupturi de dragoste. Se gîndește chiar la o eventuală ruptură cu domnișoara Lilly. Nu îndrăz-

nește să spună însă nimic din ce-i trece prin gînd și încearcă să ocolească fraza despărțirii, cu o nouă întrebare :

— Aș fi vrut să te mai întreb ceva... Un singur lucru numai... Un lucru de nimic... Un lucru însă, pe care totuși nu îndrăznesc să te întreb...

— Hai !... Hai !... îndrăznește... îndrăznește, fiindcă este pentru ultima oară cînd mă mai poți întreba ceva...

Negoiaș simte cum i se încurcă deopotrivă și limba în gură și ideile în cap.

— Aș fi vrut să te întreb... să te întreb... să te întreb, ce-i de făcut ?...

— Un singur lucru... Să renunți pe toată linia...

Negoiaș tresare, oarecum înviorat :

— Vrei să zici la înșurătoare ?...

— Da... La înșurătoare și, bineînțeles, încă la ceva... La tot ce ți-ar putea face să-ți crească și d-tale urechi de măgar...

Negoiaș își plecă resemnat capul, ca un bou în sala abatorului.

— Am înțeles !... La înaintare !...

— Mai ales la înaintare. Nu uita că fără înșurătoare, înaintarea d-tale nu mai este motivată cu nimic altceva...

Negoiaș nu se dă totuși bătut:

— Dar dacă am fost înaintat odată subdirector, cum aș mai putea să renunț ?...

— Treaba d-tale !... Eu atîta-ți pot spune. Și asta ți-o spun, fiindcă îmi place să cred că de data asta, cel puțin, ai să mă înțelegi... Grăbește-te cît te mai vîd încă tot cu urechi de om... Altminteri îți cresc urechi de măgar și d-tale cu siguranță...

Bărbierul regelui Midas îi strînge apoi mîna ușor, așa ca și cum o adiere de vînt ar fi mîngîiat un moț catifelat de trestie verde și dispare ca și cum ar fi intrat în pămînt...

Rămas singur, Negoiaș Prescureanu se trudește parcă să se deștepte dintr-un somn adînc în care fusese chinuit de un vis urît. Privește în jurul lui și nu se mai vede decît pe el singur, dar nu se mai simte mare și puternic, cum se crezuse la un moment dat. Se vede cu totul altfel de cum se văzuse

pînă atunci. Se vede străveziu ca și cum ar fi fost de sticlă. Un pocal de preț pe care bărbierul regelui Midas, îl umpluse cu o licoare otrăvită — licoarea VOLUPTĂȚII ADEVĂRULUI.

Cîteva clipe, noul subdirector din Ministerul Artelor rămîne pironit locului, ca un om care și-ar fi pierdut deodată și vederea și graiul și mințile. Nu se mai mișcă de teamă să nu se atingă de ceva, care ar putea să-l spargă și să-l golească de harul dumnezeiesc, cu care păcătoșii pămînteni nu se împărtășesc decît pe patul morții.

La un moment dat, încearcă să-și deschidă ochii. Dar lumina zilei îl orbește cu atîta putere, că Negoiaș își dă seama, că pentru dispariția rușinei ce și-o simte pictată pe obraz,, nu poate exista decît o singură soluție... închiderea ochilor pe veci !...

Ca și slăbănogul din Capernaum, Negoiaș nu-și mai aștepta acum salvarea decît de la singurul adevărat făcător de minuni. Dar acesta nu mai există de mult, decît în imaginația celor care încă mai cred în el. Negoiaș își amintește atunci de textul evanghelic : „Crede, și credința ta te va mîntui!”...

Negoiaș însă nu mai știe în ce trebuie să creadă. Nimic nu-i mai poate fi de folos. Nu mai așteaptă pe nimeni să se apropie de el cu surîsul pe buze. Nu mai are încredere nici în prietenii falși, nici în prietenii adevărați. N-ar putea spune cari anume sunt unii și cari sunt alții... Dar nu mai are încredere nici în dimnișoara Lilly, nici în directorul său. general, nici în bărbierul regelui Midas, nici în domnul Aristotel Macropol. Nu-i mai rămîne să se încreadă decît în norocul său de aci de pe pămînt și în fericirea ce-i va fi probabil rezervată pe lumea cealaltă.

Dar timpul trece, fără ca Negoiaș să-și poată da seama că numai el singur stă pe loc. Dintre cele trei ceasornice de precizie din Piața Palatului regal, nici unul nu marchează, ora la fel cu altul. Negoiaș simte că, dacă le-ar putea face să se oprească brusc și odată cîteșitrele, ar putea îndrepta tot ce merge pe lume anapoda și, odată cu îndreptarea ceasornicilor, s-ar îndrepta cu siguranță și pe el.

Dar Negoiaș nu se mai simte a fi tot „El”. Negoiaș nu se mai recunoaște. Negoiaș este alt om, un om pe care nu-l cunoaște încă personal, dar pe care, probabil, odată îl va cunoaște îndeajuns ca să se poată dezgusta și de el, la fel cum

se simte dezgustat și de sine însuși. Numai că de cînd a rămas singur în Piața Palatului regal, în care continuă să se învîrtească mut ca o placă de fonograf fără acul de transmisiune, Negoiaș simte că n-are să se mai poată regăsi nici odată...

Locul, pe care-l ocupase pînă atunci în spațiu, a devenit deodată gol. Și golul acesta plin de întuneric se întinde ca în vis peste tot. Negoiaș nu-și mai aduce aminte de nimic. A uitat că este subdirector în Ministerul Artelor, a uitat că e logodit cu domnișoara Lilly Ionescu, a uitat că peste patru luni va fi tatăl unui copil care nu va fi al lui... A uitat și cine este... A uitat și cine spera să poată fi... A uitat pînă și buna-cuviință de a nu călca oamenii pe picior...

O palmă viguroasă însă i se oprește drept în piept și o voce cunoscută îl face să reia contactul cu realitatea. Este aceeași voce care cîteva zile în urmă îi spărsese urechea în Cîșmigiu. Este domnul Aristotel Macropol, ziaristul independent.

— Ce faci, norocos egoist ce ești ?... Nu-ți mai recunoști nici măcar prietenii care-ți sunt binevoitori ?...

Negoiaș, care și-a regăsit echilibrul, își privește prietenul cu oarecare nedumerire. Parcă nu-i vine să creadă că este adevărat. Deocamdată încearcă să se reconstituie, mișcîndu-și numai picioarele. Apoi după primii pași, încearcă să și vorbească. Fîlcile însă nu-l mai ajută și se mulțumește să facă doar cîteva semne cabalistice pe care ziaristul nedumerit, le comentează cu un vădit aer de compătimire.

— Dar ce ți s-a întîmplat, bre, omule ?... Nu cumva te-a paralizat fericirea ?

Cuvîntul „fericire” îl face pe Negoiaș să-și regăsească deodată și glasul și mințile. Fericirea lui nu fusese decît o cursă sinistrală în care căzuse ca un dobitoc. Dar ceea ce îl doare mai mult este faptul că această cursă și-o întinsese el singur. Dacă nu s-ar fi luat după sfaturile primilor veniți, poate n-ar fi ajuns aici. Lui Aristotel Macropol, mai ales, avea să-i reproșeze cea mai mare nenorocire din viața lui. Și doar observase de la început că este un om guraliv. Dacă nu l-ar fi ascultat, e drept că n-ar fi fost încă subdirector, dar

nici încornorat conștient și încă prin anticipație, n-ar fi fost... O mai mare rușine ca asta nici că se poate pentru un funcționar al statului... Abia acum înțelege el bine că nu mai are nimic de pierdut. Dacă ar putea scăpa barem, cu obrazul curat. Un obraz curat face mai mult ca un fotei de subdirector în care nu va putea trona decât cu ochii închiși de rușine. Și Negoită se întreabă, dacă n-ar fi mai bine s-o sfârșească definitiv și cu ziaristul independent, tot așa după cum, câteva minute în urmă, o sfârșise și cu bărbierul regelui Midas. Momentul era binevenit. Numai că nu știa cum să înceapă ca să poată sfârși mai curînd. Norocul lui însă că tot ziaristul îi veni în ajutor la timp.

— Nu cumva de cînd ești subdirector, ai început să te jenezi de mine?... Nu-ți mai convine să umbli cu oameni fără titluri oficiale?...

Negoită îl privește de sus, de sus de tot, ceva mai de sus chiar, de cum s-ar fi găsit într-un aeroplan...

— Nu... Nu mă jenez... Mi-e ciudă numai că te-am cunoscut și ți-am urmat sfaturile... ca un prost... Dacă nu erai d-ta la mijloc, eu n-aș fi ajuns aici unde am ajuns!

Ziaristul îl măsoară din cap pînă în tălpi cu oarecare dispreț.

— Dar pretențios mai ești și d-ta, domnule subdirector!... Nu cumva ai fi vrut să-ajungi dintr-o dată ministru?...

— Ba, ministru, nu... Dar nici de rîsul lumii, așa cum sunt azi!

Și Negoită, care simte că nu mai poate răbda, își dă drumul ca un conferențiar la radio și își varsă tot focul inimii cu o elocvență neobișnuită, care începe să impresioneze pînă și pe guralivul domn Aristotel Macropol.

După ce tăcu unul însă, începu celălalt.

— Iartă-mă, dar mi se pare că și de data asta, tot d-ta ești greșit... N-ai nici un motiv să te vezi nenorocit, mai ales, cînd fericirea d-tale adevărată de-abia acum începe să-ți bată în poartă... Crede-mă..., zău așa!

Lui Negoită i se pare că ziaristul iar încearcă să-și bată joc de el. Nu se mai ostenește, dar, să-i răspundă și se mulțumește să-l privească cu o strîmbătură ironică. Ziaristul însă nu se emoționează de ironia noului subdirector și revine cu argumente clin ce în ce mai convingătoare.

— Da, da... Fericirea d-tale... adevărata fericire a d-tale, de-abia acum îți bate-n poartă... Și știi cum îți bate... îți bate tare... tare și grăbită... Mai grăbită ca Ștefan cel Mare cînd bătea în poarta Cetății Neamțului, după ce fusese bătut de turci... Depinde de d-ta să-i deschizi cînd trebuie și să n-o lași să intre în casă, decât atunci cînd vei fi sigur că-ți va intra pentru totdeauna... Dacă nu-ți convine soluția veche, n-ai decât să încerci alta nouă... Soluții, slavă Domnului, cîte stele sunt pe cer!... Mai ales acum cînd nu mai ești strîns cu ușa. Acum nu mai ești forțat să te supui orbește fatalității... Acum ești, doar, subdirector... Ești cineva... Ești, în orice caz, ceva mai mult decât ce-ai fost ieri... Și mîine, probabil, dacă vei ști cum să procedezi, vei fi mai mult chiar și decât ești azi...

Negoită continuă să-l privească ironic.

— Vrei să zici ministru...

— Ba, ministru, nu... Te rog să nu-ți iei nasul la purtare... Dar dacă te lași turmentat de idei fixe, n-am ce-ți face. Poate n-ai să mai poți ajunge nicăieri... Dacă nu cumva vei da chiar înapoi...

Apoi, după o pauză semnificativă:

— Ba nu, zău!... Unde este scris că un subdirector trebuie să fie numaidecît căsătorit? N-ai decât să nu te mai însori...

De data asta, Negoită, îi taie vorba revoltat.

— Bravo!... Frumoase sfaturi continui să-mi dai d-ta!...

Ziaristul însă continuă să surîdă fără să se simtă ofensat.

— Apoi, dacă n-ai văzut *Scrisoarea pierdută* de unde vrei să știi cum sunt sfaturile pe care ți le dau eu?... Încearcă să faci cunoștință mai întîi cu Agamiță Dandanache, și pe urmă să vorbești.

Negoită îl privește șiret pe sub coada ochilor.

— Și dacă ți-aș spune c-am făcut-o și p-asta, ce-ai să zici?... Da, da... Am făcut cunoștință și cu Agamiță Dandanache al d-tale.

Ziaristul îl întrerupe autoritar:

— Pardon!... Al lui Caragiale, domnule subdirector... Nu al meu... Al lui Caragiale și, dacă vrei, al dv., al tuturor românilor de pretutindeni...

— Al lui Caragiale... al d-tale... ai nostru al tuturor... N-are importanță al cui este... Destul că așa cum este acest Agamiță Dandanache nu este decât un personaj abject, care îmi face scîrbă.

Aristotel Macropol însă, care ca orice ziarist independent are obiceiul să îndrăznească orice, pare a-și fi pus în gînd cu tot dinadinsul să-l facă pe Negoită un om fericit.

— Să nu-ți fie niciodată scîrbă de ceea ce ai putea fi și d-ta. Ascultă-mă pe mine, domnule subdirector... Dă-o dracului pe amanta directorului general, că dumitale, știu eu ce-ți trebuie... Dacă ții cu tot dinadinsul să te însori, alege-ți altă nevastă... că femeii, slavă Domnului, sunt destule... Scaune de subdirector însă sunt mai puține...

Negoită simte că începe să se strîmbe din nou, deși la un moment dat, crezuse că s-a îndreptat definitiv.

— Dar lumea?... Ce-are să zică lumea de mine, cînd va afla cum am obținut scaunul de subdirector?...

— Lumea?... Ce vrei să zică?... Ce-a zis și de Agamiță -Dandanache după ce a obținut scaunul de deputat...

De data aceasta Negoită protestează sincer și revoltat.

— Nu, nu... Asta nu se poate...

— Ba se poate, se prea poate... Fiindcă dacă nu s-ar putea, n-am mai avea nici deputați, nici miniștri, nici directori generali, nici subdirectori... nimic... nici un fel de salariați ai statului !...

Apoi, după o pauză mai lungă, în care timp Negoită se frămînta zadarnic să-i poată răspunde ceva.

— Hai, domnule subdirector !... Hai, domnule Negoită !... Renunță la amanta directorului general, că femeia asta nu face de d-ta... Să nu-mi spui că o iubești, fiindcă nu este adevărat... Acum, ți se pare așa, fiindcă ești necăjit... Dar mîine, cînd ai să te limpezești la minte, ai să vezi că n-ai să te mai gîndești la ea.

Negoită Prescureanu scrișnește din dinți fără să poată răspunde, în timp ce domnul Aristotel Macropol își freacă mîinile cu entuziasm. Se pare că tăcerea lui Negoită convine de minune ziaristului independent, care așteaptă, probabil, momentul binevenit să-i dea și ultima lovitură.

— Uite !... Dacă vrei... Dar numai dacă vrei, bineînțeles... să-ți dau eu pe cineva de nevastă... Pe nepoată-mea, buni-oară...

Negoită tresare din nou, dar nu scoate nici un cuvînt nici de data asta...

— Da, da... Pe nepoată-mea !... Nu e fată mare nici ea... E drept... Dar în schimb, nu-ți aduce în casă copilul altuia... Dacă vei fi capabil, cu ea ai putea avea un copil al d-tale... Dacă nu, n-are importanță, că nepoată-mea este dată dracului... Știe cum să se ferească...

Și, fiindcă Negoită pare a fi amuțit complet, ziaristul independent continuă să vorbească numai el :

— Și unde mai pui, că protecția mea face, mi se pare, ceva mai mult ca protecția unui director general, care azi este, dar mîine poate să nu mai fie... Aristotel Macropol nu are nevoie să te înainteze în minister... Te înaintează în viață... în lumea bună... în lumea mare... în lumea în care te poți învîrți altfel, adică cu mai mult folos, decât în mijlocul pîrîișilor ăștia de funcționari, care nu au nici un prestigiu social...

Apoi, după o pauză mai mică :

— Spune-mi numai, cum o preferi?... Blondă sau brună ?...

Abia acum Negoită simte că începe să se îndrepte cu adevărat.

— Ce ? Ești nebun ?... Asta e-ntrebare ?... Mă întrebî cum o prefer, ca și cum nepoata d-tale ar mai putea fi și altfel decât așa cum este... Ba nu zău... Cum este nepoata dumitale ?... Blondă sau brună ?...

— Depinde... După cum îți place !... Că eu, nu-ți spun încă... dar am două nepoate... Una blondă și alta brună.

În fața acestei oferte duble, Negoită începe să-și recapete întreaga dispoziție pe care o socotea pierdută pentru totdeauna.

— Cum ? Cum ?... Două nepoate ?... Și încă una blondă și alta brună ?...

— Două, două... Dar la început, să știi că amîndouă au fost brune. Cu timpul însă, una din ele și-a vopsit parul blond ca să le poată deosebi lumea mai bine...

Negoită, deși pare încîntat, se ferește să răspundă :

— Eh ! Ce zici ?... Eu, să-ți spun drept... Ți le pun la dispoziție pe amîndouă. D-ta n-ai decât să alegi... Să știi însă că țin cu tot dinadinsul ca pe una să ți-o dau d-tale iar pe alta, tot unui băiat bun și simpatic ca dumneata, care să

aibă și el nevoie de ceva protecție... Aș prefera chiar un prieten de-al dumitale, un funcționar tot de la Ministerul Artelor, unde văd că sunt numai băieți de elită... oameni de seamă și de viitor, nu ca în alte instituții ale statului, unde după 36 de ani de serviciu, ies la pensie tot subșefi de birou.

Negoiță parcă s-a pus în grevă. Zimbește șiret, dar nu vrea să deschidă încă gura. În schimb, amândoi se privesc ia fel, cu aceeași bunăvoință, ca și cum ar fi tratat o afacere avantajoasă de pe urma căreia s-ar fi putut obține chiar ceva mai mult. Totuși Negoiță face încă pe dificilul. Ziaristul independent însă, care a mirosit că afacerea este ca și făcută, se și grăbește să mai arunce în vânt câteva vorbe dulci.

— Hai domnule Negoiță... Nu că vreau să-ți forțez mâna... Dar, de ce n-ai fi o dată și așa cum vrei d-ta?... Nu ți s-a urît să fii tot la cheremul altora? Așa vrei să duci toată viața?... Nu vrei să-ncepi barem de-acum să fii liber? Cine crezi că are să te împiedice?... Nevastă?... Aș! De unde... Nepoatele mele își văd de-ale lor... că doar sunt fete cu scaun la cap... Nu stau degeaba... Chestia este însă să fii măritată, că dacă ești femeie cu bărbat, altfel ești văzută în societate... Reușești mai bine decât ai fi singură, de capul tău... Așa e lumea... N-ai ce-i face... Parcă domnișoara Lilly a d-tale după ce crezi că umblă?... După bărbat, domnule Negoiță... după bărbat, nu după d-ta personal... fiindcă dacă ar fi fost așa, făcea copilul cu d-ta nu cu directorul general... Asta este femeie ca să o iei d-ta de nevastă?... D-ta n-ai priceput încă cum stă chestia?... A scrîntit-o cu directorul general, și acum umblă să-și facă mendrele cu un biet subaltern nevinovat... Rușine, domnule Negoiță... Rușine pentru un director general și pentru o femeie ca domnișoara Lilly care se pretinde cultă, fiindcă spui că este și studentă...

Apoi, grăbit, ca și cum l-ar fi invitat să se urce într-un tren, gata de plecare :

— Hai, domnule Negoiță... Nu mai sta pe gânduri... Hai, mai bine, să-mi vezi nepoatele... Hai să mi le vezi și, dacă nu-ți vor place, îți dau voie să nu mai dai ochii cu mine, toată viața d-tale... Te dezleg de orice legătură sufletească cu mine!... Pariez însă că nici n-ai să știi pe care, din două, ai să alegi... Să mă bată Dumnezeu dacă n-o fi așa!... Hai să le vezi, și dacă n-o fi așa după cum îți spun eu, să fiu

al dracului, dacă nu mă las de meserie... închid și ziarul, închid și pe „Bărbierul regelui Midas”... Ma-nchid ^ pe mine undeva departe, în vreun schit de călugări... și iaca așa!...

Negoiță însă continuă să tacă... Tace solemn!... Tace ca sfînxul de la Gizeh, în capul căruia se spune că nu știe nimeni ce se petrece...

Și Negoiță are dreptate. Tace fiindcă, probabil, același lucru se petrece și în capul lui. Nu se petrece nimic!... Nimic precis... Sau, mai bine zis, se petrece ceva, dar ce anume, nu știe nimeni... Nu știe nici el... Se petrece ceva de care nu-ți poți da bine seama... Ceva ce simți că se petrece numai când începi să urci spre ceea ce ți-ai pus în gând... când urci... te urci... te urci mereu, te urci pînă ce nu mai vezi în jurul tău nimic, nici pămînt, nici cer, nici stele, nici lună, nici soare... pînă ce nu te mai poți vedea nici pe tine, fiindcă de la un moment dat, începi să te confunzi cu întunericul și uniformitatea golului imens, în care nu-ți mai poți da seama ce faci...

Te urci?... Sau te cobori?...

NOTE

SCHIȚE ȘI NUVELE

CASA CU GEAMURILE PORTOCALII

(1908)

Ediția princeps apare în 1908, în colecția „Biblioteca pentru toți”, nr. 437, Editura librăriei Leon Alcalay, 92 pagini, cu subtitlul *Nuvele*, avînd în sumar: *Casa cu geamurile portocalii*, *Spovedania unui om putred*, *În grădina prietenului meu*, *Manuscrise găsite (Dimbovița apă dulce!...*, *Teatrul în secolul al XIX-lea*, *Admirații meridionale*, *Rodin*, *Premiul Nobel*, *Cazul Nietzsche*, *O nouă religie ?*).

Deși volumul de poezii *Romane pentru mai tîrziu*, apărut în același an, este discutat de principalii critici ai timpului, primul volum de proză minulesciană este înregistrat cu prudență și acuzat de extravaganță. Astfel, în *Viața românească*, an. IV, nr. 5, mai 1919, p. 286 (într-o notă semnată cu inițialele A.B.) volumul *Casa cu geamurile portocalii* este considerat un produs hibrid, confecționat după modele străine. Ion Minulescu este acuzat de excentricitate, ca și uneori în poezie, „dîndu-și osteneala să fie bizar și întrucîtva reușind”. Comentatorul crede că, după povestirile fantastice semnate de un Hoffmann, un Poe, un Gogol și „mai ales după ce au scris atîția simbolști — era să zic *absintiști* francezi —, exercițiile poetului român devin inutile”. Hoffmann A fost — după părerea criticului A. B. — „un nevrotic și un exaltat care și-a trăit viața alcoolizîndu-se, Poe a fost un detractat și un alcoolic care și-a trăit halucinațiile”, dar Ion Minulescu „pare să fie un om sănătos, teafăr, care se căznește de moarte să facă pe... ciudatul”. Sînt totuși elogiata *tablourile plastice* din *Casa cu geamurile portocalii*, *plastica* fiind o „însușire a omului zdravăn, sănătos”; stilul cărții e considerat îngrijit, „arătînd cea mai înfloritoare bunăstare a sufletului și

a nervilor". Dar în final, avînd în vedere conținutul povestirilor, Minulescu este declarat „un simulant”.

Comentariul lui A.B. este reluat, ca idee generală, de Nkolae Iorga în *Istoria literaturii românești contemporane*, voi. I, *Crearea formei*, 1934, p. 224—228.

O consemnare favorabilă întîlnim în *Falanga literară și artistică*, an. I, nr. 9, 7 martie 1910, p. 6, revistă care avea în comitetul de conducere pe Cincinat Pavelescu, E. Lovinescu, Ion Minulescu, Corneliu Moldovanu, Zaharia Bârsan, Emil Gârleanu. La „cronica mărunță”, Emil Gârleanu mărturisește că într-o mahala a Bucureștilor a descoperit prototipul *Casei cu geamurile portocalii*, intenționînd prin această relatare să atragă atenția cititorilor și criticii asupra scrierii lui Minulescu: „O! ironie a soartei! cită deosebire între casa indicată de aprinsa închipuire a poetului și prietenului Minulescu și căsuța ingenuncheată, în care, portocalie, va fi fost doar, demult, cațaveica 9tăpinei de pe vremuri, în zilele de fericire și de sărbătoare ale acestor locuri părăsite”.

Prin această mărunță observație, Gârleanu urmărește să facă un serviciu prozatorului, subliniind puterea sa de transfigurare, distanța enormă de la subiectul real la cel creat prin ficțiune, diferența dintre casa existentă într-o mahala bucureșteană și cea transferată de autor într-un univers exotic și bizar.

Cei doi comentatori (A.B. și Emil Gârleanu) nu erau simbolști și nu cunoșteau proza simbolistă apuseană de tipul celei impuse de Jean Lorrain sau Villiers de l'Isle Adam. Minulescu era primul scriitor român care aducea la noi o asemenea proză. Era natural, ca și un spirit destul de conservator în domeniul esteticii ca N. Iorga să nu găsească în proza lui Ion Minulescu decît o bizarerie. De-abia E. Lovinescu elucida caracterul simbolist al acestei opere insolite, preferînd simbolismul din poezie și considerîndu-l fără interes în proză.

E. Lovinescu, în *Istoria literaturii române contemporane*, voi. IV, *Evoluția prozei literare*, Editura Ancora, București, 1928, p. 229, stabilește o distincție netă între poezia și proza lui Ion Minulescu, arătînd că „fantezia grandilocventă străbătută subteran de o reală neliniște și de un instinct de migrație și nostalgia, susținută, mai ales, de o retorica și de o muzicalitate externă covîrșitoare, a putut face din Ion Minulescu un poet funambul dar original și din atitudinea sa o atitudine de nouă orientare”. Ajungînd să compare proza cu poezia minulesciană, E. Lovinescu le separă în mod absolut, ca structură: „tradusă în proză, adică fără sprijinul expresiei poetice și al muzicalității exterioare, aceeași fantezie s-a realizat într-o lamentabilă literatură de vervă, de poză, în care

singularitatea, dealtfel cu reminiscențe din Jean Lorrain și alți scriitori francezi, ia aspectul flecărelii”.

E. Lovinescu, în estetica sa, făcea distincția între *poezia lirică și poezia epică*, ultimul domeniu reclamînd o „atitudine serioasă în fața vieții și a lumii și apoi o creație în jurul acestei axe”. Criticul cerea *prozatorului* o viziune obiectivă, concretizată în fapte precise, fapă de neînlocuit prin fantezie sau instinct muzical „inefabil și neorganizat”. Cu alte cuvinte, proza cere o *organizare* a materialului tematic. Referințele critice lovinesciene vizează mai ales prozele de debut ale poetului: „Atît de colorată și de expresivă în poezie, grandilocvența scriitorului își trădează vidul de cugetare și de simțire în proză. Iată pentru ce „toate «casele cu geamuri portocalii» și toate «măștile de bronz» și «lămpioanele de porțelan» intră în categoria «balivernelor» cu «yachturi»-fantomă, cu lorzi ce odrăslesc pe la Pitești, cu caiete «cu scoarțe albastre», cumpărate la «Hotel Drouot», în realitate, nici un interes literar, cu atît mai mult cu cît sunt exprimate într-un stil ce nu depășește cursivitatea ziaristicești mediocre.”

D. Murărașu, în *Istoria literaturii române*, Editura Cartea românească, 1941, p. 400, definește volumul *Casa cu geamurile portocalii* drept o exploatare a „anormalului”.

Trebuie arătat că, înainte de debutul său editorial (1908), Minulescu publicase în *Vieața nouă* fragmente de proză sub titlul *Din jurnalul unui pribeag*. Chiar din aceste fragmente se poate observa că scriitorul este lipsit de o adevărată vocație epică, din care cauză recurge la o modalitate lirică. Modalitatea este comună poeziei simboliste în genere; programatic, simbolismul cultivă o proză eterizată, lirică prin refulările pe care le conține, confesivă, plină de comentarii lirice, explorînd straniul, enigmaticul, fantasticul, cu gust pentru paradox și cu pretenția de a jongla cu realități inefabile. Proza simbolistă e ostentativ lirică.

În poezie, Minulescu opera o voită prozaizare, o convenționalizare lexicală cu efecte artistice surprinzătoare (de aici succesul romanțelor sale); în proză operează o tehnică inversă — *Uricizarea*, uneori absolută, ce duce la desființarea *construcției* epice și la înlocuirea narațiunii cu divagația narativă paradoxală.

Casa cu geamurile portocalii, paralelă editorială a *Romanțelor pentru mai tîrziu* (1908), cuprinde narațiuni agreabile, cu teme enigmatice, ușor și parțial apropiate de atmosfera *Crailor de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, fără să aibă strălucirea acestora.

Apare în *Viața literară și artistică*, an. I, nr. 28, 9 iulie 1906, p. 2—3 ; nr. 29, 16 iulie 1906, p. 1—2 ; nr. 30, 23 iulie 1906, p. 4. Nuvela este reluată fără modificări în volum la p. 5.

Într-o oarecare măsură povestirea conține unele elemente autobiografice. Englezul bizar ce-și construiește o casă ciudată, undeva într-o mahala buoureșteană, plină de pitoresc, pare a fi însuși poetul într-o ipostază ideală. Casa atrage atenția prin parcul ei misterios, prin geamurile portocalii și printr-o suită de legende legate de personajul ce-o locuiește. Locuința e tipic simbolistă, cu ceva din refulările arhitecturale ale visurilor poetului. Personaje, de asemenea simboliste, au „parul lung, cu cravate filfutoare și pălăriile cu borul lat” ; cine nu recunoaște aici chiar costumul cînărului Minulescu ?

Totul e un joc epic liricizat, un joc de impresii și viziuni cromatice, de atmosferă ; absența analiticului nu ne dă ocazia să conturăm personaje, ci numai *medii* epice simboliste, localizate într-un eter vegetal, cursiv ca o muzică impresionistă.

Apare în *Revista celorlalți*, nr. 2, 1 aprilie 1908, p. 1.

Este reluată în volum la p. 55.

Narațiunea e un simplu pretext pentru a face, desigur, într-o manieră figurată, considerații asupra începuturilor și chiar asupra programului curentului simbolist. Am putea spune că e un adevărat manifest. Simbolismul e definit printr-un scenariu livresc, printr-un dialog între autor și ciudatul său prieten (care și-a uitat și numele), dar care e un *alter ego* al lui Minulescu, ca și englezul bizar din prima povestire, o variantă a unui erou estetic, nemulțumit de viața obișnuită. El cultivă o grădină aranjată după doctrina curentului simbolist, imaginînd corespondențe între diverse opere simboliste și flori. Prietenul poetului, în ipostaza de grădinar, e un estetician rafinat, trăind în permanență voluptatea analogiilor vegetale și viziunilor colorate.

Narațiunea devine un prilej pentru a întocmi un mic dicționar simbolist, un dicționar de *corespondențe* între flori și imagini poetice, între flori și idei simboliste.

Povestirea e socotită chiar de către Ion Minulescu un deghizat manifest simbolist și e transcrisă cu fidelitate în *mărturisirile* din 1941 (*Nu sunt ce par a fi... din Revista Fundațiilor regale*, nr. 10, octombrie 1941, p. 55—76).

Dimbovița apă dulce!..., *Teatrul în secolul al XIX-lea*, *Admirații meridionale*, *Rodin*, *Premiul Nobel*, *Cazul Nietzsche*, *O nouă religie?* apar după cum urmează :

Dimbovița apă dulce!..., în *Viitorul*, an. I, nr. 281, 21 august 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor”) ; în volum la p. 79.

Teatrul în secolul al XIX-lea, în *Viitorul*, an. I, nr. 367, 15 noiembrie 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor”) ; în volum la p. 81.

Admirații meridionale, în *Viitorul*, an. II, nr. 295, 4 septembrie 1908, p. 1 ; articolul este dedicat lui Mistral (semnat „Koh-i-noor”) ; în volum la p. 83.

Rodin apare în *Viitorul*, an. II, nr. 334, 13 octombrie 1908, p. 1 (semnat „M”) ; în volum la p. 85.

Premiul Nobel apare în *Viitorul*, an. II, nr. 365, 13 noiembrie 1908 (semnat „Koh-i-noor”) ; în volum la p. 87.

Cazul Nietzsche apare în *Viitorul*, an. II, nr. 303, 12 septembrie 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor”) ; în volum la p. 88.

O nouă religie? apare în *Viitorul*, an. II, nr. 300, 9 septembrie 1908, p. 1 (semnat „Koh-i-noor”) ; în volum la p. 90.

Ăceste articole reprezintă începutul carierei de ziarist a poetului ; mai toate sînt simple impresii de reporter sau note de lector.

MĂȘTI DE BRONZ ȘI LAMPPIOANE DE PORȚELAN (1920)

Ediția princeps apare în 1920 la Editura librăriei Leon Alcalay, 18 pagini, pe hîrtie obișnuită, cu o copertă semnată de Iser, reprezentînd o mască (desigur, de bronz) și un lampion de culoare bleu, cu desene figurativ-orientale. Cartea are și 12 ilustrații interioare (tuș negru), aparținînd tot lui Iser, deși nu sînt semnate.

Volumul este dedicat lui „Titu Micescu” (juristul Istrate Micescu), cu care fusese coleg de liceu la Pitești și apoi de studenție la Paris.

Deși scris după 12 ani de la apariția *Casei cu geamurile portocalii*, volumul *Măști de bronz și lampioane de porțelan* are aceeași substanță lirică confesivă, fiind o transcriere a jurnalului unui necunoscut, jurnal „procurat” la o licitație publică, în Franța. În toaie ocaziile, Minulescu inventează o legendă prin care explică misterul fiecărui manuscris, în cazul de față fiind vorba de un *caiet cu scoarțe albastre*.

Ciudatul autor al *caietului*, născut la Pitești (coincidență biografică pentru Minulescu), are mania călătoriilor, obsesia peisajelor necunoscute; călătorește, dar ajuns pe Coasta de Azur, este urmărit de tatăl său adevărat, lordul W., cu care, în tinerețe, mama sa avusese o aventură. Pe bordul iahtului „Nirvana”, apăsător de spicături, de blazări și de vise, eroul reușește să se piardă într-o călătorie enigmatică, într-un anonim absolut, contopit cu toate orizonturile lumii.

Și aici întîlnim elemente autobiografice: Pe iahtul „Nirvana” își regăsește, în biblioteca ce-o are la dispoziție, „aproape toți autorii favoriți: Baudelaire, Gerard de Nerval, Rimbaud, Laforgue, Villiers de Plisic-Adam, Veriaine, Mailarme, Lautreamont, Oscar Wilde, Jean Lorrain”... Cabina e decorată cu tablourile pe care și le dorește adesea poetul: patru panouri originale de Toulouse-Lautrec (scene de cafe-

concert din care nu lipsește Yvette Guilbert), un paravan de Whistler, o acvaforte de Rope (reprezentînd o femeie cu ochii injectați de absint), o pisică de Manet etc. Toată atmosfera e comună cu a întregii poezii minulesciene, în special cu cea din ciclul *Strofe pentru mine singur*. Pagini întregi din acest roman sînt *poeme* transcrise fără nici o modificare, menționate aici ca pagini de jurnal. Aceste două modalități de expresie literară — proză și poezie — nu au nici o diferență de conținut în opera lui Minulescu, sînt lucrate cu aceleași elemente lirice, cu aceleași intenționalități, trecînd ușor dintr-una într-alta.

Măștile de bronz... ne determină să definim opera de început a lui Minulescu ca o *literatură de călător*. Un elogiu al călătoriilor, al evadării e poema *Partența* pe care o publică mai întîi în acest volum și numai apoi, dedicînd-o lui C. Brăncuși, o introduce în cărțile de versuri.

În critica foiletonistă jurnalul minulescian a trecut aproape neobservat. Perpessicius se referă tîrziu la acest volum, vorbind despre romanul *Bărbierul regelui Midas*, în 1938 (*Mențiuni critice*, voi. IV, Fundația pentru literatură și artă, 1938, p. 180—184). Romanul amintit l-a nemulțumit pe critic: „...Dacă totuși ne nemulțumește este pentru că d. Ion Minulescu este aici mai prejos decît puțințele sale de prozator, dovedite fie în povestiri cu un umor fantastic ca cele din *Cetiș-le noaptea*, fie în *jurnale cu veritabil iz de autenticitate umană* [sublinierea neastră — E.M.], precum în *Măști de bronz și lampioane de porțelan*.”

E. Lovinescu ironizează, așa cum am arătat, proza „măștilor” și „lampioanelor”.

G. Călinescu nu înregistrează volumul decît la bibliografie, în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent* (1941).

Citit în epocă, a dat poate o senzație de artificialitate, de cultivare a unor medii și spații livrești, dar azi oferă un anumit farmec al unei desuetudini devenită, după simbolism, temă literară. Pasta narațiunii e aceeași cu a primului volum și în special cu a povestirii *În grădina prietenului meu*; echivalentul „măștilor de bronz și lampioane de porțelan” este romanța *Bazar sentimental*; ca și romanța, povestirea e o colecție de fascinante obiecte simboliste, cu funcție sugerativă. În livresc, Minulescu se simte ca în elementul său, dar simbolurile rămîn exterioare, cu tot tragismul trucat al deznodămîntului. Lordul W. este un est et tragic, un blazat existențial ca și personajele din *Casa cu geamurile portocalii*.

Comparat cu romanul ulterior, *Corigent la limba română*, jurnalul *Măștilor de bronz*, relatează în parte despre același compartiment autobiografic, dar în alt mod. În roman e mai puțină stilizare, în jurnal

stilizarea devine obsesivă. Jurnalul e intens simbolist, deși prefața sa, găsirea unui *caiet cu scoarțe albastre*, e o convenție romantică. Călătoria consemnată în jurnal e o evaziune în care eroul se îndrăgostește sau întâlnește eroi de roman, ca de exemplu un erou dintr-o carte a simbolistului Aurier -(„mort la 27 de ani”). Minulescu, în câteva pasaje, cultivă gratuitatea pură, fantezia dusă pînă la visarea unor peisaje, căutînd să dea o proză de atmosferă. Titlul și sensul cărții e tradus prin *Romanța fără ecou* („Iubire, bibelou de porțelan...”).

Volumul *Măști de bronz și lampioane de porțelan* ilustrează prin caracterul său de jurnal livresc și trecerea directă de la poezie la proză, de la notația poetică prozaizată, la însemnarea narativ-lirică. În textul cărții sînt intercalate poeme (de regulă romanțe) publicate separat, fie mai înainte, fie ulterior cu mici modificări. Astfel, poezia datată în *Măști de bronz și lampioane de porțelan* : „10 spre 11 decembrie, noaptea”, apare în *Flacăra*, an. III, nr. 9, din 14 decembrie 1913, datată : „1913”, cu dedicația „lui Alexandru Macedonski” și în *România nouă*, supliment literar și artistic, nr. 12, din 23 mai 1920, p. 1, fără dedicație ; în toate volumele de poezii este reluată cu dedicația „lui Constantin Brâncuși” (vezi *Opere*, voi. I, p. 545).

Romanța datată „22 aprilie” apare, sub titlul *Vasul fantomă*, în *România nouă*, supliment literar și artistic, nr. 1, 1 februarie 1920, p. 13, cu dedicația „lui Constant Tonegaru”, cu același text. În voi. *Versuri*, 1943, se fac mici modificări (vezi *Opere*, voi. I, p. 571).

Într-o poezie din tinerețe (*Viața literară și artistică*, an. I, nr. 6, din 15 aprilie 1905, p. 125), intitulată *În pribegie*, sînt condensate impresiile de la înmormîntarea tatălui, ce amintesc de paginile din *Caietul cu scoarțe albastre* ; textul e aproape același :

„Și mi-ai dat să beau otrava dulce-a ducerii-neștire
Și m-ai legănat în visuri, în extaz și-n nesimțire,
Du-mă iar în zarea-n care tu doar poți să mă mai duci
Și mă-ngroapă-n cimitirul fără flori și fără cruci.”

În *Măști de bronz și lampioane de porțelan*, autorul jurnalului îl întâlnește, la Nisa, pe Jean Lorrain. Cu aceleași impresii sau pornind de la aceleași impresii, Ion Minulescu scrisese despre Jean Lorrain în *Viața literară și artistică*, nr. 26, din 26 iunie 1906, semnînd I. Nirvan (*La moartea lui Jean Lorrain*).

Admirația lui Minulescu pentru Jean Lorrain devine treptat o influență, aproape nefastă, după opinia lui E. Lovinescu. Acest roman-

cier postnaturalist este propulsatorul unui nou gen de proză în Franța» după 1885, aducînd o înrîurire a romanului mediilor citadine, populate cu tineri ce duc o viață clandestină ; înnoirea constă mai ales în formă, și atitudine : el scrie cu simpatie complice și ironică despre medii și eroi și acest lucru l-a fascinat pe Minulescu. Lorrain, fără să fie un roman-cier extraordinar, marchează trecerea de la romanul naturalist francez la cel psihologic sau, mai exact, după expresia lui Thibaudet, de la romanul documentar la cel romanesc, specie ce devine mai tîrziu o cronică socială.

Minulescu, în jurul anului 1900, lua contact la Paris cu modernul Jean Lorrain, pe cînd E. Lovinescu, între 1912—1914, asista la declinul acestei mode, de aici acuzele la adresa autorului *Măștilor de bronz* care păstrase din Lorrain verva, fantezia exterioară, descripția ironică și complice a mediilor.

Textul volumului a apărut, în fragmente, în *Vieța nouă*, an. I, nr. 10, 15 iunie 1905, p. 233 ; nr. 14, 13 iulie 1905, p. 236 ; nr. 15, 1 septembrie 1905, p. 340—344 ; nr. 19, 1 noiembrie 1905, p. 438—442 ; în *Calendar*, 1909, al colecției „Biblioteca românească”, Editura Socec, p. 310—315, sub titlul *Fără început „din voi. Celiți-le noaptea*, ce va apărea în cursul anului viitor”. În realitate n-a intrat în acest volum, și a mai fost reprodus în *Viața românească*, nr. 8—9, august—septembrie 1940, p. 8—19.

În revista finlandeză *Helsingin Samorat*, din 8 martie 1936, Elisabeta Lisitzin traduce un fragment din prima parte a jurnalului minulescian

CETIȚI-LE NOAPTEA

(1930)

Ediția princeps apare în 1930, la Editura Cultura națională, cu un portret de Iser, un desen în peniță avînd ca fundal o odaliscă.

Volumul, spre deosebire de primele două, a stîrnit discuții în presă, „constituind un „caz literar”.

Chiar înainte de apariție, N. Iorga ironizează volumul „care-și anunță în titlu chiar cuprinsul” (N. Iorga, *op. cit.*, p. 228). Perpessicius „elogiază aerul „ușor fantastic” al povestirilor (*Mențiuni critice*, voi. II, p. 184), ocupîndu-se apoi pe larg de volum (*Mențiuni critice*, voi. III, Fundația pentru literatură și artă, 1936, p. 147—152), considerîndu-l „opera unui poet capricios, neastîmpărat, amuzant și divers”. Criticul „subliniază ideea de a dedica fiecare povestire unui scriitor român (Oreste, Andrei Naum, Mihail Săulescu și Dimitrie Anghel), fără ca povestirile să fie biografii romanțate, ci doar narațiuni simbolice. Discutînd caracterul iantastic al nuvelor, Perpessicius nu-l consideră pe Minulescu apropiat de Edgar Poe, Villiers de l'Isle-Adam sau Somerset Maugham, ci mai degrabă de Guillaume Apollinaire, de care amintește chiar autorul în întîia nuvelă, *De vorbă cu Necuratul*, unde sugerează ideea că „Damian, enigmaticul, diavolul și omul de afaceri din zona Predealului neutralității e frate bun cu Henore Subrac, șampionul mimetismului uman și cu Aldavid, falsul Mesia”, eroi ai povestirilor lui Guillaume Apollinaire.

Ar merita o discuție aparte dedicațiile acestor nuvele ; Oreste, Mihail Săulescu și Andrei Naum muriseră în război, iar Dimitrie Anghel își pusese singur capăt zilelor, împrumutînd (o spune Claudia Millian în *Despre 'Ion Minulescu*, E.P.L., 1968, p. 95) un revolver de la Ion Minulescu : „într-o noapte, într-una din aparițiile lui la București, Mitif

îi căuta grăbit pe Minu la cabinetul ministrului unde lucra [era în 1913 director de cabinet în Ministerul de Interne — n.n.]. I-a cerut revolverul, fiind nevoit să ajungă noaptea la țară. Peste cîteva zile vine teribila veste că poetul Anghel se împușcase.” E o legătură simbolică între sinuciderea lui Anghel și sinuciderea din *Apa, gîsca și femeia*, cum e o legătură între faptele povestite în celelalte nuvele și scriitorii cărora le sînt dedicate. Oreste [Georgescu] a căzut pe front la Predeal, dar halucinațiile lui au un sîmbure de adevăr, un punct de plecare, mult dilatat de fantezia lui Minulescu. Pe Andrei Naum, Minulescu îl cunoaște în refugiile la Iași, în mahalaua Păcurari, și identificările biografice sînt posibile. Nuvelele au în aparență structura unor scrieri străbătute de o evidentă grațuitate, dar, cu oarecare atenție se pot face identificări între faptele imaginate și cele reale ; aluziile la viața scriitorilor au o anume încifrare.

Perpessicius apropie apoi pe Damian-Necuratul de credințele populare românești : „Necuratul d-lui Ion Minulescu este în același timp Nefărtatul credințelor noastre populare, patronul lui Peter Schlemihl omul care și-a vîndut umbra, și copia, oarecum atenuată, a lui Mefistofeles, mai puțin din *Faust-ul* medieval cît din *Faust-ul* lui Lessing și Goethe. Un spirit-tovarăș, setos de cunoaștere, avizat, și călăuză, așa cum se comportă și onorabilul Damian-Necuratul din povestirea d-lui Ion Minulescu, ca neofiții săi. Desigur, d-l Ion Minulescu nu adîncește aceste aspecte, pentru simplul motiv că rămîne permanent în basm. într-un basm altoit însă pe contingențele cele mai familiare.”

G. Călinescu {în *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 618) consideră nuvelele din *Cetiți-le noaptea* niște „mistificații”, „pline mai mult de enormități decît de mister”, încheind : „Ca să fie credibile, în sens fantastic, aceste basme ar trebui să aibă cîte un simbol. Ideea ocultă însă le lipsește.”

Mai ales titlul volumului îi pare tenebros lui G. Călinescu. Minulescu însă explică într-un interviu (*Rampa*, 6 mai 1935) : „...îmi place să lucrez înconjurat de tăcerea și discreția nopții. Dintotdeauna eu am fost mai bun prieten cu noaptea decît cu ziua...”

În opera poezilor simbolști tema nopții (nu a nocturnului romantic) a constituit o predilecție ; amintim, la noi, în afara nopților lui Macedonski, micile poeme în proză ale lui G. Bacovia, *Bucăți de noapte*, contemporane cu *Cetiți-le noaptea*. Narațiunile minuiesciene au însă alt sens.

Cu volumul *Cetiți-le noaptea* scriitorul descoperă o altă sursă a prozei sale : *fantasticul*, realitate cultivată cu voluptate de Charles

Baudelaire, Edgar Allan Poe și chiar de Villiers de l'Isle-Adam și Guillaume Apollinaire.

Considerate creații ostentativ spirituale, cu atitudini de „enfant terrible”, povestirile acestei suite sînt expresia cea mai directă a bonomiei docile și spirituale cu care Minulescu și-a scris întreaga operă. Fantasticul minulescian nu cultivă misterul morbid ci doar un fel de straniu, ipostază plasată între grotesc și ironic.

Cartea e considerată azi ca făcînd parte din vîrstă de aur a anticipației românești (Ion Hobana, *Vîrstă de aur a anticipației românești*. E.P.L., 1969). Povestirile lui Minulescu sînt însă numai *fantastice* și nu științifico-fantastice. Fantasticul lui Minulescu e o modalitate de a inova poezia, de a crea o lume mai tonică, cu mai multă poezie, fiind mai mult bizare decât basm viitorist. Fără să se poată alătura pamfletului fantastic argezean din *Tablete din Țara de Kutj*, povestirile lui Minulescu, din acest volum, nu mai sînt simboliste în structură și, aceasta este principala lor carență, le lipsește gravitatea fantasticului simbolist.

103

DE VORBA CU NECURATUL

A apărut în *Cești-mă*, an. II, nr. 3, februarie 1922, p. 143—174. dedicată, ca și în volum, lui Oreste (1891—1918), poet român, mort în primul război mondial afirmat prin colaborările la *Veșta nouă*, traducător din Leconte de Lisle și Baudelaire, autor al volumelor : *In umbra iubirii* [1909], *Poezii* [1911], *Himera* [1914], *Cireșul înflorit* [1916]. Nuvela a fost reluată în volumul *Cești-le noaptea* la p. 13.

Descrierea casei lui Damian deconspiră interiorul casei lui Minulescu, textul e plin de figuri de stil din poezii, unele pagini sînt direct autobiografice : „...pe vremea războiului eram șeful de cabinet al ministrului de Interne...” E vorba de ministeriatul lui Vasile Morțun din 1916.

De vorbă cu Necuratul e o povestire cu o tematică faustiană, adaptată însă la convențiile vremii. E o transpoziție pentru un alt portativ la aceleași structuri lirice, tratată însă jurnalistic, cu care ne întâlneam în proza mai veche a poetului. Trebuie reținut faptul, potrivit observației lui Perpessicius, că diavolul este conceput aici în spiritul credințelor poporului nostru, este deci autohtonizat, nu exotizat.

Ca tehnică, scriitorul face un amestec între realitatea cotidiană și cea fantastică, între descrieri aparent realiste și planari în imaginar.

564

Rezultatul e, din punct de vedere estetic, hibrid, dar povestirea are o cursivitate de netăgăduit.

Nuvela este tradusă în portugheză de Eugenio Navarro sub titlul *Un companheiro de viagem*, în antologia *Novos contos romenos*, apărută la Lisabona în 1964, prefăcută de Victor Buescu.

p. 149

CRAVATA ALBĂ

Apare direct în volum (la p. 99) ; dedicată lui Andrei Naum (1875—1917), scriitor mort în primul război mondial la Mărășești. Reprodusă în volumul *Cine-i autorul acestui roman senzațional?* (la p. 150) fără dedicație.

Povestirea *Cravata albă* e un model de narațiune fantastică în literatura noastră ; e un fel de fantastic în fantastic, așa cum există un teatru în teatru : eroul, Toma Radian este un cunoscut autor de nuvele fantastice. Narațiunea abundă în elemente simboliste : cravata albă, așezată într-o cutie verde. Chiar scheletul care apare la bal nu e un personaj izolat ; poezia lui Minulescu e populată de schelete care ies și intră în mominte.

.. 162

OMUL CU INIMA DE AUR

Apare în *Gîndirea*, nr. 4, 1924, p. 343—349, dedicată, ca și în volum, poetului-erou Mihail Săulescu (1888—1917), căzut la Predeal în primele zile ale războiului din 1916—1918. Reprodusă în volumul *Cești-le noaptea* la p. 123. Reprodusă, fără dedicație, în *Cine-i autorul acestui roman senzațional?*, la p. 68.

Un fragment din nuvelă este reluat și publicat, sub formă de articol, în ziarul *București*, an. I, nr. 1, 25 martie 1941, p. 1—2.

Un personaj din această nuvelă e tot un scriitor ca și-n *Cravata albă*, romancierul Dumitru Dumitrescu — Dum-Dum, alcoolic de tipul lui Poe. Fluxul epic are caracter de povestire medievală : bătrînul evreu Abraham Zacheul nu poate muri de 300 de ani, pentru că cineva îi furase inima, o inimă de aur, ajunsă prin nenumărate tranzacții la un bijutier ; bijutierul o transformase în podoabe diverse. Blestemul îi prescrisese eliberarea, adică posibilitatea morții, numai după ce ar fi colectat toate bijuteriile confecționate din inima lui de aur. Timp de

565

trei secole își adunase aproape toată inima, dar ultima bucășică de aur, făcută inel, era în posesia scriitorului de nuvele fantastice Dum-Dum. (Subiectul putea căpăta extensiune de roman fantastic). Dum-Dum îl eliberează cedându-i inelul, dar refuză să scrie istoria acestui om cu inima de aur pe motivul că e *reală*, și el scrie numai *povești inventate*. Narațiunea e un joc livresc, o rețetă spirituală a genului fantastic, gen în care nu are ce căuta realitatea. După cum ușor se observă, narațiunea se încheie cu o poantă, specifică prozei lui Minulescu de după 1930.

p. 175

APA, GÎSCA ȘI FEMEIA

Apare în *Adevărul literar și artistic*, m. 317, 2 ianuarie 1927, p. 7. dedicată lui Tudor Teodorescu-Braniște. Manuscrisul se păstrează la Biblioteca Centrală de Stat, 7 file, M.R. XX/II—3 nr. 10036. în volum (la p. 147) este dedicată lui Dimitrie Anghel.

Reprodusă în *Cine-i autorul acestui roman senzațional?* (p. 185), fără dedicație.

Povestirea e sub nivelul celorlalte, avînd caracterul de farsă lugubră, comun epicei de foileton umoristic din epocă.

CINE-I AUTORUL ACESTUI ROMAN SENZAȚIONAL ?

(1943)

Ediția princeps apare în 1943, la Editura Cartea românească, avînd o copertă colorată în albastru, cu un semn de întrebare la mijloc. Scrisoarea către „cetitori”, semnată I.M., este o fontă de manuscris caligrafic, în sumar sînt patru nuvele inedite (*Cine-i autorul acestui roman senzațional?*, *Nevasta cantonierului*, *Dulcinea Pelinescu*, *Un fapt divers cultural*), trei reluate cu mici modificări din eoulul *Cetii-le noaptea* (*Cravata albă*, *Omul cu inima de aur*, *Apa, gîsca și femeia*) și o nvelă reprodusă cu esențiale schimbări din volumul *Casa cu geamurile portocalii*: *Spovedania unui om putred*, devenită *Spovedania unui înstreinat*.

p. 187 CINE-I AUTORUL ACESTUI ROMAN SENZAȚIONAL ?

Apare direct în volum la p. 9.

Conținutul e parodic, un fel de schematizare a unei acțiuni senzaționale, iar forma e minată de o vervă de foileton. Intenția autorului e o ironie la adresa abundenței romanelor de acest tip în epocă; dar intenția rămîne exterioară și bibliografia temei se îmbogățește, poate, numai cu intenția unui antiroman...

p. 220

NEVASTA CANTONIERULUI

Apare în *Vremea*, nr. 262, 6 noiembrie 1932, p. 6, cu titlul *Stanca, Tranca-fleanca*, dedicată lui Alexandru Cazaban, „vînător de iepuri și de oameni”. Același text este reprodus în *Universul literar*, nr. 49, 20 decembrie 1942, sub titlul *Nevasta cantonierului*. în volum este reluată cu acest titlu și fără dedicație la p. 57,

Apare în *Familia*, nr. 4—5, 1939, p. 9—29, cu titlul *De vorbă cu •irmăsarul lui Mihai Viteazul*. Textul, cu titlul schimbat, este reprodus fără modificări în volum la p. 101. Nuvela ilustrează cu fidelitate maniera stilistică a ultimei perioade din opera sa poetică (*Cinci groțești*) și nu numai poetică; ne referim la grotescul romanelor în primul rând, un grotesc dublat de umor fantasmatic în nuvele.

Apare în *Viața literară și artistică*, an. I, nr. 34, 20 august 1906, p. 2—4 ; nr. 35, 27 august 1906, p. 2—3, cu titlul *Sposedania unui om putred*, dedicată lui Aurel Niculescu-Brașu, unul din amicii de cafea simbolistă. Nuvela este reluată cu același titlu în volumul *Casa cu geamurile portocalii* la p. 29. În volumul *Cine-i autorul acestui roman senzațional?* (p. 133) apare versiunea definitivă a nuvelei (cu titlul schimbat *Sposedania unui înstreinat*); textul este mai concentrat și mai bine realizat din punct de vedere artistic.

Redăm un sumar portret al dedicatarului, semnat de Claudia Millian în *Cartea mea de aduceri aminte*, Editura Cartea românească, 1973, p. 209—210 : „Al doilea tip de *Comedie umană* era, printre noi, profesorul Aurel Brașu; cred că sînt încă persoane care-și amintesc de el. De originalitate puternică, de o cultură din cele mai bine alese, Brașu se bucura de indiscutabile simpatii. Prezența lui punea atîta savoare convorbirilor, că de multe ori el era cauza întîrzierii nemuritorilor în cafea unde bieții chelneri moșăiau obosiți. Dar antrenamentul dialectic nu vrea să cunoască porunca ceasornicului, nici cîntatul cocoșilor, în conversațiile lor se amestecau și unii din zeii lor îndepărtați, printre care Baudelaire, Rimbaud, Gerard de Nerval, inadaptabili care seoseau după miezul nopții aducînd cu ei ecoul litanilor lirice. Și ca în turnuri de geamie muezinii își rosteau rugăciunile !...”

Bizarul erou al nuvelei, prințul B., este un personaj tipic de poezie simbolistă. El cultivă cu voluptate vicioasă o moarte lentă, bine programată. Ideea e prezentă și în piesa *Pleacă berzele*, unde otrăvirea se face cu parfumuri. Portretul prințului B. este livresc (cum sînt de regula portretele în proza simbolistă), cu trimitere la Oscar Wilde și la Poe.

ROMANE

Dacă E. Lovinescu acuza, în *Istoria literaturii române*, volumul IV, proza minulesciană de prea multă poză, flecăreală și vervă dusă pînă la „baliverna” ziaristicii mediocre, Tudor Vianu, în *Arta prozatorilor români*, discuta aceeași operă în contextul prozei fanteziștilor interbelici (N. Davidescu, Adrian Maniu, Ion Vineanu și chiar Mateiu I. Caragiale), elogiînd caracterul jovial și fantasmatic, divagația paradoxală și mai ales puterea de improvizație. Atunci cînd fantezia poetului încetează imagistic, spune Tudor Vianu, intervine verba paradoxală care salvează cursivitatea expozeului epic.

Aceleași citate sînt caracterizate diferit de cei doi critici ; E. Lovinescu socotea că portretul d-nei Grünberg din *Roșu, galben și albastru* e o specie de „*mauvais gout*”, pe cînd Vianu îl plasa în perspectiva unei bufonerie fantastice : „fața rumenă ca o turtă dulce spoită cu sirop de zahăr ars, ochii albaștri ca sticlele de apă gazoasă, nasul scurt și insinuant cu nările vizibile ca două lanterne de automobil și buzele cărnoase, obraznice și răsfrînte ca ghizdurile unei fîntîni”. (*Arta prozatorilor români*, Editura contemporană, 1941, p. 333.)

Noi vedem în jocurile lui Minulescu nu o construcție epică obiectivă, ci mai mult o *tentativă* de a schimba peisajul prozei contemporane, de a-i găsi alte posibilități de expresie.

După primul război mondial romanul devenise genul dominant : poezii, criticii, dramaturgii scriu romane. Dacă *romancierii*, adică prozatorii propriu-ziși, scriu mai ales romane obiective, interesîndu-i în primul rînd viața socială, acei romancieri ce veneau din critică, poezie sau teatru sînt interesați mai mult de analize și experiențe introspectivă. În acest context, proza lui Minulescu contribuie la intelectualizarea domeniului și la explorarea mediului citadin specific bucureștean.

Trebuie spus că prin structura sa, Minulescu nu e un prozator și, totuși, a făcut proză în mod deliberat. Într-un interviu acordat, în 1926, lui I. Valerian, declara : „Nu mai scriu versuri !... Alt lucru mai puțin imporant este că m-am hotărât să scriu numai proză”¹.

Claudia Millian își amintește că cel puțin pentru romanul *Roșu, galben și albastru* „își purta personagiile” cu el, „sta de vorbă cu ele într-un crîmpei de viață aidoma”². Coroborate, cele două idei ne duc la concluzia că Minulescu a scris simultan și versuri și proză, confundînd metodologiile celor două domenii, reușind, desigur, mai bine în domeniul poeziei pe care o scotea din turnul de fildeș, punînd-o să circule în mase, contribuind în sfera prozei la o poetizare în primele scrieri și la o dezobiectivare a domeniului în romane. Prin romanele sale, Minulescu demonstrează că proza poate fi și un comentariu direct, lejer și spumos al unor lucruri comune.

Vorbînd mai ales de difuziunea spectaculară a poeziei lui Ion Minulescu, N. Davidescu inventase, caracterizînd fenomenul, termenul de *minulescianism* (N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare (1914—1921)*, voi. I, 1921, p. 44—50). Pompiliu Constantinescu extinde termenul și asupra prozei minulesciene (Pompiliu Constantinescu, *3 și cu Regea 4*, în *Vremea*, an. VI, nr. 271, 15 ianuarie 1937, p. 2). După opinia acestui critic atent și aplicat deopotrivă detaliilor semnificative și ansamblului, Ion Minulescu și-a amplificat arta printr-o specie de „funambulesc democrat și o serie de pilule afrodiziace, cu muzicuță și mister exterior”, scoțînd-o din turnul de fildeș, fiind conștient că publicul fuge de subtilitatea prea rafinată. „Pe scara acestei evoluții cadente”, mai ales simbolicul ciclu *Strofe pentru toată lumea*, „rezumă rezultatul unei cariere de revoluționar care s-a adaptat la gustul obștesc, făcînd dintr-un poet de barcadă un scriitor popular”.

Dar cea mai probantă și elocventă dovadă a popularizării simbolismului (de la *Cetiți-le noaptea*, *Roșu, galben și albastru*, *Corigent la limba română* și pînă la *3 și cu Regea 4*) o constituie proza sa compusă din cronici policrome, camete autobiografice, truculență verbală, fantezie satirică etc.

În conținut, romanele sale nu depășesc decît rareori gravitatea jurnalistică a faptului divers, nu produc tulburări interioare. Romanele sale cultivă aventura banală, cotidiană, dar această aventură e tratată după o rețetă proprie, o abundență de ironii, o utilizare a paradoxului,

¹ *Viața literară*, an. I, nr. 9, aprilie 1926.

² Claudia Millian, *Despre Ion Minulescu*, E.P.L., 1968, p. 145.

a calamburului (supărător pentru urechile estete), a aluziilor etc. Iodate acestea au alimentat minulescianismul poeziilor, fără să-i adauge o notă nouă,

CORIGENT LA LIMBA ROMÂNĂ

(1928)

Apare mai întîi în reviste, pe capitole, după cum urmează : în *Lumea, bazar literar*, Iași, nr. 30, 7 iunie 1925, p. 7—11 (*Vacanța unui licean*) ; nr. 35, 9 august 1925, p. 2—5 (*Salonul din strada Libertății*) ; nr. 39, 4 octombrie 1925, p. 1—3 (*Cu Moș Ajunul*) ; nr. 43, 29 noiembrie 1925, p. 7—8 (*Mihăiță inbește*) ; în *Adevărul literar și artistic*, nr. 346, 14-iulie 1927, p. 1—2 (*Corigent la limba română*) ; nr. 349, 14 august 1927, p. 1—2 (*Viața în internat*) ; nr. 352, 14 septembrie 1927, p. 1—2 (*Viața de student la Paris*) ; nr. 335, 25 septembrie 1927, p. 1—2 (*Cum inbește Lișica*) ; nr. 370, 8 ianuarie 1928, p. 1—2 (*Cine-i vinovat ?*) ; nr. 403, 26 august 1928, p. 1—2 (*A ?nurit Lișica*) ; nr. 420, 23 decembrie 1928, p. 7 (*La „Kibler”, printre intelectuali*).

Cu modificări insesizabile, textul este reprodus în volumul ce apare la sfîrșitul anului 1928, la Editura Cultura națională, 276 pagini, ilustrat de Lucia Demetriade-Băiăcescu, cu titlul caligrafiat în cerneală roșie. Desenele, în alb și negru, sînt realizate în stilul cărții, ușor naive, cu un grafism ce completează sugestiv textul,

Romanul e în întregime o biografie ușor cenzurată, pigmentată de introspecții fermecătoare. Cea mai bună explicație a cărții o constituie mărturisirea autorului. „Mai întîi *Corigentul meu la limba română* nu este propriu-zis un roman. Nu vreau să se creadă că în modestul meu compartiment literar am introdus bagaje care nu-mi aparțin. Nu. Nu știu să scriu romane și probabil nu voi putea să învăț să scriu niciodată așa ceva. De cîte ori am încercat mi-am dat seama că sensibilitatea mea artistică nu poate suporta disciplina riguroasă a formelor precise, după care se scrie un adevărat roman. Mă mărginesc doar să scriu așa după cum mă taie capul, sau — mai bine zis — nu-mi dau niciodată osteneala să-mi fixez mai dinainte nici popasurile, nici sfîrșitul drumului pe care mă las purtat numai de fantezie”¹.

¹ Apud Perpessiciu, *Mențiuni critice*, II, 1934, p. 332.

Transcrierea biografică la persoana întâi și tot arsenalul simbolist de modalități lirice, libertatea de a nara fără încrederea într-o construcție epică, într-o formă riguroasă sau cel puțin într-o convenție, îi erau proprii lui Minulescu.

Comparat cu celelalte romane minulesciene, *Corigent la limba română* este cel mai încheșat și cel mai convingător, deși nu e cel mai obiectiv pe planul categoriei epicului. Romanul e autobiografic prin excelență, cuprinzând adolescența elevului Minulescu, mediul școlar piteștean, amintirile din Slatina, perioada pariziană, întoarcerea în țară, debutul în cafeneaua „Kubler”, plecarea ca funcționar la Constanța, în 1906.

Alături de mărturisirile lui din 1941¹, de interviuri și de documentele memoriale ale contemporanilor, textul devine o sursă de informare biografică, dar în același timp o proză spumoasă, lejeră, plină de jovialitate și fantezie. În roman nu avem personaje prea bine individualizate, cele indicate de autor (Cotan, Mihăiță, Lizica, Steluța etc.) sînt numai niște umbre impresioniste, nu au adîncime, nu au individualitate de personaje epice. Singurul personaj e Minulescu, cartea constituindu-se ca un autoportret psihologic.

Cercetătorii au tratat romanul ca o sursă documentară metaforică și au venit cu documente prin care revelau inexistența corigentei eroului. Dar nu acest lucru este esențial aici. *Corigent* sau nu la limba română, Ion Minulescu este un personaj absolut al romanului, iar romanul e un *journal* capricios și indiscret. S-ar putea face o diferențiere între faptele reale și invențiile poetului, dar o asemenea operațiune n-ar demonstra — pînă la urmă — nimic. Dacă există multă ficțiune în roman, cu atît mai bine pentru caracterul său artistic, dar dincolo de orice fantezie, nu este deloc imaginar portretul autorului care, deși constituit din invenții parțiale, în unitatea lui, e extrem de real.

Chiar dacă proza acestei cărți e numai o relatare plană, cum s-a mai spus, „fără reliefuri și contururi”, fără iluzia unei construcții epice, stilul și mai ales fantezia stilistică oferă lectorilor un farmec specific minulescian, ce completează imaginea pe care o aveau despre poetul *Romanțelor pentru mai tîrziu*.

Romanul a stîrnit entuziasmul lui Paul Zarifopol, care-i consacră un studiu, comparînd pe Ion Minulescu, în acest caz, cu Ion Creangă,

¹ Nu sunt ce par a fi... în *Revista Fundațiilor regale*, nr. 10, 1941.

² Paul Zarifopol, *Artiști și idei literare române*, capitolul *Minulescu povestitor*, București, Editura Națională-Ciornei, p. 61—71.

cel din *Moș Nichifor Coțcarul*: „Nici Creangă, nici Minulescu nu puteau trata erotica așa cum cere filosofia morală a guvernantelor și cum prescriu autoritățile sociale sau intelectuale, care, din interese felurite, recurg ocazional la acea filosofie morală. Creangă a fost cenzurat, Minulescu nu. Acestuia din urmă i s-a întîmplat să scrie mulți ani după ce Pierre Louys, Anatole France, Henri de Regnier și alții alții modificaseră ireversibil paragraful care fixează limitele eroticei în cadrul moral-estetic al publicului mare însuși”.

După Zarifopol, acest al doilea roman minulescian, ca și *Roșu, galben și albastru*, e un text camavalesc pe un ton *blagueur*: „Marionetele acestea sînt tipuri schematice, văzute după niște norme, pe care le putem numi clasice, ale fanteziei umanistice proprii artizanului român. Povestirea devine astfel un «teatru de păpuși» al umorului și al satirei românești tîrgovețe.”

Zarifopol stăruia în mod direct asupra reliefării caracterului citadin al prozei lui Minulescu, ca noutate într-un context tradiționalist (poate mai exact ruralist) al prozei noastre, „ca o proză eminentemente locală, gîndită pentru marea public: Simbolistul franțuzit a scris, ca intelectual bucureștean, două cărți populare și foarte literare”. Completînd opinia lui Zarifopol, putem spune că, prin *Corigent la limba română* (ca și prin *Roșu, galben și albastru*), Minulescu se sincronizează cu faza ultimă, de autohtonizare, a poeziei sale.

E. Lovinescu comentează romanul cu rezerve, considerîndu-l un produs al „aceleiași fantezii satisfăcute și zgomotoase, al cărui erou rămîne, de fapt, tot poetul Ion Minulescu”¹.

Un comentariu favorabil semnează în *Ramuri* (an. XXIII, nr. 1, ianuarie 1929, p. 47—48) poetul Nicolae Milcu: „*Corigent la limba română* este romanul autobiografic al unei adolescente parfumate de trecut și încălzită de un ușor senzualism. [...] O carte de Ion Minulescu este întotdeauna, un eveniment. Scrisul său este admirat pînă la paroxism sau defăimat pînă la inconștiență, ceea ce înseamnă că pasiunea...”.

D. Murărașu consideră romanul ca un exemplu de „platitudine de fond și expresie”, recunoscînd ironic și o mare „sforțare de a fi spiritual”².

¹ E. Lovinescu, *Scrieri*, voi. 6, *Istoria literaturii române contemporane*, 1957, ediție de Eugen Simion, Editura Minerva, 1975, p. 253.

² D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, Editura Cartea românească, 1941, p. 400.

Judecînd cu severitate romanele lui Minulescu, G. Călinescu, deși le socotea lipsite de substanță epică, le recunoștea savoarea: „Ele sunt niște gasconade pline de enormități și de «bucureștisme» (*Aoleol... ia te uită, nene... pe cînstel*). Ca întotdeauna însă trivialitatea este eludată printr-o competență artistică țipătoare, dar nu mai puțin reală.”

Criticul, ca și E. Lovinescu, judecă prin integrare, prin comparație cu poezia, proza lui Minulescu. Despre *Corigent la limba română* nu vorbește elogios ca Paul Zarifopol, dar nici demolativ ca D. Murărașu r „în *Corigent la limba română* locvacitatea se amestecă cu un fir de melancolie, care dă cărții, interesantă și ca document, o oarecare noblețe. Dar «miticismul» este și aici în toi, potrivit pînă la un punct cu copilăria unui român din preajma Oltului, replică mai zgomotoasă «medelenismului» lui Ionel Teodoreanu”...

G. Călinescu gustă cu finețe și cu satisfacția de istoric literar scena tezei la limba română, cînd eroul, elev în clasa a VI-a, scriind despre poezia lui Gr. Alexandrescu, *Umbra lui Mircea. La Cozia*, observă că Cozia nu are turnuri ci turle și că umbrele lor nu cad peste apa Oltului ca-n textul poetului („Ale turmurilor umbre peste unde stau culcate...”). Și cînd, desigur, profesorul de limba română îl dă afară și apoi îl lasă corigent. Față de primul roman (*Roșu, galben și albastru*) aici, portretele „deși caricaturale sunt de o fantezie mai constructivă”.

După aproape cinci decenii de la apariția romanului ne dăm mai ușor seama de ce critica momentului îi nega cu vehemență caracterul romanesc. Pe la 1926—1928 romanul românesc se afirmase dar nu se consolidase definitiv; cel puțin elementul autobiografic nu convingea: romanul bazat pe confesiune se va impune puțin mai tîrziu. În plus, pe Minulescu nu-l interesa deloc materia epică, subiectul, ci noutatea, sensibilității, a expresiei.

Din punct de vedere faptic, *Corigent la limba română* prezintă o acțiune ce precede, biografic vorbind, materia epică a primului roman. Propriu-zis, *Roșu, galben și albastru* începe, ca acțiune, după ultima fila a *Corigentului la limba română*. Am putea spune că Bucu, din acest roman al juvenilității, devine Mircea Băleanu din romanul de război. Lumea lui Minulescu din mai toate romanele se apropie, tipologic vorbind, de aceea a lui Caragiale sau Anton Pann, dar ținînd seama de faptul că poetul simbolist îi aduce moravurile la zi. Această lume cu structură carnavalescă e tipic bucureșteană; Minulescu o duce cu el la Paris, unde preferă Montmartre-ul. Judecat în comparație cu poezia, și romanul său este o apologie a străzii, a zeflemiei muntene (în sensul caragiaiesc al noțiunii); Arghezi avea dreptate declarîndu-l un fel de Mistral al oltenilor.

Azi, putem cu ușurință să caracterizăm cartea ca un roman social, ca o frescă a unei epoci și în plus o compoziție foarte minulesciană, ca și romanele din *De vorbă cu mine însuși*.

Aproape toți criticii au considerat romanul *Corigent la limba română* o excelentă și fidelă sursă documentară, privind adolescența scriitorului (anii petrecuți la Slatina, Pitești și București) și formația sa pariziană; în cîteva cazuri, din lipsa altor materiale biografice, romanul a suplinit golurile de informație. Pentru a evita aceste posibile interpretări, vom urmări în paralel cu romanul biografia mai neștiută a tînărului, aflată fie direct din materiale de arhivă, fie din mărturisirile contemporanilor. Impresia pe care și-o face orice cititor al cărții este fără îndoială aceea că viitorul poet simbolist a fost un tînăr superficial, libertin și chiar lipsit de o axă morală în viață. Realitatea e cu totul alta și cititorul, fie el chiar istoric literar, nu trebuie să încurce planurile. Cu toată încărcătura sa documentară, romanul rămîne roman și biografia, biografie. Chiar autorul a făcut această delimitare a lucrurilor. Vom urmări mai întîi documentele școlarității care spun și alte lucruri decît romanul, insistînd și asupra perioadei pariziene, perioadă în care Minulescu este un membru de cafea simbolistă, ceea ce nu e totuna cu un „stilp de cafea”, cum, la o lectură superficială, ar reieși din roman. Cafeaua simbolistă era cu totul altceva, după expresia lui Arghezi (vorbind de *Terasa Qeteteșanu*), era „pentru artiști o universitate” (T. Arghezi, *Monumentul lui Iosif*, în *Săptămîna C.F.R.*, an. IV, nr. 3, 20 iunie 1963, p. 1).

În mărturisirile din 1941, referindu-se la repetenția sa, Minulescu declară: „Și totuși să nu credeți c-am fost un elev leneș”.

În anul 1898—1899 repetă clasa a VI-a la București. Situația ia sfîrșitul anului nu e nici acum strălucită, dar este clasificat primul din clasă: Limba română 10 (examen 8), Limba latină 7, Limba elină 7, Limba franceză 9, Limba germană 6, Istoria 10 (examen 10), Filozofie 8, Matematici 8 (examen 7), Științele naturale 10 (examen 9), Științele fizico-chimice 9 (examen 8), Desen 9, Canto 6.

Comisia examinatoare, aprobată de minister, era compusă din C. Rădulescu-Motru (Filozofie), sculptorul Valbudea (Desen), Șt. Michălleanu („Lb. greacă), Al. Tzigara-Samurcaș (Lb. germană), Pompiliu Eliade, („Lb. franceză), Gh. Adamescu (Lb. română), Magnus Băleanu (Lb. latină)

În 27 august 1899, direcția pensionului „Brîndză și Arghirescu” cere ministerului aprobarea ca elevii care au repetat clasa a VI-a să poată

¹ Datele după Dosarul 251, 1899, fila 189, Arhivele Statului, București, fondul Ministerului Instrucțiunii.

da integral și examenele clasei a VII-a. Ministerul aprobă cererea liceului și numește aceeași comisie. Sînt înscriși la examen 5 elevi; examenul are loc în septembrie. Foaia matricolă a elevului Minulescu Ion ilustrează seriozitatea cu care s-a pregătit: Lb. română 9, Lb. latină 8, Lb. germană, 7, Lb. franceză 7, Istoria 6,50, Matematica 7, Științele naturale 7, Higiena 8, Filozofie 8, Drept administrativ 8, media de promovare 7,41, cea mai mare din clasă.¹

În 1899, toamna, Minulescu se înscrie la Facultatea de drept din București, unde este coleg cu N. Budurescu, prieten din timpul liceului. „Nu prea se ducea pe la cursuri, și de citit citea mult, dar literatură, — își amintește colegul său N. Budurescu. Rezultatul a fost că a căzut la examen și în iunie și în toamnă”. Dezgustat, acuza profesorii că nu erau capabili să-i inspire dragostea pentru disciplina dreptului. „Numai la Paris se poate învăța temeinic, zicea el, și-ntr-acolo trebuia să se îndrepte”.

Cunoaștem din romanul său febra pregătirilor de plecare la Paris și conflictul cu „mama Alexandrina”, dar mai aflăm din amintirile colegilor că „studiase” Parisul din descrieri literare, din *Baedeker-un*, din *Guides Bleus*, din studii de istorie și geografie.

Alexandrina Constantinescu (mama sa, recăsătorită) vînduse imobilul din București, iar Minu, cum îi spuneau acum prietenii, își cere partea lui de moștenire, cea 40 000 lei, sumă importantă pentru vremea aceea.

La Paris se înscrie la Facultatea de drept („Ecole de droit”) unde este coleg cu Istrate Micescu (piteștean, cu care se cunoștea din liceu), Anibal Teodorescu, mai tîrziu profesor de drept, administrativ la București și cu N. Budurescu; locuiește în Cartierul Latin, într-o pensiune studențească, în rue des Ecoles, 12. Frecventează cafenelele „Vachette” și „Pantheon”, cabaretul „Noctambules” și restaurantul „Duval” (unde lua masa). Se mută după un an într-un hotel pe rue Saint-Jacques (*vis a vis* de facultate). Întîmplări reale din studenția pariziană apar relatate cu multă jovialitate în romanul *Corigent la limba română*.

Mediul acesta de cafenea și mai ales de baluri și vizite l-a obligat pe tînărul jurist să-și comande o garderobă adecvată, impresionînd mai ales printr-un frac de mătase cu monogram și prin parfumurile exotice

¹ Dosarul citat, filele 246—251; colegii lui Minulescu: Hristodorescu Al. media 5,21; Verra M. — 6,25, Popescu D-tru (Slobozia) — 5,95, Lee I. Albert — 6,95.

² N. Budurescu, *Ion Minulescu*, în *Viața românească*, an. XXIV, nr. 12, 1971, p. 41.

și scumpe, după cum își amintesc colegii. Captat de viața de noapte a cafenelelor celebre (ca „Voltaire”, „Cale de l'Odeon”) sau a cabaretelor literare și artistice („Le chat noire”, „Le perehoir”, „La Lune rousse”, „Cabaret d'Aristide Bruant”, „Moulin de la chanson” etc). Aici, cîntăreșii (care erau în majoritatea cazurilor și poeți) își risipeau spiritul și talentul. Cunoaște atunci pe șansonetiștii Aristide Bruant², pe Vincent Hispa, pe Maurice Legay, pe Xavier Privas³ și pe celebrul Paul Delment⁴.

Cel mai celebru cabaret artistic din Montmartre, în funcțiune și în vremea studenției lui Minulescu, era „Chat noir”, fondat de Rodolphe Salis, în 1881, unde se strîngeau -reprezentanții școlilor independente ale poezilor, șansonetiștilor, pictorilor.

În epoca simbolistă, cabaretele pariziene deveniseră instituții de faimă mondială. Minulescu cunoaște aici pe Yvette Guilbert (1868—1900), modelul lui Toulouse-Lautrec, și asistă la spectacolele de „theâtre d'ombres chinoises” ale lui Georges Fragerolle (1855—1920).

Nu lipsea nici de la manifestările altor cabarete mai puțin artistice, ca : „Moulin de la Galette”, „Moulin Rouge”, „Magic City Tabarin”, „Bulier”, „La Chauvesouris”. În pensiunea din rue des Ecoles cunoaște pe pictorul Galannis, care-i face un portret expus mai întîi la Salonul de toamnă, unde a obținut premiul întîi⁵. Portretul îl prezenta pe „Minu cu o panama mare pe cap, într-un fotoliu de răchită, pe un fundal de parc, cu o havană în mîna dreaptă și cea stîngă rezemîndu-se pe capul unui barzoi (ogar rusesc — rasă de cîini ce erau la moda pe atunci”) își amintește N. Budurescu. Cunoaște în această perioadă pe Victor Brauner, care-i face și el un portret (păstrat în casa mamei Minulescu).

În 1903, colegul său de la Facultatea de drept din București, N. Budurescu, vine la Paris să-și dea doctoratul; Minulescu îi primește în rue des Ecoles, unde-i rezervase o cameră. Cum situația materială a tînărului trubadur se înrăutățise și cum viața prea libertină din Montmartre începuse să-i obosească, cei doi prieteni se mutară în rue de la Pompe, în cartierul Trocadero. În iarna anului 1903 însă Minu se îm-

¹ N. Budurescu, *art. cit.*, p. 43.

² Aristide Bruant (1851—1925), creatorul șansonetei cu subiecte luate din viața reală.

³ Antoine Travel Privas zis Xavier (1863—1927), autorul unor romane delicate, de-o virtuozitate deosebită.

⁴ Paul Delment (1865—1904) autor de romane grațioase, în stil simbolist-parnasian.

⁵ Portretul în pastel din colecția familiei ce se păstrează și azi („A mon gus Minulescu”) e al doilea, primul dispărînd fără urmă.

bolnăvește ; timp de o lună și jumătate a fost îngrijit de studenții *td-*mâni mediciniști, veniți pentru doctorate la Paris. în timpul bolii îi crescuse o superbă barbă roșcată. La Paris era pe atunci moda bărbilor roși', asirieni cum le numea Lovinescu în *Memorii*. Când i s-a adus un bărbier, la vederea unei bărbi atât de minunate bărbierul ar fi exclamat: „Nu pot face o asemenea crimă !...”

După puțină vreme, cu nostalgia vechei locuințe, se mută în rue des Ecoles. Budurescu ne relatează o altă scenă, legată de barba amicului său. într-o zi a intrat pe ușă un cămătar căruia-i datora o sumă de bani. Văzându-l cu barbă, nu l-a recunoscut și l-a întrebat de Minulescu. Cu o mare prezență de spirit îi spune că e frate cu decedatul Minulescu. Drept dovadă îi arată paltonul din cuier cu eșarfă de doliu (tocmai primise vestea cu moartea sorie sale vitrege Zinica).

Dar viața pariziană a poetului nu s-a redus numai la frecventarea lejeră și pasionată a cabaretelor de care a vorbit și el și au relatat mai ales prietenii săi. Minulescu vede spectacole, merge la concerte și la conferințe, vizitează marile galerii de artă, cunoaște pictori și mai ales poeți, printre care pe simbolistul rezident Jean Moreas, grec de origine, la care este condus de pictorul Galanis ; cunoaște în același timp pe Paul Fort, care oficia într-un plen simbolist la cafeneaua „Closierie de Lilas”.

Chiar dacă nu și-a susținut examenele juridice, Minulescu și-a „susținut” cu bine examenele literare, citind pe marii poeți francezi și belgieni în circulație : Baudelaire, Lautreamont, Aloisius Bertrand, Verlaine, Rimbaud, Jules Laforgue, Tristan Corbiere, Emil Verhaeren, Maurice Maeterlinck, Charles van Lerberge.

Diploma de licență în drept era un vis al familiei, mama Alexandrina l-ar fi dorit avocat în țară ca și Istrate Micescu, colegul și prietenul său. Firea liberă a lui Minulescu nu putea fi organizată în programe didactice ; făcea numai ce-i plăcea ; citea. De scris a scris și în anii parizieni, nu poeme simboliste, ci versuri în care simbolismul era o tentație, o undă sonică.

Întoarcerea poetului în țară (în 1905 primăvara) aducea în cafeneaua literară românească un amestec de ștrengar, de mag asirian și de farsor ; în roman e prins bine acest caracter al eroului. Poezia sa se resimțea mai ales de influența simbolistilor decadenți din primii ani ai secolului și a șansonetiștilor din Montmartre și Cartierul Latin. în plin sămănătorism, Minulescu aducea o notă cu totul nouă, o notă citadină.

BĂRBIERUL REGELUI MIDAS SAU VOLUPTATEA ADEVĂRULUI

(1931)

Apare fragmentar în *Adevărul literar și artistic*, nr. 493, 18 mai 1930, p. 2 ; nr. 495, 1 iunie 1930, p. 2 ; nr. 505, 10 august 1930, p. 1, • nr. 510, 14 septembrie 1930, p. 1 ; nr. 513, 5 septembrie 1930, p. 1, 2. Fără modificări esențiale, Editura Națională — S. Ciornei tipărește textul integral în 1931, 192 pagini. Pe copertă, semnată de Petre Grant, figurează trei ceasornice arătând ore diferite, aluzie la tema romanului,

La apariție, chiar un critic generos și atent cu proza autorului, ca Perpessicius, considera romanul un net insucces literar (*Mențiuni critice*, voi. IV, 1938, p. 180—184). După D. Murărașu, acțiunea „nu depășește o fantasmă superficială”

Și G. Călinescu are cam aceleași păreri, socotind că aici „metoda moftului merge prea departe”. Romanul e totuși savuros, de-o savoare de tip muntenesc, bucureștean, plasându-se, cu păstrarea proporțiilor, pe aceeași linie cu *Momentele* lui I. L. Caragiale. Dealtfel, în roman este preluată, într-o variantă neocaragească, *Scrisoarea pierdută*; un ziarist „independent” pledează pentru o doctrină perpetuu aclimatizată și reaclimatizată în timp a lui Agamiță Dandanache.

Romanul e o satiră socială îndreptată împotriva moravurilor interbelice din domeniul culturii și artelor ; administratorii artelor erau ignoranți, ziariștii erau venali și oscilanți etc. Minulescu plasează acțiunea chiar la Ministerul Artelor, mediu pe care-l cunoștea bine, funcționând aici ca director general aproape trei decenii. Romanul are și pasaje

¹ D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, Editura Cartea românească, 1941, p. 400.

² G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origine până în prezent*, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 618.

ușor de recunoscut ca structură în piesele sale. Bărbierul regelui Midas personaj episodic, desigur simbolic, poate fi apropiat de Don Juan din comedia *Amantul anonim*.

La apariție, Perpessicius spunea că nu avem de-a face cu un roman, ci doar cu „o fantezie în genul fanteziilor epice ale d-lui Ion Minulescu, o construcție arbitrară, în care toate se petrec după legile unei noi mitologii sociale și unde simbolurile și legende de ices din negura veacurilor și din filele cărților, se încorporează vieții de toate zilele, o tulbură o vreme și după un timp sfîrșesc să dispară la fel cu arătările din vis” (Perpessicius, *Mențiuni critice*, voi. IV, Fundația regală pentru literatură și artă, 1938, p. 181).

*Bărbierul regelui Midas sau voluptatea adevărului este un roman al Bucureștilor, fără să devină o frescă sau o cronică bucureșteană ca în scrierile lui Cezar Petrescu. Moravurile bucureștene apar aici satirizate ca-ntr-o comedie; căsătoria lui Negoită Prescureanu este aproape un scenariu dramatic, iar aparițiile și disparițiile personajului simbolizat ca bărbier al regelui Midas sînt un fel de acțiuni egale cu o tehnică de *deus ex machina*. Chiar acțiunea principală a romanului e tratată după o tehnică de comedie cinematografică *avant la lettre*. Acest mod nou de abordare a dus pe unii critici, printre care Pompiliu Constantinescu, să propună un studiu de psihologie literară asupra prozei lui Minulescu, proză egală cu „derivațiile dîmbovițene ale simbolismului francez” sau cu niște „ediții ale «micului dor», îmbrăcate în somptuoasă piele de marochin”; aluzia la maniera antonpannescă, deși ironică, nu era, în fond, lipsită de adevăr. Minulescu ne-a dat o proză cu iz balcanic, în sensul sesizat de Arghezi în comentarea poeziilor minulesciene, o proză a unui București plin de culoare și vervă, oraș incomplet pe plan psihologic, fără Anton Pann, fără toți cei trei Garagiale și fără... Minulescu.*

TABLA ILUSTRAȚIILOR

<i>Casa cu geamurile portocalii</i> , coperta ediției princeps, 1908	192—193
Ion Minulescu și Liviu Rebreanu alături de Mioara Minulescu, Puia Rebreanu și Florica Batzaria în 1940.	192—193
Manuscris inedit din colecția Ion Minulescu.	192—193
<i>Măști de bronz și lampioane de porțelan</i> , coperta ediției princeps, 1920.	192—193
Ion Minulescu, portret de Jean Al. Steriadi.	192—193
Ion Minulescu și Claudia Millian-Minulescu în 1943	192—193
<i>Cetiți-le noaptea</i> , coperta ediției princeps, 1930	192—193
Ion Minulescu într-un grup de scriitori la Bușteni, 1938	192—193
<i>Corigent la limba română</i> coperta ediției princeps, 1928	382—383
Ilustrațiile Luciei Demetriade-Bălăcescu la romanul <i>Corigent la limba română</i> .	382—383
<i>Corigent la limba română</i> , coperta interioară a ediției princeps	382—383
<i>Bărbierul regelui Midas</i> , coperta ediției princeps, 1931	382—383
Interior din casa lui Ion Minulescu.	382—383
Ion Minulescu la masa de lucru, 1936	382—383
Ion Minulescu cy Victor Eftimiu și Agepsina Macri • în 1940	382—383

